

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

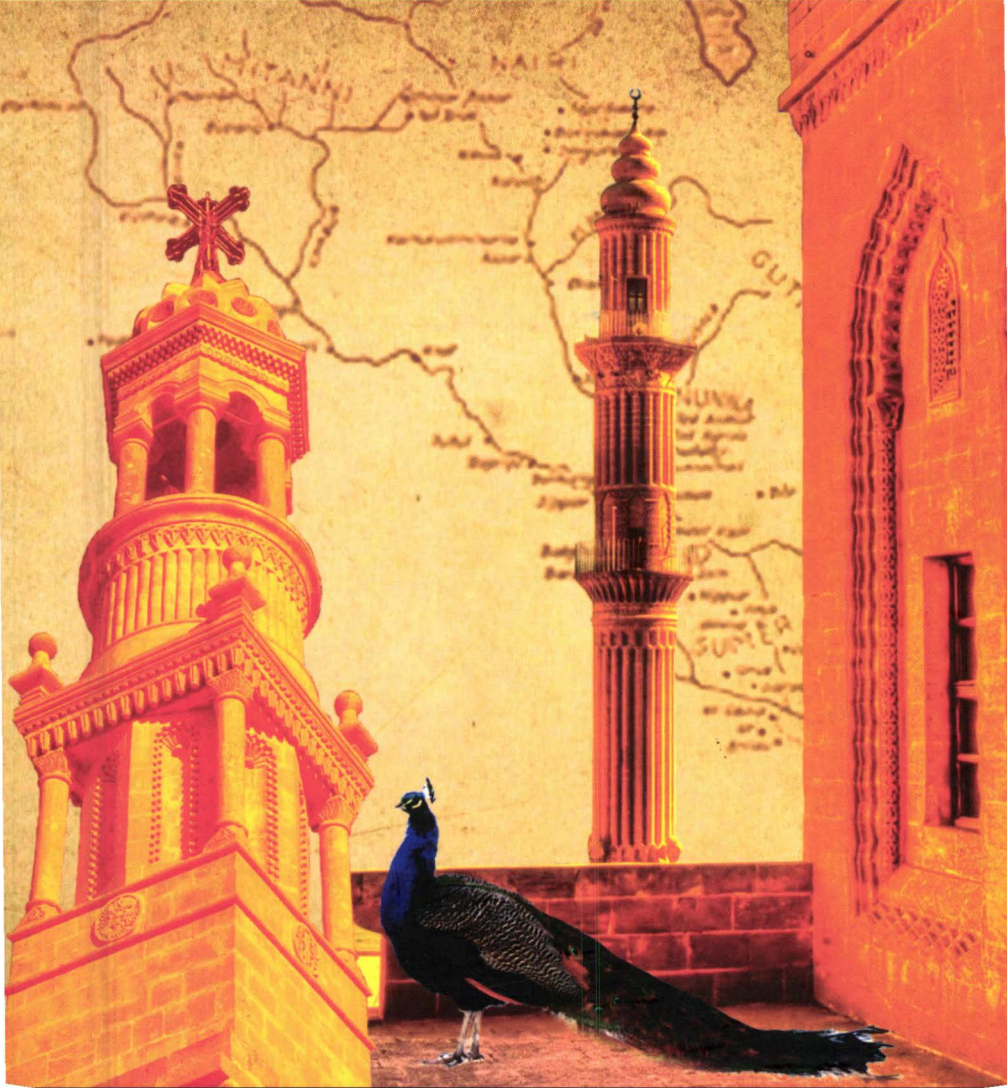
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

TURABİDİN'DEN BERRİYÊ'YE

AŞİRETLER, DİNLER
DİLLER, KÜLTÜRLER

ALTAN TAN

Nûbihar: 75

Turabidin'den Berriyê'ye
Aşiretler, Dinler, Diller, Kùltürler
Altan Tan

Editör
Süleyman Çevik

İçdüzen
Nûbihar

Kapak
İHB Reklam Ajansı

Birinci baskı: 2011

Baskı ve Cilt:
Kilim Matbaacılık Bas.Yay. ve Kağ. San. Tic. Ltd. Şti.
Orta Mah. Fatin Rüştü Sk. No: 1-3 / A Bayrampaşa / İst.
Tel: (0212) 612 95 59

ISBN 978-9944-360-94-4
Yayın Sertifika No: 16919

Nûbihar Yayınları

Pak Ajans Yayıncılık Ltd. Şti.
Büyük Reşitpaşa Cad.
Yümni İş Merkezi No: 22/29
Vezneciler - İstanbul

Tel&Faks: 0212 519 00 09

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

TURABİDİN'DEN BERRİYÊ'YE

AŞİRETLER, DİNLER, DİLLER, KÜLTÜRLER

ALTAN TAN

ALTAN TAN

11 Eylül 1958 yılında Batman'da doğdu.

Ailesi, Midyat'ın HELAX (Narlı) köyünden kan davası nedeniyle 1840'lı yıllarda MİDYAT-ESTEL'e göç etti.

Altan Tan'ın dedesi Hacı Yusuf Tan 1948 yılında Estel'den ayrıldı. Ailenin bir kısmı Diyarbakır'a bir kısmı ise İstanbul'a yerleşti.

Altan Tan 1969 yılında Diyarbakır Mehmetçik İlkokulu'ndan, 1976 yılında Diyarbakır Maarif Koleji'nden, 1981 yılında ise Ankara Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi İnşaat Mühendisliği Fakültesi'nden mezun oldu.

Askerliğini Aralık 1982- Mart 1984 yılları arasında İstanbul Tuzla Piyade okulu, Manisa ve Ankara'da tamamladı.

1984-1985 yılları arasında yaklaşık 1 yıl Ankara Keçiören Belediyesi'nde Başkan yardımcılığı görevinde bulundu. 1990-1991 yıllarında REFAH PARTİSİ MKY'da, 2000-2002 yıllarında HADEP Parti Meclisi'nde görev yaptı.

Yeni Zemin, Sözleşme dergileri ile *Demokrasi, Yeni Gündem, Yeni Şafak, Zaman, Özgür Politika, Özgün Duruş, Star* gazetelerinde yazıları yayınlandı.

KÜRT SORUNU YA TAM KARDEŞLİK YA HEP BİRLİKTE KÖLELİK adlı kitabı 2009'da TİMAŞ YAYINLARI'nda çıktı.

İngilizce, Kürtçe ve Arapça bilen Altan Tan evli ve 6 çocuk babasıdır.

ADİLE TAN (Midyat 1907 - Diyarbakır 27 Eylül 1969)

HACI YUSUF TAN (Midyat 1907 - İstanbul 13 Şubat 1986)

**Bu çalışmamı sevgili babaannem ADİLE TAN ve
dedem HACI YUSUF TAN'ın hatıralarına ithaf ediyorum**

İçindekiler

Sunuş	11
Teşekkür	15
Turabidin Bölgesi	17
Berriyê Kelimesinin Anlamı.....	17
Subarular Döneminde Turabidin	18
Sümerler	19
Akadlar	21
Babil	22
Hititler	23
Hurriler.....	24
Mittaniler.....	25
Urartular (Haldiler)	26
Asurlular	28
Aramiler	29
Kimmerler-Sityaniler-İskitler	30
Medler Öncesi Turabidin.....	31
Medler	32
Persler	34
Makedonyalılar	35
Selefkiler (Selökidler)	36
Partlar	37
Ermeni Büyük Tigran.....	38
Arami Abgarlar	39
Hristiyanlığın Bölgeye Yayılması	42
Romalılar	43
Bizanslılar ve Persler.....	44
İslam Öncesi Turabidin	47
Bölgenin Etnik Yapısı	47
Bölgenin Dini Yapısı.....	48
Bölgenin Siyasi Yapısı	48
Turabidin Bölgesinin Müslümanlar Tarafından Fethedilmesi	49
Diyar-ı Rabia.....	50
Hız. Muhammed'in Ahidnamesi.....	54
İslam Döneminde Bölge	56
Emeviler Dönemi (692 - 749).....	56
Abbasiler (749 - 830).....	56
Emeviler ve Abbasiler Devri Yöneticileri.....	57

Hamdaniler Devri (885-978).....	58
Büveyhiler Dönemi.....	59
Mervaniler Dönemi (990 - 1089).....	60
Selçuklular Dönemi.....	62
Artuklular Dönemi.....	62

Mardin Artukluları	64
Hasankeyf Artukluları	69
Eyyubiler Dönemi.....	72
Hasankeyf Eyyubileri 1232-1524	73
Karakoyunlular	78
Safaviler Dönemi	80
Osmanlılar Dönemi	80
Mardin Kaymakamları.....	98

Turabidin Bölgesi	100
Midyat Aşiretleri	102
Midyat (Tor) Aşiretlerinin Sınırları	102
Aşıta Aşireti	103
Basıkıl Aşireti.....	108
Arabıyan Aşireti	110
Alikı Aşireti (Kerboran)	120
Omerka Aşireti	122
Zaxuran Aşireti	128
Dermemmıka Aşireti	130
Çomeri Aşireti	139
Şemıka Aşireti	154
Derhawı (Barava) Aşireti	155
Domana Aşireti	159
Salıha Aşireti.....	160
Dorıkâ Aşireti	161
Hemmıkâ Aşireti (Alyan).....	164
Butıkâ Aşireti.....	165
Kasıkâ Aşireti	167
Dasıka Aşireti	169
Dekşuri Aşireti	170
Kercoz Aşireti	171
Arnas Aşireti.....	177
Hesar Aşireti	191

Midyat Şehir Merkezi (Estel ve Midyat)	201
Midyat Kesimi.....	201
Midyat'ın Süryani Aileleri.....	202
8 Midyat'ın Müslüman Aileleri	206

Estel	219
Estel İsminin Anlamı	219
Estel'in Yakın Tarihi	220
Estel'e Göç Ve Estel'in Cazibe Merkezi Olma Nedeni	221
Estel'deki Aileler	222
Harıt Taht'taki Aileler (Aşağı Mahalle)	223
Harıt Fok'taki Aileler (Yukarı Mahalle)	240
Mahalmi Aşireti (Mahallemiyye-Mahalmoyo)	249
Mahallemlerin Kökeni	250
Mahallemler İsmi'nin Anlamı	251
 Hasankeyf	 266
Hasankeyf'teki Aileler	266
Hezex (İdil) İle Cizre Arasındaki Aşiretler	267
1. Hezex (İdil) Merkez	267
2. Mamma Aşireti	268
3. Haruna Aşireti	269
4. Hesina Aşireti	270
5. Koçer Aşiretleri	270
 Savur Aşiretleri	 271
Dereveri Aşireti	276
Sürgücü Aşireti	282
Tepêbarava Aşireti	288
 Mardin Şehri ve Mardin Aşiretleri	 291
Mardin Şehir Merkezi	291
Daşi Aşireti	295
Rışmıl (Yeşilli)	297
Kabala	298
Lêf Aşiretleri	300
Ğurs Aşireti	300
Arbani Aşireti	302
Şeb Aşireti	305
Qelenderan Aşireti	307
Kıkan Aşireti	308
Xalecan Aşireti	306
Dakori Aşireti	322
 Nusaybin Aşiretleri	 326
 Turabidin'in Din, Dil, Mezhep ve Aşiret Yapısı	 344
Bölgenin Dini Yapısı	344
Bölgenin Etnik Yapısı	345

Bölgenin Mezhebi Yapısı	346
Bölgenin Dil Yapısı	347
Bögede Araplar	348
Bögenin Aşiret Yapısı	349
Aşiretlerde Kan (Soy) Bağı	350
Aşiret Ağalığı (Liderlik).....	351
Aşiret Konfederasyonları	352
Bölgede 'Du Bendi'lik (İkili Yapı)	352
Midyat'ın Halil Begi ve İsa Begi Kazalarına Ayrılması	353
Bölgede Asimilasyon.....	354
Tor Ve Berriyê'de Ağalığın Ekonomik Yapısı	355
Turabidin'de Kadınların Giysileri	356
Turabidin'de Üzüm Çeşitleri	357
Bölgede Evlilikler.....	358
Bölgede Sınıflar	360
Turabidin'de Hafirlik (Koruculuk).....	362
Bölgede Tarikatlar	363
Bölgede Seyyidler	369
Turabidin'in Patriklik Kürsüsünden Ayrılması	373
Patriklik Merkezi Mardin'e Taşındıktan Sonraki	
Süryani Patrikler Listesi.....	378
Bölgede 1842-1847 Botan Beyi'nin İsyanı.....	380
Bölgede 1880 Şeyh Ubeydullah Olayı'nın Etkileri	380
Bölgedeki Hamidiye Alayları	384
Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Midyat	385
Aynvert Olayı.....	386
Cumhuriyet Sonrası Estel	392
Lawij.....	393
Bölgede Kullanılan Kürtçe Atasözleri ve Deyimler.....	415
Mahallemlerin Kullandıkları Arapça Atasözleri.....	422
Osmanlı Devleti Diyarbekir Vilayet	
Salnamelerine Göre Midyat'ta Görev Alan İdari ve Siyasilere.....	426
Görüşüne Başvurduğum ve Ropörtaj Yaptığım Kişiler	565
Kaynakça	571
İndeks.....	573

SUNUŞ

Her ilginin bir sebebi ve bu ilgiye bağılı araştırmaların da bir nedeni vardır. Şüphesiz benim Turabidin ile ilgili böylesine kapsamlı, yorucu ve zor bir çalışma yapmamın da bir nedeni var.

Ailemiz, aslen Midyat'ın Kürt Helaxê köyünden.

6-7 kuşak öncesi dedelerimiz köydeki amcazadeleriyle aralarından meydana gelen kan davası nedeni ile Midyat şehir merkezine Estel Ulu Cami (Harit Taht) mahallesine göç etmek zorunda kalmışlar.

1840'lı yıllarda Kaymakamlık olan ve hükümet teşkilatının kurulduğu Midyat, gittikçe bir cazibe merkezi olmaya başlamış.

Bölgedeki diğer aileler gibi bizim ailemizin de göç serencamı bununla bitmemiş. Dedem Hacı Yusuf TAN 1948 yılında ekonomik nedenlerle önce Kerboran'a (Dargeçit), daha sonra ise 1951'de Petrolun yeni bulunduğu Batman'a taşınmış. Babam Bedii Tan ise 1953 yılında, Musa Anter, Canip Yıldırım ve Nejat Cemiloğlu'nun Diyarbakır'da beraber çıkardıkları *Şark Postası* gazetesinde çalışmaya başlayarak Diyarbakır'a yerleşmiş ve babam ve çocuklarının bizim "Diyarbakırlılığımız" da böyle başlamış.

En büyük amcam Rüştü TAN, öğrendiği İngilizce sayesinde 1955'te açılan İstanbul Hilton Oteli'nde işe başlayınca birkaç yıl sonra babaannem Adile Hanım, dedem ve 4 amcam da İstanbul'a yerleşmiş. Hem de İstanbul'un "İstanbul" olduğu yıllarda, ve de Boğaz'ın incisi Bebek semtine.

Bütün bir çocukluk ve ilk gençlik yıllarımda yaz tatillerimizi ailece Bebek'te dedem ve babaannemin yanında geçirdik. 1981'de ise biz de Diyarbakır'dan İstanbul'a taşındık.

Dedem Hacı Yusuf TAN babaannemin 1969'da vefatından sonra 13 Şubat 1986'da vefat edene kadar önce Diyarbakır'da sonrasında ise İstanbul'da 17 yıl bizim evde kaldı.

Nerede ve hangi ortamda olursa olsun Midyat'tan kopmadı, kopamadı. Aklı, fikri, duyguları ve düşünceleri hep oradaydı.

Bölgeyi çok iyi tanıyordu. Çocukluğumdan itibaren hep onun “hikâyelerini” dinledim.

Midyat şarkı ve türkülerini, folklorunu, ağalarını, beylerini, köylerini, aşiretlerini, ailelerini, kan davalarını, atasözlerini, deyimlerini, beddualarını, küfürlerini, argolarını, aşklarını, sevdalarını... ve daha neler neler...

Aklınıza ne gelirse!

Babam da akrabalarla ve Midyat’tan irtibatını hiçbir zaman kesmedi. Bırakınız kesmeyi gevşetmedi bile. Annemiz Midyatlı olmamasına, ben ve kardeşlerimin hiçbir Midyat’la doğup büyümememize rağmen sanki Midyat’tan hiç “çıkmamış” gibi yetiştik.

1994 yılı başlarında *Aktüel* Dergisi’nde çıkan bir röportajımdan dolayı hakkımda İstanbul DGM, 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2 Maddesinden dava açtı.

Birkaç yıl süren dava sonucunda 10 ay hapse mahkûm oldum. Yargıtay da cezayı tasdik etti. Basın affı ile cezam ortadan kalkana kadar yaklaşık 5 yıl teslim olmadım.

Bu dönem zarfında hukuken “fırar” olduğumdan dolayı gazetelerde yazı yazamadım, Tv’ler’de programlara çıkamadım, açık siyasi parti çalışmalarına katılamadım...

“Her işte bir ‘hayır’ vardır” derler çok doğru.

Yasaklı olduğum bu dönem zarfında Turabidin üzerine bir çalışma yapmaya karar verdim ve bu çalışmam ile ilgili ilk görüşmeyi 19 Mayıs 1999’da Deyvan Köyü’nde Şeyh Halil Serdefi ile yaptım.

Bu tarihten sonra bölgede, Türkiye’nin diğer illerinde, Avrupa, ABD, Irak ve Suriye’de yüzlerce kişiyle görüştim. Başta Şeyh Halil Serdefi olmak üzere kendileri ile röportaj yaptığım, görüştüğüm yüze yakın kişi hayatını kaybetti. Vefat edenlerin hepsini rahmetle anıyorum.

Bölgeyi, Midyat, Savur, Kerboran (Dargeçit), Ömerli, Nusaybin, Kızıltepe, Derik, Mazıdağı, Rısmıl (Yeşilli), Hasankeyf merkezleri başta olmak üzere “adım adım” dolaşım.

Bazı büyük ve belli başlı köylere defalarca gittim. Konu ile ilgili ulaşabildiğim Türkçe, Kürtçe, Arapça, Süryanice, İngilizce, Fransızca ve Almanca tüm yazı, belge ve kitapları inceledim.

Yine de dört dörtlük bir çalışma yaptım diyemem.

Tüm dikkat ve özenime rağmen eksiklerim ve yanlışlarım olduğu kanaatindeyim.

Bu eksik ve yanlışlarımın nedenleri var. Bunları sıralayacak olursam:

1. Bölge ile ilgili kitap, belge, yazı ve dokümanlar maalesef istenilen seviyede değil. Yine maalesef 1785-1842 yılları arasında yaşamış Mardinli Abdüsselam Efendi, 1903-1984 yılları arasında yaşamış Ünlü Kürt Şair Cegerxwin, 1970’de vefat eden Mardin Süryani Metropolit Hana Dalabani (Dolapönü) gibi birkaç istisna şahsiyet hariç geçmişte ağalık, beylik, şeyhlik, liderlik yapmış kişilerin, amir ve alimlerin büyük bir çoğunluğunun hayatları ve gözlemleri ile ilgili hatırat yazma veya en azından yazılı birkaç belge bırakma gelenekleri yok.

2. Köy köy yaptığım alan çalışmalarında en sık rastladığım şey aynı olayı en yakın akrabaların hatta bazen iki kardeşin bile farklı farklı anlatmaları.

Görüştüğüm kişilerin büyük bir çoğunluğu kendi aşiretlerini, aşiretlerinin içinde kendi ailelerini, ailelerinin içinde ise kendi babalarını merkeze alan, onları büyüten ve yücelten bunun tam aksi olarak da diğer aşiret ve aileleri küçümseyen, önemlerini azaltan anlatımlarda bulundular.

“Ji heft gundan gundê me

Ji heft malan mala me

Ji mala me jî, EZ!”

“Yedi köy içinde bizim köy,

Yedi aile içinde bizim aile

Bizim aile içinde ise BEN!”

Kürtçe atasözü bu durumu çok güzel ifade etmektedir.

3. Kişiler aşiretleri ve aileleri ile ilgili zulüm, katliam, soygun, ihanet, kalleşlik, vb. olumsuzlukları anlatmak istemiyor, başkalarının anlattıklarına ise karşı koyuyor veya bu olayları te-vile çalışıyorlar.

Geçmişteki düşmanlıkların tekrar alevlenmesinden de özellikle de utanç verici olayların bu günkü nesiller tarafından bilinmesinden, çekiniyor.

4. Aşiretlerin sınırları ve aşiretlere bağlı olan köylerin belir-

tilmesinde ihtilaf çıkıyor. Aynı köy bir dönem A aşiretine başka bir dönem B aşiretine bağlı olabiliyor.

5. Bölgedeki köylerin büyük bir kısmının isimleri sonradan icat edilen Türkçe isimleri de saymazsak 3 dilde Süryanice, Arapça ve Kürtçe olarak ayrı ayrı telaffuz ediliyor.

Örnek olarak Midyat'ın değiştirilmiş Türkçe adıyla Narlı Köyüne Süryanice AHLAH, Kürtçe HELAX, Arapça HELAH deniliyor.

6. Tüm araştırmalarımın rağmen bazı aşiret ve ailelerin kökenlerine, nereden, ne zaman ve nasıl geldiklerine ulaşamadım.

Aile şecerelerini yayınlarken amacım "nüfus müdürlüğü" yapmak olmadığından aile ve aşiretlerin ünlü kişilerini belirtir bir yol izledim.

Bu yönüyle aile tabloları tabiidir ki oldukça eksiktir. Kendi ailem de dâhil olmak üzere bazı ailelerin yüzlerce, hatta binlerce mensubu vardır. Tamamını yayınlamak işimiz de değildir, mümkün de değildir, gerekli de değildir.

7. Elinizdeki çalışmamda Süryaniler ve Yezidiler' ile ilgili olan kısımlar maalesef yetersiz kalmıştır. Gönül isterdi ki çok daha fazla kişi ile görüşüp daha detaylı bilgi ve belgelere ulaşayım.

Baştan kabul ettiğim eksik ve yanlışlara rağmen kesinlikle inanmanızı istediğim bir şey var ki hiçbir aile ve şahsa karşı önyargılı ve taraflı bir yaklaşımım olmadı.

Farklı farklı anlatımları "çapraz sorgulama" yöntemi ile defalarca "elekten geçirmeme" "ayıklamama" rağmen yine de tam olarak "doğru"ya ulaşamamış olabilirim.

Her türlü itiraz ve katkılarınıza sunacağınız yeni belge, bilgi ve dokümanlara açığım. Mail adresim altantan58@hotmail.com'dur.

Sonraki baskılarda bunların tamamını değerlendireceğim. Çalışmalarımın sonraki nesillere ufuk açması ve konu ile ilgili çok daha güzel ve kapsamlı çalışmaların ileride çocuklarımız tarafından yapılması umut ve dileğiyle.

Altan Tan
25 Mart 2011
Diyarbakır

TEŞEKKÜR

Midyat Nüfus Müdürlüğü arşivlerini kendi “evim” gibi kullanmasını sağlayan ve her ikisi de heyecanla bu çalışmanın basılmasını beklerken genç yaşlarda vefat eden Midyat Nüfus Müdürü Epşeli MAHMUT YENİGÜN ile yardımcısı Estelli FAHRİ ÖZGÜN’e,

Midyat ve Mardin’deki Süryani Cemaati’ne ait istediğim tüm bilgi ve belgeleri bir gün bile yüzünü asmadan temin eden YUSUF BEĞTAŞ’a,

Benimle köy köy büyük bir zevkle dolaşan kardeşim ALAADDİN TAN’a,

Bacanağım Mardin Mansuriyeli A.RAHİM BADAY’a,

Halamın oğulları ADNAN ve ağabeyi rahmetli ZİVER DEMİRDAĞ’a,

İlk olarak YUSUF BEĞTAŞ’ın Süryanice harflerle yazılmış metinden bana okuyup yazdırdığı 1730’daki Süryani Mafıryan’ı tarafından yazılmış Kürtçe LAWIJ’i Türkçe’ye çeviren Kızıltepe’li ALİ KARADENİZ’e;

Elimizdeki Lawij metnini Celadet Bedirhan’ın 1930 ‘larda Hawar dergisinde yayınladığı metinle karşılaştırıp tashihini yapan, kitaptaki tüm Kürtçe isimleri gözden geçirerek düzelten Habzenili kardeşim MUHAMMED KURŞUN’a,

Kapak tasarımını yapan Urfa Suruçlu İBRAHİM HALİL BARAN’a,

Kitabın dizgi ve baskısında emekleri geçen OSMAN TUNÇ’a, A. HALİM ÇAKMAK’a ve SÜLEYMAN ÇEVİK’e,

Beni bu çalışmamı bitirene kadar bıkmadan usanmadan motive eden sevgili kardeşim ASLAN KILINÇ’a ,

Adlarını tek tek sayamadığım bana yardımcı olan, bilgi ve belge aktaran herkese canı gönülden teşekkür ederim...

TURABİDİN BÖLGESİ

Tarihi olarak TURABİDİN Bölgesi Mardin şehrinin hemen çıkışından sonra HOP Geçidinden başlar Mardin Midyat karayolu'nun güney istikametinde (yolun sağı) Omeryan Aşireti'nin tamamını, kuzey istikametinde (yolun solu) Savur ilçesinin önemli bir kesimini içine alarak Midyat İdil arasındaki CEHENNEM Deresine kadar (İdil ilçe merkezi hariç) devam eder. Hasankeyf, Kercoz (Gercüş), Kerboran (Dargeçit), Ömerli ve Midyat ilçeleri bu alanın içindedir. Turabidin'in sınırları Midyat Nusaybin istikametinde neredeyse Nusaybin şehir merkezine kadar uzanır. Birçok araştırmacı Mardin şehir merkezini de Turabidin'e dahil etmektedir.

TURABİDİN Bölgesinin sınırı kuzeyde BATMAN ve SİİRT hudutları ile DİCLE Nehridir. Doğu istikametinde Dicle Nehri'nin karşısı BOTAN Bölgesidir. Dicle'nin doğusu BOTAN; batısı TURABİDİN'dir. Dicle Nehri sınırıdır.

BERRİYÊ KELİMESİNİN ANLAMI

BERRİYÊ kelimesi Arapça 'sulak olmayan geniş ve düz kara parçası' anlamına gelmektedir.

Halk arasında Berriyê denildiğinde bu günkü Mardin Ovası anlaşılmaktadır. Bu sınır Viranşehir Ceylanpınar civarından, Nusaybin'in Cizre istikametine kadar devam eder.

Hayvancılıkla uğraşan Kürt aşiretleri yaz aylarında serin ve sulak Bitlis, Bingöl, Van yaylalarına (ZOZAN) göç eder; kış aylarında ise Mardin Ovasına BERRİYÊ'ye inerlerdi. Aşiretlerin hayatı Zozan ile Berriyê arasında geçirdi. 20. Yüzyılın başlarına kadar Berriyê'de yerleşik köy sayısı çok az ve tarım ancak ihtiyacı karşılayacak kadardı. Ova hayvan sürülerinin otlağı halindeydi. Aşiretlerin büyük bir çoğunluğu çadırlarda yaşamaktaydı. Yerleşik nüfus dağda Turabidin'de bulunmaktaydı.

Son yıllarda 1950'lerden sonra traktörün tarıma girmesi ile geniş Berriyê ovası sürülüp ekilmeye nüfus ekonomik hayat şartlarından dolayı ovaya inmeye başladı.

Mardin Berriyêsi'nin en büyük aşiretleri KİKAN ve XALECAN Aşiretleridir. Viranşehir yönüne doğru en büyük Aşiret konfederasyonu Üçüncü PDF/Kıyap (MSM-L) <https://netewe.org> yönüdür.

SUBARULAR DÖNEMİNDE TURABİDİN

Eldeki belgelere göre Turabidin’de yaşadığı tespit edilen ilk halk Subarular’dır. Alman arkeoloğu Baron Max Von Oppenheim’in 1911-1929 yılları arasında yaptığı kazılardan elde ettiği sonuçlara göre Subarular m.ö. 4500-3500 yılları arasında yaşamışlardır. Baron buna sebep olarak Sümer ve Babil katları arasında bulunduğu kiremitleri göstermiştir. Bu kiremitler daha sonraları taklit edilmek istenmişse de başarılı olunamamıştır. Zamanla renkleri esmerden kırmızıya çalan bu kiremitlerin m.ö. 3500 yıllarında yapılmış oldukları sanılmaktadır.

Subarular yukarı Mezopotamya’da Dicle ile Fırat arasında büyük bir medeniyet kurmuşlardı. Güneyde ise sınırları bugünkü Musul ve Rakka şehirlerine kadar iniyordu. Sümerler bu ülkeye Şubir, Akadlar ise Subartu demekteydiler. M.ö. 2000 yıllarına ait iki Sümer yazıtında sözü edilen Kardaka’ya (Bugünkü Botan bölgesi) komşu olduğu belirtilen “Su Halkı”nın ülkesinin burası olduğu sanılmaktadır. Zaten Yunanca bir kelime olan Mezopotamya da iki nehir arası (Fırat ve Dicle) anlamına gelmektedir.

Subaruların başkenti Tel Halef denilen Halef şehriydi. Halef şehri Rasulayn (Bugünkü Urfa ilinin Ceylanpınar ilçesinin bir mil güneydoğusunda halen Suriye hudutları içerisinde) yakınındaydı.

Tel Halef son derece verimli sulak bir bölgenin ortasında kurulmuş çok güzel bir şehirdi. Şehir köşkleri ve sanat eseri heykellerle doluydu. Subaruların m.ö. 3500 yılında kurduğu uygarlık tüm doğuyu etkisi altına aldı. Tarihçiler Subarular’ın Ari kökenli bir halk olduklarını söylemekte Hurri, Mittani ve Urartular’ın da (Haldiler) Subaruların devamı oldukları görüşünü ileri sürmektedir.

Bölgenin Subaru olan adı Asur Kralı 1. Ashuruballit (m.ö. 1365-1330) zamanında değiştirilerek Asurya’ya dönüştürüldü.

ABD’deki Pensilvanya Üniversitesi Profesörlerinden Mr.

18| Vaylı Güney Mezopotamya’da yaptığı kazılarda Sümer katları

altında Tel Halef'te bulunanlara benzer bir kiremite rastlamıştır. O yöre ile ilgili şöyle bir olay anlatılır: Bir Bedevi ölen babasına mezar kazarken bir sürü irili ufaklı kanatlı hayvan heykelleri ile karşılaşır. Büyük bir korkuya kapılan adam bulduklarının üzerini toprakla örtüp oradan kaçır. Ertesi yıl o bölgede veba salgını ve çekirge felaketi büyük tahribat yapar. Bedeviler, hayvan heykellerinin ruhlarını rahatsız ettikleri için böylesine ağır bir ceza ya çarptırıldıklarına inanırlar ve olayı gizlerler. Arapçayı ve çevre lehçelerini iyi bilen Baron Von Oppenheim bu hikayeyi pek çok kimseden işitince, Bedevi'nin mezar kazdığı yeri uzun aramalardan sonra bulur. Daha ilk kazma darbelerinde çeşitli kalıntılarla karşılaşır. 25-30 m. kadar derine inince heykellerle dolu bir mabet kalıntısına rastlar. Bunlar sürüngenler, kuşlar ve memeli hayvanlara ait heykeller olup, bazı tablolarla arslanın cümbüş çaldığı, eşeğin şarkı söylediği, diğerlerinin ise dans ettikleri görülmektedir. Bazı akrep kuyruklu, kanatlı insan heykelleride vardır ki Ebilholi heykeli gibi acayip hayvanlara benzemektedirler. Bu heykellerin üç tanesi 6 m. boyunda olup biri manda başı üzerinde duran bir adam, diğeri dişi arslan başı üzerinde bir kadın, üçüncüsü ise arslan başı üzerinde bir erkek çocuk heykeli ile süslenmiştir. Bütün bu heykeller ve kaideleri siyah mermerden yapılmışlardır. Tel Halef kazılarında insan şeklinde heykellerin bulunmuş olması oldukça önemlidir.

SÜMERLER

M. ö. 2850 de Sümer Kralı Okuş oğlu Lugarzargiz'i Akdeniz'e kadar uzandığı seferinde Mardin ve Turabidin çevresini de ege-menliği altına aldı. Yaklaşık 30 yıl bölgeyi ellerinde tutan Sümerler daha sonra zayıflayınca yerlerini Akadlar'a bıraktılar.

Dünya medeniyetinin en önemli ve ilk halklarından olan Sümerlerle ilgili araştırmalar günümüzde de devam etmektedir.

Şu ana kadar ki bulgulara göre Sümerlerin etnik kökenini kesin olarak tespit etmek mümkün olmamıştır. Ari veya Sami olmadıkları yaygın kanıdır. Bazıları Turani olduklarını iddia etse-ler de bu tez de tam olarak ispatlanamamıştır. Sümer ülkesi Ma-zopotamya'nın en alt ucunda bugünkü Basra kentinden kuzeye Bağdat'a kadar olan bölgeyi kapsıyordu.

Sümer kültüründe yazılı belgeler bir hayli fazladır. Yazıyı ilk

olarak onların kullandığı (bulduğu) sanılmaktadır. Sümerler yaşadıkları Güney Mezopotamya'da taş bulamadıkları için evlerini ve tapınaklarını kerpiçten yaptılar.

Sümer siyasi yapısı şehir devletlerine dayanmaktaydı. Bu küçük şehir devletlerinin başında Patesi veya Ensi adını taşıyan rahip krallar vardı. Bunlar tanrının yeryüzündeki temsilcileri sayılıyor; ve şehirleri tanrı adına yönetiyorlardı. Patesilerden biri çevresindeki sitelere egemenliğini kabul ettirince kral anlamına gelen LUGAL ünvanını alırdı. Tüm Sümer ülkesine hakim olur ise LUGAL KALMA olurdu. Kral aynı zamanda baş rahipti. Sümer krallarından Uruka Gina bilinen ilk yazılı yasaları yaptı. Bulunan belgelerde bu kralın kölelik devrine son verdiği söylenmektedir.

Sümer ülkesinde bugüne kadar araştırılmış şehirler Ur, Uruk, Lagaş, Kiş, Eridu ve Nippur'dur. En önemli krallardan biri m.ö. 3500'de Ur şehrini merkez yapan Kral Meşkelendoktur mezarı 1927'de bulunmuştur. Ahşap bir tabut içinde sırt üstü yatan kralın yanında toprak, altın ve gümüşten yapılmış kaplar ve silahlar ve kıymetli mücevherat bulunmuştur. Tıraş edilmiş sakalının yerinde altından bir takma sakal bulunan kralın mezarında üzerinde ismi yazılı bir vazo ve som altından bir peruk bere'de bulunmuştur. Sümerler'in diğer önemli kralları kral Nisanbede ve karısı Lazverdi, kraliçe Şubet kral Uranmu, Donki ve Bursin ile Lugarzagizi'dir.

Sümer şehirlerinde ZİGGURAT adı verilen tapınaklar saraydan çok daha önemliydi. Ülkenin iktisadi yapısı Ziggurat'ın çevresinde şekilleniyordu. Büyüden ilham alan Sümer dininde törenler oldukça gösterişli idi.

M.ö. 3500-2900 yılları arasındaki Sümer tarihinin başlangıç dönemi efsaneden güçlkle ayırt edilir. Kral Eannatum döneminde Lagaş şehri Umma şehri ile çatıştı; bir müddet sonra ise Sümer ülkesi Sami kökenli Akadların kralı Sargon'un eline geçti. Ari kökenli Akad hanedanını devirip Sümer ülkesini işgal edince egemenlik tekrar Uruk ve Lagaş gibi Sümer şehirlerine geçti.

Sümerlerin dini çok tanrılı (politeist) bir dindi. Ölümden sonraki yaşama inanıyorlardı. Sümerler ilk olarak düşüncelerini resimle anlatmışlar zamanla bu resimleri düz çizgilerle göstermeye başlayıp daha da geliştirerek çivi yazısı denilen ilk yazıyı kul-

lanmışlardır. Geometri ve aritmetik bilgilerini çarpma ve bölme işlemlerini, daire çevresinin 360'a bölünmesini bulmuşlardır. Bir ayı 30 gün bir yılı 360 gün olarak kabul ediyorlardı.

Sümerler medeniyetlerini komşularına, öncelikle de Akadlara aktardılar. Akadlar kuzeyde Akad ülkesinde çoğunlukta, güneyde Sümer ülkesinde ise azınlıktaydılar. M.ö. 1650'den sonra Basra Körfezinin çamurla dolması yüzünden deniz ülkesi adını alan Sümer toprakları Arami göçebelerinin barınağı haline geldi. Sümer medeniyeti Helenistik devre kadar devam etti. Yaratılış Destanı, Tufan Menkıbesi ve Gılgamış Destanı en önemli yapıtlarıdır. Şehircilik sulama, tarım ve tıp alanında ileri bir seviyeye ulaşan Sümerler altın, gümüş ve bakır eşya yapmasında bilirdi.

AKADLAR

Akadlar Sami ırkına mensupturlar. Tarih sahnesine M. Ö 3500 yıllarında çıktıkları tahmin edilmektedir. Akadların güneyinde Sümerler, kuzeylerinde Babil'ler bulunuyor; Orta Mezopotamya'da yaşıyorlardı. Bu çevrede Sami ırkından kavimler çoğalınca aralarında geçimsizlik ve savaşlar çıkmaya başladı. Akadların başkenti Akad'ın yeri henüz tam olarak tespit edilememiştir.

Akadlar Sümerler'i ilk defa en ünlü kralları Sargon (Akad dilinde Şarrukin m.ö. 2334-2279). zamanında yenip Sümer kralı Lugarzagizi'yi esir ederek Nipora'ya sürgün ettiler.

M.ö. 2500'de Sümer ülkesi Akad hakimiyetine girdi. Akad kelimesi daha sonra Babil'in ve Babillilerin de adı oldu.

Akad ülkesi Sümer ile resmen birleşmesine rağmen gerçekte İran hakimiyetine kadar ayrı kaldı. Her iki ülkeyi de yöneten krallar Akad ve Sümmur kralı ünvanını taşırlardı. Sargon'dan sonra Naramsin Suriye ve Filistin yoluyla Akdeniz'e ulaşip Yunan adalarına çıktı. Bu defa sırasında Turabidin bölgesi, Nusaybin ve Mardin dahil Akad egemenliğine girdi.

Akad dili Sami dillerinin en eskisi ve doğu koludur. Asur ve Babillilerin etkisiyle tüm yakın doğunun diploması ve kültür dili haline gelen Akad dilinin çivi yazısıyla yazılmış ilk örneklerini m.ö. 2400 yıllarında rastlanır.

Akadca daha sonra Babilce ve Asurca adlarıyla iki lehçeye

ayrıldı. M.ö. 6. yy'da Aramice tüm bölgede konuşma dili olarak yayılınca Akadca din ve bilim dili olarak hristiyanlığın ortaya çıkışına kadar varlığını sürdürdü. Akad-Sümer devleti yaklaşık 6 yüzyıl sürdü. Akad Babil'e yenilince Turabidin bölgesi Babil egemenliğine girdi.

BABİL

Babilliler Akad Sümer devletini yenince tüm Mezopotamya Babil egemenliği altına girdi. Sami ırkının Amuri koluna mensup olan Babilliler Akad ve Asurlularla akraba olup tarih sahnesine M. ö. 3000 yıllarında çıktılar.

Dilleri Akadca'nın bir lehçesi, yaşadıkları ülke orta Mezopotamya'da bugünkü Bağdat şehri civarı idi. Sümer'ce (Tanrı'nın kapısı) anlamına gelen Tevrat'taki Babel adı Akadca'da Babili şekline dönüştü. Babil şehri dünya medeniyetinin en eski ve en önemli şehirlerinden biridir. Şehrin kimin tarafından kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Babil isminin aslının Sümerce olması şehri kuranların Sümerler olduğunu göstermektedir.

Şehir biri iç, biri dış olmak üzere 16. 5 km uzunluğunda iki surla çevrilmiştir. Surların dışında bütün şehri çevreleyen geniş bir su hendeği bulunmaktadır. Surların üzerinde belirli aralıklarla kuleler yer almakta çivi yazılı metinlere göre şehrin Uras, Zabaka, Marduk, Sin, İhtar, Enlil, Adad ve Şamaş adlı sekiz kapısı olduğu anlaşılmaktadır. Kazılar sonucu ancak 12 m yüksekliğindeki İhtar kapısı restore edilmiştir. Babil şehri'nde 53 büyük tapınak, 650 küçük tapınak, 360 sunak, 2 ayın yolu, 24 büyük cadde ve 3 kanal olduğu tespit edilmiştir.

Babil devleti m.ö. 1830-1530 arasında kurulmuş olup ilk kral Şumu Abum'dur

Babil'in en ünlü hükümdarı ise yasaları ile ünlü (M. Ö 1728-1686 Meydan Larousse, Ana Britannicca1792-1750) Amuri ailesinin 6. Kralı olan Hammurabi'dir. Hammu reis, Rabi ise büyük anlamına gelmektedir. Hititler m.ö. 1530'da Babil kralı Şamşu Ditana'yı (m.ö. 1562-1530) yenerek Babil'i işgal ettiler. Hititlerden sonra Babil'i Kassit'ler ele geçirerek 1160 tarihine kadar yönettiler. Daha sonar Babil Asur egemenliğine girdi.

Büyük reis Hammurrabi'den sonra en ünlü kral m.ö. 593-586'da Kudüs'ü iki kez ele geçiren, yahudileri esir ederek Babil'e

götüren Nabukadnezar'dır. Nabukadnezar ilk olarak m.ö. 593'de Yahudi Kudüs Kralı Babil'e verdiği haracı kesince Kudüs'e saldırarak kralı esir aldı. Başka bir Yahudi'yi kral tayin ederek ülkesi Babil'e döndü.

Yenikral'da Babil'e düşmanca davranınca M. Ö 586'da tekrar Kudüs'e hücum ederek kralın gözlerini oydurup oğullarını idam etti. Kudüs yahudilerini ise topluca esir olarak Babil'e götürdü. Yahudiler M. Ö 538'de Pers imparatoru Keyhüsrev Babil'i işgal edinceye kadar esarette kaldılar.

Filistin'den Babil'e esir olarak götürülen Yahudilerin önemli bir kısmı serbest kaldıktan sonra Kudüs'e dönmeyerek Babil'de kaldılar. Çivi yazılı belgelerde 9 Babil sülalesinden bahsedilmektedir. Diğer bazı belgelerde ise Babil şehrinin kurulmasından önce 21 sülale olduğu belirtilmekte, yeni Babil sülalesiyle birlikte sülale sayısı 31'e ulaşmaktadır. Tarihçiler 1-19 sülalelerin Sümer kralları olduğunu söylemekte, 22. Sülale'yi 1. Babil sülalesi olarak kabul etmektedirler.

Dünyanın yedi harikasından biri olan Babil'in Asma Bahçeleri Kral Nabukadnezar (M:Ö 605-562) zamanınıda inşa edildi. Babil kulesinin ise Tivratta gökyüzüne ulaşmak amacıyla yapıldığı belirtilir. Yine aynı şekilde o güne kadar aynı dili konuşan insanların dillerinin Tanrı tarafından bir ceza olarak karıştırılıp çoğaltıldığı anlatılır.

En ünlü Babil şehirleri: Babil, Seleukeia ve Ktesiphon idi.

M.ö. 612'de Babillilerle Medler birleşerek Asur üzerine yürüyerek başkenleri Ninova'yı aldılar. M.ö. 612'de Asur Uballit 2 Harran'da kendini Asur kralı ilan etti ise de yeni Babil kralı Nabukadnezar Harran'ı alarak Asur kalıntılarını yok etti.

HİTİTLER

Hititler m.ö. 1925 yılında Babil'e yaptıkları seferde Turabidin yöresini de ele geçirdiler. Ertesi yıl ise geri çekildiler. Bölgede çok kısa bir dönem kaldılar. Hititler yaygın kaanate göre Hint-Avrupa kökenli bir halk olup Trakya üzerinden Anadolu'da gelmişlerdir. Bazı tarihçiler ise Kafkasya üzerinden geldiklerini öne sürmektedirler. Fırat'ın batısında yaygın olarak İç Anadolu'da Kızılırmak Nehri çevresinde yaşayan Hititlerin başkenti çok önemli bir kültür merkezi olan Hattuşaş'tı.

Hint-Avrupa kökenli adına Naşice dedikleri bir dil konuşan Hititliler çok tanrılı bir din anlayışına sahiptiler. Eski Hitit dilindeki metinler (m.ö. 1650-1595) bugüne değin bulunan en eski Hint-Avrupa metinlerdir. Hattuşas'ta (Boğazköy) yaklaşık 25.000 tablet bulunmuştur.

Tüm Suriye ve yukarı Mezopotamya'yı işgal eden Hitiler uzun yıllar Mısırlılarla savaştılar. Tarihin eldeki en eski yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması'nı m.ö.1293'te uzun savaşlardan sonra Hitit kralı 3. Hattuşil ile Mısır kralı 2. Ramses imzalandı. Tarihte en ünlü Hitit kralları Ammuna (m.ö. 1550-1530), 2. Muşil (m.ö. 1339-1306), 3. Hattuşil ve 2. Şuppilulima (m.ö. 1190-1180) dır.

HURRİLER

Tüm yukarı Mezopotamya'nın eserleri günümüze ulaşan en eski halkı Hurriler'dir. Hurriler ve daha sonra ortaya çıkan Mittanilerin aynı köke sahip akraba halklar olduğu ve onlardan önce yaşayan Subaruların torunları oldukları en yaygın kanaattir. Dilleri, dinleri ve bıraktıkları eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla Subarular Hint-Avrupa kökenlidirler.

Subaru, Hurri ve Mittanilerin Kürtlerin ilk ataları oldukları kabul edilmektedir. Savaş arabalarını ilk olarak bulanlar da Hurriler'dir. İlk dönemlerde Van Gölü civarı ile Diyarbakır'ın kuzeyindeki dağlarda yaşayan Hurriler daha sonraları kuzeyden güneye inmeye başladılar. Yukarı Mezopotamya'dan başlayarak Suriye, Lübnan, Musul, Kerkük ve İran'daki Zağros Dağlarına kadar olan tüm bölgeyi işgal ettiler. Turabidin bölgesine Hurrilerden önce Hitit, Babil, Akad ve Sümerler hakim olduysalar da esas yerli halk Subariler ile onların devamı olan Hurriler ve Mittaniler'di.

Hurrilerin başkentleri bugünkü Urfa şehrinin civarındaki Hanigalbat'tı. Asurlular, Hurriler ve Mittanileri aynı gördüklerinden her ikisine de Hanigalbat adını verdiler. M.ö. 3000 yıllarından itibaren Hurrilerle ilgili ilk yazılı belgeler m.ö.21. yy'a aittir.

Hurriler m.ö. 17. yy'ın ortalarında Hititleri yenerek başkentleri Hattuşas'ı ve tüm Hitit ülkesini işgal ederek iki yüzyıl yönettiler. M.ö. 16. yy'da kurdukları çok sayıdaki küçük devletlerden oluşan konfederasyonun tüm hanedanları Hint-Avrupa köken-

liydi. M.ö. 15. yy'da batıda Akdeniz'e yakın Alalah (Antakya yakınları) kentinin nüfusunun çoğunluğu Hurriler'di. M.ö. 15. yy'da Hurri egemenliği altındaki bölge Hurriler ve Mittaniler diye ikiye ayrıldı.

Urtu (Haldi) dili ile yakın akraba olduğu tespit edilen Hurri dili Hint-Avrupa kökenli idi. Bazı Sovyet bilim adamları Kuzeydoğu Kafkas dilleri (Veeinach) grubunun Hurri-Urtu grubundan kaynaklandığı kanısındadırlar. Hurriler, Mitra, İndra ve Varuna adlı Hint tanrılarına tapıyorlardı. Çok tanrılı bir din anlayışına sahip Hurrilerin tapınakları mütevazı sarayları ise oldukça büyük ve görkemli idi.

Hurri kültürü Hitit ve Asur'u büyük ölçüde etkiledi. Hurrilerin baş tanrısı olan Fırtına tanrısı Teşup ile karısı Hepat Hititlilerce de benimsendi. Ayrıca Güneş tanrısı Şimegi, Ay tanrısı Kuşuh, Yıldız tanrısı Şauşka ile Dağ tanrıları Namni ve Hazzı, Hititlerce de inanılan tanrıları. Sümerlerin ünlü Gılgamış Destanı da Hurrice'ye çevrilmişti.

MİTTANİLER

M.ö. 15. yy'da Hurriler'in bir boyu olan Mittaniler Kuzey Suriye 'de ayrı bir devlet kurarak diğeri Hurri boylarından kuzey Suriye'de yaşayanları da egemenlikleri altına aldılar. Güney Suriye ve Filistin'deki Hurri boyları ise Mısır egemenliği altına girdiler. Akdenizden Kerkük'e kadar uzanan bölgeye hakim olan Hint-Avrupa kökenli Mittanilerin başkentleri yeri tartışmalı Vaşşukani idi. Bu kentin Rasulayn (Ceylanpınar) yakınlarında bulunduğunu iddia edenler olduğu gibi Nusaybin şehrinin 4 km kuzeyinde Midyat istikametindeki Veysikê köyü olduğunu ileri süren araştırmacılar da vardır.

Veysikê köyünün hemen yanındaki Gırnava Tepesi'nde yapılan kazılarda önemli bulgulara rastlanmıştır. Veysikê ve Vaşşukani isimlerinin benzerliği dikkat çekicidir. Mittani devletinin bilinen en eski kralı Barratarna'dır. Hitit kralı Şuppiluliuma'dan kalma m.ö 1530 yılına ait bir Mittani antlaşmasında Mittani kralı Saussatar'ın Asur'u ele geçirdiği belirtilmektedir.

Saussatar'ın ölümünden sonra tahtına geçen 1. Artatama döneminin en önemli olayı Mittani ile Mısır arasında imzalanan dostluk ve barış antlaşmasıdır. Mittani kralı 1. Artatama kızını

Mısır Fravunu 4. Thutmose ile evlendirerek bu dostluğu pekiştirdi. Ondan sonra gelen Mittani kralı Şuttarna ise kızını Fıravun 3. Amenhotep'le evlendirerek bu geleneği sürdürdü. Mısırlılar Mittani ülkesine Naharine diyorlardı. Asurlular ise Nairi adını kullanıyorlardı.

Hitit kralı Şuppiluliuma kızını Mittani kralı Tuşrattay'ın oğluna verdi. Mittani devletinin iç karışıklıklar nedeni ile zayıfladığı bir dönemde Asur devleti ile Hitit devleti ona karşı ittifak kurdular. İki cephede birden savaşmak zorunda kalan Mittaniler zor durumda kalarak Mısır Fıravunu 4. Amenofis'ten yardım istediler. Ancak yardım gelmedi. Hitit kralı Şuppiluliuma Mittani kralı Tuşratta'yı yendi. Tuşratta Babil'e kaçtı. Orada oğlunun tuzağına düşerek öldürüldü. Şuppiluliuma (m.ö. 1375-1335) Mittani topraklarını ele geçirdi.

Mittani torakları m.ö. 1350'den itibaren Asur ve Hitit arasında bir tanpon bölgeye dönüştürüldü. Mittanilerin dinleri ve dilleri Hurrilerle aynı idi. Hurri ve Mittaniler'de sınıfsal farklılaşmalar çok belirgin olup savaş arabalarını kullanan kentlerdeki bir zümre en üst kastlardan biriydi. Soylulara verilen topraklar tımar niteliğinde olup başkasına satılıp devredilmeleri yasaktı. Tarım ve ticaretle zenginleşerek önem kazanan ayrı bir sınıf daha vardı.

URARTULAR (HALDİLER)

Urartular m.ö. 13. Yüzyılda Van Gölü çevresinde ortaya çıktılar. Asur kralı 1. Salmanassar (m.ö. 1274-1245) Urartularla yaptığı savaşlardan söz etmektedir. Urartular ile Haldiler (Xaldi) aynı halktırlar. Tarihçilerin büyük bir kısmı Urartuların Subaru, Hurri ve Mittanilerin devamı' Ari bir halk olduğu görüşündedir.

Bazı tarihçiler ise Urartu dilinin Gürcüce ve Lazca (Gürcüce ve Lazca aynı kökten gelen çok yakın akraba dillerdir.) ile benzerliğinden yola çıkarak Urartular ile Gürcülerin akraba olduklarını öne sürmektedirler. Asurca'da 'Yukarı ülke' anlamına gelen 'Urartu' ismi Haldi (Xaldi) halkına Asurlular tarafından verilmiştir. Haldiler kendi ülkelerine 'Biani Ülkesi' demektedirler.

Urartuların ilk başkentleri Malazgirt civarındaki Arzaşkun kenti, ilk kralları ise Litipris idi. Litipris'in oğlu 1. Sardur Asur diliyle yazdırdığı bir kitabede kendinden Nairi (Nehirler bölge-

si) ve Şar Kışattı (Dört iklim) hükümdarı, Büyük Kral diye söz etmektedir.

Urartu dili ile yazılan yazıtlarda ise kendilerine Sura ili ya da Bia-Er İli Kralı gibi ünvanlar vermişlerdir.

Sura adının Babil ve Asur yazıtlarında Yukarı Mezopotamya'ya verilen Subaru (Su arkası ya da su arası.) adının karşılığı olduğu sanılmaktadır. Asur Kralı 3. Salmanassar (m.ö. 858-824) Asurluların Urartular üzerindeki baskısını arttırdınca Urartu kralı 2. Sardur başkenti Arzaşkun'dan Tuşpa'ya (Van) taşıyarak Van kalesini kurdu.

Urartu kralı Enuas döneminde (m.ö. 804) doğuda Zağros dağlarından batıda Palu'ya kadar, oradan da Fırat ırmağı geçilerek Meliddu'ya (Malatya) kadar olan bölge işgal edildi.

Urartu Kralı 1. Argistis m.ö. 781 yılında Asur kralı 4. Salmanassar'ı yenince Turabidin Bölgesi de Urartuların eline geçti. Turabidin yaklaşık 50 yıl Urartuların elinde kaldı. Halep'ten Cizre'ye kadar olan bölge de işgal edildi. M.ö. 743'te Asur Kralı 3. Tiglatplaser Urartu Kralı 3. Sardur'u yenince, 73 bine yakın esir bırakarak çekilen Urartu ordusu bir daha toparlanamadı.

Asurlular Urartu ülkesini işgal ederek, başkent Tuşpa'yı yerle bir ettiler. Urartu halkının dağlara çekilerek katliamdan kurtulan boyları 7. yüzyılda kuzeyden gelen Kimnerler ile Kimmerlerden sonra gelen İskitler tarafından katliamlara uğratılınca Urartular bellerini doğrultamadılar. Daha sonraki yıllarda kuzeyde Ermenilerle güneyde ise Medlerle kaynaşarak asimile oldular.

Kültür sanat ve mimaride ilerleyen Urartular ülkelerini boydan boya süsleyen çok sayıda kale inşa ettiler. Van Kalesi, Toprakkale (Rusahinili), Çavuştepe, Adilceviz, Bargiri, Korsot, Harput, Palu, Mazgirt ve Bağın kaleleri bunlar arasındadır. Urartuların gelişkin mimari teknikleri yol yapımında, sulama kanalları ve su bentleri inşaatlarında da görülmektedir. Van yöresindeki Keşiş gölü sulama amacıyla oluşturdukları suni göllerden biridir.

Kral Menuas döneminde yapılan kanallardan biri 51 m. uzunluğundaydı. Urartulu sanatkarlar metal işlemeciliği, kuyumculuk ve oymacılıkta da ünlüydüler. Hurri ve Mittaniler gibi çok tanrılı bir dini inansa sahip olan Urartuların en büyük tan-

rıları Haldi adını taşıyordu. İkinci derecedeki tanrıları ise Hurri-ler ve Hititlerde olduğu gibi Teşuba idi.

ASURLULAR

Sami kökenli olan Asurlular orta ve yukarı Mezopotamya'da yaşıyorlardı. Başkentleri bugünkü Musul şehri yakınındaki Ninova şehri idi. Tevrat'taki bilgilere göre Asurluların atası Aşur (Arapça okunuşu) ile Aramiler'in (Süryaniler) atası Aram kardeş olup Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın çocuklarıdır. Asurlular Babilliler gibi Akadca'nın devamı olan bir lehçeyi konuşuyorlardı

Mittaniler m.ö. 1367'de Hititlere yenilince Mittani toprakları uzunca bir dönem Hititlilerin egemenliği altında kaldı. Aynı dönemde güçlenen Asurlular Mittani topraklarına göz diktiler. Asur kralı 1. Adad Nirari (m.ö. 1305-1274) Hitit egemenliğindeki Mittani topraklarına girerek Hitit temsilcisi 2. Sattuvara ile oğlu Vasasatta'yı yendi.

Asurlular bu dönemde büyük şiddet uyguladılar. Ele geçen bir belgede Asur kralı 1. Salmanassar'ın (m.ö. 1274-1245) Mittaniler'den 14. 400 kişinin tek gözünü kör ettiğini söylemekte ve bununla övünmektedir.

Asur kralı 1. Tukultininurta (m.ö. 1243-1207) Babil'i aldıktan sonra Mittani topraklarının tamamını ele geçirince Mittani varlığı sona ermiş oldu. Turabidin bölgeside Asur egemenliğine girdi. M.ö. 1100 yıllarında kuzey Arabistan'dan Suriye ve Fırat boylarına doğru Arami göçü başladı. Aramiler kısa sürede tüm kuzey Suriye ve Fırat boylarına yayıldılar.

Asurlular yoğun Arami göçü nedeniyle Habur (Ceylanpınar) ırmağının batısına geçemediler. M.ö. 890 yılında 2. Tiglatninip Dicle'nin kaynağına kadar ulaşarak 1. Tiglatnasır'ın kitabesi yanına kendi kitabesini dikti.

Eldeki belgelere göre bu dönemde Turabidin'de Hurri-Mittani kökenli kabileler yaşarken daha kuzeyde ise Ege göç kavimleri hareketi sürüyordu.

Hem kuzey göç hareketleri hemde batıdaki Aramiler Asurlular için tehlike arz ediyordu. Asurlular kuzeydeki göç kavimlerinden Muşkileri durdurmayı başardılar Aramilerle hudutları ise Habur ırmağı oldu.

M.ö. 900 yıllarında bölgede Arami prenslikleri ortaya çıkma-

ya başladı. Asur kralı 2. Tiglatnıñip m.ö. 883'te Hitit kralının el-çisini Mardin Kalesi'nde kabul etti. Asurlular 2. Asurnasirpa (m. ö. 883-859) ve oğlu 3. Salmanassar dönemlerindedeyayılmaya devam ederek Şam yakınlarından Diyarbakır'ın kuzeyine kadar olan bölgeyi egemenlikleri altına aldılar.

Asurluları en ünlü kralıçeleri oğlu 3. Adadnirari (m.ö. 810-782) adına beş yıl naip olarak hüküm süren Sammuramat (Semiramis)'tır.

Asurlular yenilen düşmanlarını kazığa vurur, derilerini yüzer, başlarını keser, işgal ettikleri ülkelerin halklarını ise kitle halinde başka tarafa sürerlerdi. Bu şekilde hem çalıştıracakları köleler edinir, hemde yendikleri halkları asimile ederler yok ederlerdi. Asurluların dinleri de Babil ve Akadlar gibi çok tanrılı idi. Kaynaklar Yunus peygamberin Asur'da Ninova'da (Musul) yaşadığını belirtmektedir. Asur devletini m.ö. 612'de Medler ortadan kaldırdı.

ARAMİLER

M.ö. 3. 000 yıllarında kuzey Arabistan ve güney Suriye'de gö-rüldüler. Tevrat Aram ile Aşur'un (Asur) kardeş olduklarını ve Hz. Nuh'un oğlu Sam'ın çocukları olduğunu belirtir. Yine tevratta Babil'de doğup daha sonra ailesi ile birlikte Harran'a (Urfa) göç eden Hz. İbrahim'in ailesinden de 'Arami' diye bahsedilir. Tivratta Hz İbrahim'in Arami olduğuna dair açık bir ifade gör-ülmezken Hz. İbrahim'in Filistin'e (Kenan ülkesi) tahminen m.ö. 2000 yıllarında göçünden sonra geride Harran'da kalan akrabalarından ise (Aramiler) olarak söz edilir. Hz. İbrahim'in oğ- lu Hz. İshak'ın oğlu olan ve İsrailoğullarının atası Kabul edilen Hz. Yakub'un evliliği anlatılırken 'Dayısı kızı Arami Laban'ın kı- zı ile evlendi' denilmektedir. Arami Laban Hz. İbrahim'in karde- şinin oğludur.

Tarihçiler Hz. İbrahim'in m.ö.2000 yıllarından yaşadığını tah- min etmektedirler. Aramiler'le ilgili elimizdeki ilk belge 14. yy'- dan kalmadır. Aramiler bu dönemde Fırat'ı geçerek m.ö. 1320 yıllarında Asur sınırına dayandılar. Asurlu 1. Tiglatpleser'in (m.ö.1115-1077) yazıtlarında da Aramiler'den bahsedilmektedir. Bu durumda eldeki arkeolojik belgelerden çok önceleri Arami- ler'in Yukarı Mezopotamya'ya geldiklerini kabul etmek gerekir.

Aramiler m.ö. 11. Yüzyılda Fırat'ın iki yakasında Til Barsip dolaylarında Bit-Adini devletini kurdular. M.ö. 10. yüzyılın sonlarında içlerinden biri Adad-Apaliddin adıyla Babil kralı oldu. Daha sonraları Hama, Halep, Şam civarlarında irili ufaklı prenslikler kuran Aramiler'in en önemli krallıklarından biri ise Antep civarındaki Sam'al Krallığıydı. Bu devletin kralları Panammu ve Bar Rekub Asur egemenliğine girdiler.

Aramiler Kenan, Babil Asur tanrı ve tanrıçalarına tapmakla birlikte kendi tanrı ve tanrıçaları da vardı. En önemli Arami tanrıları Hurrilerin Fırtına Tanrısı Teşup ile özdeş sayılan Haddad yada RAMAN (Eski ahitte ise Rimmon), en önemli tanrıçaları ise Fenike'li Astarte ve Anat'a karşılık iki tanrıçanın birleştiği Atarate (Ataragis) idi.

Aramileri tarih sahnesinde en fazla meşhur eden dilleri Aramice oldu. Bugünkü Süryanicenin de aslı (temeli)olan Aramice 'yaklaşık iki bin yıl Ortadoğu'da bilim, sanat, kültür ve diplomasi dili olarak kullanıldı. İncil'in de Aramice olarak inmesi bu dilin önemini daha da arttırdı.

KIMMERLER-SİTYANİLER-İSKİTLER

M.ö. 714 yılında Urartu ülkesi Kafkaslar yönünden gelen Güney Rusya'da Kırım civarında Azak denizi çevresinde yaşayan bir halk olan Kimmerlerin istilasına uğradı. Tarihçilerin bir kısmı Kimmerler ve İskitlerin (Sakalar) Turani (Orta Asya kökenli) olduklarını söylerlerken çok büyük bir kısmı ise İranî (Ari) oldukları görüşündedirler.

Kimmerlerden ilk söz eden ünlü ozan Homeros'tu. Ünlü tarihçi Herodot onların kuzey Pontus bölgesinden geldiklerini söyler. Strabon ise Kimmerleri Trakyalı Treklerle aynı sayar. Kimmerler'e Asurlar Gimmirai derken Tevrat'ta onlardan Gimiraya diye bahsedilir. Konuştukları dilin Medce'ye ve bugünkü Osetçe'ye çok yakın olması Ari kökenli oldukları tezini kuvvetlendirmektedir.

Altay dağları civarından gelen İskitler Kimmerleri güneye doğru inmeye zorladılar. Urartu bölgesinde fazla tutunamayan Kimmerler m.ö. 96 yılında batıya İç Anadolu'ya doğru göç ederek Firigya'yı, m.ö. 679 yılında ise Lidya'nın başkenti Sardeis'i işgal ettiler. İranlıların Saka adını verdiği İskitler m.ö. 665'te bü-

yük kralları Maduva (Alp Er Tunga-Afrasyab) döneminde Azerbaycan, Anadolu, Suriye, Filistin'in tamamı ve İran'ın bir bölümünü ele geçirerek Mısır'a kadar uzandılar. Mısır Firavunu 1. Psamettik (m.ö. 663-610) İskitlerle antlaşma yaptı. M.ö. 653 yılından itibaren 28 yıl boyunca Turabidin bölgesi İskitlerin egemenliği altında kaldı. İskitler dine çok fazla düşkün olmadıklarından tapınakları yoktu. Enari adı verilen büyücü rahipleri vardı. En önemli tanrıları Papeus-Zeus, Apia-Gaea Apollon; en büyük tanrıçaları ise Tabiti-Hestia idi. Turabidin'deki İskitlerin hakimiyeti Medler gelinceye kadar devam etti.

MEDLER ÖNCESİ TURABİDİN

Medlerin Turabidin bölgesini ele geçirdikleri m.ö. 608 yılı öncesinde Turabidin bölgesinin etnik ve dini yapısını incelemekte yarar vardır. Bugüne kadar elde edilen belgelerden m.ö.4500 yıllarından m.ö. 1000'li yıllara kadarki dönemde Turabidin Bölgesinin esas yerlileri olarak birbirlerinin devamı olan Subaru, Huri ve Mittani halkları gözükmektedir. Özellikle Mittaniler Nusaybin-Midyat arası bölgede (Gırnawaz, Veysikê) önemli eserler bırakmışlardır.

Her üçüde Hint-Avrupa kökenli olan bu halkların bölgeye nasıl yerleştikleri konusu bilim adamları arasında tartışma konusudur. Bazı tarihçiler Hint-Avrupa kökenli halkların bilinmeyen nedenlerle İskandinavya ve Baltık Denizi yöresinden Rusya-Kafkaslar-Azərbaycan-Zağroslar yoluyla m.ö. 7000 yıl önce bölgeye göç ettiklerini öne sürerlerken bazıları da İskandinavya, Rusya ve Baltık Denizi civarındaki halkların Mezopotamya'dan kuzeye göç ettiklerini iddia etmektedir. İnsanlığın tarih sahnesine Mezopotamya'da çıktığını öne sürenler ise göçün önce Mezopotamya'dan kuzeye, daha sonraki bin yıllarda da tekrar güneye Mezopotamya'ya doğru olduğunu savunmaktadırlar.

Öne sürülen tezlerin hangisi doğru olursa olsun Hint-Avrupa kökenli halklar arasındaki dil, din, kültür ve etnik (fiziki) benzerlikler gözardı edilemez.

M.ö. 900 yıllarından itibaren Turabidin Bölgesine Sami kökenli Aramilerin yerleşmeye başladıkları görülmektedir. Bu tarihlerden itibaren Turabidin Bölgesindeki egemen kültür Arami kültürü olmuştur.

Bölgeye dönem dönem hakim olan Asurlar, Hititler, Kimmerler, İskitler, Babiller gibi halklar genellikle askeri bir işgal kuvveti olarak kalmışlar,etnik olarak varlıklarını südürememişlerdir.

Aramilerden önce Turabidin’de yaşayan Subaru, Hurri ve Mittanilerin ise ne oldukları tam olarak bilinmemektedir. Tarih içinde ne oldukları ciddi bir araştırma konusudur. Bu halkların bazı boylarının yoğun Arami yerleşimi sonucu bölge dışına göç ettikleri, az bir kısmının Zerdüş inancı etrafında birleşerek varlıklarını korudukları, büyük bir kısmının ise özellikle Aramice’nin çok güçlü etkisiyle asimile oldukları sanılmaktadır.

MEDLER

Heredot ve Strabon’a göre Medler Ari ırktan Hint Avrupa kökenli bir halktır. Her ikisi de İrani (İran ve Aryan kelimeleri Ari halkların tamamını anlatmaktadır.) olan Medler ve Persler yakın akraba halklar olup, m.ö. 1000 yıllarından itibaren kabileler halinde İskandinavya, Baltık Denizi, Güney Rusya ve Kafkaslar üzerinden İran’daki Zağros dağlarına göç etmişlerdir.

Med adına ilk olarak m.ö. 9. yüzyılda Asur Kralı Salmanassar’ın (m.ö. 858-824) bir yazıtında rastlanmıştır. Medler ve Asurlular çok uzun yıllar savaşmışlardır. Asur kralı 3. Tiglatpliser ele geçen bir yazıtında İrandaki Demavend dağına kadar gittiğini Medleri yendiğini, haraç aldığını ve onlardan 65. 000 kişiyi esir ederek götürdüğünü söylemektedir.

Hint-Avrupa Kökenli bir dil olan Medce’nin günümüzdeki Kürtçe’nin de temeli olduğu kabul edilmektedir. Zerdüş’tlerin kutsal kitabı Zend Avesta da Med dilinde yazılmış olup günümüze ancak birkaç sayfası kalmıştır.

Medlerin Zerdüş’t dinine bağlılıkları İslam dönemine kadar devam etmiştir. Zerdüş’tler halen çoğunluğu İran’da küçük bir cemaat olarak varlıklarını devam ettirmektedirler.

Yunanlı tarihçi Heredot Medlerin ilk kralının DİYAKOS başkentlerinin ise Ekbatana (İran’ın Hemedan şehri), doğulu tarihçiler ise ilk kralın Keyani ailesinden KEYKUBAT olduğunu söylemektedirler. Zaman içerisinde gittikçe güçlenen Medler İskitleri yenerek önce İskitlerle daha sonra ise Babillilerle anlaşarak Asur’a saldırdılar.

Med imparatoru Keykubad m.ö. 615 yılında Arrapkha (Ker-

kük), m.ö.612 yılında da Asur başkenti Ninova'yı (Musul) alarak Asur devletini yıktı. Son Asur Kralı Sinşariskun yanan sarayında ölü olarak bulundu. Ninova düşünce Asurluların Harran (Urfa)'daki kumandanı kendini kral ilan etti.

Ancak Med-İskit-Babil güçleri m.ö. 609 yılında Harran'ı ele geçirince m.ö. 608 yılından itibaren Mardin ve Nusaybin şehirleriyle birlikte tüm Turabidin bölgesi Medlerin eline geçti.

Daha sonra batıya doğru hızla ilerleyen Medler Kızılırmak Nehrine kadar olan bölgeyi ele geçirdiler. Beş yıl süreyle Lidyalılarla savaşılan Medler daha ileriye gidemediler. Bir savaşta gün ortasında ansızın güneş tutulup hava kararınca iki tarafta korkup bunu tanrıların gazabı olarak yorumlayarak savaşı durdurdular. Babilliler ve Klikyalılar araya girerek Lidya Kralı Alyates'in kızı Aryanes'i Med Kralı Keyakser'in oğlu Astiyages'le evlendirerek barış yaptılar. Kızılırmak nehri Medler ile Lidyalılar arasında sınır oldu.

Bu dönemde Yukarı Mezopotamya ve Turabidin'de Aramiler prenslikler kurmaya başladılar, ancak Babil hükümdarı Nabukadnezar (m.ö. 604-562) Turabidin bölgesini işgal ederek Aramileri buradan çıkardı. M.ö. 587'de ise Kudüs'ü işgal ederek tüm Yahudileri esir olarak Babil'e götürdü.

Medler güçlerini m.ö. 553'te kaybettiler. Med kralı Astiyages'in kızı Medlerin egemenliğinde yaşayan bir Pers subayına aşık oldu. Astiyages bu durumu hoş karşılamamasına rağmen kızı Pers subayı ile evlendi. Kızı hamile kalınca Astiyages bir rüya gördü. Rüya yorumcuları doğacak çocuğun tahtını yıkacağını söyleyince Astiyages çocuğun öldürülmesini emretti.

Kızı doğum yapınca Astiyages çocuğu öldürmesi için veziri Harpagos'a verdi. Harpagos çocuğu kendi eliyle öldüremeyince çobanına verdi. Aynı gün karısı bir ölü erkek çocuk doğuran çoban, çocuğu ölen oğlunun yerine koyarak büyüttmeye karar verdi. Ölü bebek de Astiyages'e gösterildi.

Aradan yıllar geçtikten sonra birgün çobanın büyüttüğü çocuk sokakta diğer çocuklarla oynarken bir asilzadenin çocuğunu dövünce olay büyüyerek önce vezir Harpagos'a daha sonrada kral Astiyages'e intikal etti. Kral çocukları huzuruna çağırarak sorgulayınca çobanın büyüttüğü çocuk kendinden emin ve vakur bir şekilde "Biz aramızda askercilik oynuyorduk, arkadaşlarım beni kumandan seçtiler, bu arkadaşım verdiğim emre uyma-

yınca bende cezalandırdım” diye cevap verince Astiyages’in hoşuna gitti. Çocuğun zekası, tavırları ve sorulan diğer tüm sorulara verdiği akıllıca cevaplar Astiyages’in dikkatini çekince çobanı çağırtarak sorgulamaya başladı.

Çoban sıkıştırılınca olan biteni anlatarak çocuğu efendisi Harpagos’un verdiğini söyledi. Harpagos da durumu itiraf etmek zorunda kaldı. Aradan yıllar geçtiğinden kızına karşı öfkesi yatışmış olan Kral çocuğu öldürmedi, ancak Harpagos’a korkunç bir ceza tasarladı.

Büyük bir ziyafet düzenleyerek Harpagos’tan habersiz küçük oğlunu öldürerek kızarttığı etlerini Harpagos’un önüne koydurttu. Herşeyden habersiz öz oğlunun etlerini yiyen Harpagos durumu öğrenince çılgına döndü, ancak öfkesini yutarak Krala torununun eğitimini üstlenmek istediğini söyledi. Kral Astiyages torununun eğitimini Harpagos’a verince Harpagos bir yandan çocuğu en iyi şekilde eğiterek, yetiştirmeye; öte yandan da Persleri aşağılayan dedesi Kral Astiyages’e karşı öfke ve hınçla doldurmaya başladı.

Kendisinin aslında Pers kökenli olduğunu, annesi ile babasının evliliklerine dedesinin karşı çıktığını, onu öldürmek istediğini, Perslerin Medlerin esareti altında olduklarını yıllar boyu tekrarlayarak çocuğu dedesine karşı biletti.

Çocuk (Keyhüsrev-Kuruş) delikanlılık çağına gelince Harpagos’un yardımıyla baskı altındaki Persleri organize ederek dedesi Astiyages’e isyan etti. Med başkenti Ekbatana’yı alarak Astiyages’i öldürdü. Kralın kızı (kendi teyzesi) ile evlenerek Med imparatorluğuna son verdi. M.ö. 553’te Pers egemenliğine giren Medler bir daha bellerini doğrultamadılar.

PERSLER

Perslerin m.ö. 553’te Medleri yenilgiye uğratmalarıyla Turabidin Bölgesi de Pers egemenliğine girmiş oldu. Medlerle akraba Hint-Avrupa asıllı bir halk olan Perslerin (Farslar) dilleri de Medce ile aynı kökten gelen Persçe (Farsça) idi. Persler de Medler gibi Zerdüş dinine inanıyor, İran’da Zağros dağlarının doğusunda yaşıyorlardı. Çok kısa bir zamanda genişleyerek büyük bir imparatorluk ve medeniyet kuran Persler m.ö. 539’da

34 | Babil devletini yıkarak Babil’de esir olan Yahudileri serbest bi-

raktılar. Serbest kalan Yahudilerin az bir kısmı Kudüs'e dönerken, büyük bir kısmı Mezopotamya'nın tüm şehirlerine dağıldılar.

Pers devleti, 1.Dara, (m.ö. 521-486) döneminde en geniş sınırlarına ulaştı. Anadolu'nun tamamını, Suriye, Filistin Irak ve Mısır'ı işgal eden Persler 1.Dara zamanında İstanbul Boğazı'nda gemileri birbirine yanaştırıp köprü kurarak askerlerini Trakya'ya geçirdiler. Persler, Maraton'da Yunanlılara yenilince geri çekilmek zorunda kaldılar. Yunan ordusunun galibiyet haberini Atina'ya bildirmek için 42 kilometre 195 metrelik yolu durmaksızın koşarak müjdeyi Atinalılara bildirdikten sonra düşüp ölen askerin anısına düzenlenen Maraton yarışları da o günden kaldı.

Persler daha sonraki yıllarda tekrar Atina'ya saldırarak Akropolis'i yıktılar.

Tarihçiler Yunan Medeniyetininin Mezopotamya Medeniyetinden çok büyük oranda etkilendiğini belirtmekte, yukarıda belirtilen ilişkiler sonucu Persler ve Medler (Kürtler)'in Mezopotamya Medeniyetini Yunanistan'a taşıdıklarını söylemektedirler. İranlı ünlü düşünür Ali Şeriatî de bu konuda aynı fikirdedir.

1. Dara zamanında imparatorluklarını 23 Satraplığa (Askeri Vali) bölen Persler Turabidin Bölgesini de Suriye-Finike-Filistin büyük satraplığına bağladılar.

Persler işgal ettikleri toprakların halklarına görece olarak iyi davranarak, genellikle vergi almakla yetindiler. Makedonya Kralı Büyük İskender 3. Dara kumandasındaki Pers ordularını m.ö. 334'te Granikos'ta (Biga Çayı), m.ö. 332'de ise İssos'ta (İskenderun ile Payas arasındaki Apas) yendi. M.ö. 331 tarihinde ise Yukarı Mezopotamya'ya girerek Pers hakimiyetine son verdi.

MAKEDONYALILAR

Makedonyalı Büyük İskender m.ö. 332'de Pers kralı 3. Dara'yı yenince m.ö. 331 tarihinden itibaren Turabidin bölgesi de Makedonyalı Büyük İskender'in egemenliğine girdi. Kuzey Yunanistan'da yaşayan Avrupalı bir halk olan Makedonyalıların en büyük kralları 2. Phillippos'ın oğlu Büyük İskender (m.ö. 356-m.ö. 323) idi. M. Ö 343 yılında meşhur filozof Aristo'nun öğrencisi olan Büyük İskender m.ö. 336'da 20 yaşında iken babasının yerine kral oldu.

Önce Atina'yı alarak tüm Yunanistan'a hakim olan Büyük İskender m.ö. 334 yılında Çanakkale Boğazı'nı geçerek Anadolu'ya girdi. Pers ordularını m.ö. 331'de Gaugemala ovasında (kuzey Irak Erbil) yendi. Bazı tarihçiler son savaşın kuzey Irak'taki Erbil'de değil Savur-Midyat arasındaki Erbil köyü civarında olduğunu söylemektedirler. Son savaştan sonra kaçan 3. Dara m.ö. 330'da yakalanarak öldürüldü. Büyük İskender 3. Dara'nın kızıyla evlendi.

Kalıntıları günümüze kadar kalan Pers imparatorunun ünlü şehri Persopolis (Tahtı Cemşit) yakılıp yıkıldı. Tüm anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Irak ve İran'ı işgal eden Büyük İskender ele geçirdiği ülkelerin halklarına iyi davranarak dini inançlarına karışmadı.

Batı (Yunan) ve Doğu (Mezopotamya) medeniyetlerini birleştirme siyaseti götü. Bu amacı doğrultusunda 10. 000 Makedonyalı askeri, 10. 000 Med-Pers kızıyla evlendirdi. Asyalılardan 30. 000 kişiyi de paralı asker olarak ordusuna aldı. Mısır'daki İskenderiye ve Türkiye'deki İskenderun şehirlerini kurdu.

Seferlerine devam ederek Afganistan ve Hindistan'a İndüs ırmağına kadar uzanan büyük İskender sarayını kurduğu Babil'e geri döndü, hastalandı. M.ö. 13. Haziran 323'te daha henüz 33 yaşında iken öldü. Çok genç yaşta ölmesine rağmen Yunanistan'dan Hindistan'a, Karadeniz'den Mısır'a kadar uzanan dünya tarihinin en büyük imparatorluklarından birini kurdu.

SELEFKİLER (SELÖKİDLER)

Makedonyalı Büyük İskender m.ö. 323'te Babil'de aniden ölünce imparatorlukta otorite boşluğu ortaya çıktı. Büyük İskender'in kumandanları iktidar için birbirleriyle savaşmaya başladılar. Uzun savaşlardan sonra imparatorluk Büyük İskender'in kumandanları arasında dört parçaya bölündü. İran, Babil ve Mezopotamya Seleoukos'un payına düştü ve böylece Turabidin bölgesi de Seloukos'un (m.ö. 353-m.ö. 280) egemenliğine girdi. M.ö. 305'de kendini kral ilan eden Seleoukos büyük İskenderin imparatorluğunu tekrar kurmak istedi, ancak kuzey Anadolu'yu alamadı. Boğazları geçerek Trakya'ya girdiyse de Yunanistan'ı ele geçiremeden m.ö. 280'de öldürüldü.

Selökidler m.ö. 250'den sonra Partların akınlarına uğrayan Mardin-Turabbin-Hakkari bölgesini ellerinde tutmayı başardılar. Özellikle 4. Antiokhos Epifan döneminde Tarsus, Adana, Urfa (Edessa), Nizip ve Nusaybin'de ticaret kolonileri kurdular.

Kral Helen (Yunan) kültürünü yaymaya çalışınca bölgenin yerli halkı olan Aramilerin tepkisiyle karşılaştı. Yerli halk sık sık Selokidlere karşı ayaklanmaya başladı. Bu durumdan yararlanan İran'daki Part Kralı 2. Ferat (Ferhad) m.ö.129'da Selokidleri yenerek Fırat'ın batısına sürdü. Turabidin bölgesi de Part'ların egemenliğine geçmiş oldu.

PARTLAR

Parth kelimesi İskitçe'de "Sürgünler anlamına gelmektedir. İranlılarla akraba bir halk olan Parthlar İskit ülkesinde uzun bir müddet göçebe olarak dolaştıktan sonra m.ö. 1. binyılda Hazar Denizi'nin güneyinde, Medya'nın (Zağrosların)doğusundaki Part Ülkesine yerleşerek savaşçı bir aristokrasi meydana getirdiler. Medce ve İskitçe'ye yakın İrani bir dil kullanan Part'ların menşei efsanevidir. M.ö. 247 de Dahae adlı bir aşiretler grubundan Parni'lerin önderi olan Arsakes (Erşek) Selefkilere baş kaldırarak bağımsızlığını ilan etti. EŞK 1 Ünvanıyla Part asıllı Arsa-kidler (Eşkaniyan) Hanedanını kurdu.

Part Kralı 2. Mithridates ülkesinin sınırlarını m.ö. 160'ta İran'a, m.ö. 141-140'ta ise Mezopotamya'ya kadar genişletti.

M.ö. 155'te Parthlar başkentlerini Ekbatana'ya (Hemedan) taşıdılar. Krallık 18 prenslikten meydana geliyordu.

M.ö. 129'da Selefkiler kesin olarak yenilgiye uğratılıp Fırat'ın batısına sürülünce Turabidin Bölgesi de Parthların hakimiyetine girdi.

M.ö. 92'de Fırat Nehri kıyısında karşılaşan Romalılar ve Partlar Fıratı sınır kabul ettiler. M.ö. 53'te Romalılar ve Partlar Dicle kıyısında karşılaştılar. Hezimete uğrayan Roma ordusunun 7 lejyonu yok edilerek 10 bin esir alındı. Partlar başkentlerini Dicle kıyısındaki Stesifon'a (Medain) taşıdılar.

Partların Hint ve Çin Kervan yollarını emniyete alarak ulaşma açmaları bölgeye büyük bir canlanma getirdi. Part Krallığı m.s. 2. Yüzyıla kadar devam etti.

Part Sarayı aristokrasisinin Yunan etkisinde kalarak Yunan-

laşması ayrıca Mezopotamya'daki Sami kültürünün de baskın bir şekilde kendisini hissettirmesi halkın hoşnutsuzluğuna sebep oldu.

Bu tepkiler sonucu m.s. 224'te Sasan ailesinden Babek oğlu Ardişir son Part Kralı 5. Artaban'ı öldürerek Sasaniler Devletini kurdu

ERMENİ BÜYÜK TİGRAN

Turabidin Bölgesi bir müddet Partların egemenliğinde kaldıktan sonra m.ö. 95 tarihinde tahta çıkan Ermeni Kralı Büyük Tigran tarafından işgal edildi.

Ermeniler Nordik ve Alpin ırkları karışımı Hint-Avrupa kökenli bir halk olup m.ö. 7. Yüzyılda Balkanlardan Anadolu'ya oradan da şimdi yaşadıkları topraklara göç etmişlerdir. Bir kısmının ise Kimmerlerle birlikte Balkanlar'dan kuzey Karadeniz yoluyla göç ettikleri sanılmaktadır.

Bazı Ermeni tarihçiler Kitabı Mukaddes'teki bilgilere göre Ermenilerin m.ö. 2200 yıllarında Sincan'dan gelmiş olan Yafes soyundan Kral Hayk'tan geldiklerini ve ilk krallarının da Kral Hayk olduğunu iddia etmektedirler.

Ermeni adına eski Yunan kaynaklarında m.ö. 6. yüz yıldan itibaren rastlanır. Ermeniler kendilerine Hayik, ülkelerine de Hayastan derler. Ermeni adı onlara Persler tarafından verilmiştir.

Tarihçiler Ermenilerle Urartular arasında etnik bir bağ bula mamışlardır. Ünlü Yunanlı savaşçı Ksenophon 'On Binlerin Dönüşü' adlı eserinde Botan Çayının (Siirt civarı) güneyinde Kardukların (Kürtlerin), kuzeyinde ise Ermenilerin olduğunu yazmaktadır. Ermeni Dili Hint-Avrupa dil ailesinden olup, Yunan ve İran dilleri arasında bir özellik gösterir.

Makedonyalı Büyük İskender m.ö. 334'te Persleri yenince Ermenistan'ı da bir vilayet haline getirerek aslen İranlı olup kendisine Sarduye Kalesini teslim eden Mithrines'i satrap (Vali) tayin etti.

M.ö. 322'de bu Satraplık kurucusu 1. Orantes (Hrant veya Ervand) olan bir Ermeni sülaleye geçti.

M.ö 215-190 yılları arasında ise Ermeniler Selekilerin idaresine girdiler.

Selefkilerin Kralı 2. Antiokhos Fıratın doğusunu Büyük, Batısını da Küçük olmak üzere Ermenistan'ı iki parçaya ayırarak, iki ayrı vali tayin etti. Artakserkes Büyük Ermenistan'ın; Zariadres (Zareh)'te Küçük Ermenistan'ın valisi oldu.

Artaksias Sülalesinden Büyük Tigran m.ö. 95'te merkezi Harput olan Küçük Ermenistan ile Büyük Ermenistan'ı birleştirerek Tigranokerta şehrini merkez yaptı.

M.ö. 83'te Suriye ve Kliky (Çukurova) alınarak Antakya ikinci başkent yapıldı. Kliky ve Kapadokya (Nevşehir) yörelerinden 300 bin kişi getirilerek buralara yerleştirildi.

Tarihi Tigranokerta şehrinin yeri konusunda tarihçiler arasında ihtilaf vardır. Bazı tarihçiler Turabidin eteklerinde olduğunu ileri sürerlerken, bazıları da Midyat olduğunu öne sürmektedirler. Büyük bir çoğunluk ise Meyafarkin (Silvan) olduğu kanaatinde.

Büyük Tigran Diyarbekir, Samsat, Urfa, Erbil, Ninova (Musul), Kerkük, Garzan (Siirt), Mardin, Turabidin ve Antakya'yı alarak bu bölgelere Ermenileri yerleştirdi.

M.ö. 69'da Ermeniler Romalılarla yaptıkları savaşta yenilince bölge tekrar Romalılarla Partlar arasında bir tampon bölge haline geldi.

Romalı komutan Lukullus Tigranokarte'yi işgal etti. Ancak çift surla çevrili Nusaybin 18 ay direndikten sonra alınabildi. Böylece Turabidin'de Roma egemenliğine girmiş oldu.

Önceleri çok tanrılı bir dini anlayışa sahip olan Ermeniler m. s. 287'den sonra 3. Tridates zamanında Hıristiyanlığı kabul etmeye başladılar. Part kökenli Hıristiyan din adamı Gregorius 301'de Ermeni Kralı 3. Tridates'i Kayseri'de vaftiz edince Hıristiyanlık Ermenilerin resmi dini oldu.

ARAMİ ABGARLAR

Selefkilerin Kralı Anityakos Septimos Partlara yenilince, Partlar ve Selefkiler (Yunanlılar) arasındaki savaşlardan bunalmış olup, Selefkileri de hiç sevmeyen Aramiler (Daha sonraları Süryaniler) m.ö. 132'de ayaklandılar.

Urfa'daki Farti kabilesinden Abgar Aryo'yu (Süryanice topal aslan anlamına gelmektedir.) kendilerine kral olarak seçtiler. (Aziz Günel s. 87) Abgar Aryo cesur ve zeki bir kişi olup, asil bir

aileye mensuptu. Kurulan devletin adı Abgarlar oldu. Abgar Ar-yo'dan sonra gelen krallar da Abgar ünvanını kullandılar.

Abgar Devletinin sınırları ilk dönemde Fırat boylarından Nusaybin'e kadar uzanırken daha sonraları Ermenistan hududuna kadar genişledi. Mardin ve Nusaybin dahil tüm Turabidin de Arami Abgar Devletinin egemenliğ altına girerek 380 yıl kadar Abgarlarca yönetildi. Bu dönem boyunca tarihçiler birçok Abgar Kralının adını vermektedir. Bunlardan tesbit edebildiklerimiz:

ABGAR ARYO	(m.ö. 132-127)
ABGAR ABDO	(m.ö. 127-120)
ABGAR FAFRADAŞT	(m.ö. 120-115)
ABGAR BUHRO	(m.ö. 115-94)
ABGAR MANO	
ABGAR HGİRO	
ABGAR FİKO	(Kekeme)
ABGAR SUMOKO	(Kırmızı)
ABGAR ÜKÖMÖ	(Kara m.ö. 69)

M.ö. 53'te Romalılar Krasos kumandasında Urfa'ya saldırdılar. Romalıları yenen Kara Abgar'ın Dicle Nehri kıyılarında esir ettiği Krasos'un ağzına erimiş altın döktürerek "Bunca memleket zaptettin doymadında Urfama mı göz diktin? Al bu altınları ye de doy" demesi dillere destandır. (Filip Hitti c. 1 s. 310)

Abgar Krallığının tarihi iki devreye ayrılır.

Birinci dönem m.ö. 132-M. S. 166 yılları arasındaki kısmen hür bir krallık dönemi. M.ö. 88-70 yıllarında Ermeni Kralı Tigran egemen olsa da Arami Krallığı varlığını devam ettirdi.

İkinci dönem ise m.s. 166-244 yılları arasında Roma yönetiminde bir vilayet haline gelme dönemidir.

M.s. 38 yılında Mano oğlu Kral Abgar Ukomo (Kara) döneminde Hıristiyan olan Aramiler kendilerini putperest kalan ırkdaşları Aramiler'den ayırt etmek için Süryani adını aldılar. Bölge daha sonraki yıllarda sürekli olarak Romalılarla Perslerin savaşlarına sahne oldu. Bazen Romalılar Dicle'ye (Cizre-Botan) kadar egemen olurlarken bazen de Persler üstünlük sağlayarak Fırat'a (Birecik) kadar ilerlediler. Bazı dönemlerde de Nusaybin iki ülkenin sınırı oldu.

Bu savaşlardan yorgun ve zayıf düşmüş Mardin halkı 185'te Kefertut'a taşındı (Kızıltepe'nin güneyinde halen mevcut tarihi bir köy.)

Urfa Kralı 8. Mano'nun ölümünden sonra yerine geçen 9. Abgar'ın (179-214) saltanatının 15. Yılında (194) Mezopotamyalılar Romalı kumandan Piskonos'a karşı ayaklandılar. Kumandan Piskonos ile arası açık olan Kumandan Septimos bu ayaklanmayı fırsat bilerek Piskonosu öldürüp yerine geçti ve 214'te ayaklanmayı bastırdı.

Urfalı Yakub'a göre 249 yılında Roma İmparatoru Flibos bir isyan hazırlığı içerisinde olan Abgar'ı kovarak Urfa Valiliğine Hapsi oğlu Urulyanos'u tayin etti. Bölge bu tarihten itibaren kesin olarak Roma egemenliğine girdi.

HRİSTİYANLIĞIN BÖLGEYE YAYILMASI

Urfa Arami Abgar Krallığını idare eden ve Hz. İsa ile aynı dönemde yaşayan Mano oğlu Ukomo (Kara) Abgar cüzzam hastalığına yakalanmıştı. (Meçhül Urfalı Tarihi c. 1 s. 64) Hz. İsa'nın hastaları iyileştirmedeki mucizelerini duyan Kral Ressam Hannaya başkanlığında bir heyeti Hz.İsa'ya gönderdi.

Heyetle birlikte gönderdiği mektubunda "Memleket başkanı Kara Abgar'dan Kudüs şehrinde bulunan kurtarıcı Yeşu'ya selam. Hastalar üzerindeki ilaçsız elinizle başarılan şifalar nezi şahsiyetiniz ve olağanüstü mucizelerinizin eseridir. Ben de yıllardan beri ızdırap içindeyim. Hastalığıma şifa vermenizi arz ediyorum. Yahudilerin sana suikastlar hazırlığında azimli olduklarını da öğrendim. Bu sebepten ufak fakat güzel olan şehrim ikimize de yeter. " diye yazdı.

Heyet başkanı Ressam Hannaya'ya da "Şayet İsa sizinle gelmezse bir tahtanın üzerine mutlaka onun resmini yapıp bana getirin" diye emretti. Heyet Kudüs'e varıp mektubu Hz. İsa'ya verince Hz.İsa "Ne mutlu beni görmeden inanan kimseye, ziyaretimi isteyen mektubunuzu aldım. Burada her şeyi ikmal etmek ve buradan beni gönderene çıkmak gerektiğinden ötürü beni mazur görünüz. Şakirtlerimden birisini sana şifa vermek üzere göndereceğim. Şehrin sana mübarek olsun, Asurlu ona musallat olmasın" diyerek yüzünü yıkayıp mendiliyle sildi.

Hız. İsa'nın yüzünün görüntüsü mucize olarak mendile aynen çıktı. (Muhtasar el-Düvel s. 112) Elçiler Hz. İsa'nın resmini taşıyan mendili Urfa'ya getirip krala verdiler. Kral mendili yüzüne sürünce iyileşti. Hz. İsa'nın 12 Havarisinden şakirt Toma'nın kardeşi Aday Urfa'ya gelerek Hristiyan olan Kralı vaftiz etti. Daha önceleri yıldızlara ve başka tanrılara (putlara) tapan Aramiler gruplar halinde Hristiyanlığı kabul etmeye başladılar.

Aday ve yardımcılarını Agay ve Mara tüm bölgeyi dolaşarak Hristiyanlığı yaymaya başladılar. Urfa zamanla Antakya'yı da geçerek Süryaniliğin ilim, kültür va sanat merkezi oldu. Hz. İsa'nın mendili 942'ye kadar Urfa Klisesinde muhafaza edildi. Bu tarihte Bizans İmparatoru Mevriki İslam Halifesi Mutteki'ye elçi-

lerini göndererek elindeki Müslüman esirlere karşılık Hz. İsa'nın yüzüne sürdüğü ve üzerinde yüzünün resmi olan mendili istedi.

Halife Mütteki bu durumu İslam alimleriyle istişare ettiğinde alimler "Bu mendilden bizim tebaerrük etmemiz gerekiyor, ancak Bizans İmparatorunun eli altında çile çeken perişan Müslümanların selameti için vermekte bir mahzur yoktur. "deyince mendil Bizanslılara verildi. (*Ebul Farac*, Ter. Ö. R. Doğrul c. 1 s. 256)

Tarihçiler adı geçen mendilin 1200 yıllarına kadar İstanbul'da muhafaza edildiğini ancak bu tarihlerde İstanbul'dan geçerek şehri talan eden Haçlılar zamanında kayıp olduğunu yazmaktadırlar. Turabidin Bölgesi ve komşu Bet-Zabday (İdil Cizre arası) 1. Yüzyıl sonlarında büyük oranda Hristiyanlığı kabul etti.

ROMALILAR

241 yılında Sasani Kralı Şahpur Romalıları Kuzey Mezopotamya'dan kovarak Nusaybin ve Antakya'yı da alınca Turabidin Bölgesi de Sasanilerin eline geçti. Sasaniler Hristiyanlara karşı hoş görülmesi bir politika takip ederlerken, Romalıları Hristiyanlara karşı çok zalimce davranıyorlardı. Ancak Roma İmparatorluğu Hristiyanlığı kabul ettikten sonra durum tersine döndü.

260 yılında Sasani Kralı Şahpur Roma İmparatoru Gordianus'u yenerek Kapadokya'da Mazaka'ya (Kayseri) kadar olan toprakları, güneyde ise tüm Suriye'yi istila etti. Ancak Orta Suriye'deki Palmira Kenti Prensi Odenathus Romalıları destekliyerek Sasanileri Dicle'nin doğusuna püskürttü. 297'de yapılan barışta Dicle Nehri Roma Sasani sınırı olarak kabul edildi.

330 yıllarında Şah Buhari adında bir Pers kumandanı Mardin'e gelir. Şehrin havasını sıhhatine uygun bulunca Kuşlar Yuvası denilen Dağın başına bir köşk yaptırarak yerleşir. 442 yılına kadar şehir imar edilerek genişletilir.

Bir müddet sonra Sasani Kralı 2. Şahpur (337-350) Nusaybin'e dek ilerleyince Ermeni Beyleri Romalıları arka çıktılar. Sasaniler 360'ta Roma İmparatoru Constantius döneminde Amid (Diyarbakir), Mardin ve Turabidin ile birlikte bütün kuzey Suriye'yi işgal ettiler. Ertesi yıl İmparator Julianus Sasanileri tekrar Dicle'nin doğusuna dek gerilettiler. Diyarbakir Surları bu dönemde Romalıları tarafından inşa edilmeye başlandı. Ro-

ma İmparatoru 1. Teodosis (379-395) Sasani hükümdarı 3. Şapur (383-388) ile anlaşarak bölgeyi paylaşınca Turabidin Bölgesi Romalılara bırakıldı.

Büyük Teodosis 395'te ölünce imparatorluk iki oğlu arasında paylaşıldı. Büyük oğlu Arkadios merkezi Byzntion olan (İstanbul) Doğu Roma İmparatorluğunun kralı oldu. 442'de ortalığı kasıp kavuran amansız bir veba salgını halkın neredeyse tamamını kırarak şehri viraneye çevirdi.

Veba afetinden yaklaşık yüzyıl sonra Mardin'e gelen Romalı kumandan Ursianos şehri tekrar imar etmeye başladı.

Deyrkufanlı Mar Yuhanna ise Mardin'in boşalmasının nedeni olarak Pers işgalini göstermektedir

BİZANSLILAR VE PERSLER

298 yılında Nisibis (Nusaybin) şehrini işgal eden Romalılar 65 yıl hüküm sürdüler. Roma İmparatoru Julian'ın 363 yılında İran'da ölmesi üzerine yerine geçen barışçı siyasetiyle ünlü Jovian 120 yıl sonra geri almak üzere Nusaybin şehrini Perslere verdi.

Bu tarihten itibaren 120 yıl boyunca Nusaybin Perslerin elinde kaldı. Bu dönem içerisinde 397 yılında Midyat yakınlarındaki Mor Gabriel (Deyrulumur) Manastırı inşa edilmeye başlandı. Doğu Roma İmparatoru Arkadios döneminde Sibiryaya taraflarından gelen Ak-Hun akınları başladı. Eğilli İovanna Kilise tarihi adlı kitabında Ak-Hunların 390 tarihinden itibaren Amid yöresine girerek yakıp yıktıklarını yazmaktadır.

Daha sora duruma hakim olarak Ak-Hunları püskürten Romalılar bölgeyi tekrar egemenlikleri altına aldılar. Sasani hükümdarı 5. Behram ile 2. Teodosis'in 7 yıl süren savaşları sonucu Bizans ordusu galip gelerek 427 yılında Erzen (Kozluk-Kurtalan-Siirt) yöresinden 70 bin kişiyi esir alarak Amid'e (Diyarbakir) getirdi.

Burada Akak adında bir Keldani Papazı kilisedeki tüm değerli eşyaları vererek esirleri kurtardı.

Roma İmparatoru Zenon döneminde Anlaşma gereği 120 yıl süreyle Perslere verilen Nusaybin'i bu dönemin bitiminde Persler geri vermek istemeyince savaş çıktı...

Dara şehrinin surlarını inşa eden İmparator Anastasius Pers

Kralı Kavad'a elçi yollayarak "Benden önce hüküm süren Zenon'un göndermediği gibi Nusaybin'i boşaltıp bana verinceye kadar ben de sana para yollamayacağım" dedi. Bu para anlaşma gereği haraç olmayıp ortak düşmanlara karşı verilen bir paraydı. Kavad'ın idaresi altındaki Ermeniler Kavad'ın Romalılarla arasının bozulduğunu görünce Perslerin Ermenistanda kurdukları Ateşgedeyi yıkarak Zerdüş din adamlarını öldürdüler. İsyan eden Ermenilerin üzerine hemen bir ordu gönderen Kavad Ermenileri dağıtarak isyanı bastırdı.

Bizans İmparatoru 1. Anastasius Mayıs 503'te Amid (Diyarbakir) önlerine geldi.

Ak-Hunlarla Hire Araplarının (Irak'ta ki Hristiyan Lahmiler) desteklediği Sasaniler 3 ay boyunca Amid'i (Diyarbakir) kuşatma altında tutarak 50 bin kayıp verdiler. Hire Kralı 3. Numan İbnel Esved Harran'a girerek tüm Harran'ı esir aldı. Tutsakların sayısı 18 bin 500 e ulaştı. Sasaniler üç aylık kuşatmadan sonra ele geçirdikleri Amid'de 80 bin kişiyi kılıçtan geçirdiler. (Mar Yeşua s. 72)

Bir müddet sonra toparlanan Bizanslılar Dara, Nusybin ve Amuda'ya (Mardin'in güneyinde halen Suriye'ye ait bir kasaba) yığınak yaparak güçlü bir ordu ile Amid önlerine gelip bir müddet sonra şehri tekrar ele geçirdiler.

518'de imparator olan 1. Justinyanus ta (518-527) Sasanilerle çatışmayı sürdürdü. Sasani Kralı Kavad Bizans topraklarına girerek Dara şehrini kuşattı. Sasanileri destekleyen Lahmi Arapları da Nusaybini kuşattılar ancak şehir direnerek teslim olmadı.

M.ö. 5. yüzyılın başlarında Perslerin işgalini duyan Turabidin halkı Fıratın batısına kaçarak Rumaniye şehrine sığındılar. Bir müddet sonra tekrar eski yerlerine dönen Süryaniler intikam amacıyla Asur, Ninova (Musul) yörelerine saldırarak esir aldıkları yöre halkını beraberlerinde getirip köle olarak kullanmak üzere Turabidin'e yerleştirdiler. Antakya Piskoposu Nestorius (381-451) Hz. İsa'yı insan değil tanrı sayan Monofizitlik öğretisine karşı çıkarak O'nun Allah'ın peygamberi ve insan (yaratılmış) olduğunu ileri sürünce büyük tartışmalar ve bölünmeler meydana geldi.

Ünlü Süryani tarihçi Mar Yeşua Amid ve Urfa'da 494-507 yılları arasında cereyan eden olayları anlattığı eserinden bu dönemde Urfa ve Diyarbakir'de tiyatroların olduğunu, dinden uzaklaşan halkın sabahlara kadar eğlenildiğini Tanrının gazabı

olarak büyük bir çekirge salgını ve çıban hastalığı (Şark çıbanı) yaşandığını büyük bir depremin olduğunu öğreniyoruz.

Aynı dönemlerde Sasani Kralı Kavad Amid'deki Roma hamamlarını çok beğenerek bütün İran'da bu hamamlar gibi hamamların yapılmasını emretti.

569 yılında Mardin ve civarında 7 kilise inşa edidi. (H. Dola-pönü s. 31) Kavad'ın ölümüyle yerine geçen 1. Hüsrev Nuşirevan (531-579) Bizans'ın Ak-Hunlarla işbirliği yaptığını öğrenince Bizans topraklarına girerek Antakya'ya kadar ilerledi.

Sasaniler 546'da tekrar Bizanslılarla savaştılar. Yapılan barış 573'e kadar sürdü. Bu dönem boyunca Amid İranlılarda kaldı.

573'te tekrar başlayan savaşta İran ordusu yenilince şehir Bizanslıların eline geçti. Bir müddet sonra toparlanan Sasani ordusu İranlı komutan Azarmakan yönetiminde Amid (Diyarbakir), Meyafarkin (Silvan), Mardin ve Nusaybin'i ele geçirerek Hasankeyf'e yürüdü.

Yerli Süryani halka karışmayıp sadece Bizanslı askerleri öldürerek ilerleyen Sasani ordusu Hasankeyf'i aldı. Bizans İmparatoru Mavrikios ile anlaşılan (582-602) Sasani Hükümdarı Hüsrev Perviz Batman Suyunu sınır olarak kabul etti.

Batman suyu'nun batısı Bizanslılara bırakıldı. Bizans İmparatoru Phocas'ın (602-610) ölümünden sonra yerine geçen Heraklius (610-640) 622'de güçlü bir ordu ile Erbil yakınlarında İranlıları bozguna uğrattı.

(Kuran-ı Kerimdeki Rum Suresinde bu zafer daha önce haber verilmişti.)

Bizans İmparatoru Heraklius 624'te Amid ve Hartiripolis şehirlerini geri alarak Dicle kıyılarına kadar ilerledi. Sasaniler (İranlılar) Diclenin doğusuna çekilmek zorunda kaldılar.

İSLAM ÖNCESİ TURABİDİN

İslam ordularının Kuzey Suriye'ye geldikleri 639 yılında Turabidin'i incelediğimizde önümüze şu tablo çıkmaktadır.

BÖLGENİN ETNİK YAPISI:

M.ö. 4500 yıllarından m.ö. 1000'li yıllara kadar bölge etnik olarak Ari (Hint-Avrupa) kökenli Subaru-Hurri ve Mittanilerin yaşadıkları bir alanken m.ö. 1000'li yıllardan itibaren yoğun göçler sonucu Arami (Süryani) halkının vatani haline gelmiştir. Hristiyanlığın doğuşuyla birlikte Aramiler'in yoğun bir şekilde Hristiyanlığı kabul etmeleriyle birlikte Arami etnik kimliği Süryani dini kimliğine de bürünerek bölgeye tam olarak hakim olmuştur.

Elimizdeki belgeler Hristiyanlığın yayıldığı m.ö. 1. Yüzyılda bölgede çok sayıda Zerdüşt tapınağının olduğunu ortaya koymaktadır. Mardin'deki Deyrulzafaran manastırı ile Midyat'taki Mor Gabriel (Deyrulumur) manastırlarının yerinde eskiden Zerdüşt tapınakları olduğu ve bu tapınaklarda ateşgedelerin bulunduğu bizzat Süryaniler tarafından belirtilmektedir.

Bu durumdan da anlaşıldığı gibi o dönemde bölgede Zerdüşt inancını taşıyan Pers-Med (Kürt) halkından insanların varlığı muhakkaktır. Aksi takdirde Aramiler'in bir kısmının Zerdüşt dine mensup olduklarını düşünmek gerekir ki elde bu yönde bir belge mevcut değildir. Kaldı ki yaklaşık bin yıl Persler (Medler-Kürtler) ile Romalılar (Bizanslılar) arasında boyuna el değiştiren bölgede hiçbir Ari (Pers-Med) unsurunun olmadığını iddia etmek mümkün değildir. Ancak özellikle Hristiyanlığın gelişinden sonra Aramiliğin Süryaniliğe dönüştüğü dönemden sonra bölgenin tamamen Hristiyanlaştığı anlaşılmakta diğer tüm Arami, Asur, Pers, Med unsurların Süryanilik içerisinde eriyerek asimile oldukları ortaya çıkmaktadır.

Bu dönemde Dicle Nehri'nin batısında Turabidin bölgesinde Kürtlerin yaşadığına dair bir bilgi ve belgeye rastlanılmamaktadır. Kürtler, Dicle Nehri'nin doğusunda bugünkü Cizre şehri ve doğusunda yaşamaktadırlar.

İslam orduları bölgeye geldiklerinde yoğun bir Süryani nüfus

ile bir miktar Ermeni ve Rum (Bizans-Romalı) yönetici aileler görülmektedir.

Yine aynı şekilde elimizdeki belgelerde özellikle de Amidli (Diyarbakırlı) Mor Yeşua'nın 494-507 yılları arasını anlatan *Diyarbakır ve Urfa'nın Felaket Yılları* adlı eserinde Arap aşiretlerinin İslamiyetten en az 200 yıl evvel Urfa, Viranşehir, Mardin, Nusaybin ve Cizre ovalarına geldikleri açık bir şekilde anlatılmaktadır.

Dicle'nin doğusunda Sasanileri (Persleri) destekleyen Hire Krallığının kurucusu Lahmi'lerle Fırat'ın batısında Bizanslıları destekleyen Hristiyan Gassaniler'den başka Dicle ile Fırat arasında yerleşik bazıları putperest olan Şammar ve Tayy aşiretlerine mensup Araplardan birçok olayda bahsedilmekte, Arapların kuzeydeki son hudutlarının ise ova ile dağın kesiştiği noktalar olduğu belirtilmektedir.

BÖLGENİN DİNİ YAPISI:

Bu dönemde Bölgeye damgasını vuran en önemli ve etkili inanç olarak Hristiyanlık (Süryanilik) görülmektedir. Süryaniliğin haricinde güneş, ay ve yıldızlara tapan Sabii inancının takipçileri ile Şemsiler ve Zerdüşt dininin kalıntılarına da rastlanılmaktadır.

BÖLGENİN SİYASİ YAPISI:

Bu dönemde Bizanslıların İstanbul Ortodoks Rum Kilisesi vasıtasıyla Süryani Kadim kilisesi üzerinde hakimiyet kurarak Süryanileri kontrol altında tutma politikaları Süryaniler arasında tepkilere sebep olmakta, Bizanslı yöneticilerle yerli halk arasında sürekli çatışmalar meydana gelmektedir.

Perslerin Zerdüşt inancına sahip olmaları Süryanilerin onlarla kaynaşmasını engellemektedir.

Persler ve Bizanslılar arasındaki uzun yıllar boyunca bitmek tükenmek bilmeyen savaşlar yerel halkı bıkırtmış, istikrarsızlık ekonomik alanı da alt üst etmiştir.

Bölge Persler ve Bizanslılar dışında istikrar, güven ve adaleti sağlayacak üçüncü bir güce adeta hazır vaziyettedir.

TURABİDİN BÖLGESİNİN MÜSLÜMANLAR TARAFINDAN FETHEDİLMESİ

Bölgenin Müslümanlarca alınmasıyla ilgili Süryani kaynaklarında çok ayrıntılı bilgilere rastlanılmamaktadır. Ebul Faraç Hz. ÖMER zamanında Arap kumandanlarından İYAZ BİN ÇANEM'in Suroç ve Urfa'ya savaşız girdiğini Rakka, Amid (Diyarbakir), Nusaybin, Mardin ve Turabidini de sulhen aldığını yazmaktadır. (*Muhtasar el-Düvel Tarihi* 178. sayfa).

Mardin'in alınmasını bizzat gören Mardin Süryani keşişlerinden Adey ise Rumlar'ın (Bizanslılar'ın) Mardin'i terk ettikten sonra geri dönmek istediklerini ancak şehir içinde yaşayan Araplarla Süryaniler'in birleşerek geri dönmek isteyen Rumlara karşı koyduklarını ve uzun çarpışmalardan sonra Mardin'i Rumlar'dan temizlediklerini belirtmektedir. (Urfalı bilgin MARYAKUB'un kitabını 110. Bölümü, HANNA DOLAPÖNÜ (Dalabani) *Tarihte Mardin*, s. 32)

Bölgenin müslümanlar tarafından fethedilmesini en ayrıntılı bir şekilde anlatan kişi ise ünlü tarihçi VAKİDİ'dir. FETHUL CEZİRE, HABUR, DİYARBEKR VEL IRAK adlı eserinde Turabidin, Mardin, Nusaybin ve Hasankeyf'in alınmasını detaylı bir şekilde anlatmaktadır. 1785-1842-yıllarında yaşayan Mardin müftüsü ABDÜSSELAM EFENDİ ile 1864-1951 yılları arasında yaşayan ABDÜLGANİ BULDUK'un Mardin tarihi ile ilgili kitaplarında bölgenin Müslümanlarca alınması Vakidi Tarihi'nden neredeyse aynen iktibas edilmiştir.

Kısaca özetlemeye çalışırsak, İslam Orduları Mardin şehri Diyarbakir ve Diyarı Rabia'nın da fatihi olan İYAZ BİN ÇANEM kumandasındaki Hz. Peygamberin ashabından Halid bin Velid, Muaz bin Cebel, Saad bin Zeyd'in de aralarında bulunduğu İslam Orduları tarafından Hicri 8 Cumadul-ula 18, Miladi 639 yılında feth edilmiştir.

DİYAR-I RABİA

İslam kaynaklarında sıkça rastladığımız Diyarı Rabia ismine açıklık getirmek gerekmektedir. En geniş hudutları ile Diyarı Rabia Dicle ile Fırat arasındaki kuzey Mezopotamya topraklarıdır. Ancak yaygın anlayışa göre Diyarı Rabia batıda Habur şehrinde (Ceylanpınar-Rasulayn) doğuda Cizre'ye kadar, güneyde Fırat kenarındaki Rakka'dan kuzeyde Siirt'e kadar olan toprakları kapsar. Aynı topraklara Arzı Cezire ve Beyneyn Nehrey'n (iki nehir arası) adları da verilmektedir.

Rabia Hz. Muhammed'in atalarından Mudar Bin Nizar'ın kardeşidir.

Rabia'ya babasından nişanlı bir at kaldığından Rabiâtül Faras, Mudara da babasından kırmızı bir çadır kaldığından Mudar'ul Hamra lakapları verilmiştir.

Mudar topraklarına Mudar'ul Hamra, Rabia topraklarına ise Rabiâtul Faras adı verilmiştir. Mudar kabilesine mensup olanlara MUDARÎ, Rabia kabilesine mensup olanlara ise RABÎİ denilmektedir.

İslam orduları bölgeye geldiklerinde ilk olarak Habur şehrini barış yolu ile feth ederek Aynül-Verd denilen Rasulayn'a (Ceylanpınar) doğru ilerlemeye başladılar.

Rasulayn Meliki Şehriyad Bin Fern ileri gelen adamlarını toplayarak onlara danıştı. Bazıları barış yoluyla anlaşmayı önerirken Tuta isminde bir rahip (Kızıltepe'ye bağlı eski büyük bir yerleşim yeri olan Kefertut'ta oturuyordu) İslam ordularıyla savaşma fikrinde ısrar etti. Ancak zayıf kaldıkları için Mardin Meliki Arsus Bin Caris ile ittifak etmek gerektiğini bunun içinde en iyi yolun Arsus Bin Caris'in kızı Mariye ile Şehriyad'ın oğlu Amuda'yı evlendirmek olduğunu öne sürdü.

O tarihlerde Mariye 30, Şehriyad'ın oğlu Amuda ise 15-16 yaşlarında idi. Bu fikri beğenerek kabul eden Rasulayn ileri gelenleri Rahip Tuta başkanlığındaki bir heyeti kıymetli hediyelerle Arsus Bin Caris'in kızı Mariye'yi Amuda'ya istemek üzere Mardin'e gönderdiler. Bu evlilik teklifini kabul eden Arsus mehir olarak yüzbin dinarla iki deve yükü kıymetli mal verilmesini ayrıca islam ordusunun ileri gelenlerinden yirmi kişinin yakalanarak gerdek gecesi öldürülmelerini şart koştu. Rahip Tuta'da

50 | kabul edince papazlar nikahı kıydı.

Arsus bin Caris aslen Trabzon'lu bir Rum'du. Bir rivayete göre Trabzonlu Rumların şikayeti nedeniyle, bir başka rivayete göre ise Diyarı Rabia ahalisinin yardım istemeleri üzerine Antakya Meliki Hiraklüs tarafından Mardin'e vali olarak gönderilmişti.

Arsus, Mardin'e geldikten sonra şehrin yukarısında kalede yaşayan ateşe tapan DİN adındaki Mecusi rahibini öldürdü. Kalenin hizasında sonraları halkın KALATÜL MARA (Kadın kalesi) adını verdiği başka bir kale inşa ederek kızı Mariye'yi oraya yerleştirdi.

Kalenin yakınlarındaki Deyrulzafaran manastırında yaşayan genç ve yakışıklı bir rahip ile Mariya birbirlerine aşık oldular. Rahipten hamile kalarak bir erkek çocuk doğuran Mariye büyük bir korkuya kapıldı. Öldürmeye kıyamadığı çocuğu çok güvendiği bir süt anneye vererek İpek yol üzerine bırakmasını istedi. Çocuğun sağ yanağında doğuştan tırnak kadar bir siyah ben ve sağ kulağında bir et parçası vardı.

Süt anne çocuğu şimdiki Amuda şehrinden (Mardin'in güneyinde hudutta Suriye'ye ait bir şehir.) geçen anayol da yola işaret olarak dikilen mermer direk üzerine bıraktı.

O gün Musul melikinın Rasulayn Meliki Şehriyad'a gönderdiği elçi oradan geçerken çocuğu gördü. Çocuğun üzerindeki süslü elbiselerle mücevherleri görünce önemli bir aileye mensup olduğunu anlayarak çocuğu yanına aldı.

Rasulayn'a vardıklarında olayı öğrenen Şehriyad 'benim erkek çocuğum yok. Bunu bana hediye et ve buluntu olduğunu kimseye söyleme' diyerek çocuğu aldı ve adını Amuda koydu.

İslam orduları Rasulayn'a doğru ilerlerken Şehriyad'ın Arsus BİN CÂRİS ile anlaşma yaptığı haberi geldi. İslam orduları Neciyye Bin Mecid, Adıyy Bin Salim El HİLALİ ve Halid Bin Velid gibi kumandanlar önderliğinde Rasulayn (Ceylanpınar) yakınlarında Rum ordusuyla karşılaştılar.

O zamanın adeti gereğince teke tek vuruşmada Hz. Halid Harran valisi Rodos'u yenerek esir etti.

Yapılan savaş İslam orduları kazandı. Aralarında Rahip Tuta ve Amuda'nın da bulunduğu beşbine yakın Rum askeri esir edildi. 1766 kişi ise öldürüldü. İyaz Bin Ganem tüm olanları bir mektupla Halife Hz. Ömer'e bildirerek 100 Yemenli askerle birlikte elde edilen ganimetin beşte birini Medine'ye gönderdi.

Mardin Meliki Arsus Şehriyad'ın yenilerek kaçmasına çok üzüldü. Kızı Mariye ile danışınca Mariye ilginç bir öneri sundu. 'Benim fikrim İslam ordularının içine girerek onları kandırmaktır.

Hz. İsa'nın rüyama gelerek bana Müslüman olmamı söylediğini benimde müslüman olmaya karar verdiğimi Mardin kalesini onlara teslim etmek istediğimi, kale kapılarını açmak için bir miktar İslam askerini sandıklarının içine koyabileceklerini söyler, kabul ederlerse sandık içerisindeki askerleri Mardin'e getirerek Müslümanların elinde esir olan nişanlım Amuda ve Harran Meliki Rodos'a karşı kullanabileceklerini söylerim.' dedi.

Arsus kızı Mariya'nın bu fikrini çok tehlikeli gördüyse de kızının ısrarları sonucu kabul etmek zorunda kaldı. Aynı tarihte İyaz Bin Çanem bir miktar İslam askerini yiyecek getirmek üzere Harran taraflarına gönderdi. Urfa hakimi Nikola oğlu Eksas (Bazı kaynaklarda Sais diye yazılmaktadır.) ve Sen kalesi sahibi Cercis Bin Şemun yollarını keserek onları esir edip ihtiyaten Mardin kalesine gönderdiler.

Yolda esirlerle karşılaşarak morali yükselen Mariye İslam orduları karargahına giderek yaptığı planı uygulamaya koydu. İyaz Bin Çanem'in huzuruna çıktı. Tasarladığı sözcükleri aynen tekrarladı.

İyaz Bin Çanem bu sözlere gülerek 'Sen buraya Müslüman olmaya gelmedin. Sırf nişanlın Amuda'yı esaretten kurtarmak için geldin halbuki; Amuda senini nişanlın değil oğlundur diyerek Rahip Kızına ile olan geçmişteki ilişkisini üstü kapalı olarak herkesin anlayamayacağı bir şekilde anlattı.

Mariye inkar etmeye kalkışınca İyaz Bin Çanem rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü ve tüm olanları peygamberin kendisine anlattığını söyleyince Mariye Amuda'yı görmek istedi. Verilen emir üzerine sahabeden Said Bin Zeyd Amuda'yı getirdi. Mariye Amuda'nın yanağındaki beni, kulağının üzerinde ki fazla eti ve takmakta olduğu mücevherleri görünce Hz. Muhammed doğru söylemiş diyerek bayıldı.

Daha sonra Mariya ve Amuda birbirlerine sarılarak ağladılar. İkisi de Müslümanlığı kabul ederek Mardin'de esir bulunan Müslümanları kurtarmak için çareler düşünmeye başladılar. Mariya Mardin'e dönerek kendinden önce Müslüman olan ünlü Hristiyan alim Mişa Bin Abdülmesih ile birlikte Müslüman esir-

leri zindandan kurtararak bir baskın ile Mardin şehrini ele geçirdi.

Mardin Kalesi ile Kalatül Mara'nın Müslümanların eline geçtiğini öğrenen Şehriyad ve Arsus Bin Caris çok üzülerək Diyarbekir Melikesi Meryem Dariye, Musul hükümdarı Altaf, Hısn Keyfa, Siirt Meliki Aryavus, Sasanê sahibi Silantır ve Ahlat sahibi Serur gibi Hristiyan meliklerden yardım istedi. Yapılan savaşta Müslümanlar yenilerek 60 şehit verdiler. Aralarında Halid Bin Velid'inde olduğu bazı sahabiler Hristiyanlara esir oldu. Bu duruma çok üzülen İslam orduları baş kumandanı Halid Bin Velid büyük bir hücum düzenledi.

Hristiyan ordusu yenilerek dağıldı. Hz. Ömer'in oğlu Abdullah kaçan Şehriyad'ı takip edip yakalayarak öldürdü. İslam esirlerini ise Hristiyan muhafızları Müslüman olarak serbest bıraktılar. Müslüman olmayan Hristiyan ileri gelenleri öldürüldü. Mardin şehrinin yönetimi Mariya ve oğlu Amuda'ya verildi. Mardin şehri yaklaşık yüz yıl bu aile tarafından idare edildi. Daha sonra Mardin şehri bilinmeyen bir nedenle 105 yıl virane kaldı.

İslam orduları Mardin'i aldıktan sonra Dara şehrine doğru ilerlemeye başladılar. Dara'nın Hristiyan halkı ile yirmi bin dinar ve otuz bin gümüş dirhem cizye karşılığında anlaşma yapıldı. Halkın az bir kısmı Müslüman oldu.

Daha sonra Dara ile Nusaybin arasında bulunan Biryha Dara'nın dörtte bir şatlarında barış yoluyla alındı. Nusaybin yakınlarındaki Yahudilerce kutsal sayılan BAAMA ve daha sonra Nusaybin de barış yoluyla alındı. Nusaybin halkının önemli bir kısmı Müslüman oldu.

Aynı şekilde TURABİDİN BÖLGESİNDEKİ tüm Süryanilerde müslümanlarla anlaşma yaptılar. Bazı kaynaklarda Hısn Luğub olarak da adı geçen Hasankeyf'in feth edilmesi için İyaz Bin Ganem Abdullah Yukanna'yı görevlendirdi.

Abdullah Yukanna yolda Siirt'in Hristiyan meliki ile karşılaştı. Meliki bir kısım askerleriyle birlikte esir aldı. Kurtulan askerler Hasankeyf'e kaçarak durumu bildirdiler. Hasankeyf'in Hristiyan meliki YUTALİKUN bin atlı ile Siirt Meliki'nin yardımına koştu. Yukanna ve Yutalikun savaşırken Halid Bin Velid üç bin süvari ile yardıma yetişti. Şiddetli çarpışmadan sonra Yutalikkun ve birçok askeri öldürüldü. Bundan sonra Müslüman-

lar Hasankeyf'in üzerine yürüdüler.

Yutalikun'un karısı adamları ile meşveret yaptıktan sonra şehri sulhen teslim etmeye karar verdi. Müslümanlar'da açılan köprüden şehre geçerek teslim aldılar. Müslümanların iyi ahlak ve muamelelerinden dolayı melike dahil birçok Hıristiyan Müslüman oldu. Yukanna orada Halid Bin Velid'in emriyle Melike ile evlendi. Böylece Hasankeyf sağlam bir şekilde müslümanların eline geçti.

Süryani kaynaklarında bölgenin Süryani halkının islam ordularıyla genellikle savaşmadığı bölgedeki savaşların Bizans ordusu ile Müslümanlar arasında olduğu Bizanslılar ile Persler arasındaki yüzyıllarca süren savaşlardan bıkip usanan bölge halkının Müslümanları tercih ettiği belirtilmektedir. 'Doğu Hıristiyanları, Arap fethiyle Bizans Kilisesinin zulmünden kurtulduklarını sanmışlardı, ama bir başka gerçek de pek kısa zamanda ortaya çıktı: Arap fethinin aynı zamanda, en azından belli bir süre için, bir dinsel fetih olduğu gerçeğiydi. (Yakup Bilge *Süryaniler* s. 41).

Müslümanlar kendileri ile anlaşma yapan Hıristiyanlar'ın mal,can ve namuslarını emniyet ve teminat altına aldılar.

Arapça aslı Mardin'deki Deyrulzafaran manastırı kitaplığında bulunan Hz. Muhammed'in Hıristiyanlar ile ilgili ahidnamesi bu konuda tarihi bir belgedir.

HZ. MUHAMMED'İN AHİDNAMESİ

"Bu kitap, ABDULLAH OĞLU MUHAMMED'in bütün başka din salıklarına verdiği bir AHİDNAME suretidir ki: HAK TAALA; Onu rahmetiyle müjde etmeğe, azabıyla halkı korkutmağa göndermiştir.

Ve ALLAHÜ TAALA; Onu halkının üzerinde olan emanetine emin eylemiştir. O Muhammed bu kitabı bütün NASRANİ (Hıristiyan) milletleri müntesiplerine Ahid için verdi.

Her kimki; bu ahdi bozarsa ALLAH'ın Ahdını bozmuş olur, dinini istihza etmiş olur, Allah'ın lanetine layık olur. Bu ahdi yerine getirmeyen gerek sultan gerek gayrı olsun, aynı itabe maruz kalacaktır.

54 | Bir Rahip veya bir seyyah bir dağda veya bir dereye yahut da bir kırdan, şehirde ve çölde yerleşmiş olsun onların hepsinden her

gücü savdım.

Nefsimle avanımla, ve her ehli milletimle ve bana tabi olanlarla, bu ahdi yerine getirmeyi kabul ettik. Zira onlar benim raiyetimdir, ehli zimmetimdir.

Ancak gönüllerinin hoş olduğu derecede vergi versinler, bu sebeple onlara cebir ve ikrah olunmasın.

Reislerinin vazifeleri değiştirilmesin, itikafe çekilenler savmaalarından (mağaralarından) çıkarılmasın, seyahat edenler men olunmasın ve kiliselerinden çıkarılıp kiliseleri yıkılmasın, ve onların mallarından malzeme alınıp mescitlerin binasına sarf olunmasın, her kim ki buna muhalefet ederse Allah'ın ahdını bozmuş olur.

Onların İbadetle meşgul Ruhanilerine Ceziye ve Garameye yükletilmeye, Onlar nerede olurlarsa olsun benim zimmetimde ve misakımdadırlar.

Dağlarda münferit ibadetle meşgul olanların ziraatlarından ÖŞÜR alınmasın, zira onların ziraatları kendi boğazları içindir, ticaret için değildir. Ve dahi harp için adam ihraç olunmak lazım olsa teklif olunmaz.

Vergi alınmak lazım gelse ne kadar emval ve akaret sahibi olursa olsun yılda oniki dirhemden fazla nesne alınmaz, zahmet ve meşakkat teklif olunmaz ve mücadele olursa rıfk ile vechi ah-sen ile mücadele olunur.

Rahmet ve şefkat kanadı altında hıfz olunurlar.

Müslimin nikahı altında bulunan Nasranilere cebir ve ikraz olunmaz, onlar diledikleri gibi dinlerine riayet ederler.

Ve kiliselerinde varıp ibadet etmekten men olunmaz. Herkimki ALLAH'ın bu ahdine muhalefet etmiş ola ve zıddı ile amel etmeğe kasdeylese HAK TAALA ve RESULÜ'nün Misakına isyan etmiş olur.

Onlardan kimse silah taşımağa icbar olunmaz, belki İslamlar onları müdafaa ve siyanetle mükelleftirler.

Bu Ahidname kıyamete dek baki olup dünya munkazı oluncaya kadar müebbet ola muhalefet olunmıya."

İSLAM DÖNEMİNDE BÖLGE

Mardin'i fetheden İslam kumandanları şehrin yönetimini Şahriyaz oğlu Amud ile annesi Mariye'ye bıraktılar. Yaklaşık yüz yıl Mardin şehrinin yönetimi bu ailede kaldı.

Hasankeyf'in yönetimi ise öldürülen Hristiyan melik Yutalikun'un karısı ile Halid b. Velid'in emriyle evlenen Yukanna isimli Müslümana verildi. Turabidin bölgesi de idaresine bağlandı.

EMEVİLER DÖNEMİ (692-749)

Abdullah b. Zübeyr'in döneminde, Abdullah b. Zübeyr Emevî hakimiyetini tanımayarak Mekke'de kendi halifeliğini ilan ederek, bölgeye de kendi temsilcisini atadı. Abdullah b. Zübeyr'in öldürülmesinden sonra bölge 692 senesinde Emevilerin egemenliği altına girdi.

745 yılında Emevilerin son hükümdarı Mervan ile Şeybanlı Kıs oğlu Dahhak arasında çatışma oldu. İki ordu Kızıltepe yakınlarındaki Kefertut'te karşılaştı, 24 saat süren savaştan sonra, Dahhak yenildi, başı kesilerek bütün Mezopotamya şehirlerinde teşhir edildi. Birkaç yıl sonra ise Abbasiler Horasanlı Ebu Müslim ile birlikte Emevî yönetimine son vererek iktidara geldiler. Böylece bölgede Abbasi dönemi başladı.

ABBASİLER (749-830)

İlk Abbasi halifesi Ebul Abbas Abdullah'ın başa gelişinden itibaren dört yıl boyunca Cezire ahalisi onun idaresini kabul etmedi. Bu dönemde Dara ve Mardin aşiret reisliğini Haruniler'den Ebul Cafer Berika adında birisi yapmaktaydı. Yardımcısı ise Musa b. Kap idi. Musa'nın yerine Müsellim oğlu Bakkar tayin edilince, Ebul Cafer Berika, Bakkar'a savaş açtı, ancak öldürüldü. Bakkar ise Urfa'daki İshak'ın yanına gitti.

Bu durumu fırsat bilen Cizre ahalisi ayaklanan Ali oğlu Abdullah'ın yanında yer aldı. Halifenin kuvvetleri Ali oğlu Abdullah'ı, Nusaybin'den Şam'a kadar kovaladı. Zamanın Mardin emiri, Acem asıllı Zeyyad oğlu Halil idi. Şehre dolan çapulcula-

rı kovmak için büyük çaba sarfetti. Çevreye dağılan yerli ahaliyi topladı, şehri düzene soktu.

824 yılında Abbasi halifesi Me'mun, Mardin'e Liazar'ı tayin etti. Zamanın Mardin Süryani Partiriği Diyanasiyos, 830 yılında Şam'da Me'mun tarafından büyük bir törenle karşılandı, Süryanilerin Mardin'de kalabileceğine dair kendisine berat verildi. (Hanna Dolapönü.)

886 yılında Halife. Mutemed, ayaklanan Cezire aşiretlerine karşı Kundakçı oğlu İshak'ı vali olarak tayin etti. Ancak başarılı olamadı. Bu sefer de vali olarak Mutemed Alallah'ı tayin etti.

891 yılında ölünce, yerine oğlu Muhammed geçti. Halk istemeyince Muhammed b. Mecrum Yahya tayin edildi. Yeni vali büyük bir ordu ile Mısır'a sefere çıktı, Hariciler'den Ahmed ibn Şeyh İsa, 892 yılında durumu fırsat bilerek Mardin'i işgal etti. Bu duruma kızan Halife, Hariciler'den Ahmed ibn Şeyh İsa'ya bir mektup yazarak, geri çekilmesini istedi. İsteği kabul edildi.

EMEVİLER VE ABBASİLER DEVRİ YÖNETİCİLERİ

Cezire tamamen fethedildikten sonra eyalet kabul edilerek Hamdanilerin eline geçene kadar valiler tarafından idare edildi. Cezire'nin fethinde önemli rol oynayan İyaz b. Çanem'i ilk vali olarak kabul etmek gerekir. Daha sonra sıra ile şu valiler Cezire'yi idare etmişlerdir:

2. Sa'd b. Amir (20/64) yılında vefat etti)
3. Amir b. Sa'id el-Ensâri (20-30/641-650)
4. 30/650'de Cezire Hz. Osman zamanında Şam'a bağlanınca Şam valisi Muaviye Cezire'ye vekaleten Habib b. Mesleme'yi tayin etti.
5. Hz. Ali halife olunca ölen Mâlik el-Eşterî sonra da Şebîb b. Amir'i vali olarak tayin etti.
6. Muaviye halife olunca tekrar Habib b. Mesleme'yi tayin etti. Mesleme 42/661 senesinde vefat etti. Bu sırada Rumlar Cezire'yi istila etmişti.
7. 73/690 senesinde Muhammed b. Mervan Cezire'yi Rumlardan kurtarınca buraya vali tayin edildi.
8. Mesleme b. Abdülmelik (91-101/710-719)
9. Amr b. Habir (101-114/719-732)

10. Mervân b. Muhammed (114-132/732-750)
11. Emevi Halifesi Mansur (132-136/750-753)
12. Hamid b. Kantabe (136-142/753-759)
13. Yezid b. Mezid (142-143/759-760)
14. Abbas b. Muhammed (143-155/760-772)
15. Musa b. Kab (155-157/772-774)
16. Halid b. Bermek (157-159/774-776)
17. Heysem b. Said (159-160/776-777)
18. Fadl b. Salih (160-161/777-778)
19. Abdussamed b. Ali (161-162/778-780)
20. Zafer b. Asım (162-163/780-782)
21. Abdullah b. Salih (163-165/780-782)
22. Ali b. Süleyman (165-169/782-785)
23. Mansur b. Ziyad (169-171/785-787)
24. Ebu Hurayra Muhammed b. Farh, bunun yerine Habib b. Kays tayin edildi (171-178/787-794)
25. Yezid b. Mezid (178-180/794-796)
26. Said b. Selem (180-183/796-799)
27. Hazime b. Hazım (183-186/799-802)
28. Harun Reşid'in oğlu Kasım (186-193/802-809)
29. Tekrar Hazime b. Hazım (193-198/809-815)
30. Tahir b. Hüseyin (198-205/815-821)
31. Yahya b. Muaz (205-206/821-822)
32. Ahmed b. Yahya b. Muaz, aynı senede ölünce yerine Abdullah b. Tahir (206-213/822-829)
33. Halife Memun'un oğlu Abbas (213-223/829-839)
34. Hamid b. Said (231-235/846-849)
35. Halife Mütevekkil'in oğlu Muntasır (235-245/849-859)
36. Ali b. Yahya (245-248/859-862)
37. Halid b. Yezid (248-256/862-870)

HAMDANİLER DEVRİ (885-978)

Bu dönemde Mardin'e ilk tayin edilen Hamdani Hamdan b. Hamdun-i Tağlibi'dir. Hamdaniler, Arapların Tağlib kabilesine mensupturlar. Hamdan, 895 yılında Becli Harun'la birleşerek

Kundakçioğlu'nu yendi. Cezire'de ayaklanan Arapları dağıttı. Hamdan oğlu Hüseyin 901-908 yılları arasında Halifenin güvenini kazanarak yanında kaldı.

Bir müddet sonra ise Halife tarafından öldürtüldü. Hamdanilerin bir kısmını affeden Halife, Ebul Heyca'yı Musul'a, kardeşi İbrahim'i de Diyarbakır'a tayin etti. 921 yılında İbrahim ölünce yerine Hamdan oğlu Davut geçti.

Ebul Heyca, Tikrit civarında ayaklanları bastırınca, Halife tarafından Cezire emirliğine tayin edildi. 929'da bir ayaklanmada öldürülünce, yerine oğlu Nasıruddevle Hasan Ali geçti.

Hasan Ali, 930 yılında Nusaybin'li Matar oğlu Bağvî'yi yenerek Diyarbakır, Sincar, Habur ve Erzen şehirlerini aldı. Kısa bir müddet sonra Halifenin güvenini kazanan aynı aileden Ebul Heyca Abdullah, 935 yılında Mısır valisi oldu.

Nasıruddevle Hasan Ali bir müddet sonra Mardin yönetimini oğlu Hamdan'a bıraktı. 971 yılında Hamdan'ın kardeşi Ebu Tağlib, Hamdan'ın yerine geçti.

Nasıruddevle el-Hasan (929-969) bağımsız bir hükümdar gibi davranmaya ve Halifeyi dinlememeye başladı. Nasıruddevle'nin 969'da ölümünden sonraki karışıklıkları fırsat bilen Bizanslılar Nusaybin ve çevresini işgal ettiler.

Ebu Tağlib, bu karışıklıklarda Şam'a kaçarken, yolda öldürüldü. Hamdanilerin bölgedeki egemenlikleri de sona erdi.

BÜVEYHİLER DÖNEMİ

Büveyhoğulları, Kuzey İran'daki Deylem kavmindendirler. İran, Irak, Deylem ve Taberistan'da hükümet süren al-i Büveh'ten Aduddevle Ebu Şucâ İbn Rüküddevle Hasan Büveyh, 977 senesinde Diyar'ı Rabia'ya asker göndererek Musul'u Mardin'i, Diyarbakır'ı ismi yukarıda geçen Hamdanilerin altıncı hükümdarı olan Ebu Tağlib'den aldı.

978 yılında Büveyhli Adil Aduddevle Hamdanilerin hüküm sürdükleri bütün yerleri ele geçirdi. Dışarıdan getirdiği yandaşlarını Mardin şehrine yerleştirdi.

983'te Büveyhoğullarının Mardin ve Hasankeyf valisi Emir Ebu Abdullah el-Hüseyin b. Dostek Bâd, Midyat-Nusaybin arasında bir çarpışmada ölünce, Mervanilerden Bâd'ın yeğeni Ebu Ali yönetimi ele aldı.

MERVANİLER DÖNEMİ (990-1089)

Mervaniler, bölgede hüküm süren en ünlü Kürt hanedanıdır. İlk kurucusu Emir Bâd adıyla meşhur Ebu Abdullah Hüseyin Bâd b. Dostık'tır. Aslen Hizan ile Modan (Motki-Bitlis) civarında yerleşik Kürt Harbuxt (Harbuht) Aşireti'nin Bâd (Badiki) ailesine mensuptur. 977-983 yılları arasında Mardin, Hasankeyf ve Diyarbakir'de valilik yaptı.

Büveyhilerden Adududdevle 982 yılında Bağdat'ta vefat etmesiyle Emir Bâd, Nusaybin, Meyafarkin (Silvan), Hasankeyf ile Diyarbakir çevresinin bir kısmında egemenliğini ilan etti.

985 yılında Meyyafarkin'i alarak kardeşi Ebu'l-Fevaris Hüseyin b. Dostık'ı vali tayin etti. 988 yılında Musul valisi Ebu'l-Kasım b. Saad b. Muhammed el-Hacib ile anlaşma yaparak Turabidin (Midyat) ve Cizre'yi Musul valisine bıraktı. Musul'u yağma eden Hakkari Kürtlerine saldırarak Musul'u kurtardı.

Musul halkının gönlünde Bâd'a karşı büyük bir sevgi doğdu. Musul valisi ölünce Cizre ve Turabidin de Bâd'a bağlandı. Bağdat yönetimi bir müddet sonra eski anlaşmaya dönülmesini isteyince Bâd kabul etmedi.

Bağdat'taki Samsamuddevle, Ebu Said Behram kumandasındaki bir orduyu üzerine yolladı. Ordu başarısız olunca, Said ibn Muhammed el-Hacib kumandasında ikinci bir ordu gönderdi, Emir Bâd bu orduyu da yenerek Ahlat'tan Cezire'ye kadar olan şehir ve kaleleri zaptetti.

Bu savaşlardan birinde Midyat ile Nusaybin arasındaki Bagok Dağında yapılan bir savaşta Bâd'ın kardeşi Ebu'l-Fevaris b. Dostık öldürüldü. Cenazesi Hasankeyf'in dışında Ebu'l-Fevaris Kubbeleri denilen yere defnedildi.

Daha önce hüküm süren, Hamdanilerden Nasuruddevle Hasan'ın oğulları Ebu Tahir İsmail ve Ebu Abdullah Hüseyin, Bağdat'ta hüküm süren Büveyhilerden Şerefüddeve'nin hizmetinde idiler. Şerefüddeve'nin yerine geçen oğlu, Bahauddevle'den aldıkları izinle Musul'dan Emir Bâd'ın üzerine yürüdüler. 14 Muharrem 380 hicri (Miladi 991 Pazar günü) Turabidin'de yapılan savaşta atını değiştirmek isteyen Bâd, başka bir atın sırtına atlarken, yere düşerek göğüs kemiğini kırdı.

Hasan b. Hamdan'ın oğullarından biri gelerek kendisini öldürdü. Elleri ve ayakları kesilerek Musul ve Bağdat'ta teşhir

edildikten sonra Musul'da defnedildi. Bâd'ı çok seven Musul halkı, günlerce yas tuttu.

Kızkardeşinin oğlu Ebu Ali, Emir Bâd'ın Hasankeyf'te oturan karısını nikahlayarak düşmanlarıyla savaştı. Ebu Ali'nin babası Harbuxtlu Mervan b. Kek'tir (bazı kaynaklarda Mervan b. Kısra). Aslen Siirt ile Modan arasındaki Kermas köyü'nde ikamet etmekteydiler. Mısır'a giderek Fatımi halifesi el-Aziz Billah'tan Halep, Diyarbekir ve çevresinin yönetimini aldı.

Diyarbakır şehri Abdalberr isimli şahsın, kışkırtmalarıyla isyan etti, Ebu Ali, Yeni Kapı'dan Diyarbakır'e girer iken, ibn Dimne adlı kişi Ebu Ali'yi öldürerek Abdalberr'in kızıyla evlendi. Bir müddet sonra, Abdalberr'i de öldürerek tek başına şehre hakim oldu.

Ebu Ali'nin kardeşi Mansur, Meyyafarkin (Silvan)'e giderek idareyi ele aldı. Şirve namında bir yakını 1011 yılında Atak (Lice)'da bir ziyafet esnasında Mansur'u hile ile öldürdü. Mümehhedüdevle Mansur'un ve Ebu Ali'nin diğer kardeşleri Ebu Nasır Ahmed b. Mervan, bir rüya tabirinde doğru söylemesine rağmen, Mansur onu hapsedti.

Kardeşi öldürülünce hapisten çıktı, gözleri âmâ olan ve Erzen şehrinde oturan babası Mervan'ın yanına gitti.

Diyarbakır halkı, Mansur'u öldüren Şirve'ye isyan edince, Ebu Nasır Diyarbakır'e gelerek şehri ele geçirdi. Bir müddet sonra Mardin'i de ele geçirdi. Abbasi halifesi, Ebu Nasr'a, 'Nasuruddevle' ünvanını verdi.

1031 yılında Bizanslılar Urfa'yı işgal etti. 1036 senesinde Ebu Nasır Bizanslıları yendi. 52 yıl hüküm süren Ebu Nasır, 1061 senesinde vefat etti. Yerine oğlu Melik Said geçti. 1063 senesinde Melik Said vefat edince, yerine kardeşi Nasır hükümdar oldu.

Emir Nasır, Diyarbakır'de ikamet etti. 1073 yılında Malazgirt fatihi Alpaslan, Halep'e giderken, Diyarbakır'e uğradı.

Burada Nasır tarafından büyük bir törenle karşılanarak kendisine kıymetli hediyeler verildi.

Türk hükümdarı Alpaslan, Diyarbakır'i yönetimi altına aldı, ancak idareyi Nasır'a bıraktı. Nasır 1078 senesinde vefat edince, yerine oğlu Mansur geçti. Bir müddet sonra Mansur ile Selçukluların arası bozuldu.

Sultan Melikşah, Fahruddevle ve Artukoğullarının atası | 61

Emir Artuk komutasında bir orduyu Diyarbekir'e gönderdi. Mansur'un daha önceden Emir Artuk'la arası iyi olduğundan, Emir Artuk, kaçmasına göz yumdu. Mansur, Cezire emiri Çökermiş tarafından Cizre'de bir Yahudinin evine yerleştirildi, orada öldü.

Cenazesini karısı Diyarbekir'e götürerek babasının yanına gömdü. Bölgede Kürt Mervani egemenliği sona erdi.

SELÇUKLULAR DÖNEMİ

1071 yılında Malazgirt'te yapılan savaşta Selçuklu Sultanı Alpaslan'ın Bizans İmparatoru Romen Diojen'i yenmesiyle Selçuklu Türkleri bölgeye egemen oldular.

Ancak Malazgirt Savaşında kendilerine yardım eden dindaşları Müslüman Kürt ve Araplardan oluşan yerel yöneticilerle iyi geçindiler. Bir anlamda yerel otoritelerine karışmayarak dış düşmanlara karşı işbirliği ile yetindiler.

Bu dönemde Sultan Alpaslan, Diyarbekir'e bizzat gelerek Ulu Cami'de namaz kıldı.

ARTUKLULAR DÖNEMİ

Artuklular devletine adını veren ARTUK BİN EKSUK BİN İLGAZİ BİN DAVUT, aslen Orta Asya'da Maveräünnehir'deki ŞEHRİMAN köyündendir. Türkmendir.

Babasının çoban olduğu söylenen Artuk, 1010 senesinde Şehriman'da doğdu. Zekası, cesareti ve yeteneğiyle kısa zamanda sivrilerek Selçukluların en önemli kumandanlarından biri oldu. Sultan Alpaslan'ın kızıyla evlendi. SOKMAN, İLGAZİ, BEHRAM ve HASAN adında dört oğlu dünyaya geldi.

Diyarbekir kuşatmasında dostu Emir Müslim b. Kureyş'in kaçmasına göz yumduğundan dolayı Alpaslan'ın oğlu Sultan Melikşah'ın gazabına uğrayınca, Melikşah'ın Şam'da ikamet eden kardeşi Tutuş'un yanına gitti.

Tutuş, kendisine Kûdus hükümetini verdi. Kûdus'te beş yıl valilik yaptıktan sonra orada vefat etti. (Abdulğani Efendi)

Oğullarından Sokman, Melikul Cebbar Eminüddin; İlgaзи ise, Necmeddin lakabı ile babalarının yerine geçerek onlar da beş yıl Kûdus'ü birlikte yönettiler.

Dayıları olan Sultan Tutuş, 1095 yılında kardeşi Melikşah'ın oğlu Sileyman Berküyarik ile Tahran yakınlarındaki REY şehrinde yaptığı savaşta öldürölünce durumu fırsat bilen Mısır'daki Fatimî 9. El-Müste'li Billah Ahmed veziri Efdal kumandasında bir orduyu Kudüs'e gönderdi.

1096 yılında Küdus'ü ele geçirince, Sokman Urfa'da, Necmeddin İlgazi ise, Bağdat'ta ikamet etmeye başladı. 1097 yılında Sokman'ın dayısı oğlu Halep hükümdarı Rıdvan b. Tacuddevle Tutuş ile kardeşi Dukak'ın aralarında çıkan savaşta, Sokman Rıdvan'a yardım etti.

Dukak yenildi. 1099 senesince çevredeki tüm hükümdarlarla birlikte Antakya'daki Frenkler'e savaş açıldı. Frenkler yenildi. Sokman savaştan sonra Hasankeyf'e yerleşerek, Mardin ve Diyarbekir'i ele geçirdi.

Bu tarihten itibaren bölge Harput (Elazığ), Meyyafarkin (Silvan), Hasankeyf, Amid (Diyarbekir) ve Mardin'de hükümdarlık kuran Türk Artuklu Hanedanlarının eline geçti.

MARDİN ARTUKLULARI

1. Sokman b. Artuk: 1099-1104

Hasankeyf'e yerleşen Sokman'ın ölümünden sonra, çocukları Diyarbekir, Silvan ve Hasankeyf hanedanını, kardeşi İlga-zi'nin soyu ise Mardin Artuklu Hanedanını kurdu. Aynı yıllarda akınlara maruz kalan Turabidin yöresi büyük zararlar gördü. Mar Gabriel (Deyrulumur) Manastırı yağmalandı. Süryaniler Heysem Kalesi'ne sığındı.

Yine aynı dönemde Urfa, Harran ve Suruç'u işgal eden Frenklere karşı Sokman, Musul emiri Çökermiş ile ittifak kurarak Frenklerle savaştı.

2. Yakut b. Hasan b. Artuk: 1104-1105

Yakut, amcasının müttefiki Musul hakimi Çökermiş'in elinde bulunan Nusaybin'i almak için sefer düzenledi. Elini kaldıramayacak derecede hasta olmasına rağmen bir hayvana bindirilerek götürüldü. Nusaybin kuşatmasında kalede atılan bir okun isabet etmesiyle öldü. Yerine kardeşi Ali b. Hasan b. Artuk geçti.

3-Ali b. Yakut b. Hasan: 1105

Bu dönemde Hasankeyf emiri olan amcası İlga-zi, Ali'nin Musul hakimi Çökermiş ile işbirliğini sebep gösterip yönetimi ondan alarak kendisine BA'DEL CEBEL (Midyat) hükümetini verdi. Aynı yıl Şam'ı kuşatan Frenklere karşı savaşmak üzere yola çıkan Emüniddun Sokman, Hama ile Humus arasındaki Karyeteyn köyünde vefat etti. Oğlu İbrahim cenazesini Hasankeyf'e götürerek defnetti. Babasının yerine geçti. Amcası Necmeddin İlga-zi, ikamet ettiği Bağdat'tan gelerek Hasankeyf ve Mardin yönetimini eline aldı. Hasankeyf'i tekrar İbrahim'e bıraktı.

4-Necmeddin İlga-zi: 1105-1122

1. Necmeddin İlga-zi, Artukluların en ünlü hükümdarlarından biridir. Dönemi oldukça parlak geçmiştir. Antakya ve Urfa

yöresinde egemen Hristiyan Franklara karşı kazandığı savaşlar, ününü arttırmıştır.

1121 yılında oğlu Süleyman Hama'daki Kırtaş Ailesinin tahrikiyle kendisine isyan etti. Necmeddin İlgazi, Haleb'e giderek Kırtaş Ailesinin liderinin ellerini ve ayaklarını keserek gözlerine mil çekti. Huzuruna sarhoş olarak gelen oğlu Süleyman'ı azletti. Süleyman Şam'a kaçarak af dilemesine rağmen İlgazi oğlunu affetmedi.

Bu dönemde Artuklular Birecik, Suruç, Membic, Urfa, Haran, Halep, Rasulayn, Sincar, Cezire, Nusaybin, Diyarbekir, Meyyafarkin, Harput (Hısn-ı Ziyad), Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kahta, Sumaysat (Samsat) beldeleri ile bunlara bağlı tüm kaleleri ellerine geçirdiler.

Necmeddin İlgazi, 1122 senesi Ramazan ayında Meyyafarkin'de vefat ederek oraya gömüldü. Yerine oğlu Hüsamüddin Timurtaş geçerek Mardin'e yerleşti. Şam'a kaçan oğlu Süleyman Meyyafarkin'e, kardeşi Sokman'ın oğlu Süleyman ise Halep valiliğine atandı. Meyyafarkin'deki Süleyman, 1125 yılı Ramazan ayında ölünce, babasına yanına gömüldü.

5-Hüsameddin Timurtaş: 1122-1152

Hükümdarlığı döneminde kendinden önceki Artuklular gibi, Franklarla büyük savaşlar yaptı.

1138 senesinde Atak (Lice) Kalesini Mervani sülalesinin orada kalanlarının elinden aldı. 1152'de vefat etti, yerine oğlu 2. Necmeddin geçti.

6-Necmeddin: 1152-1165

İyi ahlakı ve dindarlığıyla meşhur olan 2. Necmeddin, 1165 yılında vefat edince yerine oğlu Kutbeddin İlgaz'i geçti.

7-Kutbeddin İlgaz: 1165-1184

1. Kutbeddin, Birecik'i fethetmek için Musul Meliki İzzeddin Mesud Zengi'den izin istedi. Ancak aynı dönemde Mısır'da egemen olan Selahaddin-i Eyyubi, buna karşı çıkarak 1. Kutbeddin'in üzerine yürüdü. 1183 yılında 1. Kutbeddin, hem damadı hem de teyzesi oğlu olan Musul Meliki İzzeddin Mesud, dayısı

olan Ahlat Meliki, Bedlis ve Erzen Hakimi Devlet Şah ile Şah-ı Ermen'den yardım istedi. Mardin önlerine kadar gelen Selahaddin-i Eyyubi, şehre girmede. Kendisine karşı çıkanlar özür dileyerek geri dönünce, Selahaddin-i Eyyubi Berriyê yoluyla Diyarbekir'e gitti.

8-Hüsameddin: 1184-1204

2. Hüsameddin'in döneminde Selahaddin-i Eyyubi, 1192 yılında Harran, Urfa, Sümeysat, Meyyafarkin ve Hani'yi ele geçirerek kardeşi Melik el-Adil Seyfeddin Ebu Bekir'in yönetimine verdi. 1198 yılının Ramazan ayında Şam'da vali olan Seyfeddin Ebu Bekir, Mardin'i kuşattı. Bir müddet sonra kuşatmayı oğlu Melik el-Kâmil Muhammed'e teslim ederek Mısır'a gitti. Bir müddet sonra şehri ele geçiren Kâmil, Mardin Artuklularına yardıma gelen Musul Meliki Nureddin Arslan Şah b. Mesud b. Mevdud ve amcası oğlu Sincar Hakimi Kutbeddin Muhammed b. Zengi ve diğer amcası oğlu Cizre valisi Sencer Şah b. Gazi, Melik Kâmil Muhammed'i Mardin'den çıkardılar. Bunun üzerine Melik Kâmil'in kardeşi Melik el-Eşref Musa, tekrar asker toplayarak Mardin'e saldırdı. Halep Hakimi Melik el-Zahir Gazi b. Selahaddin Eyyubi'nin araya girmesiyle taraflar barıştı.

9-Ahmed b. Nasüriddin: 1204-1240

1231 yılında Tatarlar, Ahlat'tan Sincar (Şengal'a, Siverek ve Fırat Nehri kenarlarına kadar olan bölgeleri yağmalayarak talan ettiler.

10-Necmeddin: 1240-1258

1240 senesinde babası Ahmed b. Nasüriddin'in yerine hükümdar oldu. Bağdat'ı işgal eden Hülagu, 1258 senesinde Mardin üzerine yürüdü. Necmeddin Gazi ile Nusaybin'de savaştılar. Necmeddin yenilince Mardin Kalesine sığındı. Hülagu'nun oğlu Yeşmut iki yıl müddetle Mardin'i kuşatma altında tuttu. 3. Necmeddin kuşatma altındayken, 1258 yılında vefat etti. Yerine oğlu Muzaffer geçti.

11-Melik Muzaffer: 1258-1292

Babası öldüğünde Birecik'te vali olan Melik Muzaffer, Hülagu'ya giderek özür diledi. Hülagu kendisini affederek Bağdat'a döndü. 1292'de vefat edince yerine oğlu Şemseddin Davut geçti.

12-Şemseddin Davut: 1292-1294

Şemseddin Davut 1294'te vefat edince, yerine kardeşi 4. Necmeddin hükümdar oldu.

13-Necmeddin: 1294-1312

1312 yılında ölen 4. Necmeddin'in yerine oğlu İmadüddin Ali geçti.

14-İmadüddin Ali: 1312-1312

İmadüddin Ali, bir rivayete göre 13, bir rivayete göre 17, bir başka rivayete göre ise, 18 gün sonra vefat edince, yerine kardeşi Melik es-Salih geçti. Tarihçi ibn Hacer, Melik'in zehirlenerek öldürüldüğünü yazmaktadır.

15-Melik es-Salih b. 4. Necmeddin: 1312-1353

Uzun bir dönem hükümdarlık eden Melik es-Salih'in, 40'ı erkek, 60'ı kız olmak üzere 100 çocuğunun dünya geldiği, bir yere gittiği zaman, 40 oğlunu da beraberinde götürdüğü rivayet edilmektedir.

16-Melik Mansur: 1353-1368

Babası Melik es-Salih'in yerine hükümdar olan 2. Mansur Ahmed, 1368 senesinde vefat etti. Yerine oğlu 2. Melik Salih Mahmud geçti.

17-Melik Salih Mahmud: 1368-1368

Dört ay sonra amcası Davut b. Salih ile çatıştı. Davut, Mahmud'u öldürerek yerine geçti.

18-Davut b. Melik Salih: 1368-1376

Kızkardeşi Dünya Hatun, Davut'a karşı bir saray darbesi düzenleyerek Davut'u hapsedti. Vezir Ziyaeddin'i öldürttü. Üç gün sonra Melik Davut yanlıları baskın düzenleyerek Davut'u hapisten çıkardılar. Melik Davut kızkardeşi Dünya Hatun'u öldürttü. 1376'da vefat edince yerine oğlu Melik Tahir İsa geçti.

19-Melik Tahir İsa: 1376-1407

1391 yılında bölgeye gelen Türk Karaköyünlü Bayram Hoca'nın torunu Kara Muhammed-i Türkmani, Mardin köylerini yağmaladı. Sultan İsa, asker toplayarak Türkmenlerin üzerine |67.

yürüdü. Derbend denilen yerde on bin kişiyi kılıçtan geçirdi. 1394 yılında Meşhur Timurleng Mardin'i kuşattı. Emir İsa, Hilê-liyê'deki (Kamışlı) karargahında Timur ile görüştü. Emir İsa kaleyi teslim etmek istemeyince Timurleng Emir İsa ve adamlarını hapsedti. Mardin şehrine girerek, şehri yağmaladı. Bir grup ahali kaçarak kaleye sığındı.

Timur kaleyi ele geçiremeyince önce Beşiri'ye, daha sonra Diyarbekir'e gitti. Diyarbekir'de şehri yağmalayarak iki bin kişiyi öldürdü. Sultan İsa'yı İran'daki Sultaniye'ye gönderdi. Bir müddet sonra Sultan İsa'yı affederek Mardin'e gönderdi. Sultan İsa, 19 Temmuz 1396 Cuma günü, büyük törenlerle Mardin'e girdi. 1401 Timur tekrar Mardin önlerine geldi.

27 Nisan 1401'de Mardin'i kuşattı. Kaleyi alamayınca Mardin şehrini yağmaladı. Sultan İsa, 1406 senesinde Akkoyunlu Handedanından Bayındırlı Kara Osman Bey ile yaptıkları savaşta öldürüldü. Cenazesi Mardin'e getirilerek defnedildi. Yerine amcasının oğlu Şahabeddin Ahmed b. İskender b. Melik Salih geçti.

20-Şahabeddin Ahmed b. İskender

b. Melik Salih: 1407-1409

Şahabeddin Ahmed, 1408 senesinde Karakoyunlu Yusuf b. Kara Muhammed b. Bayram Hoca ile savaşa girdi. Yenilince Mardin Kalesine sığındı. Kara Yusuf iki yıl Mardin kalesini kuşatarak çevredeki köyleri yağma etti.

Diyarbakir, Meyyafarkin, Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Savur ve Rasulayn Kara Yusuf'un eline geçti. İki yılın sonunda Kara Yusuf, 19 Haziran 1409 Salı günü, kızı Züleyha'yı Şahabeddin Ahmed'e vererek barış yaptı. Kara Yusuf sözünde durmayarak Melik Şahabeddin Ahmed ve Züleyha'yı Musul'a gönderdi. Yolda Şahabeddin Ahmed ile önceki karısını zehirletti. Musul'a varduktan iki gün sonra vefat ettiler. Bu şekilde Mardin'deki Artuklu hükümdarlığı sona erdi.

Şahabeddin Ahmed'in MUSA, MAHMUD ve ABDÜLHAY adlı üç oğlu Sincar (Şengal) bölgesine yerleşti. Musa'nın Mahmud ve Mansur adlı iki oğlu bir müddet sonra Sincar'dan çıkarak üç bin çadırılık obasıyla göçebe olarak yaşamaya başladılar. Bölgede yerleşik Gabbara adlı aşiretin bu nesilden olduğu bazılarınca iddia edilmektedir.

HASANKEYF ARTUKLULARI

Mardin Artukluları ile Hasankeyf Artukluları aynı hanedana mensup olup her ikisinin de ilk kurucusu Sokman b. Artuk'tur. Bu sebeptendir ki, hem Mardin, hem de Hasankeyf Artuklularının ilk hükümdarı olarak Sokman b. Artuk'u kabul etmek gerekir.

1. Sokman b. Artuk: 1099-1104

2. İbrahim b. Sokman 1104-1112

3. Rükneddin Davut b. Sokman 1112-1144

Kardeşi İbrahim'in yerine geçen Davut, babası Sokman'a en çok benzeyen çocuğuydu. 1114 tarihinde Aksungun'un elinde esir olan Mardin hükümdarı amcası oğlu Ayaz b. İlgazi'yi kurtardı. 1128 yılında Nuruddevle Belek'in elinde bulunan Palu, Mazgirt ve Harput'u ele geçirdi.

Belek'in tek çocuğu olan kızını oğlu Fahreddin Karaaslan ile evlendirdi. 1130 yılında Halep Atabegi Zengi ile yaptığı savaşı kaybetti. İntikam için Cizre'yi ve Siirt'i yağmaladı.

Dara yakınlarında meydana gelen ikinci savaşı da Artuklular kaybetti. Mardin ve Hasankeyf Artuklularını birlikte yenemeyeceğini anlayan Zengi, Mardin Artuklularından Timurtaş'ı elde edince Mardin Artukluları ile amca oğulları Hasankeyf Artukluları düşman oldu. Davut intikam amacıyla Timurtaş'a bağlı Rabat ve Cizre yakınlarındaki Tanzê kalelerini yağmaladı. Bölgede haclı tehlikesi başgösterince taraflar geçici olarak barışarak haclılarla savaştılar.

Daha sonra tekrar düşman oldular.

Davut 1144 yılında Hani'de vefat etti. Cenazesi Hasankeyf'e getirilerek defnedildi.

4. Fahreddin Karaaslan 1144-1167

Timurtaş, 1146 senesinde yeğeni Muhammed b. İlyas b. İlgazi komutasında bir orduyu üzerine göndererek Fahreddin'i boz-

guna uğrattı. Bir yıl sonra Halep atabegi İmadeddin Zengi ölünce, Karaaslan Ergani, Çermuk, Telhazam, Tanzê, Turabidin, Harput ve Palu'yu ele geçirdi.

Bölgede tekrar Haçlı tehlikesi belirince, Müslüman hükümdarlar aralarındaki ihtilafa geçici olarak son vererek birleştiler. Haçlılar bozguna uğrayınca, Nureddin Zengi, Artuklulara büyük hediyeler verdi. Mardin ve Hasankeyf Artukluları çocuklarını evlendirerek barışı kuvvetlendirdiler.

5. Nureddin Muhammed 1167-1185

Nureddin Muhammed, babasının haçlılara karşı Zengileri destekleme politikasını devam ettirdi. 1170 yılında Nureddin Zengi yardımlarına karşı Heysem kalesini kendisine verdi. 1174 yılında Nureddin Zengi'nin vefatıyla birlikte Mısır'daki Selahaddin-i Eyyubi kudret ve şöhrat sahibi oldu.

İlk başlarda Selahaddin-i Eyyubi'nin emrine girmek istemeyen Artuklular, Selahaddin'in gittikçe güçlenmesi nedeniyle bir müddet sonra onunla işbirliğine girdiler.

6. Kutbeddin Sokman 1185-1200

Kutbeddin Sokman de Selahaddin-i Eyyubiye bağlılığını arz ederek yönetime devam etti. Selahaddin-i Eyyubi'nin kardeşi Melik Adil'in kızıyla evlendi.

1200 yılında Hasankeyf'in dışında bulunan sarayının damından düşerek öldü.

7. Nasırüddin Mahmut 1200-1222

Kutbeddin Sokman'ın kardeşi olan Nasırüddin Mahmut, kardeşi tarafından Adıyaman'a hapsedilmişti.

Kutbeddin Sokman kölesi Ayaz'ı kızkadeşi ile evlendirerek veliahd yapmıştı.

Kutbeddin Sokman'ın yerine geçen Ayaz'ı, Hasankeyf ilerigelenleri kabul etmeyince, Nasırüddin Mahmut, Hısn-ı Mansur (Adıyaman)'dan getirilerek hükümdar yapıldı.

Bir müddet hapiste tutulan Ayaz, salıverilince Anadolu'daki Selçukluların emrine girdi.

70 | Nasırüddin Mahmut da Eyyubilere bağlılığı devam ettirdi.

1218 yılında Mardin Artukluları ile ittifak kuran Nasırüddin Mahmud, Eyyubilere ait yerleri yağmalayarak Selçukluların himayesine girdi ve adlarına hutbe okutarak para bastırdı.

1120 yılında durum Eyyubiler lehine değişince, Mardin ve Hasankeyf Artukluları tekrar Eyyubilerin emrine geçti.

8. el-Melik el-Mes'ud Rükneddin Mevdud 1222-1232

1226'da Eyyubilerin karşı Celaledin Harzemşah'ın himayesine girdiler. Son Artuklu hükümdarı Melik Mes'ud Rükneddin, bazen Selçuklulara, bazen Eyyubilere, bazen de Harzemşahlara dayanarak ayakta kalmaya çalışıyordu.

Bir rivayete göre sarayında beş yüz cariye vardı. 1232'de Eyyubiler bölgede tam hakimiyet kurarak Hasankeyf'i kesin olarak ele geçirdiler.

Melik Mes'ud Rükneddin'i Mısır'a sürgün ettiler. 1237 yılında Mısır'dan kaçan Melik Mes'ud Rükneddin doğuya gelerek Tatarların hizmetine girdi.

Bir müddet sonra Tatarlar onu öldürdüler.

EYYUBİLER DÖNEMİ

Kudüs fatihi Selahaddin-i Eyyubi, hanedanın en ünlü kişisidir. Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub, onun babası Sadi (veya Şadi) onun da babası da Mervan'dır. Tarihçiler Mervan'ın bugünkü Iğdır ile Erivan arasındaki (Ermenistan hududları dahilindeki) Divin şehrindeki Hezbaniyye Kürt Aşireti'nin lideri olduğunu yazmaktadır.

Hezbaniler, Yemen'den gelen Arap Revadiyye aşireti ile karışmışlar, Revadiler de Kürtleşmiştir.

(TDV *İslam Ansiklopedisi*, c. 12, s. 20) Selahaddin-i Eyyubi'nin babası Necmeddin Eyyub ve onun kardeşi Şêrkuh zeka ve cesaretleri ile ünlenince, bir rivayete göre önce Hasankeyf'te daha sonra ise Irak'ta Tikrit'te kale kumandanlığı görevinde bulundular.

Melikşah'ın Bağdat yöneticisi Mucirüddin b. Bahroz'un maiyetine girerek Tikrit'i yönettiler. Selahaddin-i Eyyubi'yi 1137 yılında Tikrit'te dünyaya geldi. Şêrkuh, Tikrit'te birini öldürünce buradan ayrılmak zorunda kalarak Musul Atabeg'i Zengilerin hizmetine girdiler.

Bir müddet sonra Şam ve Mısır'ı ele geçirince Mısır'a gittiler. Daha sonra çoğunlukla amcası Şêrkuh'un yanında bulunan ve Nureddin Zengi'nin hizmetinde çalışan Selahaddin-i Eyyubi, amcası ile birlikte Mısır'a gitti.

Mısır'daki Fatımi hanedanın iç karışıklıklar sonucu çökmesi bir müddet sonra amcası Şêrkuh'un da vefat etmesiyle Mısır'a hakim oldu.

Babası Necmeddin Eyyub o tarihte Şam'da Nureddin Zengi'nin hizmetindeydi. Nureddin Zengi'nin durumdan rahatsız olup Selahaddin'in üzerine yürüme hazırlığı yapması üzerine Necmeddin Eyyub, bilgeliği ve tecrübesiyle Zengi'den yana tavır koyarak aralarını bulmaya çalıştı. Tam bu esnada Zengi vefat edince, Selahaddin'in önündeki son engel de kalkmış oldu. Selahaddin, Mısır'dan sonra Suriye ve Mezopotamya'ya da hakim oldu. 1187 yılında Kudüs'ü fethedince tüm İslam dünyasının gözbebeği haline geldi. Cezire bölgesi 1164 yılından itibaren Selahaddin-i Eyyubi'nin eline geçti. Ancak Eyyubilerin Hasankeyf'e yerleşerek hanedan kurmaları 1232 yılında oldu.

HASANKEYF EYYUBİLERİ 1232-1524

1. El-Salih Necmeddin Eyyub 1232-1239

Babası Mısır Sultanı Melik Kâmil vefat edince Melik Salih Mısır'a giderek babasının yerine geçti. Oğlu Turan Şah'ı Hasankeyf'te bıraktı. 1245 yılında Haçlılarla savaşıırken hastalanarak öldü.

2. El-Melik el-Muazzam Turanşah 1239-1249

Bu dönemde Harezmiler bölgeye gelerek Dara ve Nusaybin'i zaptederek Turan Şah'ı esir ettiler. Musul Melik'i Bedreddin Lulu Harezmileri yenerek Turan Şah'ı kurtardı. Babası Mısır Sultanı Necmeddin Eyyubi ölünce, Mısır'a giderek babasının yerine geçti. Hasankeyf'i on yaşındaki oğlu Muvahhid Takyeddin Abdullah'a bıraktı.

3. El-Muvahhid Takyeddin Abdullah 1249-1294

Bölgeyi işgal eden Hülagu'nun oğlu Yeşmut döneminde bir müddet Hasankeyf'i terketti, daha sonra onlarla anlaşarak Hasankeyf'e geri döndü. 1294 yılında vefat edince yerine oğlu Kâmil Seyfeddin Ebubekir geçti.

4. El-Kâmil Seyfeddin Ebubekir 1294-1301

1301 yılında tesbit edemediğimiz kişiler tarafından öldürüldü. 1301-1304 Moğol istilası yüzünden kimse tahta geçemedi. Moğol hükümdarı Gazanhan, Beytu'l-Kırmaçi adlı bir Moğol ailesini Hasankeyf'e ŞİHNE olarak atadı. Moğol hükümdarı ölünce yerine kardeşi Melik Hasan geçti.

5. El-Melik el-Zahir Hasan 1303

Melik Kâmil'in, Melik Salih ve Melik Mücirüddin adlı oğulları, amcalarına karşı çıkınca Melik Zahir Hasan yeğenlerini Hasankeyf'ten uzaklaştırarak Mahalme bölgesinin yönetimini onlara verdi. İki kardeş Mahallemiyyeleri, Becnevileri, Şafidiyyeleri ve çevre aşiretlerini toplayarak amcalarıyla mücadeleye girdiler. Amcalarının topladığı Tatar ve Moğol askerleri karşısında geri-

leyerek Merd Heysem kalesine sığındılar. Bir müddet sonra Hasankeyf'e saldırarak amcalarını öldürüp yönetime el koydular.

6. El-Melik el-Salih 1303-1326

Melik Salih, Moğollara karşı Memluklulara yanaştı. 1326 yılında Hicaz'a giderken yerine oğlu Seyfeddin Şadi'yi tayin etti. Kardeşi Mücirüddin karşı çıkınca, yönetimi ikisine birden bıraktı. Mücirüddin yeğenini öldürerek hakimiyeti ele aldı. Melik Salih durumu Mısır'da öğrenince Hicaz'a gitmeden Diyarbekir'e döndü. Gizlice Hasankeyf'e girmek isteyince, kardeşi Mücirüddin tarafından öldürüldü.

7. El-Melik el-Âli Mücirüddun Muhammed 1326-1335

Melik Mücirüddin kardeşine karşı savaşta kendisine yardım eden Mahalmiyye emiri Mesud ile Heysem emiri Ahmed el-Heysemî'ye yardımlarda bulundu.

1332'de Karakoyunlu Noyan Ali Paşa ile ENHİL (Nehîlê) köyü'nde barış anlaşması yaptı. 1333 yılında Mardin Artuklu hükümdarının kızını istedi. Mardin meliki önce kızını verip sonra cayınca araları bozuldu. Mardin meliki Salih büyük bir ordu toplayarak Hasankeyf'e yürüdü. Yaklaşık kırk bin kişilik Mardin ordusunu Hasankeyf önlerinde bozguna uğrattı.

8. El-Melik el-Eşref Muzafferuddin Musa 1335-1342

Karakoyunlularla iyi geçinmeye çalıştı. Mihrani aşireti ile Erzen aşiretlerinin isyanını bastırdı. Siirt'i egemenliği altına aldı. Bu dönemde de Mahalmiyye emiri Mesud, Mardin Artuklularına karşı en olumsuz şartlar da bile Hasankeyf Eyyubilerinin yanında yer aldı.

9. El-Melik el-Âdil Şahabeddin Gazi 1342-1366

Kardeşinin yerine geçen Şahabeddin döneminde 1346 yılında büyük Şafii alimi Şeyh Nizameddin el-Acemi Hasankeyf'e geldi. Bohti emiri Seyfeddin'in isyanı bastırıldı. Bu dönemde çevredeki tüm hükümdarlar gibi Moğollara bağlı olan Eyyubiler, Türkmen Karakoyunluların bölgeye gelmeleriyle yeni bir tehlikeyle karşı karşıya kaldılar.

1347 yılında Türkmen İbrahim Şah ile Nusaybin yakınlarında barış antlaşması imzaladı. Bir yıl sonra çevredeki hükümdarlarla anlaşarak Türkmenleri Beşiri yakınlarında bozguna uğrattı. Erzen beyi Türkmenlerin safına geçince Melik Adil Türkmenlere esir düştü.

Türkmen emiri Hüseyin Beg, ona iyi davranarak serbest bıraktı. Melik Adil, kardeşi Harun'u Erzen'i cezalandırmak için gönderdi. Ordusu yenilince diğer kardeşi Selahaddin kumandasında bir ordu göndererek onları yendi. Daha sonra Diyarbekir hükümdarları ile ittifak kurarak Türkmenlerden intikam aldı. Cizre meliki İzzeddin ile Hekkari emiri İmadüddin kendisine karşı asker toplayınca Mardin Artuklularından yardım isteyerek onlarla barıştı. Süleymanî Kürtleri üzerine yaptığı seferde veziri el-Hac Seyfededdin ibn el-Vezir, yenilerek kulakları kesildi. Bu durumu fırsat bilen Erzenliler, Eyyubilere ait Bahmard'a saldırarak yağmaladılar.

Eyyubi ordusu bir müddet sonra Erzenlileri Siirt melikini ve Zırkileri yenilgilere uğrattı. 1366 yılında Hacca giderken Mardin'de vefat etti. Cenazesi Hasankeyf'e getirilerek defnedildi. Yerine oğlu Melik Eşref geçti.

10. El-Sultanel-Melik el-Eşref 1366-1373

1373 yılında büyük bir veba salgını oldu. Melik Eşref ve kardeşleri Melik Umman ve Melik Ömer hastalanarak öldüler. Yerine kardeşi Melik Salih Seyfeddin geçti.

11. El-Melik el-Salih Seyfeddin 1373-1378

Karakoyunlularla iyi geçindi. Hacca gidip geldikten sonra 1378 yılında vefat etti. Yerine kardeşi Sultan Melik el-Adil Ebu'l Mefahir Süleyman geçti.

12. El-Sultan el-Melik el-Âdil Ebu'l-Mefahir

Süleyman 1378-1432

Erzen Beg'i ile birlikte Timurlenk'e giderek bağlılığını bildirince, Timur onlara karışmadı. Yönetimde kalmalarına izin verdi. 1414 yılında Cizre emiri ile ittifak kurarak Yezidilerin üzerine saldırdı. Şêx Âdi'nin mezarını yıktı.

13. El-Eşref Şerafaddin Ahmed I 1432

Mısır sultanı Baybars ile görüşmek üzere Mısır'a giderken yolda isyan eden kendi askerleri tarafından öldürölünce, yerine oğlu Halil geçti.

14. El-Salih Salahaddin Halil I 1432-1452

Hasankeyf'e döndükten sonra babasının katillerini tesbit edip yakalayarak öldürttü. Yirmi yıl hükümdarlıkta kaldıktan sonra oğlu Halef tarafından öldürölldü (Halil Edhem, gibi bazı tarihçiler Halef'in oğlu değil, yeğeni olduğunu iddia etmektedirler).

15. El-Nâsır 1452

Kaynaklarda bu sultanla ilgili ciddi bir malumata rastlanılmamıştır.

16. El-Kâmil Ahmed II 1452-1458

Kaynaklarda bu sultanla ilgili ciddi bir malumata rastlanılmamıştır.

17. El-Melik el-Âdil Halef 1458-1468

Melik Halef, kendisine isyan eden Botan aşiretini yenerek isyanı bastırdı. 1461 yılı sonlarında Hasankeyf Akkoyunluların istilasına uğradı.

Kaleyi kuşatan Akkoyunlular kaleye giremeyince Melik Halef'in yeğenlerinden birini elde ederek Melik'i hamamda öldürttüler, kaleye girerek Melik Halef'in kardeşi Zeynelabidin ve diğer tüm emirleri idam ettiler. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan kalenin idaresini oğlu Sultan Halil'e bıraktı.

Akkoyunlu istilasası 1462-1482

Hasankeyf'te yirmi yıl süreyle hüküm süren Akkoyunlular kendi adlarına para basmışlardı. Uzun Hasan'ın ölümünden sonra iç kargaşalıklarla uğraşan Akkoyunlular hakimiyeti tekrar Eyyubilere kaptırdılar.

18. Melik Halil II b. Melik Süleyman 1482-1511

Akkoyunlular döneminde Hama şehrinde gizlenmekte olan Melik Halil, öteden beri Eyyubilerin vezirliğini yapan Kürt Şervan (Şirvan) Aşireti'nin lideri Mir Şah Muhammed'in yardımıyla Siirt ve Hasankeyf'i ele geçirerek hükümdar oldu. Bu dönemde baskılardan dolayı kaçan Şah İsmail ve babası Şeyh Cüneyd'i Hasankeyf'te barındırdı.

Şah İsmail'in kızkardeşiyle evlendi. Bu hanımından iki kızı bir oğlu oldu. Yıllar sonra Şah İsmail dedesi Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın mirasına konarak Safavi devletini kurunca, araları açıldı. Şah İsmail, aralarında Melik Halil'in de bulunduğu Kürdistan Beglerini Tebriz'deki sarayına davet etti. Sebebi kesin olarak bilinmeyen tartışmalar sonucu hepsini Tebriz kalesine hapsedti. Melik Halil'in karısı ve çocuklarını Tebriz'e getirdi.

19. Süleyman II b. Halil II 1511-1514

Babası Tebriz'de Hapsedilen Melik 2. Süleyman Zırkan ve Şirvan aşiretlerinin desteğiyle Hasankeyf'te yönetimi ele aldı. Safaviler üç yıl boyunca Hasankeyf'i kuşatma altında tuttular. Bir müddet sonra kale Safavilerin eline geçti. 1514 yılında Şah İsmail Safavi, Osmanlı sultanı Yavuz Sultan Selim'e Çaldıran'da yenilince, Diyarbekir ahalisi Safavilere isyan etti. Bölge Safavilerin elinden çıktı. Safaviler, kale yönetimini Eyyubilerin düşmanı Boti Becnevi Aşireti'ne bıraktı.

20. Melik Halil II b. Melik Süleyman 1514-(?) (İkinci defa)

Safavilerin yenilmesinden sonra meydana gelen karışıklıklardan fırsat bilen Melik Halil hapisten kaçtı. Van civarında Mahmudi aşireti onu yakalamak istedi. Çarpışarak kurtuldu. Bitlis vadişi yoluyla bölgeye geldi. Hasankeyf'e varmadan bölgedeki tüm aşiretler kendisine bağlılıklarını bildirdi.

Önce Siirt'i Safavilerin elinden alan Melik Halil, Hasankeyf'te bulunan Becnevilerle anlaşma yaparak Hasankeyf'ten çıkarttı. Oğlu Melik Süleyman yerini babası Melik Halil'e bıraktı.

20 Melik Hüseyin b. Melik Halil II

Melik Hüseyin, kardeşleri Melik Ali ve Melik Muhammed'i tutuklattı. Diğer kardeşi Melik Süleyman Diyarbekir'e kaçarak Beylerbeyi Hüsrev Paşa'ya Melik Hüseyin'i şikayet etti.

Melik Hüseyin'i Diyarbekir'e çağıran Hüsrev Paşa, yapılan muhakeme sonucu Melik Hüseyin öldürülmesine ve Hasankeyf melikliğinin Melik Süleyman'a verilmesine karar verildi.

21. Süleyman II (İkinci defa) 1524

Bölgedeki aşiretlerin bir kısmı Melik Hüseyin'in öldürülmesine isyan etti.

Melik Ali ise, Bitlis hükümdarı Şerefhan'ın yanına kaçtı. Bölgeye hakim olamayacağını anlayan Melik Süleyman, 1524 yılında Ruha (Urfa) valiliği karşılığında saltanattan feragat ederek kale anahtarlarını Hüsrev Paşa'ya teslim etti.

Böylece bölgede Kürt Eyyubi egemenliği de sona erdi.

KARAKOYUNLULAR

Karakoyunlular, bir Türkmen aşiretidir. Karakoyunlular, Mardin'deki Artukoğlu hükümeti 1409'da yıkıldıktan sonra Mardin ve çevresinde hakimiyet kurdular. Ancak Hasankeyf bölgesi Eyyubi yönetiminde kalmaya devam etti.

1420 yılında Kara Yusuf Beg'in Nökeri Tanrıvermiş, Mardin valisi oldu. Aynı dönemde bölgede boy göstermeye başlayan kendileri gibi Türkmen olan Akkoyunlularla Karakoyunlular arasında hakimiyet mücadelesi başladı.

1406 Nisan ayında Midyat ile Savur arasında bulunan Teffê köyü yakınlarında Karakoyunlu Kara Yusuf Beg ile Akkoyunlu Kara Yülük Osman Beg'in ordusu karşılaştı.

Araya giren hatırlı kişiler savaş yapılmadan iki hükümdarı barıştırdı. Arapça ateşin söndürülmesi anlamına gelen "Teffê" adının bu nedenle mezkur köye verildiği rivayet edilmektedir. Kara Yusuf Beg'in oğlu İskender babasının ölümünden sonra Kara Yülük Osman Beg'i mağlup etmesine rağmen bir müddet sonra 1432 yılında Kara Yülük Osman Beg, Karakoyunluların

Mardin valisi Emir Nasır'ı yenerek Mardin yöresini Akkoyunlu hakimiyetine aldı.

1451'de Karakoyunlular, Mardin şehrine girmelerine rağmen kaleyi elde edemediler.

Mardin'deki Akkoyunlu Hükümdarları

1-Hamza b. Kara Yülük Osman: 1435-1444

Hükümdarlığı döneminde bölgedeki Ermeni ve Süryani Hristiyanlarla çok iyi ilişkiler kurdu.

2-Cihangir b. Ali b. Kara Yülük Osman: 1444-1469

Sultan Cihangir, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın kardeşidir.

Ancak kardeşi Uzun Hasan ile sürekli olarak iktidar mücadelesine girdi. Uzun Hasan beş kez Mardin'i kuşattı. Anneleri Saray Hatun (Sara Hatun)'un araya girmesiyle Mardin Cihangir'e bırakıldı.

3-Kasım b. Cihangir b. Ali b.

Kara Yülük Osman: 1469-1503

Mardin'deki Kasımiye Mederesesini inşa ettirmiştir.

4-Elvend Han 1503-1504

Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın torunudur. Kasım b. Cihangir Padişah'ın amcazadesi olan Elvend Han, Kasım Padişah'ı öldürerek Mardin'e hakim oldu. Kısa bir müddet sonra vefat etti.

SAFAVİLER DÖNEMİ

1508 yılından itibaren hakim olan Safavi komandanlarından Usta Calu Mehmed Han, Mardin'e geldi. Kardeşi Kara Han'ı da Cizre'ye gönderdi. Cizre'li Şeref, Safavilere direnerek onlarla savaştı. Emir Şeref'in ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Şah Ali b. Emir Bedir, Şah İsmail ile anlaştı. Bir müddet sonra Şah İsmail aralarında Cizre emirinin de bulunduğu Kürdistan emirlerini Tebriz'de hapsedince araları bozuldu.

Cizre'ye Usat Calu Mehmed Han'ın kardeşi Ulaş Beg, naib olarak gönderildi. Safavilerin istikrarlı bir ilişki biçimi ortaya koymamaları, bölgedeki Kürt hükümdarlarla sürekli olarak çatışmaları ve Sünni olan bölgede, Şiilik faaliyetlerini öne çıkarmaları bölgeye hakim olmalarına engel olmuştur. 1514 Çaldıran Savaşında Osmanlılara yenilmeleri ile bölgedeki varlıkları sona ermiştir.

OSMANLILAR DÖNEMİ

Kürdistan beyleri ile iyi geçinemeyen ve Şiilik mezhebini önde tutarak bölgedeki Şafiî Kürt, Arap ve Türklere karşı Şii Türkmen aşiretlerini hakim kılmaya çalışan Şah İsmail'in bu siyaseti bölgede huzursuzluğa neden oldu.

1514 yılında aralarında Şah İsmail'in kızkardeşinin kocası Hasankeyf Emiri Eyyubi Melik Halil'in (Lakabı Çavsor Halil) de bulunduğu Kürdistan beylerini önce Tebriz'e davet etmesi, sonra da aralarındaki tartışma üzerine Tebriz kalesine hapsedmesi bardağı taşıran son damla oldu.

Bitlisli meşhur alim Şeyh Hüsameddin'in oğlu İdris-i Bitlisî de önceleri Tebriz'de Akkoyunluların hizmetinde idi. Bu durumlarından kendisi de rahatsız olan Şeyh İdris-i Bitlisî Yavuz Sultan Selim ile temasa geçerek Kürdistan beylerinin Osmanlılarla özerklik anlaşması yapmalarını sağladı.

Aralarında Hasankeyf hakimi Melik Halil Eyyubi, Sason ha-

kimi Muhammed Beg, Eğil hakimi Lala Kasım Beg, Bohti Bekir Beg, Zereki Mehmed Beg, Şah Eli Beg Mirdasî, Nasır Beg Süleymanî, Bitlis hakimi Şerefhan Beg, Hizan hakimi Davud Beg, Atak (Lice) hakimi Ahmed Beg, Hancuk hakimi Sultan Ahmed Beg, Çemişgezek hakimi Emir Pir Hüseyin Beg, Cizre hakimi Şah Ali Beg oğlu Emir Bedreddin Beg'in de bulunduğu yirmi beş Kürt beyi içişlerinde bağımsız, dışişlerinde Osmanlı sultanına bağlı olmak üzere bu anlaşmayı imzaladılar.

Kürdistan beyleri 23 Ağustos 1514 tarihinde meydana gelen Çaldıran Meydan Savaşı, 1516'da Kilis-Halep civarında yapılan Mercidabık Savaşı ve 1517'deki Ridaniye Savaşında Osmanlı sultanını desteklediler.

1514'de kadar Adana'dan doğuya geçememiş olan Osmanlı devleti Kürdistan beyleri ile yaptığı anlaşma sonucu üç yıl içinde Mısır'dan Yemen'e kadar tüm Ortadoğu'yu egemenliği altına aldı.

1514 yılı bölge için bir dönüm noktası oldu. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim ile Safavi hükümdarı Şah İsmail arasındaki savaşta Kürdistan bölgesindeki yirmi beş Kürt beyi Yavuz Sultan Selim'i destekleyince, Yavuz Sultan Selim, bu mücadeleyi rahatlıkla kazandı.

1514 yılındaki Çaldıran Savaşından sonra Osmanlı Devleti ile Kürt beyleri arasında özerklik anlaşması imzalandı.

Bu anlaşmaya göre, Kürt beyleri iç işlerinde tamamen özgür, dış işlerinde Osmanlı Devletine vergi ve asker vermekle yükümlü oldular.

Bu tarihten 1622 senesine değin geçen dönem Mardin yöneticilerinin kimler olduğu noktasında bilgi ve belge açısından yeterince aydınlık değildir.

Osmanlı döneminin bilinen ilk kadısı MEVLANA MEHMED'dir. Daha sonra 1548'de Mustafa Remzi, 1558'de MEVLANA ŞEMSEDDİN, 1573'te MEVLANA MEHMED, 1595'te MUSTAFA EFENDİ sırası ile Mardin'de kadılık yapmışlardır. (Nejat GÖĞÜNC 16. yüzyılda Mardin Sancağı, Ankara 1991, sh. 47-48)

OSMANLI DÖNEMİNDE MARDİN

hâkim, voyvoda ve mütesellimleri

Ayıntaplı Mehmed Ağa	1031 (1621-22)
Süleyman Ağa	1033 (1623-24)
Kenan Ağa	1033 (1624)
Sami Ağa	1034 (1624-25)
Vay Vay Küçük Ahmed Ağa	1035 (1625-26)
Abdullah Ağa	1036 (1627)
Mısıllı (?) Ağa	1037 (1628)
Ca'fer Paşa	1038 (1628-29)
Yakup Paşa (1) ("Yakup Paşazade" sülalesinin atası)	1039 (1630)
Hüseyin Ağa	1046 (1636)
Mataracı Ahmed Ağa (1)	1049 (1639)
Yakup Paşa (2)	1051 (1641)
Ferhadzade Ömer Bey	1052 (1641-42)
Mataracı Ahmed Ağa (2)	1053 (1643)
Seyyid Süleyman Ağa	1054 (1644)
Nebi Ağa	1055 (1645)
Kör Hüseyin Ağa	1056 (1646)
Mahmud Ağa	1057 (1647)
Nasıf Ağa (1)	1058 (1648)
Bekir Paşa	1059 (1649)
Nasıf Ağa (2)	1060 (1650)
Acem Mehmed Ağa	1061 (1651)
Derviş Ağa	1062 (1652)
Hacı Musa Ağa	1063 (1653)
Siyavuş Ağa (1)	1064 (1654)
Sincarlı Mustafa Ağa	1065 (1655)
Siyavuş Ağa (2)	1066 (1655-56)
Hızır Ağa	1067 (1656-57)
Karakaş Mehmed Ağa	1068 (1657-58)
Koca Yusuf Ağa (1)	1069 (1658-59)
İbrahim Ağa	1070 (1659-60)
Bakkal Mehmed Ağa (1)	1073 (1662-63)

Koca Yusuf Ağa (2)	1074-1663-64)
Ali Bey	1075 (1664-65)
Bakkal Mehmed Ağa (2)	1076 (1665-66)
Şeytan Yusuf Ağa	1077 (1666-67)
Ahıskalı Osman Ağa	1079 (1668-69)
Fazlı Mehmed Ağa	1081 (1670-71)
Abdi Ağa	1083 (1672-73)
Arslan Mehmed Ağa	1085 (1674-75)
Kedi Osman Ağa	1086 (1675-76)
Hasan Ağa	1087 (1676-77)
Ca'fer Ağa	1088 (1677)
Sarhoş Mehmed Ağa	1089 (1678)
Halil Paşa (1)	1091 (1680)
Hasan Bey (1)	1092 (1681)
Halil Paşa (2)	1093 (1682)
Hasan Bey (2)	1095 (1684)
Seyyid Mehmed Ağa	1098 (1686-87)
Uzun Ali Ağa	1099 (1687-88)
Kiki Osman Ağa	1100 (1688-89)
Yakup Paşazade İsmail Bey (1)	1106 (1694-95)
Kilisli Kasım Ağa	1107 (1695-96)
Yakup Paşazade İsmail Bey (2)	1108 (1696-97)
Millizade Mustafa Bey (1)	1116 (1704-05)
Deli Halil Ağa	1117 (1705-06)
Yakup Paşazade Osman Bey (2)	1118 (1706-07)
Millizade Mustafa Bey (2)	1120 (1708-09)
Yakub Paşazade Osman Bey (2)	1122 (1710)
Millizade Mustafa Bey (3)	1123 (1711)
Halil Ağa	1124 (1712)
Hacı Sadık Ağa (1)	1125 (1713)
Millizade Ahmed Bey	1127 (1715)
Hacı Sadık Ağa (2)	1129 (1717)
Kabasakallı İbrahim Ağa	1147 (1734-35)
İbrahim Ağa (Sol kol ağası)	1147 (1735)

Ali Rıza Paşa (aslen Mardinli)	1147 (1735)
Naki Bey (Ali Rıza Paşa'nın oğlu)	1148 (1735-36)
İlyas Ağa	1148 (1736)
Millizade Abdullah Bey (sekiz gün)	1149 (1736-
Selim Ağa (oniki gün)	1149 (1737)
Yusuf Ağa	1149 (1737)
İbrahim Ağa (Hacı Sadık Ağa'nın yeğeni)	1150 (1737-38)
Ömer Ağa	1152 (1739-40)
Mehmed Efendi (Hazine kâtibi) (1)	1155 (1743)
Rüstem Ağa	1159 (1746)
Banun (?) Bey (Ali Rıza Paşa evladından)	1161 (1748)
Ney'ir Mehmed Ağa	1162 (1749)
Nûsluzade Seyyid Süleyman Ağa	1163 (1750)
Tokatlı Osman Ağa	1164 (1751)
Ömer Ağa (2)	1165 (1752)
Abdurrahman Bey	1170 (1756-57)
Ömer Ağa (3)	1172 (1758-59)
Osman Ağa (2)	1172 (1758-59)
Mustafa Ağa (Köprü Beyi)	1174 (1760-61)
Ömer Ağa (4)	1174 (1761)
Hasan Kahya (gürcü)(1)	1177 (1763-64)
Ömer Ağa (5)	1178 (1764-65)
Hacı Süleyman Ağa (1)	1181 (1767-68)
Hâsan Kahya (gürcü)(2)	1184 (1770-71)
Musullu İsmail Ağa	1185 (1771-72)
Hasan Kahya (gürcü)(3)	1186 (1772-73)
Hacı Süleyman Ağa (2)	1187 (1773-74)
Hasan Kahya (gürcü)(4)	1189 (1775)
Yusuf Ağa (1)	1191 (1777)
Hacı Abbas Ağa (Müftü Ahmed Efendi'nin kayın babası)	1191 (1777)
Abdullah Bey (Hacı Abbas Ağa'nın bir süre vekili oldu)	1191 (1777)
Yusuf Ağa (1)	1191 (1777)
Yakup Paşazade Abdülkadir	1192 (1778)
İsmail Bey	1192 (1778)

Ali Ağa	1193 (1779)
Millizade İsa Beg	1194 (1780)
İbrahim Ağa	1196 (1782)
Sarı Mehmed Ağa (1)	1197 (1783)
Cıfudoğlu Abdullah Ağa	1198 (1784)
Millizade İsa Beg (2)	1199 (1785)
Mektupçu Osman Efendi	1200 (1786)
Mustafa Ağa (Bağdat valisinin silahı)	1200 (1786)
Millizade İsa Beg (3)	1201 (1786-87)
İbrahim Efendi (2)	1202 (1787-88)
Millizade İsa Beg (4)	1205 (1790-91)
Millizade Necip Beg (İsa Beg'in kardeşi)	1208 (1793-94)
Sarı Mehmed Ağa (2)	12010 (1794)
Bağdatlı Ali Bey (1)	12010 (1795-96)
Millizade Necip Beg (2)	12010 (1796)
Derviş Bey	1215 (1800-01)
Erbilli Abdullah Ağa	1215 (1801)
Mustafa Ağa (Sarı Mehmed Ağa'nın oğlu)	1218 (1803-04)
Bağdatlı Ali Bey (2)	1218 (1804)
Millizade Sadık Bey (İsa Bey'in oğlu)	1220 (1805-06)
Osman Ağa	1221 (1806-07)
Yekta Osman Ağa	1222 (1807)
Ahmed Ağa ("Ebu Deyyus")	1222 (1807)
Hacı Hüseyin (Garib Ağası)	1223 (1808)
Mehmed Seyyid Ağa (1)	1224 (1809)
Ebu Nezir Ömer Ağa	1227 (1812)
Kerküklü Mustafa Ağa	1227 (1812)
Mehmed Seyyid Ağa (2)	1228 (1813)
Yusuf Ağa (Ebu Nezir'in kardeşi)	1230 (1815)
Gürcü Abdülkadir Ağa (1)	1232 (1817)
Mehmed Seyyid Ağa (3)	1233 (1818)
Silahdar Ahmed Ağa	1234 (1818-19)
Davut Ağa (Hacı Hüseyin Ağa'nın oğlu) (1)	1235 (1819-20)
Abdülkadir Ağa (2)	1235 (1820)

Bağdatlı Halil Efendi (2)	1239 (1823-24)
Mehmed Seyyid Ağa (4)	1240 (1824-25)
Davut Ağa (2)	1241 (1825-26)
Erbilli Ahmed Ağa (Yunus Ağa'nın kardeşi) (1)	1242 (1826-27)
Gürcü Abdullah Ağa	1242 (1827)
Mehmed Seyyid Ağa (Tatar ağası)	1243 (1827-28)
Müftü Hacı Ahmed Efendi	1243 (1828)
Kilisli Zeynel Bey	1246 (1830-31)
Ebubekir Efendi (Müftünün oğlu)	1246 (1831)
Kayserili Uğur Mehmed Ağa (Menemenci) (1)	1247 (1831-32)
Şeyhzade Osman Paşa (Diyarbakırlı, Minirmiran payesiyle)	1248 (1832-33)
Menemenci Mehmed Ağa (2)	1248 (1833)
Erbilli Ahmed Ağa (2)	1249 (1833-34)
Millizade Hacı Esad Beg	1250 (1834-35)
Mehmed Bey ("Köse Paşa")	1251 (1835-36)
Beğendi Mehmed Paşa	1253 (1837-38)
Mirza Paşa	1253 (1838)
Hacı Süleyman Ağa (1)	1255 (1839-40)
Abdülkerim Paşa	1256 (1840)
Hacı Süleyman Ağa (2)	1256 (1840)
Murad Efendi	1256 (1841)
Mehmed Ağa	1257 (1841)

Mardinli Abdüsselam Efendi'nin yaşadığı müddet süresince vefat ettiği 1842 yılına kadar tuttuğu Mardin tarihi ile ilgili günlüğü eşine ender rastlanır ayrıntılı bir tarih vesikasıdır. Olayları Abdüsselam Efendi'nin eseri üzerine Erciyes Üniversitesinde Yüksek Lisans tezi hazırlayan Süleyman Baybara'nın çalışmasından takip edelim:

1625'te Süleyman Ağa, yine aynı yıl Kenan Ağa, 1626'da Sami Ağa, 1627 Vayvay Küçük Ahmet Ağa atanmışlardır. 1628'de Abdullah Ağa, 1630'da Cafer Paşa, 1631'de Yakup Paşa Mardin'e tayin edildiler.

1636'da Hüseyin Ağa, 1639'da Mataracı Ahmet Ağa, 1641'de

tekrar Yakup Paşa, 1642'de Ferhatzade Ömer Beg, 1643'te yine Mataracı Ahmed Ağa, 1644'te Seyid Süleyman Ağa, 1645'te Nebi Ağa, 1646'da Kör Hüseyin Ağa, 1647'de Mahmut Ağa hakim olmuşlardır.

Aynı yıl Sincar (Şengal) bölgesindeki aşiretler isyan ederek, yolları kesince askere yiyecek göndermek üzere Mardin Bağdat'a bağlandı. 1648'de Mardin hakimliğini Nasıf Ağa, 1649'da Bekir Paşa, 1650'de tekrar Nasıf Ağa, 1651'de Acem Mehmed Ağa, 1652'de Derviş Ağa, 1653'te Hacı Musa Ağa, 1654'te Siyavuş Ağa, 1657'de Hıdır Ağa, 1658'de Karakaş Mehmed Ağa, 1659'da Koca Yusuf Ağa, 1660'da İbrahim Ağa, 1663'te Bakkal Mehmed Ağa,, 1664'de tekrar Koca Yusuf Ağa, 1665'te Ali Beg, 1666'ta yine Bakkal Mehmed Ağa, 1667'te Mardin tekrar Diyarbakir'e bağlandı. Aynı yıl Şeytan Yusuf Ağa, 1668'de Aksahalı Osman Ağa, 1670'te Fadli Mehmed Ağa, 1672'de Abdi Ağa, 1674'te Aslan Mehmed Ağa, 1675'te Kedi Osman Ağa, 1676'da Hasan Ağa, 1677 Cafer Ağa, 1678'de Sarhoş Mehmed Ağa, 1680'de Halil Paşa, 1681'de Hasan Beg, 1682'de tekrar Halil Paşa, 1684'de Yine Hüseyin Beg, 1687'de Seyid Mehmed Ağa, 1688'de Uzun Ali Ağa, 1689'da Kiki Osman Ağa, 1695'de Yakup Paşazade İsmail Beg, 1696'da Kilisli Kasım Ağa, 1697'de tekrar İsmail Beg, 1703'te Yakup Paşazade Süleyman Beg, 1704'de millizade Mustafa Beg, 1705'te Halil Ağa tayin edilmişlerdir.

Aynı sene Mardin'de büyük bir veba salgını oldu, çok sayıda insan öldü. 1706'da Yakup Paşazade Osman Beg, 1708'de tekrar Millizade Mustafa beg, 1710'da yine Osman Beg, 1711'de üçüncü kez yine Mustaf Beg atanmışlardır.

Millilerle Yakup Paşazadeler arasında öteden beri mevcut olan rekabet ve düşmanlık gittikçe şiddetlendi, yine aynı yıl Mardin tekrar Bağdat'a bağlandı.

1712'de Halil Ağa, 1713'te Hacı Sadık Ağa, 1715'de Millizade Ahmet Beg, 1717'de tekrar Hacı Sadık Ağa tayin edildiler. Bu görevde yaklaşık 12 yıl kalan Sadık Ağa, yaklaşık 1700 köyde imar ve tanzim işlerinde bulundu.

1734'te Kabasakal İbrahim Ağa, 1734'te sol kol ağası diğer İbrahim Ağa, aynı yıl Mardin'li Ali Paşa göreve geldi. Dört ay bu görevde kalan Ali Paşa'nın yerine, 1735'te oğlu Taki Beg geçti. Aynı yıl Bağdat valisi Ahmet Paşa azledilerek, yerine Erzurum valisi Timur Paşa atandı. Ahmet Paşa çeşitli oyunlarla Timur Pa-

şa'yı ve Taki Beg'i haksız yere öldürdü. Taki Beg'in yerine dört ay müddete İlyas Ağa vekâlet etti.

Taki Beg'in yerine geçen Millizade Abdullah Beg, yerini sekiz gün sonra Selim Ağa'ya, Selim Ağa da on iki gün sonra yerini Yusuf Ağa'ya bıraktı. Bugünlerde Mardin tekrar Bağdat'a bağlandı. 1737'de Sadık Ağa'nın yeğeni İbrahim Ağa, 1739'da Mehmed Efendi, 1746'da Rüstem Ağa, altı gün sonra yine Mehmed Efendi, yöneticilik makamına geldi.

1747'de Mardin tekrar Diyarbekir'e bağlandı. 1748'de Hacı İbrahim Beg, 1749'da Neyir Mehmed Ağa yönetime geldi. 1751'de Mardin dördüncü kez Bağdat'a bağlandı. Aynı yıl Tokatlı Osman Ağa, 1752'de Ömer Ağa, ondan sonra Abdurrahman Beg, 1758'de üçüncü defa yine Ömer Ağa görev aldı. Aynı yıl çok büyük bir kıtlık oldu. 1759'da ikinci defa Osman Ağa, 1761'de Köprü Beg Ağa, 1761'de dördüncü defa Ömer Ağa, 1763'te Gürcü Hasan Kahya, 1771'de Musullu İsmail Ağa, tayin edildi. Aynı yıl büyük bir veba salgını çıktı. 1773'te üçüncü olarak Hasan Kahya, 1774'de Hacı Süleyman Ağa, 1775'te dördüncü kez Hasan Kahya, onun yerine de Yusuf Ağa, tayin oldu.

Bir gün Yusuf Ağa'nın huzurunda müftü Ahmet Şakir Efendi ile Millizade İsa Beg arasında büyük bir tartışma oldu. Müftü evine gitti, Millilerden Abdullah, İsa Hacı Fettah, Mehmed Necip ve Haydar Begler de Ulu Camiye gittiler. Bütün taraftarlarını camide toplayarak çarşayı kilitlediler. Müftüyü öldürmek üzere yemin ettiler. Bu durumu haber alan müftü, Kabala köyüne kaçtı, Millizadeler müftünün evini basarak yağmaladılar.

1777'de Mardin hükümeti, müftünün kayınpederi Hacı Abbas Ağa'ya verildi. Damadının durumundan habersiz olan Ağa, Bağdat'tan Mardin'e gelene değin, vekaleti Müftünün düşmanı olan Abdullah Beg'e yazdı. Abdullah Beg, korkarak yağmalanan malların Müftüye iadesi için dellal çıkardı. Hacı Abbas Ağa, Nusaybin'e vardığında, olayları öğrendi; Abdullah, Hacı Fettah ve Hüseyin Begleri Mardin kalesine hapsettirdi. İsa ve Mehmed Necip Begler ise kaçtılar. Hacı Abbas Ağa, Mardin'e varır-varmaz İbrahim Beg'i idam ettirdi.

Sürgücü reisi Hüseyin bin Hasan Ağa, tutuklu beglerin salıverilmesi için Hacı Abbas Ağa'ya tehdit mektubu yazdı. Gürslu Hasan Ağa, ve Kiki aşireti de ona tabi oldu. Hacı Abbas Ağa, bunlara karşı Ömerkanlı Osman (Etman) Ağa, Mahallemiyeli İsa

Beg, Savurlu Hüseyin Beg ve diğer aşiretlerden yardım isteyerek, 1500 silahlı savaşı topladı.

Durumun vehametini anlayan Sürgüçülü Hüseyin bin Hasan Ağa, Milli reisi Timur Paşa'ya haber göndererek arabulucu olmasını rica etti. Timur Paşa onları barıştırdı, Hacı Abbas Ağa, Sürgüçü, Çurs ve Kiki ağalarına ikramlarda bulundu, onların desteğini aldıktan sonra, 15 Nisan 1777'de Abdullah Hacı Fettah ve Haydar Begleri idam etti.

Bağdat valisi bu duruma öfelenerek Hacı Abbas Ağayı azletti, yerine Yusuf Ağayı tayin etti. Yusuf Ağa, Mardin'e gelene kadar vekaleti Daşi Abdullah Ağa'ya gönderdi. Hacı Abbas Ağa'nın damadı Müftü Ahmed, Vaiz Ahmed Efendi, Benderzade Hacı Mehmed Ağa, Köse Ali, Fetva Katibi Mahmud Efendi, Şehidiye İmamı Molla Ömer, Kasım Ağa Deyri, Osman Pirzeni, Daşilerden Tüfekçibaşı Haşman Ağa, Şeymus bin Ali Kahya ve kardeşi Mustafa, Kabala köyüne kaçtı.

Durumu fırsat bilen Sürgüçü reisi Hüseyin Ağa, Tayy Şeyhi, Çurs zabiti Hacı Hasan, Mardin'e gelerek Hacı Abbas Ağayı hapsedtiler. Hakim Yusuf Ağa, Mardin'e geldiğinde, Hacı Abbas Ağa'yı serbest bıraktı. Kabala Köyünden damadı Müftü Ahmet Efendiyi alan Hacı Abbas Ağa, Ömerkanlı Osman Ağa'nın yanına oradan da Kerkük'e gitti. Yusuf Ağa, Çurslu Hasan Ağayı tüfekçibaşı yaptı. Hasan Ağa, 28 Ağustos 1777 Pazar günü Daşi Abdullah Begi, Şêx Ali bin Kahyayê, Haşman Ağayı öldürdü. Benderzade Hacı Mahmut'tan 10 kese, Osman'dan 1 kese para alıp bıraktı. Vaiz Ahmed Efendiyi Mardin'den sürgün etti. Yusuf Mehmed Ağa adlı bir eşkiyayı muhafızı yaptı. Muhafız, Harrin köyünde Vaiz Ahmed Efendiyi öldürdü. Ömerkan reisi Osman Ağa'ya saldırdı, Tayy aşireti şeyhinin araya girmesiyle geri döndü. 1778 Ocak ayında Bağdat valisi Abdullah Paşa vefat edince, yerine Gürcü Hasan Paşa atandı. Tekrar umutlanan Daşilerden yedi kişi Şubat 1778'de bir gece Mardin'e girdiler. Mardin kadısı Takizade Mustafa Efendiyi evinde öldürdüler. Yusuf Ağa'nın iki katırını da gasbederek Ömerkanlı Osman Ağa'nın yanına gittiler. Vekâlet Yakup Paşazade Abdulkadir Bege verildi. Yusuf Ağa, önce Çurs'a oradan da Diyarbekir'e kaçtı. Zehirlenerek öldürüldü. Yine zehirlenerek öldürülen Abdulkadir Beg'in yerine, İsmail Beg, bir yıl sonra da Arap Ali Ağa tayin edildi.

Mardin'e çoğunluğu Kürt olan yeniçerilerin gelmesi ve bun-

ların halkın hoşlanmadığı içki ve sarkıntılık gibi hallerde bulunmaları dolayısıyla geri çekilmelerinden sonra bazı ileri gelenlerin tekrar yeniçeri taleb etmesi huzursuzluğu artırdı. 1779'da yeniçeriler Ali Ağa ve Haznedarı Süleyman Ağayı öldürünce, hükümet yeniçerileri tekrar geri çekti.

1779'da Millizade İsa Beg, 1782'de İbrahim Ağa, tayin edildiler. 1782'de Daşiler, Kasım Ağa Deyri'yi ve kardeşi İbrahim'i altı kişiyle birlikte öldürdüler.

1783'te Sarı Mehmed Ağa, 1784'te Cuhud oğlu Abdulah Ağa, 1785'te yine Millizade İsa Beg, tayin oldular. İsa Beg, kardeşi Necip Beg vasıtasıyla Ömerkan'dan ve Daşilerden topladığı askeri Abdüsselam Efendi'nin babası Mardin kadısı Ömer Efendi, Köprülüzade Mehmed Ağayı ve Uzun Ali Cevri'yi 9 Cumadela-hire/Nisan 1785 Pazartesi günü, evlerini kuşatarak öldürttü.

1786'da Mektupçu Osman Efendi, atandığı görevde ancak 18 gün kalabildi. Zehirlenerek öldürüldü. Yerine valinin silahtar Mustafa Ağa tayin edildi. Serdar Mehmet Ağayı ve Hasan Tutu'yu öldürttü. 1788'te üçüncü defa olarak Millizade İsa Beg, altı ay sonra da ikinci kez İbrahim Efendi, 1791'de dördüncü olarak yine İsa Beg atandılar.

Aynı yıl Bağdat valisi Süleyman Paşa, Milli aşiret reisi Timur Ağa'nın cezalandırılması için Mardin'e gelerek Harzem köyünde çadır kurdu. 25 Muharrem 1206/ Ağustos 1791 Perşembe günü, Sürgücülü Hüseyin Ağayı ve Gürslu Hacı Hasan Ağayı astı.

Süleyman Paşa, Bağdat'a giderken yolda Yezidilerden 120 kişiyi öldürdü. Korkan Milli Timur Ağa, Sincar (Şengal) civarına kaçarak yaklaşık on yıl gizlendi. Daha sonra Bağdat'a giderek aff diledi, affedildi. 1800 yılında vezirlik rütbesiyle Urfa'ya hakim tayin edildi. Urfa halkı, Paşayı istemeyince, vezareti iptal edildi.

İsa Beg, 1793 Temmuz'unda bayram gecesini vefat edince, yerine kardeşi Necip Beg geçti. Halk zulmüne isyan ederek Milli aşiret reisini hükümet konağında öldürdü, Necip Beg kaçtı. 1794'te Sarı Mehmed Ağa, 1796'da Bağdatlı Ali beg, hakim oldu. Ali Beg, Daşilerden tüfekçibaşı Abdulkadir Ağayı öldürdü. Daşiler Mardin'den kaçtılar. Daşilerin düşmanı Şeyhizade Abdurrahim Ağayı Tüfekçibaşı tayin etti.

1796'da Ali Beg'in yerine tekrar Necip Beg tayin edildi. Sürgücülü Fendi Ağa ve Savurlu Salih Beg'in de aralarında bulun-

duğu birçok ileri gelen karşı çıktı. Sürgücülü Fendi'nin üzerine yürüyen Necip Beg, Fendi'nin kardeşi oğlu Timur'u yanına çekti. Sürgücü aşireti ikiye bölündü. Necip Beg, Timur'un yardımıyla Fendi taraftarlarından birçok kişiyi öldürdü. Merhum Abdurrahim Ağayı teslim olmaya zorladı, teslim olan Ağayı Bağdat'a göndererek idam ettirdi.

Daha sonra Dizdar Mahmud Ağayı Ulu Cami hatibi Lütfullah Efendiyi, Pazarbaşı Hacı Ahmed Abrat'ı, Hacı Mehmed bin Ali Avri'yi öldürttü. 1798'de veba salgını çıktı. 1799'da azledildi. Yerine Derviş, üç ay sonra Erbilli Abdullah Ağa tayin edildi. 1803'te Sarı Mehmed Ağa'nın oğlu Mustafa Ağa, altı ay sonra Bağdatlı Ali Beg geldi. 1804 senesinde ovada kımıl denilen bir nevi çekirge çıktı, buğdayın ölçeği 10 kuruştan 50 kuruşa çıktı. Ali Paşa bazı Hristiyan köylerini istila etti. Ali Paşa Mardin'e gelerek Ali Beg'i zehirleterek öldürdü. Ali Paşa'nın yerine Millizade Sadık Beg oğlu İsa Beg geçti.

Tüfekbaşı Daşilerden Hacı Mustafa bin Ali ile Odabaşı Hüseyin Ağa bin Selim Beg'i öldürmek istedi. Ömerkan Kürtlerinden bazıları Tüfekbaşı ve Odabaşı ile birleşti, Sadık Beg Daşilerin Fiskeye zümresinden Fettah Beg'i Tüfekbaşı, Ahmed Ağayı da Odabaşı tayin etti. Bunlardan öncekiler Daşilerin Haruniye kısmına mensuptular. 1806'da Osman Ağa bin Esir Ağa atandı. Ğurs ağası Hüseyin Ağa, Daşı Fettah Beg'i Mardin'den kovdu. Ertesi gün durumu fırsat bilen Daşilerin Haruniye kolu Mardin'e girmek istedi. İzin vermedi. Haruniler Mardin'i kuşattılar.

Osman Ağa, 1808 senesinin Ocak ayında Harrin köyünde vefat etti. Yerine Pekmezci Lakabı ile anılan Ahmed Ağa Dıbs geldi. Haruni Daşileri ve Ömerkanlılarla el altında ittifak kurdu. Kavga ve çapul yaygınlaştı. Halk gruplara ayrıldı, bir grup Ğurslu Hacı Hüseyin Ağayı, diğer grup tüccar sınıfından Bayraktar Hacı Ahmed'i destekledi. Beş altı ay boyunca her mahalle kendini savundu.

1808 yılı Ekim ayında bir gece Deyriye (Babussur) Mahallesinde Hıdır el-Kasım adlı bir kişi surun bir kısmını yıkarak Daşilerle Ömerkan, Tahhum, Kalenderan, Rışmıl, Kabala ve Benabıl ahalisinden çapulcuları şehre soktu.

Şehir yağmalandı, Bayraktar Hacı Ahmed öldürüldü. Fırskiye reisi Fettah Beg, Ğurslular ve Dömbeliyelilerle birleşerek, aynı yıl Ramazan ayının dokuzuncu günü şehre girdi. Ebud-Dıbs

ve etrafındakiler korkarak kaçtı. Hükümet yetkileri Ğurslu Hüseyin Ağa'ya verildi, büyük debdebeyle Mardin'e girdi. Ğurslu Abdullah Ağa, Ömerkan reisi Zor Mustafa, Daşı Fettah Beg, Kiki ağası Ahmed Molla Ali, Kiki Abdi Ağa, Ğurslu Kullek ve Asasbaşı Fellah İbrahim öldürüldü.

Kalede hapis Benabıllı on dört Daşı ve ayrıca iki kişiyi kale kapısında astı. Benabıllılardan elli kişiyi öldürdü, iki yüze yakın kadın ve çocuğu esir ederek bilahere para mukabilinde bıraktı. Hakim Hacı Hüseyin Ağa, Temmuz 1808'de zehirlenerek öldürüldü. Yerine Mardinli Mehmed Said Ağa tayin edildi.

Hacı Hüseyin Ağa'nın kardeşı Derviş Ağa isyan etti, sonuç alamayınca, Berriyê'ye kaçtı. Eylül 1809'da öldürüldü. Mehmed Said Ağa, Temmuz 1812'de Bağdat valisi Abdullah Paşa ile arası bozulunca, hapsedildi, malı müsadere edildi. Yerine Ebu Bedir Ömer Ağa, tayin edildi. Bir iş için Nusaybin'e giden Ömer Ağa, orada vefat etti. Yerine Kerküklü Mustafa Ağa atandı. Maktul Süleyman Paşa'nın oğlu Bağdat'ı istila etti ve vali Abdullah Paşa'yı öldürdü. Sürgücülerle bazı Daşilerin arası açıldı. Sürgücüler Daşilerin hayvanlarını alarak Mardin'i muhasara etti.

1813 Mart ayında Mehmed Said Ağa, atandı. Düşmanlarından Millizade İsmail ve kardeşı Boz Beglerle Bayraktar Ömer'i, Hacı Ebu Zeyd'i üç arkadaşıyla birlikte öldürdü, kafalarını Bağdat'a gönderdi. Bir iş için Koçhisar'a gittiğinde, Daşilerin düşmanı olan Sürgücüler, Mazıdağı, Dembeliye, Behramki ve Ömerkan Kürtleri Ağustos 1815'de Mardin'i kuşattılar.

Daşiler Mardin'den çıkartıldı. Hakim Koçhisar'dan gelerek makamına oturdu. Sürgücülü Fendi Ağa'yı, Timur'u, Mustafa'yı ve Şemdin'i getirtti. Üç gün misafir etti, öldürmek isterken, ihbar alan ağalar kaçtılar. Haznedar Ali Ağa bin Bozo ve Tüfekçibaşı Hıdır Mehmed Said Ağa'yı azlettiler. Ağa, Bağdat'a kaçtı. Yerine Ebu Nedir Ömer Ağa'nın kardeşı Yunus Ağa getirildi.

1816'da Sürgücü ağalarının emri ile Daşilere rağmen Tüfekçibaşı Hıdır el-Kasım'ı azletti, yerine Mazıdağlı Dembilli emiri Telli Ağayı tayin etti. Milli reisi Ali Ağa İbrahim ile Ömerkan Ağası Halil'in vasıtasıyla Sürgücülerini de Mardin'den çıkarttı.

Sürgücülerle Millilerle arasında şiddetli çatışmalar oldu. Ömerkan aşireti Babussur tarafından Sürgücülerin geri dönüş yollarını kesti, Sürgücüler Millilerle Ömerkanlar arasında kaldı.

Meşkiniler, Sürgücülerin imdadına geldi, Sürgücüler kurtarıldılar. Sürgüculü Timur Ağa, aldığı yaralar nedeniyle birkaç gün sonra öldü. Sürgücüler tekrar Mardin'e saldırdı. Daşilerden bakan Mardinliler, Sürgücülere mani olmadı. Sürgücüler, Daşilerin mallarını yağmalayarak Kasım 1816'da geri döndüler.

Yunus Ağa'nın yerine Gürcü Abdulkadir atandı. Bir yıl sonra yerine üçüncü defa Mehmed Said Ağa tayin edildi. Bağdat valisi aşiretleri bastırması için emrine on bin asker verdi. Sürgücülerden başka bütün aşiretler itaat ettiler.

Askerler Mardin ve Musul Kürtlerinden meydana gelmişti. Tızıyan tarafına gittiler. Sürgücüler Uyur, Barman, Tızıyan köylerinde birleşerek karşı koydular. Ağustos 1818'de hükümet kuvvetleri Millilerin Sürgücülere yardım etmesiyle yenilerek dağıldı. Millilerin reisi Ali Ağa Yusuf'tu.

Mehmed Said Ağa, bir müddet sonra Sürgücülerle barıştı, Fendi Ağa'yı oğlu Yahya'nın kirvesi yaptı. Mehmed Said Ağa'nın yerine Silahtar Ahmed Ağa geldi. Sürgücü Ağası Mustafa Ağa Mardin'i muhasara etti. Silahtar Ahmed Ağa, Eylül 1819'da Odabaşı Mehmed Said bin Ali Cevri'yi Buğday pazarında astı. Sürgücülerle Ömerkanlar Kabala köyünde barış antlaşması yaptı, Daşiler Ömerkan Aşireti'nin emriyle Deyrulzafaran'da Benabil köyüne sığındılar. Hıdır Ağa Tüfekçibaşı oldu.

Hakim Ahmed Ağa, Milli reisi Ali Ağa Yusuf'u reislikten alarak, yerine diğer Ali İbrahim'i tayin etti. Azlettiği Ali Ağayı cezalandırmak için Koçhisar'a gitti. Araya giren hatırlı kişiler çatışmayı durdurarak yeni tayin edilen Ali Ağayı da azlettirerek Ahmed Numan'ı tayin ettirerek hep beraber Mardin'e döndüler.

Ali İbrahim, Ahmed Ağa Numan'ı hapsedtirerek atamayı tanımadı. Mecbur kalan Hakim, idareyi tekrar ona verdi. Aralarında düşmanlık olan Hakim ile Tüfekçibaşı Halil Ağa, mücadeleye devam ettiler. Halil Ağa, Sürgücülerle Daşileri Hakim'e saldırttı. Hükümet Konağına hücum ederek malını yağma ettiler. Yerine Hacı Hüseyin Ağa'nın oğlu Çurs Ağası Çurslu Davut Ağa atındı. Önceki Tüfekçibaşı Kasım Deyri'yi kardeşi Abdüselam'ı Milli reisi Ahmed Numan ve yedi arkadaşını Daşilerin zorlamasıyla Mayıs 1820'de katletti.

Bu hareketlerinden dolayı Davut Ağa azledildi, yerine Sabık Voyvoda Abdülkadir Ağa getirildi. Abdülkadir Ağa Daşilerden intikam almak istiyordu. Altı ay hazırlık yaptı. Ovaya inip asker

topladı. Daşilerin ileri gelenlerinden ve onlara yardım eden dokuz kişi Koçhisar'a çağırdı. 1821 Ağustos ayında Milli reisi Ali Yusuf Ağa'nın yardımıyla hepsini öldürerek kafalarını kesip Bağdat'a gönderdi. Öldürdükleri arasında sabık Tüfekçibaşı Halil bin Hacı Mustafa bin Ali Kahya, Yusuf bin Ali Ağa, Ahmed bin Hacı Mehmed Ağa bin Haşman, kardeşi Süleyman ve oğlu ve Süleyman'ın oğlu Hacı Derviş de vardı. Bu olay üzerine Daşiler Mardin'i terkettiler.

1823 senesinde Abdülkadir Ağa'nın yerine Bağdatlı Halil Efendi geldi. Kaçan Daşileri geri getirtti. Daşi Mehmed bin Fettah Beg'i Tüfekçibaşı, Meşkinili Şeyh Süleyman'ı Odabaşı tayin ederek barıştırdı. Daşi ve Meşkinileri kullanarak şehri haraca bağladı. Bir müddet sonra halk ayaklandı. İsyan üç gün devam etti. Arab, Akil, Habt ve Bertaliyê'den ibaret üçyüz savaşı asker Tüfekçibaşı Mahmud, Odabaşı Şeyh Süleyman, Kadı ve Müftü sarayda bulunuyorlardı.

Bu saray Millizade Necip Beg'in yaptırdığı saraydı. Ahaliden otuz, askerden on kişi öldü. Hakim Halil Efendi, Müftüyü camiye göndererek, halkla barışmak istedi. Halk bu teklifi reddedererek Müftüyü öldürdü. Halil Efendi, Bağdat'a gitmek üzere eman diledi. Hıdır en-Neccar bin Bâşlı, halktan senet aldı. 1825 senesinde yerine Mehmed Said atandı. Beşbuçuk ay sonra vefat etti. Gurs Ağası Davut Ağa ikinci defa gönderildi.

Davut Ağa Bağdat'tan gelirken, beldenin ileri gelenlerini Golliyê Köyüne çağırdı. Eşraf gidip gitmemekte ihtilafa düştü. Kadı Mehmed Necip Efendi ile Daşiler gitti. Müftü Hacı Ahmed Efendi ve Milli İsmail Ağa kaçtı. Davut Ağa, gidenleri ödüllendirdi. Sadece Meşkinili Şeyh Süleyman'ı tutuklayarak kaleye hapsedti. Yüz kese akçe aldıktan sonra işkence ederek astı.

Dövdüğü insanlar feryad u figan ile yardım isteklerinin duyulmaması için davul zurna çaldırdı. Çoğu kimse bu şekilde öldü. Bunalan halk üç ay sonra isyan etti. Durumu önceden sezen Davut Ağa, Mardin'i terk etti. Ahali, Daşilere hücum etti. Halk Daşi Mahmud bin Fettah Beg, kardeşini ve iki kişiyi köşklerinde iki adamlarını da sokakta öldürdüler. İki Daşiyi de tutup Hakime götürdüler.

Nisan 1826 (Ramazan ayı)'da Hakim başlarını keserek Bağdat'a gönderdi. Ahmed bin Halil'in köşklerinde olanlar ise gecelerleyin kaçtılar. Köşk talan edilerek yıkıldı.

Ömerkanlılar dışında tüm çevre aşiretleri Davut Ağa'ya karşı birleşerek Mardinlilere Ağayı şehirden çıkarmaları için haber yolladılar. Ahali bunu reddederek Mardin kapıları kapattı. Bunun üzerine Milli emiri Ali İbrahim, Kiki reisi, Ğurs muhtarı, Tayy Şeyhi, Dakori Ağası ve Sürgüçülü Eyyüp Şemdin bütün adamlarını toplayarak Mardin'i kuşattılar. Şehir halkı saldırıyı püskürttü. Diyarbekir valisi Ebu Lübud Mehmed Paşa araya girerek tarafları barıştırdı.

Davut Ağa iki ay sonra, Aralık 1826'da azledilerek Bağdat'a gönderildi. Bu olayların esas kıskırtıcısı Milli reisi Eyup Beg bin Timur Paşa idi. Mardin'in harap olmasını isteyen Paşa, ahalinin Viranşehir Urfa tarafına taşınmasını istiyordu. Davut Ağa'nın yerine Erbilli Mehmed Ağa atandı. Şehri iyi yönetemedi. Arap aşiretleri çevre köyleri talan etti. Kiki, Şexan ve Ğurs ve Nusaybin tarafları harab oldu. Kıtık çıktı.

Haziran 1827'de Ahmed Ağa'nın yerine Gürcü Abdullah Ağa tayin edildi. Bölgenin imarı için Bağdat paşalığınca kendisine para verildi. Başarılı olamadı. Bir yıl sonra yerine Tatar Ağası Mehmed Said geldi.

Ocak 1827'de Bağdat Valisi Davut Paşa, sabık hakim Davut Ağayı astı. Bir ay sonra, Amuda Ağası Halil, Dakori aşiretiyle birleşti, hakim önce barış istedi, sonra hile ile Habt ve Milli aşiretini yanına alarak onlara saldırdı. Köylerini yağmaladı, aynı yıl Zilhiccenin ilk gününde Firdevs'te öldü. Yerine Müftü Hacı Ahmed Efendi tayin edildi.

Debbağzade Mehmed Efendi'yi önce hapis, sonra idam etti. Alay Begi Ali Beg'le çatıştı. Meşkin kapısından Ulu Camiye kadar olan kesim Müftü Hacı Ahmed Efendi'yi, Camiden Babusur'a kadar Ali Beg'i tuttu. Ekim 1828'de kırksekiz gün süren çatışmalar başladı. Ali Beg, galip geldi. Bu durum valiye yazıldı. Beklenilenin aksine Müftü Hacı Ahmed Efendi'nin devam etmesi yönünde ferman geldi. İki taraf birleşti.

Altı ay sonra, Nisan 1829'da Meşkiniler, Ali Beg'i evinde öldürmeyi kalkıştı. Kaçan Ali Beg'i takip ederek Iraklı Mescidi yanında yaraladılar. Evine götürüldükten bir saat sonra vefat etti. Rahatlayan Müftü ve adamları, şehri haraca bağladılar. Müftünün adamları gece hırsızlık eder, mal sahipleri gündüz para vererek mallarını geri alırlardı.

Haziran 1830'da yoğun şikayetler sonucu Müftü Tüfekçibaşı

Murat Beg ve Odabaşı Şeyhmuş'un da aralarında bulunduğu yedi kişiyi te'dib etti. Nisan 1831'de Kilisli Zeynel Beg, atandı. Beş ay sonra Müftünün oğlu Ebubekir Efendi tayin edildi. İkibuçuk ay sonra yerine Kayserili Uğur Mehmet Ağa geldi. Dört ay sonra Nisan ayında Diyarbakirli Şeyhzade Osman Paşa, Mir-i miran rütbesiyle tayin edildi.

Bu dönemde Hacı Esad Beg, Daşilerden dört kişiyi kendi evinde ansızın öldürdü. Ekim 1832'de Kayserili Ağa ikinci kez tayin edildi. Hacı Esad Beg'in şehirden çıkarılması için aşiretleri üzerine saldırttı. Esad Beg, kaleyi ele geçirdi. Kale iki sene Hacı Esad Beg'in elinde kaldı. Erbilli Ahmed Ağa, kaleyi almak şartıyla 1833'te tayin edildi. Ancak cesaret edemeyerek, Hacı Esad Beg'in kızkardeşiyle evlendi. Bu durum üzerine Bağdat valisi kalenin alınması için Kahyası Molla Hüseyin'i gönderdi. Kahya bir müddet uğraşmasına rağmen netice alamadı. Bağdat'a geri döndü. Bağdat valisi mecbur kalınca, 1834 Mayıs'ında hile ile Esad Beg'i hakim tayin etti. Ancak Musul mutasarrıfı İnce Bayraktar Mehmed Paşa'yı 4000 askerle Mardin'e gönderdi.

Paşa, Aşiti köylerinde çadır kurdu. Aşiti reisi Yusuf Xalef, yiyecek vermek istemeyerek, Maryab köyüne sığındı. Mehmed Paşa, köylerini yağmaladı. Ağustos 1834'te Yusuf Xalef'i tutuklayarak İstanbul'a gönderdi.

Mehmed Paşa Harzem köyüne oradan da Sürgücü'ye geçerek Tızıyan köyünde oturdu. Sürgücü Ağası Eyyüp Şemdin kaçtı. Sürgücü köyleri yakılarak yağma edildi. Paşa, Mardin'i kuşattı. 1835 Ocak Ramazan ayında çok zorlu bir kış yaşanıyordu. Asker çevredeki ağaçların büyük bir kısmını kesti. Kuşatma sürerken, Mardin Diyarbakir'e bağlandı. Valiliğe de Meşhur Reşit Paşa gönderildi. Mehmed Paşa Bağdat'a döndü. Reşit Paşa hakimliği Şubat 1835'te Hacı Esad Beg'e verdi, Mart ayında elinden aldı. Hacı Esad Beg'i azlederek Diyarbakir'e gönderdi. Ömerkan aşiretini te'dib etti.

Hacı Esad Beg'in yerine Köse Paşa namıyla bilinen Mehmed Beg gönderildi. Nüfus sayımı yaptı. Mardin'in Eminüddin, Babulcedid, Tekye, Ulu Cami, Şeyh Câbig, Şeyh Şêxullah, Şehidiye, Kölesiyân, Latifiye, Medrese, Mişkin ve Necmeddin adlı on üç mahallesi tesbit edildi. Müslümanlar 1816 hane, Hristiyanlar 1809 hane, Yahudilerin ise 18 hane oldukları, Müslüman erkek nüfusunun 2943, Hristiyanların 3190, Yahudilerin ise 50 kişi ol-

duğu tespit edildi.

Bütün Mardin şehri toplam 3643 hane ve 6183 erkek nüfus olarak belirlendi. Aynı yıl (1835) Haziran ayında düzenli asker alımına başlandı. 2000 kişi silah altına alındı, birçok kişi askere gitmemek için şehri terketti.

Reşit Paşa, 1835 senesi şabanın ilk günü Diyarbekir’de vefat etti. Yerine hafız Mehmed Paşa atandı. Sincar (şengal)’a sefer düzenledi, 1837’de Nusaybin kışlasını inşa etti. Aynı yıl yerine Beğendi Mehmed Paşa tayin edildi. Dört ay sonra yerine Mirza Paşa atandı. 1837 Nisanı’nda Hafız Mehmed Paşa, nizam ve redif olarak yüz bin asker toplayarak Mısırlı İbrahim Paşa’nın üzerine yürüdü. 1839 Haziranı’nda Nizip’te bozguna uğradı. Mardinli Hacı Süleyman Ağa, Mardin Hakimi tayin edildi.

Aynı yıl Mardin Musul’a bağlandı. 1840 Martı’nda tekrar Diyarbekir’e, altı ay sonra yine Musul’a bağlandı. Hakimliğe Abdülkerim Paşa atandı. Altı ay sonra, Hacı Süleyman Ağa, iki ay sonra 1840 Ekimi’nde Murad Efendi tayin edildi. Mayıs 1841’de azledildi, yerine Musul Kaymakam’ı Mehmed Ağa gönderildi. İki ay sonra İnci Bayrat Mehmet Paşa Mardin’e geldi, şarkî Bel-sik’de çadır kurdu. 26 gün oturdu. 1841 Ağustosunda Musul’a döndü. Mehmet Paşa bu gelişinde Hacı Süleyman Ağa’yı nüfus müdürü olarak hâkim Mehmet Ağa’ya muavin verdi. Bu senede İmâdiye hakimi Millizade Ali Beg, Mehmet Paşa’ya karşı evvelce Mardin’de isyan ettiği gibi isyan etmekle amcasıoğlu Abdulkadir Beg’i gönderip getirtti. Hacı Esad Beg’in oğullarıyla beraber kalede hapsetti. Bu esnada Hacı Esad Beg Bağdat’ta bulunuyordu. Bu sene Bağdat valisi Ali Paşa azledilip yerine Mehmed Necip Paşa tayin edildi. 1842’de Ömer Latif Paşa tayin edildi. Ümmül-Iber Tarihi yazarı Mardinli Abdüsselam Efendi 1842 yılında vefat etti.

Mardin Kaymakamları

Hicri Miladi

1264 (1848) Kaymakam Mirimiran Mustafa Paşa

1265 (1849) Kaymakam Mirimiran Mustafa Paşa

1266 (1850) Kaymakam Selim Ağa

1267 (1851) Kaymakam

1268 (1852) Kaymakam

1269 (1853) Kaymakam

1270 (1854) Kaymakam Istabl-ı mire Şerif Ağa

1271 (1855) Kaymakam Mirimiran Osman Paşa

1272 (1856) Kaymakam MirülümEra Cemal Paşa

1273 (1857) Kaymakam MirülümEra Cemal Paşa

1274 (1858) Kaymakam MirülümEra Cemal Paşa

1275 (1859) Kaymakam Saniyeden Mustafa Efendi

1276 (1860) Kaymakam Saniyeden Mustafa Rüştü Efendi

1277 (1861) Kaymakam MirülümEra Mehmet Nazım Paşa

1278 (1862) Kaymakam Saliseden İsmail Efendi

1279 (1863) Kaymakam Istabl-ı mire Trabzonlu Ali Ağa

1280 (1864) Kaymakam Ziya Paşa

1281 (1865) Kaymakam Saniyeden Karahisarlı Abdi Efendi

1282 (1866) Kaymakam Mirimiran Ziya Paşa

1283 (1867) Kaymakam Arslan Paşa

Abdülğani Efendi, devlet salnameleri tarafından doğrulanmamış olsa da, 1850'den itibaren Hacı Şeyh Ağa, Behzat Ağa ve Ömer Hulusi Efendi'nin, 1856'da tekrar Hacı Şeyh Ağa'nın kaymakam olduklarını bildirmektedir.

Mardin Tarihi'nin yazarı Abdülğani Bulduk Bey konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir:

1871'de Süleyman Beg, 1873'te Salih Paşa, 1875'te Diyarbekirli Said Paşa (Süleyman Nazif'in babası), 1877'de Diyarbekirli Güranizade Behram Paşa, 1878'de Sultan Aziz'in Mabeyncilerinden menfi Hurşid Beg, 1881'de Mardinli Abdülğani Paşa, 1882'de Dede Beg, 1885'te Aziz Paşa, 1886'da Rasih Beg, 1888'de

Selanikli Enis Paşa, 1890'da tekrar Diyarbakirli Said Paşa, 1892'de tekrar Enis Paşa, 1894'te Hüseyin Şükrü Paşa, 1896'da Şamlı Ali Raif Beg, 1898'de Nüzhet Paşa, 1901'de Trabzonlu İlyas Sami Beg, 1902'de Laz Osman Paşa, 1905'de Arif Paşa, 1908'de Macid Beg, 1909'da Abdullah Lütfü Paşa, Altı ay sonar Fani Beg, 1910'da Cavid Bey, 1911'de Şevket Bey, 1913'te Şefik Bey, 1914'te Hilmi Bey, 1915'te tekrar Şefik Bey, Bedri Bey, 1916'da Diyarbakirli Kadri Bey, 1918'de Vasıf Bey, 1919'da Zeki Bey, Mustafa Nadir Bey, 1921'de Şevki Bey ve tekrar Mustafa Nadir Bey, 1922'de Diyarbakirli Zülfüze Ömer Adil Bey, üç ay sonar Şükrü Bey, 1923'te Abdülfettah Bey, 1924'te Tevfik Hadi Bey, 1930'da Talat Bey yönetici (mutasarıf) oldu.

**TURABİDİN VE BERRİYÊ'NİN
GÜNÜMÜZDEKİ TÜRKİYE HARİTASI ÜZERİNDEKİ YERİ**

TURABİDİN BÖLGESİ

Tarihi olarak TURABİDİN Bölgesi Mardin şehrinin hemen çıkışından sonra HOP Geçidinden başlar Mardin Midyat karayolu'nun güney istikametinde (yolun sağı) Omeryan Aşireti'nin tamamını, kuzey istikametinde (yolun solu) Savur ilçesinin önemli bir kesimini içine alarak Midyat İdil arasındaki CEHENNEM Deresine kadar (İdil ilçe merkezi hariç) devam eder. Hasankeyf, Kercoz (Gercüş), Kerboran (Dargeçit), Ömerli ve Midyat ilçeleri bu alanın içindedir. Turabidin'in sınırları Midyat Nusaybin istikametinde neredeyse Nusaybin şehir merkezine kadar uzanır. Birçok araştırmacı Mardin şehir merkezini de Turabidin'e dahil etmektedir.

TURABİDİN Bölgesinin sınırı kuzeyde BATMAN ve SIİRT hudutları ile DİCLE Nehridir.

Doğu istikametinde Dicle Nehri'nin karşısı BOTAN Bölgesi'dir.

Dicle'nin doğusu BOTAN; batısı TURABİDİN'dir. Dicle Nehri sınırdır.

GÜNÜMÜZDE TURABİDİN

Günümüzde ise TURABİDİN denildiğinde Midyat merkez olmak üzere Hasankeyf, Kerboran, Kercoz ilçe ve köyleri anlaşılmaktadır. Savur, Nusaybin ve İdil'in bir kısım köyleri de bu alanın içindedir.

TURABİDİN İSMİNİN ANLAMI

TURABİDİN isminin anlamı ile ilgili başlıca iki rivayet vardır.

1. İlk rivayete göre kelimenin aslı Arapça TUR'UL-ABİDİN'den gelmektedir. Bölgenin Hıristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren önemli bir dini merkez olması, çok sayıda kilise ve manastır bulunması ve bu manastırlarda kendilerini Allah'a adayan binlerce din adamının yaşamasından dolayı bölgeye bu isim verilmiştir.

TUR kelimesi, Arapça ve Süryanice’de ‘DAĞ’ anlamına gelmekte TUR’UL-ABİDİN’de ABİDLERİN DAĞI yani Allah’a ibadet edenlerin dağı anlamına gelmektedir.

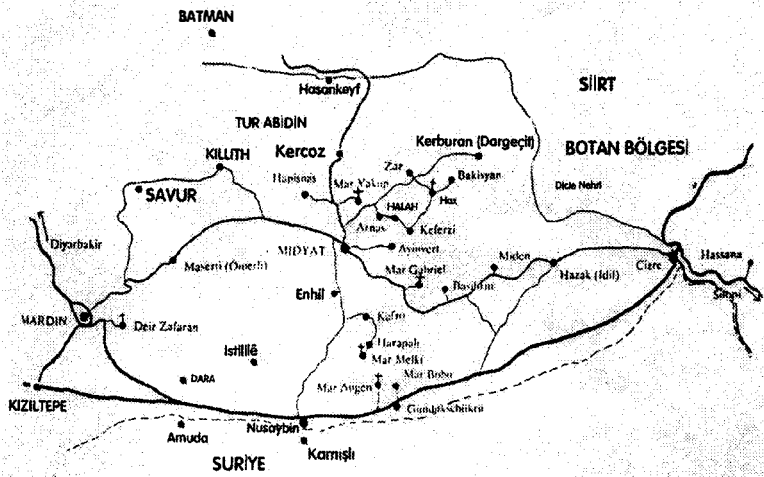
2. İkinci rivayete göre ise ASUR İmparatorluğu ile Romalılar arasında yapılan bir savaşta Romalılar esir aldıkları Asurluların bir kısmını köleleştirerek bu bölgeye yerleştirirler.

Yerleştirilen bu kişilere yine KÖLE-KUL anlamına gelen 'ABD', bölgeye de KÖLELER DAĞI anlamına gelen TUR'UL ABDİN adını verirler. Abdin kelimesi ABD (kul-köle) kelimesinin çoğuludur.

TOR VE TORİ KELİMELERİNİN ANLAMI

Kürtler TURABİDİN'e kısaca 'TOR', TURABİDİN'de yaşayanlara da 'TORLU' anlamında TORİ derler.

Bu anlamıyla TURABİDİN’de yaşayanlar kendilerini ‘TORİ’ diye tanımlarlar.

TURABİDİN BÖLGESİNİN HARİTASI

MİDYAT AŞİRETLERİ

Midyat Turabidin bölgesinin merkezidir. Midyat için Turabidin'in 'başkenti' de denilebilir. Midyat Aşiretleri tanımı ile birlikte Doğu Turabidin Aşiretleri (TOR AŞİRETLERİ) tanımını kullanmak da mümkündür.

Midyat aşiretlerini 3 ana başlık altında değerlendirmek gerekir. Aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelemeye çalışacağımız Midyat Aşiretleri ve bu aşiretlerin bünyesinde bulunan yüzlerce köy 3 aşiret konfederasyonu altında toplanır.

Tüm Midyat Aşiretlerini:

- 1) HEVÊRKÎ
- 2) DEKŞURÎ
- 3) MAHALLEMÎ

üst başlıklarında toplayabiliriz. Hevêrki ve Dekşuri isimleri birer aşiret ismi olmaktan öte içlerinde birçok aşireti barındıran birer MAHALLÎ PARTÎ ve KONFEDERASYON özelliği taşır.

Mahallemiler ise, kendi içlerinde Xalil (Halil) Begî ve İsa Begî olmak üzere ikiye ayrılır. Bütün Midyat bölgesinde Xalil Begîlerle Hevêrkîler; İsa Begîlerle ise Dekşuriler ittifak halindedir. İleride bu yapıyı tüm ayrıntılarıyla incelemeye çalışacağız.

MİDYAT (TOR) AŞİRETLERİNİN SINIRLARI

Midyat aşiretlerinin sınırlarını kısaca tarif etmek gerekirse, bu alan HEVÊRKÎ, DEKŞURÎ ve MAHALLEMÎ aşiretlerinin yaşadıkları bölgenin tamamıdır. Coğrafi olarak ise kuzeyde Batman Suyunun Dicle Nehri ile birleştiği yerde, doğuda Botan Çayının Dicle Nehri ile birleştiği yere kadar olan kısımda Dicle Nehri hudut olmak üzere (Hasankeyf dahil), güneyde Berriyê (Nusaybin-Cizre yolu, Nusaybin dahil) doğuda yine Dicle nehri sınır olmak üzere Botan bölgesi, Cehennem deresi, batıda ise Savur ve Ömerli ilçeleridir. Bu alanın içine Midyat, Gercüş, Hasankeyf ve Dargeçit (Kerboran) ilçelerinin tamamı ile Savur, Ömerli, İdil ve Nusaybin ilçelerinin bir kısmı girmektedir.

AŞİTA AŞİRETİ

MİDYAT Aşiretlerini incelemeye başlamadan önce AŞİTA Aşiretini incelemek gerekmektedir. Çünkü Bölgenin bilinen en eski aşireti AŞİTA'dır.

AŞİTA'lılara Kürtçe AŞİTÎ adı verilir.

Aşıta kelimesinin Kürtçe 'Değirmen' anlamına gelen 'Aş' kelimesinden geldiğini ileri sürenler olduğu gibi, Aşıta'nın, tüm HEVÊRKÎ ve DEKŞURÎ topraklarını kapsayan alanın tamamının adı olduğunu ileri sürenler de vardır.

BERRİYÊ (Nusaybin-Kızıltepe ovası) ve Suriye'de uzun yıllar tüm Hevêrki ve Dekşurilere AŞİTÎ adı verilmiştir. DEKŞURÎ ve HEVÊRKÎ adları AŞİTA dağıldıktan sonra kullanılmıştır diyenler çoğunluktadır.

Aşıta, yüzyıllar öncesinin ünlü bir yerleşim birimidir. Midyat-Kerboran (Dargeçit) arasında bulunan Zaz köyü ile Serdef köylerinin kuzeyinde Deyrkufan ile Hirmeyse köyleri arasında olan Aşıta halen harabe halindedir. Bölgede yaşayanlar Aşıta'nın iki kez yıkılıp boşaltıldığını söylemektedir.

Aşıta'da cami ve kilise harabeleri karşı karşıyadır. Hem Müslüman hem de Hristiyan mezarlığı vardır.

Rivayetlere göre Aşıta'nın son yıkılış döneminde Ali Begê Por isminde biri Aşıta'da hüküm sürmekteydi. Bu tarih kesin olarak bilinmemektedir. Ali Beg'in, İsmail Beg ve Nasır Beg adlarında 2 oğlu vardı. Aşıtalılar Vezir Şevket Paşa komutasında İran'a, Bajarê Pasaport'a sefer düzenlerler. Bir gün Aşıta İmamı Zaz köyünden geçerken Zazlı Süryanilerin hakaretine uğrar. İmam, Aşıta'ya döndüğünde selam verenlerle konuşmaz. Nedenini sorduklarında gördüğü hakareti anlatır. Aşıtalı gençler de Zaz'a hücum ederek talan ederler.

Zazlılar bu durumu Hasankeyf Emirine şikayet ederek Aşıtalıların cezalandırılmalarını isterler. Bu yıllarda Aşıta'da Ali Begê Por'un akrabaları olan Qıcur ve Mıcur isimlerinde iki yiğit savaşı da yaşamaktadır. Qıcur ve Mıcur'un Deyrsalib ve Delevri civarlarına ava gittikleri bir gün Hasankeyf askerleri Aşıta'ya saldırarak Aşıta'yı yakarlar.

Yükselen dumanları gören Qıcur ve Mıcur adamlarıyla Hasankeyf Beyinin adamlarına saldırır. Savaşta her iki taraftan da yüzlerce kişi ölür. Ali Begê Por, Qıcur ve Mıcur da ölenler arasın-

dadır. Rivayetlere göre bu çatışmada sadece adı Şems olan 40 adet yeni evli, elleri kınalı genç ölür.

Aşıta'yı Hasankeyfli Hasan Kulab'ın yıktığı da rivayet edilmektedir. Katliamın boyutları müthiştir. Bu tarihten sonra Aşıta da sağ kalanlar dağılır. Halen Deyrkufan köyünde Mala Behlika'nın Ali Begê Por'un, Deyrik ve Zaz'da ise bazı ailelerin Qıcur ve Mıcur'un soyundan geldikleri ileri sürülmektedir. Hirmeyse'de ikamet eden Mala XALLO XAYINA'nın da Eli Begê Por'un akrabaları olduğu ve ona ihanet ettikleri rivayet edilmektedir.

Deyrkufan, Barım, Hirmeyse ve Günasê (Kızıltepe'deki Mala Çeçen-1979 Mardin CHP Senatörü Cemil Çeçen Ailesi aslen Günasê'lidir.) köylerinde Aşıtalılar vardır. Nusaybin ve Suriye'deki Kasika Aşireti ağaları Mala Ahmed Yusuf Hasen'lerin de aslen Aşiti oldukları ve sonradan Nusaybin yöresine Tilmınnar ve Tıl Yakub köylerine gittikleri söylenmektedir.

HEVÊRKÎ VE DEKŞURÎ İSİMLERİNİN ANLAMI

HEVÊRKA ve DEKŞUR aşiret isimlerini HEVÊRKÎ ve DEKŞURÎ ise aşirete mensubiyeti ifade eder. HEVÊRKÎ, HEVÊRKALÎ; DEKŞURÎ ise DEKŞURLU anlamına gelir.

Hevêrki ve Dekşuri isimleri birer aşiret (konfederasyon-mahalli parti) isimleri olmakla birlikte aynı zamanda birer coğrafya isimleridir. 1900'lü yılların başına kadar Hevêrkiler ile Dekşurileri birbirlerinden neredeyse kesin sınırlar ile ayırmak mümkündü. Ancak o tarihlerde Hevêrki Aşireti'nin Mizizex kolundan "Mala Osman"lara mensup Çelebi Ağa'nın kendi amcazadeleri olan Haco Ağa ve Alikê Battê ile ihtilafa düşerek Dekşurilerle birleşmesi sonucu kısa zamanda tüm Hevêrki ve Dekşuriler kendi aralarında ikiye ayrılarak karşı tarafla siyasi (mahalli) ittifak kurdular. Böylece Dekşuriler içerisinde Hevêrki yanlıları ve Hevêrkiler içerisinde de Dekşuri yanlıları oluştu. Mahalleleri Aşireti'nin ikiye bölünmesi olayına neden olan İsa Beg ile Xalil (Halil) Beg'in de kardeş oldukları gözönüne alınırsa, Midyat aşiretlerinin siyasî yapılarının ne kadar ilginç olduğu ortaya çıkar. Tüm Midyat bölgesinde hemen hemen her köyde bu ikili yapıyı görmek mümkündür. Kendi içinde muhalefetsiz ve rakipsiz köye rastlamak neredeyse imkansızdır. Bu ikili yapıya Kürtçe DUBENDÎ adı verilir.

HEVÊRKÎ İSMİNİN ANLAMI

Hevêrka-Hevêrki isminin kelime anlamının ne manaya geldiği ihtilaflıdır. Bu konuyla ilgili birbiriyle bağlantısız birçok rivayet mevcuttur.

Bu rivayetler kısaca şunlardır:

1. 1700'lü yıllarda Kercoz (Gercüş) yakınlarındaki Gullıka köyünde oturan aslen Dorikâ Aşireti'ne mensup Abdiyê Hemzikê adındaki ağaya karşı isyan etmek isteyen köylüler bir Pelutê gününü kendi aralarında anlaşarak bir parola, işaret belirlerler. Aralarında daha önceden kararlaştırdıkları gibi, tüm köylüler Pelutê günü erişte pişirirler.

Pelutê, Ağanın tarla veya bahçesinde bedava çalışmak, ekin ekmek, biçmek veya odun toplamak anlamına gelmektedir. Pelutê köylüleri kendi yemeklerini de kendileri getirir, ağaya bedava çalışırlar.

Sabahleyin köylüler işe geç gidince, ağa öfkelenerek kızar. Bir müddet sonra yemekleri kontrol ettiğinde hepsinin erişte yaptıklarını görünce daha da öfkelenerek bağırıp çağırmaya başlar. Yemek kaplarını tekmeleyerek devirir, erişteleri ayaklarıyla çiğnemeye başlar. Çiğneye çiğneye hamur haline getirir. Hamur Kürtçe "Hevîr", hamur yaptı da; "Hevîr kir" demek olduğundan ağanın aşiretine "Hevîrkî" adı takılır.

Bu hikayeye göre, Hevêrkî adı, "Hevir kir"den gelmektedir.

2) Hevêrka köylüleri ile ağalarının ilişkileri genelde içli-dışlı, samimi olup resmi değildir. Birkaç yüzyıl önce protokoldan uzak bu laubali durumdan hoşlanmayan bir başka aşiretin ağası Heverkî ağasına sitem ederek ağayı kınar. Hevêrkî ağası da Kürtçe "Ew nêrî ye ez hevurî me" Bunlar nêrî'dir, ben Hevuriyim. (Nêrî: İki yaşından büyük teke, hevurî de, küçük teke) der. Bir anlamda; benim adamlarım enaz benim kadar yığittirler, benim gibidirler, cevabını verir. Hevuri ismi, Hevuriya ve Hevêrkiye dönüşür.

3) Hevêrkalılar günlerini gün eden kalandar insanlar olduklarından günlük ekmeklerini, hamurlarını ("HEVÎR"lerini) temin ettiklerinde şükür eder, daha fazlasını düşünmezlerdi. Bundan dolayı da hamurlarını "Hevirlerini'temin edenler ve gerisi-

ni düşünmeyenler anlamında onlara HEVÊRKÎ ismi verildi.

4) Ünlü Kürt şairi Cegerxwin *Kürdistan Tarihi* adlı eserinde Hevêrki isminin Hurri ve Hevêri isimlerinden geldiğini söylemekte, Hevêrkilerin tarihteki Hurrilerin devamı olduklarını ileri sürmektedir. Ancak bu konuyla ilgili her hangi bir kaynak ve delil göstermemektedir.

5) Cizre ve Zaho şehirleri ile Şengal dağı arasında bölgede, Yezidi Kürt Hevêrî aşireti yaşamaktadır. Bir iddiaya göre de, Hevêrki ismi Yezidi Hevêrî Aşireti'nden gelmektedir.

Yukarıdaki rivayetlerin hangisinin doğru olduğu konusunda ihtilaf vardır. Bölge ile ilgili eski metinlerde ise Hevêrki veya Hevêrka isimlerine rastlanılmamaktadır. Ancak Hevêrkî aşireti içerisinde çok sayıda Yezidi olması ve Hevêrka bölgesinin de Şengal'e yakın olması gibi etkenler gözönüne alındığında bu son iddia daha tutarlı gözükmemektedir. Hevêrki ismi aşirete mensubiyeti, Hevêrka ise aşiretin yaşadığı coğrafi bölgeyi ifade eder.

HEVÊRKA'NIN SINIRLARI

Hevêrka'nın sınırları kuzey ve kuzeydoğuda Dicle nehri, kuzeybatıda Arnas aşireti, batıda Mahallemi aşireti ve Estel, güneybatıda Çağçağ nehri (Beyazsu / Avasıpi), güneydoğuda Cehennem deresi, güneyde ise Nusaybin-Cizre yolu düzlüğüdür.

Hevêrka'nın sınırlarını belirtirken Kürtçe 'Jivê, heyya avê' ('Su'dan Su'ya') ifadesi kullanılır ve Beyazsu'nun oluşturduğu Çağ-Çağ Irmağı ile Kerboran'ın doğusundan geçen Dicle nehri arasındaki bölge kastedilir.

HEVÊRKA'NIN YÖNETİMİ

Hevêrka aşireti, yaklaşık 400 yıl Hasankeyf Emirliği, daha sonraları ise Cizre'deki Botan emirliği tarafından yönetilmiştir.

Hasankeyf emirliği, Melik Halil Eyyubi'nin ölümünden sonra çocuklarının kendi aralarındaki taht kavgaları nedeniyle büyük iç çatışmalar yaşadı. Bu kardeş kavgaları sonucu gittikçe güçsüzleşti. 1524'de son Hasankeyf Eyyubi Emiri'i yetkilerinden kendi isteğiyle feragat ederek Hasankeyf yönetimini Osmanlı merkezi idaresine teslim edince Hasankeyf Emirliği ortadan kalktı.

1600'lü yıllardan itibaren Hevêrka aşireti Cizre'deki Botan mirinin vassalı (temsilcisi) ağalarca idare edilmeye başlandı. Hevêrka'nın bilinen ilk liderleri Keferzê'de oturan ve DER-MEMMIKA alt biriminin (aşiretinin) de liderleri olan MALA ŞÊXÊ BAYAZÎD'lerdir. Bu ailenin en son ünlü kişisi yaklaşık olarak 1900'lerin başında vefat eden İSMAİLÊ VERDE' dir.

ŞÊXÊ BAYAZÎD'lerden sonra Hevêrka'nın liderleri Seyyid oldukları söylenen MALA ŞÊXÊ' dir. 1850'li yıllarda yine Hevêrka'nın alt birimlerinden olan ÂLIKÂ aşireti lideri Cİ-MO'nun babası Faris'e yenilerek bazı akrabalarının, amcazadelelerinin ikamet etmekte olduğu ZAZ köyünü terk etmek zorunda kalan mala ŞÊXÊ'ler bir daha bölgesel üstünlük sağlayamadılar. Ancak saygınlıkları yüz yıllarca devam etti. Bu ailenin 1900'lü yılların başındaki en ünlü kişisi OSMAN XALİL DERHAWÎ' dir.

MALA ŞÊXÊ BAYAZÎD'ler ve MALA ŞÊXÊ'ler günümüze değin bölgenin en asil ve iyiliksever aileleri olarak kabul edilirler.

MALA ŞÊXÊ'lerden sonra Hevêrka'nın liderliğini üstlenen bir diğer aile de ARABÎYAN Aşireti'nin ÇÊLIK'te oturan ağaları MALA Remmo'dur. ABDULKERİMÊ ALİYÊ Remmo, bu ailenin en tanınan ismidir.

Hevêrka'nın son dönemdeki en meşhur liderleri ise, MALA OSMAN'dır. MALA OSMAN son yüzyılda diğer tüm aileleri geride bırakarak bölgede etkinlik sağladı. Daha sonraları kendi aralarında çıkan liderlik mücadeleleri sonucu ikiye bölünen ailenin en ünlü kişileri ALİKÊ BATTÊ (1884-1919)), 3. HACO (ölümü, 22 Nisan 1940) 2. SERHAN (d. 1859) 2. SAROHAN (d. 1891-1932) ve ÇELEBÎ AÇA (1859-1929)'dır.

Hevêrki'lerin Midyat şehir merkezindeki liderleri (temsilcileri) ise ŞEMİKÂ Aşireti'nin'de liderleri olan MALA NEH-ROZ'dur.

Bu aileler ve şahıslar hakkında ileride ayrıntılı bilgiler verilecektir.

HEVÊRKA KONFEDERASYONUNA BAĞLI AŞİRETLER

1. BASIKIL
2. EREBİYAN
3. ALİKİ (KERBORAN)
4. ALİKİ (ESTEL)
5. OMERKÂ
6. ÂLİKÂ
7. ZAXURAN
8. DERMEMMIKÂ
9. ÇOMERİ
10. MİZİZEX
11. RAİTE
12. ŞEMİKÂ
13. DERHAWİ
14. DOMANA
15. SALİHA
16. DORİKÂ
17. HEMMIKÂ
18. BUTİKÂ
19. SANCAQA XALEF AĞA
20. KASİKÂ
21. HACİ SİLÊMANA (SÜLEYMANA)
22. DASİKÂ

BASIKIL AŞİRETİ

Basıkıl aşireti, Dargeçit (Kerboran) ilçesinde yaşamaktadır. Doğusunda Arabiyan aşireti, batısında ise Alıka aşireti vardır. Omerka, Dorıkâ ve Elikî (Alıkî) aşiretleri ile de komşudur. Aşiretin Yezidi asıllı olduğu ve bulunduğu bölgeye İran hududundan Doğubayazıt civarından geldiği söylenmekte, bir başka rivayette ise Şengal dağı civarından geldiği öne sürülmektedir. Aşirete mensup kişiler aşiretin Yezidi değil Müslüman olduğunu, Yekane Ağa'nın karısının Yezidi olduğunu ileri sürmektedir. Aşiretin en az 500-600 yıl önce HORMIZ köyüne (Basıkılkevl ile

Xalilan arasında şimdi harabe olan eski bir köy) yerleştiği daha sonra buradan çevreye dağıldığı, boylarının uzun ve gözlerinin çoğunlukla renkli olduğu anlatılmaktadır.

Basıkıl aşiretin en ünlü ağası 1650'li yıllarda yaşadığı tahmin edilen YEKANE AĞA'dır. Yekane Ağa aynı zamanda Arabiyan Aşireti'ne adını veren Arab'ın da kayınbabasıdır. Yekane'nin kızı GULÊ, Arap ile evlenmiş, Yekane'den sonra aşiretin başına Yekane'nin oğlu HAVİKÊ geçmiştir.

Yekane'nin Havikê'den başka MELA VE YAĞMUR isimlerinde iki oğlu daha olduğu söylenmektedir. Yekane'nin zürriyeti, halen aşirete bağlı köylerde yaşamaktadır. Basıkıl Aşireti'nin önemli şahsiyetleri, 20. yüzyılın başlarında yaşayan ŞIKEFTİKÂ muhtarı Şahin, MALA TAHİRÊ SILO ile MÊRANÊ'de yaşayan SILOYÊ FERHO'dur.

BASIQIL AŞİRETİN KÖYLERİ:

BATÊR

BASIQIL KÊVIL

BERDAHOL

BOTIKÂ

QAWAQÂ

KOPRAZ

MÊRANÊ

ŞİBÊBİYÊ

ÊZDARA

ŞIKEFTİKÂ

HEŞTUVAN

AVADORÊ

POSINÇA

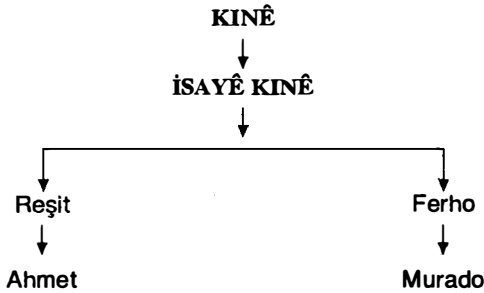
BOTIJÊ

SİRA

BANÊHABANÊ

Ünlü Kürt ozanı MIRADO da, bu aşirete mensup olup KOPRAZ'lıdır. Bu aile MALA KINÊ adıyla anılmaktadır. KINÊ Ailesi, Kürt folklorunun kemeçe (Rebab-Nahora) ile çalınan türünün en önemli temsilcisidir.

MALA KİNÊ SOY AĞACI

Aileye adını veren Kînê ile ilgili anlatılan efsane oldukça ilginçtir. Kînê, bir gün sabaha yakın keklik avına gider. Yakaladığı keklikleri mağarada pişirirken, yanına yaşlı bir kadın gelir. Korkuya kapılan Kînê, keklik pişirirken yağlanan ellerini kadının başına sürünce kadın yanarak ölür.

Cinler, Kînê'yi alarak götürürler. Efsaneye göre, yedi yıl boyunca Kînê kayıp kalır, izine rastlanmaz. Yedi yıl sonra Cinlerin miri sen şarkı biliyor musun, diye sorunca, Kînê "Biliyorum" diyerek, bildiği şarkıları söyler. Çok hoşlanan Cinlerin miri, Kînê'ye; "Öldürdüğün kadın benim annem idi, ancak seni affediyorum. Sizin aile şarkı söyledikçe cinlerim sizlere karışmayacak" diyerek serbest bırakır.

Kînê yedi yıl sonra ve saç sakal içinde tanınmayacak bir halde evine geri döner. Bu olaydan yıllar sonra ölür. KİNÊ Ailesi o günden bu güne müzisyenlik yapmaktadır.

ARABİYAN AŞİRETİ

Kerboran mıntıkasının en büyük aşiretidir. Basıklı aşireti ile, Dicle nehri arasındaki bölgede yerleşiktir. Dargeçit (Kerboran) ilçe merkezi de aşiret sınırları içerisinde yer almaktadır. Aşiretin merkezi Dicle nehri kıyısındaki ÇÊLIK (ÇÊLIKÊ ELİYÊ REMMO) köyüdür.

Aşirete adını veren Arab'ın kuzey Suriye'deki GIRÊ KARE-SÎ'de (Kamışlı'nın güney doğusundaki TELKOÇEK'e yakın) Arap TAYY Aşireti'ne mensup (bazıları ŞAMMAR Aşireti'ne mensup olduğunu iddia etmektedir.) bir şeyhin oğlu olduğu ri-

vayet edilmektedir. Adı Muhammed olduğu söylenen Arab'ın bölgeye geliş nedeni ise farklı farklı şekillerde anlatılmaktadır.

Bir anlatıma göre, Basıklı ağasının zulmünden yılan bir köylü, Arap Aşireti'ne sığınır, orada evlenir ve bir oğlu olur. Çocuk 4-5 yaşlarına geldiğinde Basıklı kendi çocuğunu Şeyhin yanında bırakarak, onun aynı yaşlardaki oğlunu alarak dönmek ister. Şeyh durumu fark edince, Basıklı, çocuğu Basıklı'a lider yapmak üzere götürmek istediğini söyleyerek Şeyhi ikna eder ve çocuğu götürür.

Diğer bir rivayete göre, Arab'ın geliş nedeni kan davası, başka bir rivayete göre ise, kız kaçırma meselesidir.

Her ne sebepten olursa olsun, ilk önce Şatıra köyüne yerleşen Arab, daha sonra Basıklıkevî'de Basıklı aşiret reisi Yekane Ağa'nın kızı Gulê ile evlenerek onların desteğini alır.

Bu tarihlerde bölgenin tamamına ARBAYÊ köyünde oturan MİREKÊ KURİSA (ARBAYÊ mirleri) hükmetmektedir. Halen bu aileye mensup olanlar Gercüş'ün DİFNÊ köyünde yaşamaktadır. (MALA HUSEYNÊ MİR) Zayıf bir rivayete göre aile Cizre'deki MİR SEYFEDDİN'in soyundan gelmektedir.

Yekane Ağa'nın kızıyla evlenen Arab'ın yedi oğlu olur.

Arabın oğullarından

XELİL (HALİL) XELİLÂN'a

KASIM BAMIRD'a (Dicle'nin karşı kıyısında)

ŞEREF MUVEL'e

GUHREŞ İZAR'a

XIDIR (HIDIR) EMMARA ve ZENGİN'e CAFER

MICO (Mecid) ÇÊLİK'e

yerleşir. Arab'ın en küçük oğlu MICO, Arbayê mirini öldürünce, tüm bölgenin ağası olur.

MICO'nun Arbayê Miri'ni öldürmesi ile ilgili olarak da değişik rivayetler anlatılmaktadır.

Bir rivayete göre Arbayê Miri her aileden bir kız ile evlenmektedir. Sıra Arab'ın ailesine geldiğinde Arap kızını vermek istemez, en küçük oğlu MICO bir plan yaparak kız kılığına girer. Gerdek odasında Miri öldürür.

Çêlik köyünü merkez yapan Mico'nun çocukları, Arabiyan Aşireti'nin liderliğini Mico'dan sonra da devam ettirirler.

EREBIYAN (ARABİYAN) AŞİRETİ'NİN KÖYLERİ:

ŞATIRA

XELİLAN

ÇÊLIK

ZENGAN

EMMARA

ZIVINGA ÇÊLIK

GERMAV

İZAR

TRİWA

LİYAN

ŞEMSÊ

GUHÊRÊ

GERRÊ

MİHİNA

MIWÊLÊ

KERBENT

BAŞUT

BÊRKEVAN

(Cizreli Şeyh Seyda aslen bu köydendir.)

ARBAYÊ

DEYWAN

MİŞTÊ

(Dicle Nehri'nin öte yanında Siirt'e bağlı)

ZÊWİKÊ

DIRÊCA

GERMERRO

SEYFİYÊ

ÛŞİYÊ

(Dicle'nin öte kıyısında Kurtalan'a bağlı)

TİLÊ

(Dicle'nin öte kıyısında Kurtalan'a bağlı)

CEFAN

KÂNÎ MİRÊ

DİNARA

BİZINKÂ (Bizîna)

GERA CAFER

BERÊ ZÊWÊ

AVTA XWARÊ

HERDAX

GUNDIK

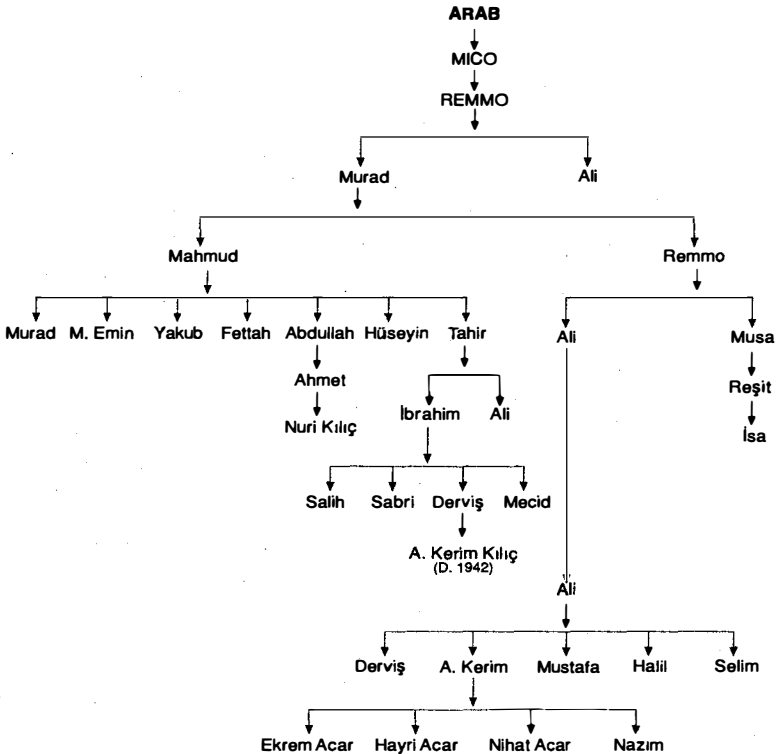
DEYRÎŞK

SOHRUVA

GUNDIKÊ HECÎ MURAD

ARABÎYAN Aşireti'ne bağı köylerden KERBORAN, ARBA-YÊ, MIŞT, ÇÊLIK ve MÎHÎNA Köylerinde yakın, zamanlara kadar önemli oranlarda Süryani yaşamaktaydı. Kerboran ve Mîştê'nin bir zamanlar tamamı Süryaniydi. DEYWAN Köyü ise ilk zamanlar BASIQIL Aşireti'ne bağı iken MERANÊ'lilerle araları açıldı ve Arabiyan Aşireti'ne bağlandılar. Arabiyan Aşireti'nin tamamı (Süryaniler de dahil) Kürtçe konuşmaktadır. Müslümanlar ŞAFÎÎ mezhebindedir.

MICO (REMMO) AİLESİNİN SOY AĞACI

Arabiyan Aşireti'nin en ünlü ağalarından ALİYÊ Remmo meşhur ABDÜLKERİM'in babasıdır. Son Botan miri Bedirhan Beg'in oğulları Osman ve Kenan Paşaların 1878'de Osmanlı-Rus Savaşıyla ilgili asker ve milis toplamak amacıyla bölgeye gelmeleri ve bilahere kısmî olarak padişaha direnmeleri, isyan hazırlığına girişmeleri bölgeyi karıştırır. Bir müddet sonra 1880 yılında bölgedeki ağalar Şemdinanlı SEYYİD UBEYDULLAH'ın isyanına destek verirler. ALİYÊ REMMO, ARNAS aşiret reisi OSMANÊ TEMİR ve AYNKAFLI ŞEYH İBRAHİM HAMİDÎ'nin de (ŞEYH FETHULLAH'ın babası) aralarında bulunduğu bazı kişiler İstanbul'a sürgün edilir. Daha sonra ALİYÊ Remmo yedi yıl Halep'te sürgün kalır. Bu dönem zarfında başsız kalan aşireti kızkardeşi LALE HANIM idare eder. Lale Hanım'ın evlenmediği söylenmektedir. Aliyê Remmo döndüğünde tanınmayacak bir haldedir. Yıllar sonra Hac'a gider ve orada ölür.

Arabiyan Aşireti'nin en meşhur ağası Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar hayatta olan, Abdülkerimê Aliyê Remmo'dur. Abdülkerim'in annesi AVAŞA HANIM, Savur Sürgücü aşireti reisi Awinalı Hacı Ahmed Ağa'nın kızkardeşidir.

Abdülkerim'in ilk karısı Osman Xalil Dêrhawî'nin kız kardeşi, o öldükten sonra aldığı Mencê ise Osman Xalil'in kızıdır. Diğer hanımlarından Fatma Hanım Sadık Ağa Botî'nin kızı, Mihan Hanım Tillo'lu Sultan Memduh ailesinden, Sultanê ise Mizizexlı Serhan Ağa'nın kızı ve Saruhan Ağa'nın kız kardeşidir.

Sultanê, Hac görevini ifa ederken, Hicaz'da vefat eder. Hevêrka Aşireti'nin MALA Remmo'dan önceki ağaları asaletleri ile ünlü MALA ŞÊXÊ'lerden (MALA OSMAN XALİL DERHAWÎ) ALİYÊ Remmo ailesi yedi kız alır.

Abdülkerime Aliye Remmo, Osman Xalil'in kızkardeşi olan ilk eşi ile civardaki seyyidler yüzünden tartışır. Hanımı Abdülkerim'e seyyidlerin vergiden muaf olduklarını ve Abdülkerim'in de onlardan vergi (haraç) almaması gerektiğini söyler. Abdülkerim sinirlerek karşı çıkar, tartışırlar. Abdülkerim hanımını tartışma esnasında silahla vurarak yaralar.

Kızkardeşinin yaralandığını duyan Osman Xalil Derhawi olay yerine gelir, yaralı kadın tartışmayı kendisinin başlattığını Abdülkerim'e tahrik edici sözler sarfettiğini söyleyerek kardeşinden Abdülkerim'i affetmesi için ricada bulunur ve bir müddet sonra da ölür.

Abdülkerim bir müddet sonra Osman Xalil Derhawi'nin kızı MENCÊ ile evlenir.

Abdülkerim, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Hakkari'deki Nesturi İsyanının bastırılmasında diğer ağalarla birlikte görev alır.

Abdülkerimê Aliyê Remmo'nun yakışıklılığıyla ünlü kardeşi Derviş, Botan Beyleri ve Diyarbakirli Cemilpaşazadeler ile Kürd meselesi konusunda işbirliğiyle suçlanır. Takip edilir, Xalilan Köyüne sığınan Derviş ve adamları, askerler ve aralarında Latîfê Cîmo'nun da bulunduğu hükümet yanlısı Kürt ağalarca çember altına alınır, yedi gün süren çatışmalardan sonra, Xalilan'a hertürlü gıda girişi kesilince, Derviş teslim olur, tutuklanarak önce Diyarbakir'e, oradan da Harput'a (Elazığ) gönderilir. Bazı kişiler Derviş'i kardeşi Abdülkerim'in yakalattığını ileri sürmektedir. Ailenin iddiasına göre Derviş, Harput hapishanesinde zehirlenerek öldürülür.

Arnas aşiret reisi MUHAMMED SALİH AĞA'nın (Avukat Abdullah Timur'un babası) damadı olan Derviş, Harput'a hapishaneye gitmeden önce iki küçük kızını kendi kardeşlerine değil, kayınpederi Muhammed Salih Ağa'ya teslim eder. Kızlar Arnas'ta büyür ve orada evlenirler. Abdülkerim'in diğer kardeşleri Xalil ve Mustafa ise, Midyat yakınlarında Arnas köyü civarındaki DEYRHADÊ'de akşam namazı vakti, askerler tarafından öldürülürler.

Abdülkerim'in küçük kardeşi olan SELİM, Cumhuriyetten sonra Isparta'ya sürgüne gönderilir. Öldürülen ağabeyi Xalil'in karısı (Osman Xalil Dêrhawî'nin kızı) Aliye ile evlenir. Sürgünden döndükten sonra, Botan ağalarından RESULÊ MIHEMED (1989-1994 yılları arasında Siirt Belediye Başkanlığı yapan Ekrem Bilek'in dedesi) başta olmak üzere birçok kişi tarafından tekrar ağa olması için teşvik edilir.

Selim'in hareketlenmesinden rahatsız olan çevreler, onu şikayet edince Midyat Alayı Selim'in takibatına çıkar ve onu öldürür. Derviş, Xalil ve Mustafa, Abdülkerim'den önce, en küçük kardeşleri Selim ise, Abdülkerim'den sonra öldürülür. Abdülkerim'in baş serdarı IVANLI MISTIKÊ ŞENGÊ, baş ğulamı ise, DEYWANLI ŞENDO'dur. Olumsuz kişiliği günümüze değin tartışılmakta olan Abdülkerimê Aliyê Remmo, bölgede acımasızlığıyla ile de ünlüdür.

Osman Xalil Dêrhawî'nin kızı Mencê ile evlendiği gün, kendi düğününde 13 kişiyi kurşuna dizmesi hâlâ dillerdedir. Olay şu şekilde anlatılmaktadır:

GER MERRO köylüleri, Abdülkerim'e verdikleri haracı keserler. Köye giden Abdülkerim'in adamları ile Ger Merrolular tartışır, çıkan çatışmada Abdülkerim'in adamlarından XALİL ÇAVUŞ ölür. ALİYÊ TAJDİN ise yaralanır. O günkü şartlar gereği, Abdülkerim olayı fazla büyütmeyerek kapatır.

Aradan uzunca bir zaman geçtikten sonra, Mencê ile düğününe Ger Merroluları da çağırır. Köylüler gidip gitmeme konusunda tartışırlar. Yaşlılar düğün davetini kabul etmeleri halinde barışacaklarını, gitmemeleri halinde ise Abdülkerime Aliyê Remmo Ağa'nın bu tavırlarını düşmanlığın devamı olarak yorumlayarak kendilerinden intikam alacağını söylerler.

Bu durumda düğüne gitmeye karar verirler.

Düğün evinde yemeğe oturduklarında Ger Merrolulardan Ömerê Feqa Yusuf adlı bir genç eli hançerinde olarak ayakta durur, akrabalarının yemek yemesini bekler. Ağanın baş ğulamı Şendo, bu duruma sinirlenerek; "Ağa size bext verdi, ayıp değil mi ayakta muhafız gibi durarak ağaya güvenmiyorsun" deyince, gencin babası Feqa Yusuf oğlunu azarlayarak oturtur. Genç oturur oturmaz, Abdülkerim adamlarına işaret vererek, yemek üzerinde savunmasız oturan Ger Merroluların tamamını yakalatarak bağlatır ve bir eve götürerek hapseder.

Abdülkerim'in yakın adamlarından Seyyid Süleyman (Gökmen) yakalanan 14 kişi içerisindeki yeğeninin (kızkardeşinin oğlu) gelenlerle bir akrabalığının olmadığını söyleyerek bırakılması için ağaya ricada bulunur. Ağa; "Onlarla gelen de onlar gibidir" diyerek önce Seyyid Süleyman'ın ricasını geri çevirir, yoğun ısrar ve yalvarınalar karşısında Seyyid'in yeğenini serbest bırakır.

Bu durumdan ümitlenen Feqa Yusuf da Seyid Süleyman'a dextra ederek (sığınarak), hiç olmazsa sadece oğlu Ömer'in serbest bırakılması için rica etmesini, bunun için köyde sakladığı iki kutu altın ve gümüşü vereceğini söyler.

Abdülkerim kabul etmiş gibi görünür, hizmetçiler Ger Merro köyüne giderek iki kutu altın ve gümüşü getirirler. Abdülkerim kutuları aldıktan sonra, 13 kişinin iple birbirlerine bağlanarak

Dicle Nehri kenarındaki kumluğa götürölmelerini emreder. Bağlı 13 kişiyi yedi kez nehir kenarına götürtür, getirir, en son adamlarına ateş emrini verir, hepsini öldürtür.

Abdülkerim Ağa bu olaydan sonra ALİKÊ BATTÊ ile çatışır. (Bu olay ALİK bahsinde anlatılacaktır) ALİK'in amcazadesi HUSEYNÊ FERHO onu sıkıştırınca Abdülkerim, DERHAVÎ'lere sığınır. Yerine amcazadesi ALİYÊ TAHİR Arabiyan Ağası olur, ancak bir rivayete göre yedi gün sonra HACO Ağa'nın araya girmesi ile Abdülkerim tekrar ağalığa döner.

Bugün hala çok kısa dönemli iktidarlar için bölgede 'Aliyê Tahir'ın ağalığı gibi' tabiri kullanılmaktadır.

Bu olaydan sonra 1919 yılında Diyarbakirli CEMİLPAŞAZEDE KASIM BEY'in oğlu EKREM CEMİLPAŞA Kürt meselesinden dolayı takibata uğrayınca babası Kasım Bey saklanması için onu Sürgücü Aşiret reisi Hacı Ahmet Ağa'nın yanına gönderir.

Hacı Ahmet Ağa Ekrem Bey'i, Diyarbakir'e daha uzak ve çok daha güvenli olduğunu düşündüğü Kerboran Çêlik'teki yeğeni Abdülkerim'in yanına gönderir. Hükümetle anlaşılan Abdülkerimê Aliyê Remmo ise birkaç gün sonra Ekrem Bey'i bağlayarak Midyat'taki askeri birliklere teslim eder. Ekrem Bey 'Muhtasar Hayatım' adlı eserinde olayı bütün ayrıntıları ile anlatmakta ve Abdülkerim'in Midyat'a kadar adamlarıyla birlikte askerlere eşlik ettiğini anlatmaktadır.

Halk arasında Abdülkerim ile ilgili olarak anlatılan en ünlü olaylardan birisi de meşhur 'Yüzbaşı' hikayesidir. Diyarbakır'dan Cizre'ye gitmek üzere Savur'a gelen bir yüzbaşı ve küçük kızı aşırı yağmurdan dolayı yolların kullanılamaz halde olduğunu öğrenince katırlarla Savur'dan Dicle nehri kenarındaki ZÊVÊ köyüne giderler. Keleğe binerek Cizre'ye doğru hareket ederler. Kelekte yüzbaşı ve ailesi ile birlikte Savurlu Hacı Emin Kavak'ın kardeşi Fethullah da vardır.

Kelek Çêlik'te geceleyince Abdülkerim erkeklere ayrı bir yerde kadınlara da ayrı bir yerde yatak hazırlar. Halk arasında anlatılan yaygın söylentiye göre Abdülkerim geceleyin kadına sarkıntıda bulunur ve kadın daha sonra bu durumu kocasına anlatır.

Cumhuriyetten sonra A. Kerim Midyat'a sorguya çağrılarak tutuklanır. 3 gün Midyat'ta tutuklu kalır.

Tutuklanma sebebi olarak Suriye'deki Fransız idaresi ile mektuplaşması ileri sürülmektedir. Elleri ayakları zincirlenir, boynuna lale takılır. Boynundaki laleden kurtulmak için tanıdığı Midyat Estelli AHMED ALİ EFENDİ'ye (Ahmed Yılmaz) 40 altın rüşvet verir. Mardin'e sevk edilir. Akşam namazı için abdest almak ister, ibriği eline aldığı anda yüzbaşı müdahale ederek sen namaz kılmaya layık değilsin der; ellerine ve ayaklarına kayd vurdurur.

Tutuklu SEGVANO ona yardım etmek ister, yüzbaşı izin vermez. Subay aynı yerde tutuklu bulunan ÇELEBİ Ağa'ya ise namaz için izin verir ve bir sandalyeye oturmasına müsaade eder.

A. Kerim birkaç gün sonra Diyarbakır'e nakil edilmek üzere yola çıkarılır. Mardin çıkışında Mardin'e 10 km mesafedeki AX-REŞKÊ mevkiinde önce sağken altın dişleri sökülür, bilahare süngüyle öldürülerek oraya gömülür. Halk arasında Abdülkerim'i öldüren subayın Çelik'ten salla geçen 'Yüzbaşı' olduğu rivayet edilmekte ancak bu konuyla ilgili bir isim ve belge ortaya konulamamaktadır. Abdülkerim'in yakınları ise onunla ilgili tüm olumsuz söylentilerin iftira olduğunu ileri sürmektedir.

ARABİYAN AŞİRETİ'NİN BÜYÜK KÖYLERİ KERBORAN (KEFERBORAN)

Kerboran halen Dargeçit ilçe merkezidir. Kerboran isminin aslı Süryanice 'KEFERBORAN'dan gelmez. Esas yerlileri bölgenin genelinde olduğu gibi Süryanilerdir. 1568 yılına ait Osmanlı Tapu Tahrir defterinde Kerboran'da Süryanilerin ve Müslümanların birlikte yaşadıkları görülmektedir. Bir zamanlar tamamı Süryani olan Kerboran'da 1970'lerden sonra siyasi ve ekonomik sebeplerle hızlanan göç sonucu halen hiçbir Süryani yaşamamaktadır.

1970'li yıllarda önemli yerel önderlerden Muhtar Anderos'un Müslüman bir Kürt tarafından öldürülmesi de göçü hızlandıran bir etken olmuştur. Kerboran'da Süryanilere ait eski bir kilise bulunmaktadır. Halen İstanbul Süryani metropoliti olan Yusuf Çetin de Kerboranlıdır. Kerboran ve yakınındaki Erbayê Süryanileri Kürtçe konuşmaktadır.

Kerboran'ın ilk Müslüman sakinleri Arab'ın oğlu Şeref'in torunları olan MALA CEVHER'lerle, Arab'ın diğer oğlu Mıco'nun

torunu Murad'ın çocukları olan Mala Mahmud'tur. Mala Mahmud'un geçmişteki liderleri İbrahimê Tahır ile damadı ve amcasıoğlu olan Ahmedê Abdalla'dır. Aile halen Kılıç soyadını taşımaktadır.

Mahmud zamanında Kurtalan yakınlarındaki Rıdvan Miri isyan eder, Kerboran'a gelen Osmanlı askerlerinin kumandanı öldürülerek askerler esir alınır. 1855 yılında Cizre'deki Botan beyi ÊZDÎN ŞÊR (YEZDAN ŞÊR) KERBORAN'da Muhammed Beg'i öldürür. Osmanlı daha sonra duruma hakim olunca Remmo ailesinin lideri MAHMUD 'un fermanı kalkar. MAHMUD Musul'da KAVAKLI PAŞA'nın hizmetinde olduğunu kanıtlayarak fermanı kurtulur, af edilir.

XELÎLAN KÖYÜ

Halen Kılavuz adıyla belediyelik olan Xalilan köyünün adı Arab'ın oğlu Xalil'den gelmektedir. Köyün çok büyük bir kısmı Xalil'in torunlarıdır. Xalilan'ın Xalil'den önceki sakinleri Siniki Aşireti'ne mensup ailelerdir.

KÖYDEKİ BAVIKLAR (AİLELER):

BUDAQKÊ

AYDOKÊ

ŞİLİLKÊ

ASLANKÊ

MAHME REŞKÊ

HURİKÊ

SİNİKÊ

Sinikilerin haricindeki diğer kollar Xalil'in çocuklarıdır. Huri-ke'ler az olduklarından KIRAT Aşireti'ne mensup aileler de onlara iltihak etmiştir. Sinike Aşireti'nin büyük bir çoğunluğu Batman civarında yaşamaktadır. Köy Kürtçe konuşmaktadır.

19. yüzyılda Xalilan'dan 14 kişinin Cezayir'e giderek Fransızlara karşı savaştıkları ve sadece bir kişinin geri döndüğü anlatılmaktadır. DEP Şırnak Milletvekili Orhan Doğan ve Batman eski Baro Başkanı Sabih Ataç Xalilanlıdır.

DEYWAN KÖYÜ

DEYWAN, halen SÜMER Beldesi adıyla belediyeliktir. Çok eski bir yerleşim yeri değildir. Kürt köyüdür. Köyü kuran ilk şahısların hemen bitişikteki Erbayê köyünde oturan Mirin (Mirê Kuresa'nın) Çeltik (Pirinç) tarlalarında çalışmak üzere gelenler olduğu söylenmektedir.

DEYWAN'a ilk gelenlerin MISURKA, MAHME GEVRA, KANDIKA ve ALİ REŞKA adlarında 4 kardeş olduğu, bunların VAN-MUŞ yöresinde gelerek önce Suriye'de HASEKÎ ile ABDÜ-LAZİZ dağları arasında bulunan KARESÎ bölgesine, sonradan da DEYRA ÇOMERA'ya yerleştikleri ve en sonunda da ERBAYÊ MİREKLERİNİN yanına gelerek DEYWAN'ı kurdukları anlatılmaktadır.

DEYWAN'DAKİ AİLELER:

1. MALA MISURKÂ
2. MALA MAHME GEVRÂ
3. MALA ALİ REŞKÂ
4. MALA KANDIKÂ
  - a. MALA TEMIRKÂ
  - b. MALA NU'MANKÊ
5. MALA HAYDERKÂ
(Muş HAYDERAN Aşireti'nden gelmeler)
6. MALA ABDUŞÎ
(Aslen Süryani olup MIDDİHÊ (MIDIN) Köyünden gelerek Müslüman olmuşlardır.)
7. MALA KIÇÇUKÂ
8. MALA SİNİKÂ (Batman yakınlarındaki SİNİKA aşiretin den gelmeler)

ALİKİ AŞİRETİ (KERBORAN)

ALİKİ Aşireti'nin Kerboran'ın Güney ve güneydoğusunda yaşayan bölümünün bu bölgeye Doğubeyazıt taraflarından Koçer (Göçebe) olarak geldikleri ve ilk liderlerinin MİR YAKUP olduğu rivayet edilmektedir. Daha sonraları aşiretin bir kolu Estel'in batısına göç etmiştir. Alikî Aşireti büyük ve dağınık bir aşiret

ret olup Bitlis, Batman, Siirt gibi illerde de kolları mevcuttur. Kürtçe konuşmaktadırlar. Aşiretin tamamı Müslümandır.

ŞEYH SAİDÊ PALOVÎ'nin dedesi Şeyh Ali Septi'nin Alikî Aşireti'nin CINDİKÎ koluna mensup olduğu ile ilgili Mele Hasan Hişyar'dan nakl edilen zayıf bir rivayet mevcuttur. Suriye'deki Şêx Ahmed Xıznewi Ailesinin de aslen Alikî olduğu söylenmektedir.

Son dönemlerde Hasankeyf, Beşiri ve Batman yöresindeki RAMAN Aşireti'nin Ağaları olan MALA HACÎ ABDULLA da (Soyadları Ramanlı, Özdemir, Demirer) Alikî Aşireti'nin ilk ağalarından MÎR Yakup'un çocukları olduklarını ileri sürmektedirler.

KÖYLERİ:
GOLİYÊ KÛR
DÎLAN
GURUZA
BAKVAN
ZINGİLOK
DİKÊ
PİLİSİYÊ

ALİKÎ (ESTEL'İN BATISI)

Kerboran'daki Alikî Aşireti'nin bir bölümü de Estel'in batısında Mahallemilerle Ömeriyan Aşireti'nin arasında yerleşiktir. Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadırlar. Liderleri NİBİLÊ'deki MALA MİRÊD AĞA'dır.

KÖYLERİ:
MİKRE
NİBİLÊ
HEVEDİNÊ

Mikre köyünün adı İran'da büyük bir Kürt aşireti olan MUKRÎ'leri hatırlatmaktadır. Ancak bu konu ile ilgili ciddi bir ilinti tespit edilebilmiş değildir.

OMERKÂ AŞİRETİ

Omerka Aşireti Kerboran'ın güneydoğusunda yerleşiktir. Liderleri Hedilê Köyünde MECDÎNÊ SIMO'dur. Son dönemdeki liderleri MALA HACÎ SÜLEYMAN'dır. Aşiret Müslümandır ve Kürtçe konuşmaktadır.

Bölgede anlatılan ancak tam olarak doğrulanamayan bir rivayete göre, OMO, KOMO, DORO, DAVÊ. . . yedi kardeş Ömerka, Dorikâ, Alika. . . aşiretlerine adlarını veren yedi kardeşlerdir.

KÖYLERİ:

DİNARA

İWAN

GIZRÊ

HESPIST

FİLE

MIRIKA KEFSINÊ

HÊDİLÊ

XENDÛK

ANCIKÊ

MEHMEDOLA

SITAWRANÊ

EZDÎNA

WERSIKÊ

GELİKUR

MIRIKÊ

XANDUKÊ

XIRBEHUR

ÇALIKÂ

GUNDÊ ASLÊ

Êzdina, Dinara ve Gundêaslê köylerinde Seyyidler bulunmaktadır.

ÂLIKÂ AŞİRETİ

ÂLIKÂ Aşireti Kerboran ile Midyat arasında yerleşiktir. Doğusunda Basıklı, batısında Dermemmika aşiretleri yer alır. Do-

rikâ, Ömerka ve Salıha aşiretleri ile de komşudur.

Aşiretin lider ailesi MALA CIMO'dur. Aslen ATMANKİ Aşireti'ne mensup olan Cimo ailesi Baykan yöresinden (Siirt-Bitlis arası) gelmişlerdir. ATMANKİLER en büyük Kürt Aşiretlerinden biri olan HAYDERANLARIN önemli bir koludur.

Atmankiler halen Kulp, Patnos, Baykan ve Gevaş'ta da mevcuttur.

Aşiretin merkezi olan HEŞTEREK Köyüne Cimo'nun dedesinin dedesi olan Ali veya onun babasının geldiği söylenmektedir.

Aşiret içinde yaygın olan rivayet ise bölgeye ilk olarak gelenin adının Süleyman olduğu ve Aynvert köyü yakınlarında halen kendi adıyla anılan Xırbehê Süleyman mevkiine yerleştiği yönündedir.

Süleyman Hasan'ın oğlu, Hasan da Mame Alé'nin oğludur. Hayvancılıkla uğraşan bir koçer olan Süleyman'ın oğullarından Osman Heşterek'e yerleşir. Osman'ın oğullarından Murad bir müddet Zêliyê'de kaldıktan sonra kardeşi Şero ile birlikte Heşterek'e yerleşir.

Murad'ın oğlu Ali'nin; Azem, Abdullah, Hasan ve Murad isimlerinde dört oğlu olur. Azem'in oğullarının adları ise Ano, Bubo ve Bışar'dır. Bubo'nun oğlu Farıs; Farıs'ın oğlu ise aileye adını veren CIMO (Cemil) dur.

Cımarlar bölgeye geldiklerinde yoğun bir Süryani nüfusla karşılaştılar. Heşterek'te de Süryaniler ve Müslüman Kürt Dorikâlilar yaşıyordu. Dorikâlilar komşu Dermemmîka Aşireti ile kavgalı olduklarından Heşterek'in Dermemmîka hududundaki arazilerini Cımolara verdiler.

O günün adetlerine göre eğer bir kişi koyununu köy meydanında kimseye yakalanmadan ve öldürülmeden kesebilirse o köye yerleşmeye hak kazanırdı. Keserken köylülerce öldürülürse kan davası güdülmezdi.

Aşiretin gençlerinden İLYAS yakalanmadan HEŞTEREK meydanında koyununu kesmeyi başarinca Aile Heşterek'e yerleşir. İLYAS ve 6 kardeşi (İLYAS, EDÎ, İBRAHİM, ABDULLAH, XALID, GIZOKA, AMER) Dorikâlilarla köyü yarı yarıya paylaşırlar.

O tarihlerde bölgeye ZAZ'da ikamet eden MALA ŞÊXÊ'lerden (Derhaviler) aslen ALÎNE (Derhavî yakınlarında) köyünden

olan MAHMUDÊ OSMAN'ın oğulları FENDÎ ve BEYDO hükmetmektedir.

Köydeki Müslüman Mala Mahmud ile Süryani Mala ŞA'O Dêrhawilere karşı Cimo'nun babası FARIS'ı destekliyorlardı. Bu durumu kabul etmeyen DERHAVÎ'ler onları ZAZ'dan çıkarınca her iki aile de KEFRÊ köyüne sığınır. Ancak Kefrê'den ZAZ'a zarar vermeye geldiklerinde DERHAVÎ'ler 6 kişiyi yakalar ve diri diri toprağa gömerek öldürürler.

Aileleri Heşterek'e giderek bu durumu CIMO'nun babası ALIKÂ ağası FARIS'a bildirince, Faris onları valiye şikayet etmeleri için Diyarbekir'e gönderir. Hükümet kuvvetleri olayla ilgili araştırma yaptıklarında parçalanmış cesetlere ait bir el bulunur. Bulunan ceset parçası Diyarbekir'e gönderilir.

Olayı araştırmaya gelen hükümet kuvvetleri diğer cesetleri de ahırda bulunca Dêrhawiler'in fermanı kalkar. Liderleri ÜZEYR ve ŞÊR BEYDO (İki amcaoğlu) ZAZ'ı terk ederek tekrar eski köylerine yerleşirler. Mıntıka Cimo'nun babası Faris'ın egemenliğine girer.

Zazlıların bu olay ve sonrasında her sorunlarını hükümete şikayet etmelerinden dolayı bölgede 'Heçî Zazî'ne, gilehçîne' (Zazlı ise şikayetçidir) sözü atasözü haline gelir.

Alika Aşireti'nin en meşhur siması 1844-1912 yılları arasında yaşayan CIMO (CEMİL) Ağadır. CIMO, ününü 2. HACO'yu (Suriye'de ölen ünlü 3. HACO'nun babası) öldürerek sağlar. Olay kesin olmamakla birlikte nüfus kayıtlarına göre 1871 yılında cereyan etmiştir. Hükümet kuvvetlerince takip edilen 2. HACO'nun takibatına Kercoz Aşiret reisi İsmailê Hasanê Şemdin, Arnas Aşiret lideri Mala Osmanê Temürler ile birlikte Alika ağası Cimo'da katılır. 2. HACO. ÇİYAYÊ MAVA'da BİRİKÊ ile BÊDARÊ arasında çaresiz kalınca hükümet kuvvetlerine teslim olur. Kumandanın emrine rağmen hiçbir ağa 2. Haco'yu öldürmeye yanaşmaz.

Olay tarihinde genç bir ağa olan Cimo 2. Haco'nun kafasını keser. Bu olaydan sonra Cimo'nun ünü ve etkinliği artar. 2. Haco öldüğünde hamile olan karısı bir erkek çocuk dünyaya getirir. Çocuğa babasının adı (3. Haco) verilir.

3. HACO 14 yaşına geldiğinde Dermemmıka Aşiret reisinin kızı Halime ile evlenir. Bir müddet sonra ise amcazadesi Serhan

Ağa'nın nişanlı olan kızı Peyruze'yi kaçıır. (Peyruze ünlü Kürt ozanı Cıwan Haco'nun babaannesidir.) Kızın nişanlısı Aşıtilerin ağaları olan Mala Ahmed Yusuf Hasen'lerdendir. Genç ve desteksiz olan 3. HACO hem Aşıtilerden hem de Serhan Ağa'dan çekindiğinden bölgeyi terk eder.

Son çare olarak babasının katili CIMO'ya dextralet etmeye (sığınmaya) karar vererek Heşterek'e gider. CIMO, 3. HACO'ya bext (eman) verir. 3. HACO'ya izzet ikram edilir. HAX Köyüne, Süryani HANNA'nın evine yerleştirilmesine karar verilir. 3. HACO HAX'ta 3 YIL Cimo'nun misafiri olarak kalır.

Cimo her hafta bir oğlu ve yedi adamını 3. Haco'ya nöbetçi olarak görevlendirir. Bu arada 3. Haco'nun evine yerleşmesinden rahatsız olan Haxlı bir Süryani olan HANNA, Cimo'nun kardeşi Muhammed'in 3. Haco'nun karısı Peyruze'ye sarkıntılık ettiği dedikodusunu yayar. CIMO aşiretin adının doğru veya yanlış da olsa kirlendiğine hükmederek kardeşi Çaçan'a diğer kardeşi Muhammed'i öldürmesini söyler. ÇAÇAN kardeşi Muhammed'i DEYRİK köyü ile ZAZ arasında bulunan DEYRA ELİNÊ yakınlarında öldürür.

3. HACO'nun 7 akrabası bir gün HAX köyüne 3. HACO'nun ziyaretine gelir. Niyetleri Cimo'yu HAX'a çağırarak öldürmektir. O gün Hax'a tesadüfen yeğeni İSİK EMER (İSAYÊ ÖMER) ile birlikte giden CIMO, 3. HACO'nun odasına girdiğinde durumu fark eder. Tüfeği ve hançeri yanında olan yeğeni tedbiri elden bırakmaz. 3. HACO, CIMO'nun hançerini ister.

Cimo durumu anlamasına rağmen onuruna yediremez ve hançerini 3. Haco'ya uzatır. Hançer elden ele 7 kişiden geçerek tekrar 3. Haco'ya geri döner. Kimse CIMO'ya darbe vurmaya cesaret edemez. 3. Haco hançeri tekrar Cimo'ya iade eder.

İsık Emer sayesinde kurtulduğunu anlayan CIMO Heşterek'e döner dönmez 3. Haco'ya haber yollar, ertesi gün şafak doğana kadar bext verdiğini ve bu sürenin sonuna kadar köyü terk etmesini söyler. 3. Haco akrabalarına kızar, ancak köyü terk etmek zorunda kalır ve Kercoz Ağaları olan Hasanê Şemdinlere (EKMEN Ailesi) sığınır.

CIMO'nun adamlarının başı REMKÊ GIRIZ isminde bir kişidir. Cimo'nun baş muhafızı ise yıllarca yanından ayırmadığı HIRPÊ isminde Cimo'nun aşiretinden olan Mala Gîzorki'lerden bir kadındır.

Adı aşiret içinde bir efsane olan HIRPÊ'nin genç kızlığında çobanlık yaptığı ve 250 keçisine kurt dadandığı ve nihayetinde 3 keçisinin kaldığı, kalan 3 keçiye de Ziyaret mevkiinde 2 kurtun saldırdığı taş ve odunlarla kurtlara saldıran HIRPÊ'nin onlarla baş edemediği 2 kurtun iki keçiye boğazladığı üçüncü keçinin de arkalarından gitmesi sonucu ağabeyinden korkan HIRPÊ'nin CIMO'ya sığındığı anlatılmaktadır.

Bir müddet sonra abisi HIRPÊ'yi almaya gelirse de HIRPÊ dönmek istemez. Üçüncü günün sonunda ikna olur. Cimo isterse yanlarında kalabileceğini söyleyince HIRPÊ 'Ben yemek yapamam, bulaşık, çamaşır yıkayamam ev işleri yapamam eğer bana silah verersen kalırım' der. REMKE GİRİZ, HIRPÊ'ye silah, erkek elbisesi ve cephanе verir.

HIRPÊ o günden sonra ölene kadar erkek elbiseleriyle dolaşır, kaval çalar, silah kullanır. Cimo Arnas Aşiret reisi OSMANÊ TEMİR'İN damadı olmak istediğinde OSMANÊ TEMİR'in 7 kızı içinden MERYEM'İ, HIRPÊ seçer. Birçok hikayesi anlatılan HIRPÊ bir gün bir köyde genç bir kızı sıkıştırır. Kız bağırcınca Hırpê göğüslerini açarak kendisinin de kız olduğunu, bağırmasını söyler. 120 yaşında ölür.

Cimo'nun kızı SÊVÊ, Cimo'nun ölümünden sonra (Ahmet Çelebi'nin annesi) Çelebi Ağa ile, Çelebi'nin kızı Fatma, Cimo'nun oğlu Latif ile, Çelebi'nin diğer kızı Vesile ise Cimo'nun torunu Ramazan ile evlenir. (Ramazan, Feremez Aslan'ın babasıdır, Feremez Aslan'ın annesi ise Doriki'dir.) Cimo'nun ikinci hanımı AYŞE ise ESTELLidir. CIMO, yerel nedenlerden dolayı göç ederek iki yıl Diyarbakır'ın Çınar İlçesine bağlı GOZELŞÊX (Altınakar) Köyünde ikamet eder.

1912'de Alikê Battê amcası 2. Haco'nun intikamını almak amacıyla olaydan 41-42 yıl sonra Cimo'yu ve oğlunu öldürür. Bu olaydan beş altı yıl sonra meydana gelen TINAT olaylarında CIMO'nun oğlu LATİF, babasının katili Alikê Battê ile barışarak onu destekler. Tınat dönüşü Midyat şehir merkezinde Süryani ZETTÊ Ailesi'nin evine misafir olur.

Bazı Süryaniler Latifê Cimo ile Haco'yu barıştırmak isterler. Ancak Çelebi yanlısı Süryaniler bir emri-vaki ile Haco yerine Çelebi'yi Zette'lerin evine getirirler.

Çelebi Ağa kızı Fatma'yı Latifê Cimo ile evlendirir. Latifê Cimo'nun kız kardeşi (Cimo'nun kızı) SÊVÊ ile de kendisi evlenir.

Bu şekilde iki aile barışır.

Serdef köyündeki ZADIKÊ Ailesine adını veren ZADIKÊ' de (Hacı Hayri Aslan'ın babaannesi) Cımo'nun kız kardeşidir.

Cımo'nun torunlarından Feremez Aslan 1994-1999 yılları arasında Midyat Belediye Başkanlığı yaptı.

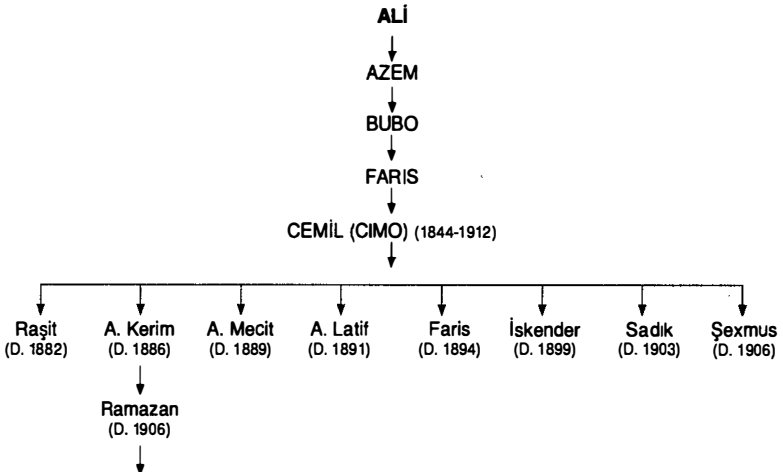
Alıka Aşireti'nin içerisinde yoğun bir Süryani nüfusu mevcuttu. Aşiretin merkezi olan Heşterek'te de Süryani ve Müslüman Kürtler birlikte yaşıyorlardı. Heşterek'te ayrıca Kürt DORİKÂ Aşireti'ne mensup ailelerde bulunmaktadır.

ATMANKİLER 4 Bavıktır (Baba-kol)

1. MALA AZEM
2. MALA EDÎ
3. MALA FETHO
4. MALA ABDULLAH

ÂLIKÂ Aşireti içinde CİMO Ailesi'ne muhalefet eden HİTO Ailesi de aynı aşiretin Mala Abdullah koluna mensuptur. Her iki aile de amcazadedir. Ayrıca HİTO, CİMO'nun kız kardeşinin oğludur. Cımo, Hıto'nun dayısıdır.

CİMO AİLESİNİN SOY AĞACI:

ÂLIKÂ AŞİRETİNİN KÖYLERİ:

HEŞTEREK	Süryani ve Müslüman karışık
ZAXURAN	
ROVERİ	
HAX	Süryani
BAKISYAN	Süryani
GUNDE XACE	
SERDEF	
ZAZ	Süryani ve Müslüman
DEYRSALİB	Süryani
XARAB QESİR	
DEYRIK	
HERMEYSE	
DERKUFAN	
BÊCIRMAN	Seyyid Bilal'ın türbesi bu köydedir.
BÊDARÊ	
XANIKÂ	(Gercüş'e bağlı)
BİRİKÊ	(Gercüş'e bağlı)

Alıka Aşireti içerisinde ayrıca çok sayıda SEYYİD yaşamaktadır. İleride bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi verilecektir. Aşiretin Müslümanları Kürtçe konuşmaktadır.

Aşiretin Heşterek ve Hax köylerindeki Süryaniler Kürtçe, Bakısyan, Zaz, ve Deyrsalib köylerindeki Süryaniler ise Süryanice konuşmaktadır.

Midyat Turabidin Metropolitisi SAMUEL AKTAŞ da aşirete mensup Bakısyan köyündendir.

ZAXURAN AŞİRETİ

ZAXURAN Aşireti Alıka'ya (Mala Cımo) bağlı olmakla birlikte kendi bölgesinde müstakil bir aşirettir. Zaxoran isminin Kuzey Irak'taki Zaxo'dan geldiği ileri sürülmektedir. Süryanice'deki Zaxuri-büyücü kelimesi ile bağlantı kuranlar da vardır.

HACO, ÂLİKÊ BATTÊ, SERHAN ve ÇELEBÎ'nin mensup oldukları MALA OSMAN (Osman ailesi) da aslen Zaxuranlıdır.

ZAXURAN AŞİRETİNİN KÖYLERİ:

ZAXURANA MEZİN :

HASÊKORÊ

GUNDIKÊ PORTÊ

ÇALKÊ KÛNDO

AMERÊ AÇO

SİVOKÊ

ROVERÊ

XERABÊ HURİYA

XIRBIHÊ CIBRÊ

GERNUS

NEWALA GELETÊ

XERABÊ REŞ

ANCIKÊ

MÊRANKÊ

ZAXURAN'DA BÂVİKLAR (AİLELER)

ŞÊX İBRAHİMKA: Mala Porti ve Mala Şêxmuskâ gibi kolları vardır. Halanî'den geldikleri ve Mala Şêxê Zırav ailesine mensup oldukları söylenmektedir.

OSIKÂ: BOTAN'dan Şırnak civarından gelme ve aslen koçer oldukları anlatılmaktadır.

DORİKA: İsmlerinden de anlaşıldığı gibi Hevêrka'nın Dorikâ Aşireti'ne mensupturlar. İleride Dorikâ aşireti hakkında ayrıntılı bilgi verilecektir.

ROVERİ: Yezidi asıllıdırlar. TAKA'dan gelme Mala Yusufê Murad bir dönem Zaxuran'da ağalık yapmıştır.

KENENKÂ: Mala Kenanka Mahmuşo'nun çocuklarıdır. Nereden geldikleri ihtilaflıdır. Arap Tayy aşireti, Tebriz, Kızıltepe Kikan, Silvan ve Kasrik (Cizre-Şırnak arası) ve Zaho rivayetleri vardır. En yaygın rivayet Kasrik yolu ile Zaho civarından geldikleridir. Haco, Alikê Battê, Çelebi ve Serhan Ağaların mensup oldukları Mala Osman, Kenanki'dir. Kenanka'nın ilk atasının (Muh-temelen Kenan) amcasının kızını kaçırarak Zaxoran'a geldiği ve ilk önceleri Mala Porti'nin yanında kaldığı anlatılmaktadır.

Kenanka'ya mensup Mala Şemdin Binkelbê ve Êrdê köylerine, Mala Haci ise Batê köyüne göç ederek yerleşmiştir.

Zaxoran Aşireti'nin tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır. Halen büyük bir kısmı Midyat ve Nusaybin ilçe merkezlerinde yaşamaktadır.

DERMEMMIKÂ AŞİRETİ

DERMEMMIKÂ Aşireti, Hevêrka'nın en eski aşiretlerinden biridir. Aşiretin içerisinde Süryaniler ve Müslüman Kürtler birlikte yaşar. Midyat'ın doğusunda Midyat ile Kerboran arasında yerleşiktirler. Dermemmika'nın doğusunda Alika, kuzey batısında Arnas batısında Mizizex güneyinde ise Dorikâ ve Domana aşiretleri yaşamaktadır.

Aşiretin Lider ailesi MALA ŞÊXÊ BEYAZÎD'dir. Aile Doğubeyazıt'tan yaklaşık olarak 1650'den sonra gelerek bölgeye yerleşmiştir. İlk gelen şahsın ismi konusunda ihtilaf vardır.

ARNAVÎS veya ANFÎS (Hırçın, sert, asabi) lakabını taşıdığı isminin ise 'Şêx Bekirê Sor' olduğu rivayet edilmektedir. Halen Ağrı Doğubeyazıt yolu üzerinde Ağrı merkeze bağlı Uzun Veli (Uzun Ali) Köyünde Şêx Bekirê Sor adlı bir kişinin mezarı bulunmaktadır. Şêx Bekir'in Güneyden Serhad'a geldiği ve beş kardeşinden Şêx Sani'nin yolda vefat ettiği ve Şêx Bekir'in yöredeki Celalilerin Şeyhi olduğu, bu ailenin İran'ın Maku şehri yakınlarındaki ÎSA XAN ve HASSE ŞÊXÎ köylüleri ile akraba, dedelerinin adının da XAN ABDAL olduğu rivayet edilmektedir. Ancak adı geçen Şêx Bekir ile Dermemmikalıların atası Şêx Bekir'in aynı kişi olup olmadığı konusunda bir netlik mevcut değildir. Ağrı'dakiler halen Celali Aşireti'nin SAQAN koluna mensuptur.

Beyazıt'tan geliş sebepleri de farklı farklı şekillerde anlatılmaktadır. Bir rivayete göre Beyazıt'ta ailenin lideri olan şahsın hanımı kocasının küçük kardeşi ile (kardeşlerin anneleri ayrı) ilişki kurmak ister ancak delikanlı bunu şiddetle red eder. Bu durumu hazm edemeyen kadın delikanlıya iftira edip cariyesine de yalancı şahitlik yaptırır, kayınbiraderini kocasına şikayet eder. Büyük bir öfkeye kapılan ağabey kardeşini ve kardeşine destek veren kız kardeşini köyden kovar.

Yedi yıl aşiretten uzak kalan küçük kardeş bir yedinci yılın

sonunda bayram sabahı barışmak üzere abisinin evine gider. Kız kardeşi evin dışında bekler.

Ağabeyine barışmak istediğini söyler, ancak ağabeyi kılıcını çekerek üzerine yürür. Son bir gayretle ağabeyine yalvarır:

Qurban we neke

Kurban olayım yapma

Bi ya jinê neke

Kadın sözüyle hareket etme

Keleha Bazîdê xera neke

Beyazid kalesini yıkma

Serê birê jî jêneke

Kardeşinin kafasını da kesme.

Kardeşinin yalvarmalarını dinlemeyen ağabey kardeşini öldürerek cesedini avlunun dışında bekleyen kız kardeşinin önüne atar. Kız feryatlarla cesedi alır, bulduğu bezlere sararak doğruca Beyazîd ağalarından olan dayılarının aşiretine gider.

Bayram sabahı yeğenlerini gören dayıları sevinerek kızın getirdiği yükü indirmesine yardım ederler. ‘Hediye olarak bize ne getirdin?’ diye şakalaştıklarında kız ‘abdest alın gelin size göstereyim’ der. Abdest alarak döndüklerinde en sevdikleri yeğenlerinin param parça olmuş cesediyle karşılaşan dayıları çılgına döner ve adamlarını toplayarak intikam almaya giderler. Katil Ağabeyi ve adamlarını öldürerek fermanlarını kaldırırılar. Ailenin sağ kalanları dağılır ve bir kısmı Turabidin’e gelir.

Bir başka geliş nedeni olarak yine kan davası rivayet edilmekte; başka bir rivayette ise 1639 yılında Osmanlı Devleti ile İran Şahı arasında imzalanan Kasrışirin anlaşmasından sonra Beyazîd bölgesinden birçok aşiretin Turabidin’e göç ettiği Mir Yakup, Xalef Ağa ve Bekir ailelerinin de bu göç edenler arasında oldukları ileri sürülmektedir.

DERMEMMIKÂ isminin anlamı konusunda da değişik rivayetler vardır. Dermemmika’lıların büyük bir kısmının amcazade olduklarından hareketle Kürtçe ‘DIGEL MAMÊ XWE NA’ Amcalarıyla birlikte olanlar kelimesinden türediğini ileri sürenlere karşılık, büyük bir çoğunluk Ailenin Beyazî’ta MEMMIKÂ Aşireti’ne mensup olduğunu DERMEMMIKÂ’nın MEMMIKÂ DERVE, DERVE MEMMIKÂ (Dışarı çıkan, göç eden Memmika’ dan geldiğini ileri sürmektedir.

Aşite mensup bazı kişiler ailenin ŞEYH asıllı olduğunu ve Memmika Aşireti’ne dışardan gelerek aşiretin dini önderleri ol-

duklarını ileri sürerken bir kısmı ise Doğubeyazıt'a yakın ÇALDIRAN yöresinde 'BEY' olduklarını ileri sürmektedir.

1600'lü yıllarda büyük bir ihtimalle Osmanlı ile İran arasında 1639 yılında imzalanan KASRIŞİRİN anlaşmasından sonra bölgeye gelen aile, önce HESKALÊ'ye oradan da KEFERZÊ'ye yerleşir.

Reis (Baba) Keferzê'de oturur. En büyük oğlu BEKÎR'i HELAX'a, avcılığa meraklı oğlu İZZEDİN'i KEFERBÊ'ye, diğer oğlu BEHLÛL'ü HESKALÊ'ye yerleştirir, en küçük oğlu SÜLEYMAN ise KEFERZÊ'de babasının yanında kalır. Baba ocağı olduğundan Keferzê Dermemmika Aşireti'nin merkezi olur. Aşiretin ağılığı Keferzê koluna geçerek günümüze kadar aynı şekilde devam eder.

Rivayetlere göre ŞÊXÊ BAZÎD'ler HAX köyünde MALA XALEF Ağa ile çatışır. XALEF'lerden ALÎ ve İSKAN isimlerinde iki şahıs öldürülür. Bilahare aileler birbirlerine kız alıp vererek barışır. MALA XALEF Ağa Nusaybin ovasına iner. Bu yöredeki SANCAKA XALEF AĞA mıntıkası adını bu XALEF Ağa'dan almaktadır.

Şêxê Bazîd'ler de Heskalê'ye yerleşir. BEKÎR, HELAX ile HESKALÊ arasında XIRABÊ NASÊ'de babasıyla tartışır, onu yaralayarak HELAX'e sığınır. Bazı rivayetler bunun bir danışıklı döğüş olduğunu ileri sürmektedir. O tarihte HELAX'te RAMMÎ'ler ve bilahare Kartmin'e gidecek olan SEYYİDLER vardır. Bekir önce Rammilerle ittifak kurarak Seyyidleri köyden çıkarır. Daha sonra da babasıyla barışarak Rammileri köyden çıkarınca, aile köyün tek hakimi olur. Sonraları ailenin bazı kolları Estel, Keferallab, Hasankeyf, Êsê, Kerkinnê, Zêliyê ve Suriye'ye dağılır.

DERMEMMIKA AŞİRETİNİN KÖYLERİ:

KEFERZÊ

Müslüman ve Süryani karışık

KEFERBÊ

Müslüman ve Süryani karışık

HELAX

Müslüman ve Süryani karışık

HESKALÊ

XANIKÂ

BEHWAR

KEMMÊ

ÊSÊ

KERKINNÊ

ZÊLIYÊ

KEFZENGE

Seyyid'dirler.

KEFSURA DERMEMMIKÂ

XERABÊ NASÊ

PİRKÂN

DERMEMMIKÂ Aşireti'ne mensup olanların sonradan Suriye'de de MAŞUQÊ, GİRDEM, BABASÎ gibi kurdukları köyler de mevcuttur.

ÇOMERÎ Aşireti de öteden beri Dermemmika'ya bağlı hareket etmektedir.

Aşiretin Hıristiyanları Süryanice Müslümanları ise tamamen Kürtçe konuşmaktadırlar. Bir istisna olarak HELAX Süryanileri Kürtçe konuşmaktadır.

Yaklaşık olarak 1600'lü yıllarda Raman Aşireti'nin de bölgede yaşadığı ile ilgili rivayetler vardır. Kefsura Dermemmika'da "Nekaba Remma" diye bir mevkinin olması, Salhê köyünde "Bêndera Remma" (Ramanlıların harman yeri), bulunması ve Bekir'in Helax'a geldiğinde Ramanlıları çıkarması gibi rivayetler Raman Aşireti'nin bir zamanlar bu bölgede bulunduğu ile ilgili önemli delillerdir.

HEVÊRKÂ Aşireti'nin bilinen en eski ilk liderleri Keferzê'de oturan Dermemmika Ağalarıdır. Daha sonraları bu liderlik el değiştirmiştir. 1700'lü yıllardan beri Dermemmika Aşireti'nin liderliğini MALA İSMAİL yapmaktadır. Daha sonraları Mala İSMAİLÊ VERDÊ'lere rakip olan amcazadeleri Mala Hemkê'lerden Abdullah Taş günümüzde Mala Hamke'lerin liderliğini yapmaktadır.

Ünlü Kürt Ozanı ŞİVAN PERWER ile karısı GÜLİSTAN'ın aileleri aslen Keferzêlidir. Ünlü Süryani Din Adamı ve yazar AZİZ GÜNEL'de Keferzêli'dir.

HELAX KÖYÜ (AHLAH)

HELAX Köyü Dermemmika Aşireti'nin en önemli köylerinden biridir. Midyat-Kerboran yolunun yaklaşık 10. Kilometresinde yolun sağındadır. Ana yoldan biraz içeride olan köyün yolu Arnas köyünden geçmektedir. Süryaniler HELAX isminin

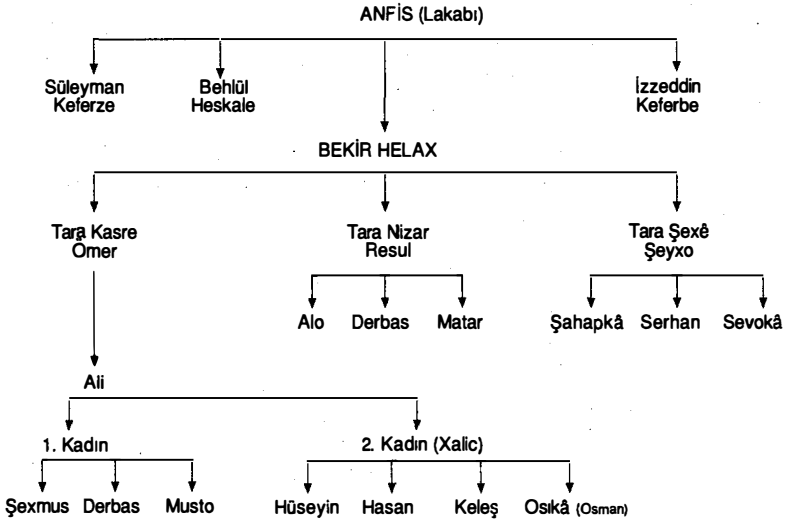
Asur Kralının oğlu HALAHO'dan geldiğini rivayet etmektedir. Köyün adı Kürtçe HELAX, Arapça HELAH, Süryanica AHLAH olarak telaffuz edilmektedir.

Yakın zamana kadar köyde Müslüman ve Hıristiyanlar birlikte yaşamaktaydı. Köyün Müslüman Kürt halkı yaklaşık olarak 1650'li yıllardan sonra köye gelen BEKİR'in torunlarıdır.

Sonradan köye gelen küçük bir iki aile dışında köyün tamamı amcazadedir. (PISMAM)

Bekir'den önce köyde bulunan ve Kilisenin arazisi üzerine HELAX camisini inşa eden Kartmin Seyyidlerini Bekir köyden çıkarmış, Doğubeyazıt'tan gelen Bekir ve çocukları daha sonra köyün hakimi olmuşlardır. Estel ve Keferallab'taki HALAHİ ailesi de aslen HELAXlı olup Bekir'in torunlarıdır. HELAXlılar günümüzde yoğun olarak Midyat şehir merkezi, Estel ve Nusaybin şehir merkezinde yaşamaktadırlar.

HELAX KÖYÜNÜN SOY AĞACI

Köyden daha evvel çıkan MALA GINDERKÂ ve MALA ĞAZİKÂ'da TARA ŞÊXÊ'ye (Şêxê Mahallesi) mensupturlar. Estel'deki Halahi ailesi de GINDERKÂ'dır.

Köyün içerisindeki mahalli particilik XALİCİ ve ÖMER yanlıları şeklinde devam etmiştir.

Her iki tarafta ÖMER'in oğlu olan ALİ'nin çocukları olup kardeşler, ancak anneleri ayrıdır.

Ali'nin ikinci karısı Xalic'in (Hatice) Estelli, çok mücadeleci bir kadın olduğu anlatılmaktadır.

ALİ'nin ilk karısından olan çocukları dedelerine izafeten MALA OMER, ALİ'nin ikinci karısı, Estelli XALİC'e izafeten MALA XALİCİ olarak adlandırılmıştır.

KEFERZÊ KÖYÜ

KEFERZÊ Köyü DERMEMMIKÂ Ağalarının oturduğu, aşiretin merkez köyüdür. Köyde Süryaniler ve Müslümanlar birlikte yaşamaktadır.

KÖYDEKİ MÜSLÜMAN AİLELER:

1. MALA İSMAİL (Ağa ailesi)
2. MALA GURRÎ

OMERKÂ Aşireti'nin GURIZA Köyünden gelmeler.

3. MALA HİSEYNÊ XİZALÎ
4. MALA HACİYÊ FATİMÊ

KÖYDEKİ SÜRYANİ AİLELER:

1. MALA XWACİKÊ

Ünlü tarihçi ve yazar piskopos AZİZ GÜNEL bu aileye mensuptur.

2. MALA KERMEXANA
3. MALA DİHIKÂ

Ünlü tarihçi-yazar XORİ NUMAN AYDIN bu aileye mensuptur.

4. MALA QUZILA

Yörede çok uzun yıllar muhtarlık yapması ve keskin hafızası ile ünlü Muhtar CIRCO bu aileye mensuptur.

5. MALA ÇILTIRRA
6. MALA SARIKÂ

Ünlü ozan ŞIVAN PERWER'in dedesinin babası Sofi Mele | 135

Ali'nin bu aileye mensup olduğu ve sonradan Müslümanlığı seçtiği söylenmektedir.

KEFERZÊ köyünün kurulmasından önce şimdiki Keferzê köyünün yanında RAĞOLA denilen bir köy olduğu ve Süryani SARIKÂ ailesinin burada oturduğu rivayet edilmektedir. SARIKÂ ailesi KEŞE (PAPAZ) leri ile birlikte HESKALÊ 'ye giderek müslüman ŞÊXÊ BAZÎD'leri koruyucu (Süryanice HAFÎR) olarak köylerine getirirler.

RAĞOLA boşaltılarak şimdiki KEFERZÊ inşa edilir. ARNAS, KEFERBÊ ve KEFERZÊ kiliselerinin aynı tarihlerde inşa edildiği ve mimarlarının da aynı şahıs olduğu rivayet edilmektedir. Sarıkâ ailesi, Keferzê'de evlerinin içinde halen mevcut olan kiliseyi inşa eder.

Köye gelen müslüman ailenin ilk lideri İSMAİLÊ VERDÊ'nin dedesi İSMAİL'in babası Süleyman'dır. İsmail'in 10 oğlu olduğu ve ARNAS Aşiret lideri MUHAMMED ŞÊRO'nun kız kardeşi ile evli olduğu anlatılmaktadır.

İsmail'in atalarından olduğu rivayet edilen NÎMET ile ilgili bir bilgi yoktur. Ancak köyde HINNARA NÎMET ve NIZARÊ MEMMIKÂ diye mevkiler vardır.

İSMAİL'den sonra Ağalık oğlu SILO'ya geçer. Tahminen 1830'lu yıllarda SILO'ya (Süleyman) muhalif olan DERMEMMI-KÂlılar bir bayram sabahı Sülo'nun ziyaretine gelirler. Nişan atmak için onu köyün dışına çıkararak bir LOĞ taşını (GENDOR) nişan olarak belirlerler. SILO nişan alma ile meşgulken sözleşen 40 kişi onu öldürür.

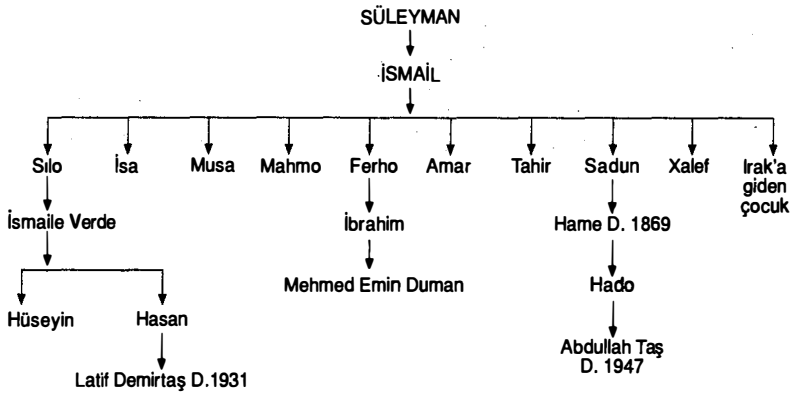
Kuran talebesi olan Küçük kardeşi XALEF de göğsünde Kuranı Kerim olduğu halde öldürölür. Olayı gören AHO adında bir Süryani Silo'nun kardeşi FERHO'ya Süryanice 'kaç Silo'yu öldürdüler' diye bağıırır. FERHO doğruca Arnas'a dayısı Muhammed Şêro'nun yanına kaçar. Botan Miri de o gün orada misafirdir. O tarihte Botan Mirinin Midyat'taki temsilcisi MELE ABDÜLCELİL isminde bir kişidir.

Muhammed Şêro büyük bir öfke ile Keferzê'ye gelir. Katiller Mire sığınır, ancak Mir onları Muhammed Şêro'ya teslim eder. 40 kişiden sadece ALIKÂ Aşireti'nin DEYRIK köyünden olan BIRCO isminde biri kurtulur, diğlerleri öldürölür. Olay tahminen 1830'lu yıllarda meydana gelir.

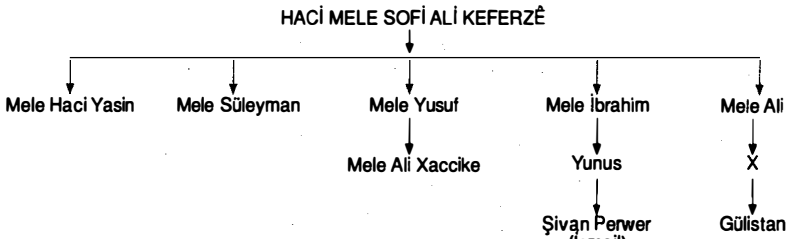
Mir Muhammed Şêro'nun yeğeni FERHO'yu ağa yapar. Ferho, Silo'nun karısı Süryani asıllı VERDE'yi nikahlar. İSMAİLÊ VERDÎ, Sofi İbrahim Duman, Muhammed ve XALLO DOĞAN (D. 1842) VERDE'nin oğullarıdır. FERHO'nun ilk karısı ise HANİFE'dir. Oğlu Osê Ferho'dandır.

Bir olaydan dolayı tutuklanan FERHO Diyarbekir'de hapis-hanede ölünce karısı Hanife'yi kardeşi SADUN nikahlar. Bir müddet sonra tutuklanan SADUN'da Diyarbekir hapis-hanesinde ölür. (Sadun 'Hawinê' lakaplı Abdullah Taş'ın büyük dedesidir.)

İSMAİL'in atalarının sırasıyla SÜLEYMAN-NİMET-İSMAİL-İZZEDDİN-İSMAİL-MAHMO-İSMAİL-NİMET-İSMAİL-BEHLÛL-ŞÊX MUHAMMED BEYAZİD olduğu şeklinde zayıf bir se cere vardır.

ŞIVAN PERWER AİLESİ

KERKINNÊ KÖYÜ

KÖYDEKİ AİLELER:

1. Kerbent Seyyidleri
2. Mala Avdê
Süryani asıllı Müslüman
3. Mala Sosîki
4. Mala Bedriki

SOSIK ve BEDRİK'in kardeş oldukları ve Şêxê Bazid ailesine mensup bu kardeşlerin 8 kuşak önce KEFERZÊ'den geldikleri rivayet edilmektedir. (Yaklaşık olarak 1750 yılları)

ZELİYÊ KÖYÜ:

ZELİYÊ Köyünde de MALA ŞÊXE BAZİDLER yaşamaktadır.

1. MALA İSMAİLÊ HİSO. HELAX'tan gelmişlerdir.
2. MALA NAZÊ. KEFERZÊ'den gelmişlerdir.

KEFERBÊ KÖYÜ:

MÜSLÜMAN KÜRTLER:

MALA ELİKO (Şêxê Bazidlerden İzzeddin'in Torunlarıdır.)

MALA FIRMO (Şêxê Bazidlerden İzzeddin'in Torunlarıdır.)

MALA LEVEND

MALAKEJJO (Keferzê'nin mevrası olan ÇALDIRÊJ'den gelmeler.)

SÜRYANİLER:

BET BESSOKA

BET USIFKE

BET ŞABO

BET KOMO

BEHWAR KÖYÜ

Midyat Kerboran yolu üzerinde büyük bir köydür. Müslüman ve Kürttürler. Çok eski bir yerleşim yeri değildir. Köy halkı aslen köçerdir. BEHWAR köyünün eski yeri halen harabe olan BEHWARKÂ'dır. Köy ilk zamanlar KERCOZ Aşireti'ne bağlıydı. Çıkan aşiret çatışmalarında 40 kişi öldürüldükten sonra DER-MEMMIKÂ Aşireti'ne bağlandı.

KÖYDEKİ AİLELER:

1. MALA XALLO

MALA YUSIF

MALA ŞİNO

MALA ŞEMO

MALA MIHO Aileleri bu isimlerdeki 5 kardeşin torunlarıdır. Köye GARZAN (Kozluk) civarındaki BEKİRAN Aşireti'nden gelmişlerdir.

2. MALA HOŞTIKÂ

Mala Hoştika'nın köyün yerlileri olduğu, HOŞTIQ'ın Salheli Hacı Süleyman'ın ğulamı olduğu, Hacı Süleyman'ın onları Zıvıng (kışlak) olan Behwar'a köye yakın arazileri kendisine vermeleri şartıyla yerleştirdiği, bunu kabul etmeyen HELAX'lilerle çatıştıklarını, ancak sonunda köye yerleştikleri söylenmektedir.

3. MALA MAHMASINA

Mala Mamamsına'nın İdil yakınlarındaki HESSINA Aşireti'nden geldiği söylenmektedir. Hacı Cemil Doğanay MAHMASINA Ailesindendir.

4. MALA İSTEYFO

Aslen ZAZ köyünden ve Süryani olan aile sonradan Müslüman olmuştur. İSTEYFO'nun oğlu İSKENDER'in 1915'lerde Müslüman olmayarak Suriye'ye gittiği söylenmektedir.

Köyün tek Süryani ailesi olan MALA HANNİKÊ ise yıllar önce köyü terk etmiştir.

Mala Hoştika'nın Sinohalıları köye çağırdığı söylenmektedir.

ÇOMERİ AŞİRETİ

ÇOMERİ AŞİRETİNİN KÖYLERİ:

PİRKÂN

BİHELFÊ

DUBEN

MENDİKÂN

ERBATÊ

MARİNÊ

QESRİKÊ

DEYRA ÇOMERA

Pirkân, Bihelfê ve Duben Midyat'a diğerk köyler Nusaybin'e bağılıdır. Aşiretin aslen Yezidi olduğı ve Kuzey Irak'tan geldiğı, aşiretin atalarından Çomeri Paşa'nın PİRKÂN'da Müslüman olduğı anlatılmaktadır.

Aşiretin en ünlü şahsiyetleri Midyat'a yerleşen ve ilk Nehroz'u öldüren Ali ŞÊXANÎ ile KERCOZ GULLIKA Ağası ABDÎ-YÊ HEMZİKÊ'nin intikamını alan AMO REŞ'tir. Her ikisinin de Bihelfê'de oturan MALA AZEM'e (Mala Azem'in Saliha Aşireti'ne mensup olduğınu diyenler de var) mensup oldukları söylenmektedir.

Bihelfê köyü Keferbê köyünün yanında terk edilmiş eski bir köy olup köy mezarlığı Mor Gabriel (Deyrulumur) Manastırının dış bahçe duvarlarının içerisinde kalmıştır.

Suriye'ye göç eden Mala Azem'in 1950'lerdeki lideri Kamışlı'da HUSOYÊ BIHELFE idi.

Çomeriler eskiden beri Dermemmîka aşireti ile birlikte hareket etmektedirler.

MİZİZEX

Midyat'tan İdil-Cizre istikametine giderken yaklaşık 10 kilometre sonra soldaki ilk köy (Yola 1 km. mesafede) olan Mizizex çok eski bir Süryani yerleşim birimidir. Çevredeki birçok köyde olduğı gibi Süryaniler ve Müslüman Kürtler birlikte yaşamaktadır. Son yüzyılda bölgedeki tüm olaylarda etkili olan MALA OSMAN (HACO, ALİKÊ BATTE, SERHAN ve ÇELEBÎ'nin ataları) Mizizex'e gelmeden önce Mizizex'te YEZİDÎ MALA ŞEFQATA ve Müslüman MALA PASOKÂ yaşamaktaydı.

MİZİZEX müstakil bir aşiretleri olmayıp aslen ALIKA Aşireti'nin alt birimi olan ZAXURAN Aşireti'nin KENANKÂ Bavıkına mensup MALA OSMANların yerleştiğı bir köydür.

1850'li yıllardan itibaren Mala Osmanların etkinliğinin artması ile birlikte Mizizex önem kazanmış ve sonrasında tüm Hevêrka'nın yönetiminde söz sahibi olmuştur.

Bu dönemde Mala Osman tamamen Süryanilerin yaşadığı RAÎTE Bölgesinde (BAGOK Dağı), Midyat ile Nusaybin arasında kalan bu bölgede egemenlik sağlamıştır.

Mizizex'in (Mala Osman) etkinlik alanı özellikle Yezidi Kürtler ve Süryanilerin yoğun olarak yaşadıkları Midyat'ın güney ve

güneydoğu bölgeleridir.

İlk dönemlerde birlik içerisinde olan OSMAN'ın torunları daha sonraları birbirleriyle liderlik mücadelesine girerek bölünmüşlerdir.

MALA OSMAN'ın aslen nereden geldiği konusunda ailenin liderlerinin farklı farklı iddiaları vardır. Bir kısmı Tebriz yöresinden (Çaçan Haco'nun iddiası), bir kısmı Mardin Ovası'ndaki Kikan Aşireti'nden, bir kısmı Tayy Aşireti'nden geldiklerini ileri sürerken büyük bir çoğunluk Zaxo'dan, Cizre Kasrik'e oradan da ZAXURAN'a geldiklerini söylemektedir.

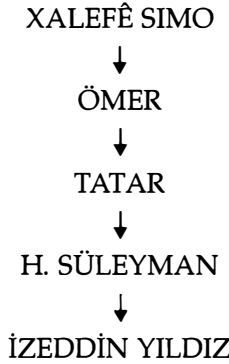
Osman'ın babasının Süleyman, Süleyman'ın babasının Mahmud, Mahmud'un babasının HOMAN, Homan'ın babasının ise HOZAN BEG isminde bir kişi olduğu, Hozan Beg'in Zaxo'dan Cizre Kasrik'e; torunu Mahmud'un da Kasrik'ten Zaxuran'a geldiği ile ilgili zayıf bir rivayet de mevcuttur.

Son çıkış yerlerinin ZAXURAN olduğu noktasında herkes müttefiktir. Bir müddet ZAXURANA MAZIN Köyünde ikamet eden aile bilahare OSMAN zamanında EYNWERD köyüne gelir.

Osman'ın oğlu LEVEND'i HELAXLI MALA GIJJO'dan (Kerfê köyündeki Mala KEJJO'nun bu aile olduğu ileri sürülmektedir.) GUDÊ, BEGZO ve MIÇÊ adlarında 3 kardeş öldürür. Daha sonra OSMAN'ın oğlu ŞÊRO Mizizex'e yerleşmek ister. Mizizex'teki Yezidi MALA ŞEFQATA kabul etmeyerek karşı koyar. ŞÊRO Aynvert'teki kardeşi 1. HACO'yu yardıma çağırır. 1. HACO kardeşini destekler. MALA ŞEFQATA Aynvert'e giderek Aynvert Süryanilerinin lideri olan KEŞŞE'den (papaz) yardım ister. KEŞŞE Mizizex'e gelir. 1. HACO'nun sofrasına oturmaz. Haco benim hatırımı sayarsa yemek yerim yoksa yemem der. 1. HACO kabul etmeyince KEŞŞE kızarak geri döner.

Mala Şefkata, Aynvert'in Süryani aileleri ŞİLEMUNKÂ, QUTTOKÂ, TUMIKÂ, İSOKÂ ve ŞERROKÂ'nın desteğiyle OSMAN'ın çocuklarıyla çatışmaya başlar. Çatışmalar birkaç yıl sürmesine rağmen netice alınamaz ve OSMAN ailesi Mizizex'te kalır.

MALA ŞEFQATİLER liderleri olan BOTAN Mirinin askerlerinden XALEFÊ SIMO zamanında Müslüman olurlar.

Ünlü Kürt sanatçı Seyidxan Mizizex'ın Kürt ailesi Mala Ârfe'lere mensuptur. Ârfe'lere Mala Şeref de denilmektedir. Aile aslen Dorika Aşireti'ne mensuptur.

1. HACO, MARDİN PAŞASI BEĞENDİ PAŞA zamanında (1840 civarı, muhtemelen 1837) paşa tarafından Midyat şehir merkezinde (Bir rivayete göre Nehroz Mahallesinde) öldürülür. Kardeşi ŞÊRO ise hastalanarak ölür. Şêro'nun Circo ve Uzeyr isimlerinde 2 oğlu kalır. ŞÊRO'nun oğlu CIRCO ölünce karısını amcası 1. HACO'nun oğlu 1. HASAN nikahlar. CIRCO'nun oğlu XALEF'i ise CIRCO'nun kardeşi UZEYR'in oğlu SÜLEYMAN büyütür. 1. HACO'nun oğlu HASAN ile 1. Haco'nun kardeşi olan ŞÊRO'nun torunu SÜLEYMANÊ UZEYR birlikte Ağa olurlar.

Bir müddet sonra 1. HASAN amcası Şêro'nun torunu SÜLEYMANÊ UZEYR'i öldürtmek ister. Kurmanci tüfekte açılan ateşle SÜLEYMANÊ UZEYR yaralanır. Amcası oğlu XALEFÊ CIRCO hançeriyle ateş açanlara saldırır, Süleymanê Uzeyr'i kurttarır. Süleymanê Uzeyr kız kardeşini XALEFÊ CIRCO ile evlendirir, bir müddet sonra da ağalığı kendi rızası ile ona bırakır.

XALEFÊ CIRCO'nun diğer karısı ZEHRA, ARNAS Aşiret reisi OSMANÊ TEMİR'in kızıdır. CIMO ve XALEFÊ CIRCO bacaklılar. Birkaç yıl sonra MİZİZEX'teki MALA PASOKÂ ile çıkan çatışmalarda PASOKÂ'dan 9 kişi öldürülür. Mala Pasoka da SÜLEYMANÊ UZEYRİ öldürür ve köyü terk etmek zorunda kalarak önce Nusaybin ovasına oradan da Şengal'e göç eder. O tarihte Mala Pasoka'nın lideri ABDALÊ ZEYNEL'dir.

1. Hasan'ın nasıl öldüğü ihtilaflıdır. Bir rivayete göre Zaxuranlı Ced'an isminde biri onu nacakla başından yaralar ve bir müddet sonra bu yaranın azması sonucu ölür. (Mele Yusuf Aslan)

1. Hasan'ın çocuklarını da köyden çıkaran Xalefê Circo köyün tek hakimi olur. Bir müddet sonra Xalefê Circo'nun çobanı Yezidi Gemaro 1. Hasan'ın oğlu 2. Haco ile karşılaşır. 2. Haco çobana 'Xalefê Circo ölürse yerine kim ağa olur' diye sorunca çoban, 'şimdi bile oğlu Osê ondan iyidir' diye cevap verir.

2. Haco o tarihte Raitê'de ikamet etmektedir. Tahminen 1865'li yıllarda ava çıkan Osê'yi takip eden 2. Haco önce Osê ile konuşur ve daha sonra onu hile ile öldürür. Xalefê Circo Midyat'taki hükümet kuvvetlerine şikayet eder. 2. Haco'nun yetkililere rüşvet vererek olayı kapatması üzerine Xalefê Circo 2. Haco'yu Marinê yakınlarındaki Xırbê Xallo'da sıkıştırır. 2. Haco'nun kardeşi Xalefê Hasan öldürülür, diğerleri kurtulur. Xalefê Circo 7 yıl 2. Haco'yu Mizizêx'e sokmaz.

Kayınpederi Arnas Dekşuri Ağası Osmanê Temır 2. Haco'ya bağlı Hevêrka köylerini yakınca bu durum Xalefê Circo'nun hamiyetine (onuruna) dokunur. 2. Haco hariç tüm köylülere bext verir, köye dönmelerine izin verir. Kayınpederi niye karışıyor-sun 'Hevêrka Hevêrka ye' (Hevêrka, Hevêrkadır, ne farkı var) deyince bu söz daha da zoruna gider ve 2. Haco'yu da af ettiğini söyleyerek bext verir.

Kısa bir müddet sonra 2. Haco Xalefê Circo'ya pusu kurar 40-50 metre mesafeden başından vurarak öldürür. Çatışmada Xalefê Circo'nun ğulamı Takalı Yezidi Şeyxo, 2. Haco'nun has adamı Yezidi Xalefê Bacoli'yi öldürür. (Bacoli Ailesi ünlü bir Yezidi ailedir. 2. Sarohan'ı öldüren Şemdinê Çoli de bu ailedendir.)

2. Haco'nun diğer adamları da Şeyxo'yu öldürür. (Tahminen 1870'li yılların başı) Xalefê Circo'nun karısı Zehra (Osmanê Temır'ın kızı) kocası ve üvey oğlu Osê'nin katili olan 2. Haco'yu ısrarla hükümete şikayet eder. Aynı tarihlerde 2. Haco Kasıkâ Aşiret liderleri Mala Ahmed Yusuf Hasan'ların da (Aile aslen Kercoz'un Bagasa köyündendir. Oraya da Kurtalan Pekendê'den geldikleri söylenmektedir.) talanını kaldırınca Haco'nun fermanı kalkar.

Başta Xalefê Circo'nun kayınpederi Arnas Ağası Osmanê Temır, Xalefê Circo'nun bacanağı Alıka aşiret lideri Cimo ve Ker-

coz aşireti liderleri Mala Hasan Şemdin'in oğlu İsmail olmak üzere rakip ağalar ve hükümet kuvvetleri 2. Haco'nun takibatına çıkar.

Midyat'ın kuzeydoğusunda Dicle Nehri'ne yakın Çiyayê Ma-va civarında Bêdarê ile Birikê arasında çaresiz kalan 2. Haco hükümet kuvvetlerine teslim olur. Oğlu 3. Haco'ya hamile olan karısı Zeyneb'i (Zeyneb Tılhasanlı Şêx Atmanlardandı) ğulamıyla birlikte Mizizex'e gönderir. Kumandan 2. Haco'yu öldürmelerini söyleyince diğer ağalar duraklar; ancak Alıka Ağası Cimo hançeriyle 2. Haco'nun kafasını keser. Kafasını boğazından kesmek isterken 2. Haco Cimo'ya 'Kurê Seyrana Kor, dewar ji qırîkê tên gurandin, insan ji qamçîkê tên gurandin' (Kör Seyran'ın oğlu davarlar boğazdan kesilir, insanlar enseden kesilir) diyerek azarlar. 2. Haco'nun ğulamı Takalı Yezidi Kasım da öldürülür. 2. Haco'nun kesik başı Midyat'a getirilerek teşhir edilir.

1. HACO'nun 1. Hasan'dan başka Serhan adında bir oğlu, Serhan'ın da İSMAİL ve SAROHAN adında oğulları vardı. Çelebi Ağa'nın babası olan İsmail'i Aynvertli Süryani QİŞOLO öldürünce 1. Sarohan, kardeşi İsmail'in karısı NISLO'yu nikahlar. (Nıslö 1834 doğumlu olup ailenin Aynvert'teki amcazadeleri olan Mala Levend'den Timur (Temır) ve Seyranê'nın kızıdır.)

Nıslö'nün Sarohan'dan SERHAN adında bir oğlu olur. Birkaç yıl sonra 1. Sarohan'ı da Xırabalêli bir Süryani öldürür. Çelebi ve anneden kardeşi Serhan, her ikisi de yetim kalır.

2. Haco (1871) öldürüldüğünde Çelebi 13-14 yaşlarındadır. 3. Haco ve Alikê Battê henüz doğmamıştır. 2. Haco'nun Dermem-mıka aşiret reisi İSMAİLÊ VERDÊ'nin kızı HALİME ile nişanlı olan kardeşi ÇAÇAN'da hastalanarak ölünce aile başsız kalır. 2. Haco'nun karısı Zeyneb, 2. Haco'nun kardeşi Mihemedê Hasan'a nikahlanır. Mala Osman 2. Haco'nun kardeşi olan Çaçan'ın nişanlısı Halime'nin başka biri ile evlenmesine izin vermez.

Bu dönemde Aynvertli bir Süryani olan Şaboyê Mirêd Hevêrka'nın (Mizizex Bölgesi) ağası olur. Ancak Mala Osman'a karşı saygılı davranır.

Bir müddet sonra İsmailê Verdê, kızı Halime'yi evlendirmek ister. Danışıklı olarak CIMO'nun oğluna kaçırılması planlanır. Kızı kaçıranlar yolda bu durumdan habersiz Dermem-mıkalı Osikê Keferbê ile Keferzê ile Kefsengê arasında karşılaşırlar.

Osikê Keferbê, Halime'yi kurtararak Aynvert'e Şaboyê Murêd'in yanına götürür. Şaboyê Murêd Keferzê'deki İsmailê Verdê'ye haber göndererek kızı başkasına veremeyeceğini söyler. 3. Haco'nun doğumundan itibaren Halime 12-13 yıl bekler ve 3. Haco buluşa erer ermez onunla nikahlanır. Halime'nin 3. Haco'dan en az 15 yıl büyük olduğu söylenmektedir.

Sonraki yıllarda bir hayli ünlenen 3. Haco'nun oğulları Hasan, Çağan, Cemil, Yusuf, M. Şerif Halime'nin çocuklarıdır. 3. Haco'nun kız kardeşi Aliye (Doğ. 1880) İsmailê Verdê'nin oğlu 1876 doğumlu Hüseyin'le evlenir. Hüseyin'in ölümünden sonra 1880 doğumlu kardeşi Hasan'la evlenir. Mala İsmailê Verdê ve Mala Haco karşılıklı olarak dayı yeğen olurlar.

Bu geçiş döneminin sonunda Mizizex'te Yusufê Süleymanê Uzeyr öne çıkar. Çelebi, Yusufê Süleymanê Uzeyr'in kızı Halime ile evlenince Yusuf, damadı Çelebi'ye yetki verir ve Odanın (Aşiret giderleri) masrafını kendisi karşılamasına rağmen Aşiret gelirlerini Çelebi ile yarı yarıya bölüşür. Reşidê Xalef Circo'da onlarla ortak olur. DEYWAN'da liderlik yapan Peyruze DEYWANi de Reşit'in kızıdır. Böylece Çelebi Ağa olur.

Bir müddet sonra Çelebi ile Aşiret gelirlerinin taksimatında ihtilafa düşen Reşidê Xalef Circo, küs olduğu amcazadesi Hüseyinê Ferho'yu Mizizex'e çağırır. Badıbbê'de oturan 3. Haco'ya da mektup yazarak barışır.

Reşit bir müddet sonra hastalanarak ölünce Mizizex'te Çelebi tekrar güçlenir. Çelebi'nin ilk karısı Halime amcazadesi Yusufê Süleymanê Uzeyr'in kızı, ikinci karısı Nazlı Kercozlu İsmailê Hasan Şemdin'in (Ekmen) kızı, üçüncü karısı Sêvê Cımo'nun kızı, dördüncü karısı Halime DEYWAN'ı, beşinci karısı ise Fatıma Domana'dır. (Fatıma Domana daha önce Mihemedê Elo'nun karısıydı, kocası öldürüldü. Domana aşireti lideri Mihemedê Elo ve Musayê Fatimê kardeştiler. Fatıma Domana Şehmus Çelebi'nin annesi, Süleyman Çelebi'nin babaannesidir.)

3. Haco büyüyünce o da ağalık iddiasına başlar. Bir müddet sonra amcazadeleri ancak rakipleri olan Serhan Ağa'nın (Serhan Ağa Çelebi'nin amcası oğlu ve aynı zamanda anne bir kardeşidir.) kızı PEYRUZE, 3. Haco'nun babası 2. Haco'nun talanlarını kaldırdığı ve 2. Haco'yu şikayet ederek ölümüne sebep olan Kasıkâ Aşiret reisleri Mala Yusuf Hasenlerin oğlu Şêxmuse Ahmed Yusuf Hasen ile nişanlanır.

3. Haco nişanlı olan Peyruze'yi kaçıır (PEYRUZE ünlü Kürt sanatçı CİWAN HACO'nun babaannesidir). 3. HACO oldukça etkili olan amcazadesi Serhan'dan ve Kâsıklılardan çekinir. Sığınacak bir yer bulmakta zorlanır. Son çare olarak babasının kafasını kesmiş olan can düşmanları Cımo'ya sığınır, dextra eder. Cımo ona hürmet gösterir. Hax köyüne yerleştirir. 3. Haco Cımo'nun yanında 3 yıl kalır. (Bu olay ayrıntılarıyla Cımo bahsinde anlatıldı.) 3. Haco daha sonra Kercoz Aşiret lideri Yusuf Ağayê Hasan Şemdin'in yanına sığınır. 2 yıl onun yanında kalır. Daha sonra kayınpederi Peyruze'nin babası Serhan Ağa ile barışır ve aşiretine geri döner.

1910'lu yıllarda Alikê Battê dönemi başlar. 2. Haco'nun kardeşi Battê'nin (Battê'nin esas adı Osman'dır. Botan Miri veya temsilcisinin 1834 yılında dedesi 1. Haco'nun misafiri olduğu gece doğduğu ve Mirin, Battal adını koyduğu söylenmektedir.) oğlu olan Alik (1884-1919) başlangıçta silik bir gençtir.

Rivayete göre bir gün Mizizex'teki göl (Xıbra) temizlenirken Çelebi, genç Alik'e 'sen niye göle inip temizlemiyorsun' diye çıkışır. Alik, Âğa olan Çelebi'ye 'Ben de ağayım' anlamında sen inersen ben de inirim' diye cevap verince Çelebi, Alik'e vurur. Alik de ona karşılık verir. Değişik rivayetlerde olay farklı farklı anlatılmakta bir rivayete göre ise Çelebi'nin Alik'e 'eğer ağalık iddiasındaysan önce amcanın (2. Haco'nun) intikamını al' dediği ileri sürülmektedir.

Bu olaya içeren Alik koyunlarını satarak 13 tüfek alır ve etrafına topladığı adamlarıyla Mizizex'e uzak Estel'in batısında bulunan Mikrê köyüne yerleşir. Çelebi ile mücadeleye başlar. Tahminen 1911 yıllarında 3. Haco, Çelebi, Serhan, Alikê Battê ve Şemunê Hannê Heydo'nun da aralarında olduğu ağalar tutuklanarak Harput (Elazığ) hapisanesine gönderilir. Şemunê Hannê Heydo ile Alikê Battê cezaevinden kaçarlar.

1912 yılında Alikê Battê Cımo'ya pusu kurar. Cımo olayın üzerinden yaklaşık 40 yıl geçmiş bulunmasından ve öldürdüğü 2. Haco'nun oğlu 3. Haco'yu 3 yıl kendi himayesinde misafir etmiş olduğundan bekar oğlu Mecid ile tedbirsiz olarak gezmektedir. Zaz yakınlarında Alikê Battê Cımo'ya pusu kurar ve Cımo'yu vurarak atından düşürür. Kafasını kesmek için yanına gittiğinde Cımo şaşkınlıkla ancak metanetle 'Bırazi tu ki yi?' (Yeğenim sen kimsin) diye sorar. Alik 'Ez bıraziyê beran ım' (Ben O

koçun kardeşinin oğluyum) deyince, Cımo durumu anlar ve 'Heqqê te heye' (Senin hakkın var) ancak oğlumu öldürme der. Alikê Battê 'oğlunu da amcam Haco'nun (2. Haco) öldürdüğün gılamı Yezidi Kasım'ın intikamı için öldüreceğim' diyerek ikisini de öldürür. Cımo'nun kafasını kesmek istediğinde olay yerinde bulunan bir seyyid yeşil sarığını çıkararak Cımo'nun üzerine atar ve 'Bu sarığın hürmetine yapma' der. Alik, Cımo'nun kafasını kesmez. Bu olaydan sonra ünü dört bir yana yayılır.

Delicesine bir cesarete sahip olan Alikê Battê tüm çevreyi hakimiyeti altına almak ister. Omeryan Aşireti'nin ağaları olan MALA HASENÊ OSMAN amcazadeleri Ahmedê Süleyman'a karşı ondan yardım isteyince, OMERYAN Aşiret reisi Ahmedê Süleyman üzerine yürüyerek onu ikamet etmekte olduğu Çalê köyünden çıkarır. Tınat ve Çalê'yi zapt ederek oğlu Yusuf'u Estelli Selimo ailesinden olan Abdo Hammikê ile beraber orada bırakır. Amcazadesi ancak rakipleri olan Serhan Ağa'nın kızı Sultanê ile evli olan Arabiyan Aşiret reisi Abdülkerimê Aliyê Remmo'nun üzerine yürür. Abdülkerim'e kızına nedenlerinden birinin de Abdülkerim'in karısı Sultanê'ye olan hakaretidir.

Çelebi ile düşman olmasına rağmen amcazadesinin kızına yapılan hakarete dayanamaz. Bazılarına göre ise zaten Abdülkerime Aliyê Remmo'ya saldırmak istemektedir. Bu olayı bahane eder. Rivayete göre bir gün Abdülkerim adamlarıyla nişan atışı yaparken kimsenin vuramadığı bir hedefi Abdülkerim'in evinden ateş açan biri vurur. Merakla içeri baktıklarında hedefi vuranın Abdülkerim'in karısı Sultanê olduğu görülür. Bu durumu hazmedemeyen Abdülkerim karısına hakaret eder. Bunu bahane eden Alikê Battê 700-800 silahlı adamıyla Çelik'e, A. Kerim'in üzerine yürür.

Bu tarihte Alik, Estelli Huseynê Abdê'nin (1961-1977 Mardin Milletvekili Seyfi Güneşan'ın dedesi) kızı Hazarê ile nişanlıdır. Abdülkerimê Aliyê Remmo Ağa, Estel liderleri olan Hüseyinê Abdê ve Hacı Ahmed Seyranê'yi (1957-1960 1961-1965 1973-1979 Mardin milletvekili ve senatörü Mehmet Ali Arıkan'ın dedesi) imdada çağırır.

Hüseyinê Abdê akrabası Hasan Osman Çavuş'u (Osman Coşkun), Hacı Ahmed Seyranê de Estelli Hasan Şexo'yu (Hasan Üstün) yanlarına alarak Kerboran'a hareket ederler. Gece Kerboran'a varır ve Alik'e kendilerini beklemesi için mektup gönderirler. |147

Okuma yazma bilmeyen Alik mektubu baş yardımcısı Süryani Şemunê Hanna Haydo'ya okutur. 3 kez elini dizine vurarak 'Estel muradımı yerine getirmemi bırakmıyor'' diye hayıflanır.

A. Kerim ertesi gün, gelenleri 100 adamıyla karşılamaya çıkar. Alik'e doğru gidince Alik önce Estellilere git ve onlara dua et der. Barış yapılır. A. Kerim 200 koyun keserek ziyafet düzenler. Barış gecesi Hüseyne Abdê ve Hacı Ahmed Seyranê A. Kerim'in muhalifi olan İbrahimê Ano'nun evinde kalırlar. (İbrahimê Ano'nun karısı Estelli Caferilerden Hüso Ali Yunus'un kızıydı.)

Ertesi gün A. Kerim, Alik'in birinci derece adamlarına birer tüfek, diğerlerine derecelerine göre tabanca, hançer, liffiha (puşu), geri kalanlara ise birer avuç mecidiye verir. Kendi cins atını süslü takımlarıyla birlikte Alik'e hediye eder. Hacı Ahmed Seyranê ve Huseynê Abdê'ye de birer at hediye eder.

Alik, 1919 yılı başlarında Nusaybin hapisanesini basarak mahkumları serbest bırakır. Kaddur Bey'in evinde misafir kalır. Hakimiyetini tüm bölgeye yayan Alik, Estel'e de girmek ister. Estel bu durumu kabul etmez. Estel Harit Fok'un (yükarı mahalle) lideri Hüseyne Abdê 40 adamıyla Harit Taht'ı (aşağı mahalle), Harit Taht'ın lideri Hacı Ahmed Seyranê 40 adamıyla Harit Fok'u müdafaa eder. Estel'in bu kararlı tavrı karşısında Alik Estel'e girmez.

Tüm Aşiretler hükümet kuvvetlerine yardım ederek Alik'in takibatına çıkılır. Mala Cimolar, Habezbeni Ağası İzzeddinê Temmo Gewrê, Omeryan Aşiret lideri Ahmedê Süleyman, Mizizexlı Huseynê Çelebi ve Arnaslı Mala Osmanê Temir askerlere yardım eder. Alikê Battê, 1919 yılında Midyat ile İdil arasındaki Süryani Middihê (Mıdın) köyünde çatışmada öldürülür. Alikê Batte'yi öldürenin Ömerka Aşireti'nin BASAQÊ Köyünden MURADÊ ŞERKO olduğu söylenmektedir. Cenazesi Midyat'a getirilerek teşhir edilir. Mizizexe gömülür.

Alikê Battê'nin babaannesi Hapsenaslı Beyt Keleşlerden, annesi amcazedeleri Osman ve Dırri kızı 1844 doğumlu Fasla, hanımını ise amcazadesi Huseynê Ferho'nun kızkardeşi 1884 doğumlu Sari'dir.

Alikê Battê, Huseynê Ferho ve 3. Haco Hevêrki'dir; asıl olarak Hevêrkî olan Çelebi ve Serhan ise sonradan Dekşuri olmuşlardır. 3. Haco Bagog Dağı'nda Badıbbê'de, Serhan ise Bamınmın'da oturmaktaydı.

**Oturan Midyatlı Haco Ağa
Ayaktakiler, soldan sağa Kadri Cemilpaşa,
Müküslü Hamza ve Ekrem Cemilpaşa
Fotograf 1930, Şam**

1925'te cereyan eden Şeyh Said olayında Midyat ağaları tüm Hevêrkî ve Dekşuri ağaları birlikte 3. Haco da dahil hükümeti desteklerler. Ancak fiili olarak olay yerinde bulunmazlar. 3. Haco'nun oğlu Çaçan, 1925 olaylarında Siverek'te Hükümet kuvvetlerine yardımcı olduklarını yazmaktadır.

Haco Ağa, Suriye'deki Fransız askerlerine karşı yıllarca savaşır ve Fransız komutanını öldürür. Arap CEWALA Aşireti de Haco Ağa'yı destekler, onlar da Fransızlara karşı mücadele ederler. Bu dönemde İslam kardeşliği fikri ile SAİD AĞA DAKORİ de Türkiye Hükümeti ile iş birliği yapar.

Ancak Türkiye'de, Şeyh Said olayından sonra hükümeti destekleyenler de dahil, 1926 yılında tüm ağalar ve ileri gelen eşrafın sürgün kararı çıkınca 3. Haco bu duruma isyan eder, bir müddet askerlerle çatıştıktan sonra Suriye'ye iltica eder. Önce Tedmur şehrinde hapiste kalır.

Sonradan Suriye'deki Fransızlarla işbirliğine girerek tüm Kuzey Suriye'deki Kürtlerin lideri durumuna gelir. Uçakla Beyrut'a götürülür ve Fransız yetkililerle tam bir mutabakata girer. Oğlu 2. Hasan Suriye'de milletvekili olur.

Suriye'de bulunduğu dönemde kayınpederi ve amcazadesi olan Serhan Ağa ve çocuklarıyla çatışır. 3. Haco'nun kayınbiraderi 2. Sarohan, Alikê Batté'nin kardeşi Xelîlê Batté'yi öldürtür. 3. Haco'da Kayınbiraderi Sarohan'ı (Serhan Ağa'nın oğlu) Takalı Mala Havikêlerden Yezidi Mahmudê İso ve Yezidi Şemdinê Çolî'ye (Rammê Çolî de diyenler var) öldürtür.

İlk tetiği Mahmudê İso çeker. Haco'nun oğlu Naif annesi Peyruze'nin (Peyruze, Sarohan'ın kız kardeşi idi) de telkinleri ile dayısı Sarohan'ın katili Şemdinê Çolî'yi Haco'nun divanından çıkışta öldürerek kaçar. Haco bu duruma çok sinirlenir.

Oğlunu red eder. Naif Mervavê köyüne, dayılarının yanına sığınır. Bir müddet sonra Marinê köyüne gider. Marinê'nin harabe tarihi kilisesinde avlanırken aniden hastalanır.

Halk, Naif'in cinler tarafından çarpıldığına inanır. Babası Haco'ya haber verirlerse de ilgilenmez. Ölürse getirin der. Naif kısa bir müddet sonra ölür. Dugirê'deki aile mezarlığına gömülür.

2. Serhan'ın karısı Adule (2. Sarohan'ın annesi) Mehmedê Izeyr'in kızıdır. 2. Sarohan'ın hanımlarından Ziyô Badıbbêli bir Süryani, Esmerê Geliyê Soralı bir Süryani, Beni Suade Aynwertli

Mala Lewendlerden bir Kürt, Hafsa amcası Çelebi Ağa'nın kızı ve son hanımı ise Maari Köyünden Kürt Mala Yusufê Xaşolar-dandır.

Serhan Ağa ve Haco Ağa Harput Hapishanesinden birlikte kaçarak Dara ile Nusaybin arasında Ferhan Ağa Dakori'ye misafir olurlar. Serhan Ağa bir kızını Ferhan Ağa ile evlendirir.

Bir müddet sonra kız vefat edince, Serhan Ağa diğer kızını verir. Gönülsüz evlenen kız (Selim Yusufê Haco'nun annesi) RIDDITIL-IRZ'da (Düğün sonrası bir hafta ile bir ay arası baba evinde verilen yemek) Haco'nun oğlu Yusuf'la kaçır.

Bunun üzerine Serhan Ağa üçüncü kızı AYNILHAYAT'I Ferhan Ağa'ya verir. AYNILHAYAT onbir günlük gelirken kocası Ferhan Ağa askerler tarafından öldürölür.

AYNILHAYAT daha sonra KOÇEKA Ağası Hamo ile evlenir. Serhan Ağa'nın ölümünden sonra 1927'de oğlu Sarohan Ağa öldürölür.

3. Haco da 22 Nisan 1940 tarihinde Suriye'de gücünün doruğunda iken cilt kanserinden ölür.

Sürekli olarak hükümeti desteklemiş olan Çelebi Ağa tutuklanarak önce Mardin'e oradan da Antep'e gönderilir.

1929 yılında Antep cezaevinde ölür ve Antep'te gömölür. Mezarı belli değildir. Oğlu Hüseyin Çeleb Denizli'ye sürgün edilir.

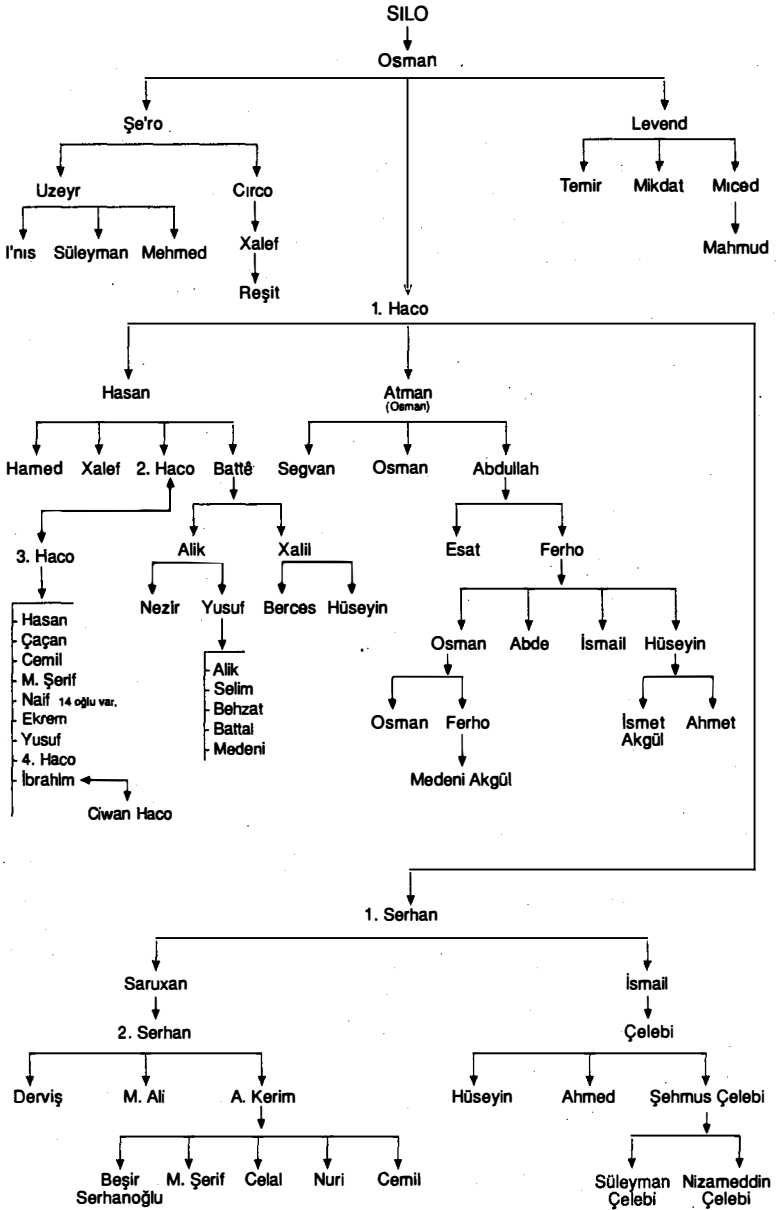
Son yüzyılda aşiretin en ünlü simaları hepsi birbirleriyle pısmam (amca çocuğu) olan Haco, Alikê Battê, Sarohan, Huseynê Ferho ve Çelebi Ağalardır.

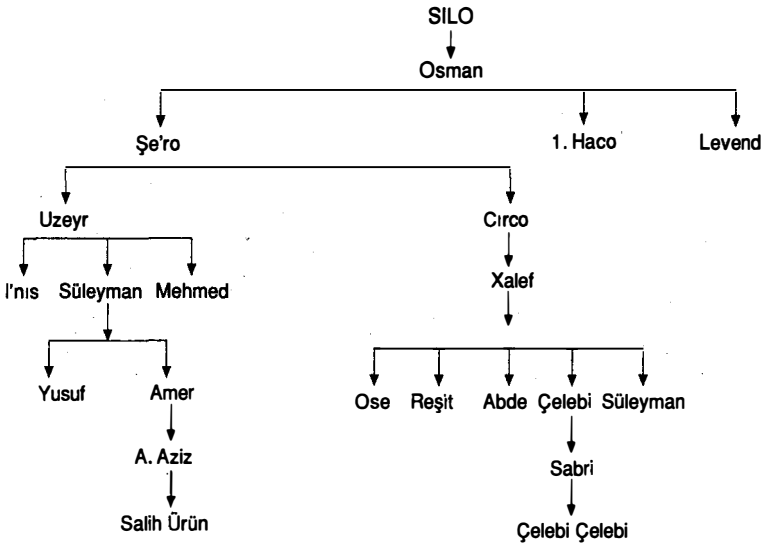
Ünlü Kürt sanatçısı Ciwan Haco'do 3. Haco'nun oğullarından İbrahim'in oğludur.

Çelebi Ağa'nın torunu Süleyman Çelebi değişik partilerden 5 devre Mardin milletvekilliği yapmıştır.

Halen 2010 yılı (5. devre) Mardin AKP Milletvekilidir.

MALA OSMAN'ın SOY AĞACI:

RAİTÊ BÖLGESİ

Raitê kelimesi Arapça "otlak, mera, hayvan beslenen yer" anlamındadır. Raitê müstakil bir aşiret ismi olmayıp coğrafi olarak bir bölgeyi ifade eder. Raitê mıntıkası Aşiret olarak Mizizex Ağalarına bağlıdır.

Raitê, Midyat Nusaybin arası, BAGOG Dağı'nı içine alan, Midyat'ın güneydoğusundaki bölgenin en yüksek kesimindedir. 7 köyden oluşan bölgenin tüm köyleri Süryanidir. Süryanice konuşmaktadırlar. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Mizizexlı Haco Ağa Badıbbê'ye yerleşmiş ve Suriye'ye iltica ettiği 1926 yılına kadar aşiretini buradan idare etmiştir.

Raitê Köyleri:

- Badıbbê
- Xerabê Mışka
- Seyderi
- Xerabê Kefrê (Kefer Tahteyto)
- Habab (İhvo)
- Xırabalê
- Arbo

ŞEMİKÂ AŞİRETİ

Midyat-Nusaybin karayolunun Midyat çıkışından Beyazsu'ya (Beyaz ve Kara sular dahil) kadar olan kesimi Şemika aşiretidir. Aşiretin Müslüman Kürtleri bölgeye Van Gölü civarından bir rivayete göre daha kuzeyden gelmiştir. Mazıdağ'ın Şemika Köyü'nün de aynı aşiretin kolu olduğu söylenmektedir. Muş civarında da Şemika Aşireti halen mevcuttur.

Aşiretin Köyleri:

Dalinê	Kürtçe konuşuyor, Müslüman
Enhıl (Nehîle)	Süryani, Süryanice konuşuyor.
Barbunıs	Müslüman. Arapça konuşuyor.
Bacinê (Becenne)	Yezidi, Kürtçe konuşuyor.
Kerşafê (Keferşamı)	Müslüman ve Süryani karışık. Kürtçe ve Süryanice konuşuluyor.

Şemika Aşireti, Turabidin Bölgesinin etnik ve dini yapısı ile aşiret düzenini en çarpıcı bir şekilde göstermesi açısından çok önemli bir örnektir. 5 köyden oluşan küçük bir aşiret olmasına rağmen 3 ayrı etnik yapı ve 3 ayrı dine mensup insanlar 8 Müslüman, Hristiyan, Yezidi) birlikte yaşamakta, 3 ayrı dil (Kürtçe, Süryanice, Arapça) konuşulmaktadır. İleride bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz.

Şemika Aşireti'nin liderleri tahminen 1700'lü yılların başlarında Midyat merkezine yerleşen Mala Nehroz ile Mala Mehmedo adlarında iki Müslüman Kürt ailedir. Son yıllarda Dalin köyünden bazı aileler Beyazsu'ya (Ava Spi) yerleşerek yeni bir köy oluşturmuşlardır. Aşiretin Dalin ve Kerşaf'ta yaşayan Müslüman Kürtlerinin, bölgeye VAN-AĞRI-MUŞ yörelerinden koçer (Göçebe) olarak geldikleri söylenmektedir.

KERŞAF (KEFERŞAMO) KÖYÜ

Köydeki Aileler:

1. MALA MİRZO

- Mala Ali Sofi (Nehroz'lara bağlı)
- Mala Silo (Toplama)
- Mala Xelilê Melek (Toplama)
- Mala Segvan (Toplama)

2. MALA GUHİŞKÂN aslen Omerka Aşireti'nden gelme. Omerka'nın Irak'tan geldiği söyleniyor.

3. Mala ŞA'LÎ ikisi de amcazade olan ve Midyat'taki Mala Mehmedo ile akraba olan 2 kola ayrılıyor.

-Mala Köse

-Mala Zerê

4. MALA ŞEMLO Midyat'tan geldikleri söyleniyor.

5. MALA REŞŞÊ Nehrozlarla irtibatlı.

DALİN (DELLÎNÊ) KÖYÜ

Köydeki aileler: Köydeki ailelerin tamamı köken olarak birleşmekte olup, amcazadedir.

1. MALA BOZO

2. MALA ŞEMKEÇEL

3. MALA LEVEND

4. MALA NA'MÊ

5. MALA HÜSO

6. MALA ŞİMDÎ (AĞIRMAN)

7. MALA NEBİKÎ

ŞEMİKÂ Aşireti'nin liderleri birkaç yüzyıldır Midyat şehir merkezinde oturmakta olan MALA NEHZOZ ve MALA MEHMEDO'dur. Bu ailelerle ilgili ayrıntılı bilgi ileride Midyat şehir merkezi ile ilgili bölümde anlatılacaktır.

DERHAWÎ (BARAVA) AŞİRETİ:

Aşiret Gercüş-Hasankeyf yolu üzerinde, Dicle Nehri kenarındaki Dıfnê köyü ile doğuda Botan Çayının Dicle Nehri'ne karıştığı bölge yakınlarına kadar olan kesimde yaşamaktadır. Barava ismi, Kürtçede nehir (su) kenarı anlamına gelmektedir. Aynı şekilde Bismil ile Savur Dağları arasında kalan, Dicle Nehri'ne kadar olan bölgeye de Barava denmektedir.

Aşiretin liderleri MALA ŞÊXÊ (Derhawiler)'dir. Hevêrka Aşireti'nin eski ağaları olan Mala 'ŞÊXÊ'ler (DERHAVİLER), Hevêrka aşiret hiyerarşisinde aynı zamanda Seyyid de olduklarından "en asil" olarak kabul edilmektedir.

Seyyid (HASENÎ) ve KADÎRÎ oldukları rivayet edilen Derha-

wiler Hevêrka'yı yönettikleri dönemlerde Hevêrka Aşiret Konfederasyonunun diğer asıl iki unsuru olan DERMEMMIKÂ Aşireti'nin ağaları KEFERZÊlî MALA İSMAİL ve ARABİYAN Aşireti Ağaları olan ÇÊLIKlî MALA ALİYÊ REMMO ile iyi ilişkiler içinde oldular.

Rivayetlere göre, Mala ŞÊXÊ, bölgeye gelmeden önce Irak-Suriye hududunda Şengal Dağı civarında bulunana HAYALE mıntıkasındaki KARAHASAN köyünde ikamet ediyordu. KARAHASAN köyünden çıkan üç kardeşten biri olan Hasan, Suriye'nin CERRAHÊ köyüne yerleşir. Ailenin CERRAHÊ'deki en ünlü kişileri Hasan'ın soyundan olan ŞÊX ABBAS ve ŞÊX İBRAHİM adlarındaki iki kardeşir.

İsminin ETMAN (Osman) olduğu söylenen ikinci kardeş ise Nusaybin civarına yerleşir. İkinci kardeşin çocuklarından MALA ŞÊX BEREKET, BAKISYAN köyüne; MALA ŞÊX OSMAN TILHASAN köyüne, bir kısmı ise Nusaybin BUNISRA mıntıkasına yerleşir.

Aşiretin halen yaşamakta olduğu BARAVA bölgesine gelen ilk kişinin ise Şengal Dağı civarından çıkan kardeşlerin üçüncüsü olan EYYUB'un oğlu HASAN olduğu ve bölgeye gelmeden önce bir müddet Derik ile Kızıltepe arasında bulunan EMMO ERBAN köyünde ikamet ettiği rivayet edilmektedir. EYYUB'un oğlu HASAN, GERÊ köyüne yerleşir ve İSMAİL, SÜLEYMAN, ALİ ve OSMAN isimlerinde 4 oğlu olur.

İsmail ve Süleyman GERÊ köyüne, Ali KEFERALBÊ'ye, Osman ise ALİNÊ'ye yerleşir. OSMAN'ın; HASAN, MAHMUD, BEREKET ve KASIM isimlerinde 4 oğlu olur. Aşiretin lideri olan Hasan DERHAV köyüne yerleşir. Diğer 3 kardeşi ise ALİNÊ'de kalır.

Hasan'ın oğullarından Şêxmus KELEĞİRÊ köyüne yerleşirken diğer oğlu SÜLEYMAN Derhaw'da kalır. Son yüzyılda aşiretin ağalığını Süleyman'ın oğlu XALİL'in oğlu olan OSMAN XELİLÊ SILÊMAN (DERHAWÎ) yapmıştır. Osmanê Xelil Derhawî, iyilikseverliği, adaleti, cömertliği ve dindarlığı ile ünlüdür.

Tahminen 1850'li yıllarda Alika Aşireti Ağası Faris (Faris, Cımo'nun babasıdır.) ile MAHMUDÊ OSMANÊ HASAN'ın oğulları olan FENDÎ ve BEYDO çatışır. ZAZ köyüne yerleşmiş olan BEYDO, Faris'e yenilerek Zaz'ı terk etmek zorunda kalır.

ZAZ'da ikamet etmekte olan DERHAWÎLERİN bu tarihlerdeki

liderleri Şêr Beydo ve amcasıoğlu Üzeyr'dir.

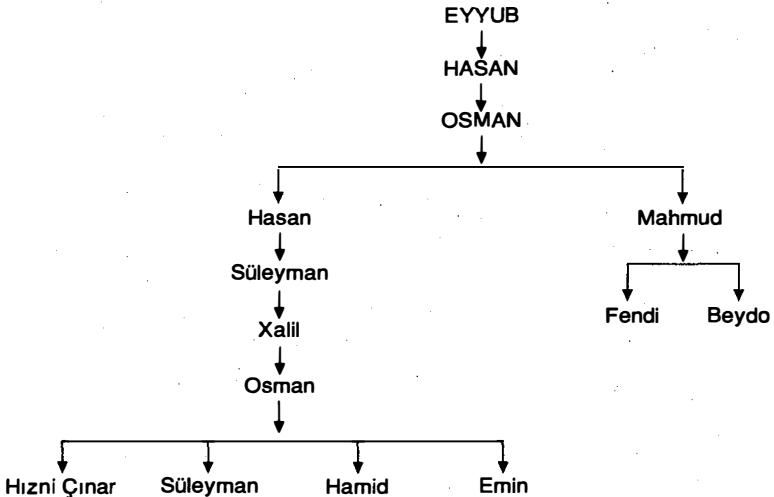
Mala Şêxê'nin ZİLÂN Şêxleri ile de akraba (pısmam) oldukları ileri sürülmektedir.

Derhawilerin 1900'lü yıllardaki en ünlü ağaları Osman Xelilê Derhawî'dir. İkinci Dünya Savaşının sonunda 1945 yılında vefat etmiştir. Oğullarından Hızni Çınar 1970'li yıllarda il genel meclisi üyeliğinde bulunmuştur.

Osman Xelil'in hanımlarından GULÊ, RAMAN Aşireti Ağası Eminê Perixanê'nin kızkardeşidir. İkinci eşi RAHİME Mizizexlı Mala Osman'dan Abdülkerim'in kız kardeşi, 3. eşi CEWAHİR ise ALİYÊ REMMO'nun kızı ve Abdülkerimê Aliyê Remmo'nun kız kardeşidir. Osman Xelil'in annesi SULTANÊ de Aliyê Remmo ailesindendir. Osman Xelil'in kız kardeşi LALE Hanım Abdülkerime Aliyê Remmo'nun karısıdır. Lale Hanım vefat edince Abdülkerim, Osman Xelil'in kızı MENCÊ ile evlenir.

Raman Aşireti ağası Eminê Perixanê'nin oğullarından ŞÜKRÜ, Osmanê Xelil'in kızı HAFİZE ile, diğer oğlu Husênê Emin (Demirer) ise Osman Xelil'in diğer kızı AMŞE ile evlenir.

DERHAWÎ (BARAVA) AŞİRETİ SOY AĞACI

DERHAWİ KÖYLERİ:

KEFRALBÊ

MEBÎYA

ŞEBÎYÊ

DERHAWÊ

KÛNEYN

KÊDİL

KÂNÎYA MAZİN

ALÎNÊ

CESANÊ

MİLİKÂ

XANDUKÊ

ÂŞIK

GERÊ

LEPÊNA

SÎRA

BIZENKÂ

KÎRAXÎLA JOR

KÎRAXÎLA JÊR

SULANÊ

Bu köylerden Cesanê, Milikâ, Sulanê, Xandukê ve Âşık Dicle Nehri'nin karşı yakasında olup Siirt'e bağlıdırlar. DIFNÊ köyü aşirete komşu, ancak bağımsızdır. Dîfnê Beyleri'nin Kerboran Arbayê'den geldikleri rivayet edilmektedir.

SULANÊ köyünü HAMÎDÎ Şêxlerine DERHAWÎLERin vakıf olarak verdikleri ileri sürülmektedir. Sulanê'ye yerleşen Şêx Mu-hiddin Hamidi vefat edince hanımı, kardeşi Şêx Fethullah Hamidi ile evlenir. Şêx Fethullah'ın oğlu Hıfzullah annesi ile birlikte Sulanê'ye yerleşir. Hamidi Şeyhlerine adını veren ünlü ŞÊX HA-MÎD'in de bir müddet GERÊ köyünde kaldığı ve daha sonra Hasankeyf'e oradan da Mardin'e gittiği anlatılmaktadır. (Hüsnü Adsız 81 yaşında Kasımê Osman'ın torunu 16. 07. 2009 Batman). Derhawi Aşireti Kürt ve Müslümandır.

DOMANA AŞİRETİ

Domana Aşireti Midyat'ın güneydoğusunda Midyat-İdil arasında yerleşiktir.

DOMANA KÖYLERİ:

ARABAN	Müslüman Kürt
TEMERZÊ	Müslüman (Seyyid Mala Şêxê Zırav) Kürtçe konuşuyor.
ZINAREXÊ	Müslüman Kürt
AGRÎT	Müslüman Kürt
MİDDİHÊ (Mıdın)	Süryani, Süryanice konuşuyor.
BASAQÊ	Müslüman Kürt
KEFSURA DOMANA	Müslüman Kürt
BEZİKÎR	Müslüman Kürt

Temerzê ve Mıddihê (Mıdın) köyleri hariç diğer köylerin Pısmam (Amcazade) oldukları ve Mizizex'ten geldikleri söylenmekte, Mizizex'e ise İran'dan geldikleri rivayet edilmektedir. Bölgeye nereden geldikleri konusunda ihtilaf vardır.

Aşiretin yaşlıları Domana, Ömerka ve Dorikâ'nın atalarının kardeş olduklarını ileri sürmektedir.

Aşiretin yaşadığı 8 köy de esas olarak Süryani köyüdür. Müslüman Kürtler dışarıdan gelip yerleşmişlerdir. 1950'li yıllara kadar 25'in üzerinde kilise ve manastır bulunan aşiret topraklarında bugün sadece Mıddihê (Mıdın) köyü Süryani olarak varlığını sürdürmektedir.

Aşiretin liderleri 1800'lü yıllarda Bezikir köyünde oturan KULPO ROMÎ (Lakabı), 1850'li yıllarda ARABAN köyünde oturan MIHO, daha sonraları Alikê İsmail, Hacı Ferho, Kubad ve İsmailê Şakır'dır. Agritli Musayê Fatimê ve Mihemedê Elo da ünlü şahsiyetlerdir.

Aşiretin esas ağaları Basaqê köyünde oturuyorlardı. 1900'lü yıllarda yaşayan Alikê Mısko ve Omerê Şero rakiptiler. Birbirleriyle akraba olan bu ağaların torunları halen bölgede ve Suriye'de yaşamaktadırlar.

SALIHA AŞİRETİ:

Salıha Aşireti Midyat'ın güneydoğusunda Midyat-İdil arasında yerleşiktir. Soranê, Kekvan ve Daskân köyleri Pısmam (Amcazade) dır.

Bazıları Midyat'taki Şemıka Aşireti'nden, bazıları ise Şengal dağından geldikleri ve asıllarının Yezidi olduğu söylenmektedir.

SALIHA KÖYLERİ:

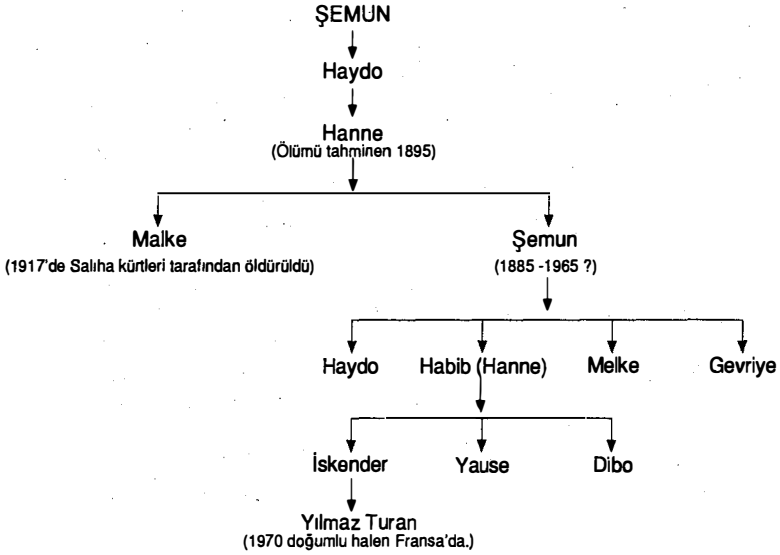
SORANÊ	Müslüman Kürt
KEKVAN	Müslüman Kürt
DASKÂN	Müslüman Kürt
KÎVAX	Yezidi Kürt
BASİBRÎN	Süryani
SARÊ	Süryani
DUDERÊ	Kürt
FIRFÊL	Kürt (Bazı aileler Duderê'den gelme)

Liderleri: Daskân'da Remezanê İsmail, Soranê'de Tahlo, Kekvan'da Osmanê Omer, Sarê'de ünlü Süryani lider Şemunê Hannê Haydo'dur.

Tehlo'nun kardeşi olduğu söylenen Behlo ağa da bir dönem liderlik yapmıştır. Çevredeki Süryaniler Behlo'nun oğlunu öldürünce, Behlo'nun Süryanilerden 24 kişiyi öldürdüğü rivayet edilmektedir. Behlo'nun torunları halen Kekvan köyünde oturmaktadır.

1919 yılında öldürülen Hevêrka'nın en ünlü ağalarından Alikê Battê'nin sağ kolu olan Şemunê Hannê Heydo Mardin Süryani yetimhanesinde eğitim görmüş, tahsilli, İngilizce bilen ve cesaretiyle meşhur, çok ilginç bir şahsiyettir. Salıha Aşireti'nin Süryanileri, Süryanice konuşmaktadır.

ŞEM'UNÊ HAYDO AİLESİNİN SOY AĞACI:

DORİKÂ AŞİRETİ:

Dorikâ Aşireti Midyat'ın güneydoğusunda yerleşiktir.

Yezidi asıllı olduğu söylenen aşiretin İran'dan Hemedan şehri civarından geldiği rivayet edilmektedir. Aşiretin tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

DORİKÂ KÖYLERİ:

BAZGUR

XANÊHASSO

XALTAN

ZIVINGA DIRÊJ

XWARİKÊ

BOSIR

Köylerde yaşayanların büyük bir çoğunluğu Pısmam (Amcazade)dır. Xaltan'da Tillo (Siirt)'den gelen bir aile olup, Heşterek (Alıka) köyünün bir kısmı Dorikâ Aşireti'ne mensuptur. Yine ay-

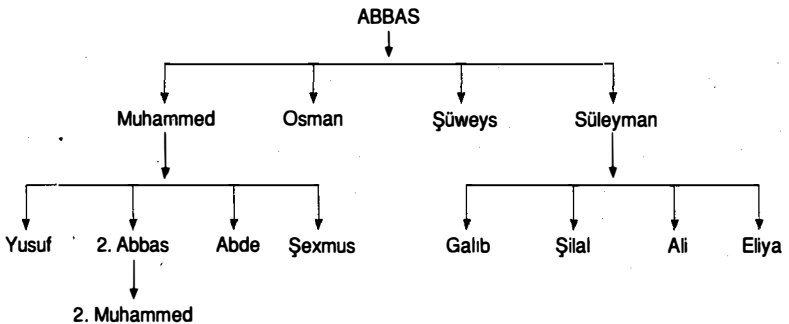
nı şekilde Zaxuran'ın Hassê Korê ve Xırbê Cıbrê; Gercüş'ün Gullıka, Kırkat ve Kelehê köyleri ile Viranşehir'in Kelaha Dodka köyünde de Dorikiler yaşamaktadır. Halen Suriye'de de önemli sayıda Doriki bulunmaktadır.

Aşiretin ilk merkezi XANÊ HASSO köyü olup en eski ağalar Mala Süleymanê Abbas'tır. Halen Suriye'de yaşamaktadırlar. 1850'li yıllarda Bazgur köyünde Şemo, Xwarikê'de Hasanê Seyro, Xaltan'da Mihemedê Yusuf Şalo ve Zıvinga Dirêj'de ise Alo Dino liderlik yapan ünlü kişilerdir.

1750'li yılların ünlü ağası Kercoz Gullıkalı Abdiyê Hemzikê de Dorikî'dir. Kardeşleri Xana Hasso köyünde oturan Abdiyê Hemzikê, Kercoz Gullıka'ya yerleşir. Bölgenin ağası olur. Bir müddet sonra ondan rahatsız olanlar Kefrê köyünde oturan Tajdoyê İskender'e müracaat ederler. Tajdo ve adamları Abdiyê Hemzikê'yi Kercoz camisinde Cuma namazında öldürürler. Abdiyê Hemzikê'nin karısı Çomeri Aşireti'nden Keferbê yakınlarında oturan Amo Reş'e giderek kocasının intikamını alması için ricada bulunur. Amo Reş ve adamları Kercoz ve Kefrê'ye sefer düzenleyerek 7 kişiyi öldürürler. Ancak Tajdo kurtulur. Tajdo'yu ise yıllar sonra ihtiyarlığında Behwarlı Siloyê Sino öldürür.

Dorikâ Aşireti'nin en önemli isimlerinden biri olan Abbas tahminen 1850'li yıllarda kuzey Suriye'de Kamışlı şehrinin doğusundaki Dugirê köyüne yerleşir. Bu tarihten itibaren Dugirê aşiretin merkezi olur.

MALA ABBAS'IN SOY AĞACI

Abbas ölünce yerini büyük oğlu Muhammed geçti. Dorikâ Aşireti o zamana kadar komşu Arap aşiretlerinden etkilenerek onlar gibi örgütlenmişti. Arap aşiret reisleri arasında büyük üne sahip olan Muhammed çok masraflı törenler düzenler, yüzlerce hayvan keserdi. Muhammed her seferinde 4'ü aşmamak kaydıyla yaklaşık 40 kadınla evlendi.

Genç yaşta ölen Muhammed'in yerine kardeşi Süleyman geçti. 14 kadınla evlenen Süleyman boşadığı 10 kadını evinde barındırdı. Ailenin diğer fertleri diğer köylere dağılarak aşireti yönetmeye başladılar. Süleyman'ın ölümünden sonra yerine sırasıyla oğulları Şilal ve Çalib geçti.

2. Abbas 1922'de Fransızlara karşı çarpışırken öldürüldü. Amcası Şêxmûs'un yanında büyüyen 2. Muhammed amcasından ayrılarak liderlik mücadelesine girişti. Süleyman'ın kızı Aliye'yle evlenince daha da kuvvetlenerek amcazedelerine karşı ayrı bir güç haline geldi.

Dorikâ Aşireti'nin bir diğer önemli şahsiyeti de Dicle nehri üzerinde kaleler kurarak Diyarbekir'den Musul'a mal taşıyan keleklerden (Sal) haraç almasıyla ünlü Alo Dino'dur. Alo Dino (Deli Ali) Botan Miri'nin uyarılarına kulak asmayınca Botan Miri askerleriyle birlikte Alo Dino'nun üzerine yürür. Alo Dino'da kendi adamlarıyla karşı koymak üzere hazırlanır.

Tam bu kargaşa anında karısı kendisinden şehre gittiğinde ayna ile tarak almasını ister. Hiddetlenen Elo Dino sesini çıkarmaz. Aynı gün güzel bir kadına rastlayınca da cinsel arzuları uyanır. Kendi kendine kızar ama yine etrafa bir şey belli etmez.

Botan Miri Elo Dino'nun adamlarını bozguna uğratarak Elo Dino'yu kazığa oturtur. (Bir başka rivayete göre ise kafası dışarda kalmak üzere diri diri toprağa gömer ve her iki omuzunu kırarak kemiklerin üzerine iki mum yakarak diker.)

Elo Dino ölmek üzereyken Mir karşısına geçerek "Ne oldu Elo, aklın başına geldi mi" diye sorar. Elo Dino inleyerek "Allah beterinden saklasın Mirim" diye cevap verince Mir, "Behey ahmak bundan daha beteri olur mu?" diye güler. Elo Dino "Bundan daha beteri vardır Mirim" cevabını verince Mir, "Bundan daha beteri ne olabilir" diye sorar. Perişan durumdaki Alo Dino inleyerek çok fakir bir adama aniden bir tanrı misafiri geldiğinde fakir adam, altına serecek eski bir kilim ve misafire ikram edecek bir parça ekmek bulunmazsa ve kadın kocasına, kocası da karı-

sına çaresiz bakıp boyunlarını bükürlerse işte o hal bu halden daha beterdir Mirim" der. Bu ibret verici cevapla irkilen Mir, Elo Dino'nun rastgele bir eşkiya olmadığını anlar ve kurtarılması için derhal emir verir.

Elo Dino son bir gayretle "Eqlê jina mın, eqlê kirê mın û eqlê mire mın wek hev in" (Karımın aklı, kamışımın aklı ve mirimin aklı birdir) der. Mir bu sözlerinin ne anlama geldiğini sorunca ve cevaplarını da alınca da; çok pişman ve mahcup bir şekilde Elo Dino'nun derhal kurtarılması emrini verir. Elo Dino inleyerek "Mirim senin ordularınla benim üzerime geldiğini duyduğumuz gün karım benden ayna ve tarak istedi, o hengame içerisindeyken güzel bir kadın gördüm arzularım uyandı, şimdi can vermek üzereyim, sen de iş işten geçtikten sonra beni af ettiğini söylüyorsun, karımın,... şeyimin ve senin aklın bir" cevabını verir ve az sonra da can verir.

HEMMİKÂ AŞİRETİ (ALYAN)

Hemmikâ aşireti Midyat'ın güneydoğusunda Midyat-İdil arası Araban köyü ile İpek Yol (Nusaybin-Cizre yolu) arasında kalan bölgede yerleşiktir.

Aşiret merkezi Alyan nahiye merkezi olan Delavê Kasrê köyüdür. Köyde ne zaman yaşadığı bilinmeyen Ebu Delav'a ait olduğu söylenen eski bir kasır (Köşk) vardır.

Aşirete ait köylerde kilise kalıntısı bulunmamaktadır.

Hemmikâ Aşireti'nin Raman aşiretiyle akraba olduğu ileri sürülmektedir. Aşiretin büyük bir kısmı akrabadır. Müslüman ve Kürttürler. Kürtçe konuşmaktadırlar.

HEMMİKÂ KÖYLERİ:

DELAVÊ KASRÊ

HACİ KESAN

XERABÊ KOZAN

XERABÊ MIŞKA

XERABÊ SOSINA

XERABÊ DARİK

KARA XIRAB

TILDÎP

Aşiretin liderleri Mala Davud, Tahirê Xallo ve Hacı İsmail'dir.

BUTİKÂ AŞİRETİ

Butika Aşireti Midyat-İdil yolunun güneyi, Nusaybin'nin doğusunda yerleşiktir. Aşiret Kerboran yakınlarındaki İZAR köyünden gelmedir. Liderleri Tılsakan köyünden Tılsaqañê Ferho ve Batêlê köyünden Mala Hassê Bereket'tir. Halen Nusaybin'de yaşayan Mala Hassê Bereket, Bereketoğlu soyadını taşımaktadır. Aşiretin tamamı Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadır. Süryani ve Yezidi yoktur.

BUTİKÂ AŞİRETİ KÖYLERİ

TILSEQAN

BATÊLÊ

ABDIKÂ

SERKANÎ

MAMOLAN Seyyidler yaşamaktadır.

GENDÎ Seyyidler yaşamaktadır.

Tüm köyler Kürtçe konuşmaktadır.

SANCAK (BERRİYA XALEF AĞA)

Sancak bölgesi "Berriya Xalef Ağa" (Xalef Ağa düzlüğü) olarak da isimlendirilmektedir. Bölgeye adını veren Xalef Ağa'nın 1700'lü yılların başında yaşadığı rivayet edilmektedir. 1730 yılında Süryani Mafıryanını (patrikten sonraki en önemli din adamı) öldüren Bamınmın'lı Kürt Abdal Ağa'nın da Xalef Ağa'nın kardeşi veya amcazadesi olduğu, Garzan (Kurtalan-Kozluk)'daki Zoqêli Derviş Beg ailesinden Fettah Paşa'nın da aynı aileye mensup olduğu ileri sürülmektedir. Kasikâ ve Dasika aşiretleri de coğrafi olarak Sancak bölgesine ait sayılmaktadır.

Ünlü Kürt şairi CEGERXWÎN SANCAQA XALEF AĞA'nın aynı zamanda AŞÎT SANCAĞI (AŞÎTA) olarak da adlandırıldığını ve bölgenin esas olarak MAHALMÎ, KASIKÂ, DORIKÂ ve HACI SİLÊMANA aşiretlerinden meydana geldiğini, KURESA ve ŞAPİSNÎ aşiretlerinin de Nusaybin ile Aşita arasında yerleşik birkaç köylük küçük aşiretler olduğunu ileri sürmektedir.

Aslen Doğubeyazıt'dan gelen Xalef Ağa ailesi halen Nusaybin'e bağlı Gırêbiya ve Aznavur köylerinde yaşamaktadır. Abdal Ağa'nın torunları da Aznavur'da ikamet etmektedirler. Xalef

Ağa ailesinin bir dönem Hax köyünde kaldığı ve Dermemnikalı Mala Şêxê Bazidlerle çatıştıktan sonra Sancak bölgesine geldikleri rivayet edilmektedir. Abdal Ağa ünlü Lawîj yazarı Süryani Mafıryan'ı (Patrik vekili) 1730'da öldürmüştür. Torunlarından Hacı Çeçen ve Hacı Muhammed Aslan halen Nusaybin Aznavur köyünde yaşamaktadır.

Aznavur'da ipek yoldan geçen kervanlardan haraç alan Xalef Ağa, Musul'dan İstanbul'a Osmanlı padişahına gönderilen çok güzel bir cariyeye el koyar. Kervanbaşının ikazlarına kulak asmaz. Ancak çok akıllı olan cariyeye kendini teslim etmeyerek direnir. Xalef Ağa çok zorlayınca cariyeye "Senin çok yiğit olduğunu duydum.

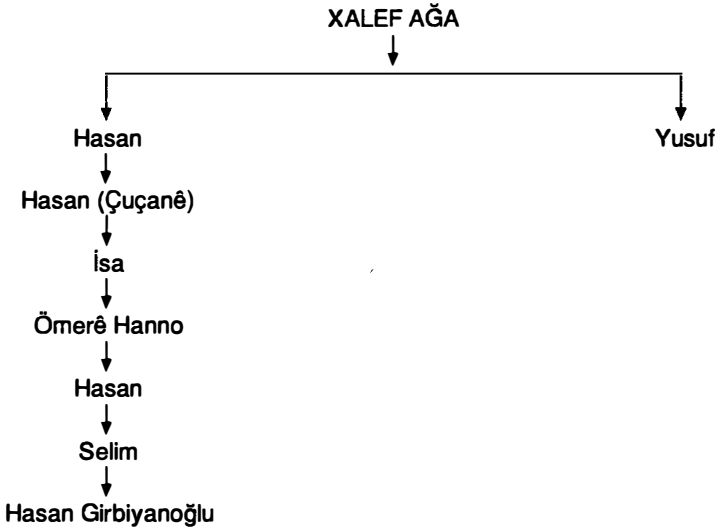
Eğer parmağımdaki bu yüzüğü ateşte kızdırıp kulağının arkasına bastırırdıysa sesin çıkmazsa senin olmayı kabul ederim" der. Xalef Ağa sevinçle kabul ederek yüzüğü kızdırıp kulağının arkasını dağlar. Hiç sesi çıkmaz. Bir müddet sonra cariyeden muradını alan Xalef Ağa cariyenin İstanbul'a götürülmesine izin verir.

İstanbul'a gelen cariyeye durumu ilgililere bildirir. Hikayesini aynen anlatır. Xalef Ağa'nın fermanı kalkar. Cariyenin yüzüğü Nusaybin'e gönderilir. Yakalanan Xalef Ağa'nın kulağının arkasındaki izin yüzükle aynı olduğu görülünce kafası kesilerek İstanbul'a gönderilir. Başsız cesedi Bamınmın'da defin edilir.

Xalef Ağa'nın Tezharab köyünde oturan oğlu Hasan, bir bayram sabahı bayramlaşmak üzere Aznavur'da oturan annesinin yanına gider. Ağabeyiyle rekabet halinde olan kardeşi Yusuf adamlarına "Hasan geldiğinde atını alın ama ilgi göstermeyin, kızıp çamurlu ayakkabılarıyla odaya girip halılara bastığında da burası ahır mı? deyin.

Öfkelenerek size saldırınca da "öldürün" der. Planı aynen uygulayak Hasan'ı öldürürler. Hasan'ın Gırêbiya Süryanilerine sığınan hamile karısı bir erkek çocuk doğurur. Çocuğa Hasanê Çuçanê (Küçük Hasan) adı verilir. Çocuk büyüyünce tekrar liderliği ele geçirir.

MALA XALEF AĞA SOY AĞACI:

KASIKÂ AŞİRETİ

Kasikâ Aşireti 'AŞİTİLER' olarak da bilinmektedir. Midyat-Kerboran arasındaki ünlü Aşita şehri yıkıldıktan sonra bölgeye dağıldıkları tahmin edilmekte, Aşita'ya da bir kısmının Erzurum HANAQ köyünden, bir kısmının ise Ağrı Diyadin'in Kuşburnu köyünden geldiği ve ilk olarak İVAN köyüne yerleştikleri, daha sonra GİRÊMİRA yöresinde hüküm süren Gırêmira hakimini yenerek köyü ele geçirdikleri anlatılmaktadır. Halen de Gırêmira ile Tılminnar arasında KASIKÂ Mezarlığı vardır. Bazı araştırmacılar KASIKÂ ile Milattan önce yaşamış KASSİTLER arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmekte ancak elde bu konuyla ilgili bir belge bulunmamaktadır.

KASIKÂ KÖYLERİ:

TEL YAQUB

TILMINNAR

AZNAVUR

ŞİVEŞKÊ

Kasikalıların büyük çoğunluğu, liderleri MALA AHMED | 167

YUSUF HASENlerle birlikte Suriye'ye yerleşince boşalan bu köylere çoğunluğu Zaxuranlı olan Kürtler yerleşmiştir.

Kasıkalıların Suriye'deki köyleri: SİHA MEZİN, SİHA BİÇÛK, GIRÊ SIWER, HEMMARA, AZNAWİRÊ, GIRKEZÊRA

KASIKÂ Aşireti'nin 1830'lardaki lideri YUSUFÊ XALEF'tir. Bağdat Valisi Ali Paşa 1834 yılında Hacı Esad Beg'i Mardin voyvodası olarak tayin eder. Ancak bir müddet sonra aralarında ihtilaf çıkar. Musul Mutasarrıfı İnce Bayraktar Mehmed Paşa Mardin üzerine yürür. Dört bin askerle sefere çıkan Paşa'ya AŞİTÎ muntıkasında AŞİTÎ lideri Yusufê Xalef karşı koyar. Paşa'nın kuvvetleri MARBAB Köyünde Yusufê Xalef'i yakalar. Paşa kendisine karşı koyan Yusufê Xalef'i İstanbul'a gönderir.

Kasikâ Ağaları olan MALA YUSUE HASENler 1870'li yıllardan itibaren HACO Ailesi ile çatıştılar. Suriye'deki ünlü 3. HACO'nun babası 2. HACO, Kasıkâlıların talanını kaldırıncı Mardinlilerin damadı olan Yusuf Hasen hükümet kuvvetlerine 2. Haco'yu şikayet eder ve takibat sırasında Midyat Heşterekli CIMO Ağa askerlerin yakaladığı 2. Haco'nun başını keser. Bu olaydan yıllar sonra babası öldüğünde henüz annesinin karnında olan 3. Haco, amcazadesi Serhan Ağa'nın kızı Peyruze, Şêxmuse Ahmed Yusuf Hasen'le nişanlanınca, nişanlı kızı kaçıarak olayların tekrar alevlenmesine neden olur. (Daha ayrıntılı bilgi için ALIKA ve MİZİZEX bölümlerine bakınız.)

HACI SİLÊMANALAR (HACI SÜLEYMANA)

SANCAKA XALEF AĞA Bölgesinin önemli bir ailesi de Hacı Silêmanalardır. Ailenin bölgeye Haruna Aşireti'nin CÊLÊKA ve BAFÊ köylerinden geldiği ve köylerinin QESRA BELEK olduğu, daha sonra da Suriye'ye yerleştikleri ileri sürülmektedir.

Suriye'deki köyleri: BAYUNDUR, TILŞİİR, DEGŞUR, HASUD, HILWA, XIRBEDİB, CIRDEME, HELİME

HACI SİLÊMANA'ların 1930'lu yıllardaki liderleri TILŞİİR Köyünde ikamet eden HACI HAMZAYÊ HASEN ve amcazadesi HACI YUSUF'tur.

Suriye'deki liderleri ise Mala ALİYÊ MAHAME'dir. Bu aileden HAMZAYÊ YUSUFÊ İSA ve HUSEYNÊ HACI ALİ son dönemde liderlik yapmışlardır.

DASIKA AŞİRETİ

Dasıka Aşireti Nusaybin'in doğusunda yerleşiktir. Dasıka Aşireti'nin doğusunda Hemikâ, batısında Sancaka Xalef Ağa ve Raitê, kuzeyinde Baminmın ve Çiyayê Sınsıl Dahla Mazi, güneyinde ise ova yer almaktadır. DASIKA Aşireti Yezidi Kürttür.

DASIKÂ KÖYLERİ:

MEZRA MIHOKÂ Dasıka Aşireti'nin bir kolu olan
REŞ aşireti oturuyor.

BAZARÊ

XANIKÂ ŞÊXA Yezidi şêxleri ikamet ediyordu.

GELİYÊ SORA

SEVLITK

ŞEKRİN

KOLIKÂ

MIŞAVIL

FISQIYN

Yezidi pirlerinin köyü

KÜYNAR

GELİYÊ PIRA

Yezidi pirlerinin köyü

BERHOK

Mağara köy

PELEŞO

Mağara köy

Dasıka Aşireti'nin eski lideri Kolikâ köyünde oturan Pol Paşa (Bu ünvanın Botan Miri tarafından verildiği söylenmektedir.) ve oğlu Muro'dur. Cesareti ve yiğitliğiyle ünlü Pol'a Botan Miri "Bu cesaretini nereden aldı, neye borçlusun" diye sorduğunda "Köpeğimizden aldım Mirim. Ben küçükken annemle birlikte odun topluyor, topladığımız odunları sırtımızda taşıyarak satmaya götürüyorduk. Yabancı köpekler bize saldırdığında küçük ve cılız köpeğimiz sırtını bir duvara verip hepsine hırlıyordu. Karşılık gören diğer köpekler oldukları yerde kalıyorlardı. Ben cesaret ve yiğitliği o köpekten öğrendim" cevabını verir. Aynı köyden Şemdine Çoli de son yüzyılın önemli Yezidi ağalarındandır.

Dasıka Aşireti'nin eski liderlerinden biri de Xanika Şêxa'da oturan Şêx Bekir'dir. Aynı aileden Şêx Teto halen Almanya'da yaşamaktadır. Aynı köyden Ahmedê Omer ünlü bir Yezidi dengbejidir. Müslüman olan kızı Hayafa Heşterek'te, Yezidi kalan diğer kızı ise Mezra Mihokâ'da yaşamaktadır. Dasıka Aşireti'nin esas geçim kaynağı hayvancılıktır.

DEKŞURİ AŞİRETİ

DEKŞURİ AŞİRETİNİN SINIRLARI:

Dekşuri Aşireti'nin sınırları Midyat ilçe merkezinin Gercüş istikametindeki çıkışından, daha kesin bir ifade ile Arnas köyünden başlar, kuzeye doğru Hasankeyf istikametinde Dicle Nehri'ne kadar uzanan aşiretin sınırları batıda Savur ilçesi yakınlıklarına kadar ulaşır. Güneybatısında Mahalmi aşireti, doğu ve güneydoğusunda ise Hevêrki Aşireti yer alır.

DEKŞURİ İSMİNİN ANLAMI

Dekşuri isminin ne anlama geldiği konusunda da ihtilaf vardır. En yaygın anlatıma göre Dekşuri isminin ortaya çıkışı Kefrêli Tajdo Ağa'nın, Gullıka Ağası Doriki Abdîyê Hemzikê'yi öldürmesiyle olmuştur. 1750 yılları civarında meydana geldiği tahmin edilen hadisenin nedeni liderlik mücadelesidir. Van-Bitlis civarından gelerek Gercüş yakınlarındaki Kefrê köyüne yerleşen TAJDOYÊ İSKENDER (Taceddin Ağa, EKMEN Ailesinin ilk dedesidir.) Abdîyê Hemzikê'nin baskılarından bıkan çevredeki köylülerin yardım istemeleri üzerine Abdîyê Hemzikê'yi öldürmeye karar verir.

Bir Cuma namazında Abdîyê Hamzikê'yi Kercoz (Gercüş) camisinde öldürür. Hevêrki olan Abdîyê Hemzikê taraftarları üstünlüğü kaybederler. Yeni Ağa Tajdo tarafına geçenlere Kürtçe 'ŞÛRÊ XWE DEĞİŞKIR' (Kılıcını değiştirdi) veya bir başka anlatıma göre Dengê Şur (Kılıcın sesi) anlamında Dekşuri denilmeye başlanır.

Bir rivayete göre ise aşiretin ismi savaşta rakibine 'kılıç hilesi' yap anlamında 'Dek-Şur' kelimesinden gelmez.

DEKŞURİ Aşireti'nin asıl merkezi Kercoz'dur. Hasankeyf EYYUBÎ Emirliği'ne bağlı olarak yönetilen bölge, uzun bir müddet de yine EYYUBÎlere bağlı olan MAHALLEMÎ MİRLeri tarafından idare edilmiştir. KERCOZ, ARNAS, RAMAN, HESAR ve HABEZBENÎ Ağalarının esas yöneticileri, Mirleri geçmişte MA-

HALMÎ Beyleridir. Bu yönüyle ele alındığında MAHALMÎ Aşireti'ni de DEKŞURÎ ittifakı içinde değerlendirmek gerekir. Ancak Mahalmi Aşiretini müstakil olarak inceleyeceğiz.

DEKŞURÎ AŞİRETLERİ

1. KERCOZ (KEFERCEVZEN-GERCÜŞ)
2. ARNAS
3. RAMAN
4. HESAR
5. HEBEZBENÎ

KERCOZ AŞİRETİ

Kercoz ismi Süryanice Kefer Gevsen'den gelmektedir. Gevsen Salah'tan Kercoz'a giden bir şahsın ismidir ve köy asıl olarak eski bir Süryani yerleşim birimidir.

Kercoz Aşireti'nin ilk merkezi Kefrê (Kefra Tajdo) köyüdür. Daha sonraları Tajdo'nun Abdiyê Hemzikê'yi öldürmesinden sonra Tajdo'nun bazı çocukları Kercoz'a yerleşince aşiretin merkezi Kercoz olmuştur.

Aslen Dorikâ Aşireti'nden olan Abdiyê Hemzikê o tarihlerde Kercoz Gullika köyünde oturmakta ve ağılık yapmaktadır. Abdiyê Hamzikê'den rahatsız olanlar Kefrê köyündeki Tajdoyê İskender'e başvurur. Bir cuma namazı sonrası Tajdo, Abdiyê Hemzikê'yi Kercoz camisinde öldürür.

Ağalığı ele geçirir. Abdiyê Hemzikê'nin karısı Keferbê civarında oturan Çomeri Aşireti'nden Amo Reş'e giderek yardım ister. Amo Reş Kefrê ve Kercoz'a saldırarak 7 kişiyi öldürür ancak Tajdo kurtulur.

Uzun yıllar sonra Abdiyê Hamzikê'nin torunu veya yeğeni olduğu söylenen Behwarlı Siloyê Sino, Tajdo'yu öldürür. Tajdo'nun mezarı Kefrê'dedir.

Aşiretin yerleşik olduğu bölge Gercüş ilçe merkezi ile yakın çevresindeki köylerdir. Aşiretin kuzeyinde Raman, batısında Hesar, güney ve güneydoğusunda ise ARNAS Aşireti yer alır.

KERCOZ AŞİRETİ KÖYLERİ

KEFRÊ

Aşiretin ilk merkezidir. Süryani ve Müslüman Kürt karışıktır.

KERCOZ

Eski bir Süryani köyüdür. Büyük çoğunluğu halen Müslüman Kürttür.

KIRKAT

Müslüman Kürttürler. Kasrık ve Kiryasê adlı mezarları vardır.

GULLIKÂ Müslüman Kürt

ERMUNE

ÊDAWA

NARQATİN

MERVANİYE

HAVRÊ

İLOZÊ

PEPARÊ

KELÇHÊ

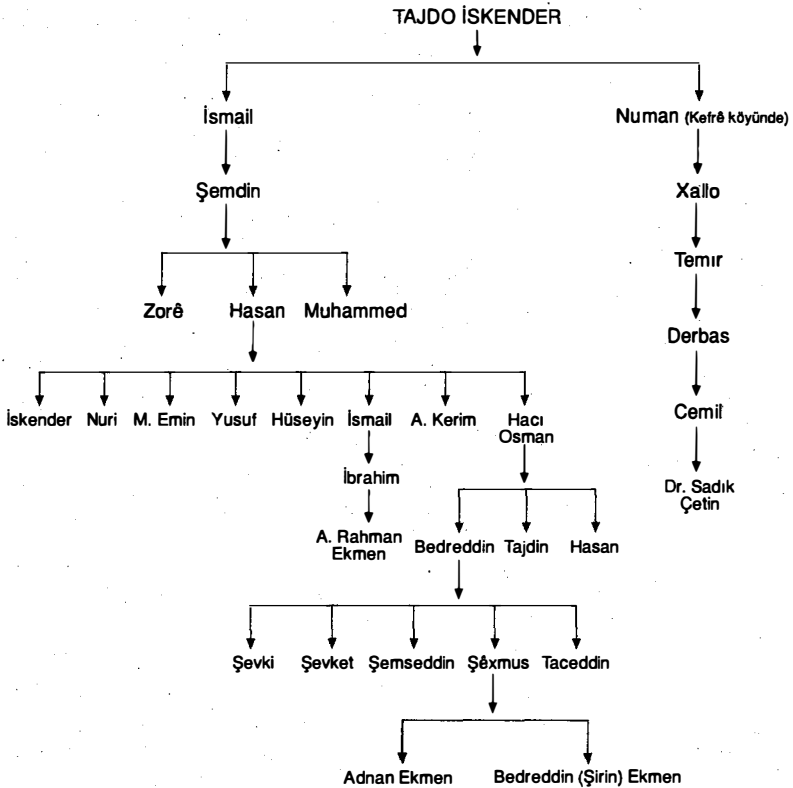
XIRBETA

DERINDIB Arapça konuşmaktadır.

1950-1960 yılları arasında Diyarbakır Belediye Başkanlığı ve Demokrat Parti'den milletvekilliği yapan Nuri Onur Deyrindılı Seyyid Hammedo (Muhammed)'nin oğludur.

Kercoz Aşireti'nin liderleri Tajdo İskender'in torunları olan Mala Hasanê Şemdin'dir. Ailenin kökeninin nereden geldiği konusunda ihtilaf vardır. Bazıları Musul tarafından geldiklerini ve Şêx Aliyê Por adlı şahsın torunları olduklarını ileri sürerlerken büyük çoğunluk ise aslen Van kökenli olduklarını ve mezarı Kelehê'de (Midyat-Nusaybin arası) bulunan Kara Tajdin'in çocukları olduklarını söylemektedir. Bu iki rivayeti birleştirenler de vardır. Suriye vatandaşı Prof. İsmet Şerif Vanlı'nın da aslen bu ailenin akrabalarından olduğu iddia edilmektedir.

TAJDO AİLESİNİN SOY AĞACI

Kercoz merkezi 3 mahalleden ibarettir.

1. Tara Muhammed Resul (Tara Şolıkâ)

Mala Hasan Şemdin bu mahallede oturmaktadır. Aile Ekmen, Zorluoğlu, Şemdinoğlu, Güven, Süer, Turan, Işık ve İskenderoğlu soyadlarını taşımaktadır.

2. Tara Abdoya

3. Tara Amer (Ömer)

Kercos'un en eski ailesinin Mala Muhammed Resul olduğu söylenmektedir. Muhammed Resul Ailesi halen Atılğan soyadını taşımaktadır. Bir diğer eski ailede Badıki (Diyarbakir ile Muş arasında yerleşik bir aşiret) oldukları söylenen Mala Amervi'dir. İlk dönemlerde Kercoz bölgesinde hükmeden Mahalmi Miri bir gün Kercoz'a gelir. Amer, Mahalmi Miri'ne bağından üzüm ikram eder, ancak Mir teşekkür ederek yemez. Daha sonra Mirin

adamlarından bazıları bağa zorla girmek isteyince Amer, Mirin adamlarından birini öldürür. Olayı duyan Mir, Amer'i haklı bulur. "Sen hem cömert, hem de erkek bir adamsın" diyerek Kercoz'un yarısını ona verir. Amervi ailesi Öner ve Günaydın soyadlarını taşımaktadır.

Kercoz'da yakın döneme kadar az sayıda Süryani de yaşıyordu. Müslüman çoğunluk ise Kürt'tür. Daha sonraları Tajdo'nun çocuklarıyla çatışan Mala Muhammed Resul, Hasan Şemdin'in ağabeyi Zorê'yi öldürür. Zor durumda kalan Hasan Şemdin tam Kercos'u terk edecekken Mala Amervi'ler onun yardımına koşar. Amervilerle birleşen Hasan Şemdin Mala Muhammed Resul'u yenerek Kercos'un hakimi olur. 1857 yılında yoğun kar yağışı sonucu Hasan Şemdin'in oğlu İskender'in evi yıkılır. İskender ve oğlu Süleyman'ın haricinde evde bulunanların tamamı ölür.

KERCOZLU YUSUF AĞA (Ölüm Bursa 1928)

KERCOZLU BEDREDDİN HACİ OSMAN (EKMEN)

KERCOS'UN DİĞER AİLELERİ:

MALA ABDOYİ: Kercoz yakınlarındaki Gıratılabbad mıntıkasından gelmedirler. Kaya soyadını taşımaktadırlar.

Mala Yunuskâti: Eski bir aile olup Soyvural soyadını taşımaktadırlar.

Mala Zıloyi: Diyarbakır'a göç eden aile Tatlıcı (Şeyhmus Tatlıcı bu ailedendir) soyadını taşımaktadır.

Mala Haseno: Kaya soyadını taşımaktadır. Süryani asıllıdır.

Mala Hacı İlyas: Diyarbakır'da uzun yıllar müftülük yapan Mele Halil Özaydın (oğlu bir dönem Dicle Üniversitesi Rektörlüğü görevinde bulunan Mehmet Özaydın) bu aileye mensup.

1892'de ölen Hasan Şemdin'den sonra oğulları İsmail ile Yusuf'un taraftarları arasında liderlik mücadelesi başlar. Uzun yıllar aşireti yöneten Yusuf Ağa yaşlılık döneminde kendi rızasıyla liderliği kardeşi Hacı Osman'ın oğlu Bedreddin'e (1872-1952) devreder. Yusuf Ağa 1926 yılında Bursa'ya sürgün edilir ve 1928 yılında Bursa'da hamamda yıkanırken ayağı kayarak düşer, beyin kanaması geçirerek ölür.

Bedreddin Ağa'nın annesi Nesephan Hanım Savurlu Hacı Abdullah Beyin kızıydı. İsmail Ağa'nın yerine de oğlu İbrahim geçti. Bedreddin Ağa'nın oğlu Şêxmus ve Şêxmus'un kızı Ayhan Güven (1971-1973) ve oğulları Adnan ile Bedreddin (Şirin Ekmen) uzun yıllar Gercüş Belediye Başkanlığı yaptılar.

Adnan Ekmen 1987-1991 yılları arasında Mardin Milletvekili, 1991-1995 yılları arasında da Batman milletvekiliği ve aynı dönemde Devlet Bakanlığı yaptı. Bedreddin Ağa'nın Midyat Belediye Başkanı olan Nuri Midyat ile evli kızı Zekiye Hanım, Midyat'ta Belediye Başkanı olan kocası Nuri Aziz'in (Nuri Midyat) trafik kazası geçirerek ölmesi üzerine 1956-1960 yılları arasında seçilerek Midyat Belediye Başkanlığı yaptı.

KEFRÊ KÖYÜ (KERCOZ AŞİRETİNİN İLK MERKEZİ)

Kefrê Köyü çok eski bir Süryani yerleşim birimidir. Köye ilk olarak gelenin aslen Van-Muş civarından olduğu iddia edilen Tajdo olduğu, Tajdo'dan evvel köyün metruk (terk edilmiş) olduğu ancak eski eserler ve kilise bulunduğu ilk Hıristiyanların da Tajdo ile beraber Van, Muş yöresinden geldikleri ve muhtemelen önceleri Ermeni oldukları ve sonradan Süryanileştikleri ileri sürülmektedir.

Abdoyê Hemzikê'nin torunlarından Behwarlı Siloyê Sino tarafından çok yaşlı iken öldürülen Tajdo'nun mezarı da Kefrê de bulunmaktadır. Köyde Müslüman Kürtler ve Süryaniler birlikte yaşamaktadır. Alıka Ağası Cımo'nun 6 ay Kefrê'de saklandığı rivayet edilmektedir. Midyat'ta Dr. Sadık Çetin ve AKP hükümetinin Devlet Bakanı Gaziantep Milletvekili Mehmet Şimşek Kefrêlidir.

Köydeki Müslüman Kürt aileler:

1. MALA TAJDO (KERCOZ'daki EKMENler de TAJDO'nun torunlarıdır.)

2. MALA ŞÊXMUS. ZAXURAN'dan geldikleri söylenmektedir.

3. MALA MELE. REŞKOTAN (Batman-Beşiri) Aşireti'nden gelmeler.

SÛRYANİ AİLELER:

1. YIHNOKİLER. TAJDO'larla birlikte Van yöresinden gelmeler.

2. ŞİRBENİLER. HAPİSNAS Köyünden gelmeler.

ARNAS AŞİRETİ

ARNAS Aşireti, Midyat'ın kuzey doğusunda yerleşiktir. Doğusunda Dermemmika, batısında Mahalmi, güneyinde Midyat, kuzeyinde ise Kercoz Aşireti vardır. Aşiret Süryani ve Kürt karışık. Aşiretteki Kürtler Müslümandır.

ARNAS Aşireti'nin merkezi eski bir Süryani köyü olan Arnas'tır.

ARNAS AŞİRETİNİN KÖYLERİ

ARNAS	Süryani ve Müslüman Kürt karışık
SALHÊ	Süryani ve Müslüman Kürt karışık
BATÊ	Süryani ve Müslüman Kürt karışık
ERDÊ	Süryani ve Müslüman Kürt karışık
BINKELBÊ	Süryani ve Müslüman Kürt karışık
BIHELÊ	Bıkelbe'nin mezarası

Halen Suriye'nin Haleb Metropoliti tarihçi ve yazar Hanna İbrahim Êrdê'lidir. Êrdê ismi Süryanice Yerdo'dan gelmedir. Yerdo, su kaynağı, su menbaı anlamına gelmektedir.

ARNAS'DAKİ AİLELER

1. MALA HEMED. Mihemed Şêro'nun çocuklarıdır.

2. MALA TEMİR. Osmanê Temır ve kardeşleri Sarohan ile Levend'in çocuklarıdır.

3. MALA ŞEMÊ. Behçet Tasman bu aileye mensuptur.

4. MALA İSKO. Gözenoğlu ailesi Mala İsko'ya mensuptur.

5. MALA ÇOMERKÂ

6. MALA ELO

7. MALA AHMO Arnas eski muhtarı Ahmet Altaş bu aileye mensuptur.

Yukarıdaki 7 aile de sonuç olarak aynı kişinin KOÇEK adlı şahsın soyundan gelme olup amcazadedirler.

8. SEYYİDLER Köydeki seyyidler aslen Kartmin Seyyidleri ile akrabadırlar. İmamlık yapmaktadırlar. Midyat'taki alim Mele Zubeyr bu aileye mensuptur.

9. Koçek'in çocuklarından olmayan bir aile de Masarê ailesidir. (Karasu'dan gelme)

ARNAS SÜRYANİLERİ

1. MALA SELOKİ

2. MALA QALIKİ

3. MALA HEVŞİKİ

4. MALA HUBELKİ

Yukarıdaki 4 aile de Süryani Ortodoks olup Süryanice konuşmaktadır.

5. MALA BİRÊ ELO Mala Birê Elo köyün tek Süryani Katolik ailesidir. Aile köken olarak Hubelkilere mensuptur.

Arnas civarında halen harabe olan 7 adet eski yerleşim birimi mevcuttur:

1. Deyr Haded

2. Zımit

3. Xerabê Fero

4. Xırbêkê Koçek

5. Qesra Jêrê

6. Qesra Jorê

7. Kundel

Arnas Aşireti'nin liderleri Mala Temır ile onların pısmamı (amcazadesi olan) Mala Mihemedê Şêro'dur. Ailenin Cizre ile Şırnak arasındaki Kasrik Boğazı civarından geldiği ve aslen BATUVAN Aşireti'ne mensup olduğu söylenmektedir.

178| Cizre tarafından gelerek Arnas ile Aynvert köyü arasında KURRÊ dağına çadır kuran 5 kardeşe Hevêrka ağalarıyla kavga-

lı olan Arnas Süryanileri 'Hafirlik' (Koruculuk) teklifinde bulunur. Teklifi kabul eden aile Arnas'a yerleşince Botan Mirinin Hevêrka'daki temsilcisiyle aralarında çatışma çıkar. 5 kardeşten biri öldürülür; ancak aile Arnas'a yerleşir.

Arnas ağaları en güçlü dönemlerine Mihemedê Şêro liderliğinde ulaşırlar. Tahminen 1830'lu yıllarda MIHEMEDÊ ŞÊRO Botan Miri'nin Midyat'ta oturan temsilcisi HACİKÊ ABBASÊ'ye vergi vermeyi reddeder ve Hacikê Abbasê'yi Midyat'tan Cizre'ye kovar.

Botan Miri kuvvetleriyle birlikte Mihamed Şêro'nun üzerine yürür. Mihemedê Şêro, Mire teslim olmaz. Keferzota ve Aynkaf Şêxleri araya girerek bêxt (eman) verirler. İkna olup mevziinden çıkınca Mir onu yakalatarak Cizre'ye götürür. 3 yıl Cizre Dergulê'de kalan Mihemedê Şêro bu arada Cizreli bir kadınla da evlenir. Bu kadından da Şemdin adında bir oğlu olur. (Şemdin'in torunları halen Zaxo'da ikamet etmekte ve Silivani Aşireti'nde 13 köyleri bulunmaktadır. Liderleri Ferhat ve Ziraat mühendisi Ziyat ağalarıdır.)

Mihemedê Şêro Keferzêli Mala İsmailê Verdêlerin damadıydı, karısı 1. İsmail'in kız kardeşiydi. Mihemedê Şêro'nun kız kardeşi de 1. İsmail ile (İsmailê Verdê'nin dedesi) evli idi.

Mihemedê Şêro, Mirle anlaşarak Arnas'a geri döndükten sonra tekrar Mire isyan eder. Askerleriyle Arnas'a hücum eden Botan Miri'nin adamlarından Sadunê Nuhê Gergeri, Mihemedê Şêro'yu Salhê ile Midyat arasında uzaktan tek kurşunla alından vurarak öldürür. Mihaemedê Şêro'nun cenazesini oğlu Heybet, savaş alanından kaçırarak Midyat'a götürür ve Nehroz mezarlığına gömer. Botan Miri Mihemedê Şêro'nun çocuklarını Cizre'ye götürür. 7 yıl Cizre'de Dergulê'de kalırlar.

Aşiretin başsız kaldığı bu dönemde Mala Ahmo'dan Temirkê Ağa olur.

Bu durum Osmanê Temir'in hoşuna gitmez. Diğer aile liderlerini toplar ve ağalığı önce onlara teklif eder, hiçbiri yanaşmaz. Hepsine Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirerek kendi adına söz alır.

O tarihlerde Süryanilerin lideri Kerimo adında biridir. Osmanê Temir, Rişal adındaki ünlü atının karnının yara olduğunu söyleyerek baytarlıktan anlayan Kerimo'yu ata bakması için ça-

ğırır. Osmanê Temır'ın kardeşi Sarohan Kerimo'yu ahırda öldürür. (Bazıları Kerimo'u daha önce Mihemedê Şêro'nun öldürdüğünü söylüyor)

Süryanilerin bir bayram günü Osmanê Temır ile Temirkê kilisede karşılaşır. Uzun boylu olan Temirkê, Osmanê Temır'ı omuzundan, ondan kısa olan Osmanê Temır ise Temirkê'yi karnından hançerle yaralar. Temirkê aldığı yarayla ölür. Temirkê'nin babası da öldürülür.

Ağa olan Osmanê Temır bir müddet sonra Cizre Mirine vergi vermeyince Mir tekrar Arnas'ı kuşatarak Osman-Levend ve Sarohan adlı 3 kardeşi Cizre'ye götürür. Bir müddet sonra (3 yıl sonra olduğu rivayet edilmektedir.) serbest bırakır.

Mahalmi Beyleri, Kercoz ve Omeryan Ağaları Osmanê Temır'ı desteklerler. Aynı tarihlerde oldukça yaşlanmış bulunan Kercoz Ağası Hasanê Şemdin, Êrdê köyünün Süryani liderini araya koyarak kızını Osmanê Temır'la evlendirmek ister. Osmanê Temır, Hasan Şemdin'in kızı Şehriban'la evlenir. Osmanê Temır 1880'de Şemdinli'de isyan eden Şeyh Ubeydullah'ı destekler. Osmanê Temır bir kızını Alıkâ Ağası Heşterekli Cimo ile, bir kızını ise Mizizex Ağası Xalefê Circo ile evlendirir.

Osmanê Temır ve Aynkaf'lı Şêx İbrahim Hamidi (Şêx İbrahim Şêx Fethullah'ın babasıdır. Şêx Fethullah Batman eski milletvekili Ataullah Hamidi'nin dedesidir.) İstanbul'a sürgün edilirler. 4 yıl sürgünde kalırlar. Sürgünden döndükten sonra Kercoz Ağası Hasan Şemdin'in oğlu İsmail yaşlı babasına isyan ederek Ramanlıları Kercoz'a getirir.

Hasan Şemdin damadı Osmanê Temır'dan yardım isteyince Osmanê Temır adamlarıyla Kercoz'a saldırır. Osmanê Temır'ın oğlu Kercoz'da Hasan Ağayı (Hasan Şemdin değil) öldürür. Onlar da Osmanê Temır'ın oğulları Süleyman ve Hasan'ı öldürürler. Diğer bir oğlu Muhammed Salih ise (Avukat Abdullah Timur'un babası) 3 kurşunla yaralanır.

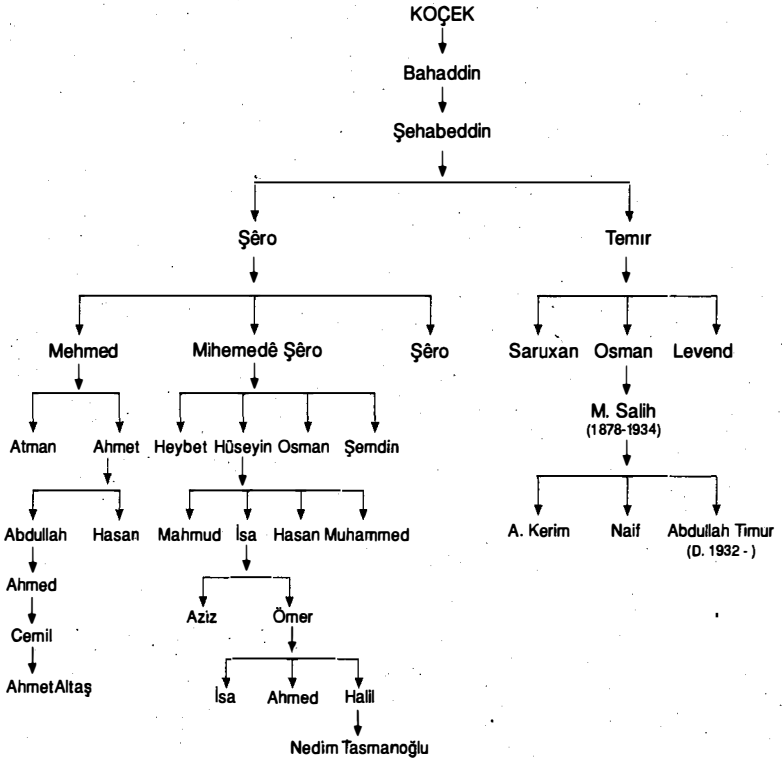
İsmail'i alt ederek Ramanlıları Kercoz'dan çıkaran Osmanê Temır Kercoz'dan çıkmak istemez. Araya giren Aynkaflı Şêx İbrahim Hamidi "Keko biz İstanbul'da sürgünde iken sen bana 7 oğlum da sana feda olsun diyordun. Benim hatırım için Kercoz'dan çık" deyince Osmanê Temır, Şêx İbrahim'i kırmayarak isteğini kabul eder, ancak İsmail'in Kercoz'a gelmesi ve babası

İsmail, kaçtığı Kercoz'a dönerek babasının elini öpüp özür diler. Dıfnê'den Arnas'a kadar olan köyler Osmanê Temır'a bağlanır. Osmanê Temır oğullarını bu köylere yerleştirir. Aynkaflı Şêx İbrahim Osmanê Temır'a o tarihlerde bölgede pek bulunmayan bir sac soba hediye getirir. Osmanê Temır'dan sonra yerine oğlu Muhammed Salih (1878-1934) geçer.

Muhammed Salih Ağaoğlu Abdülkerim'i 1919'da 160 adıyla birlikte İngilizlere karşı savaşan Süleymaniyeli Şêx Mah-mud Berzenci'nin yardımına gönderir. 3 kez sürgüne giden Muhammed Salih ilk seferinde Burdur'a, ikinci sefer 1926'da Trabzon'a, üçüncü sefer ise Aydın Söke'ye gider.

Avukat Abdullah Timur, atalarını: M. Salih-Osman-Temır-Ba-he-İskan olarak saymaktadır.

ARNAS AĞALARI

SALHÊ (SALAH) KÖYÜ

Eski bir Süryani yerleşim birimi olan Salhê köyü Midyat'ın yaklaşık 10 km kuzeydoğusundadır. Köyde Süryaniler ve Müslüman Kürtler birlikte yaşamaktadır.

Köyün esas yerlileri Süryanilerdir. Müslümanlar sonradan gelip yerleşmişlerdir. Köyde ilk önceleri Raman Aşireti'nin yerleşik bulunduğu Ramanlıların sonradan köyden çıkarak Dicle'ye doğru göç ettikleri anlatılmaktadır.

SALHÊ'DEKİ MÜSLÜMAN AİLELER

1. MALA GULAVİKÂ

Köyün en eski ailesi olduğu ve Basıkl Aşireti'nin Basıklkevl köyünden Yekane Ağa'nın soyundan oldukları ileri sürülmektedir.

2. MALA İBRAHİMKÂ

Aslen Arap Şammar Aşireti'nden oldukları ve önce Sarê ile Keferallab arasındaki Xırbê Brahima'ya geldikleri ve sonradan Salhê'ye yerleştikleri söylenmektedir.

Aile aşağıdaki kollara ayrılmaktadır:

1. MALA FERMAN

2. MALA KUNDÊ

3. MALA HİSEYNÊ ŞİVÊN

7 oğlu olduğu (Xalil, Ömer, Muhammed, Ahmed, İlyas . . .) söylenen Hiseynê Şivên Arnas Aşiret reisi ünlü Mihemedê Şêro'nun kayınpederidir. Midyat İl Genel Meclis üyesi Şefik Dünder (Hacı Şefiko) Mala Hiseyne Şivên'dendir.

3. MALA ŞA'LİYA

Bir kısmı Gulavikâ'ya bağlı olan Şa'liya'nın, diğer bir kısmı Şammar İbrahimkâ'ya bağlıdır. Köye İbrahimkâ ile birlikte gelen bu ikinci grubun muhtemelen İbrahimkâ ile akraba olduğu ileri sürülmektedir. 1926 Haco isyanında Mala Temur'ın, Haco'ya destek veren İbrahimkâ'nın, tüm evlerini yaktığı anlatılmaktadır.

RAMAN (REMMMA) AŞİRETİ

Raman Aşireti Dicle Nehri'nin her iki yakasında Hasankef'in kuzeyi ve güneyinde yerleşiktir. Raman Aşireti'nin kuzeyinde Beşiri, güneyinde Kercoz batısında Hesar, doğusunda ise Berava (Derhawi) aşireti yer alır.

RAMAN KÖYLERİ

Dicle Nehri'nin Güneyindekiler (Hasankeyf Tarafı)

GUNDÊ KÔLA

GUNDÊ DİYER

BARLATÊ

BAGLATÊ

KEPRAF

CUMEYLİNÊ

İZİVÊ

PEPARÊ

Dicle Nehri'nin Kuzeyindekiler (Batman Tarafı)

KURU SERPIR ZÊRI (Mezra)

ÇİNÊRAN (Yezidi Kürt)

ZAĞORA

ŞIKEFTAN

MEYMUNİYE

SERÊ KANÊ

KEFERZA JÊR

KEFERZA JOR

GEDUK

BAZBUTÊ

DEYRÊ (Kilise var.)

Aşiretin çevresinde yerleşik Reşsiyê, Vezrinê ve Barısıl köyleri ise hiçbir aşirete bağlı olmayan bağımsız köylerdir. Barısıl köyünde Raman, Siniki ve Alikî Aşireti'ne bağlı aileler birlikte yaşamaktadır. Aşiretin Müslüman köyleri ile Yezidi köyleri tamamen Kürttür. Tüm aşiret Şafi mezhebine bağlı iken sadece CUMAYLİN köyünün Mir ailesi Hanefidir.

AŞİRETİN BÜYÜK BAVIKLARI (AİLELER)

MALA KUHEYLİ (KUHÊLA)

MALA REŞŞOKİ

MALA SAKAKİRİ

MALA ŞEHEB

MALA ALİBALO

MALA KEJİKÂ

MALA ALİREŞİKÂ

MALA PERİXANA

Raman Aşireti'nin ileri gelenleri aşiretin esas kurucu kabilelerinin KUHÊLA, REŞŞOKÂ ve ALİBALO olduğunu ve aşiretin Hasankeyf civarına gelmeden önce Midyat'ın SALHÊ ve HELAX köyleri civarında yerleşik olduğunu ileri sürmektedirler. KEJİKA kabilesinin ise eskiden PENCİNÊRA Aşireti'ne bağlı olduğu sonradan Raman'a bağlandığı iddia edilmektedir.

Aşiret içinde MALA ALİ BİLALA, MALA BEHREMKİ, MALA ANTERKİ, MALA GULÊ ve MALA AMO gibi aileler de vardır.

Aşiretin yaklaşık 200 yıldır liderleri ise Raman Aşireti'ne sonradan katılan MALA HACI ABDULLAH'dır. Hacı Abdullahlardan önce Aşiretin Ağasının Mala Şehab ve Mala Ali Bilalo olduğu söylenmektedir.

Hacı Abdullah Ailesi'nin bölgeye gelişi ile ilgili aile iki ayrı rivayette bulunmaktadır. Bir rivayete göre bölgeye ilk gelen kişi olan Abdiyê Paşê (Hacı Abdullah'ın dedesi) Şırnak'taki Mala Ağayê Sor'la akrabadır.

Diğer bir rivayete göre ise kardeşleriyle ihtilafa düşen MİR YAKUP Doğubeyazıd civarından göç ederek Kerboran civarındaki GELİKÛRA köyüne yerleşir.

Bir müddet sonra Botan Miri ile girdiği bir çatışmada Mir Yakup öldürülünce hamile olan karısı DİLÂN köyüne gider ve oğlu Xalef, Dilan köyünde doğar.

Xalef'in oğulları AVDÊ ve SÜLEYMAN arasında ihtilaf çıkınca küçük kardeş Süleyman Hasankeyf yakınlarındaki İZÊWA (HİZO-HİZUWÊ) köyüne göç eder.

Süleyman, bir müddet sade bir köylü olarak hayvancılıkla uğraşır. Daha sonra o tarihlerde (1700'lü yılların başı) Raman Ağası olan REŞŞOKA Ailesi'nden AMO ALİKÂ ile çatışır ve onu öldürerek liderliği ele geçirir.

Daha sonraları Raman Aşireti'nin lideri olan torunu Hacı Abdullah ÇİNÊRÎ Yezidilerinden Mirze Çelik'i alt ederek kızı Perişanê ile evlenir.

Hacı Abdullah'ın ikinci karısı Vezrinli QUMRÎ Hanım, bir karısı da yörenin hakimi GARZAN Zoqêli Fettah Beg'in kızı FATMA Hanım'dır.

Hacı Abdullah'ın annesi de Vezrinliydi. Hacı Abdullah'ın 1903 yılında 112 yaşında öldüğü söylenmektedir. HACI ABDULLAH bir müddet RIDVAN nahiye müdürlüğü görevinde de bulunmuştur.

Hacı Abdullah yöredeki tüm ileri gelen ailelerle evlilikler yoluyla akrabalıklar kurarak çevresini genişletmeye çalışır. Büyük oğlu Xalef'i Midyatlı Nehroz Ailesi'nden KAPPoların (Kaplan Ağa) kızı Emine ile, oğlu Muhammed'i Çînêri Yezidileri'nden Kaval Yusuf'un kızı HENO ile diğer oğlu Ahmed'i ise RECEBAN Aşireti'nden Mirza Ağa'nın kızı AYŞO ile evlendirir.

Ahmed ayrıca Hasankeyfli Ali Ağa Ailesi'nden PERÎXAN Hanım'la da evlenir.

Hacı Abdullah Vezrinli QUMRÎ Hanım'dan olan oğulları Xalef ve Yusuf'u Batman Ovasındaki GIRÊSÎRA Köyünden arazi olarak oraya yerleştirir.

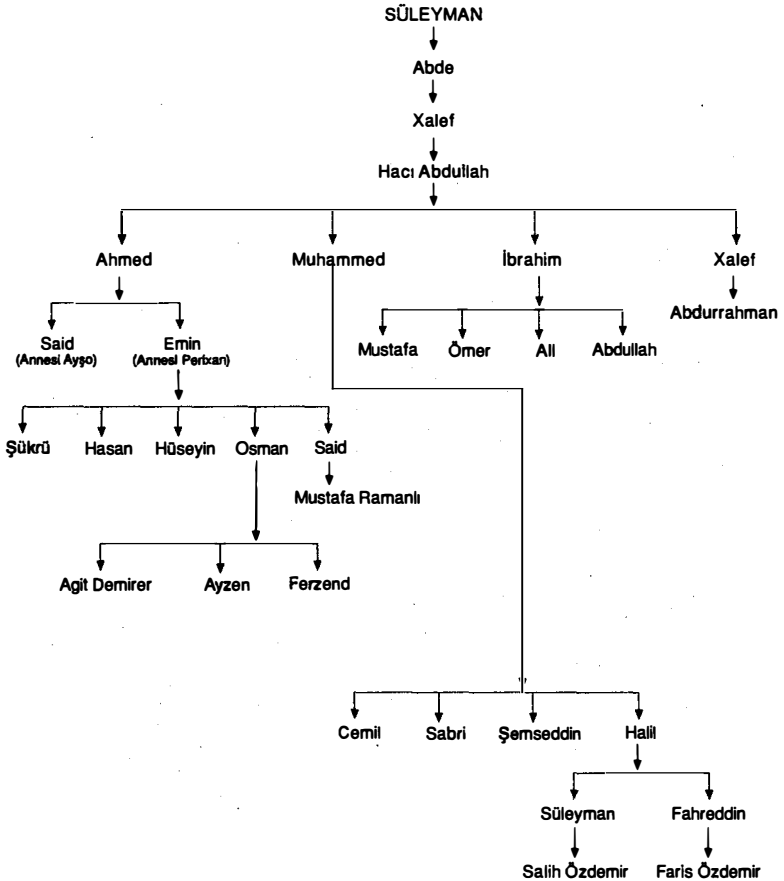
Oğlu Muhammed KEPRAF köyüne yerleşerek Yukarı Raman'ı idare eder. Ahmed ise Şikeftan'da babasının yanında ikamet eder.

Ailenin son yüzyıldaki en ünlü şahsiyetleri Perixan Hanım ve oğlu Eminê Perixanê'dir.

Önce Hacı Abdullah'ın oğlu Ahmed ile, Ahmed öldürüldükten sonra ise töre gereği Ahmed'in kardeşi İbrahim'le evlenen Perixan Hanım Hasankeyfli Ali Ağa Ailesi'nden Abdullah'ın kızıdır.

1943 yılında vefat ettiği söylenmektedir.

MALA HACİ ABDULLAH'IN SOY AĞACI

Hacı Abdullah bir müddet sonra komşu SİNİKİ Aşireti ile bozuşur. Sinikiler Hükümet kuvvetlerini de yanlarına alarak Şikeftan'a baskın düzenlerler.

Hacı Abdullah'ın oğlu Ahmed çok genç yaşta (Rivayetlere göre 23 yaşında) Siniki Aşireti'ne mensup Mala Nêsir Ailesi'nin lideri HASOYÊ BİRAHİM'in Şikeftan baskınında yaralandıktan kısa bir müddet sonra 1890 yılında ölür.

186 Ahmed'in Ayşo'dan SAİD ve Perixan'dan olan EMİN adlı oğulları yetim kalır. Karısı Perixan kardeşi İbrahim'le, diğer

karısı Ayşo ise ağabeyi Muhammedê Hacı ile evlenir. Perixan Hanım'ın İbrahim'den de 4 oğlu olur.

İbrahim bir müddet sonra tutuklanarak Diyarbakır hapishanesine konulur ve uzun yıllar cezaevinde kalır. Bu dönem zarfında (1890'lı yılların sonu-1900'lü yılların başı) Perixan Hanım Raman Aşireti'ne tam anlamıyla ağalık yaparak büyük ün kazanır.

Bir müddet sonra, öldürülen Ahmed'in delikanlılık çağına gelen Ayşo'dan olan oğlu SAİD çevrede ün kazanmaya başlar. Babasının ölümüne sebep olan Hasoyê Bırahim'e pusu kurarak onu yaralar, aşiret içinde saygınlığı artar. Said büyük amcası Xalef'in kızı VESİLE ile evlenerek aile içi desteğini de arttırır. Aile içindeki rivayetlere göre bu durumu içlerine sindiremeyen Perixan Hanım ve kocası İbrahim Henüz 16 yaşında olan oğulları Mustafa'yı amcası Xalef'in kızı MEYASE ile, diğer oğulları Ömer'i de Xalef'in kızı Medine ile evli olan SİNANLI ABDÜLKADİR'in kız kardeşi DIRRE ile evlendirirler ve Said'ı öldürmesi için oğulları Mustafa'yı kışkırtırlar.

Mustafa, tahminen 1908 yılında Zağora Köyünden Şikeftan'a doğru atla giderlerken Said'i arkadan vurarak öldürür. "Siper alın, yere yatın" diye bağırarak Said'e, Mustafa "Düşman değil, benim ben" diyerek tüfeğini tekrar ateşler.

Anne bir kardeşi Mustafa'nın, baba bir ağabeyi Said'i öldürmesi üzerine Eminê Perixanê uzun müddet Mustafa'yı öldürmek ister ve amcası İbrahim hapisten çıktıktan sonra onu ağabeyi Said'in öldürülmesinden sorumlu tutarak bir müddet ziyaretine de gitmez ve Şikeftan'dan taşınarak SERPIR'a yerleşir. Öldürülen ağabeyi Said'in hanımı olan amcası Xalef'in kızı Vesile'yi nikahlar.

Hükümet kuvvetleriyle arası bozulan İbrahim kendisi de bir Kürt olan Liceli Nadir Çavuş komutasındaki jandarmalar tarafından 1909 yılında Dicle Nehrini geçerken kuşatılır. Birbirlerini daha önceden tanıyan Nadir Çavuş ve İbrahim Ağa restleşerek nehrin içinde teke tek vuruşmaya başlarlar. İbrahim Ağa'nın Nadir Çavuş'u hançerleyerek öldürdüğünü gören jandarmalar da İbrahim Ağayı öldürür.

İbrahim Ağa'nın öldürülmesinde Kercozlu Yusufê Hasan Şemdin Ağa'nın parmağı olduğu ve Osmanlı yönetimiyle arası çok iyi olan Ağanın Midyat'taki idarecilere bu konuyla ilgili rüş

EMİNÊ PERİHANÊ

vet verdiği ileri sürülmektedir. (Cegerxwin s. 23)

Bu dönemde Eminê Perixanê (1889-1933) güçlenerek liderliği ele geçirir. Birinci Dünya Savaşı yıllarında aşiret kuvvetleri ile birlikte Ruslara karşı savaşır. Anneden kardeşleri Mustafa ve Ömer de bu savaşa katılırlar ve savaş bitiminden altı ay sonra tanınmayacak bir halde köylerine dönerler. Ömer, Sinikâ Ağası Hesoyê Bırahim'e pusu kurarak onu öldürür.

Ermeni Tehciri döneminde Mustafa ve Ömer'in Diyarbakir Valisi Reşit Bey'le iş birliğine girdikleri ve keleklere bindirilerek Musul'a tehcir edilen Ermenileri kendi mıntıkaları olan Şikeftan civarında öldürerek mallarını aldıkları ve vali ile paylaştıkları da halk arasında anlatılmaktadır. Eminê Perixanê'nin oğullarından Hüseyin Demirer, 1983 yılında kaleme aldığı hatıratında bu olayları ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

Yine bu rivayetlere göre Vali başka yerlere sürgün emirleri çıkaran Ermenileri rüşvet karşılığında Musul'a göndermektedir. Musul'a gönderilmek üzere keleklere bindirilen bir kafilde Diyarbakir'in en zengin Ermenilerinden bir aile de vardır ve Vali'nin karısı bu aileye ait çok kıymetli bir mücevheri kocasından

özellikle istemiştir. Vali bu durumu Mustafa ve Ömer'e bildirir, ancak iki kardeş tamah ederek mücevheri Valiye vermezler ve suya düştüğünü söylerler.

Bu durum üzerine halk arasında katliamlarla ilgili çıkan söylentilerden de oldukça zor durumda kalmış bulunan Vali Reşit Bey; Mustafa ve Ömer'i Diyarbakır girişindeki TILALO köyünde öldürtür ve cenazelerini oraya gömdürür.

Ramanlı Muhammedê Hacı'nın oğlu SABRÎ Binbaşı Arif Bey tarafından 1919'da saklanmakta olduğu Midyat'ın Arnas köyünde öldürülür.

Eminê Perixanê, 1920'li yıllarda Cizre'de bulunan Cafer Tayyar Paşa'nın kuvvetlerine katılır ve Nasturilere karşı savaşır. Kuzey Irak Dağlarında keşif uçuşu yapmakta olan bir İngiliz uçağının pilotunu, dağın doruğundan ateş açarak öldürür ve uçağın düşmesine sebep olur.

Mihemedê Hacı Abdullah 1926 yılının sonlarında Diyarbekir Cezaevinden ağır hasta olarak çıkar ve köyüne dönerken Bismil yakınlarındaki KOPELÎ Köyünde Şerif Ağa ile evli olan kız kardeşinin evinde ölür.

Ramanlılar, Şeyh Said Olayında Şeyh Said'e karşı Hükümet kuvvetlerini destekler.

Ancak Şeyh Said olayından sonra ağaların tutuklanma ve sürgün kararı çıkınca Suriye'deki Fransız idaresine iltica ederler. Kürt milliyetçi hareketlerini destekler. EMİNÊ PERİXANÊ XOY-BUN Cemiyeti'nde yer alır. Emin Ağa'nın, anneden kardeşi Abdullah, Suriye'den gizlice Raman'a döner. İddialara göre ALÎ SAMÎ isminde bir yüzbaşı Mustafa ile Ömer'in Ermenilerden elde ettikleri ganimetin yerini Ömer isimli bir köylüye işkence ederek öğrenmiş ve sakladıkları mağaraya giderek bütün altınları almıştır. Abdullah, Yüzbaşı Ali Samî'ye Meymuniye Boğazı'nın Şikeftan'a açılan kısmında pusu kurar ve öldürerek kafasını keser ve kesik başı Suriye'ye ağabeyi Emin'e götürür. Emin Ağa kendisinden habersiz yapılan bu olaya kızar ve iki kardeşin arası bozulur.

Emin Ağa, 1928 yılında Mustafa Kemal Genel Af çıkarınca tekrar Türkiye'ye döner. Türkiye'ye gitmesi halinde öldürüleceğini söyleyen HACO Ağa ve diğer arkadaşlarını dinlemez. Bunun üzerine Haco Ağa aralarındaki tartışmadan sonra ayağa

kalkarak Emin'i nasıl olsa öldürecekler, biz de taziyesine gide-meyeceğiz. Şimdiden taziyede bulunalım, 'Emin Ağa'nın ruhu-na el fatiha' diyerek daha sağken kendisine taziyelerini bildirir.

Eminê Perixanê, Türkiye'ye döndükten sonra hükümet kuv-vetleri ile iyi geçinmeye çalışır. Ağrı İsyanı'nda hükümet kuv-vetlerine komutanlık yapan Kurmay Albay Nurettin Baransel'e destek verir.

İbrahim Ağa'nın Perixan'dan olan çocuklarından Mustafa ve Ömer 1916 yılında Diyarbakir yakınlarındaki Tıloalo'da, Ali 1927'de Devegeçidi'nde Abdullah ise 1931 yılında 13 adamıyla birlikte Barıslı'da öldürülür.

Albay Nurettin Baransel ağabeyi Emin ile düşman olan Ab-dullah'ı 13 adamıyla birlikte Barıslı köyünde tutuklar ve çevre-deki ağalarla birlikte köy dışında sıraya dizer ve Emin Ağa'yı köye çağırır. Ailesinin iddiasına göre Emin Ağa bu kişilerin öl-dürülmeleri halinde bölgede kendisine karşı çok daha büyük bir düşmanlığın oluşacağını ileri sürerek öldürülmelerine karşı çı-kar ve serbest bırakılmalarını ister. Ancak Albay diğer ağaları serbest bırakmasına rağmen Abdullah ve adamlarını öldürür. Abdullah'ın öldürülmesindeki en büyük sebebin 1928 affına rağmen daha önce Suriye'den gelerek öldürdüğü ve kafasını kestiği Yüzbaşı Ali Sami olayı olduğu ileri sürülmektedir.

Askerlerce öldürülen Abdullah'ın, hükümetle iyi geçinmeye çalışan ağabeyi Emin Ağa'ya 'Emin! Ez taştê bım, tu fıravin i' (Emin, ben kahvaltıysam, sen öğle yemeğisin) sözü Kürtler ara-sında atasözü haline gelmiş bulunmaktadır.

Perixan Hanının ilk evliliğinden olan oğlu Emin de 1933 yı-lının Nisan ayında Beşiri yakınlarındaki Xarab Bajar'da jandar-malarca öldürülür. Eminê Perixanê vasiyeti üzerine Barıslı'a gö-mülür.

İki eşi (Ahmed ve İbrahim) ve 5 oğlu da (Emin, Mustafa, Ömer, Abdullah, Ali) değişik tarihlerde öldürülen ve büyük acı-lar yaşayan Perixan Hanım metanetini kaybetmeyerek uzun yıl-lar aşireti yönetmiş ve bölgede efsanevi bir isim haline gelmiş-tir...

Cumhuriyetten sonraki yıllarda da Ramanlı ailesi içindeki re-kabet devam etti. Eminê Ahmed (Perixanê) ile Halilê Muham-med'in çocukları liderlik için birbirleriyle mücadeleye girdiler.

Eminê Perixanê'nin oğlu Said Ramanlı (1955-1968) ve Said Ramanlı'nın oğlu Avukat Mustafa Ramanlı (1968-1977) uzun yıllar Batman Belediye Başkanlığı yaptılar. Halil Ağa'nın torunu Faris Özdemir ise 1995-2002 yılları arasında Doğru Yol Partisi Batman milletvekilliği yaptı.

HESAR AŞİRETİ

Hesar Aşireti Kercoz'un batısında yerleşiktir. Batısında Hebızbını, doğusunda Kercoz, kuzeyinde Raman, güneyinde ise Mahalmi Aşireti vardır. Hesar Aşireti'nin merkezi Hesar köyüdür. Halen Hisar adıyla belediyeliktir. Hesar bölgesi ilk dönemlerde Mahalmi Beyleri tarafından yönetiliyordu. Sonraları aşiretin Ağası olan Mala Keyxwa Kurtalan'ın Pekendê köyünden gelerek köye yerleşti. Mala Keyxwa'ya Ağalığın Mahalmi Beyleri tarafından verildiği anlatılmaktadır.

Mala Keyxwe'nin Kurtalan'ın Pekendê köyünden bölgeye geldiklerinde Sofi Ali ve Muhammed isimlerinde iki kardeş oldukları rivayet edilmektedir. Muhammed'in oğlu Ahmed Dêrizbinli Hasan Bey'le çatışır. Beyin (Mahalmi Miri'nin) evinde verilen bir davette Bey onu öldürmek ister.

Bey'in hizmetçilerinden biri bu durumu Ahmed'e bildirmek için yanlışlıkla olmuş gibi yemeği Ahmed'in üzerine döker. Elbiselerini yıkamak için dışarı çıkan Ahmed'e Beyin hizmetçisi durumu bildirerek kaçmasını söyler. Ahmed köyden kaçır ve kısa bir müddet sonra kör olduğu söylentisini yayar. Bu durumu yedi yıl boyunca karısından bile gizlemeyi başarır. Mahalmi Beyi de onun üzerine gitmez.

Yedi yıl sonra Mir ailesinden iki kişi ve ailenin beş yeğeni Hisar'a Ahmed'in evine gelir. Gelenler Ahmed'e 'bize ne yemek hazırladın?' diye sorunca Ahmed '2 koç ve 5 kuzu keseceğim' diye cevap verir. Gelenlerden biri bu sözlerden şüphelenerek 'bu manalı konuşuyor' der. Ahmed ve adamları aniden saldırarak gelen yedi kişiyi öldürürler.

Aşiretin Ağalığı 1. Muhammed'in çocuklarındadır. Muhammed'in torunun torunu olan Muhammedê Abdurrahman Kercoz Ağası Hasan Şemdin'in kızı Emine'yi kaçırınca başlık olarak Kercozlulara Kırkat, Kilyat ve Kasrik köylerini verir. Ünlü Kürt Ozanı Cegerxwin Hesarlı olup Sofi Ali ailesindendir.

HESAR KÖYLERİ

HESAR

BABINNİR

BAGASÊ

BASYATÊ

SILÊBÎNÊ

HIMÊDÎYÊ

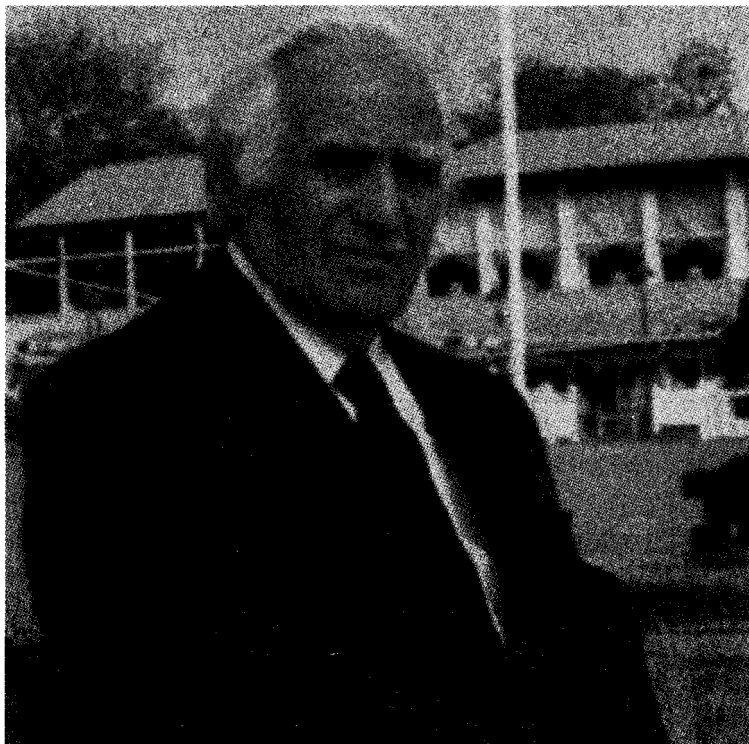
MEZRÊ

QAMARÎNÊ

DAZVAN

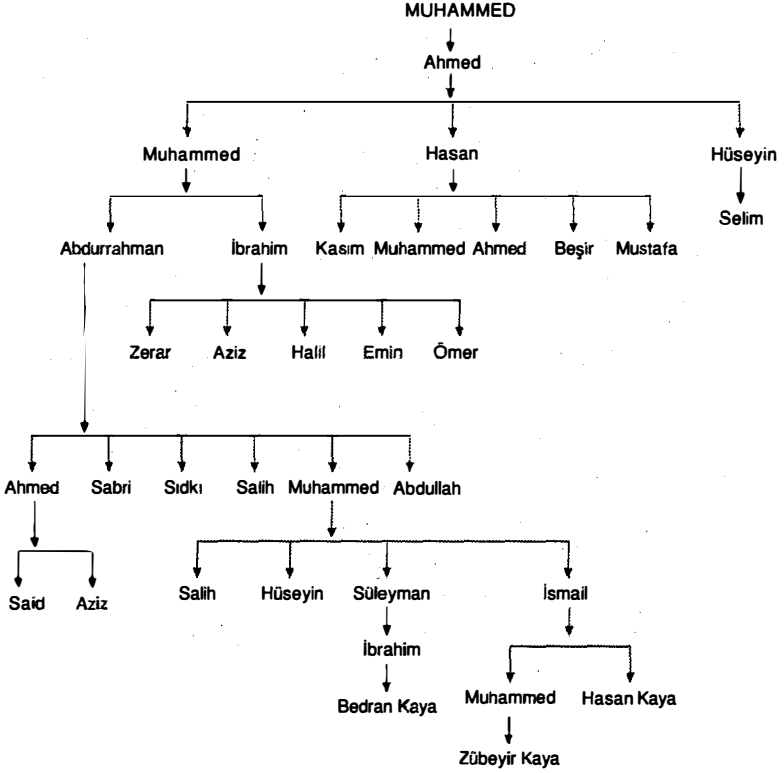
QARMUT

DEYRA SERÊ

CEGERXWÎN (1903-1984)

MALA KEYXWA'NIN SOY AĞACI

ZÜBEYİR KAYA Hisar Belediye başkanlığı yapmıştır.

HABEZBENİ (HEBİZBINİ) AŞİRETİ

Hebızbını Aşireti Midyat'ın kuzey doğusunda yerleşiktir. Batısında Dêreveri, doğusunda Hesar, kuzeyinde Dicle Nehri, güneyinde ise Mahalmi Aşireti vardır.

HABEZBENİ (HEBİZBINİ) KÖYLERİ

QESRIK

HOSKA

MALA MIHÊ

GUNDIK

ECİBÊ

XIRO

MIDÊLBÊ

ZIVINGÊ

BAQOLÎNÊ

HALDAH

Arapça konuşmaktadır.

AYNKAF

Arapça konuşmaktadır.

NUNIB

Arapça konuşmaktadır.

MEZRALAR:

DEYRCIN

ZIVINGA SPI

QEYNTAR

ÇALA MEZRA

BEHEWÎ

XANIKLÊR

Hebızbını Aşireti'nin merkezi Qesrik köyüdür. Haldah, Nunıp ve Aynkaf köyleri Arapça konuşmalarına rağmen yönetim olarak aşirete bağlıdır.

Aşiretin diğer bütün köy ve mezarları Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadır. Aşirette Süryani ve Yezidi yoktur.

Hebızbını Aşireti'nin Ağaları olan Malo Temo Gewrê'nin Arap Beni Abs kabilesinden geldikleri ve Kasr köyüne yerleştikleri rivayet edilmektedir.

Hebızbını ismi İğdır Erivan yöresindeki büyük bir Kürt aşireti olan Hazbeni'leri çağrıştırıyorsa da araştırmalarımızda bu yönde bir bağlantıya rastlayamadık. Hebızbını isminin Mala Temo

Gewrê'nin ABS Aşireti'nden olmaları nedeniyle Arap BENİ ABS (ABS oğullar) ABS BENİ'den geldiği ve zamanla HABZBENİ'ye dönüştüğü ileri sürülmektedir. Aşiretin Kürtleri Müslümandır.

Mala Temo Gewrê Ailesi aşiret liderliği nedeniyle çıkan mücadeleler sonucu kardeş olan Hasan Temo ve Ahmed Temo taraftarları şeklinde ikiye bölünmüştür. Üçüncü kardeşleri Hacı Ali tarafsız kalırken, Hacı Ali'nin oğlu Hacı İzzeddin amcası Ahmed'i destekledi.

Hebızbını aşireti Benda Hasen ve Benda Ahmet diye ikiye ayrılır. Süleymanê Hasan amcası oğlu Nuriyê Ahmedê öldürünce ilişkiler daha da gerildi. Süleyman'ın köyden kovduğu bir aileyi Nuri köye geri getirince Süleyman, Nuri'yi öldürür.

Benda Hasan Hevêrkî'lerle, Benda Ahmet Dekşurilerle ittifak kurdu. Süleymanê Hasan'ın Kercoz ağası Yusufê Hasan Şemdin ile ittifak ederek Dêreveri ağası İsayê Hemo'yu binbaşı Arif Bey vasıtasıyla öldürttüğü de ileri sürülmektedir.

Hacı İzzeddin'in, Alikê Battê'nin bir Kürt devleti kurma teklifini reddettiği ailesi tarafından ileri sürülmektedir. Alikê Battê'nin akrabaları ise Hacı İzzeddinê Temo Gewrê'nin Alikê bu teklifte bulunduğunu, ancak liderlikte anlaşılmadıkları için ayrıldıklarını söylemektedir.

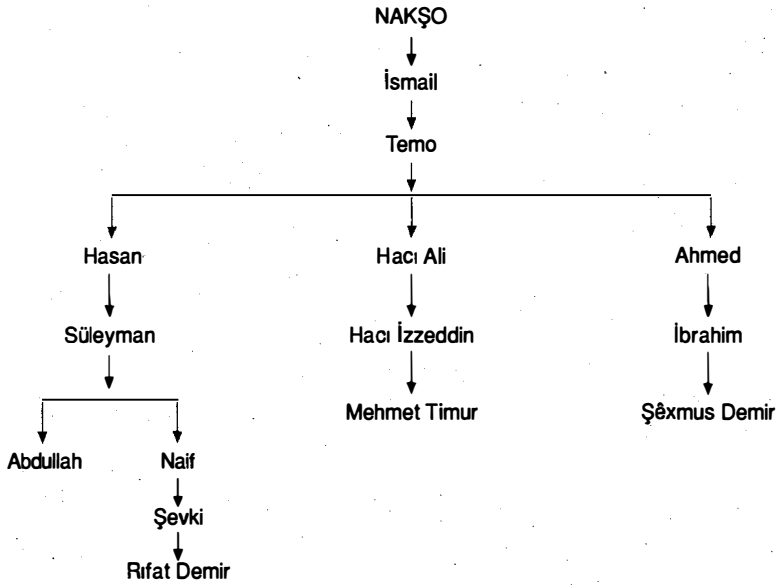
Hacı İzzeddin Ağa, 1926-1931 yılları arasında Tokat cezaevinde kalır. Bu dönemde ailenin diğer liderleri Suriye'ye kaçarlar.

Hacı İzzeddin, Estelli Hacı Ahmed Seyranê'nin (Arıkan) kızıyla evlenerek Estel'e yerleşir. Ailesi 1926-1950 yılları arasında Estel'de, 1950'den öldüğü 1959 yılına kadar da Aynkaf'ta (Kaya-pınar) ikamet eder. Hacı İzzeddin'in 4 eşinden ilki amcasının kızı, biri Savurlu Esad Beg'in kızı, biri Estelli Hacı Ahmed Seyranê'nin (Arıkan) kızı, biri ise Süryaniydi.

Hebızbını Ağaları köylülerle pısmam (Amcazade) değildirler. Köylülerin büyük bir çoğunluğunun Beşiri civarından geldikleri söylenmektedir.

Bir bölümü Mardin Ovası'nda bir bölümü ise Suriye'de bulunan Dakori Aşireti'nin Ağası olan Said Ağaların da aslen Hebızbını'nın Hoska köyünden gittikleri ve köydeki Mala Ali Bedri ailesine mensup oldukları ileri sürülmektedir.

MALA TEMO GEWRÊ'NİN SOY AĞACI

BAĞIMSIZ KÖYLER

Hiçbir aşiretin hakimiyetine girmeden varlığını tek başına sürdüren köylerin başında Vezrin, Balanê ve Barısıl gelir. Hasan-keyf'e bağlı olan Vezrin köyündeki ailelerin bir kısmı Botan'dan, bir kısmı Kırkat Köyünden, bir kısmı ise Raman Aşireti'nden gelmedirler.

Balanê Köyündeki Mala Şahin İdil Quzıkê'den gelmedir.

Barısıl Köyü ise Siniki, Aliki ve Raman Aşiretlerine mensup ailelerden oluşmaktadır.

AYNKAF (KAYAPINAR)

Aynkaf halen Kayapınar adıyla yaklaşık 3000 nüfuslu bir belediyeliktir. Aynkaflılar Arapça konuşmaktadırlar. Tamamı Müslümandır. Arapça konuşan Haldah ve Nunıp köyleriyle birlikte aşiret olarak Hebızbını'ye bağlıdırlar.

İlk zamanlar yazlık, otlak olarak kullanılan Aynkaf'a ilk olarak Dêrizbinli Emirxan Ailesinin gelip yerleştiği söylenmektedir.

196 | Aynkaflı Şevki Aysan (Hacı Musa oğlu) 1957-1960 yılları arasın-

da CHP Mardin Milletvekilliği yapmıştır. Ünlü modacı Suat Aysan da Aynkaflıdır.

AİLELER:

-BEYT EMİRXAN

Aslen Dêrizbin köyünden gelmedirler. Aile Aslan, Gümüş, Bulut, Şevri soyisimlerini taşımaktadır.

-BEYT ZEĞAL

Hebızbını'nın Kürt Mıdêlhê köyünden gelmeler. Önel ve Ertekin soyisimlerini taşıyorlar.

-BEYT ACEMÎ

İran'dan Mardin şehir merkezine, Mardin'den de Aynkaş'a gelmeler.

-BEYT ÇALIĞ

Bir rivayete göre Tafo'dan Hebızbını'ye, bir rivayete göre ise Hebızbını'den Tafo'ya oradan da Aynkaş'a gelmişlerdir. Kızılbulut soyadını kullanmaktadırlar. Estel'deki Gülgir ve Çelik'lerle amcazadedirler.

-BEYT ÇANÎ

Nunıb köyünden gelmeler.

-BEYT ALLUŞ

Dêreveri Aşireti'ne mensup Cevzê köyünden gelmeler.

-BEYT MISTO

Kercoz'a bağlı Kürt Gulika köyünden gelmeler.

-BEYT MINN'A

-BEYT HAMÎDÎ

Mardin'de medfun Şeyh Hamid'in oğlu Şeyh İbrahim'in çocuklarıdır. Aile ile ilgili ayrıntılı bilgi ileride verilecektir. Ailenin kolları Mardin merkez, Dara, Tınat, Ahmedi, Batman ve Aynkaş'ta yerleşiktir.

1987-1991 yılları arasında Siirt Milletvekilliği yapan Kutbeddin Hamidi, 1984-1994 yılları arasında Batman Belediye Başkanlığı, 1995-2002 yılları arasında Batman ANAP milletvekilliği yapan Ataullah Hamidi Şêx İbrahim'in oğlu olan Şêx Fethullah'ın torunlarıdır.

ŞEYH FETHULLAH HAMÎDÎ

KIRKAT OLAYI

KIRKAT olayının tam olarak hangi tarihte meydana geldiğini tespit edemedik. Ancak aşiret ileri gelenleri arasında 1921'den hemen sonra meydana geldiği noktasında genel bir ittifak söz konusu. Bu tarihlerde HABEZBENÎ Ağası SÜLEYMANÊ HASENÊ TEMOYÊ GEWRÊ, KERCOZ Ağası YUSUFÊ HASAN ŞEMDİN ve HESAR Ağası MIHEMEDÊ SALİH'in araları çok iyidir.

Ancak her üçünün de yeğenleri amcalarına rakiptir ve amcalarını saf dışı ederek ağa olmak istemektedirler. Hebızbını'de İZZEDDİNÊ TEMOYÊ GEWRÊ, HESAR'da İSMAİLÊ MIHEMED, KERCOZ'da ise İBRAHİMÊ İSMAİLÊ HASAN ŞEMDİN ve

BEDREDDİNÊ HACÎ OSMANÊ HASAN ŞEMDİN (Adnan Ekmen'in dedesi) amcalarına karşı iş birliği yaparlar.

Raman ağası XELİLÊ MIHEMEDÊ HECÎ EBDULLAH (Batman Milletvekili Faris Özdemir'in dedesi) Hesarlı İsmailê Mihemed'in; İsmailê Mihemed ise Xelilê Mihemed'in kız kardeşi ile evliydi.

Karşılıklı olarak enişte kayınbirader idiler. Ramanlılar Hesar'ın birkaç köyüne saldırarak ele geçirdiler ve bu köyleri amcası Mihemedê Salih'e rakip olan enişmeleri İsmailê Mihemed'in idaresine bıraktılar.

Kercoz Ağası Yusufê Hasan Şemdin arkadaşı Mihemedê Salih'i desteklemek için etkili olduğu hükümet kuvvetlerine şikayet ederek İsmailê Mihemedê'nin üzerine saldırtır. Binbaşı Arif Bey kumandasındaki birlikler İsmailê Mihemedê'nin elindeki köyleri geri alır. İsmail amcası Mihemedê Salih'e sığınarak eman diler.

Ancak kısa bir müddet sonra muhalif yeğenler amcalarına karşı tekrar harekete geçerler.

Gelişen durumları zamanında fark eden Kercoz Ağası Yusufê Hasane Şemdin, yeğenleri İbrahim ve Bedreddin'i (Bedreddin Ekmen aynı zamanda amcası Yusuf Ağa'nın damadıdır.) çağırarak Ağalığı kendi rızası ile onlara devr eder.

Hebızbınıliler, Ramanlılar ve Hesarlılar, Hesar'ı basarak Hesar Ağası Mihemedê Salih'le görüşmekte olan Hebızbını Ağası Süleymanê Hasanê Temoyê Gewrê'yi öldürmek isterler.

Sofrada yemek yerken Süleyman Ağa'ya ateş ederler ancak öldüremezler, çatışma başlar ve saatlerce devam eder.

Çatışmayı haber alan Midyat kaymakamı köye gelir ancak birşey yapamaz. Süleyman Ağa 'Birlikte öleceğiz' diyerek kaymakamı rehin alır.

Kaymakam canını kurtarmak için Midyat'a gidip takviye kuvvetler getirme bahanesiyle Süleyman Ağa'yı ikna eder ve geri döner.

Bu arada köye gelen Aynkaflı Şeyh Fethullah Hamidi çatışmayı durdurur ve tarafları anlaştıır. Ancak Dereveran Ağası Şukriyê Îsayê Hamo, babası ÎSAYÊ HAMO'nun hükümet kuvvetlerince öldürülmesinden sorumlu tuttuğu Süleyman Ağayı Şeyh'i dinlemeyerek öldürür.

Hebızbınıliler amcalarının cesedini köye götürerek törelere uygun olarak gömerler.

Birkaç gün sonra İzzeddinê Temoyê Gewrê Hesar'a gelerek müttefiki İsmail Ağ'ya 'Biz amcamızı öldürdük, sıra sizde. Siz Hesarlılar amcanız Mihemedê Salih'i, Kercozlular da Yusuf Ağayı öldürün' diyerek baskı yapar.

İsmail Ağa amcası Mihemedê Salih'in bütün barış tekliflerini red ederek amcasını harman yerine götürür ve harman yerinde öldürür. Hebızbınıli İzzeddin Ağa Kercoz ve Ramanlılara haber yollayarak Hesar'da toplantı ister.

Toplantıya gelen Kercozlulara 'Biz Hebızbınıliler ve Hesarlılar amcalarımızı öldürerek sözümüzü yerine getirdik. Sıra sizde. Siz de amcanız Yusuf Ağa'yı öldürmelisiniz' der.

Kercozlu İbrahimê İsmail 'Arkadaşlar, bizim amcamız ağalığı bize kendi rızasıyla devr etti. Öldürmemize gerek yok' diye cevap verince İzzeddin Ağa kızarak bu durumu kabul edemeyeceklerini amcalarını mutlaka öldürmeleri gerektiğini söyler. İbrahimê İsmail 'Bu durumda yaşlı amcamızı öldürürsek herkes bizi kınar, yapamayız; amcamızı öldürmeyiz, sizle de düşmanlık yapmayız.' diye son noktayı koyunca ipler kopar.

Araya girerek Hesarlı İsmail Ağayı dışarı çıkaranlar 'Hebızbınıliler sana amcanı öldürttüler, şimdi de Kercozlu dayılarını öldürtmek istiyorlar yapma' diye nasihatta bulununca İsmail Ağa kendi evinde çatışmaya izin vermez, ancak taraflar arasında düşmanlık başlar. Bir müddet sonra Hebızbınıliler, Hesarlılar ve Ramanlılar toplanarak Kercoz'a saldırırlar.

Kercozlular da İbrahimê İsmail ve Tajdinê Hacı Osman başkanlığında KIRKAT yakınlarında düşmanlarını karşılarlar. Şiddetli çatışmalarda TAJDİN öldürülür.

Hesarlılar dayızadelerinin cesedini Hesar'a götürüp yıkar, kefenler ve hürmetle Kercoz'a gönderirler.

Bir müddet sonra Ramanlı Xalil ile kardeşi CEMİL çatışır. Cemil birçok köyü kardeşinden alır. Hesarlı İsmail QERMUT köyünü Ramanlı Xalil Ağ'ya verir. Bir müddet sonra İsmail Ağa ile Xalil Ağ'a'nın da arası açılır.

Hesarlılar ve Kercozlular barışarak Ramanlılara saldırırlar. Qermut köyünde dokuz kişi öldürülür, Ramanlı Xalil Ağa köyden çıkarılır. Hebızbınıliler bu olayda tarafsız kalır.

MİDYAT ŞEHİR MERKEZİ (ESTEL VE MİDYAT)

MİDYAT KESİMİ

Midyat'ın esas sakinleri Süryanilerdir. 1568 tarihili Osmanlı Tapu Tahrir Defteri kayıtlarına göre o tarihte Midyat'ta yaşayanların tamamı Hristiyan Süryanilerdir. Tek bir Müslüman ailenin veya şahsın ismine bu kayıtlarda rastlanılmamaktadır. İlk Müslüman aileler Midyat'a Süryaniler tarafından Hafir (Korucu) olarak getirilmişlerdir. Çok eski bir yerleşim birimi olan Midyat'ın tarihte 4 kez savaş ve salgın hastalıklar nedenleriyle tamamen boşaldığı bir tarihte 300 yıl boyunca terkedilmiş olarak boş bir şekilde kaldığı rivayet edilmektedir.

Midyat isminin ne anlama geldiği konusu ise ihtilaflıdır. Bir rivayete göre şehri MEDler kurmuş ve adlarını vermişlerdir. Ancak bu rivayetle ilgili bir belge yoktur. Diğer bir rivayete göre ise Midyat ismi Asurca'da "mağara kent" anlamına gelen Matiatı kelimesinden gelmektedir. Bu konuyla ilgili Asur tabletlerinde MATIATE ismine rastlanılmaktadır.

Şehrin civarında ve evlerin altında çok sayıda mağara bulunması da buna delil olarak gösterilmektedir. Son dönemlerde şehri Kumuk Türklerinin kurduğu ve Midyat isminin "Ayna" anlamına geldiği yönündeki iddialar ise tamamen dayanaktan yoksundur.

Uzun yıllar Hasankeyf'teki Eyyubi Meliklerine bağlı olarak idare edilen Midyat, Eyyubilerin zayıflayarak tarih sahnesinden çekilmelerinden sonra Cizre Botan Beyliğinin idaresi altına girmiş ve Botan Mirlerine bağlı yerel yöneticilerce idare edilmiştir.

Mardin il yıllığında Midyat'ın 1810 tarihinde ilçe olduğu ve Mardin'e bağlandığı yazılmaktadır. Ancak bu konuda bir belge mevcut değildir. Eldeki belgeler 1838'de Ali Paşa'nın Midyat'a gelerek bir Redif Taburu teşkil etmesiyle kaymakamlığın olduğu yönündedir. Hükümet Konağı 1944 yılına kadar ilçenin Midyat kesiminde iken 1944 yılında Estel'e taşınmıştır. Son yıllarda inşa edilen yeni Hükümet Konağı ise Midyat – Estel Bulvarının ortasındadır.

Coğrafi olarak Hevêrka Aşireti'nin sınırları içinde olan Midyat'ın en eski yerlilerinin Süryani Grigo ailesi olduğu söylenmektedir.

MİDYAT'IN SÜRYANİ AİLELERİ

1. GRİGO AİLESİ: Ailenin tahminen 580-600 yıllarında İran'dan geldiği rivayet edilmektedir. (Dr. Nail Kul). Aileye adını veren Grigo ise yaklaşık olarak 1700'li yıllarda yaşamıştır. Grigo ailesi Grigo'nun oğulları Anter, İsa ve Gevriye kollarına ayrılmıştır. Midyat'a Mala Nehroz ve Mala Mehmedo adlı Müslüman aileleri de Grigo'nun getirdiği rivayet edilmektedir. Mehmed'in Nehroz'dan yaklaşık olarak 60-70 yıl sonra Midyat'a geldiği rivayeti göz önünde bulundurulursa Mehmedo'yu Midyat'a getirenin ilk Grigo değil onun çocukları veya torunları olduğu akla daha yatkın gözükmektedir. Uzun yıllar muhtarlık yapan İşo Akkaya bu ailedendir. Grigo'nun atıyla Kerşaf köyünü ikiye bölerek Nehroz ve Mehmed Aileleri arasında paylaştırdığı rivayet edilmektedir.

2. ÇOMERİ AİLESİ: Midyat'ın bir diğer köklü Süryani ailesi de Çomerilerdir.

3. SEFERLER ve HADDADLAR: 1650'li yıllarda Diyarbekir'in KÂBE köyünden geldiklerini söylenmektedir. Kabe'de birbirlerinden adam vuran ailelerden biri Midyat'a göç edince öbürü de onu takip ederek Midyat'a gelir. O tarihlerde Süryani Patriği olan ve Haddad Ailesine mensup olan Patrik Habib araya girerek Sefer ve Haddad ailelerini barıştırır. Taraflar arasında Kirvelik (Vaftiz Babalığı) kurulur.

İstanbul'da Dış Hekimliği yapan Dr. Nail Kul, Haddad Ailesine mensuptur. Elazığ'da Cumhuriyet'ten sonra kurulan İstiklal Mahkemesince idama mahkum edilerek asılan ünlü Dava Vekili Melek Barsomo ise Sefer ailesindendir. Midyat'ın ünlü liderlerinden M. Şerif Nehroz (Yenigün) Melek Barsomo'nun yanında yetişmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Melek Barsomo ve 6 Midyatlı Irak'a giderek bir müddet kalırlar. Müslüman Şêxmus Ağa ailesinden (Binbaşı Şevket Turan'ın ailesi) Hadi ile Melek Barsomo'nun muhalifi Süryani kadın lider Hana Kerimo bu 7 kişiyi Irak'ta İngiliz ordusunda askerlik yaptıkları suçlamasıyla ihbar ederler.

O tarihte Midyat Belediye Reisi Reşit Azizkê'dir (Midyat)

Asker Reşit Azizkê'den bu 6 kişiyi teslim etmesini ister. Reşit Azizkê bext vermesi gerektiğini yoksa teslim olmayacaklarını söyler. 'Bext ver, gelip teslim olsunlar; bırakır bir müddet sonra tutuklarınız' denilince öyle yapılır. Bir müddet sonra gelenler tekrar tutuklanarak Elazığ İstiklal Mahkemesine gönderilir. 6 kişi de Elazığ'da idam edilir. İdam edilenlerden Şabo Yalçın (Hanna Gevve)'ın tutuklandığı gün düğünü vardır. Melek Barsomo teslim olmayarak Suriye'ye kaçar. Suriye'de tutuklanarak Türkiye'ye iade edilir. İstiklal Mahkemelerinin son günü Elazığ'da idama mahkum edilir ve idam edilir. Sefer Ailesi de kendi aralarında kollara ayrılmaktadır.

Melek Kerimo ve İşveç'te milletvekili olan Yusuf Kerimoğlu Seferlerdendir. Müslüman olarak Estel'e yerleşen Mele Hadi de aslen Saido ailesine mensuptur.

4. ÇELME AİLESİ: Midyat'ın yönetiminde önemli görevler üstlenen Çelme Ailesi uzun yıllar Midyat yerel siyasetinde etkili olmuştur. 1850'li yıllardan itibaren Çelme, oğlu Zette, torunu İsa ve İsa'nın oğlu Gebro (Gebro İsa Zette) İl Genel Meclisi üyeliklerinde bulunmuşlardır.

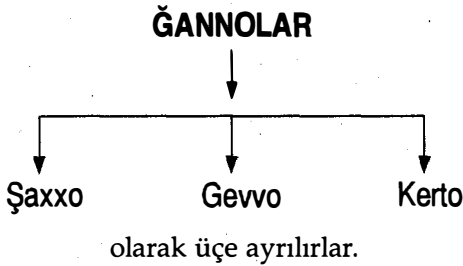
Ailenin liderlerinden İsa Zette Çelme 1921 yılında Midyat Belediye Reislerinden Azizkê Ağa, Mahalme Miri Xalef Beg ve Savur Dereveran Ağası İsayê Hamo ile birlikte tutuklanarak Diyarbakır'a gönderilirken, yolda Savur'un Dengizan Köyünde askerlerce kurşuna dizilerek öldürülür.

5. RUHAVİ AİLESİ: Midyat'a, 1750'li yıllarda Urfa'dan gelmişlerdir. Urfa'da 2 kişi öldüren Ruhaviler Midyat'a geldiklerinde Çomerilerin misafiri olurlar. Uzun yıllar Diyarbakır'da kalan ve son yıllarda İstanbul Bakırköy'de terzilik yapan Gebrail Tekin Ruhavi ailesine mensuptur.

6. CANO AİLESİ: Diyarbakır'ın Çermik ilçesinden gelen Cano ailesinden 14 erkek 1915'te haksızca kilisede öldürüldü. Sait Cano'nun babası ayağı sakat olduğu için kurtuldu. Çermik'ten gelen Cano'nun torununun torunu Sait Cano Midyat'ta terzilik yapmaktadır.

7. HIRMIZ AİLESİ: Midyat'ın sayılı Protestan ailelerinden olan Hırmız (Hürmüz) Ailesi ise 1800 yıllarında Musul'dan gelmişlerdir. Varlıklı ve aydın bir aile olan Hırmız Ailesinin esas meslekleri Helvacılıktır. Yörede, Midyatlılara kahve içmeyi ilk defa Hırmızların öğrettiği anlatılmaktadır. Ailenin liderlerinden Gelle Hırmız 1900'lü yıllarda Midyat Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1915 olaylarında Gelle Hırmız'la birlikte 93 Protestan Süryanî Riş Köyü yakınlarında öldürülür. Gelle Hırmız'ın 1915 katliamında kendisi ile birlikte öldürülen 4 oğlunun dışında sağ kalan oğlu Davud 1926'da Ürgüp'e sürgün edilir.

8. ĞANNO AİLESİ: Ğanno Ailesi aslen Hasankeyflidir. Ailenin kolları:

Şaxxo ve Gevvo aileleri birbirlerine rakiptir. 1950'li yıllara kadar İbrahim Şabo (İbrahim Kaya Ölümü 1956) Şaxxoların, Büro Gevvo'da Gevvoların liderliğini yapıyordu. Tanınmış iş adamı İshak Şabo da (İshak Kaya) Şaxxolardan İbrahim Şabo'nun kardeşi ve ünlü ses sanatçısı Diyarbakırlı Bedri Ayseli'nin kayınpe-deridir. Halen Midyat'ta Konuk Evi olarak kullanılan ve birçok film ve dizinin çekildiği mekan olan konak İshak Şabo'nun evi-
dir. Şaxxolardan Savme 1926 tarihinde Ürgüp'e sürgün edildi.

Gevvoların dedeleri ise Mihê Ağa'dır

GELLE HIRMIZ

GEBRO İSA ZETTÉ

9. MELKE MİRÊ AİLESİ: Kerşaf köyünden gelmedirler. Hanne Kûno, Şemun Haydari, Barsom Abraham bu aileye mensuptur.

10. STEYFAN AİLESİ: Aslen Kerboranlıdır. Dava vekili Enver Aras bu aileye mensuptur.

11. BAHDOVAT AİLESİ: Basibrin köyünden gelmedirler. Geçmişteki liderleri Gevvo Latto idi.

12. HELAXlı (Ahlâh) Aileler: Beyt Uskê, Beyt Şerro, Beyt Sıy-yikê.

Bet Kaşro Bırahım Ailesinden Hanna Gülyağlı Ağa ve kardeşi Melke Şemmas da HELAXlıdır.

Midyat'ın tanınmış simalarından olan ve faili meçhul bir cinayete kurban giden Dr. Edward Tanrıverdi Salheli, Maksi Elyas ailesi ise Arboludur.

MİDYAT'IN MÜSLÜMAN AİLELERİ

MALA NEHZOZ (NEHZOZ AİLESİ)

Bilindiği kadarıyla Midyat'a yerleşen ilk Müslüman aile Mala Nehroz'dur. Midyat'a gelen ailenin ilk ferdi olan Nehroz'un kesin olmamakla birlikte Midyat'a 1750'li yıllardan önce geldiği sanılmaktadır. Dr. Nail Kul, Nehroz'un Midyat'a geliş tarihinin 1711 olduğunu ileri sürmektedir.

Şemika Aşireti'ne mensup olan Mala Nehroz'un 1700'lü yılların başlarında Van Gölü civarından gelerek Midyat ile Nusaybin arasındaki Beyazsu ve Karasu civarına yerleştikleri rivayet edilmektedir. O tarihlerde Midyat Süryanilerinin lideri olan Grigo, vergi verdiği Botan Miriyle ihtilafa düşünce farklı arayışlara girer. Son Cizre seyahatinde Mir'in kendisine hakaret etmesi üzerine Beyazsu'ya (Ava Spi) giderek Nehroz'un babasına Hafırılık (Koruculuk) teklifinde bulunur. Nehroz'un babası Botan Mirinden çekinerek teklifi kabul etmez, ancak Nehroz birkaç adamıyla birlikte teklifi kabul ederek Midyat'a yerleşir.

Aileye mensup olan kişiler 1700'li yılların ilk çeyreğinde Midyat ve çevresine Botan Mir'ine bağlı Amo Reş ailesinin hükmettiğini ve Midyat'ın hristiyan lideri Grigo'nun bu aile ile arasının iyi olmadığını anlatmaktadır. Rivayete göre ailesi Beyazsu (Ava Spi) civarında yerleşik olan Nehroz Midyat civarında avlanmaya çıkar. Midyat'ta Papazın evinin avlusuna

atıyla girer ve papazın avlusundaki yemlikte yem yemekte olan bir atın bağıını keserek kendi atını bağlar. Papaz dışarı çıkarak "yapma! yapma! bu at Amo Reş'in oğlunun atıdır" diye bağırır. Tam bu esnada Amo Reş'in oğlu da içeriden çıkar.

Nehroz "Serê du hespa naçê alifkê Serê du berana naçê beroşkê" (İki atın başı bir yemliğe, iki koçun başı bir tencereye sığmaz der.) Amo Reş'in oğlu durumun vehametini anlar ve Nehroz'la çatışmadan atına atlıyarak gider. Nehroz'un bu meydan okuyuşu ve cesareti Amo Reş'ten rahatsız olan papazın hoşuna gider, Nehroz'a ikramlarda bulunur ve kimsin diye sorar?

Nehroz kendini tanıtır. Papaz gelişmelerden çekinir ve Midyat lideri Grigo'yu Nehroz'un babasına gönderir. Grigo beraberinde bir top kefen bezi ile Nehroz'un babasına gider. Oğlun evimizde, ya öldürüldü, ya öldürülecek der. Bu bizim kefenimiz, bu sizin kılıcınız der.

Nehroz'un babası Mir Derveş adamlarını toplayarak yola çıkar. Mir Derveş ile kardeşi İbrahim arasında tartışma çıkar. Nehroz'un amcası İbrahim, Nehroz bela arıyor, zaten yabancı bir diyardayız çatışmayalım der.

İbrahim'in oğlu Hakk'ı avdan dönünce kadınlar babası ile amcası arasındaki tartışmayı aktarırlar. Hakkı babasına kızar ve amcasına yardım etmek üzere yola çıkar. Babası İbrahim ilk ok inşaallah sana değer diye beddua eder. Amo Reş'in adamlarıyla büyük bir çatışma olur. Çatışmalarda büyük kahramanlık gösteren Hakk'ı öldürülür.

Başında öldürüldüğü kuyuya hala Çala Haklo (Hakkı'nın kuyusu) denilmektedir. Bu çatışmada Nehroz da ayağından yaralanır. Nehroz'un kardeşi Çerko birçok kişiyi öldürür. Papaz Mir Derviş'e Midyat'a yerleşme teklifinde bulunur. Hakkı'nın babası Hakkı'nın cesedi başında, ya bunlar hepimizin kanını akıtacak ya da biz buraya hakim olacağız der. Nehroz Midyat'a yerleşir.

Bu olaylardan Midyat'ın Süryani lideri Grigo'yu mesul tutan Amo Reş Grigo'yu Midyat ile Dalin arasında kıştırarak öldürür. Bu yere halen maktela Grigo denilmektedir.

Bir müddet sonra Amo Reş ailesi ile Nehroz ailesi arasında barış yemeği düzenlenir. Amo Reşler barışı bozarak Nehroz ile

birlikte kırk kişiyi barış sofrasında öldürürler.

Süryaniler, Nehroz'a bir miktar araziyle ilk zamanlarda Vakıf Kilise olan binayı ev olarak verirler. Bu ev halen ayakta olup Nehroz Mahallesinde 1950'li yıllara kadar Mehmet Şerif Nehroz'un (Mithat Yenigün'ün amcası) oturduğu Surlu evdir. Aile, 2010 yılında bu evi çok lüks bir butik otele dönüştürmüştür. Nehroz öldürüldüğünde sağ kaçabilen tek kişinin ailesine de halen Kerşaf'ta Mala Ruvi (Reviyan-Kaçan) adıyla anıldığını söyleyenler de vardır.

Mir'in adamları içinde Nehroz'u öldüren kişinin aslen Dêra Aşireti'ne mensup Ali Şêxani (Muhammedê Eloların akrabası) olduğu, Ali Şêxani'nin evinin ise halen Zinolê yolunun girişindeki tepede bulunan ev olduğu söylenmektedir.

Nehroz'un karısı Nehroz'un intikamının alınması için Kercoz yakınlarındaki Gullika Köyüne giderek bölgenin ağası aslen Doriki olan Abdiyê Hemzikê'den yardım ister. Abdiyê Hemzikê Nehroz'un intikamını alacağına söz verir ve hazırlık yapmasını söyleyerek kadını Midyat'a gönderir.

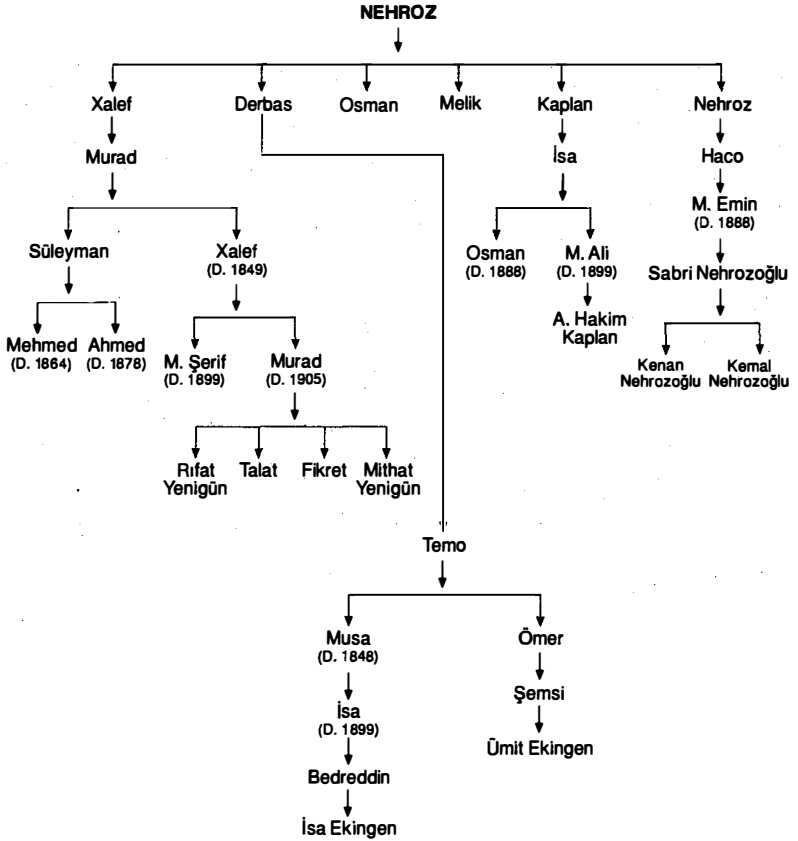
Kadın çok büyük bir hazırlık yaparak kazanlar kurar ve yemekler hazırlar. Midyat'ın girişindeki şimdiki Askeri Birliklerin, Taburun olduğu yere varan Abdiyê Hemzikê uzaktan Nehroz'un evinden yükselen dumanları görünce endişelenir. Adamlarını gönderip durumu öğrendikten sonra yemeğe gelir.

Nehroz'u öldürenleri takip eder. Nehroz'un kardeşi Çerko Nehroz'u öldüren Ali Şêxani'yi öldürerek kafasını keser. Çerko'nun ailesinden bazı kişiler de halen Midyat'ta yaşamaktadır.

Midyat siyasetinde birkaç yüz yıldır etkili olan ve Hevêrki Aşireti'nin şehir merkezindeki Müslüman liderleri olan Mala Nehroz Kürt'tür.

Aile fertlerinden Kenan Nehrozoğlu 1983-1987 yılları arasında Halkçı Partiden Mardin Milletvekilliği, İsa Ekingen ise 1989-1994 yılları arasında Midyat Belediye Başkanlığı yaptı. Kocaeli ve İzmir Valilikleri ile 2000-2007 yılları arasında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği görevlerinde bulunan Kemal Nehrozoğlu da aynı aileye mensuptur.

MALA NEHROZ'UN SOYAĞACI

MALA NEHROZ'a mensup aileler halen NEHROZOĞLU, KAPLAN, KAPLANOĞLU, ÜNAL, ÇAKAR, EKİNGEN, YENİGÜN soyadlarını taşımaktadır.

MALA MEHMEDO

Mala Mehmedo da Mala Nehroz gibi Şemika Aşireti'ne mensup olup, Midyat'a Süryaniler tarafından korucu olarak getirilmiştir. Midyat'ın en eski iki Müslüman Kürt ailesinden biridir. Her iki aile de Şemika Aşireti'ne mensup olduklarından Midyat halkı her iki aileyi de akraba (Pısmam), hatta Nehroz ile Mehmedo'yu kardeş bilmektedir. Mehmedo Ailesinin ileri gelenleri de bu görüştedir. Ancak görüştüğümüz Nehroz ailesine mensup bazı kişiler belki de aralarındaki mahalli rekabetten dolayı ısrarla akraba olmadıklarını ancak aynı aşirete mensup olduklarını ileri sürmektedirler.

Bizim de elde ettiğimiz bilgiler Nehroz ile Mehmedo'nun kardeş olmadıkları aralarında kuşak farkı olduğu ve Nehroz'un Mehmedo'dan en az 60-70 yıl önce Midyat'a yerleştiği doğrultudadır. Akraba (pısmam) oldukları güçlü bir ihtimaldir. Faik Aydın'da bulunan bir şecerede Mehmedo, Nehroz'un kardeşi ŞALİ'nin oğlu olarak gözükmektedir.

Mehmedo Ailesinin de bölgeye Muş civarından (Van Gölü diyenler de var) geldikleri ve Mehmedo'nun Midyat'a tahminen 1800'lü yılların başında Nehroz'dan sonra) geldiği rivayet edilmektedir. Nehrozlar, Mehmedo'nun bir kız kaçırarak Nehroz'un yanına geldiğini ileri sürmekte, Mehmedo ailesi ise bu iddiayı kabul etmemektedir. Mehmedo'nun ilk yerleştiği evin çarşıdaki hanın bitişiğindeki ev olduğu rivayet edilmektedir. Yerel, mahalli siyasette Midyat Süryanilerinin yarısı Mala Nehroz'a, diğer yarısı da Mala Mehmedo'ya bağlıdır. Mala Mehmedo Dekşuri Aşireti'nin Midyat Merkezindeki liderleridir.

Mala Mehmedo'dan Azizkê Âğa Osmanlı döneminde, Azizkê'nin oğulları Reşit ve Nuri, gelini Zekiye Hanım (Nuri Aziz'in karısı) ve torunu Ziver Midyat cumhuriyet döneminde uzun yıllar Midyat Belediye Başkanlığı yapmışlardır. Aile fertlerinden Sait Mehmetoğlu ise 1973-1979 yılları arasında Adalet Partisi Mardin Senatörü olarak parlamentoda bulundu. Ailenin 20. yüzyılın başlarındaki en ünlü lideri Azizkê Âğa'dır. 1861-1921 yılları arasında yaşayan Azizkê, yaşadığı dönemde siyasi olayların içinde yer almıştır. Azizkê 1915'ten sonra ceza alınca yaklaşık 2 yıl firar kalır. Süryani Şem'un Savme, Azizkê'yi şikayet eder. Azizkê'nin adamları da Şem'un Savme'nin kalay kervanını soy-mak ister. Azizkê izin vermez ancak kervanı takip ederek Ker-

şaf'ta Şem'un Savme'nin oğlu Savme'yi rehin alarak götürür. Aile öldürüldüğünü zan ederek taziye kurar. Azizkê, Savme'yi 10 gün sonra gece evlerinin kapısına getirerek teslim eder.

1920'li yıllarda Midyat'a gelen Binbaşı Arif Beg bölgedeki tüm Ağa ve ileri gelenlere karşı çok sert davranışları ve zalimce uygulamaları ile çevreye korku salmıştır.

1921'de Azizkê, Keferhuvarlı Xalef Beg, Savur Dereveran Ağası İsayê Hamo ve Midyat Süryanilerinin liderlerinden İsa Zettî'yi tutuklayarak Diyarbakır'a sevk etmiş ve yolda Savur'un Dengizan köyünde dördünü de öldürtmüştür. Azizkê Ağa Mahalmi Miri Xalef Beg'in kızkardeşi ile evliydi.

Azizkê ve İsa Zettî'yi Aynvertli Havikê adında Adana'da kalmış Türkçe de bilen ve Arif Bey'le görüşen bir Süryani kadını şikayet ettiği, Azizkê ile Arif Bey'in çatışma sebeplerinden birinin de Azizkê'nin ünlü atı olduğu Binbaşının AZİZKÊ Ağa'nın ünlü atını istediği Azizkê'nin öldürülmesinden sonra oğlu Reşit'in Havikê'yi Azizkê'nin ünlü atının kuyruğuna bağlayarak öldürdüğü anlatılmaktadır.

Halk arasında, Cumhuriyet'ten sonra Azizkê'nin oğlu Reşit'in, meşhur atı Ankara'ya götürerek Mustafa Kemal'e verdiği, Ulus'taki at heykelinin de Azizkê'nin atı olduğu efsanevi bir şekilde anlatılmaktadır. Bazı kişiler ise atın Ankara'ya değil Diyarbakır'a götürülerek Mustafa Kemal'e veya temsilcilerine teslim edildiğini ileri sürmektedir.

Reşit'in tavırlarından rahatsız olan Mala Mehmedo henüz 16 yaşında olan kardeşi Nuri Aziz'i (Nuri Midyat 1908-1956) 1924 yılında lider olarak seçer. Reşit, uzun müddet bu durumu kabul etmez. Abisinden çekinen Nuri Aziz evinin etrafına mazgallar yaptırır. Nuri Aziz 1926 yılında Aydın'a sürgün edilir. Yolda kaçır, ancak Adana'da yakalanır. Önce Isparta'ya sonra Burdur'a sürgün edilir.

1944 yılında Zilan şêxlerinden Suriye'de sürgün olan Şêx Abdülkuddüs'ün, Nuri Aziz'in amcazadesi Şêxmus Efetürk'e bir mektup yolladığı ve mektupta Nuri Aziz'e 'Hazırlan Türkiye 2. Dünya savaşına girerse biz de Kürt Devleti kuralım dediği' iddiasıyla Nuri Aziz Midyat Yozgat'a sürgün edilir. Oğulları Şehmus ve Ziver Midyat 2 yıl Yozgat'ta ilk okula devam ederler.

Nuri Aziz Midyat 1947'de Midyat'a döner. 1948 yılında Estel-

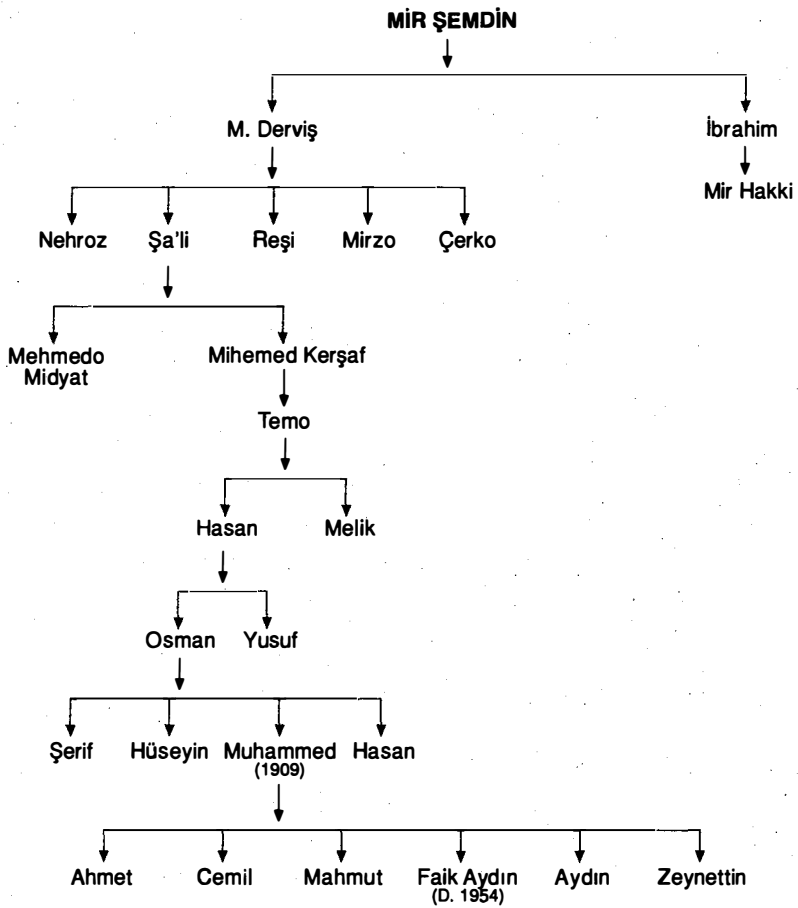
li Mahmud Arıkan (Mehmet Ali Arıkan'ın babası) Belediye Başkanlığından alınınca yerine seçilir. 1950 seçimlerini CHP'den aday olan Seyfi Güneşan kazanır. 1950 yılında İsa Begê-Dekşuri olan Seyfi Güneşan'ı, Halil Begi-Hevêrki olan M. Şerif Nehroz (Yenigün) ve Süryanilerin liderlerinden İbrahim Şabo ikna ederek CHP'den Belediye Başkanlığına aday gösterirler ve seçimi kazanırlar. Bu arada yine Dekşuri olan Nuri Aziz, Hevêrki olan M. Şerif Nehrozlarla şartsız olarak birleşir.

Seçimden sonra Demokrat Parti Bakanlarından Ethem Menderes'in Midyat'ı ziyaretinde Seyfi Güneşan Demokrat Parti'ye geçince M. Şerif Nehroz ve arkadaşları Seyfi Güneşan'ı desteklemekten vazgeçerek 1955 seçimlerinde Nuri Aziz'i CHP'den aday gösterirler. Nuri Aziz seçimi kazanarak Belediye reisi olur. 26 Temmuz 1956'da Savur'da geçirdiği bir trafik kazasında ölür. Nuri Aziz'in hanımlarından ilki Kercozlu İbrahimê İsmail (Ekmen) Ağanın kızı, ikincisi Omeryanlı Ahmedê Süleyman Ağa'nın (Yıldırım) kızı, üçüncüsü Hebızbını Ağası İbrahimê Ahmed'in (Demir) kızı, dördüncüsü ise Kercozlu Bedreddin Ağa'nın (Ekmen) kızıdır.

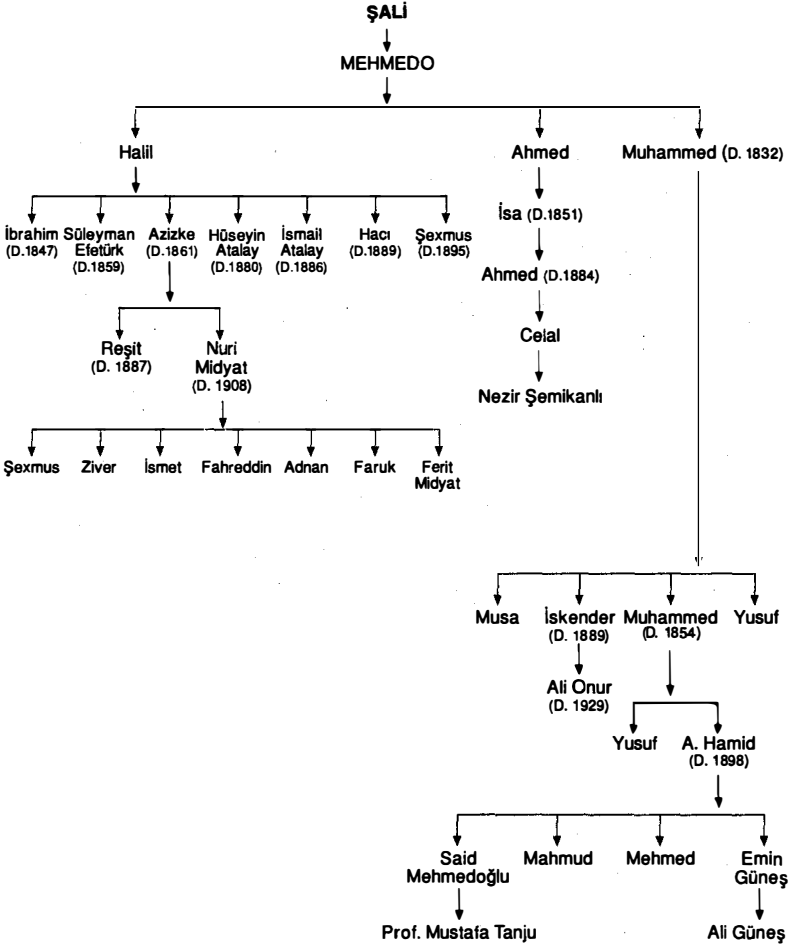
1956 yılında 61 gün arayla Midyat'ın 3 ünlü lideri arka arkaya ölür. Önce Süryani lider İbrahim Şabo (Kaya) Mardin'de Tüccarlar kulübünde kalp krizi geçirerek, ardından Nuri Aziz Savur'da trafik kazasında ve son olarak da M. Şerif Nehroz (Yenigün) kalp krizi geçirerek ölür. En ünlü 3 liderin peş peşe ölümleri Midyat'ı ve ailelerindeki güç dengelerini alt-üst eder.

Nuri Aziz'in vefatından sonra Mala Mehmedo'lardan Kaya Onur, Mahmud Güneş ve Salih Atalay Belediye Başkanlığı seçimlerinde aday olmak isterler. Aile meclisi Nuri Aziz'in İstanbul Beykoz'da askerde olan büyük oğlu Şehmus'un yerine henüz 20 yaşındaki küçük oğlu Ziver'i lider olarak seçer. Taziye'de Nuri Aziz'in karısı Zekiye Hanım'ın ağabeyi Şehmus Ekmen (Gercüş Belediye Başkanı ve Adnan Ekmen'in babası) ve akrabaları Salih Ekmen'in telkinleriyle ailedeki tartışmaları engellemek amacıyla Ziver Midyat üvey annesi Zekiye Hanım'ın adaylığına karar verir. Zekiye Hanım Osmanlıca (eski Türkçe) 2. sınıfa kadar bilmektedir. Ailenin dostu bir Süryani Zekiye Hanım'a okuma yazma öğretmekle görevlendirilir. 15 gün zarfında durumu idare edecek kadar okuma yazma öğrenmesi sağlanır. Zekiye Midyat seçimleri kazanarak Midyat Belediye Başkanı olur.

KERŞAF MALA MEHMEDO'NUN SOY AĞACI

MİDYAT MALA MEHMEDO'NUN SOY AĞACI

Mala Mehmedo halen; MEHMEDOĞLU, MİDYAT, BAYRI, ŞEMİKANLI, GÜNEŞ, ONUR, AYDIN, EKMEN, ATALAY so-yadlarını taşımaktadır. Aile Kürtçe konuşmaktadır.

NURİ AZİZ MİDYAT

ZEKİYE HANIM MİDYAT

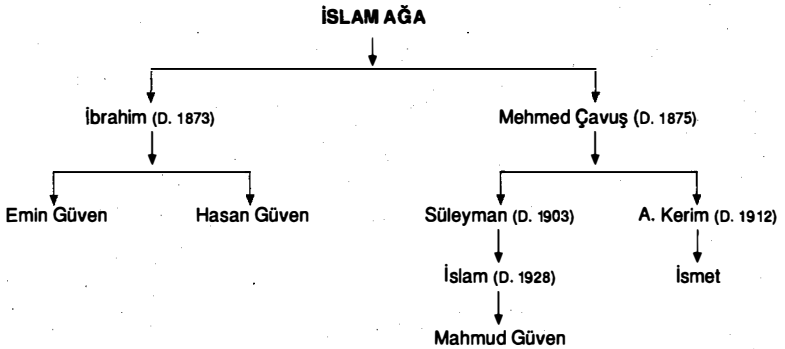
MALA İSLAM AĞA

Mala İslam Ağa'ya adını veren İslam Ağa aslen Arnavut'tur. Tahminen 1870'li yıllarda Midyat'a, Arnavutluk'tan asker olarak gelen İslam Ağa Mala Nehroz'dan Osman Kappo'nun kızı Nesep Hanımla (Nesep Hanımın annesi Adle Hanım) evlenerek Midyat'ta kalır.

İslam Ağa tahminen 1840, karısı Nesep Hanım ise 1848 doğumludur. Mala Nehroz'un damadı olan ve Nehrozlarla birlikte hareket eden İslam Ağa kızı Hatice'yi de Halef Nehroz'la evlendirir. Hatice Hanım 1874 doğumlu olup M. Şerif Nehroz'un anesidir.

Ailenin bir kısmı halen Midyat'ta yaşamakta ve Güven soyadını taşımaktadır.

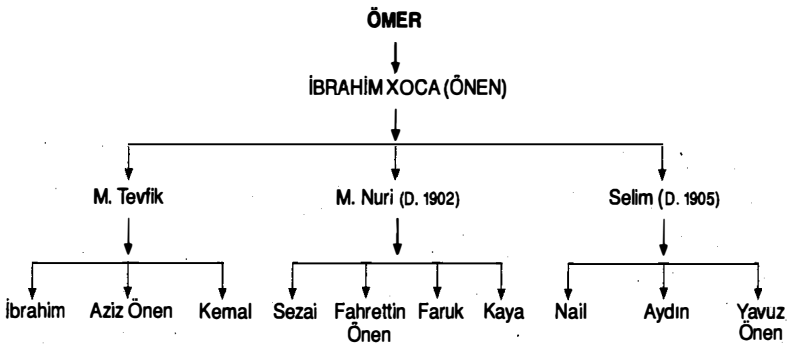
İSLAM AĞA AİLESİ SOYAĞACI

MALA XOCA (HOCA)

Aslen Botan'dan Fındıkê (Fındık) köyünden gelmedirler. Kürt asıllı olan aileden Selim Xoca (Selim Önen) 1940'lı yıllarda Midyat Belediye Başkanlığı yapmıştır. Ünlü Mimar ve siyaset adamı Yavuz Önen Selim Beyin oğlu, Midyat'ın ilk mühendislerinden merhum Fahreddin Önen de Selim Beyin kardeşinin oğludur. Vasiyeti gereği aile vefatından sonra Fahreddin Önen adına Midyat'ta modern bir okul inşa etmiştir.

MALA XOCA SOYAĞACI

MALA MİRZO (BEYT MİRZO)

Aile aslen Cizre'nin Kışan Aşireti'ne mensuptur. Ailenin bir kısmı Cizre'den çıktıktan sonra Mardin'e Daşi Aşireti'nin içine yerleşmiştir. Avukat Talat Seyhan bu aileye mensuptur. Talat Seyhan'ın dedesi Şêxmuz Mirzo Midyat tahrirat katipliği, Hasankeyf ve Kerboran Nahiye müdürlükleri görevlerinde bulunmuştur. Kürt asıllı olan aile, birkaç kuşaktır evde Arapça konuşmaktadır.

MALA SADETKÊ

Mala Sadetke aslen Diyarbakırlıdır. Midyat'a Mal müdürü olarak gelen Zülfikar Efendi Midyat'a yerleşmiştir. Oğlu Sedat İçöz (1907 doğumlu Sadetkê) ve çocukları halen Midyat'tadır. Diyarbakır'daki Deva hamamının bir zamanlar aileye ait olduğu ve ailenin Şêx Muhammed adlı birinin neslinden geldiği ileri sürülmektedir. Kürt asıllı olan aile İçöz soyadını taşımaktadır.

MALA ŞÊXO KORO

Kürt asıllı olup Hebızbını Aşireti'nin Hoska köyünden gelen aile Akgün soyadını taşımaktadır.

MALA ŞEKKİRİ

Ailenin Sultan Şêxmûs civarındaki Ziyarata Hasp'tan kan davası nedeniyle önce Kerkinnê'ye sonra Midyat şehir | 217

merkezine yerleştikleri rivayet edilmektedir. Kürt edebiyatı ve tarihi ile ilgili önemli çalışmaları olan Tri Işık bu aileye mensuptur.

MALA şXMUS AĞA

Ailenin en ünlü kişiisi 1959 Kürt aydınları tevkifatında yargılanan Binbaşi şevket Turan'dır. Kürt asıllı olan aile daha sonraları Hasankeyf'e yerleşmiştir. Merhum şevket Turan'ın tıp doktoru olan oğulları halen İsveç'te yaşamaktadır.

MALA ERKO

Aileye adını veren erko, Nehroz'u öldüren Ali şxani'yi öldürerek kafasını kesen ve Nehroz'un intikamını alan kişidir. Mala erko aslen Kerşaf'ta oturan şemlo ailesindendir.

Torunlarından Hasan Işler halen Midyat'ta yaşamaktadır. Aile Kürtçe konuşmaktadır. Eldeki bir şecerede erko Nehroz'un kardeşi olarak gözükmektedir.

Bu ailelerden başka Midyat'a gelerek yerleşen Abdülkadir Ayhan ailesi aslen Seyyid olup Bcırman köyünden, Tahir Delal ve yeğeni Mecit Pire (Mecit Yılmaz) Teff köyündendir.

Tahir Delal ailesi Arapça konuşmaktadır.

ESTEL

Midyat şehir merkezinin batısında yer alan Estel mahallesi resmi kayıtlarda Midyat hükümet olarak geçmektedir. Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarında Midyat kesiminde bulunan Hükümet Konağının, daha sonra Estel kesmine taşınmasından dolayı Estel kesimi için 'Midyat Hükümet' ismi kullanılmıştır. İlçe olduğu tarihten beri birbirlerine üç kilometre mesafede bulunan Estel ve Midyat adlarında iki büyük kesimden (mahalleden) oluşan Midyat ilçe merkezinin Midyat kesiminde yoğun olarak Süryaniler (Hristiyan) yaşamakta, Estel kesiminin ise nüfusunun tamamını Müslümanlar oluşturmaktadır.

Estel, yerleşim alanı olarak (Coğrafi olarak) Mahalmi Aşireti'nin toprakları içerisinde. Ancak Estel halkının çok büyük bir çoğunluğu, neredeyse %80-85'i Mahalmi asıllı değil, Kürt asıllıdır. Mahalmi hududu Estel ile Midyat'ın ortasındaki Babê'ye (Midyat Lisesinin olduğu yer) kadar uzanmaktadır. Babê'nin doğusu ve güneyi ise Hevêrka'dır.

ESTEL İSMİNİN ANLAMI

Estel isminin kesin olarak ne anlama geldiği bilinmemekte, halk arasındaki bazı yakıştırmalar birer tahminden öteye geçmemektedir. Araplar Estel, Kürtler Êstîl, Süryaniler ise Astel telafuzunu kullanmaktadır. Mardin eski parlamenterleri Estelli Mehmet Ali Arıkan, Ziya Gökalp'in *Kürt Aşiretleri Üzerine İctimai Tetkikler* adlı kitabında Viranşehir'li Milli İbrahim Paşa ile ilgili bir metinde geçen Estelan Aşireti ifadesinden yola çıkarak Estel'i "Estelan" Aşireti'nin kurduğunu öne sürmekte, ancak Estelan Aşireti'nin varlığı ve nerede ne zaman yaşadığı ile ilgili hiç bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Tel veya Tıl kelimesinin Arapça'da "Tepe" anlamına gelmesi ve Estel'in ilk yerleşim yerinin de geniş bir tepe üzerinde olması "Rastel" tepe başı ismini, bazılarınca da "Benim Tepem" in kısaltılmışı olan kürtçe "Ez Tel" (Ben tepe) ismini çağrıştırmaktadır. İkinci iddia Kürtçe gramere uymamaktadır. Süryanilerin kullandığı Astel kelimesinin ise ne anlama geldiği bilinmemektedir.

ESTEL'İN YAKIN TARİHİ

Çevredeki yerleşim birimlerinin büyük bir çoğunluğu gibi Estel de eski bir Süryani köyüdür. Süryanilerin Estel'i kesin olarak hangi tarihte boşalttıkları bilinmemektedir. Halen Estel'de yaşayan Müslüman ailelerin yerleşme tarihleri göz önüne alındığında Estel'in yaklaşık 3 yüz yıl öncesine kadar tamamen boşaltıldığı tahmin edilmektedir. Bazı yaşlı Süryaniler söz konusu tarihlerde büyük bir veba salgını olduğunu ve Estel'in tamamen boşalarak Zıvinge (Kürtçe hayvan barınağı veya yazlık) haline geldiğini söylemektedirler.

Estel'de dört adet de türbe-mezar bulunmaktadır. Bunlardan ikisinin adı Şeyh Muhammed, diğerleri ise Şeyh Necdî ve Şeyh Ali'dir. Mezarları halk tarafından ziyaret olarak kabul edilen bu şahısların İslam fütühatı döneminde şehit oldukları söylenmekte, ancak kesin bir tarih veya kitabe gözükmemektedir. 1568 yılına ait Osmanlı Tapu tahrir defterinde Estel, küçük bir köy olarak görülmektedir. Bu deftere göre 1568'de Estel'de yaşayanlar Müslüman Mahalmilerdir.

Süryani cemaatinin 1870 yılında kendi mensuplarıyla ilgili yaptığı nüfus sayımında Estel'de yaşayan 3 Süryani aile gözükmektedir. Aynı tarihteki Müslüman aile sayısı konusunda ise bir tesbit bulunmamaktadır. Estel Ulucamî'nin üzerindeki yazıda 1800 yılında inşa edildiği belirtilmektedir. Estel'de kilise olduğu bilinen tek yapı Harıt Fok'ta (Yukarı Mahalle) üzerindeki kitabe de yapım tarihi olarak Hicri 1174 (Miladi 1760) tarihi bulunan Beyt Şemso ve Beyt Temo'nun dedeleri Muhammed Ibn Bilal'in evidir.

Estel'in ilk yerleşim yeri Harıt Fok'tur (Yukarı Mahalle). Harıt Taht olarak adlandırılan aşağı mahalle ise sonradan yerleşime açılmıştır.

Estel coğrafi olarak Mahalmi Bölgesinde bulunmasına rağmen Estelli ailelerin çok büyük bir çoğunluğu köken olarak Mahalmi değildir. Çok az sayıda Mahalmi kökenli aile bulunmasına karşılık ailelerin kahir ekseriyeti Kürt asıllıdır. Ancak bu ailelerin tamamı Estel'e yerleştikten bir iki kuşak sonra asimile olarak Arapça konuşmaya başlamışlardır.

ESTEL'E GÖÇ VE ESTEL'İN CAZİBE MERKEZİ OLMA NEDENİ

Estel'de bulunan ailelerin en eskilerinin Estel'e yerleşim tarihleri yaklaşık olarak 250-260 yıl öncesine dayanmaktadır (1750'li yıllar).

Ailelerin tamamı zaman içerisinde değişik yerlerden gelerek Estel'e yerleşmişlerdir. Estel'in su kaynaklarının çok kıt olması, önemli bir ticaret ve sanat merkezi olmaması, ayrıca İpek Yol gibi kervan yollarına da uzak olmasına rağmen niçin göç aldığı önemli bir sorudur.

Mardin il yıllıklarında daha önceleri Hasankeyf sancağına bağlı bir nahiye olan Midyat'ın 1810 yılında ilçe merkezi (Kaymakamlık) olduğu belirtilmekte, ancak eldeki belgeler 1838-1840 yıllarını göstermektedir. Estel'e göçler de bu tarihe rastlamaktadır.

Bölgedeki göçlerin genelde iki ana nedeni vardır:

1. Kan davası veya benzer nedenlerle bulundukları köylerden çıkmak zorunda kalan veya bulundukları köylerden zorla çıkarılanlar: Bu kategoriye giren Estel'deki Halahi ailesi HELAX köyündeki akrabalarıyla mahalli rekabetten dolayı çatışınca köyden çıkmak zorunda kalmıştır. Bölgenin geleneğine göre akrabalar arasındaki çatışmalarda öldüren veya yaralayan taraf köyden çıkartılır. Bu ailelere çıkan-çıkartılan anlamında Kürtçe 'Derketi' denir. HELAHİ Ailesi bu anlamıyla 'derketi'dir.

2. Ekonomik nedenlerden dolayı göç edenler: Bunları da zenginler ve yoksullar olarak ikiye ayırmak mümkündür. Estel'deki Abdiyo ailesinin atası Yusuf Abdiyo; Diyarbakır, Mardin ve Midyat arasında kurduğu geniş ticaret ağı ve zenginliği ile ünlüdür.

Diğer aileler ise, ilçe merkezini işçilik ve memurluk için bir imkan olarak görmüşlerdir. Estel'deki 'Müftü' ailesinin fertleri uzun yıllar ilçede memurluk ve imamlık yapmışlardır.

Yukarıdaki göç nedenleri göz önünde bulundurulduğunda Estel'e olan göçlerin bir anlamda ilçe merkezine sığınma veya daha rahat bir yaşantı sürme isteğine dayandığı söylenebilir. Nitekim Estel'deki ailelerin büyük bir çoğunluğu yakın çevreden ve bu çevredeki aşiretlerden gelmelerine rağmen geldikleri aşiretlerle organik bağları kopuktur.

Estel, bölgenin mahalli aşiret yapılanmasında hiçbir aşiretin egemenliği altında olmayıp, kendi başına bağımsızdır. Bilindiği kadarıyla son iki yüz yıldır hiçbir aşiret, bey ve ağa Estel'e hüküm etmemiştir.

Ancak yerel aşiret yapılanmasında Hevêrki-Dekşuri ve Halil Begi-İsa Begi gruplaşmasında, Estel de kendi içinde Halil Begi-İsa Begi olarak ikiye ayrılarak bu konfederasyonlara katılır. Bu konfederasyonların Midyat ilçe merkezindeki siyasi liderliklerini de Midyat'taki Müslüman ailelerle birlikte Estelli aileler yapar.

Estel, kendi başına bir aşirettir denilmese de adı ne konulursa konulsun ayrı bir birimdir. Yaklaşık 250 yıllık bir zaman dilimi içindeki dostluklar, komşuluklar ve evlilikler ilk başlarda birbirleriyle bağlantısız ailelerin hemen hemen tamamını dayı, yeğen; teyzezade, halazade, enişte, damat, hısım akraba haline getirmiştir. Bu yönüyle Estel adeta çok büyük bir aileye dönüşmüştür.

1870 yılında Süryani cemaatinin bölgede yaptığı süryanilerle ilgili nüfus tesbitinde Estel'de de 3 Süryani ailenin yaşadıkları evler halen hatırlanmaktadır. Estel yaşlıları, Ehmedê Ğazi (Tolan)'lerin evlerinin eskiden Süryanilere ait olduğunu, Seyyid Ahmed Albayrak'ın eski evlerinin de Süryani Gevvê İbnıl Şemmas'a ait olduğunu, Estel'de testi yapan ve Arapça konuşan İbrahim Ahmetko'nun (Tural) evinde oturan Yahudi bir aile olduğunu söylemektedirler.

Estel'de Bilalo ve Şemso (Demirdağ-Güneşan) ailelerinin dedelerinin ilk evinin de Estel'deki Kilise olduğu ileri sürülmektedir.

ESTEL'DEKİ AİLELER

Estel'in en eski yerlileri olarak Beyt Keleş Hammo (Soy adları Gümüş), Beyt Şegê (Soyadları Delen ve Rende) ve Beyt Boğa (Soyadları Baran ve Temiz-Beyt Büro Çeni)'dir. Beyt Boğa'nın aslen Keferhuvanlı oldukları söylenmektedir. Halen bu aileler nüfus olarak çok azdırlar. Bazı yaşlılarca eski aile olarak rivayet edilen Kinderib asıllı Beyt Hasse ailesinin ise nereye gittiği bilinmemektedir.

Estel'in ilk yerlilerinin lisan olarak Arapça konuştukları tah-

min edilmektedir. Estel kendi içinde de Harit Fok (Yukarı Mahalle) ve Harit Taht (Aşağı Mahalle) olmak üzere ikiye ayrılır. Harit Siço (Siço Mahallesi) ise coğrafi ve siyasi olarak Harit Fok'a bağlıdır. Harit Fok'taki aileler İsa Begi-Dekşuri Mahalli partisine, Harit Fok'taki aileler ise Xalil Begi-Hevêrki Mahalli Partisine mensuptur.

HARIT TAHT'TAKİ AİLELER

Harit Taht'taki aileleri birkaç ana grupta toplamak mümkündür:

DERİK GRUBU: Bu gruba giren aileler Estel'e Mardin'in Derik ilçesinden gelmişlerdir. Birbirleriyle amcazade olup olmadıkları ihtilaflıdır. Ancak bir kısmının amcazade olduğu ve Estel'e geldiklerinde Kürtçe konuştukları kesindir. Derik'ten gelen bu ailelerin tamamı Estel'e ilk olarak Abdiyo Ailesinin geldiğinde müttefiktirler.

1. BEYT ABDİYO:

Ailenin halen kullandığı soyadları: TURGUT, TURAL, AÇAN, ABDİOĞLU, DEMİR, İNCİ, ÖZDEMİR, ATAYAR, DAĞDELEN, ARPA, AYGÜN, KARAGÜN, ULUSOY, MENGİ, AYHAN.

Derik grubuna giren aileler içerisinde Estel'e ilk gelen aile Beyt Abdiyo'dur. Tümü Abdiyo isimli şahsın çocukları olan aile fertleri, Estel'e Abdiyo'nun kendisinin değil çocuklarının geldiğini ve en ünlü oğlunun ise Yusuf Abdiyo olduğunu ileri sürmektedir.

Yedi oğlu olduğu söylenen Yusuf Abdiyo'nun doğum tarihi bilinmemektedir. Ancak oğlu Hasan'ın oğlu olan (Yusuf Abdiyo'nun torunu) Halil Özdemir 1861 doğumlu, Yusuf Abdiyo'nun kardeşi Ahmet Abdiyo'nun oğlu Derviş Açıkan ise 1843 doğumludur.

Zenginliği ve akıllılığıyla ünlü Yusuf Abdiyo'nun Diyarbakir ve Mardin'de hanları (Mardin'de Sürur Han) olduğu anlatılmakta, ailenin Derik'in Gırêsor köyünden geldiği, halen Gırêsor'da bulunan Mala Sêhm Beg Ailesiyle akraba oldukları; Estel'e ilk geldiklerinde Kürtçe konuştukları ileri sürülmektedir.

2. BEYT WELİYO

Ailenin kullandığı soy isimler: Öney, Velioğlu Beyt Weliyo'nun Derik'in Haramiye köyünden geldiği rivayet edilmektedir.

Selimo'lardan önce bir dönem Harit Taht'ta liderlik yapan ailenin en renkli siması Birinci Dünya Savaşı yıllarında yaşayan Ali Fermano'dur. Ailenin lideri Hüseyin Veliyo Sultan Abdülhamid döneminde encümen azalığı görevinde bulunmuştur.

3. BEYT ÇAZİ

Aile halen Tolan soyadını kullanmaktadır. Ailenin en ünlü kişisi bilgi ve birikimi ile ünlü Mele Ahmede Çazi'dir. Ailenin Derik'in Haramiye köyünden geldiği söylenmektedir.

4. BEYT XANZADE (HANZADE)

Ailenin kullandığı soyisimleri: ZEYTİNCİ, ÇAKIR, ATAKUL, BAYSAL, NAYIR, AYYILDIZ, AKAY'dır. Xanzade ailesinin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki lideri o yıllarda sürgüne de giden Hacı Ahmed Ebuzeyd'dir. Hacı Ahmed Ebuzeyd'in en ünlü oğlu Hacı Şehmuş Zeytinci ve onun da oğlu uzun yıllar Diyarbakır vergi rekortmeni olan 1940'lı yıllarda İstanbul Yüksek Ticaret Mektebi'nden mezun, Musa Zeytinci'dir. Ailenin Musul'daki Zeytinci-Sabuncu ailesiyle de akrabalığı olduğu söylenmektedir.

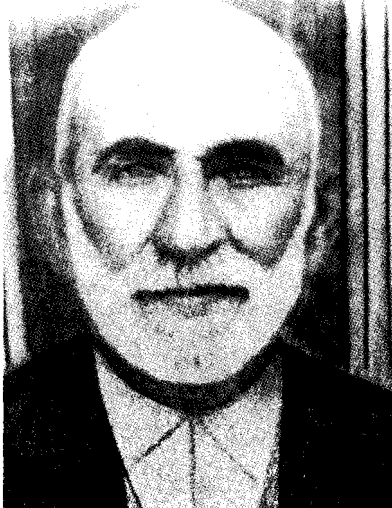
5. BEYT MERRE

Aile Tunç soyadını kullanmaktadır. Aileye adını veren Merre (Meryem) büyük babaanneleri olup, Abdiyo ailesinin kızıdır. Batman'da 40 yıla yakın muhtarlık yapan merhum Şehmus Tunç ve Doktor Muhittin Tunç (küçük doktor) bu aileye mensuplardır. Ailenin dedesi Hüseyin Tunç (Şehmus ve Muhittin Tunç'un dedeleri) 1863, onun babası Hommoşke 1834 doğumludur. Hammoş'un babası Hıso, Hıso'nun babası Mahmud'tur.

6. BEYT SELİMO

Ailenin kullandığı Soyisimler: ARIKAN, AKOY, ARIK, ERİK, SELİMOĞLU, DOĞAN, KARADENİZ, SAĞLAM, ÖZSUNAR, GÜZEL, ŞARA, BADUR. Aileye adını veren Selimo (Esas adı Sü-

leyman) Mardin, Derik Gırêsorlu Hacı Mustafa'nın oğludur. Selimo'nun 1810-1815 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir. Ailenin yaşlıları aslen Bitlis'te Şerefhan ailesine mensup olduklarını önce Diyarbakır'ın Çınar ilçesi yakınlarındaki Süveydiye köyüne yerleştiklerini, Süveydiye'de bir çatışmada 3 kişiyi öldürünce Derik Gırêsor'a göç etmek zorunda kaldıklarını ve kendilerine 'Ga Bettılı' (Öküzleri Yorulanlar) denildiğini söylemektedir. Ailenin tahminen 1820'li yıllarda Estel'e göç ettiği, bir kolunun Mardin-Nusaybin arasında bulunan Dara'ya, bir kolunun ise Kerboran Zıvingê Çêlık köyüne göç ettiği anlatılmakta, Dara'daki Şarif Ağalarla akraba oldukları ileri sürülmektedir. (M. A. Arıkan) Selimo Ailesi Estel'e ilk geldiğinde bütün Estel'in yerleşik olduğu Harıt Fok'ta (Yukarı Mahalle) oturmuştur. İlk evleri Harıt Fok'tadır. Daha sonraları Estel genişleyince Harıt Taht'ta (Aşağı mahalle) ev yapmışlardır. Estel'e ilk geldiklerinde aile adlarının Beyt Xano olduğu rivayet edilmektedir. Derik'ten gelen ailelerden Zeytincilere halen de XANZADE Ailesi denmektedir. Estel Harıt'ta (Aşağı Mahalle) ilk olarak aktif siyasetle uğraşan Selimo ailesidir. Asıl adı Süleyman olan Selimo dönemin idarecilerinden Ali Paşa'nın beğenisini kazanarak anlatıldığı kadarıyla 1838 yılında 'Muhtar' olur (Kizir veya Keyxwa) ve o dönemde bölgeye egemen olan Mahalmi Beylerine karşı mücadele etmeye başlar.

HACI AHMED SEYRANÊ (ARIKAN)

Selimo'nun oğullarından HAMMEDO firar olarak çevredeki köylerde dolaşırken Keferhuvanlı Mahalleli Beyleri yolunu keserler, bir hayli dövdükten sonra hükümet kuvvetlerine teslim edeceklerken HAMMEDO ölür. Selimolar şikayet edince Keferhuvanlı İsmail Bey'in tutuklama kararı çıkar, ancak Bey teslim olmaz. Bütün aramalara rağmen aylarca bulunamaz. Beş altı ay boyunca aşirette rakipleri olan Halil Begilerin mahallesinde birinin evinde saklanır.

Ev sahibinden şüphelenenler onu sıkıştırınca Bey'i sakladığını itiraf eder. İsmail Bey'i yakalayan jandarmalardan biri olan, Estelli Müftü Ailesinden Mustafa Efendi'nin oğlu HALİM (Abdülhalim Bedir) Selimoların damadıydı. Halim, İsmail Bey'i su-bay gelmeden öldürür.

Daha sonra Beyler Selimoları Keferallab'ta sıkıştırınca Alikê Battê Selimoları kurtarır.

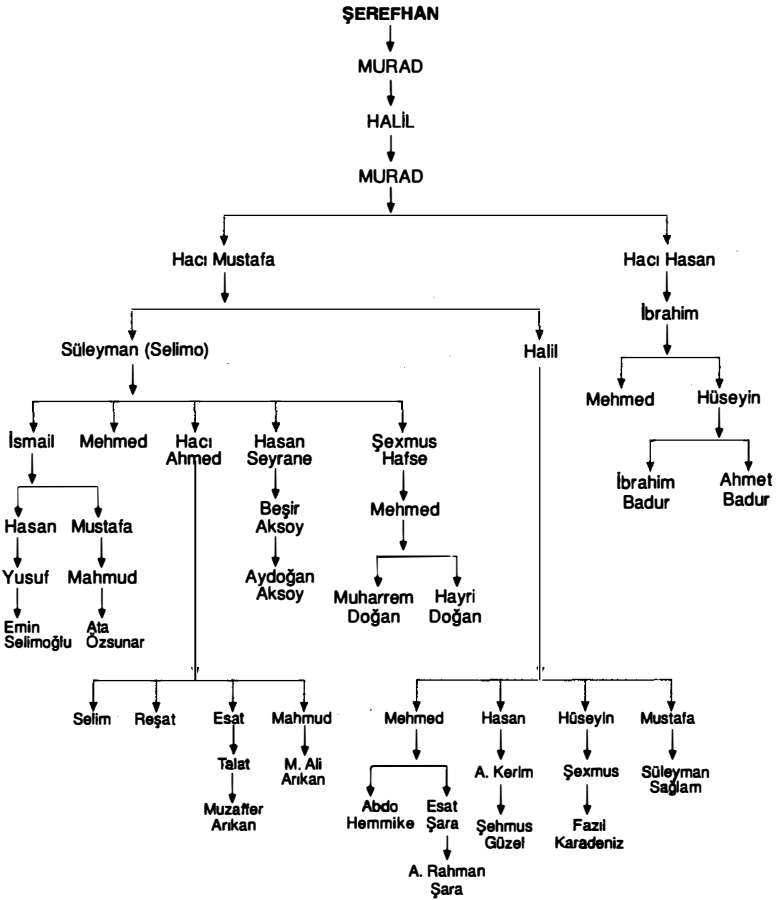
Selimo'nun ölümünden sonra ailenin liderliği büyük oğlu İsmail Selimo'ya, ondan sonra da Selimo'nun Dêrizbin Beylerinden Seyranê Hanım'dan olan oğlu Hacı Ahmed Seyranê'ye (1857-1. 1. 1942) geçer.

Selimo'nun kardeşi Halil'in oğlu olan Hüseyin Halil (Halil Karadeniz) de bir dönem Harit Taht'ta muhtarlık yapmıştır. Birinci Dünya Savaşında İsmail Selimo'nun oğullarından Süleyman Hasankale'de, Mecit ise Çanakkale'de şehit olur.

1920 ve 1930'lu yılların ünlü mahkumlarından Abdo Hammikê'de Selimo ailesine mensuptur. Aile'den Hacı Ahmed Seyranê'nin oğlu Mahmud Arıkan 1930-1943 yılları arasında Midyat Belediye Başkanlığı, Mahmud Arıkan'ın oğlu Avukat Mehmet Ali Arıkan 1957-1960, 1961-1965 yılları arasında CHP Mardin Milletvekilliği, 1973-1979 yılları arasında da CHP Mardin Senatörlüğü yaptı. Hacı Ahmed Seyranê'nin bir diğer torunu olan Talat Arıkan'ın oğlu Eczacı Muzaffer Arıkan ise 1991-1995 dönemlerinde SHP'den, 1995-1999 yılları arasında da DYP'den Mardin milletvekili oldu. Selimo Ailesi 1850'li yıllardan itibaren Estel'in yarısını teşkil eden Harit Taht'ın siyasi liderliğini yapmış ve Midyat mahalli particiliğinde Hevêrki-Xalil Begi grubunun temsilcisi olmuşlardır.

SELİMO AİLESİNİN SOY AĞACI

7. BEYT DERDO

İnci soyadını taşıyan aile önce Kinderib'e sonra da Estel'e gelmiştir.

KARTMİN GRUBU

Estel'de Derik'ten göç eden aileler gibi bazı aileler de Kartmin köyünden göç etmişlerdir. Bu ailelerin de hepsi amcazade değildir. Bazıları amcazadedir. Kartmin grubuna giren ailelerin Estel'e geldiklerinde lisanlarının Arapça olduğu rivayet edilmektedir. Ancak etnik kökenleri konusundaki rivayetler farklıdır. Bu grubun en kalabalık ailesi Beytl Müfti (Müftüzade)'dir.

1. BEYT MÜFTİ

AİLEYE MENSUP SOYİSİMLER: BEDİR, KAYAPINAR, OĞUZ, MUTLU, ORAL, ÇALIŞKAN, URAN, TANRIKULU, ERİ, YÜCEL, MERAL, MÜFTÜOĞLU, GÖĞEN.

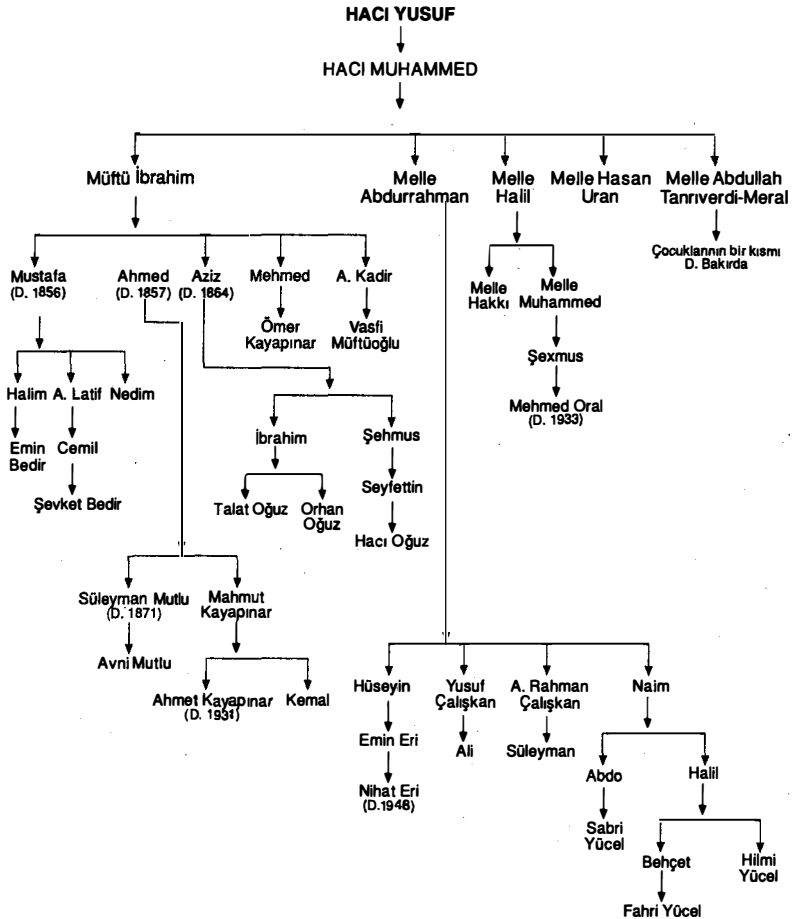
Aileye adını veren Müftü İbrahim Efendi 1870'lerden 1895 yıllarına kadar Midyat Müftülüğü yapmıştır. Estel'e Müftü İbrahim, babası ve kardeşleri Kartmin köyünden gelerek yerleşmişlerdir. Ailenin yaşlıları soylarının Abbasi Halifesi Harun Reşid'in veziri olan Bermeki ailesine dayandığını ileri sürmekte, buna delil olarak da Müftü İbrahim'in babasının mezar taşındaki Muhammed Bini Bermeki kitabesini göstermektedirler.

Bermeki ailesi Bağdat'a Afganistan'ın Belh şehrinden gelmiştir. Belh'teki Zerdüşt Tapınağının rahipleri olan Bermekileri bazı tarihçiler Fars (Pers), bazı tarihçiler ise Kürt olarak göstermektedir. Beyt Müfti'nin Estel'e Selimolardan ve Halahilerden sonra geldiği söylenmektedir. Ailenin ilk lideri Müftü İbrahim Efendi'dir. Müftü'nün ölümünden sonra ailenin liderliğini sırasıyla oğulları Mustafa Efendi (D.1856 soyadları 'Bedir') ve Ahmed Efendi (D. 1857 soyadları Kayapınar ve Mutlu) yürütmüşlerdir. Daha sonra ise Ahmed Efendi'nin oğlu Süleyman Efendi (Süleyman Mutlu D. 1871) ve Ahmed Efendi'nin torunu Rıfat Kayapınar ailenin liderleri olmuşlardır.

Ailenin fertleri genellikle imamlık ve devlet memurluğu yapmışlardır. Müftü İbrahim Efendi'den sonra kardeşi Mele Abdurrahman'ın oğlu Hüseyin Eri (Müfti Meydan-Nihat Eri'nin dedesi) ve Hilmi Yücel'de (Mele Hilmi) uzun yıllar Midyat müftülüğü yapmışlardır. Mustafa, Ahmed ve Süleyman Efendiler de savcılık (Osmanlı döneminde Mustantik) ve mal müdürlüğü görevlerinde bulunmuşlardır.

Yine aynı aileye mensup Avukat Talat Oğuz 1961-1965 yılları arasında Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden, 1973-1977 yılları arasında ise Güven Partisinden; Nihat Eri ise AK Parti'den 2002-2007 yılları arasında Mardin milletvekilliği yapmışlardır. Müftü ailesinin Estel'den göç eden bir kısmı halen Bağdat ve Kamışlı'da yaşamaktadırlar.

BEYT MÜFTİ SOY AĞACI

2. KARTMİNLİ BEYT KURDİ (BEYT HOSTA)

AİLEYE MENSUP SOYİSİMLERİ:

TALAY, İŞLER, AK, AKÇAY, KESLER, ÜSTÜN, ÜZEL, CERSEL, GÜLER.

Aileye mensup yaşlılar babaları ölen 3 yetim kardeşin anneleriyle birlikte Kartmin köyünden gelerek Estel'e yerleştiklerini ve yukarıdaki soyisimlerine mensup ailelerin bu 3 kardeşin çocukları olduğunu ileri sürmektedir.

Kartmin Köyü genel olarak Seyyidler ve Kürtler olarak iki kesimden oluşmakta, ancak her iki kesim de Arapça konuşmaktadır.

Seyyid olmayanlara Kurdi diyen Kartminliler, Arapça konuşan Kurdilerin etnik köken olarak Kürt olup olmadıkları konusunda kesin bir şey söylememektedir.

Estel'de yukarıdaki soyisimlerine mensup aileler de Kartmin'in Seyyid olmayan 'Kurdi' kesimine mensupturlar. Ailenin Ürdün'e göç eden bir koluna da Ürdün'de, Beyt Muhammed Ali Kurdi adı verilmektedir.

Aileye mensup Cemil İşler 1977-1984 yılları arasında Bağımsız olarak seçilerek Midyat Belediye Başkanlığı yapmıştır.

BEYT AHME MELEK

Aile İzgi soyadını kullanmaktadır. Estel'e Kartmin yakınlarındaki Ellin köyünden gelmişlerdir.

BEYT NASIR

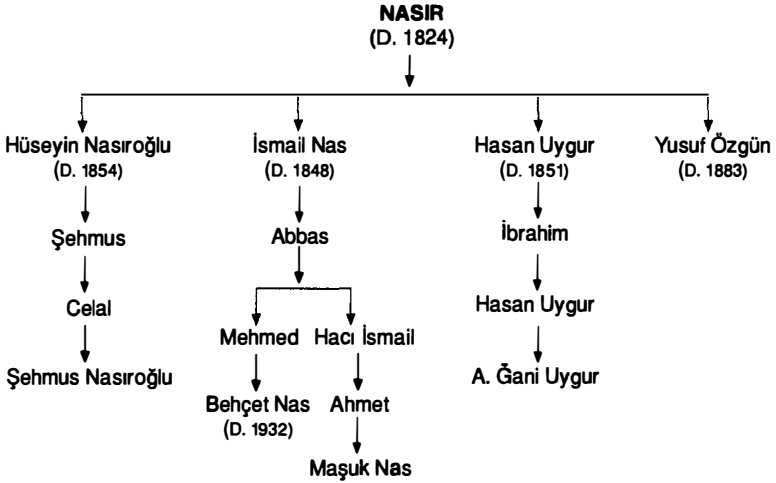
AİLEYE MENSUP SOYİSİMLERİ:

ÖZGÜN, UYGUR, NAS NASIROĞLU

Beyt Nasır da Estel'e Beyt Ahme Melek gibi Ellin köyünden gelmiştir. Ancak iki aile amcazade değildir.

Aileye mensup Şehmus Nasıroğlu 1999 yılında Doğru Yol Partisi'nden Midyat Belediye Başkanı seçilmiştir, halen de bu görevi sürdürmektedir.

BEYT NASIR SOY AĞACI

DARA GRUBU (BEYT ZIRKO)

AİLEYE MENSUP SOY İSİMLER:

ACET (BEYT KADFO), ERGÜN, ÖRNEK, ELİBOL, ATASAL, (BEYT HAMKO KAHLE), ERDEM (BEYT HAMMED YUSUF), PAK

Bu soyisimlerine mensup ailelerin de birbirleriyle amcazade oldukları ve Dara köyünden birlikte geldikleri Keferallab köyünde Dara asıllı Beyt Çevgerkê ile de akraba oldukları söylenmektedir. Dara Köyü Kürtçe konuşmaktadır.

BEYT RAMAZANAT

AİLEYE MENSUP SOYİSİMLERİ:

ERTAŞ, ORUÇ, MANAP, GÖKTEKİN, TANER

Aile köken olarak Hasankeyf civarındaki Raman Aşireti'ne mensup 'Gundê Diyêr' köyünden gelmiştir. Kürt asıllıdırlar.

BEYT ALİ EFENDİ

Ailenin tamamı Yılmaz soyadını kullanmaktadır. Aileye adını veren Ali Efendi aslen Diyarbakırlıdır. Osmanlı döneminde

tapu memurluğu görevinde bulunmuştur. Ali Efendi'nin dedelerinin Diyarbakır'a Kafkasya'daki Dağıstan'dan geldikleri rivayet edilmektedir.

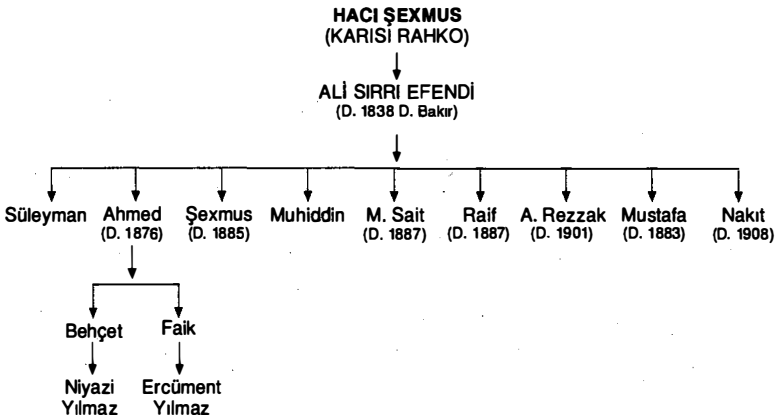
Ali Efendi, Diyarbakır'dan önce 1870'li yıllarda Savur'a tayin edilmiş, Savur'da Beyt Papé'den bir hanımla evlenmiş, daha sonra ise Midyat'a tayin edilmiştir. Midyat'ta biri Müftü ailesinden, biri Ramazanatlardan, biri de evlerinde çalışan bir Keferalabalı ile olmak üzere üç evlilik yapmıştır. Ali Efendi'nin toplam dört evliliğinden 11 oğlu ve 7 kızı olmuştur.

Yaklaşık 40 yıl Estel'de kalan Ali Efendi'nin ilk geldiğinde Arapça bilmediği, ölümüne kadar Arapça'yı tam olarak konuşmadığı ve çarşıda alış veriş yaparken zaman zaman şaşırarak erkeklere "Veki" (Arapça'da kadınlara söylenir) diye hitap ettiği anlatılmaktadır. (H. Yusuf Tan)

Ailenin Estel'de ikamet edenlerinin büyük bir kesimi devlet memurluğu görevinde bulunmakta, az bir kısmı ise ticaretle uğraşmaktadır. Estel'in geneli Şafii mezhebine mensup iken Beyt Ali Efendi Hanefi Mezhebine mensuptur. Estelli ünlü siyaset adamı M. Ali Arıkan'ın annesi Hatice Hanım da Ali Efendi'nin kızıdır.

Ali Efendi'nin Diyarbakır'da kalan kardeşi çocukları Aktuğ soyadını almışlardır. Kardeşi oğullarından Sabri Aktuğ Sayıştay memurluğu, Yusuf Aktuğ ise Albaylıktan emekli olmuş, Sabri Aktuğ'un oğlu Miraç Aktuğ ise 1980 öncesi Emlak Bankası Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuştur.

BEYT ALİ EFENDİ SOYAĞACI

BEYT ŞEGÊ

Aile Delen ve Rende soyadlarını kullanmaktadır. Aslen Şirnak'tan geldiklerini ve Kürt asıllı olduklarını ileri sürmektedirler. Ailenin en ünlü kişisi keskin zekası, güzel sohbet ve nükteleriyle meşhur, Estel'in 'Nasreddin Hocası' olarak tanınan merhum Cemil Sılokê'dir (Cemil Rende)

BEYT BAŞKATİP

Aile, 'Demircan' soyadını kullanmaktadır. Aslen Mardinli Paşavat (Ayanoğlu, Ağırakça. . .) Ailesine mensupturlar. Babaları Midyat'a memur olarak (Başkatip) olarak gelmiş ve yerleşmiştir. Arap asıllıdırlar. Mehmet Ali ve Mesut Demircan kardeşler ailenin önde gelen kişileridir.

BEYT HALAHİYYE (HELAXLILAR)

AİLEYE MENSUP SOYİSİMLERİ:

SAİN, SALTEKİN, ARLI, İŞÇAN, EDİS, GÜNDÜZ, ÇELİK, ÖZKAN, YAVUZ, TEKİNCE, ALP, AKTAN, TAN, ÖZEL, METE, KUTLU, ÇİÇEK, BİLGİÇ.

HALAHİ Ailesi nüfus olarak Estel'in en kalabalık ailesidir. Aile tahminen 1820'li yıllarda Midyat'ın doğusunda Kerboran yolunda Midyat'a yaklaşık 10 kilometre mesafede bulunan Kürt Dermemmika Aşireti'ne mensup HELAX (Arapça HELAH, Süryanice Ahlah) köyünden göç ederek Estel'e yerleşmiştir.

Köyde bulunan diğer akrabalarıyla mahalli liderlik nedeniyle çatışan aile bir rivayete göre rakiplerini öldürmüş, bir rivayete göre ise yaralayarak köyden çıkmak mecburiyetinde kalmıştır. Ailenin yaşlıları HELAX'tan 5 kardeşin çıktığını, 3 tanesinin Estel'e bir tanesinin Keferallab'a, bir tanesinin ise halen Suriye topraklarında kalan sınırdaki Xerapkurt ve Gırbavi köylerinin bulunduğu bölgeye yerleştiğini (Mala Hüso Xalef) ileri sürmektedir.

Halahi ailesinin Estel'e ilk geldiklerinde Harıt Fok'ta Şemsoların yanına gittikleri, ancak bazı geceler Estel'den HELAX'a baskın düzenleyerek HELAX'taki kavgalı oldukları akrabalarıyla çatışmalarının Şemsoların hesabına gelmediği, bunun üzerine Halahilerin de Harıt Taht'ta Selimoların yanına gittikleri bir

müddet “Akrebê” sokağının arkasında ikamet ettikten sonra kendilerine evler yaptıkları rivayet edilmektedir. (M. Ali Arıkan).

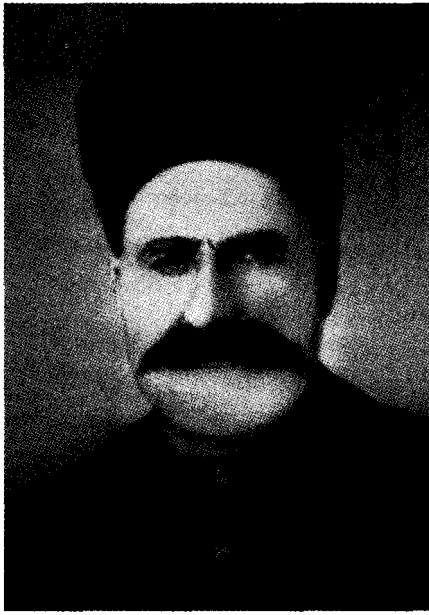
Halahi ailesinin mensup olduğu Kürt Dermemmıka Aşireti Turabidin Bölgesine tahminen 1700’lü yılların başında Doğubeyazıt’tan gelerek yerleşmiştir. Mıdyat bölgesinde ailenin en eski adı Mala Şêxê Beyazid’dir. Beyazıt’ta Şeyh oldukları söylenmektedir. Doğubeyazıt’tan geldikten sonra çocuklarını Keferzê, HELAX, Keferbê ve Heskalê köylerine yerleştiren ailenin ilk lideri, en büyük oğlu Bekir’e HELAX’ın yönetimini vermiştir. Halen HELAX köyünün sakinleri ve Estel’deki Halahiler adı geçen Bekir’in torunlarıdır. Estel’e göç eden kardeşlerden birinin adı da Bekir’dir (İlk Bekir’in torununun oğlu 2. Bekir).

Estel’e gelen kardeşlerden birinin adı Bekir, diğerinin adı Mahmi’dir (Büyük bir ihtimalle Mahmud). Üçüncü kardeşin adı ise bilinmemektedir. Keferallab’a yerleşen dördüncü kardeşin adı ise Hacı’dır. Hacı’nın çocukları Keferallab’ta Beyt Kasım Şeho ve Beyt Ali Nunikê (Soyadları: Göz, Tekin Kazan, Sel, Nas, Nayır, Noyan) adlarıyla tanınmaktadır. Estel’deki Halahi’lerin bilinen ilk liderleri Hacı Hasan Bekro (Tan, Aktan, Özel, Kutlu, Mete, Bilgiç ve Çiçeklerin dedeleri) ve Aliyê Cıwamer (Alplerin dedesi)’dir. Halahilerin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki liderleri ise 1926 yılında İzmir Kula’ya sürgün edilen Hacı Ömer Özel ve amcası oğlu Hacı Ali Saha (Tan)’dır.

Zenginliği ve hayır severliği ile tanınan Hacı Ömer Estel Harıt Taht’ta bulunan (Aşağı Mahalle) Xıbra’yı (Küçük göl) vakf etmiş, kıtlık yıllarında fakirlere sürekli olarak ekmek dağıtmıştır. Oğlu Tevfik Özel de siyasi parti başkanlıklarında bulunarak bir müddet aileyi temsil etmiştir.

Halahi ailesinin büyük bir kısmı ticaretle uğraşmaktadır. 1800’lü yıllardan beri ticaretle uğraşan aile Estel’in en eski tüccar ailesidir. Cumhuriyet’ten sonra çok sayıda kişi yüksek tahsil yaparak değişik memuriyetlerde bulunmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı ve Sabancı Holding’te Turgut Özal’ın yardımcılığını yapan Metalurji Profesörü Talip Alp’ten Halahi ailesindendir. Halahi ailesinin daha sonraki yıllarda Estel ve Keferallab’tan göç eden kolları halen Suriye’nin Kamışlı ve Şam, Irak’ın Bağdat ve Mısır’ın başkenti Kahire şehirlerinde (Beyt Ali İbrahim) yaşamaktadır.

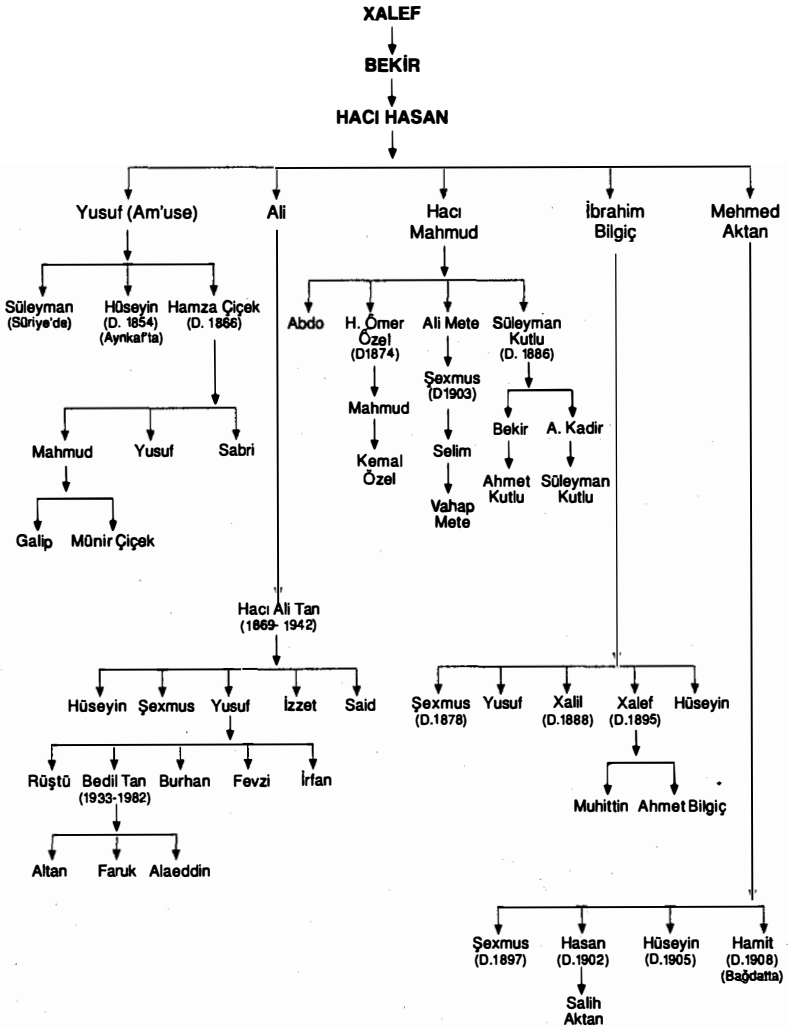

HACI ALİ TAN

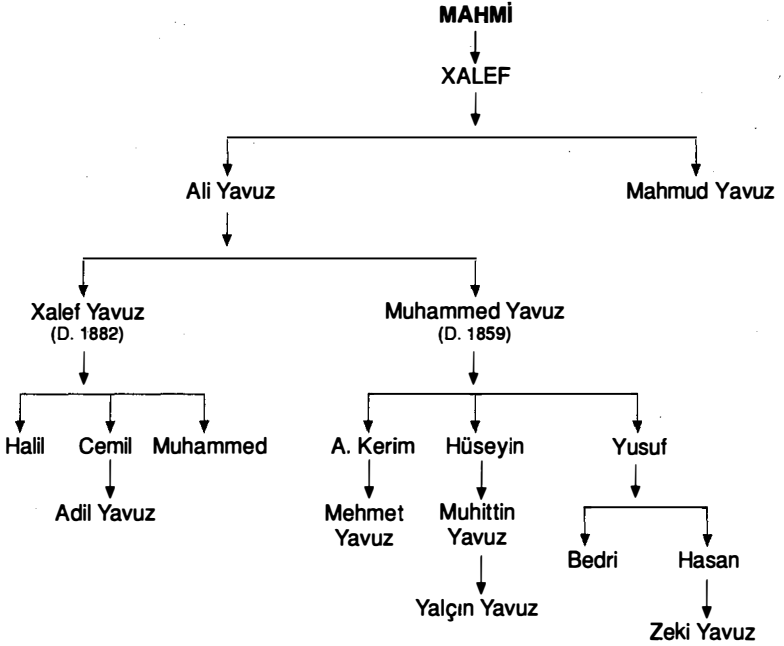

HACI ÖMER ÖZEL

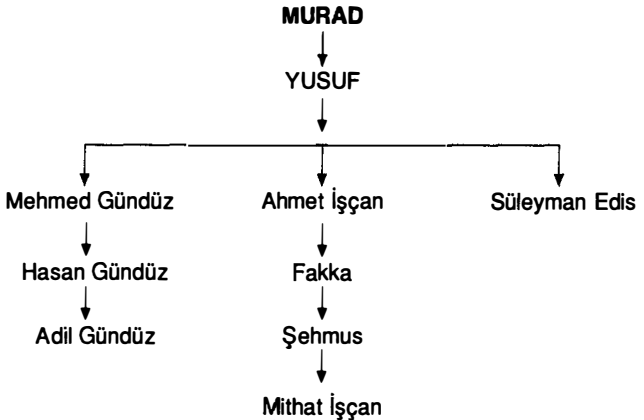
HALAHI AİLESİNİN SOY AĞACI

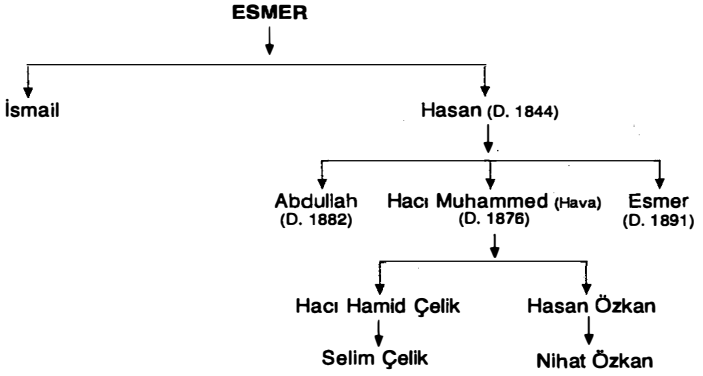
2

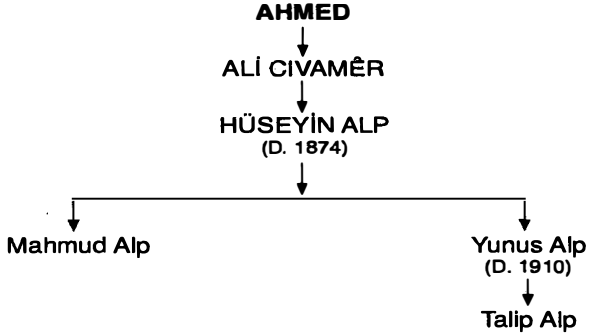
3

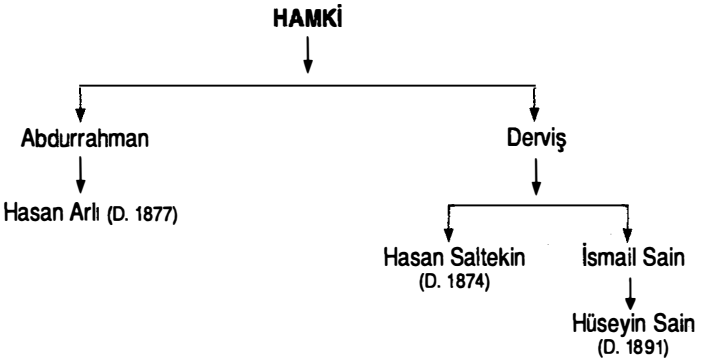
4

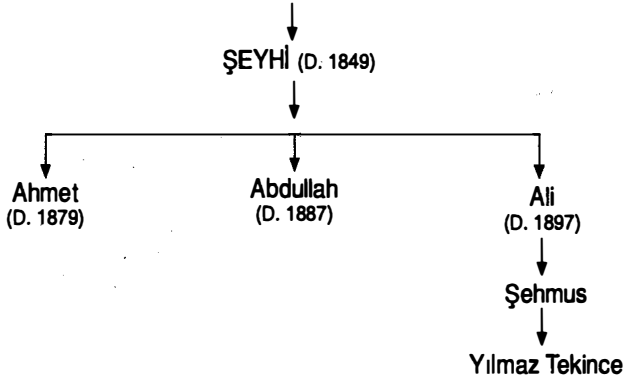
5

6

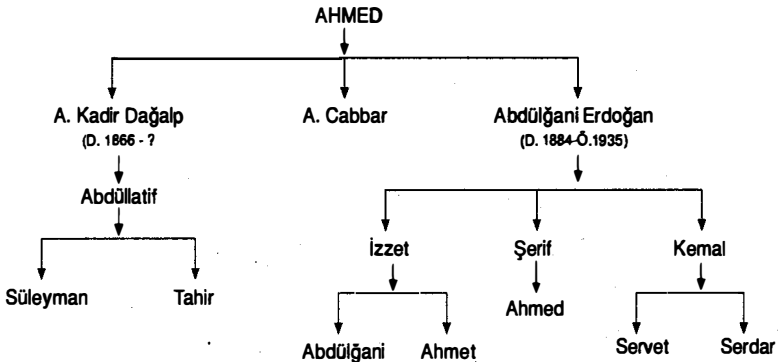
ABDULLAH TEKİNCE

BEYT VEDD

Cumhuriyetin ilk yıllarında Estel Belediye Reisliği yapan Abdülğani Erdoğan'ın ailesidir. A. Ğani Efendi'nin babası Mardinli annesi Adile Hanım ise Estelli Büro Şemso'nun (Şemso Ailesi) kızı, hanımı Zehra hanım ise Abdiyo ailesindendir. Oğullarından Kemal Erdoğan Bursa Askerlik şubesinde Yarbay rütbesiyle emekli olmuştur. Abdülğani Efendi, Bedii Tan'ın annesi Adile Hanım'ın da babasıdır.

BEYD VEDD'İN SOY AĞACI

ABDÜLGANİ EFENDİ (ERDOĞAN)
Estel Belediye Reisi (1884-1935)

HARIT FOK'TAKİ AİLELER (YUKARI MAHALLE)

BEYT ŞEMSO-BEYT TEMO (ŞEMSO VE TEMO KARDEŞTİR.)

AİLEYE AİT SOYİSİMLER:

GÜNEŞTAN, BATI, ŞİMŞEK, PARLAK, ER, ESEN, COŞKUN, DEMİRDAĞ, TEZEL, BAŞTUĞ, DURSUN, DEMİR, ŞAKAR, TOPRAK, ÜRÜN, SAYGUN.

Haritfok'un liderleri Beyt Şemso'dur. Şemso, Temo, Abdullah, Hasan ve Süleyman kardeş olup Hüseyin'in çocuklarıdır. Şemso bir anneden, diğer 4 kardeşi ise ayrı bir annedendir. Ailenin yaşlılarının ifadesine göre Şemso kardeşlerinden ayrılarak Berriyê'ye (Kamışlı civarı) gider. Ekonomik durumu iyi olmayan

Şemso'nun durumunu dostları ve diğer akrabaları kardeşlerine bildirerek Şemso ile ilgilenmediklerinden dolayı onlara sitem ederler.

Kardeşleri de Şemso'yu tekrar Estel'e getirirler. Aynı tarihlerde Osmanlı Hükümeti bölgedeki yerel beylikleri tasfiye ederek modern anlamda kaymakamlık idaresi oluşturmaktadır. Yeni durumun önemini kavrayamayan kardeşleri basit bir iş olarak gördükleri Keywxalık (Muhtar) görevini Şemso'ya verirler. Hükümetle ilişkilerini iyi kuran Şemso ve çocukları o tarihten itibaren siyasi liderliği ele geçirirler. Bu durumu kabullenmeyen akrabaları Temolar (Demirdağlar) ise yerel particilikte sürekli olarak Şemsolara muhalefet ederek çatışmışlardır.

Şemso Ailesinin Temoları da içine alan ve ailenin bütünü tanımlayan ismi Beyt Bilalo'dur. Ailenin Estel'e nereden geldiği ihtilaflıdır. Midyatlıların bir kısmı ailenin Kercoz'un doğusundaki Şemsê köyünden geldiğini ileri sürerken, aileye mensup yaşlılar bu iddiayı kesin bir dille redederek, asıllarının Cizre'ye dayandığını ve dedeleri Kara Tajdin'in Midyat ile Nusaybin arasında Kelehê köyü yakınlarında yapılan bir savaşta öldürülerek oraya gömüldüğünü ileri sürmektedir.

Halen Midyat-Nusaybin yolunda Beyazsu kaynağını geçtikten sonra solda bulunan birkaç mezarın Kara Tajdin ve yakınlarına ait olduğu rivayet edilmektedir. Bölgede soylarının Kara Tajdin ve kardeşi Mir Seyfeddin'e dayandığını iddia eden birçok aile vardır. Kercoz ve Kefrê Ağaları (Mala Tajdo-Hasan Şemdin), Estel'deki Şemsolar, Savur Rajdiyê'deki Beyt Şahrör'un Sado ailesi, Omeryan Ağaları (Etmanki ve Mahmutki), Kerboran Arbayê Mirekleri ve Cizre Kasrik Ağaları bu iddiadadırlar. Ancak bu ailelerin arasında bir irtibat ve yakınlık mevcut değildir. Adları geçen bütün bu aileler Kürt asıllıdır.

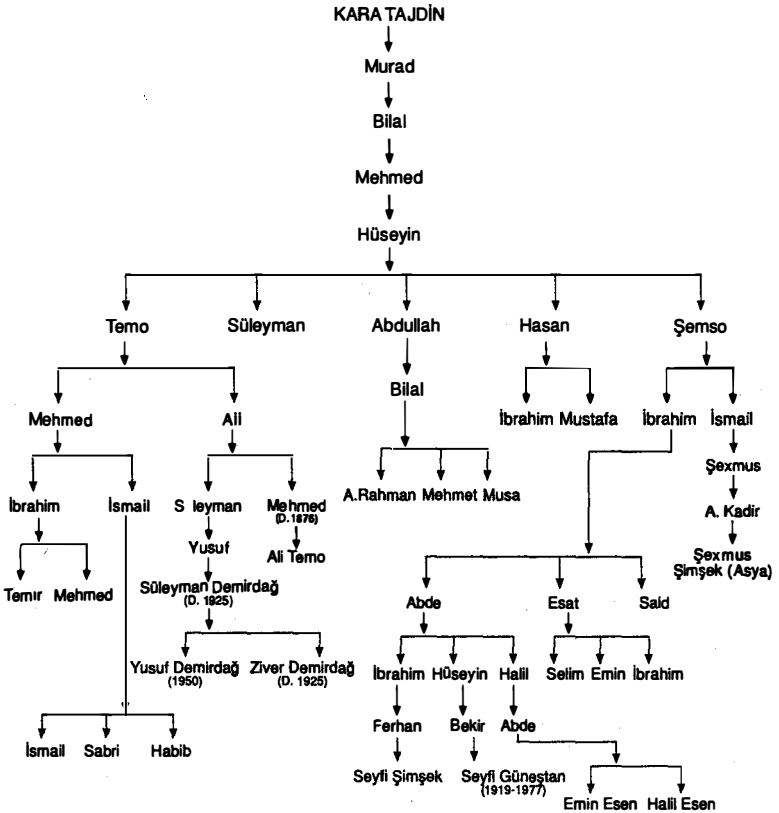
İsa Begi-Dekşuri olan Şemsolara karşı amcazadeleri olan Temolar, rakip Xalil Begi-Hevêrkileri destekemişlerdir. Şemso ailesinin Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyetin ilk yıllarındaki en ünlü lideri 1862 doğumlu Hüseyin Abdé'dir. (Annesi Dêrizbin Beylerinden Hazarê Hanım, önce Berriyê'de bir ağa ile evliydi, sonra Hüseyin'nin babası Abdê Biro ile evlendi, Hüseyin Abdé'nin karısı Halahilerden Yusuf Murad'ın kızı Fatma Hanım'dır.)

Şemso ailesinden Abdê Biro Şemso, Sultan Abdülhamid döneminde Midyat Encümen azalığı görevinde bulundu. Hüseyin

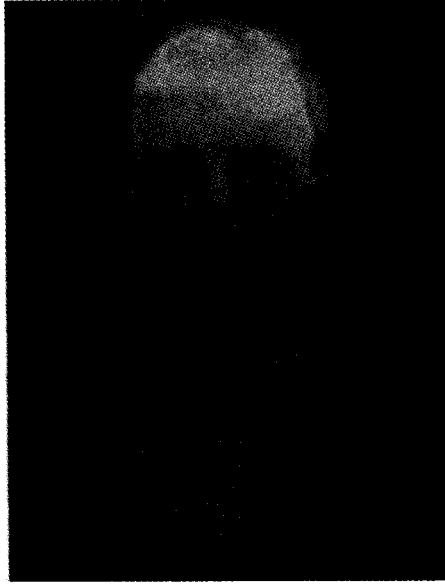
Abdê'nin torunu Seyfi Güneştan (Doğ. 1919 Öl. 1977, babası Bekir, annesi Halahilerin Yavuz ailesinden Zehra Hanım, eşi ise Müftülerden Naciye Hanım'dır.) 1950-1955 yılları arasında Midyat Belediye Başkanlığı, Demokrat Parti İlçe Başkanlığı, 1961-1977 yılları arasında ilk 3 dönem Yeni Türkiye Partisi'nden son dönem ise Adalet Partisi'nden Mardin milletvekilliği yapmıştır.

Şemso ailesinin Silvan'daki Azizoğlu ailesiyle de evlilikler yolu ile oluşan ve eskiye dayanan akrabalığı vardır.

ŞEMSO-TEMÖ AİLESİNİN SOY AĞACI

HÜSEYİN ABDÊ GÜNEŞTAN

BEYT CAFO (CAFERİYYE)

AİLEYE MENSUP SOY İSİMLERİ:

SEL, ATMACA, ALTUNKAYNAK, CİHAN, DOĞAN (BEYT SELMO İSMAİLKE), YÜKSEKDAĞ, EREZ, KÖZ, AKDENİZ, ŞAHİN, ERKEN, ERTEKİN, KÜÇÜKASLAN, SAVAŞ.

Cafo ailesi Estel'deki Muso Ailesi ile akrabadır. Cafo ve Muso Taka köyünden Yezidi Kürt Polo'nun oğullarıdır. Rivayetlere göre Cafo ve Muso Müslüman olarak Estel'e göç ederler. Estel'e geldiklerinde Mahalmi asıllı ve Arapça konuşan Beyt Keleş Hammo (Gümüş ve Keleşler)'ların yanına yerleşirler.

Cafo ve Muso'nun diğer kardeşleri Cimo (Cemil) Müslüman olmaz. Bir yıl sonra tekrar Taka köyüne giden Cafo ve Muso kardeşleri Cumo'yu Müslüman olmaya zorlarlar (Nuri İvenç). Cumo kabul etmeyerek Şengal'e göç eder, ancak Cumo'nun oğlu Zeynel Taka'da kalır. Cafo ve Muso'nun mezarlarının Ulucami'nin karşısında olduğu rivayet edilmektedir. Doğru Yol Partisi'nden 1999-2002 yılları arasında Mardin Milletvekili seçilen Veysi Şahin Cafo ailesine mensuptur.

BEYT MUSO (MUSİKİYYÊ)

AİLEYE MENSUP SOYİSİMLERİ:

İLERİ, İVENÇ, İRAZ, YARIŞ, DÜNDAR, POLAT, ERÇİN, GÜRMÜÇ, GÜVENÇ, ERİK, GÖZE, ÖZTEK, AĞIRMAN, SADIK, ORHAN.

Yukarıda anlatıldığı gibi Cafo Ailesi ile amcazadedirler. Aile-nin liderliğini uzun yıllardır İleriler (Beyt Hacı Ali Musto) yap-maktadır. Aileye mensup Süleyman İleri yaklaşık 20 yıl İl Genel Meclisi Azalığı yapmıştır. Yusuf İleri 1999 yılında Midyat İl Ge-nel Meclis Üyeliğine seçilmiştir.

Musikilerin ünlü şahsiyetlerinden birisi de 1846 doğumlu Binbaşı Abdurrahman Efendi'dir. Abdurrahman Efendi'nin ba-basının adı Süleyman'dır. Abdurrahman Efendi'nin hayat hikayesi de ilginçtir. Midyat'ta görevli bir yüzbaşı 1850'li yılların sonlarında bir düğüne gider. Düğünde Mitripların (Çalgıcıların) niye durduklarını ve çalmaya devam etmediklerini sorar. Onlar da Ali Ağa'nın güzelliği dillere destan kızı NESEP düğüne gelmediği için çalmıyorlar derler. Yüzbaşı çalgıcıya para verir ve çalgıcı oyun havaları çalarak Ali Ağa'nın evine kadar gider. Ricacılar örf gereği kızı alarak düğüne getirirler. O dönemde Şeyxul Arab'ın oğlu ile nişanlı olan kıza yüzbaşı aşık olur. Ancak nişan bozulmadan hiç birşey yapılamıyacağı söylenir. Yüzbaşı Keferhuvar beyine gider. Bey sorunu çözeceğine söz verinceye kadar yemeklerini yemez. Keferhuvar beyi araya girer Şeyxul Arap ikna edilir ve kız yüzbaşı ile evlendirilir. Yeni gelin kardeşi Bekir'i de İstanbul'a beraberinde götürür. Ancak gurbete dayana-mayan Bekir geri döner ve yerine kardeşi Abdurrahman gönder-ilir. Abdurrahman Efendi, okur, subay olur ve Selanik'te görev yapar. Emekli olunca Estel'e yerleşir. Yukarı Mahalledeki camiye inşa ettirir. Hacı Ahmed Seyranê'nin (Arıkan) kızı 1900 doğumlu Meryem Hanım'ı 3. eş olarak alır. Erkek çocuğu yoktur.

BEYT ZORÊ

Aile ÖZMEN ve ALVER soyadlarını taşımaktadır. Estel'e Ra-man Aşireti'nden geldikleri ileri sürülmektedir. Cafo Ailesi ile evlilikler yolu ile akrabalıkları vardır. Aileye mensup Kazım Öz-men 1995 ve 1999 yıllarında Refah ve Fazilet Partilerinden İlk Genel Meclisi üyesi seçilmiştir.

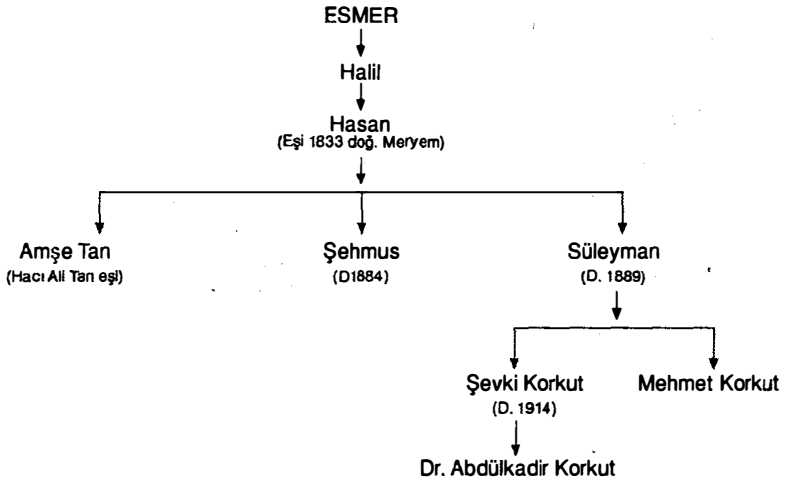
BEYT KELEŞ HAMMO

Aile KELEŞ ve GÜMÜŞ soyadlarını taşımaktadır. Estel'in yaşlıları Beyt Keleş Hammoların Mahalme asıllı ve Estel'in en eski Müslüman ailesi olduklarını, Şemsolardan önce Harit Fok'ta liderlik yaptıklarını (Salih Selimoğlu) söylemektedir.

BEYT RASTAMO

Aile Korkut soyadını taşımaktadır. Estel'in eski bir ailesi olmalarına rağmen haklarında fazla bir bilgi mevcut değildir. Mehmet Korkut (Hammed Merşo) çok uzun yıllar Yeni Mahalle Muhtarlığı yapmıştır. Mehmet Korkut'un babası Süleyman, kardeşi Şehmus ile birlikte Birinci Dünya savaşında Hasankale'de Ruslarla savaşırken şehit olmuşlardır. Tan ailesinin büyük babaanneleri Amşe Hanım ile Şahin ailesinin büyük babaanneleri Zehra Hanım Rastamolara mensuptur. Amşe Hanım Hasan Halil'in kızıdır.

BEYT RASTAMO'NUN SOY AĞACI

BEYT ÇALIĞ

Aile GÜLGİR, ÇELİK ve KIZILBULUT (Aynkaf'ta) Soyadlarını kullanmaktadır. Aynkaf, Tafo ve Hebızbını'de amcazadeleri vardır. Ailenin yaşlılarının bir kısmı ilk yerleştikleri yerin Hebızbını, diğer bir kısmı ise Tafo Köyü olduğunu söylemektedir.

Gülgir ailesinin dedesi Ahmed İbn Molla Musa İsa (D. 1888) Çanakkale'de şehit olmuştur.

BEYT BOĞA (BEYT BIRO ÇENİ)

Aile BARAN ve TEMİZ soyadlarını taşımaktadır. Keleş Ham-molarla birlikte Estel'in en eskileri oldukları söylenmektedir.

BEYT BETUŞE (PETUŞÊ)

Aile Karataş soyadını taşımaktadır. Estel'e 1950'li yıllarda Savur ile Midyat arasında bulunan Arapça konuşan Petuşê köyünden gelmişlerdir. Aile Estel'in yerli aileleriyle evlilikler yoluyla akrabalıklar kurmuştur. Liderleri merhum Naif Petuşê (Karataş) idi.

BEYT SİÇO (SİÇEVALILAR)

AİLEYE MENSUP OLAN SOYİSİMLERİ:

TALAY, DURMAZ, ÇELEBİ, BOZDEMİR, OKUT, SAVAŞCI, ALĞAÇ, AKINCI.

Kürt asıllı olan ailenin aslen Diyarbakır civarından Savur'un Dêreveri Aşireti'ne ait Siçeva köyüne geldikleri, bir kolunun ise Siçeva'dan Estel'e geldiği rivayet edilmektedir. Aile Estel'e geldiğinden itibaren Harıt Fok'un (Yukarı Mahalle) liderleri olan Şemsolarla birlikte hareket etmektedir. Siçoların liderliğini Cumhuriyetin ilk yıllarında Hüseyin Altunkaya (D. 1860) yapmış, Selim Altunkaya ve Sabri Atalay İl Genel Meclisi Üyeliklerinde bulunmuşlardır.

Aileye ait en eski nüfus kaydı Hüseyin Altunkaya'nın babası Hasan'a aittir (Hasan'ın D. 1823. Hasan'ın babası Mahmud Siço). Mehmed Siço oğlu İsmail'in doğum tarihi ise 1824'tür.

MİDYAT'IN BÜYÜK KÖYLERİ

KARTMİN (QERTMİN) KÖYÜ

Kartmin köyü bölgenin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Bilinen tarihi 2000 yıldan fazladır. Deyrulumur (Mor Gabriel) Manastırını da Kartminliler inşa etmiştir. Kartminliler Arapça konuşmalarına rağmen Mahalmi değildirler. Tarih içinde defalarca boşaltılıp, tekrar yerleşilen Kartmin'de halen yaşayan aileler başlıca iki gruba ayrılmaktadır:

1. SEYYİDLER

2. KÜRTLER

Kartmin'de Seyyid olmayanlara 'Kürdi' (Kürt) denilmekte, ancak kendilerine 'Kürdi' denilenler de, Seyyidler de Arapça konuşmaktadır. Halen Estel'de yaşayan ailelerin bir kısmı da Kartmin kökenlidir. Seyyidlerle ilgili ayrıntılı bilgi ileride verilecektir.

SEYYİDLER

1. BEYT XUNİKÊ

Aslen Kartmin yakınlarındaki Efsê köyündendirler. Geçmişte Ellin ve Baminin köylerinde de yaşayan Xunikelerin büyük bir kısmı daha sonra Nusaybin'e yakın Tılhasan köyüne göç ettiler. Ailenin bu koluna Mala Şêx Osman denilmekte olup, liderleri 1980'lerde Nusaybin'de öldürülen Hacı Salaho'dur. Aile 'Doğru' soyadını taşımaktadır. Xunikelerin bir kısmı halen Kartmin'de yaşamaktadır.

2. BEYT SEYYİD SALIH

Bêcırman'dan gelen aile Seyyid Bilal'in soyundandır.

3. ALI KARTMİN SEYYİDLERİ

Kartmin'e ilk yerleşen Seyyidler bunlardır. Ayrıca Kerboz seyyidlerinin de bunlarla akraba oldukları söylenmektedir. Kerboz isminin 'Boz eşek' anlamına geldiği ve Bağdat'tan kaçan ilk seyyidin bineği olduğu, kaçarken bir köye sığındığı, yardım ettiği köylünün tarlasının hemen yeşerip birkaç aylık ürün haline geldiği, onu takip edenlerin köylüye 'Boz bir eşeğe binen bir adam buralardan geçti mi?' diye sorduklarında, ben ekinleri sürerken geçti cevabını alan takipçilerin bu ekin en az birkaç aylık bu başka birinden bahsediyor diyerek geri döndükleri anlatılmaktadır. Kartmin Seyyidlerinin Bağdat'tan yaklaşık 700 yıl önce çıktıkları ve önce Midyat ile Kerboran arasındaki Hax köyüne

oradan da HELAX köyüne yerleştikleri ve HELAX camisini Kartmin Seyyidlerinin inşa ettiği anlatılmaktadır. HELAX köylülerinin ilk atası Bekir Seyyidleri HELAX'tan çıkarınca seyyidler Kartmin'e yerleşir.

KARTMİN'DEKİ DİĞER AİLELER (KÜRTLER)

1. BEYT ZEYDO. Köyün en eski yerlileridir.

2. BEYT ALİ BOZO

1. BEYT ALİ ŞİBLÊ

2. BEYT SÜLO HAMED

3. BEYT ŞEREF

3. BEYT HAYDAR. RAJDİYE VE MUXAŞNÎ'de akrabaları var.

4. BEYT OSÊ. RAJDİYE ve MUXAŞNÎ'de akrabaları var.

5. BEYT CUMO. RAJDİYE ve MUXAŞNÎ'de akrabaları var.

6. BEYT REŞŞO. Köyün en eskilerindendirler. Estel'deki Ak, Akçay, Talay, Kesler, İşler, Cersel ve Güler aileleri de bu aileye mensuptur. Nereden geldikleri konusunda bir bilgi bulunmamaktadır.

SİTA KÖYÜ

SİTA OMERYAN Aşireti ile Mahalmi Aşireti arasında dönem dönem el değiştirmiş olup, genel kanı olarak Omeryan sayılır.

SİTA'DAKİ AİLELER:

1. MALA USIFA. XALİL BEĞİ olan ailenin lideri 1958'de ölen AHMEDÊ ÊLYAS idi.

2. MALA ŞELLUM. İSA BEĞİ olan ailenin lideri 1958'de ölen XALLÊ ATO idi.

3. MALA OXİLÊ

4. MALA MELLA. KARTMİN seyyidlerindendirler.

5. MALA HUSEYNÊ. OMERKÂ Aşireti'nin Kerşaf'taki Guheşkâ kolundan gelmeler.

Köyün tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

248 | Sita'nın mezarası olan Sitolê'de bulunan Şêx Ebubekr türbesi ile ilgili bir rivayet bilinmemektedir.

MAHALMÎ AŞİRETİ

(MAHALLEMİYYE-MAHALMOYO)

MAHALMÎ AŞİRETİNİN HUDUTLARI: Doğuda Midyat-Estel arasındaki Babe (Midyat Lisesinin olduğu yer) batıda Ömerli (Masertê) ilçesi, Omeryan Aşireti, güney batıda Aliki Aşireti, güneyde Şemika Aşireti'nin Kerşaf köyü, kuzeyde Hebızbını ve Hisar Aşiretleri (Kayapınar-Aynkaf beldesi) kuzey batıda Kose mıntıkası (Savur ilçesinin güneyi)

MAHALMÎ HUDUTLARI İÇERİSİNDEKİ YERLEŞİM BİRİMLERİ

ESTEL

RİŞ

KEFERZOTA

KEFERHUVAR

DERİZBİNÊ

HAPSENAS

TAFO

EPŞÊ

ŞORIZBAH

KİNDERİB

KEFERALLAB

ZİYARET

ZERNOKA

KASTELUNÊ

XIRBITIL KALAÇ

XIRBITIL GINGİRES

yukarıdaki yerleşim birimlerinin tamamı Arapça konuşmaktadır.

Mesken, Suwayê, Baydarmemo ve Kozê köyleri Kürtçe konuşmalarına rağmen dönem dönem Omeryan Aşireti ile Mahallemi Aşireti arasında el değiştirmiştir. Bir zamanlar Hesar ve Kercoz (Gercüs)'a kadar olan tüm bölgeyi egemenlikleri altında

tutan Mahallemi Beylerinin egemenlik sınırları sonradan daralmıştır.

İhtilafı olan Haldah, Nunib ve Aynkaf köyleri de Arapça konuşmalarına rağmen son yüzyılda Habezenbı ağalarının, Xırbıtıl Hacı ise Köse mıntıkasının etkisi altına girmiştir. Bölgede yaşayan Kürtler, yanlış bir kanı ile Arapça konuşan herkese Mahallemi demektedir. Savur, Mardin ve Ömerli civarında Arapça konuşan diğer köyler Mahallemi Aşireti'ne bağlı değildir. Estel'de yerleşim sahası (coğrafi) olarak Mahallemi Aşireti hudutları içerisinde olmasına rağmen Mahallemi Aşireti'ne mensup değildir. Birkaç yüzyıldır Arapça konuşan Estel'deki ailelerin büyük bir çoğunluğu ise esas olarak Kürt asıllıdır.

MAHALLEMİLERİN KÖKENİ

Mahallemilerin kökeni bölgede en fazla tartışılan konuların başında gelmektedir. Bu konuyla ilgili birbirinden farklı iddialar öne sürülmektedir. Bu rivayetleri kısaca özetlemekte yarar vardır:

1. Mahallemilerin kendileri Arap asıllı olduklarını ve Yemen'den çıkarak tüm Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yayılan Beni Hilal kabilesine mensup olduklarını bölgeye İslam fütuhâtı ile geldiklerini ve Beni Hilal Kabilesi'nin lideri Sultan Hasan'ın soyundan olduklarını söylemektedirler.

Bu konu ile ilgili elde yazılı herhangi bir belge mevcut değildir.

2. Süryani kaynakları tüm bölgedeki diğer yerleşim yerlerinin olduğu gibi Mahallemi köylerinin de birer Süryani köyü, Mahallemilerin de Süryani asıllı olduklarını öne sürmektedirler. Bu konuyla ilgili Süryani tarihçileri özünde birbirine yakın iki ayrı rivayette bulunmaktadır:

a. 1583 yılında bölgede büyük bir kuraklık yaşanmış, kuraklıkla birlikte yayılan salgın hastalıkta hayvanlar telef olmaya başlamıştı. Bu durumda çaresiz kalan Süryaniler Mardin Deyrulzafaran'daki Patrik İsmail'e giderek o yılki perhiz orucunu tutmak istemediklerini, çok miktarda kesilmek zorunda kalınan hayvanların et, süt ve yağlarını yiyerek bir sonraki yıl oruç tutmak istediklerini söyleyerek bu konuda fetva isterler. Patrik istedikleri fetvayı vermeyerek gidenleri tersler. Buna sinirlenen

Mahallemini Aşireti'ne mensup Süryaniler topluca Müslüman olurlar.

b. Kilise kaynakları bu iddiayı kabul etmemekte ve Mahallemini Süryanilerinin 1600'lü yıllarının başlarında o dönemdeki Mardin Osmanlı Paşasının baskıları sonucu Müslümanlığa geçtiklerini iddia etmektedirler.

3. Halep Metropolit, KERCOZ ERDEli, tarihçi yazar Hanna İbrahim'in de aralarında bulunduğu azınlıkta kalan bazı tarihçiler ise Mahallemilerin etnik olarak Arap, din olarak ise Hristiyan Süryani olduklarını öne sürerek yukarıdaki iddiaları telif etmektedirler.

Hanna İbrahim'e göre Beni Hilal Aşireti'ne mensup Hristiyan Arap olan Mahallemiler İslamdan sonra Midyat civarına geldiler. Çıkan çarpışmalarda büyük bir çoğunluğu öldürüldü, ancak 100 kişi sağ kaldı ve Arapça 'Yüz kişinin mahallesi' anlamına gelen 'Mahallemiyye' adını aldılar. Sonradan Müslüman oldular.

4. Bazıları ise Abbasi Halifesi Harun Reşid ve oğlu Memun döneminde bölgeyi ve kervan yollarını kontrol altında tutmak için yüz adet karakol (yerleşim birimi) kurulduğunu ve Irak Bağdat civarından getirilen ailelerin bu yerleşim birimlerine yerleştirildiklerini 'Yüzlerin mahallesi' anlamında bu gelen kişilere 'Mahallemiyye' denildiğini ileri sürmektedir.

5. İslam öncesi dönemde yukarı Mezopotamya'da Hristiyan Arap olan Lahmiler yaşamaktaydı. Çok zayıf bir iddiaya göre Mahallemini kelimesinin aslı Mahal Lahmiyye'den (Lahmilerin mahalli-yeri) gelmektedir. Bu son görüş bir belge ve iddiadan ziyade Lahmilerle Mahallemiler arasındaki isim benzerliğinden dolayı dikkat çekmektedir.

MAHALLEMİ İSMİNİN ANLAMI

Bölgedeki yaygın söylentiye göre Mahallemini isminin aslı Arapça Yüz Mahalle anlamına gelen MAHALE-MİYYE (Mit Mahalle)'den gelmektedir. Rivayetlere göre bölgeye yüz kişi veya yüz aile geldiğinden, bir başka iddiaya göre ise gelenler yüz yerleşim birimi kurduklarından aşirete bu isim verilmiştir.

MAHALMİLERLE İLGİLİ BAZI BELGELER:

1. Aslı Viyana Kütüphanesinde bulunan ve kimin tarafından yazıldığı belli olmayan Hasankeyf Vakayinamesi 1320 ile 1340 yılları arasında geçen olaylarda birkaç yerde Mahallemilerden bahsetmektedir. Bu ibarelerin bir kısmı şöyledir: 'Babalarının yerine geçen amcaları Melik Zahir yeğenlerine Mahalmiyye idaresini verdi. Yeğenler bir müddet sonra Mahalmiyye, Şafidiyye ve Becneviyye aşiretleriyle ittifak kurarak amcalarına karşı koydular. Amcaları Melik Zahir, Moğolların Diyarbekir valisi Ebu-bekr'in yardımını alarak yeğenlerinin üzerine yürüdü. Yeğenler, müstahkem Haytem Kalesi'ne sığınınca Melik Zahir bir şey yapmadan geri döndü. Yeğenlerden Melik Salih ve kardeşi Melik Mecineddin tekrar Mahalmiyye'ye geri dönerek çevredeki aşiretlerin de yardımıyla tekrar Hasankeyf'e saldırdılar.' (Aslı Viyana Kütüphanesi'nde bulunan yazarı bilinmeyen *Hasankeyf Vakayinamesi* adlı kitabın 20-b, 21 a. b. sayfaları)

2. '726/1326 tarihinde kardeşi Melik Salih'i öldürerek Hasankeyf Emiri olan emir Mecineddin Muhammed Eyyubi kendisine yardım eden Emir Mesud el-Mahalmi'ye ihsanda bulunarak kendisini Mahalmiyye Beldesine emir tayin etti. Aynı şekilde Emir Ahmed el-Haysemi'ye de ihsanlarda bulundu. Haysemi ile birlikte olan Becnevi Kürtlerine de yardımlarda bulundu.' (s. 33-b)

3. 736/1335 yılında Mardin Artukluları ile Hasankeyf Eyyubileri arasında yapılan savaşta çevredeki aşiretlerin büyük bir çoğunluğu Mardin Artuklularının yanında yer alırken Mahalmi Aşireti Eyyubilerin yanında yer aldı. (s. 46-a)

4. '737/1336 yılında Hasankeyf Eyyubi Emiri Melik Eşref Mardin Artuklularına gönderdiği barış elçisinin geri çevrilmesi üzerine Mardin'e saldırmak üzere askerleriyle Mahalmi bölgesine geldi. Mahalmi Emiri Mesud bağlılığını arzetti. Ancak ordunun ileri gelenleri askerin toparlanamadığını ileri sürerek Melik Eşref'i ikna edince ordu Hasankeyf'e geri döndü.' (s. 54-b)

5. İbnul Ezrak, *Tarihi Meyafarkin ve Amid* (Yayınlayan: Prof. Dr. Carole Hillenbrand, a Muslim Principality in Crusade Time Early Artid State istanbul 1930) adlı kitabının 185. sayfasında 538/1142-1143 yılı olaylarını anlatırken Muhammed Bin Ebi el Mekarim el-Mahallemi adlı bir şahıstan söz etmekte ve bu şahsın emir adına bakır almak üzere Maden'e gittiğinden bahset-

mektedir. Bu belgeye göre Mahallemilerin 1142 yılından önce müslüman oldukları anlaşılmaktadır.

Son dönemde bazı araştırmacılar Mahallemilerin Arap Bekir bin Vail Aşireti'nin ŞEYBENİ Koluna mensup, MUHALLEM BİN ZUHL BİN ŞEYBENİ'nin çocukları olduklarını ileri sürmektedirler.

Halen Mahallemilerin merkez köyü olan Dêrizbin'de ŞEYBENİ isimli bir aile mevcuttur.

KİNDERİB (SÖĞÜTLÜ) KÖYÜ

Midyat Ömerli-Mardin yolu üzerinde Midyat'a yaklaşık 10 km. mesafededir. Midyat'a bağlı olan köyün nüfusu yaklaşık olarak 5000 civarındadır. Eski bir Süryani köyüdür, ancak yüz yıllardır köyde Süryani yaşamamaktadır. Halen belediyelik olan köyde yaşayanların tamamı Arapça konuşmakta, köyün ne zaman Müslümanların eline geçtiği ise bilinmemektedir. Köy civarındaki birçok mıntikanın adı Süryanilerden kalmadır (Kaffıl Bi-a, Rabyıt Cıbbıt Deyr, Cıbbıl Nehus gibi).

1910'lardan itibaren köyden Beyrut'a ekonomik nedenlerle göç başlamıştır. Beyrut'a giden Kinderiblilerin bir kısmı kaçakçılıkla geçinirken büyük bir kısmı bahçelerde çalışıyor, işportacılık ve inşaat işçiliği yapıyorlardı. Halen Beyrut'taki Mahalmi Kinderib'liler derneğine kayıtlı ve ayda 10 dolar aidat ödeyen 365 hane Kinderib'li bulunmakta, taziyeler dernek binasında yapılmaktadır. Köyün en eski yerlileri kendilerini Beni Hilal Kabilesi'ne mensup saymaktadır. Bazı ailelerde sonradan köye gelip yerleşmişlerdir. Bunların bir kısmı Kürt asıllı olmalarına rağmen köyün tamamı halen Arapça konuşmaktadır.

1980'li yıllara kadar her Ramazan ve Kurban Bayramında Bayram namazından çıkan birbirlerine komşu Kinderib ve Epşê köylüleri iki köyün hududunda birbirlerini taşlamaya başlarlardı. Sadece erkeklerin katıldığı bu taş oyununa yediden yetmişe bütün köylüler katılırdı. Önce çocuklar ve gençlerin uzaktan atışları ile başlayan çatışmalar saatler geçtikçe yakın dövüşe ve adeta meydan muharebesine dönüşüyordu. Zaman zaman taraflar bir birlerini evlerinin içine kadar kovalıyorlardı. Yer yer ağır yaralanmaların olduğu bu taşlaşmalarda ölüm olayına rastlanmadı. Ne zaman ve niçin başladığı bilinmeyen bu gelenekten

hoşlanan komşu Kürt Omeryan Aşireti'ne mensup köylüler 1940'lı yıllarda bir bayram sabahı taş oyunu oynamaya başlarlar. Bir müddet sonra iş çıkırından çıkar ve silahlı çatışmaya döner. Olaylar sonucu 6 kişi ölür.

Yaklaşık 20 yıl önce karakol kumandanı bir ast subay bu geleneği yasaklar. O tarihten sonra bu taş oyunu terk edilir.

KÖYDEKİ AİLELER

-BEYT SERHANİ	Yerli
-BEYT HACCI İSKAN	Yerli
-BEYT ĞAZAL (Abdulla Xalef)	Yerli
-BEYT ASLAN	Yerli
-BEYT PETTO	Yerli
-BEYT ABDÜLGAFUR	Yerli
-BEYT ŞABO	Yerli
-BEYT ALİ ESSO	Yerli
-BEYT HOMID	Yerli
-BEYT SADEKA	Yerli
-BEYT MUNE	Hasankeyf'ten gelmeler
-BEYT HASENO	RİŞMİL (Yeşilli)
-BEYT GEVVO	Kerboran'dan gelmeler, Kürt asıllıdır.
-BEYT ALİKAT	Fafe (Omeryan Aşireti Kürt)
-BEYT KOÇEK	Kercoz Erde Köyü Kürt
-BEYT ÇEPPI	Bêrtê (Omeryan Aşireti Kürt)

EPŞÊ (ŞENKÖY) KÖYÜ

Midyat-Mardin karayolunun 12. kilometresinde Ömerli-Savur yol ayırımında belediyeik olan köyün nüfusu yaklaşık olarak 5000 kişidir. Köyün ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Köyün tamamı Arapça konuşmakta, köyün yaşlıları kendilerini Beni Hilal olarak tanımlamaktadır. Ancak köyün en eski ailelerinden olduğu söylenen Hacı Ali Ailesine adını veren Hacı Ali'nin Keferhuvanlı Hacı Muhammed Beg'in babası Xalef Beg zamanında yaşadığı (Tahminen 1800-1850 yılları arası) göz önünde bulundurulursa köyün kuruluşu ile ilgili çok yakın bir tarih ortaya çıkmaktadır. Ancak 1568 tarihli Osmanlı Tapu Tahrir

defterinde köy Müslüman Mahalme olarak gözükmektedir.

Köyde, diğeri Mahalme köylerindeki gibi eski eserlere rastlanılmaması daha yeni bir yerleşim yeri olduğı ihtimalini güçlendirmektedir. Köye sonradan yerleşen Kürt asıllı aileler de mevcuttur. Gayretli ve çalışkan insanlar olan Epşêlilerin önemli bir kısmı halen devlet memuriyetlerinde çalışmaktadır.

EPŞÊLÎ AİLELER

Epşê'deki aileleri başlıca 4 ana grupta toplamak mümkündür.

1. BEYT HACÎ ALÎ

BEYT ÇEEN (Esas isminin Muhammed olduğı söylenmektedir.)

BEYT SUFÊ (Esas ismi Yusuf) Halen Akgüç, Bozkurt, Fidan, Yılmaz soyadları

BEYT BİRO MENÊ (Halen Yenigün soyadını taşımaktadırlar.)

BEYT HEDİKÊ

BEYT BEGÊ

BEYT HEMMEDO

Köylüler Sufe ile Çeen'in kardeş olduklarını, diğeriyle de kardeş ve amca çocukları olduklarını söylemektedir.

2. BEYT AMERO

BEYT CASO-BEYT ADÊ XALLO Köyün yerlileri

BEYT HAMMEDÊ

3. BEYT ELİKÊ

1. BEYT ZIRKIT

a. BEYT XALLO ELO Hebızbını Aşireti'ne bağı Kasır köyünden gelme Kürt asıllı.

b. BEYT EHMİKÊ: Yerli

4. BEYT BEKKİRÊ:Yerli

Bu ailelerin dışında

-BEYT MELE: Yaklaşık 150 yıl önce Keferhuvar köyünden imam olarak geldiler.

-BEYT HAMMO Yaklaşık 150 yıl önce Kinderib'ten geldiler.

-BEYT ĞAYDO Yaklaşık 150 yıl önce Estel'den gelme. Estel'deki Abdiyo ailesi ile akraba oldukları söylenmektedir.

-BEYT ŞABÊ Sita köyünden gelme Kürt asıllı.

Köylülerin rivayetine göre Hacı Ali'nin çocukları Keferhu- |255

varlı Hacı Muhammed Beg'in babası Xalef Beg'in önünden Savur'un Kılıt Köyü civarına kaçarlar. Hacı Ali ailesinden MENE bu sırada askeredir. Döndüğünde Xalef Beg onu ikna eder. Mene Xalef Beg'le anlaşarak köyde onun adamı, taraftarı olur. Bu tarihten itibaren akrabaları SUFElerle rakip olurlar. Halen Belediye Başkanı olan Ferhan Bozkurt'un dedesi Osman, amcası Ferho ve Ferho'nun oğlu Şêxmus, Xalef Beg'in torunu olan Xalef Beg'e (2. Xalef) 1910'lu yıllar da karşı çıkarlar. Beg onları Epşê'deki evlerinden ikna ederek çıkarır. Köyün dışına götürerek öldürür. Cesetleri hala bulunamayan 3 kişinin Beg tarafından kör bir kuyuya atıldıkları söylenmektedir.

Söz konusu Xalef Beg de 1921'de Diyarbekir'de mahkemeye götürülürken Savur'un Dengizan Köyü yakınlarında askerlerce öldürülür.

KEFERHUVAR (KEFERHAVRO-GELİNKAYA) KÖYÜ

Keferhuvar Köyü Midyat'ın batısında Midyat'a 5 km. mesafededir. Keferhuvar kelimesi Süryanice 'Beyaz taş-Beyaz taşlı köy' anlamına gelmektedir. Kesin olarak hangi tarihte kurulduğu bilinmeyen köy çok eski bir Süryani yerleşim birimidir. Ancak halen köyün tamamı Müslümandır.

1850'li yıllarda Dêrizbin'deki akrabalarıyla çatışan Xalef BEG'in (Hacı Muhammed Beg'in babası) Dêrizbin'den çıkarak Keferhuvar'a yerleşmesiyle köy Mahalleme Aşireti'nin yönetim merkezi olmuştur. Beglerin (Mirlerin), ilk evlerinin köyün kilisesi olduğu, Beglerin köye yerleştiklerinde kiliseye el koydukları anlatılmaktadır.

Xalef Beg Keferhuvar'a kasır yapmak isteyince köyün Xalil Begi Muhtarı İskan Xalef Abdullah sana harman yerimi vereyim der; İsa Begi muhtarı Ali Pernike ise karşı çıkar, Riş köyüne gider. Beg Onu Dêrizbin'e götürerek hapse atar.

Beylerin Cumhuriyetin ilk yıllarındaki lideri Hasan Bey, Omeryan Aşireti'nin Ağalarının kızı olan karısının üzerine kuma olarak Estelli Selimo Ailesinden bir kadınla evlenir. Köylülerin anlatımına göre bu durumu hazinedemeyen ilk karısının yeğenleri İzeddin ve Şevki Hasan Bey'i öldürmek için köye gelirler. Bey'in gulanı Hammed Haseno da bağ bozumunda bekçilik yapmak için Bey'in silahını ister. Bey pijamalı olarak dışarı çıkar

ve silahını verir. Dönüp merdivenlerden çıkarken İzeddin ve Şevki Hasan Bey'i öldürürler. Halen köyün mevcut nüfusu yaklaşık 3000 civarında olup belediyeliktir. Ancak büyük çoğunluğu Adana'da olmak üzere 10. 000'in üzerinde Keferhuvarlı ekonomik nedenlerden dolayı köyden göç etmiş durumdadır. Diğer Mahallerni köyleri gibi köyün tamamı Arapça konuşmaktadır. Köyde yaşayan eski aileler kendilerini Arap Beni Hilal kabilesine nisbet etmektedirler. Çevre Kürt köylerinden gelerek köye yerleşmiş Kürt asıllı aileler de halen Arapça konuşmaktadırlar.

KÖYDEKİ AİLELER

BEYT KOSE: Yerli en eski ailelerden

BEYT HACCI İSA: Yerli

BEYT RECEB: Yerli

BEYT ŞEHzADE: Hacı Hamza'nın soyundan gelme Siirt ve Teffe'de akrabaları var. Bir zamanlar Kercoz'da da bahçeleri olduğu söyleniyor. Keferhuvar camisini inşa eden Hacı Hamza'nın tam olarak nereli olduğunu tesbit edemedik.

BEYT RAMAZAN: Derik civarında Xatuniye'den geldikleri söylenmektedir, Epş'e'deki Beyt Mele ile akrabadırlar.

BEYT BERNİKE: Diyarbakır civarında Kürt PORNEGE köyünden gelmeler.

BEYT REŞŞO: Kürt HELAX köyünden gelme

BEYT ŞEH MEHMUD: Seyyid

BEYT KOCA: Kürt koçer

BEYT NEB'UNİ: Seyyid

BEYT HACCI AHMED: Beyt Mele-köyün imamları

BEYT HASSE: Şengal dağı civarından gelme Kürt

BEYT ŞEH MIHEMED: Kinderib'ten gelme

BEYT HESENÊ: DEYWAN'dan gelme Kürt

BEYT BEGZO: Estel'den gelme. Estel'deki Abdiyolarla akraba.

BEYT MİR: Mahalleleri Begleri, Dêrizbin'den gelmeler. Tarihleri ileride anlatılacak.

ŞORUZBAH (ÇAVUŞLU) KÖYÜ

Midyat'ın 18 km. kuzey batısında büyük bir köydür. Halen belediyelik olan Şoruzbah'ın nüfusu yaklaşık olarak 6. 000 kişidir. Köydeki nüfusun birkaç katı nüfus ekonomik nedenlerle köyden göç etmiş bulunmaktadır. Köy eski bir Süryani yerleşim birimidir. Köyün yaşlıları mevcut köyün kuzeyinde çok eski bir kilisenin bulunduğunu duyduklarını söylemekte, ancak halen bir kalıntı bulunmamaktadır. Köyde bu yönde bir arkeolojik kazı yapılmamıştır. Şoruzbah isminin Şevra (Danışma-toplantı) yapılan yerden geldiği, eski bir tarihte Süryanilerin çok uzun süren ve sabaha kadar devam eden önemli bir toplantılarına izafeten Arapça 'ESBAHT A'LEYİN' (Sabahladılar), ŞAVRATISSABAH (Sabahlanan, sabaha kadar müşavere edilen yer) kelimesinden geldiği söylenmektedir. Halen tamamı Müslüman olan köy Arapça konuşmaktadır. Köyün eski yerlileri kendilerini Arap Beni Hilal Kabilesi'ne mensup saymaktadır.

KÖYDEKİ AİLELER

BEYT DIBBO: Yerli.

BEYT OSKÊ: Yerli.

BEYT ALİ AMAR: Kercoz Kürt LEPPİNA Köyünden gelme. Akyüz, Acar, Akan, Aklan, Akay soyadları.

BEYT REMMO: Kercoz Kürt köyünden gelme.

BEYT ŞÊX MUHAMMED RİFAİ: Irak Basra'dan gelme. Köy muhtarı Osman Acur'un 9. Batın dedesi olan Şêx Muhammed Rıfai'nin mezarı köyün tepesinde bulunmakta ve ziyaret olarak kabul edilmektedir.

BEYT KEM: Kercoz Kürt Kemme Köyünden gelme.

BEYT ÇÖZ: Savur'a bağlı Arapça konuşan Cevzê'den gelme.

BEYT İSO: Mardin'in güneyindeki Tat bölgesinden gelme.

BEYT HÜSEYİN FERHO: Mısır'dan gelme.

BEYT KOKÊ: Midyat Merkezinden gelme. Süryani asıllı Müslüman olmuşlar.

BEYT SÜLEYMAN MUHAMMEDAĞA: Kerküklü emekli yüzbaşı Türkmen asıllı.

BEYT SEFERO: Van civarından gelme.

BEYT CEYZ: Savur Erbil köyünden gelme (Erbil Arapça konuşuyor).

BEYT KEYXWA HUSEYN
BEYT RAMMÊ HASEN
BEYT IBRÎYK
BEYT ALÎ AYŞE
BEYT SUSINÊ
BEYT KIRÇE
BEYT Î'NIS
BEYT ÇUFÎ
BEYT XALLO ALO
BEYT HISÊ HAMMO
BEYT HAMMEDÊ
BEYT ALO KELEŞ
BEYT Xalef YUNIS
BEYT BIDIR
BEYT BIRO
BEYT ŞEHMO
BEYT BIRÎ
BEYT PAPA
BEYT ABDALO
BEYT MURAD LA'LE
BEYT MANSUR
BEYT DERBAS

KEFERALLAB (YOLBAŞI) KÖYÜ

Midyat'ın 5 km güneybatısında yaklaşık 4. 000 nüfuslu bir belediyeliktir. Eski bir Süryani yerleşim birimi olan köyde bir dönem Yahudilerin de yaşadığı, Keferallab'a Yahudilerin 'Kefiston', Kürtlerin ise 'Kefşerin' adını verdikleri yaşlılarca rivayet edilmekte, Köyün mevcut camisinin daha önce kilise olduğu söylenmektedir.

Keferallab'daki ailelerin önemli bir kısmı son 200 yıl içerisinde çevredeki yerleşim birimlerinden gelerek köye yerleşen ailelerden oluşmaktadır. Halen köyün tümü Müslümandır. Önemli bir bölümü Kürt asıllı olan bu ailelerin tamamı halen köyün diğer aileleriyle birlikte Arapça konuşmaktadır. Diğer Mahalme köyleri gibi çok büyük oranda Keferallablı da ekonomik nedenlerle köyden göç etmiş bulunmaktadır.

KÖYDEKİ AİLELER

Köydeki aileleri başlıca dört ana grupta toplamak mümkündür. Her dört grubun da gruba adını veren 'merkez' aileleri vardır. Grup içindeki ailelerin bir kısmı 'merkez' aile ile amcazadedir. Bir kısım aileler ise geçmiş dönemde köye yerleştiklerinde 'Merkez aileye bağlanan akraba olmayan ancak her olayda onlarla birlikte hareket eden ailelerdir. Bu grupları adeta birer mahalli 'Parti' olarak algılamak da mümkündür.

1. BEYT MELE SEFERO: En eski yerli ailelerdendir.

-BEYT KELEŞ, BEYT DİNO, BEYT ÇENO: Akraba olan bu aileler Arapça konuşan Kartmin Köyünden gelmezler.'

-BEYT AHMEDO, BEYT XALLUFKÊ: Savur'a bağlı TEFFÊ köyünden gelmezler (Teffê Arapça konuşmaktadır.)

-BEYT HOKKA: ŞORUZBAH Mahalme köyünden gelmeler.

-BEYT SORİKÊ: Savur'dan gelmeler.

-BEYT ÇEVGERKÊ, BEYT HASAN ALİ ZEYNÎ'nin Kürt DARA Köyünden geldikleri söylenmektedir. 1999-2002 yılları arasında DSP Diyarbakır Milletvekili olan Abdüssamet Turgut Hasan Ali Zeyni Ailesi'ndendir.

2. BEYT MELE ALİ

En eski ailelerden biridir. Rivayetlere göre bir zamanlar köyde yaşayan Yahudilerle Müslümanlar arasında çıkan savaşta tüm Yahudiler öldürülür. Hamile bir kadın yanan evinin içinden koyun postuna sarınarak kurtulur. Müslüman olur ve doğan çocuğuna Ali adını verir. Ali medreselerde okuyarak imam olur. Aile Ali'nin soyundan gelmektedir. Aile İlhan, Onur, Özdemir, Şenkal, Tunç soyadlarını taşımaktadır.

3. BEYT ZÜBEYRİYE

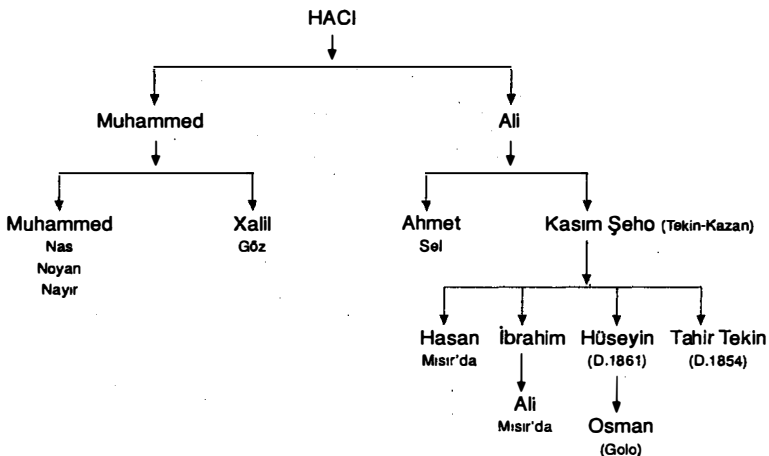
Keferallab yakınlarında SAD ile RİŞ Köyleri arasında bulunan Mahalme KUNIB'tan gelmezler. Birbirleriyle amcazade olan BEYT ÇİMEÇİM, BEYT MİLELİ, BEYT BİRO İSA ve BEYT HASENÎ ailelerinden oluşmaktadır. Bir dönem Belediye reisi olan Besim Ceylan Beyt Mîlelilerdendir.

4. BEYT ĞAYBİYO

-BEYT HAMMO MISTO. Esas Beyt Ğaybiyo bu ailedir. Köyün eski yerlileridir.

-BEYT KASIM ŞEHO ve BEYT ALİ NUNİKÊ. Birbirleriyle amca çocuğu olan bu iki aile aslen Kürt HELAX Köyünden gelme olup, Esteldeki 'HALAHİ' ailesi ile amcazadedir. DERMEMMI-KA Aşireti'nin HELAX köyünde akrabalarıyla çatışan 5 kardeş köyden çıkar 3 kardeş Estel'de kalır, bir kardeş Kamışlı civarına gider, beşinci kardeş HACİ ise Keferallab'a yerleşir. Kasım Şeho da Alo Nunike de HELAXLI HACİ'nin torunlarıdır. Hacı,Oğullarından birini Nusaybin'e bağlı HAFERİ köyü yakınlarındaki Bezgür köyünden evlendirir. Yıllar sonra annelerinden kalan araziler yüzünden HAFERİlilerle çıkan çatışmada Kasım Şeho'nun amcası oğlu (sonradan GÖZ soyadını aldılar) öldürölür. Kasım Şeho olayın peşini bırakmaz, gider Bezgür'e yerleşir, amcası oğlunun intikamını alır. Bazıları 'Amcası oğlunun hanımını almak için intikamını aldı' diye dedikodu çıkarınca Kasım Şeho evini tekrar Keferallab'a getirir. Keferallab'daki bu HELAXlı ailenin HELAX'taki lakapları ise GINDÊRKÂ'dır. 'Gındor' kelimesi toprak damlı evlerin damını düzeltmekte kullanılan silindir şeklindeki 'loğ' kelimesinin Kürtçe karşılığıdır. Rivayetlere göre ailenin en eski dedelerinden BEKİR'e bir kış günü babası çıkıp damı loğlamasını (Gindêr yapmasını) söyler. Çıkan tartışma sonucu Bekir evi terk edince Bekir'in çocuklarına Gindêrka lakabı verilir.

BEYT ĞAYBİYO AİLESİ'NİN SOY AğACI:

Kasım Şeho'nun oğlu Hasan, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Mardin'deki GOZÊ ailesinin yanında kervancılık yapıyordu. Bu seyahatleri sonucu gittiği Mısır'ın Kahire şehrine yerleşti. 2 kızını kardeşi İbrahim'in oğulları ile evlendirdi. Ali İbrahim ailesi halen Kahire'de yaşamaktadır.

-BEYT DELÎ BİRO: OMERYA Aşireti'nin Kürt BÊRTÊ köyünden gelmedirler.

-BEYT MIKDAT: Kürt Yezidi asıllı olan aile halen Mağat ve Haskooğlu soyadlarını taşımaktadır.

DÊRİZBÎN (DEYR-İZBÎNO, ACIRLI) KÖYÜ

Midyat'ın 5 km kuzey batısında nüfusu yaklaşık olarak 8. 000 kişi civarında, halen belediyelik olan çok eski bir Süryani yerleşim birimidir. Rivayetlere göre İZBÎNO ismindeki bir Süryani din adamı şimdiki köyün bulunduğu yere bir manastır (DEYR) inşa eder. Manastırın etrafına zamanla evler inşa edilerek yerleşilir. Kurulan köye İzbino'nun Manastırı anlamına gelen DEYR İZBÎNO ismi verilir. Söz konusu manastırın ne zaman kurulduğu ile ilgili bir bilgi mevcut değildir. Köyün camisi kilisenin üzerine inşa edilmiştir. Halen köyün tamamı Müslüman olup Arapça konuşmaktadır.

DÊRİZBÎN coğrafi konumu ve Mahalle mi Mirlerinin (Beglerinin) ilk merkezi olması nedeniyle yüzlerce yıldır bölgenin en önemli yerleşim birimlerinden biridir. Dêrizbin'deki eski yerli aileler de Arap Beni Hilal Kabilesi'nden geldiklerini söylemektedir. Köye son birkaç yüzyılda gelerek yerleşen çok sayıda Kürt asıllı aile mevcuttur. Ancak halen bu aileler de Arapça konuşmaktadır.

KÖYDEKİ AİLELER

İSA BEGİLER:

BEYT PİRO: Bir grup ailenin ittifakından oluşmuştur. Bu ailelerin bir kısmı aynı kökene sahiptir, ancak tamamı akraba değildir.

BEYT MENE: Köyün en eski yerli ailesi olduğu söylenmektedir.

BEYT TEMAS, BEYT HUSEYNIKO ve BEYT ALKÊ Arapça konuşan Teffê köyünden gelmeler. MISTO TEMAS'ın MİRİ ZIRAV'ı (Mahalmi Miri) kasrın içinde öldürdüğü söylenmektedir.

BEYT ÇIKKE

BEYT GEMŞO

BEYT XALİLET: Seyyid oldukları söylenen aile TARKAN soyadını taşımaktadır.

BEYT MELLEVIYYE: Hakkari yöresinden gelmeler.

BEYT XATİP: Aynkaf'tan gelme Eski Belediye başkanı Hüsnü Ceylan bu ailedendir.

BEYT ALO: Kercoz Kürt Gullika köyünden gelme. Eski Bld. Bşk. İbrahim Özlük bu ailedendir.

BEYT BINDIK: Elazığ Palulu bir Ermeni olan Bındık Müslüman olarak köye yerleşir. Bındık'ın yaklaşık olarak 1800'lü yılların başında geldiği tahmin edilmektedir. Aile Dindar soyadını taşımaktadır.

BEYT ZEYNO: Köyün yerlisi oldukları söylenmektedir. Ömerli köylerinde çok sayıda akrabaları olan ailenin Baydarmemo köyündeki akrabaları Kürtçe konuşmaktadır. Keferallab köyünden gelen BEYT HAMMO ve BEYT DELİ BİRO aileleri de bu aile ile birlikte hareket etmektedir.

BEYT NİMETO

BEYT KADİ, BEYT HAMMUDİ ve köyün yerlilerinden olan BEYT BONCA BEYT KADİ ile birlikte, ancak amcazade değildir.

BEYT DARISSOR: Mir (Beg) ailesidir. Aile ile ilgili bilgi verilecektir.

XALİL BEGİLER: ŞEYBENİLER

-BEYT ZIRRÊ: Kartmin köyünden gelmeler.

-BEYT QASE: Doğubeyazıt yöresindeki Kürt CELALİ Aşireti'nden gelmeler

-BEYT ZEYTO: Kercoz Kürt Kefrê Köyünden gelme.

-BEYT SIRHO: Nunip Köyünde akrabaları var. Mevcut Belediye başkanı Ahmet Saylık bu aileye mensup.

-BEYT İSA XIRBITILHACCİ: Köyünü kuran Hacı Abdurrahman bu aileye mensuptur.

BEYT KEYXWA ALİ ve BEYT ARAFAT da onlarla birlikte hareket etmektedir. Şafii ilmihalinin yazarı Emekli Urfa müftüsü Halil Gönenç bu aileye mensuptur.

-BEGLER (MİRLER): Beyt Muhammed Hasan Beg de denilmektedir. 1950-1954 arası Urfa, 1954-1957 arası ise Demokrat Parti Mardin Milletvekilliği yapan Raşit Kemal Timuroğlu bu ailedendir. Timuroğlu, Dêrizbin camisinin minaresini inşa ettirmiştir. Hapsenas köyündeki Beyt Begzo ile Dêrizbin Beglerinin amcazade oldukları söylenmektedir.

1925 yılında Diyarbakır'da idam edilen Şeyh Said Efendi'nin kardeşi Şeyh Abdürrahim Efendi 1937 yılında Suriye hududunu geçerek bölgeye gelir. Dêrizbin ile Şoruzbah arasındaki ERT'A mevkiinde gizlice konaklar. Dêrizbinli Keyxwe Ali ailesinden Mele İbrahim ve Mele Xalıt gizlice sabah ve akşam yemeklerini götürürler. Katırcı Yusuf Cano da onları Bismil ovasına götürür. Şeyhin arkadaşlarından olan eski bir subay onları ihbar eder. Şeyh Abdürrahim Bismil ovasında ekin tarlasında yakılarak öldürülür. Daha sonra Şeyh'e yardım suçlamalarıyla Mele İbrahim ve Dereveran Aşireti'nden Mihemedê Mendê tutuklanarak Diyarbakır'a götürülür. Bir gece nezaretten çıkarılarak götürülen bu şahıslardan bu güne kadar bir haber alınamaz.

MAHALLEMİ MİRLERİ (BEGLERİ)

Mahallemi Beglerinin, MİR ailesinin kökenleri de tartışmalıdır. Bu konuyla ilgili iki iddia ileri sürülmektedir:

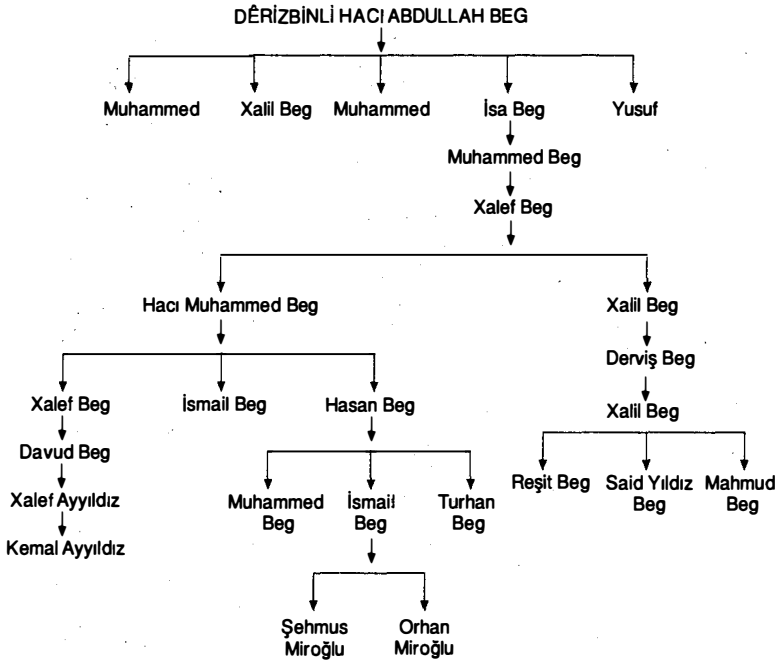
1. Mahallemi Mirleri Beni Hilal Kabilesi'nin lideri Sultan Hasan'ın soyundan gelmedirler.

Dolayısıyla Beni Hilal Kabilesine mensup olup Arap asıllıdırlar.

2. Mahallemi Mirleri 1514 yılına kadar Hasankeyf'te hüküm sürmüş EYYUBÎ Hanedanı'nın soyundan gelmedirler. Selahaddin Eyyubi'nin torunları 300 yıla yakın bir süre Hasankeyf'te egemenlik sürmüş, bir kolları da Mahalimleri yönetmiştir. Hasankeyf Eyyubi Emirlerinin sonuncularının adı Xalef BEG ve HALİL BEG'dir. Mahallemi Begleri de kuşaklar boyu Xalef ve Halil isimlerini kullanmışlardır. Dolayısıyla Eyyubi Hanedanına mensup ve Kürt asıllıdırlar.

Mahallemi Mirlerinin bir kolu Urfa'ya bir kolu ise Mardin yakınlarındaki ĞURS Aşireti'ne yerleşmiştir.

MAHALLEMİ MİRLERİNİN İSA BEĞİ'lerin SOYAĞACI

Hacı Muhammed Beg'in oğlu İsmail Beg'in askerler kafasını keserler. İsmail Beg'i öldüreninin Estelli Müftü Ailesi'nden Mustafa Efendi'nin oğlu Çavuş Halim (Abdülhalim Bedir) olduğu söylenmektedir. Halim, Estelli Selimo Ailesi'nin damadıdır. İsmail Beg de o tarihte Selimo Ailesi'nden Halim'in kayınbiraderi Hammedê'nun ölümünden sorumlu olarak aranmaktadır. İsmail Bey'in oğlu Reşit çocuksuz öldüğünden torunları yoktur. Dêrizbin'deki akrabalarıyla çatışan Mahalme Miri Xalef Beg (Muhammed Bey'in babası) yaklaşık olarak 1850 yıllarında Keferhuvâr'a yerleşir. Aile halen Ayyıldız ve Miroğlu soyadlarını taşımaktadır. Yazar ve siyaset adamı Orhan Miroğlu da bu aileye mensuptur. Mahalme Mirleri, Cumhuriyet dönemine kadar bölgede büyük oranda etkili olmuşlardır.

HASANKEYF

Hasankeyf bölgenin 'bajar' (şehir) olarak kabul edilen en önemli yerleşim birimlerinden biridir. Binlerce yıl Diyarbakır, Musul, Bağdat ve Basra arasındaki nehir ulaşımı keleklerle Hasankeyf üzerinden yapılmaktaydı. Hasankeyf son yıllarda ticaret yollarının değişmesi ve göçler nedeniyle küçük bir kasaba durumuna gerilemiştir.

HASANKEYF'TEKİ AİLELER

SEYYİDLER

Hasankeyf'e kesin olarak hangi tarihte geldikleri bilinmemektedir. Şehrin en eski ve köklü ailelerinden biridirler. 'ŞEYHLER' Ailesi ile uzun yıllar yerel iktidar mücadelesi içinde olmuşlardır. Arapça konuşmaktadırlar.

ŞEYHLER

ŞEYH Ailesi'nin de Hasankeyf'e geliş tarihi tam olarak belli değildir. Arap kökenlidirler ve Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT ABDALLA XALLO

Diyarbakır'ın Bismil İlçesinin TEZEKÊ köyünden geldikleri ve Kürt asıllı oldukları söylenmektedir. Halen Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT HASENO

Yaklaşık 4 kuşak önce HABEZBENÎ Aşireti'nin BERHADİRÊJ köyünden geldikleri ve Kürt asıllı oldukları ileri sürülmektedir. Halen Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT KEFFO

MİDYAT DERMEMMIKA Aşireti'nin KEFERZÊ köyünden yaklaşık olarak iki yüz yıl önce geldikleri ve Kürt asıllı oldukları söylenmektedir. Halen Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT FISSO

Siirt'in FISKÎN köyünden gelmedirler. Arap asıllı olup halen de Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT ABBASO

GARZAN Bölgesi'nden, Baykan'ın Comani Köyünden gelme ve Kürt asıllıdır. Halen Arapça konuşmaktadırlar.

BEYT ALİ AĞA

Arap kökenli olup Musul'dan gelmedirler. Hasankeyf'teki diğer ailelerin tümü ŞAFİİ iken Ali Ağa Ailesi HANEFİ'dir. Arapça konuşmaktadırlar.

1915 yıllarına kadar Hasankeyf şehir merkezinin yarıya yakının Süryani olduğu, bölgedeki katliamlarda Hasankeyf yerli Müslümanlarının komşularını korudukları ancak, Raman Aşireti gibi çevre aşiretlerin katliam olaylarına karıştıkları halk arasında anlatılmaktadır.

Hasankeyf şehir merkezindeki çok sayıda ailenin aslı Kürt olmasına rağmen şehrin dili Arapça'dır. Kürt asıllı aileler de Arapça konuşmaktadırlar. Ancak konuşulan Arapça'nın içinde çok sayıda Kürtçe kelime ve terim vardır.

(Eşref Başaran Seyyidler Ailesinden 1937 Hasankeyf Eski Belediye Reisi 16. 07. 2009 Batman)

HEZEX (İDİL) İLE CİZRE ARASINDAKİ AŞİRETLER

HEZEX ile Cizre arasındaki aşiretler DİCLE Nehrinin batısında TURABİDİN'e komşu olmalarına rağmen idari olarak BOTAN Aşiretlerine bağlıdırlar.

1. HEZEX (İDİL) MERKEZİ
2. MAMMA AŞİRETİ
3. HARUNA AŞİRETİ
4. HESSINA AŞİRETİ
5. KOÇER AŞİRETLERİ

1. HEZEX (İDİL) MERKEZ

İdil merkezi esas olarak Süryani'dir. Zamanla göç eden Süryanilerin yerine Kürtler yerleşmişlerdir. Hz. İsa'dan hemen sonra Bet-Zabday adı verilen yöreye gelen Hristiyan tebliğciler, bölgede Hristiyanlığı yaymışlardır. Hezex (İdil) Süryanilerinin bir diğer özellikleri de Süryanice değil Arapça konuşuyor olmalarıdır. Bu konu da başlı başına bir araştırma konusudur.

2. MAMMA AŞİRETİ

MAMMA Aşireti İDİL-CİZRE Yolunun güneyinde yerleşiktir. Aşirete bağlı köyler Suriye içlerinde de vardır. MAMMA, ME-MAN ve MEMMIKA isimlerinin aynı aşiretin farklı yörelerdeki isimleri olduğu ve MAMMA Aşireti'nin ERZURUM-AĞRI yöresinden geldiği ileri sürülmektedir.

MAMMA AŞİRETİ'NE BAĞLI KÖYLER:

HEZEX

SERDAHLÊ

XIRABEŞEREF

STAVRIK

TİLÊLA

ZÊVIGA

GARIS

MISURÎ

HERBAKÂ

NEHRIB

HOSER

ARNABAT

CINNIBIR

GOZIK

BATIL

I'MÊRİN

BÊDAR

DIMBILYA

BİR YAKUB

SINATÎ

KAVLÊ BANA

SIRSIRK

MAMMA Köylerinin bir kısmı İdil'e bir kısmı ise Cizre'ye bağlıdır. Sadece MISURÎ Köyü Dicle Nehri'nin BOTAN tarafındadır. Batıl ve Sırsirk köylerinde Zaxuranlı seyyid Şêxê Zıravlar (Şêx İbrahîmkê) oturmaktadır. I'merin, Hêzex, Mısuri ve Hoser köylerinde eski kiliseler mevcuttur.

MAMMA Aşireti'nin Ağaları eskiden günümüze kadar ZÊVIGA Köyünde oturan MALA TAHİRÊ MEHMO'dur. BDP Şırnak Milletvekili Avukat HASİP KAPLAN MAMMA Aşireti'nin XIRABEŞEREF Köyündendir. Cizreli Şeyh SEYDA da yaz aylarında SERDAHLÊ Köyünde ikamet etmekteydi. Aşiret Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

3. HARUNA AŞİRETİ

HARUNA Aşireti'nin bir kısmı İDİL-CİZRE yolunun kuzeyinde, bir kısmı ise DİCLE Nehrinin karşı yakasında BOTAN tarafında yerleşiktir.

İDİL-CİZRE ARASINDAKİ HARUNA KÖYLERİ:

- BAFÊ
- ARCANYA
- ARZANEX
- CERRAHÎ
- XANDEX
- KANİYÊ REŞ

BOTAN TARAFINDAKİ HARUNA KÖYLERİ:

- HETMA
- DİLOKÊ
- BASA (GÜÇLÜKONAK)
- ŞİKEFTA SPI
- CÊLEKÂ

1991-1995 yılları arasında DEMOKRASİ PARTİSİ'nden ŞIRNAK milletvekilliği yapan, 2009 yılında da Siirt Belediye Başkanı seçilen SELİM SADAK Haruna Aşireti'nin BAFÊ Köyünden, Suriye'deki ünlü din alimi SAİD RAMAZAN BOTÎ ise CÊLEKA Köyündendir. BOTAN MİRÎ'nin öldürdüğü meşhur ELO DİNO da BAFÊlidir. Aşiret Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadır.

1847 yılında Osmanlı kuvvetlerine teslim olan Botan Miri Bedırhan Bey'le birlikte ona destek veren oniki ağa da Girit adasına sürgün edilir. Botan Miri ile birlikte sürgüne gönderilen Haruna Ağası Süleymanê Ferho bir müddet sonra kaçarak Cizre'ye geri döner.

4. HESİNA AŞİRETİ

HESSINA AŞİRETİ İDİL-CİZRE arasında yerleşiktir.

HESSINA AŞİRETİNE BAĞLI KÖYLER:

- QESROKÊ
- SELEKÛN
- SERÊGIR
- RİZOK
- XIRABÊREPPIN
- DANÊRÊ
- AYNSERÊ
- TUPİÇÊ
- NERİNCİ
- BABEK

Aşiretin ileri gelenleri RİZOK köyünde MALA EBDULLAYÊ XALEF, XIRABÊREPPIN Köyünde MALA CEMİLE SİLÊ'dir. AMERÊ MISTÊ'nin de bir dönem ağılık yaptığı anlatılmaktadır. İdil eski Belediye Başkanı EBÜZEYT ÇEVİRİM de Aşirete bağlı RİZOK Köyündendir. Aşiret Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

5. KOÇER AŞİRETLERİ

KOÇER Aşiretleri son 40-50 yıl içerisinde çevreden ve genellikle de BOTAN Bölgesinden gelerek İdil ve köylerine yerleşmişlerdir.

Bu KOÇER Aşiretlerinin başlıcaları şunlardır:

- DUDEYRAN
- KİÇAN
- TAYAN
- BATUVAN
- SPERTİ
- ZEVFKA
- MUSAREŞŞA

SAVUR AŞİRETLERİ

1. SAVUR ŞEHİR MERKEZİ
2. DÊREVERİ
3. KÖSE
4. SÜRGÜCÜ
5. BARAVA
6. MASERTÊ (ÖMERLİ İLÇE MERKEZİ)

SAVUR ŞEHİR MERKEZİ

SAVUR çok eski bir kale şehridir. İlk ismi SAURA olan şehirde ilk dönemlerde Süryaniler yaşıyordu. Şimdiki Savur Camii eski kilisedir. (Eski Cami)

Savur şehir merkezinde yerleşik halk Arapça konuşmaktadır. Yakın döneme kadar Savur'da yaşayan 7 Süryani aile demircilik, semercilik ve ticaret yapmaktaydı.

SAVUR'da YAŞAYAN AİLELER:

-BEYT BEG (BEGLER): Savur Beglerinin asıllarının Seyyid olduğu Irak'tan Siirt HELANZÊ köyüne oradan da Savur'a geldikleri rivayet edilmektedir. Ailenin en eski dedelerinden Şêx Îsa'nın mezarı Awina köyündedir.

Ailenin en ünlü kişisi 1818-1881 yılları arasında yaşayan ve halk arasında kısaca HACI BEG olarak bilinen HACI ABDULLAH BEG'dir.

Abdullah Beg'in babası İBRAHİM'i DENGİZANLI MALA 'IZEYR'in öldürdüğü rivayet edilmektedir.

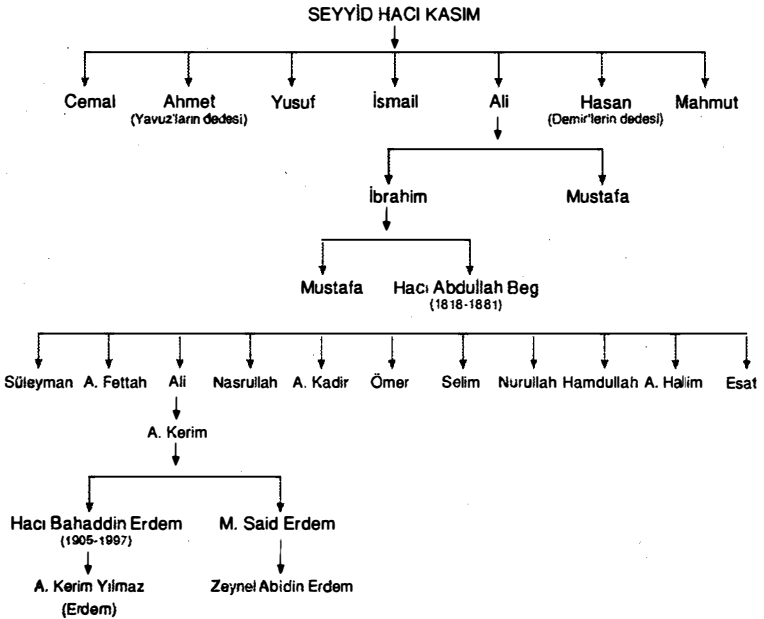
BOTAN MİRİ BEDİRXAN BEG 1842 yılında Osmanlı'ya isyan ettiğinde Hacı Abdullah Beg devlete yardım eder. Bedirhan Beg'in 1847 yılında teslim olmasıyla Hacı Beg'in devlet nezdinde kıymeti daha da artar.

Kendisine XIRBITIL KALAÇ köyü hediye edilir. Midyat Kaymakamlığı ve Mardin yöneticiliklerinde bulunur. Bazı Osmanlı kayıtlarında ismi Hacı Şeyh Ağa olarak geçmektedir.

SAVUR BEGLERİ HAMDULLAH BEY VE AKRABALARI

SAVUR BEGLERİNİN SOYAĞACI

Yukarıda ana iskeletini çok kısa olarak verdiğimiz secerede yer almayan yüzlerce kişi vardır.

Ailenin aldığı soyisimleri:

ÖKMEN, FİDAN, AÇAN, DEMİR, ERDEM, ÖZTÜRK, ATALAY, SEZER, ÖZBEK, ARAS, ÖZER, HACİBEYOĞLU, GÜNAY, KAYMAZ, YAVUZ.

Cumhuriyetin ilanından sonra Beg ailesinin liderleri 1926 yılında Mardin Valisi Tevfik Hadi tarafından Türkiye'nin değişik illerine sürgüne gönderildi.

Aileden:

A. HAMİD FİDAN	MANİSA'YA
A. LATİF ÖZBEK	MANİSA'YA
A. HALİM ÖZTÜRK	BURDUR'A
HAMDULLAH ÖKMEN	İSTANBUL'A (1940'ta vefat etti.)
SIRRI SEZER	BURDUR'A
ESAT ÖZTÜRK	MANİSA'YA
M. SELİM ÖZTÜRK	MANİSA'YA

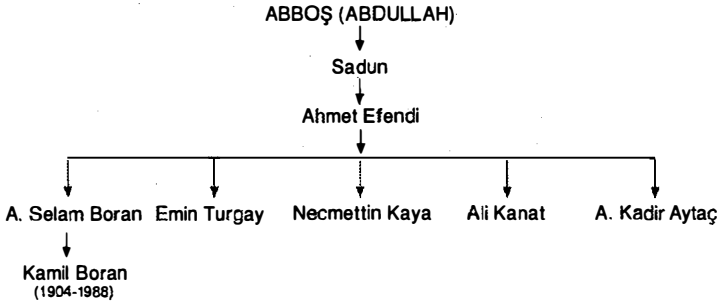
Sürgün edildiler.

Aileden Hacı Bahaddin Erdem 1950-1957 yılları arasında Demokrat Parti Mardin Milletvekilliği, oğlu A. Kerim Yılmaz Erdem 1983-1987 yılları arasında Milliyetçi Demokrasi partisi Mardin Milletvekilliği yaptı. Hacı Bahaddin Erdem 1960 ihtilalinde Demokrat Parti İl Başkanı iken tutuklanarak Sivas'a gönderildi. Ünlü işadamı Zeynel Abidin Erdem de aynı aileye mensuptur.

BEYT AHMED EFENDİ

AHMED EFENDİ Savur'a memur olarak geldi. Hacı Abdullah Beg'in kızı NESLİHAN Hanım ile evlenerek Savur'da kaldı. Aslen Midyat'a bağlı Dêrizbin köyünden olduğu söylenmektedir. Torunu Avukat Kamil Boran 1957-1960 ve 1961-1965 yılları arasında CHP Mardin Milletvekilliği yaptı. Aile halen BORAN, TURGAY, KAYA, KANAT ve AYTAÇ, AKIN soyadlarını taşımaktadır.

BEYT AHMED EFENDİ SOY AĞACI

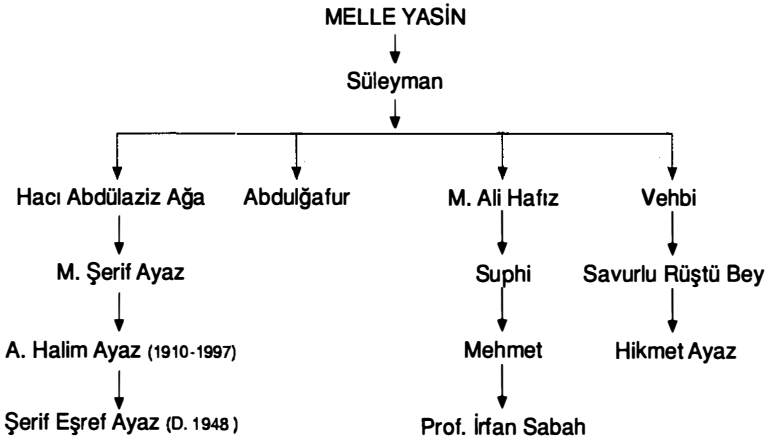

Kamil Boran'ın annesi ATIYE Hanım HAMDULLAH BEG'in (ÖKMEN) kızıdır. Cumhuriyet'ten sonra MÜNİR BORAN Burdur'a, KAYA ve TURGAY Aileleri de İzmir'e sürgün edildiler.

BEYT MELE YASİN

Aileye adını veren Mele YASİN'in aslen Musul civarından olduğu ve Osmanlı'nın kurduğu Sivas yöresinden toplanan KIZILBAŞ ALAYI'nın komutanı olarak Savur'a geldiği ancak kendisinin Alevi olmadığı rivayet edilmektedir.

BEYT MELE YASİN SOY AĞACI:

Aile SAYIN, SABAH ve AYAZ soyisimlerini taşımaktadır.

Mele Yasin'in oğlu Süleyman'ın Awina'da kadılık yaptığı rivayet edilmektedir. Aileye mensup A. Halim Ayaz 1973-1980 yılları arasında, oğlu Şerif Eşref Ayaz ise 1984 yılından günümüze değin Savur Belediye Başkanlığı yapmaktadır.

Prof. Dr. İrfan Sabah da aynı aileye mensuptur. Ailenin en ünlü simalarından biri JÖNTÜRKler'den olan SAVUR'lu RÜŞTÜ BEY (AYAZ)'dır.

Türk edebiyatının Fecri Ati temsilcilerindendir. Cumhuriyet'ten önce ŞURAYI DEVLET Azası olan Rüştü Bey Cumhuriyet'ten sonra Konya'ya sürgün edilir ve Konya Lisesinde Edebiyat öğretmenliği yapar.

BEYT MERYEMÊ (KAVAKLAR)

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Şeyh Said Efendi'nin isyanını takiben Savur Beglerinin tüm liderleri sürgüne gönderilince Savur'da yönetim boşluğu ortaya çıkar.

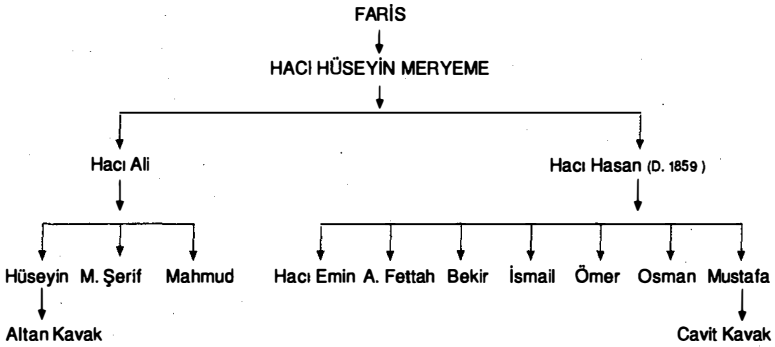
Ticaretle uğraşan Hacı Emin Kavak CHP İlçe Başkanı olarak bu boşluğu doldurmaya çalışır. Hacı Emin ve kardeşleri Savur bölgesinin kavaklarını katırlarla Dicle üzerindeki ZÊVÊ köyüne oradan da keleklerle Dicle nehri üzerinden Musul'a sevk ederek ticaret yaparlar. Aile gittikçe zenginleşir.

Hacı Emin kişiliğiyle kendini kabul ettirir. Begler döndükten sonra da Savur'un Mahalli Particiliğinde önemli bir yer edinerek ilçenin yaklaşık yarısını tesiri altına alır.

Kardeşi Mustafa Kavak (ANAP İstanbul Milletvekili ve Devlet Bakanı Cavit Kavak'ın babası) bir dönem Savur Belediye Başkanlığı yapar.

Aile çocuklarını büyük oranda üniversite eğitime göndermiştir. 1983-1991 yılları arasında ANAP İstanbul Milletvekilliği yapan ALTAN KAVAK ile ANAP İstanbul Milletvekilliği yapan Cavit Kavak ve uzun yıllar Mardin Barosu Başkanlığı yapan Avukat Yunus Kavak bu aileye mensuptur.

BEYT MERYEMÊ SOY AĞACI

BEYT ŞAAR

Aile DİREKÇİ Soyadını taşımaktadır. İlk dedeleri ALİ ŞAAR Mardinlidir. Savur'a asker olarak gelir, Ahmed Efendi'nin (Boran, Turgay, Kaya, Kanat, Aytaçların dedesi) kızkardeşi ile evlenir ve Savur'da kalır.

AHMEDİ KÖYÜ

SAVUR'un 2 km. kuzeyinde olan köy Savur'un adeta bir mahallesi gibidir.

KÖYDEKİ AİLELER

1. HAMİDİ ŞEYHLERİ
2. BEYT ÇEYN
3. BEYT MIHÊ
4. BEYT HERİSÊ

Köyün tamamı müslüman olup Arapça konuşmaktadır.

DÊREVERİ AŞİRETİ

Dêreveri Aşireti Savur'un doğusu, Kercoz'un batısı ve Midyat'ın kuzeybatısında yer alır. Dêreveri'nin doğusunda Hebizbini Aşireti, güneyinde Köse, kuzeyinde ise Barava Aşireti ve Dicle Nehri yer alır. Aşirete bağlı köylerin tamamı halen Savur'a bağlıdır.

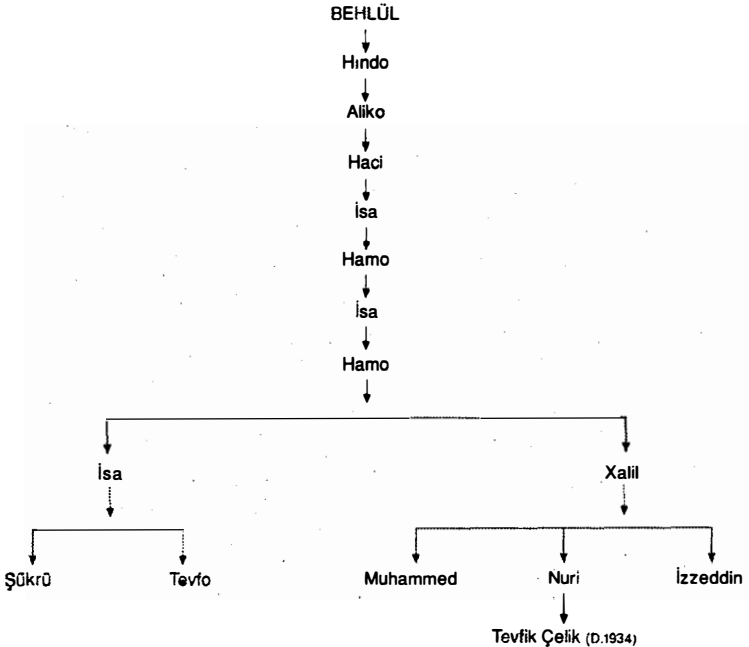
DÊREVERİ KÖYLERİ

BİRİVA
SİÇİVA

MEMMIKÂ
DEYRTİYAL
DEYRSILAV
XERABMEMO
BAZİKÊ
ZIVINGA MENDA
ASKÊLA
MENDA
ERBÊ
CEWZÊ
TEFFÊ
MANTARA
KILLIT

Aşirete bağlı Cevzê, Teffê ile bir Süryani Köyü olan Kılıt Arapça, diğer tüm köyler ise Kürtçe konuşmaktadır. Süryani olan Kılıt dışında tüm köyler Müslümandır. Kılıt Köyündeki Süryaniler Ortodoks, Katolik ve Protestan olmak üzere üç mezhebe mensupturlar. Aşiretin liderleri MALA HAMO'dur.

MALA HAMO'NUN SOY AĞACI

HAMO ailesinin Irak'tan geldiği rivayet edilmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ailenin lideri cesareti ile ünlü TEVFOYÊ İSAYÊ HAMO'ydu. Tevfo'nun babası İSAYÊ HAMO 1921'de Midyatlı AZİZKÊ, Midyat Süryanilerinin liderlerinden İSA ZETTÊ ve Keferhuvarlı Xalef BEG'le birlikte askerlerce Dengizan Köyünde öldürüldü. Tevfo, aşiretin ağalık mücadelesi yüzünden amcası çocukları Nuri, İzzettin ve Muhammed ile kavgalıydı. CEWZÊ talanından dolayı Şükrü ve Muhammed kavga ederler. Muhammed'in amcazadesi Selim, Şükrü'yü bağda öldürür. Tevfo'yu da Fransızlar Suriye'de öldürürler.

Durumdan yararlanmak isteyen amcazadeleri, Tevfo ve Şükrü'nün küçük çocuklarını bir mağaraya doldurur ve yakarak öldürürler. Şükrü'nün karısını amcası oğlu İzzeddin nikahlar. Şükrü'nün iki ve Tevfo'nun da bir kızını oğullarına alırlar. TEVFO ve kardeşi aşiretin BENDA JÊRÎ, Nuri ve kardeşleri ise BENDA JORÎ kollarının liderleridir. Tevfo ve Şükrü öldürüldükten sonra Nuri ve İzzeddin tarafı da BENDA JÊRÎ olur. Aşiret tarikat olarak AHMEDÎ'deki Nakşibendi HAMÎDÎ ailesine bağlıdır.

KÖSE MINTIKASI

Köse, Savur, Ömerli ve Midyat üçgeninde yer alan bir mıntıkanın adıdır. Köse adının nereden geldiği tartışmalıdır. Bazıları mıntıkanın ağaçsız olması nedeniyle bu ismin verildiğini öne sürmektelerse de bölgenin kıraç olmaması, iklim ve bitki örtüsü olarak da çevre ile benzer özellikler taşıması nedeniyle bu yakıştırama tatmin edici gözükmemektedir.

Şoruzbah Muhtarı Osman Acur'dan dinlediklerimiz akla daha yatkın gözükmektedir: Rivayete göre Yemen Melikesi Melike Xarme düşmanlarına esir düşen kardeşini kurtarmak için Beni Hilal Kabilesi Emiri Sultan Hasan'dan yardım ister. Sultan Hasan Melike Xarme'nin yardımına gider. Çok şiddetli bir savaş olur. Sultan Hasan attan düşer. Zoru gören Melike Xarme'nin adamları Sultan Hasan'ı bırakarak kaçarlar. Sultan Hasan'ı, Ebu Zeyd el-Hilalî kurtarır. Düşmanlarını yenen Sultan Hasan, Melike Xarme'ye giderek adamlarından şikayetçi olur. Melike de onlara istediği cezayı verebileceğini söyler. Sultan Hasan ceza olarak Melike'nin adamlarının sakal ve bıyıklarını kestirir. Bu olaydan dolayı bunlara Köse adı verilir. Daha sonra Melike'nin adamları Beni Hilal'le birlikte Midyat-Savur mıntıkasına gelerek

Mahalmilere komşu olan bölgeye yerleşirler. Yerleştikleri mıntı-
kaya Cebel Köse (Köse Dağı) adı verilir.

KÖSE KÖYLERİ

RAJDİYÊ

MUXAŞNÎ

MINEZİL (HARISÎ)

ERBİL

XIRBITL HACÎ

BATUŞÊ

GUNDÊ

Köse köylerinin liderliğini Rajdiyê köyü yapmaktadır. Rajdi-
yê köyü ve diğer köylerde bazı aileler çok eski tarihlerden beri
köyde bulunduklarını ve yerli olduklarını ileri sürerken önemli
oranda aile de dışarıdan gelerek bu köylere yerleştiklerini belirt-
mektedir. Köse köylerinin tamamı Müslüman olup Arapça ko-
nuşmaktadır.

RAJDİYÊ KÖYÜ

Ömerli ile Savur arasında yüksek bir tepenin üzerinde yer
alan köy bölgenin en büyük köylerinden biridir. Halen 2000 ci-
varında nüfusu bulunan köyden son yüz yılda yaklaşık 20. 000
kişi başta Beyrut, İskenderun, İzmir, Almanya ve Mardin olmak
üzere değişik yerlere göç etmiştir. En büyük göçmen kitlesi Bey-
rut'tadır. Rajdiyê'deki aileler başlıca iki grupta toplanmıştır.

1. BEYT ŞAHROR (Mahmudki-Benda Jêri)

Beyt Şahrör'un liderliğini uzun yıllar köyün muhtarlığını ya-
pan 1943 doğumlu Feyzi Demir'in ailesi yapmaktadır. Aile Ciz-
reli Kara Tajdin'in soyundan geldiklerini ve Midyat-Estel'deki
Beyt Şemso ve Beyt Temo (Güneşan ve Demirdağlar) ile amca-
zade olduklarını ileri sürmektedir.

Ailenin 1880'lerdeki lideri Sado (Muhtar Fevzi, Yusuf'un oğ-
lu, Yusuf'ta Hacı Muhammed-Ferman-Ali-Sado-Sımmo-Ahmet
El Yetim) Savurlu Hacı Abdullah Beg'in akranıdır. Hacı Beg
Hacı'ya giderken Sado'ya yetki verir. Çevrenin tahrikiyle Sado
Hacı Beg'e başkaldırır. Beg Hacı'dan döndüğünde Beg'e küfür
ederek ziyaretine gitmez. Beg askerleriyle köyü kuşatır. Köylü

Beg'e taraf meyledince Sado Mardin'e kaçar. Bir müddet bir hamamda çalışır. Beg takip edince Diyarbakır'a kaçar ve Diyarbakır'da ölür.

BEYT İ'MELET	Kartmin Köyünden gelme
BEYT NAKİB	Kürt Yezidi asıllı Şengal dağından gelme
BEYT SERHAN	Diyarbakır civarından gelme
BEYT KADİ	Mardin civarından gelme
BEYT Mele ÇEÇEN	İstîlîlê (Akarsu) den gelme
BEYT XIDIR	Şam civarından gelme

2. BEYT ZEYN

Beyt Zeyn'nin Beyt Keleş Mêrê ile birlikte köye geldikleri ve Mardin ovasındaki Kürt Kikan Aşireti'nin Pirmir koluna mensup oldukları söylenmektedir.

BEYT ZEYN

Esas Zeyn'lerden ayırıldılar. Kürt Yezidi asıllıdılar.

BEYT KELEŞ MÊRÊ

Mardin'in GURS Aşireti'nin ağalarından oldukları söylenmektedir. Bu aileden Rajdiyê'ye ilk olarak Keleş Mêrê geldi. Şahrörler onu ağa olarak kabul etmediler. Çıkan çatışmada Keleş Mêrê öldürüldü.

20. yüzyılın ilk çeyreğinde Keleş Mêrêlerden Cumhur Ağa Ağalık yaptı. Mardin Dağ Alayı Savur'dan Mardin'e giderken Cumhur'un kafasını kesti.

BEYT YASİNET

Tesbit edilebilen en eski yerli aile.

BEYT REMMO

Kürt Raman Aşireti'nden gelme.

BEYT ABDAL

Batman-Beşiri civarından gelme. Sincar soyadını taşıyorlar.

XIRBITİL HACCI KÖYÜ

DÊRİZBİNLİ HACI ABDURRAHMAN ALİ İSA MERYEM isminde biri tarafından 1850'li yıllarda kurulmuştur. Köye Adını veren Hacı Abdurrahman, Dêrizbin'de ZEYTO Ailesi'ne mensuptur. Aile Dêrizbin'e KEFRÊ TAJDO köyünden gelmiş olup,

Süryani asıllıdır. Hacı Abdurrahman'ın iki kardeşi Dêrizbin Beyleri tarafından öldürülünce o da Beylerden bir kişiyi öldürerek köyü terk etmek zorunda kalır. Önce XIRBITIL GINGIRES'e gider. Orada evlenir.

O tarihte köyde BEYT MENTEŞO yerleşiktir. Daha sonra XIRBITIL HACCI'nin yerini Savur Beylerinden satın alarak yerleşir. Orayı İmar eder. Dêrizbin'deki düşmanları ile barıştıktan sonra Dêrizbin'deki hanımı ve çocuklarını da getirir.

Hacı Abdurrahman'ın 130 yıla yakın yaşadığı ve beş kadınla evlendiği söylenmektedir.

HACI ABDURRAHMAN

Hacı Hüseyin, Esad, Mahmud, Ahmed, Halil, Yusuf, Hasan, Abdullah, Ali ve 2. Hüseyin Hacı Abdurrahman'ın oğullarıdır.

Hacı Abdurrahman'ın oğlu Hacı Hüseyin Estelli Selimo'nun kızı HORÊ ile evliydi. Hükümet, Hebızbını Ağaları olan Temo Gewrêlerin fermanını kaldırınca Hacı Hüseyin Temo Gewrêler'den oniki kişiyi öldürttü.

Selimê Temo Gewrê'de Hacı Hüseyin ile birlikte kardeşleri Esad ve Mahmud'u öldürttü.

Hacı Abdurrahman'ın bir özelliği de çevredeki tüm önemli ailelerle evlilikler yoluyla ilişki kurmasıydı. Torunlarından Abdülkerimê Hacı Hüseyin, Estelli Halahi Ailesi'nin lideri Hacı Ömer Özel'in kızı Horê ile evlendi.

Üç oğlu, bir kızı oldu. Abdülkerim 1915 olaylarında jandarma idi. Süryaniler tarafından öldürüldü. Dul kalan Horê, kendi amcazadesi Hacı Xalef Büro (Bilgiç) ile evlendi.

Halen köyün önemli bir kesimi Hacı Abdurrahman'ın soyundandır. Hacı Abdurrahman Ailesi Akyol, Akgül, Adıbelli, Altun, Sancar, Kaya, Gümüş, Dağ soyadlarını taşımaktadır.

Köye sonradan gelen aileler de vardır. 2002-2007 yılları arasında AKP Diyarbakır Milletvekilliği yapan Aziz Akgül de bu aileye mensuptur.

1. BEYT NURÊ

Kürt asıllı olup GOLLIYÊ'den gelmeler.

2. BEYT ARAFAT

Eski Kızıltepe ve Urfa Müftüsü Halil Gönenç bu aileye mensuptur.

3. BEYT MEHMEDO

Keferhuvar'dan gelmeler.

4. BEYT HAMZA BEG

Şengal Dağından GABARİ Aşireti'nden gelme Kürt asıllı.

SÜRGÜCÜ AŞİRETİ

Sürgücü Aşireti bölgenin en büyük aşiretlerinden biridir. Sürgücü Aşireti Mardin şehir merkezinin kuzeyinde, Savur ilçesinin batısında yer alır. Aşiretin batısında Mardin Diyarbakır yolu, Sultan Şêxmus Deresi; kuzey ve kuzey batısında Barava Aşireti, doğusunda Ahmedî köyü ile Savur ve Köse mıntıkası, güneydoğusunda Omeryan aşireti güneyinde ise Zınnar mıntıkası DAŞİLER ve Mardin şehri yer alır.

Sürgücü isminin anlamı ve kaynağı ihtilaflıdır. Bazıları sürgücü ismini Sur-Gücü ile irtibatlandırmakta, bazıları ise Musul civarındaki Kürt Surçi Aşireti ile yakınlık kurmaktadır. El-Mün-cid kitabında ise Sürgücü için Suruç (Urfa) kazasından ayrılma bir aşiret 'Suruci' ibaresi kullanılmaktadır. Bu konuyla ilgili aşiret içinde ittifakla anlatılan bir bilgi mevcut değildir.

Sürgücü Aşireti'nin köylerinde 1. Dünya Savaşı yıllarına kadar çok sayıda Ermeni ve Süryani yaşamaktaydı. Halen sadece Bafava köyünde Süryani aileler yaşamaktadır. Aşiretin sadece Eydo Köyü Arapça konuşmakta diğer tüm köyleri Kürtçe konuşmaktadır.

Aşiretin idare merkezi Awina (Sürgücü beldesi) köyüdür. Son yüzyılda aşireti yöneten Hacı Ahmed Ağa ailesi Awina'da oturmuştur. Aşirete bağlı köylerin büyük çoğunluğu sulak, bağlık ve bahçelik köylerdir.

AŞİRETE BAĞLI KÖYLER

ZONE

DERGUYZ

DERDUK

KANİ GENİKÊ

BARMAN

BERNİŞT

ŞATIH

BAKUSTAN

ELFAN
EWİNA
BAKAYSÊ
CİLLİN
ŞURÊ
ŞUTÊ
DANDANÊ
KIRDİLEK
EYDO
İSAPAR
DENGİZAN
KUREHELAL
KUNNIFIR
KURAHARAM
TIZYAN
KAHSAN
ŞIVİSTAN
KARHÊTA
BİRKAŞEX
ŞORŞIB
MELLEMUS
XARABREŞ
GUNDİK
CIRZÊ
KÛZERİB

Sultan Şêxmus, Axres, Kuferdel, Şêx Ali gibi köyler direkt olarak aşirete bağlı olmamalarına rağmen aşiretin etkisi altındadırlar.

Kirdilek köyünün durumu da ihtilaflıdır. 1925'te Diyarbakır'da idam edilen Palulu Şeyh Said Efendi'nin en eski dedeleri 4. Murad zamanında (1639) Kırkdirek'te oturmaktaydı. Çevre köylüler Şeyh ailesinin yerleştiği Çılsutun (Kırkdirek) tarihi mağaraları ile Xındak (Hendek) mezarasının Sürgücü Aşireti'ne bağlı, Kirdilek köyünün ise Barava Aşireti'ne bağlı sayıldığını söylemektedir. Mardin Kızıltepe'de yerleşik Mala Bubê (Bubê Ailesi-Kahramanlar)'nin de aslen Xındaklı oldukları rivayet edilmektedir. Sürgücü Aşireti'ne bağlı köylerin çoğu tek bir aileden değil, muhtelif yerlerden gelip yerleşen ailelerden meydana gelmiştir.

Dengizan köyünün ilk sakinlerinin ise Karadeniz'den Trabzon, Sinop ve Zonguldak civarından geldikleri, Dengizan isminin Deniz'den gelenler anlamında Denizandan türediği öne sürülmektedir. Bir rivayete göre çoğunluğu Türk asıllı olan köyde Mala Romi isminde bir aile de vardır. Bunun aksini iddia edenler de vardır. AWİNA: (Aşiretin merkez köyü halen yaklaşık 4.000 nüfuslu Sürgücü beldesi) Awina isminin Kürtçe 'Av-İne' (İçinde su olan-Sulak köy) anlamına geldiği söylenmektedir. Savurlu Hacı Beg Ailesinin en eski dedelerinden Şêx İsa'nın mezarı da Awina'dadır.

KÖYDEKİ AİLELER:

-MALA SORÎ: Irak Sorani mıntkasından geldikleri ve Hıristiyan asıllı oldukları söylenmektedir. Liderleri N'ame ailesidir.

-MALA HUSEYNÎ: Birkaç koldan oluşmaktadır. Bir kısmı Mazıdağ'dan, bir kısmı ise Bahdini köyünden gelmedir.

-MALA AŞIK: Bu gruptaki ailelerin de bir kısmı Karacadağ yöresinden, bir kısmı Milli Aşireti'nden, bir kısmı da Cizre'den gelmedir.

-MALA GEVRÎ: Kuzey Irak'tan gelme

-MALA SERVERÎ: Köyün yerlilerinden ve çok önceleri Hıristiyan oldukları, sonra Müslümanlığı seçtikleri söyleniyor. Ağalar köye ilk geldiklerinde Serveriler onlara karşı çıktılar.

-MALA KAMBO: Ağalar köye geldiklerinde ağaları desteklediler. Yerlidirler.

-MALA ODABAŞI: Öztürk soyadını taşımaktadırlar.

-MALA XALITO: Zengi Aşireti asıllıdırlar. Hacı Ahmed Ağa'nın babası Muhammed Ağa onları köye getirdiği söylenmektedir.

-MALA AĞA: Hacı Ahmed Ağa ailesidir. Şemin soyadını taşımaktadırlar.

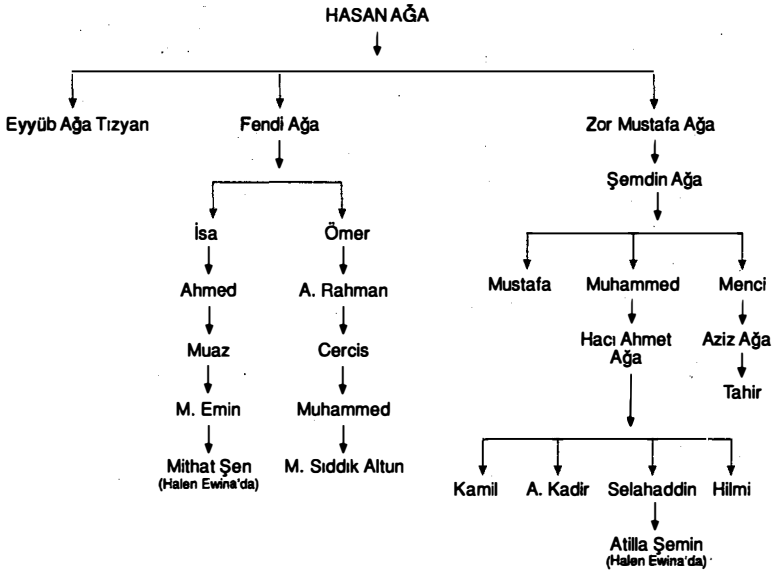
SÜRGÜCÜ AŞİRETİ REİSLERİ (MALA AĞA):

Sürgücü Aşireti'nin Ağalarının köye gelen ilk ataları Hasan Ağa'dır. Hasan Ağa'nın aslen Muş yöresindeki Hasenan Aşireti'nin Toruni koluna mensup, lakabının ise Rımıldar olduğu söylenmektedir.

Tahminen 1750'li yıllardan sonra aşiretinden ayrılan Hasan Ağa'nın iki kardeşi Muş'ta kalır. Bitlis civarında bir çatışmada ağanın oğlu Xalit öldürölür. Ağa önce Mardin ovasına (Berriyê) iner. Arap aşiretleriyle çatışınca tekrar dağa çekilir. Sürgücü mıntıkasına gelir. Bu tarihlerde Awina'da Müslüman Kambo ailesi ve Ermeniler yaşamaktadır.

Ermeniler ağanın köye yerleşmesini kabul etmeyince Ağa Tızıyan köyüne yerleşir. Awina'daki Mala Serveri de Ağa'ya karşı Muro İbni Cevher'i destekler. Bir müddet sonra Müslüman Mala Kambo, Hasan Ağa'ya destek verince ağa Awina'ya yerleşir. Oğullarını ve torunlarını çevre köylere yerleştirerek tam bir hakimiyet kurar.

AĞA AİLESİNİN SOYAĞACININ BİR KISMI

Zor Mustafa Ağa'nın bir savaşta yaralanıp öldüğü söylenmektedir. Tek oğlu olan Şemdin amcası Fendi Ağa'nın damadıdır. Sürgücü Aşireti'nin son yüzyıldaki en ünlü kişisi Hacı Ahmed Ağa'dır. 1872-1922 yılları arasında yaşayan Hacı Ahmed Ağa zenginliği, otoriterliği ve çocuklarını Avrupa'ya tahsile göndermesiyle nam salmıştır.

İlk eşi ŞERİFE Hanım Savurlu Hacı Abdullah Beg ile MERA-
RİYE Hanımın kızıdır. İkinci hanımının adı ise PERDENİ-
ŞİN'dir. Hacı Ahmed Ağa'yı kendi aşiretine mensup REŞO KU-
RÎ 1922'de Mardin'de öldürür. Ölüm sebebi ile ilgili farklı farklı
olaylar anlatılmaktadır. Ancak ortak olarak anlatılan Hacı Ah-
med Ağa'nın kızdığı Reşo Kûri'yi çok ağır bir şekilde cezalandır-
dığı ve ceviz ağacına çıplak bağlayarak karıncalara terk ettiği, bu
durumu onur meselesi yapan Reşo Kûri'nin de Ağa'yı Mar-
din'de çarşıda sıkıştırarak öldürdüğü şeklindedir. Olaydan son-
ra Musul'a kaçan Reşo Kûri'yi takip eden Ağa'nın yakınları onu
Musul'da öldürürler.

Mardinli bir Katolik Ermeni olan 1933 doğumlu Corc Uğur-
gel ise olayı ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Hacı Ahmed Ağa Aw-
ina'nın, en güvendiği adamlarının başında katibi Süryani USÊ
AMASÊ gelmekteydi. Hacı Ahmed Ağa İl Genel Meclisi toplan-
tılar ve diğer işleri için Mardin'e geldiğinde Usê Amasê'nin ya-
kın akrabası HANNAL KASS'ın Mardin'deki evinde kalıyordu.

HACI AHMED AĞA AWİNA

Hacı Ahmed Ağa, Zınnar'da Meşkinilerin ve Daşilerin arasında yerleşik bir aileye mensup ALİ Bezarê'ye bir olaydan dolayı hakaret edince Ali intikam almak için plan kurar. Hacı Ahmed Ağa'nın Hanna Kass'ın evinin hangi odasında yattığını tespit etmek için mahallenin kadınlarını evine gönderir. Kadınlar sohbet arasında Ağa'nın nerede yattığını öğrenerek Ali'ye bildirir.

Sokağa bakan bir odada karyolada yatan Ağa o gece her nedense kendi yatağına Hannal Kass'ı yatırır, kendisi de yanında yer yatağında yatar. Kapıda bekleyen dört muhafızın ikisi sırayla nöbet tutmakta, ikisi ise uyumaktadır. Muhafızlardan ikisi Zonêli Halit ve Süleyman'dır. Ali Bazarê ve adamları yaz sıcağında açık duran pencereye iki merdiveni birbirine bağlayarak tırmanır ve gece karanlığında karyolada yatmakta olan Hannal Kass'ı Hacı Ahmet Ağa zannederek öldürürler. Bu süikasttan şans eseri kurtulan Ağa, Hanna'nın ailesine çok yüklü miktarda yardım da bulunur.

Hacı Ahmed Ağa'nın, Arap asıllı KÖMİRLİ Ailesine mensup olan Mardin Yöneticisi ile de arası açıktır. KÖMİRLİ'nin, Reşo Kûri'ye elbise ve silah verdiği, REŞO'nun Hacı Ahmed Ağa'yı Mardin çarşısında Erdoba Konağı yakınında vurup kaçmasından sonra kurtulması için ona yardım ettiği, yaralanan ve yarası çok da ağır olmayan Hacı Ahmed Ağa'yı tedavi etmemeleri için Kömirli'nin doktora baskı yaptığı ve Ağa'nın ölümüne sebep olduğu halk arasında anlatılmaktadır.

Hacı Ahmed Ağa'nın yaralandığını duyan oğlu Kamil Bey beş yüz mavzerli adamıyla Mardin'e gelir, babasının ölmesi üzerine cenazeyi Mardin'den Awina'ya kadar yaklaşık altmış kilometre eller üzerine taşıyarak köyüne götürür.

Hacı Ahmed Ağa'nın ölümü nüfus kayıtlarında 1336 (1920) olarak gözükmektedir. Ancak torunları gerçek tarihin 1922 olduğunu Hacı Ahmed Ağa'nın büyük oğlu Kamil Bey'in küçük kardeşleriyle ilgili miras davalarından dolayı tarihi değiştirdiğini öne sürmektedir. Hacı Ahmed Ağa'nın küçük oğulları Selahaddin ve Hilmi de 2. Dünya Savaşı yıllarında İsviçre'nin Davos şehrinde tahsil görmüşlerdir.

SÜRGÜCÜ Aşireti'nin şeyhleri EYDO Köyünde yerleşik Şêx RAMAZAN Ailesidir. Aile, KADİRÎ ve RIFAI'dır. Şêx Ramazan'ın Seyyid olduğu ve Hakkari civarından önce Mardin SELAX köyüne oradan da EYDO'ya geldiği söylenmektedir.

TEPÊBARAVA AŞİRETİ

HUDUTLARI: Doğusunda HABEZBENİ Aşireti, Güneydoğusunda DÊREVERİ Aşireti, Güneyinde SÜRGÜCÜ Aşireti ve Savur, Batısında KİKA (Çınar Kikası) Aşireti, kuzeyinde ise DİCLE Nehri yer alır.

AŞİRETE BAĞLI KÖYLER:

TEPÊ

SA'DİYÊ

ALLUZÊ

XINCIKÂ

KEMBELU

XIRBAHANNA

SELEDUN

ARAPKENDİ

MATARÊ

XANUSERÊ

MEZRAFILLA

MEZRAHUTO

KARAPEÇE

HILLANÊ

SINDISÊ

MEZRAAHMED

ŞÊX USUFÊ

MERXANDÊ

GIREFARIS

DEYRRİŞ

GIREUZEYR

IMBARÇIYA

İSAPAR

KOĞİ

MELLEMUS

BİRİKÊ

KARAPAR

KIRDİLEK

KORIXÇİ

Aşirete bağlı köylerde yaşayanların bir çoğu kuzey dağların-
daki XIYAN, HEVEDAN, BADIKÎ ve HAZRO civarı Aşiretlere
mensuptur. Köylerin en eski Hristiyan yerleşim yerleri olduğu
ve birçok köyde eski kilise kalıntısı bulunduğu tesbit edilmiştir.

Arapkendi Köyünde Mala Seyyid Mir Osman, Koği köyün-
de aslen Hevedanlı olan Mala Hacı Huseynê Koği, Matarê'de as-
len Xıyan Aşireti'nden olan Mala Nuri Efendi liderlik yapmıştır.
Tepê köyünde ise Mala Hasan Bajari (Salih Sümer ve Mehdi Eker
bu aileye mensuptur.) Hasan Bajari aslen Hasankeyflidir. Hasan-
keyf'ten Mardin'e oradan da Tepe'ye göç etmiştir. Mala Muham-
medê Hacı ise Badiki Aşireti'nden gelmedir.

Çevre Köylerin dini liderleri Axtepe köyünde yerleşik NAK-
ŞİBENDÎ şeyhi ŞÊX HESENÊ NURANÎ'nin çocukları olan Şêx
Ebdurrehmanê Axtepî Ailesidir. Bölgede etkili olan diğer bir
şeyh ailesi olan ALTUNAKARLAR ise Şeyh Hasan Nurani'nin
halifesi olan ve aslen Şırnak DERGULÊLÎ ŞÊX KASIM'ın torun-
larıdır. Aşirete bağlı köyler daha önceleri Savur'daki Ahmedi
Şêxlerine bağlı iken, son dönemde Suriye'deki Şêx Ahmedê Xız-
na Tarikatı'nın etkisine girmişlerdir.

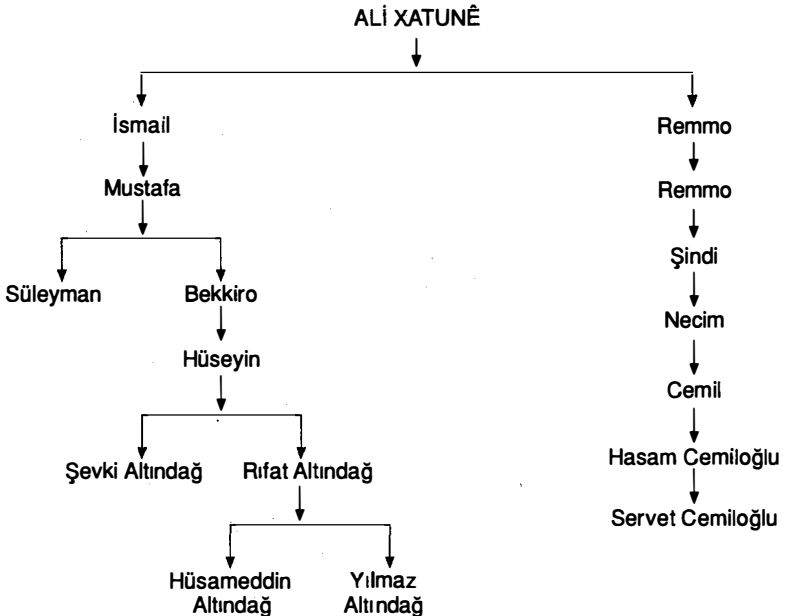
MASERTÊ (ÖMERLİ İLÇE MERKEZİ)

Masertê (Ömerli) toprak olarak OMERYAN Aşireti'nin hu-
dutları içerisinde olmasına rağmen doğrudan hiçbir aşirete bağ-
lı değildir, ancak Omeryan Ağaları Masertê'yi de uzunca yıllar
kendilerinin yönettiğini ve aşiretlerine bağlı olduğunu söyle-
mektedirler. Masertê kelimesinin Arapça üzüm sıkılan yer,
üzüm sıkma anlamlarına gelen 'MA'SARA'dan geldiği ileri
sürülmektedir. İlk yerlileri Hristyanlardır. Eski köhne bir kilise
de mevcuttur. Geçen yüzyılda Hristiyanların lideri olarak 7 oğ-
lu olan ŞAHİN ABDO'nun adı geçmektedir. Şahin Abdo Bekki-
ro ve Şindi'leri Masertê'ye almak istemez. Çıkan çatışmalarda
Şahin Abdo'nun oğullarının bir kısmı öldürülür ve Masertê'ye
yerleşirler. Şindi'ler önce Xırbıttavq köyüne yerleşirler Masertê-
deki Mahalmilerden kız alırlar.

İlk önceleri çok küçük bir köy olan Masertê'ye sonradan çev-
re köylerden Mahalmiler gelerek yerleşirler. Masertê'nin iki bü-
yük ailesi BEKKIROlar ve ŞİNDİler amcazadedirler. Her iki aile
de Kafkasya'dan geldiği söylenen Çerkez asıllı ALÎ'nin çocukla-
rıdır. Ali ve kardeşi Veli Kafkasya'dan önce Erzurum Hınıs'a ge-

lirler. Veli Hınıs'ta kalır. Ali Masertê'ye gelir. Ali'nin torunları Bekkır ve Süleyman isimlerindeki iki kardeş bilahare bir müddet için Cizre'ye giderler. Daha sonra önce BAFAVA köyüne sonra tekrar Masertê'ye gelirler. Amcazadeleri ŞİNDİ'lerle kavgalı Mahalmilerden iki kızla evlenirler. Şindilerle kan davalı olan Mahalmileri desteklerler. Arada adam öldürülür. İki aile arasındaki rekabet günümüzde de devam etmektedir. Şindiler Etmanki, Bekkırolar Mahmudkidirler. Bekkıro Ailesi Çerkez asıllı ve Şindilerle amcazade olduklarını ileri sürerlerken günümüzde Şindilerin lideri olan SERVET CEMİLOĞLU bu iddiaları reddetmekte ve Muş Hasenan Aşireti'nden geldiklerini ve Kürt asıllı olduklarını söylemektedir. Bekkıro Ailesinden 1934 doğumlu Rıfat Altındağ 1963-1999 yılları arasında 36 yıl aralıksız olarak Ömerli Belediye Başkanlığı, kardeşi Şevki Altındağ da 1969-1973 yılları arasında CHP'den Mardin Milletvekiliği yapmıştır. Şindilerden de Servet Cemiloğlu Belediye Başkanlığı yapmıştır. Halen Ömerli Belediye Başkanı (2009-...) Rıfat Altındağ'ın oğlu Yılmaz Altındağ'dır.

ŞİNDİ VE BEKKIROLAR SOY AĞACI:

MARDİN ŞEHİRİ VE MARDİN AŞİRETLERİ

MARDİN ŞEHİR MERKEZİ

MARDİN Şehir merkezinde yaşayan ailelerin tamamı Arapça konuşmaktadır. Ancak köken itibariyle önemli bir nüfus Arap olmasına karşın, yine önemli bir nüfus çoğunluğu da Kürt asıllıdır. Türk, Gürcü, Arnavut ve diğer halklardan da aileler vardır. Zaman içerisinde bu aileler kendi ana dillerini terk ederek şehrin hakim dili olan Arapçayı kullanmaya başlamışlardır. Midyat Süryanileri anadil olarak Süryaniceyi konuşurken, Mardin’de yaşayan Süryaniler ise Arapça konuşmakta, Ermeni Grogeryenler Ermenice konuşurken; Ermeni Katolikler Arapça konuşmaktadır.

Mardin’de çok eski tarihlerden beri yaşayan Süryani ve Ermeni ailelerin çok büyük bir kısmı Mardin’den göç etmiş bulunmaktadır. 1915 olaylarında binlerce Hristiyan Ermeni ve Süryani haksız yere öldürülmüştür.

MARDİN ŞEHİRİNDEKİ AİLELERİN BAZILARI:

DÊRÎLER:

DÊRÎ kelimesi Suriye’nin DEYRÊZZOR Şehrinden göçenler anlamında kullanılmaktadır. DÊRÎLER’in Mardin’de oturdukları mahallenin bir diğer adı da BABISSOR’dur. (SAVURKAPI anlamında BABISSAVR). DE’RÎLER içerisinde en kalabalık aile BEYT HAC KERMO ZAÎF’tir.

1. BEYT HAC KERMO ZAÎF

1647 yılında Osmanlılar tarafından Suriye’nin DEYRÊZZOR şehrinden çıkartılarak Mardin’e sürgün olarak gelmiş büyük bir ailedir. Aileye mensup A. HALİM KERMOOĞLU, A. KADİR KERMOOĞLU ve METİN MUSAOĞLU Mardin Milletvekili olarak Parlamentoda görev yapmışlardır. Ünlü yazar MURAT-HAN MUNGAN da aynı aileye mensuptur.

Ailenin Midyat, Nusaybin ve Kızıltepe'ye yerleşmiş kolları mevcuttur. Büyük bir çoğunluğu MUNGAN soyadını taşımaktadır.

2. BEYT HAMMOL YUNUS: Aile ÖZDENER soyadını taşımaktadır.

3. BEYT SAAF: Aile AVUKA soyadını taşımaktadır.

4. AYSOY: Aileye mensup İBRAHİM AYSOY Mardin milletvekilliği ve bakanlık görevlerinde bulunmuştur.

5. BEYT HACI MUSTAFA: Durdu soyadını taşımaktadırlar.

6. BEYT AKROK: Özsüer ve Acu soyadlarını taşımaktadırlar. Yukarıdaki ailelerin tamamı Deyrezzor kökenlidir.

DİĞER AİLELER:

7. MALA MİRZA: Daşilerin Cizre koluna mensupturlar.

8. MALA VELO: Daşilerin Cizre koluna mensupturlar.

9. BEYT PAŞAVAT: Ailenin, Yemen'den Bağdat'a oradan da Mardin'e geldiği Ahmed, Ali ve Mehmed adlarındaki 3 kardeşten Ahmed Paşa'nın Mardin'e geldiği, Mehmed Paşa'nın Cizre'de kaldığı, Ali Paşa'nın ise Çurs'a gittiği rivayet edilmektedir.

Aile, Ağırakça, Ayanoğlu, Beşenk, Demircan soyadlarını taşımaktadır. Prof. Dr. Ahmet Ağırakça ve Mardin Belediye Başkanı Mehmet Beşir Ayanoğlu'da aynı aileye mensuptur.

10. BEYT OMERİ: Yücesoy soyadını taşıyan ailenin Hz. Ömer'in neslinden geldiği rivayet edilmektedir.

11. BEYT MİLLİYE: Milli soyadını taşıyan aile en büyük Kürt aşiretlerinden olan Milanlara (Milli) mensuptur. Aileye mensup Eyyüb Milli cumhuriyetin ilk yıllarında Mardin Milletvekilliği yapmıştır.

12. BEYT SA'DİYYE: Sadioğlu soyadını taşıyan ailenin Hz. Muhammed'in süt annesi Halimetil Sadiyye'nin soyundan geldiği ileri sürülmektedir. Aileye mensup Murat Sadioğlu Mardin Belediye Reisliği görevinde bulunmuştur.

13. BEYT HALİL HAKİM: Aile Ertut soyadını taşımaktadır. Türk asıllıdırlar.

14. BEYT ARTUKİ: Türk Artuklu soyundan olan aile Artık soyadını taşımaktadır.

15. BEYT AXİ: Aile Türk asıllıdır.

16. BEYT BABA-HAC BEYT HAZIR BABA

Türk asıllı olduğu rivayet edilen aile Eryarsoy soyadını taşımaktadır. Ailenin en ünlü kişisi 1842 yılında vefat eden Ümmül İber'in yazarı Mardin müftüsü Abdüsselam Efendi'dir.

17. BEYT ŞEYH MAHMUD TURKİ

Türk asıllı olan aile Öztürkatalay soyadını taşımaktadır.

18. BEYT XIDIR BEG

Aile Yüksel soyadını taşımaktadır. 2007'de Mardin AKP Milletvekili seçilen Cüneyt Yüksel bu aileye mensuptur.

19. BEYT BEG

Arap asıllı olan aile Özlem soyadını taşımaktadır.

20. BEYT KÖLE: Köle soyadını taşıyan aile Arap asıllıdır.

21. BEYT HAC KERMO İSMİN

Kürt asıllı olan aile Arbanî Aşireti'nin Badina köyünden gelmiştir. Aileye mensup Beşir Çelebioğlu 1983-1991 yılları arasında ANAP'tan Mardin Milletvekili seçilmiştir. Ailenin bir kısmı Mardin şehir merkezinde, bir kısmı ise Kızıltepe'nin Şemmoka Köyünde yerleşiktir.

22. BEYT. GAZADA (BEYT ŞÊRİNDEDE)

Aile Tatlıdede soyadını taşımaktadır.

23. BEYT HİNDİ

Hindistan'dan geldiği rivayet edilen aile Cihaner ve Devrimci soyadlarını taşımaktadır. Aileden Edip Servet Devrimci 1977-1980 yılları arasında CHP'den Mardin Belediye Reisi olarak görev yapmıştır.

24. BEYT GOZÊ (BEYT ABDÜLKADİR PAŞA)

Bir kolu da Nusaybin'de olan aile Göze soyadını taşımaktadır.

25. BEYT KINDAXCİ

Aile Tüfekçioğlu soyadını taşımaktadır.

26. BEYT FAR

Aile Coşkun soyadını taşımaktadır.

27. BEYT ŞAHTANA

Şatana soyadını taşıyan aileden Abdürrezzak Şatana ve Abdülhalim Şatana uzun yıllar Mardin Milletvekilliği yapmışlardır. |293

28. BEYT BIRRAM

Suriye kökenli ve Arap asıllı olduğu söylenen aile Adak soyadını taşımaktadır. Mardin milletvekili Fehim Adak bu aileye mensuptur.

29. BEYT ENSARİ: Medine'den Cizre'ye; oradan da Mardin'e yerleşen aile Arap asıllıdır.

Aileden Abdülgani Ensari Cumhuriyetin ilk yıllarında Sive-
rek ve Mardin Milletvekilliği, Ali İhsan Ensari 1984-1989 yılları
arasında Mardin Belediye Reisliği, Tefvik Ensari ise 2002-2007
yılları arasında AK Parti İzmir Milletvekilliği görevlerinde bu-
lunmuştur. Ailenin büyük bir kısmı yüksek öğrenim görmüş
olup, bürokrasinin en üst görevlerinde bulunmuştur.

30. BEYT CİZRAVİ

Cizre kökenli ve Kürt asıllı olan aile Baran soyadını taşımak-
tadır.

31. BEYT BAYRAKTAR

Meşkini olan aile Bayraktar soyadını taşımaktadır.

MARDİN AŞİRETLERİ

1. ZINNAR MINTIKASI

-DAŞİLER

-MEŞKİNİLER

2. RIŞMIL KÖYÜ

3. KABALA KÖYÜ

4. LÊF AŞİRETLERİ

-ĞURS

-ARBANİ

-ŞÊB

5. BUHERKİ

6. KALENDERA

7. XALECAN

8. KİKAN

9. MİLAN

10. DAKORI

11. TAT

12. ÇEÇENLER

13. DARA (OĞUZ) KÖYÜ

14. MENDİLKÂNİ

ZINNAR MINTIKASI

ZINNAR'ın kelime anlamı Kürtçede 'kayalık' demektir. Mardin şehrinin kenar mahallesinden itibaren Mardin'in tüm kuzeyini, kuzeydoğu ve kuzey batısını kaplayan taşlık kayalık alana Zinnar adı verilir. Zinnar'ın hududu kuzeyde Sürgücü Aşireti'ne, kuzeydoğuda Rışmıl ve Kabala köylerine, kuzey batıda ise Axreşkê geçidine kadar uzanır.

Bu alan içindeki en önemli yerleşim birimi Mansuriyê köyüdür. Mardin şehrinin varoşlarında yüzyıllardır iki aşiret Daşiler ve Meşkiniler yerleşiktir. Bir kısmı Mardin yerlileriyle sürekli çatışma halinde olan bu iki aşiretin önemli bir kısmı da zaman içerisinde şehir merkezine yerleşerek 'Bajari'leşmiştir (şehirlileşmiş ve Arapça konuşmaya başlamıştır.). Şehir dışındakiler Kürtçe konuşurken, şehir merkezindekiler Arapça konuşmaktadır.

DAŞİ AŞİRETİ

DAŞİler başlıca 3 ana kola ayrılmaktadır.

1. ŞA'BOKİLER:

Mazıdağ yöresindeki Pir Xettab köyünden gelmedirler.

2. ALİKİLER:

Aslen Doğubeyazıt civarından MİR YAKUP liderliğinde Kerboran ve Midyat yöresine gelerek yerleşen aşiretin bir kolu da Mardin'e gelmiştir. Mardin'deki Alıki kökenli Daşiler Midyat'taki Alıki köyleri olan Mıkrê, Nıbil ve Hevedinêlilerle ilişkilerini halen de sürdürmektedirler.

3. KASSİKİLER:

Kassikilerin bir kısmının Sason-Kozluk civarından geldikleri söylenmektedir.

Kassikilerin HARUNA kolu ise İdil-Cizre arasında yerleşik bulunan Haruna Aşireti'nden gelmedirler.

Eski bir Süryani köyü olan Mansuriyê'de halen yoğun olarak Daşiler yaşamaktadır.

Daşilerin son yüzyılda Mardin'deki liderleri CAN Ailesi'dir. |295

MEŞKİNİLER

Meşkini isminin tam olarak nereden geldiği bilinmemektedir. Tarihte bir halk olan ve halen İran'da büyük bir aşiret olarak varlığını sürdürmekte olan Muşkilerle bir bağları olduğu sanılmaktadır. Meşkinilerin ilk olarak Mardin'den Kabala'ya giderken ilk köprüünün solunda Zinnar mıntıkasındaki Xırbê Meşkına'ya yerleştikleri, daha sonra ise oradan dağıldıkları rivayet edilmektedir. Meşkini'lerin Mardin şehir merkezine yerleşenleri Arapça, diğerleri ise Kürtçe konuşmaktadır. Aşiret, asıl olarak Kürttür.

MEŞKİNİ OLAN AİLELER:

MALA BAYRAKTAR

Bağdat'tan geldiği söylenen aile Mardin şehir merkezine yerleşmiştir. Arapça konuşmaktadır.

MALA SEYDO-MALA ŞİDO-MALA ŞÊXİKÊ

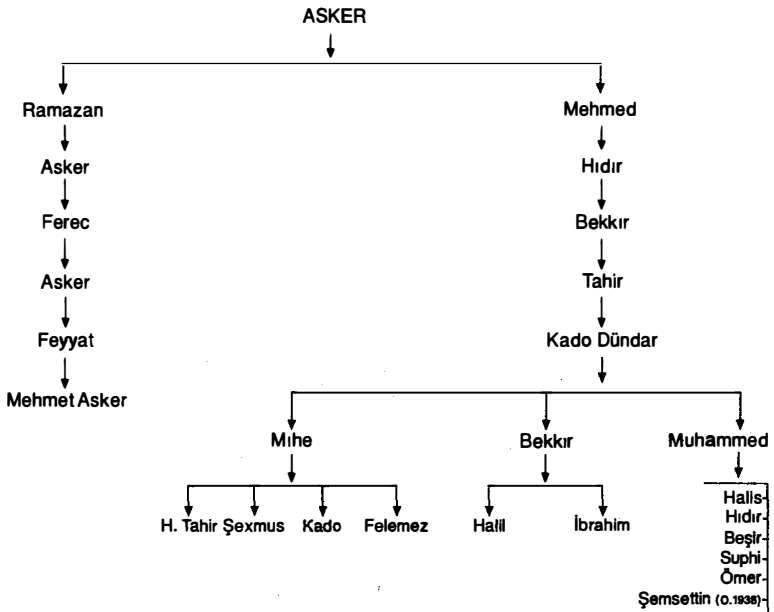
Birbirleriyle akraba olan bu aileler Derik Metina'dan (Dêra Metina) gelmedir. Mala Şıdo'nun en ünlü kişisi Sülo Şıdo'dur. (Süleyman Amak)

MALA ASKERÎ-MALA USO-MALA KADO

Birbirleriyle akraba olan bu ailelerin Garzan (Kozluk-Kurtalan)'dan geldikleri rivayet edilmektedir. Rivayete göre Garzan'dan çıkan 7 kardeşin biri Derik Meşkına'ya, biri Suriye'de Gabari Aşireti'ne, biri Ğurs Meşkına'ya, biri Mardin girişindeki (Mardin-Diyarbakır yolu 5. km.) Dazerkê köyüne, biri Çermik'e biri de Mardin'e yerleşir. Askeriler ismi Asker olan kişinin torunlarıdır. Şu an Asker soyadını kullanmaktadırlar.

Kadolar ise Kado'nun çocuklarıdır. Askeri ailesinden olan Kado'nun babası öldürülünce Sürgücü Aşireti'nin Bafava köyünden olan Annesi Medine, oğlunu alarak Bafava'ya gider.

Çocuk büyüdüktan sonra tekrar Mardin'e amcalarının yanına döner. Kado'yu amcazadeleri olan Askeriler yetiştirir. Kado ailesi halen Dünder soyadını taşımaktadır.

RIŞMIL (YEŞİLLİ)

Mardin şehir merkezinin 10 km. kuzey doğusunda büyük bir köy olan Rışmıl yakın zamanda Yeşilli adıyla ilçe olmuştur. Rışmıl çevredeki hiçbir aşirete bağlı değildir ve bu anlamda kendi başına bağımsızdır.

Çok gayretli ve çalışkan insanlar olan Rışmıllılar öteden beri çerçilik (attarlık) ve nakliyecilikle uğraşmaktadır. Önemli bir kısmı çevredeki Kürt aşiretlerinden göç etmiş olan Rışmıllıların tamamı Müslüman olup Arapça konuşmaktadır. Nesilden nesile ulaşan söylentilere göre Rışmıl'ın Hristiyan, Kabala'nın ise Yahudi yerleşim birimi olduğu iddia edilmektedir.

RIŞMIL'DAKİ AİLELER:

-BEYT I'LVAN

Suriye'nin Hama şehrinden gelen ailenin dedelerinin mezarı köyde ziyaret olarak kabul edilmektedir. Hama şehrinden gelen Ahmed ve Muhammed isimlerinde iki kardeşin çocukları olan ailenin Ahmed'in soyundan gelenler Baykoca, Savran, Ayhancı, Köseni; Muhammed'in soyundan gelenler ise Sağlam, Barman,

Bars, Batur, Binkay soyadlarını taşımaktadır. Halen Belediye reisi olan Enver Sağlam bu aileye mensuptur.

-BEYT HACI ŞEMDİN

Kendi içinde 3 kola ayrılmaktadır.

1. BEYT ALIXAN

2. BEYT 'İDÊ

3. BEYT MISTÊ

Beyt Hacı Şemdin Rışmıl'ın en kalabalık ailesidir. Ömeryan Aşireti'ne bağlı Kürt Çalê Köyünden gelmedirler. Rışmıl'a ilk geldiklerinde Beyt I'lvân onları himaye etti. 40 civarında soyadı taşıyan aileye mensup bazı soyadları şunlardır: Kaba, Huci, Özkoç, Tarım, Karaman, Seyhan, Tekin, Şen, Haydaroğlu, Onay. . .

-BEYT ZUBAŞI

Rışmıl'ın en eski ailesidir.

-BEYT HISÊ

Midyat civarından gelme Kürt-Yezidi asıllı soyadları: Bucud, Kermoğlu, Çavuşoğlu

-BEYT HISO REMMO

Mahalmi, Şoruzbah'ta akrabaları var.

-BEYT REMMO

Nakip soyadını taşıyorlar.

-BEYT ELİ BİRO

Soyadları: Orto, Sin, Samsa

-BEYT ŞÊX HALEF

-BEYT ALİ MISTO

Eski Belediye Başkanı M. Emin Demir ve sonradan Başkan olan oğlu Hayrettin Demir bu aileye mensuptur.

-BEYT GESİM

-BEYT FETİKÊ

Kürt Ömeryan Aşireti'nden gelmeler.

KABALA

Mardin şehir merkezinin yaklaşık 10 km. kuzey doğusunda büyük bir yerleşim birimidir. Halen belediyeliktir. Kabala'da Rışmıl gibi hiçbir aşirete bağlı değildir, bağımsızdır. Eski bir Yahudi yerleşim birimi olduğu iddia edilen köyün halen tamamı

Müslüman olup Arapça konuşmaktadır. Kabala camisinin yerinde çok eskiden kilise olduğu söylenmektedir.

KABALA ismi hem bereket tanrıçası KİBELE'yi, hem de Yahudi öğretisi KABALA'yı hatırlatmaktadır. Bu konu ile ilgili bir belge ve halk arasında bir rivayet tespit edilememiştir.

KABALA'DAKİ AİLELER

BEYT RECEBO

7-8 Kuşak önce Muş-Malazgirt'te Kürt Hasenan Aşireti'ne mensup Hacı Mustafa kan davası nedeniyle aşiretinden çıkarak Kabala'ya gelir. O tarihte Kabala köyü büyük oranda Mardinli Paşavat (Ayanoğlu, Ağırakça) ve Beyt Omeri (Yücesoy) ailesinin mülküdür. Hacı Mustafa, Paşavat Ailesi'nden bir kızla evlenerek köyde onların temsilcisi olur. Köyün en eski ailelerinin Beyt Recebo ile Beyt Mele Mihemed olduğu ileri sürülmektedir.

BEYT KUTIKE

OMERYAN Aşireti'ne mensup Kürt ÇALÊ köyünden gelmeler.

BEYT REMMO

Köyün en kalabalık ailesidir. KAYA soyadını taşımaktadırlar.

BEYT HAMDÊ

Savur Dêreverî Aşireti'nin CEWZÊ köyünden gelmeler. Cevzê köyü Arapça konuşmaktadır.

-BEYT MELE MIHEMED

Dêreverî Aşireti'nin CEWZÊ köyünden gelmeler.

-BEYT EHMEDİYÊ

Dêreverî Aşireti'nin CEWZÊ köyünden gelmeler.

-BEYT HECÎ EHMED

Mahalmî XIRBITIL GINGİRES Köyünden gelmeler.

-BEYT A'DE

Mazıdağ civarından gelmeler.

-BEYT NUHÊ

Mazıdağ civarındaki XANİKÊ-XUDURÊ köylerinden gelmeler. Belediye Reisi Şakir Nuhoglu bu aileye mensuptur.

-BEYT GESİM

-BEYT HAMMEÇO

Köse mıntıkasındaki BATUŞÊ köyünden gelmeler. Batuşê Arapça konuşmaktadır.

-BEYT ELÎ HEMÊ

Batuşê-Epşê civarından gelmeler.

-BEYT XANIMÊ

XIRBITIL GINGIRES'ten gelmeler. SARUHAN soyadını taşı-maktalar. Xırbitil-Gingires Arapça konuşmaktadır.

-BEYT ŞA'SÊ

TEKER soyadını taşımaktalar.

LÊF AŞİRETLERİ

LÊF Mardin Organize Sanayi sahası ile Derik arasında dağ yamacında bulunan mıntıkanın adıdır. Kelime anlamı 'Dağ sırtı' demektir. Mardin ile Derik arasındaki dağların güney yamaçla-rına 'LÊF' adı verilir. Bu dağların güney yamaçlarında birçok aşiret yerleşmiştir. Ayrıca çevredeki aşiretlere bağlı olmayan ba-ğımsız köyler de mevcuttur.

BU KÖYLER:

BILLOKÎ Bingöl civarından gelmeler. Zaza asıllıdırlar. Ancak halen Kürtçe konuşmaktadırlar.

'AMRUDÎ

'AFERÊ Badıllı Aşireti'nden gelmeler.

HACI HASAN Badıllı Aşireti'nden gelmeler.

GIRKUST Badıllı Aşireti'nden gelmeler.

ĞURS AŞİRETİ

ĞURS AŞİRETİ'NİN HUDUTLARI: Mardin Organize Sanayi yanındaki Hacı Faris Köyünden başlayarak (Hacı Faris dahil) kuzeyde Axres'e (Axres hariç) kadar devam eden vadinin adı Ğurs Vadisi'dir. Bu vadide yerleşik aşiretin adı da Ğurs Aşireti'-dir. Bir başka ifade ile Ğurs Vadisi Kızıltepe'nin kuzeyinde ova-nın bittiği yerden başlar, kuzeye doğru dağ silsilesinin içinde de-vam eder.

ĞURS AŞİRETİNE BAĞLI KÖYLER

ŞÊX TACEDDİN

ŞÊX TACEDDİN'in kendisinin HABEŞ asıllı olduğu söylenmekte, ancak Ğurs'a ne zaman ve nasıl geldiği bilinmemektedir. Şêx Taceddin köylüleri ise köye AXRES ve MAZIDAĞ civarından gelmedirler. Müslümandırlar ve Kürtçe konuşmaktadırlar.

KURRÊ

Köylülerin bazıları Bingöl ŞEREFDİN DAĞI civarından, bazıları da Derik SORKÎ'den gelmedirler.

Müslümandırlar ve Kürtçe konuşmaktadırlar.

HACIFARIS

Çoğunluğu Çınar-Bismil arasındaki BERAVA civarı ve XANIKAJOR'dan gelmedirler. Yaklaşık 3/4'ü Kürtçe, 1/4'ü Arapça konuşmaktadır. Tamamı Müslümandır.

HAMZİYAN

ĞURS'un eski ağalarıdır. Aslen Rakka'lı (Suriye) Arap FED'AN Aşireti'ne mensupturlar. Arapça konuşmaktadırlar. Tamamı Müslümandır.

ĞURSA NAVÊ (ORTA ĞURS)

Köylülerin bir kısmı Mazıdağ civarından, bir kısmı Mardin Meşkina'dan, bir kısmı da Muş (Serhat) civarından gelmedir. Köyde Mala Hecco ve Mala Garo gibi eski yerli aileler de yerleşiktir. Köyün yaklaşık 1/4'ü Arapça, 3/4'ü Kürtçe konuşmaktadır. Tamamı Müslümandır.

-BABİNA

Köyde MALA MELHO yerleşiktir. Arapça konuşmakta olup Müslümandırlar.

-XUBAT JÊR

-XUBAS JOR

Aşağı ve yukarı Xubas köylerindeki ailelerin çoğu ĞURSA NAVÊ'dendir. Çoğunluğu Meşkina'dan gelmedir. Kürtçe konuşmaktadırlar. Müslümandırlar.

-ÇELEBİYA

MALA ALKÊ Mahalmi Aşireti'nden, MALA XALİLÊ ALİKO ve MALA EBUZEYT ise Mazıdağ civarından gelmedir. Köy Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

-GUNDÊ UZEYR

Bir kısmı Mahalmi, Mala Horê Mazıdağlı, Mala Ali Şere Meşkini'dir. En eski ailelerden Mala Davo ise yerlidir. Tamamı Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadır.

-HAFTEXWAN

Haftexwan Kürtçe 7 kız kardeş demektir. Köyün bir kısmı yerli bir kısmı ise Mazıdağ yöresinden gelmedir. Kürtçe konuşmaktadırlar.

-MEŞKÎNA

Mardin Meşkina'dan gelmedirler. Kürtçe konuşmaktadırlar.

-ALÎ PAŞA

Mardin'deki PAŞAVAT ailesinden Ali Paşa gelip yerleşmiştir. Arapça konuşmaktadırlar.

ĞURS Köylüleri uzunca bir dönem Mardin'deki Hamidi Şeyhlerine bağlıydılar. Bir dönem Hamidilerin Ğursa Navê'de medreseleri vardı.

ĞURS Aşireti'nden Abdülkadir Özmen 1969-1973 yılları arasında Bağımsız olarak Mardin milletvekilliği yaptı. Oğlu İbrahim Özmen 1994 yılında ANAP'tan Kızıltepe Belediye Başkanı seçildi. Belediye Başkanı iken öldürüldü. 2009 seçimlerinde AK Parti'den Mardin Milletvekili seçilen Halit Demir de Ğurs Aşireti'ne mensuptur.

ARBANİ AŞİRETİ

ARBANİ AŞİRETİ'NİN HUDUTLARI:

Arbanî Aşireti Kızıltepe Viranşehir yolunun (İpek Yol) Kızıltepe çıkışında 5. km. den 25. km. ye kadar yolun sağ tarafındaki (Yolun kuzeyi) köylerdir. Yolun solunda (Güneyinde) Arbanilere ait 3 köy vardır. Arbanilerin kuzey sınırları Mazıdağ hududu yakınlarına kadar uzanır.

ARBANİ KÖYLERİ:

-MERGÊ

-KÂNÎ SOR

-BADÎNA

-ELEWS

-XERAB KURKÂ
-MÎLANÊ
-TILTÎN
-XANIKA
-QELAÇÎGÊ
-GIRGEWRÊ
-XANIKA SILO
-GOLANDARÊ
-ERBAN
-DUGURKÊ
-XAÇÛK
-DÎ'EMÊ
-BEDRASÊ
-XIRBÊ HERİYÊ
-TILQARÊ
AKZİYARET

ARBANÎ AŞİRETİ'NİN KABİLELERİ:

1. MA'FELLÎTÎ

Arap CUBURÎ Aşireti'nden gelmedirler.

2. BİREŞÎ

Bu kabiledaki aileler muhtelif yerlerden gelmedirler. Yezidi, Hıristiyan, Kürt ve Arap asıllı aileler vardır.

KÖYLERİ: DÎ'EMÊ; BEDRAS; ŞABANA, XIRBÊ HERİYÊ, XE-ÇÛK, EYNTERÎ

3. BELLOYÎ

MALA KAYYO diye bir kolları da vardır. Diyarbakır'ın KÂRAZ (Lice'ye yakın) köyünden gelmeler.

KÖYLERİ: XANÎ TERKAN, KALAYÇÎ, DUGURK

4. ZEDİNKÎ

Arap TAYY Aşireti'nden gelmeler.

KÖYLERİ: GIRGEWRÊ, GOLADARÊ, ELASKA

5. DEYRKOSÎ

Serhat'tan (Muş-Ağrı yöresi) gelmeler.

KÖYLERİ: DEMÎRA, MEŞQOQA MEZİN

6. BRAHİMKİ

Serhat'tan (Muş-Ağrı yöresi) gelmeler.

KÖYLERİ: Suriye'de AFFADİ, RAKKA'da ELAVŞ ve LEJİN BILLOKA, AMRUD, AFFER, AŞAĞI ŞEB, MEŞKİNA gibi köyler de bağımsız köylerdir.

Badina Köyü ise tek köy olarak ŞEREFİ Aşireti'ne mensuptur.

ŞÊXÊ ARBANİLER (ARBAN ŞEYHLERİ):

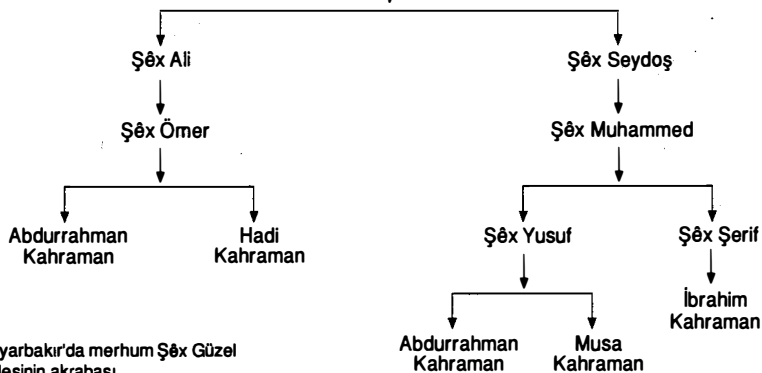
Irak Kerkük civarından geldikleri ve SEYYİD ŞEYH MUHAMMED NAKŞİBENDİ'nin torunları oldukları söylenmektedir. Halen Yıldız, Güneş, Özen, Aydın ve İlder soyadlarını taşımaktadırlar.

-MALA BUBÊ (MALA ŞÊX):

KAHRAMAN soyadını taşımaktadırlar. İlk dedeleri Şêx Bubê Guri veya Gulli şeklinde bilinmektedir. Şêx Bubê'nin mezarı bilinmemektedir. Ancak ARBAN köyünde makamı olduğu söylenen bir yer vardır. Şêx Bubê'nin aslen Sürgücü Aşireti'ne bağlı XANDAKLI olduğu (Kırkdirek'in mezrasıdır, Kırkdirek /Çılsutun Köyü ise BARAVA Aşireti'ne bağlıdır. Şeyh Said PALOVİ'nin ailesi de aslen Çılsutunludur.), oraya da Bağdat'tan geldiği, Seyyid olduğu, Kadiri ve Rufai Tarikatına bağlı olduğu, çocukken koyunlarını kurta emanet ettiği ve gösterdiği bu kerametten dolayı GURİ (KURT), saçlarının uzun ve örüklü olmasından dolayı da Gulli lakaplarını aldığı rivayet edilmektedir. Aileden Şêx Ömer Kahraman'ın oğlu Abdurrahman Kahraman Kızıltepe Belediye Başkanlığı görevlerinde bulunmuşlar, her ikisi de kan davası nedeniyle öldürülmüşlerdir. Aile Akziyaret köyünde oturmaktadır.

MALA BUBÊ (KAHRAMANLAR) SOY AĞACI

ŞÊX EBUBEKİR

Diyarbakır'da merhum Şêx Güzel ailesinin akrabası

ARBANÎ BEGLERİ:

MALA ÇEÇEN BEG' de denilmektedir. Çeçen değillerdir. Serhat'tan (Muş-Ağrı yöresi) geldikleri rivayet edilmektedir. Bütün çevre mezhep olarak Şafii olmasına rağmen Mala Çeçen Beg Hanefi'dir. Arban Beglerinin son yüzyılda Arbanî Aşireti'nden ve Xalecanlardan vergi aldığı duyulmamıştır. Şeyhler ise halktan gönüllü yardım alıyorlardı. Geçen yüzyılda Arban Begleri Mala Bubê'ye ait TILTİN Köyüne el koymak isterler, Şêx SEYDOŞ ve Şêx Aliyê Derik, Hassoyê Uso'ya sürgün ederler. Seyyidlerden vergi almayan İbrahim Paşa Milli, bu duruma müdahale ederek Şeyhleri geri getirir ve korur.

ARBANÎ Aşireti'nde Şêxler (Özellikle Mala Bubê), Beglerden daha etkilidir. ARBANÎ Aşireti'nin tamamı Kürtçe konuşmaktadır.

ŞEB AŞİRETİ

ŞEB Aşireti Derik ile Arbanî aşireti arasında yerleşiktir. Bir başka ifade ile Mardin ile Derik arasındadırlar.

AŞİRETE BAĞLI KÖYLER:

-ŞEBA JÊR

-ŞEBA JOR

-KANİYA ELİYA

-KELEKÊ

-XIRBE REŞÊ

ŞEB Aşireti'ndeki ailelerden Delliki ve Keroyiler İzol Aşireti'ne mensupturlar. Beyroyi ve Bekkoyilerde birbirleriyle akraba oldukları söylenmektedir. Şeb Aşireti'nin tamamı Kürtçe konuşmaktadır.

Huseynê Qenco'nun kızı ile evlenen Hacı Sinan'ın Ailesi (Türk soyadını taşıyorlar) aslen ŞEB JOR köyünden olup İzol Aşireti'nin KERÖYÎ kabilesi'ne mensupturlar. Bulundukları köyden kan davası nedeniyle çıkan aile bir müddet SORKAN Aşireti'ne bağlı Derik'in Gırêsor köyünde kalmış, bilahare ise Hacı Sinan Türk, Huseynê Qenco'nun maiyetine girmiş, yanında çalışmaya başlamıştır. Huseynê Qenco ise aslen Yezidi asıllı olup DINAÎ Aşireti'ne mensuptur. Babası öldürülünce annesi onu düşmanlarından korumak amacıyla kaçırarak KÎKAN Aşireti'ne sığınır. Qenco, delikanlılık döneminde MİLLÎ Aşiret Reisi İbrahim Paşa'nın maiyetine girer. Zamanla sivrilerek Paşa'nın hatırı sayılı adamlarından biri olur. İbrahim Paşa 1909'da en büyük destekçisi olan Sultan Abdülhamid'in İttihatçılar tarafından iktidardan indirilmesinden sonra çaresiz kalır. Hükümet kuvvetleri kendisini tutuklamak isteyince kaçmaya başlar. Suriye'deki Kamışlı şehri yakınlarındaki SIFAYA Bölgesinde hastalanarak ölür. Bir dönemin en güçlü kişisi İbrahim Paşa kefen olarak bir yorgana sarılarak gömülür. Çocukları ve Huseynê Qenco Hükümet kuvvetlerine teslim olurlar ve tutuklanarak Diyarbekir Cezaevine konulurlar. Paşa'nın oğullarından biri hapiste öldürülür. Huseynê Qenco 7 yıl Trabzon'a sürgün edilir. Sürgünden döndükten sonra ölür. Erkek evladı bulunmadığından dul karısını Ahmet Türk'ün babası Hacı Sinan'ın amcası ŞÊXÊ RESO nikahlar. Qenco'nun iki kızından birini Hacı Sinan, diğerini ise Hacı Sinan'ın oğlu Abdülhalim nikahlar. Baba oğul bacanak olurlar.

Bu aileden ABDÜRRAHİM TÜRK 1969 yılında Mardin'den bağımsız milletvekili seçilmiş, kardeşi AHMET TÜRK ise 1973-1980 ve 1987-1995 yılları arasında ve son olarak 2009 seçimlerinde toplam 5 devre Mardin milletvekilliği yapmıştır. Ahmet Türk

miştir. 1987 ve 1991’de SHP’den, 2009’da ise bağımsız olarak seçilmiş, seçimlerden sonra DTP Genel Başkanı olmuştur. Mersin’in Akdeniz Belediye Başkanı Fazıl Türk A. Rahim Türk’ün, Mardin Kızıltepe Belediye Başkanı Ferhan Türk ise Abdülhalim Türk’ün oğludur.

BUHERKİ KÖYÜ

BUHERKİ Kürtçe ‘yol geçen’ anlamına gelmektedir. Köyü Hasankeyf’ten geldiği söylenen Seyyid Ali kurmuştur. Köyün tamamı Seyyid Ali’nin çocuklarıdır. İlk geldiklerinde Arapça konuşan aile halen Kürtçe konuşmaktadır. Aile 3 kola ayrılmaktadır.

1. MALA HECİ ELO

2. MALA DAVUDO

3. MALA ŞÊXO

Aile Ergün, Atlı, Acay, Çakar soyadlarını taşımaktadırlar.

QELENDARAN AŞİRETİ

QELENDARAN Aşireti Mardin şehrinin Güneydoğusunda yerleşiktir. Kuzeyinde Omeryan Aşireti, güneyinde Milan ve Dakori Aşiretleri, doğusunda Dakori ve batısında Tatlar bulunur.

AŞİRETE BAĞLI KÖYLER:

-QELENDARAN

-QESRA QELENDARA

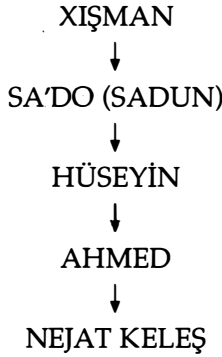
-ZEYTUNAT

-XARPAŞİKÊ

-TUWERİKÊ

QELENDARAN Aşireti’nin Ağaları Mala Keleş’tir. (Mala Hüseyinê Sado). KELEŞLER KULP ile Muş arasındaki Xıyan Aşireti’nden gelmedirler. ‘Keleş’ isminin lakap olduğu, muhtemelen eski dedelerden birinin lakabı olduğu tahmin edilmektedir. Aile Xıyan Aşireti’nden ayrıldıktan sonra kollara ayrılmıştır. Derik’teki Karahan Ailesi ile Hilvan’daki Tüysüz ailesi de ailenin kollarındandır.

MALA HUSEYNÊ SADO SOY AĞACI:

Qelenderalı Heci Mihemed 1. Dünya Savaşında Hamidiye alaylarında Yüzbaşı rütbesiyle Ruslara karşı savaştı. Ünlü Kürt ozanı Cegerxwin'in ailesi de bir müddet Qelendera'da kaldı. Cegerxwin'in ailesi kan davalıları ile barışınca tekrar köyleri Hesar'a döndüler.

Aşirete bağlı köylerdeki aileler çevre köylerden toplamadır. Mala Şêxo Omeryan Kuruma köyünden, Qelendera'da Mala Naf Mazıdağ Pir Xetap'tan, Karrasi köyünde MALA EMO Omeryan Xirbê Kaplo'dan gelmedir. Aşiretin tamamı Kürtçe konuşmaktadır.

KIKAN AŞİRETİ

KIKAN Aşireti Mardin şehrinin güneyinde İpek Yol ile Suriye arasında yerleşiktir. Aşiretin Suriye'de de köyleri vardır. Kikan Aşireti'nin batısında Zırgan Çayı ve Xalecan Aşireti, doğusunda Tat ve Dakori Aşireti, kuzeyinde Tat'lar, güneyinde ise Suriye içlerindeki Arap Beggara Aşireti bulunur. Kızıltepe ilçesinin şehir merkezi de Kikan Aşireti toprakları içerisinde. Kikan Aşireti'nin halen tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır. Her ikisi de Arap aşiretlerinden olan Harba ve Şarabiya'nın yerleşik oldukları topraklar da Kikan toprağı sayılmaktadır. Bu aşiretlerin çok büyük bir çoğunluğu halen Suriye sınırları içerisinde.

08 | Kikan Aşireti ile Xalecan Aşireti ilk önceleri tek bir aşiret iken sonradan aralarında çıkan bir ihtilaftan dolayı KIKAN ÇERİ-

KAN ve XALECAN olmak üzere ikiye ayrıldılar. İki aşiretin aralarındaki hudut ZERGAN Deresi oldu. Şimdiki Kızıltepe şehrinin yeri, Ğurs ve Tatlar da eskiden KİKAN egemenliğinde sayılıyordu. Arbaniler ve Xalecanlar da birlikte hareket ediyorlardı. Arbani Begleri ilk dönemlerde daha üst bir konumda idiler.

KİKAN AŞİRETİ KABİLELERİ VE YERLEŞİK OLDUKLARI KÖYLER

1. MALA RÜSTEM AĞA

-GİRBEŞKÊ

-EWİNA MEZİN

-SALIK

-KÂNİSPİYA JOR

Suriye'deki Köyleri: Tılgıdış, Şahmansur, Cınazi, Tılğezal

Rüstem Ağa ailesinin Kikan-topraklarına gelen ilk kişisi Bağdatlı Seyyid Rüstem'dir. Seyyid Rüstem'in 1700'lü yılların başında geldiği sanılmaktadır. Aşirete ilk geldiğinde Arapça konuşan ve dini irşadda bulunan Seyyid Rüstem, bir müddet sonra tüm çevrenin saygınlığını kazanır. O tarihlerde Kikan Aşireti'nin ağaları Mala Sarohan'dır. Aslen Arap Cuburi Aşireti'nin Mala Hal-lac kolundan olan Sarohanların bir müddet sonra aşiret ile araları bozulur. Kikan Aşireti'nin o tarihlerdeki 12 kabilesi liderlik için çekişir ve bir türlü anlaşamaz. Anlaşmazlık giderilemeyince 12 kabile reisi Seyyid Rüstem'in Ağa olarak kabul edilmesine karar verirler. Seyyid Rüstem bu görevi kabul etmez, ancak oğlu İsmail babasının muhalefetine rağmen ağalığı kabul eder. Diyar-bekir'e valiye gidilerek İsmail için ağalık fermanı alınır. Seyyid Rüstem bu duruma içerleyerek Bağdat'a geri döner. Oğlu İsmail ve ondan sonra da çocukları Kikan Ağası olurlar. Kikan'ın eski ağaları olan Mala Sarohan ise aşireti terk ederek Derik Sorkan aşireti civarına gider.

İlk zamanlarda Kikan Aşireti yazları Bingöl Yaylalarına gider, Bingöl'deki Kemala Aşireti de kışları Kikan topraklarına gelirdi. Bu geliş gidişlerin birinde Kemala Aşireti Siniki Aşireti Reisi Tavili Siniki'yi (Bertevil) öldürür.

Çıkan çatışmalarda Kikan'dan 9, Kemala'dan 99 kişi öldürülür. Kemala Aşireti Bingöl'e çekilir.

Kikan Aşireti'nden Osmanê Elixan tek başına Bingöl'e gide-
rek Kemala Aşireti'ne baskın yapar. Aşiret üyelerinin, yakınlar-
da bir düğüne gitmelerini fırsat bilerek çadırında uyuyan Kema-
la Aşiret reisi Bozbeg ve hizmetçisini öldürür. Bozbek'in ünlü atı
Kavreş'i de yanına alarak Kikan'a döner.

Bu tarihten sonra Kikan Bingöl'e, Kemala'da Berriyê'ye göç
etmez.

1890'lı yılların sonunda Kikan Ağası Reşit ve kardeşi Temir
Milli aşiret Reisi İbrahim Paşa ve onun adamı Huseynê
Qenco'nun talanlarını kaldırır. Bir diğer rivayete göre ise Hı-
lêliyê köyünde ikamet eden Hüseyne Qenco'nun akrabaları or-
takçı olarak üç koyun sürüsünü Kikanlılara verirler, ancak Temir
sürülere el koyar. Babasının öldürülmesi nedeniyle annesi BU-
HARÊ'nin, kanlılarından kaçırarak Kikan'a Derbesiyê'deki Ma-
la Musa'lara sığındığı ve 14 yaşında Kikan'da iken Müslüman
olan Yezidi asıllı Huseynê Qenco 'Ben de sizdenim götürdüğü-
nüz talanı geri verin' der, ancak Temir Ağa kabul etmez. İbrahim
Paşa ve Kikan aşireti içerisinde Kikan Ağalarına muhalif olan
Ağaların amcazadelerinin de desteğiyle Huseynê Qenco Kikan
Aşireti'ni basar ve üç sürüye karşılık çobanların eşekleri de da-
hil kırk beş sürü götürür. Temir Ağa vurularak yaralanır ve 3
gün sonra ölür. Arap Şammar Aşireti'nin desteğini alan Kikan
Aşireti tekrar Huseynê Qenco'ya saldırır. Savaşta 36 kişi öldürü-
lür. Reşit hastalıktan Temir ise aldığı yaradan dolayı aynı gece
ölür.

Aşiretlerin arasındaki bu talan ve öldürmelerle ilgili halen de
birçok olay anlatılmaktadır.

Huseynê Qenco'nun adamlarının Kikan'ın SMAİLÊ kabile-
sinden onyediyi kişiyi ve ayrıca Temir Ağa'nın kardeşi Abdurrah-
man'ın dört-beş yaşlarındaki oğlu Şükrü'nün ise kafasını kese-
rek öldürmeleri ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır.

Bir müddet sonra aralarında sulh olur ve Huseynê Qenco kı-
zını Kikan Ağası Mehmet Ali ile nişanlar, ancak kız nişanlı iken
intihar eder. Olayı soruşturan Huseynê Qenco iki yeğenini so-
rumlu tutarak öldürür. Kikanlılarla barışmalarına rağmen
Huseynê Qenco tedbirli davranmaya devam eder. Bir iş için Qe-
lendara Ağaları olan Mala Sado'ya gönderdiği oğlu Abdi'ye 'Ki-
kan'a uğrama' talimatını verir. Kikanlılar Abdi'yi karşılama çı-
kararak yemeğe davet ederler.

Geleneklere göre yemek davetini geri çevirmesi yakışıksız olduğundan Abdi işinin acele olduğunu, ancak dönüşte bir kahvelerini içeceğini söyleyerek yoluna devam eder. Dönüşte ikram edilen kahveyi içer, ancak içinde zehir olduğunu anlar ve arkadışına 'içme!' der. Yoluna devam eder ve Kasrı Qenco yakınındaki OLAKA köyünde takatsiz kalarak yere düşer, zar zor Hilêliye'ye yetişir; tüm saçları dökülür ve ölür. Çevredeki aşiretler tarafından ayrıntılarıyla anlatılan bu olayı Kikanlılar Kabul etmemekte ve böyle bir vakanın meydana gelmediğini iddia etmektedirler.

Huseynê Qenco, 1909'da Sultan Abdülhamid tahttan indirildikten sonra Viranşehirli İbrahim Paşa Milli ile birlikte takibata uğrar. Paşa Nusaybin'in güneyinde SAFAYA Tepeleri mevkinde hastalanarak ölür. Paşanın oğulları ve Huseynê Qenco tutuklanarak önce Diyarbakır'a sonra da Trabzon'a gönderilir. Huseynê Qenco Trabzon'dan döndükten bir müddet sonra ölür.

Öldüğünde karısı Yezidi ŞARQÎ Aşireti'nin XALTÎ koluna mensup ZİNA ALO ve üç kızı kalır. Oğlu yoktur. Kızlarından ikisi diğer karısındanır. Öldüğünde kızlarından Hacı Fatma Musul asıllı ADVANÎ Aşireti'ne mensup DEVECÎ Ailesi'nden biri ile evlidir. Advanilerin lideri ise XALEF EL ALO'dur.

Qenco'nun diğer kızı TÜRKİYE ise ŞİNİT isminde MUSLAVÎ (Musul asıllı) biri ile evlidir. ŞİNİT'in akrabası KEN'HUD MUSLAVÎ Kasrı Qenco'yu işgal ederek hak talebinde bulunur. HACI SİNANLAR (Ahmet Türk'ün babası) Ken'hud'u öldürerek Kasr'ı ele geçirir. ŞİNİT de Türkiye'yi boşar veya başka bir rivayete göre boşamak zorunda bırakılır.

Huseynê Qenco'nun dul karısı Zina Alo'yu Hacı Sinan'ın amcası ŞÊXO RESSO, Huseynê Qenco'nun kızı Medine'yi Hacı Sinan, diğer kızı Türkiye'yi ise Hacı Sinan'ın oğlu Abdülhalim nikahlar. Hacı Sinan ve oğlu Abdülhalim bacanak olurlar.

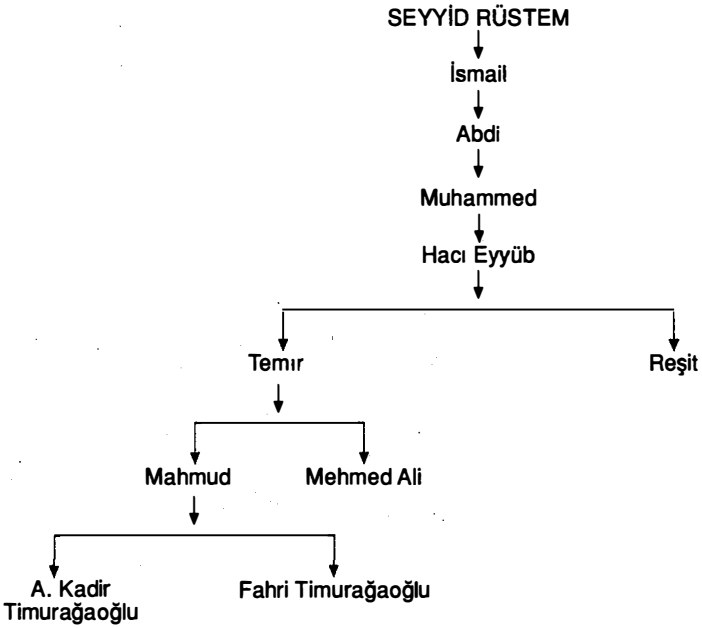
Ziya Gökalp'in Şaki İbrahim Destanı'nda bu olaylara karışan bazı kişilerden bahsedilmektedir. Bu kişilerden ŞÊXÊ BERHO, 'DODKAN Aşireti Liderleri olan Mala Xalef PAŞA Ailesindedir. BIŞAR AĞA ise Yezidi ŞARQÎ Aşireti'nden meşhur DERWÊŞÊ EVDÎ'NİN torunudur.

Mala Rüstem Ağa'dan Mehmed Ali Ağa 1911'de Balkan Savaşı'na ve 1914'te Erzurum cephesinde Rus savaşına katılır. Aynı aileye mensup Abdülkadir Timurağaoğlu 1977-1980 yılları ara-

sında Milli Selamet Partisinden Mardin milletvekilliği yapmıştır. Ailenin en ünlü şahsiyetlerinden biri de 20. yüzyılın başlarında yaşayan Reşid Ağa'dır. Reşid Ağa'nın Kahve Mırrası bütün Berriyê'de ün salmıştır.

Kikan Ağaları kendi aşiretlerinden misafirlere ikram etmek üzere bir yıllık ihtiyaç kadar kuzu ve belli bir oranda yardım (altın) alırlardı.

MALA RÜSTEM AĞA SOY AĞACI

2. SMAİLÊ (İSMAİL) KABİLESİ

-MEŞKOK

-REHANÎ

-BOĞAZI BIÇUK

SMAİLÊ'lerin Irak tarafından geldikleri ve ABBASÎ oldukları ileri sürülmektedir.

3. ŞUKURA KABİLESİ

-TILTIAİM

-TİBYAT

-MESQEYNTER

-BİRİK

-RASELHEMAM

MUSUL-BAĞDAT civarından geldikleri ve Kürt asıllı oldukları söylenmektedir. Tiltaim köyünde Muş'tan imam olarak gelerek köye yerleşen bir ailenin çocuğu olan Hüseyin Yıldız 1995-1999 yılları arasında Refah Partisinden Mardin milletvekilliği yapmıştır.

4. RAMMEKÂ KABİLESİ

-HARAMŞEDDAD

-AKREBİ

-XANİSOR

-MECBURİ

SURİYE'de KASÊ köyü

HASANKEYF-BATMAN civarında yerleşik RAMAN Aşireti'nden gelmedirler.

5. AZİZA KABİLESİ

-XIRABİLMÊ

-XIZNELAR

SURİYE'de Karman, Ğannani, Gırbeşk köyleri

CİZRE'den geldikleri ve Botan Mirleri ile akraba oldukları söylenmektedir. BOTAN Mirlerinin de aile adları Mirê Azizan'dır. Kabileye katılan bazı aileler ise Ağrı yöresinden gelmedir.

6. OMERÂ KABİLESİ

-TİLŞİREZ

-GUNDİK

SURİYE'de ÇATAL ve SELAMALEYK gibi yaklaşık 10 köyleri vardır.

IRAK'tan geldikleri söylenmektedir.

7. NECCARA KABİLESİ

-QLÊBİN

-ZORAVA

-MEWIJO

MUSUL'dan geldikleri ve Arap asıllı oldukları söylenmekte-

dir. Suriye'deki köylerinde yaşayanların bir kısmı Arap BEGGA-RA Aşireti'ne mensuptur.

8. SÎNKÎ KABİLESİ

-TUMIKA JOR

-TUMIKA JÊR

-DOKAN

SURİYE'de FEYZÊ SÎNÎKA köyü

Büyük bir çoğunluğu Batman civarında yerleşik SÎNÎKÎ Aşireti'nden gelmedir. MALA XATÊ de Siniki'dır. Bir kısmı ilk önce Mazıdağ'a bağlı Deşyan köyüne yerleşmiş, daha sonra da Tumika Jor köyüne göç etmiştir. Mala Xatêlerden Mahmut Duyan 1995-1999 yılları arasında DYP'den Mardin Milletvekilliği yapmıştır. A. Kadir Tutaşı ise 1994-2004 yılları arasında DYP'den seçilerek Mardin Belediye Reisliği yapmıştır.

9. BÎRHÎM ZERKÎ KABİLESİ

-HARAMHIDDAD

-SANDIKLI

SERHAT'tan MUŞ-VAN yöresinden geldikleri söylenmektedir.

10. ŞEKURÎ KABİLESİ

-ŞÊXREŞ

-KERENGO

Musul civarından geldikleri söylenmektedir.

11. HÎZKA KABİLESİ

-KARAKUYE

-HÊLÎYA

SURİYE'de BERKEVIR köyü

Musul tarafından gelmedirler. Hılvan-Siverek taraflarına İzol Aşireti'ne göç etmiş akrabaları vardır.

12. MÎRXANÎ KABİLESİ

-GIRMOZAN

-KANÎ SPÎYA JÊR

-GUNDIKÊ KORÎ

SURİYE'de XATUNÊ köyü

Musul civarından gelmedirler.

13. ALÎXANÎ KABİLESİ

-PİRMİR

-HEREMREŞ

-XIRBÊ BELEK

-QURRÊVİKE

SERHAT'tan Muş-Van civarından gelmedirler.

14. KOŞEKA KABİLESİ

-BELLE

-ÇA' BOL

SURİYE'de TILLELUN ve AVVAŞÎ köyleri

Bir kısmı Musul, bir kısmı ise Ağrı civarından gelme. Nusaybin civarında Bagoc ve Kertuven'de akrabaları var.

15. MALA SEĞO (MALA NESİR) KABİLESİ

SEĞO NESİR'ın oğludur.

-DERBÊSİYÊ

-WERDIMSÂ JÊR

-WERDIMSÂ JOR

HAZRO-LİCE arasındaki mıntıkadan gelmedirler.

Halen Kikan toprakları içerisinde dışarıdan gelip son yüzyılda yerleşen aileler de mevcuttur. Şemmoka köyünün sahipleri Hacı Abdullah Çelebi ailesi yüzyılın başlarında arazi alarak Mardin şehir merkezinden gelerek Şemmoka'ya yerleşmişlerdir. Aslen Badina köyünden Mardin'e geldikleri rivayet edilmektedir. Aileye mensup Beşir Çelebi 1983-1991 yılları arasında Anavatan Partisi'nden Mardin Milletvekilliği yapmıştır. Keferut Köyü'ne çok eski bir Süryani yerleşim birimidir. Köyde halen tarihi kalıntılar mevcuttur. 20. yüzyılın başlarında köyün arazilerinin tamamı Mardin'de yerleşik Süryani SAMO isminde bir şahısa ait iken sonradan arazileri Mardinli Zeki Eldem (Beyt Çeppe) almıştır.

Kefertut köyünde halen Midyat Estelli Müftüzade ailesinden bir kol, Karacadağlı, Arbani, Omeryan, Garzan ve Suriye'deki Arap Tuffehi Aşiretlerine mensup aileler yaşamaktadır. Küçük bir köydeki bu çeşitlilik zamanla bölgeye dışarıdan ne kadar fazla göç geldiğinin delilidir.

Kikan Aşireti'nin halen tamamı Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadırlar.

XALECAN AŞİRETİ

XALECAN ve KİKAN Aşiretleri Mardin ovasında bugünkü Kızıltepe ilçesinde yerleşik birbirine komşu iki aşirettir. Yüz yıllar önce iki aşiretin birleşik olduğu ve tek aşiret sayıldığı rivayet edilmektedir. Kızıltepe'nin batısından geçen ZIRGAN Çayı iki aşiretin sınırını oluşturur. Derenin batısı (Urfa istikameti) Xalecan, doğusu (Nusaybin istikameti) Kikan topraklarıdır.

Xalecan Aşireti'nin doğusunda Kikan, batısında SORKAN (Kasrı Qenco'dan itibaren), kuzeyinde İpek Yol (Mardin-Urfa yolu) ve Arbanı Aşiretleri bulunur. Güneyde ise Suriye içlerinde yaklaşık 5 km. lik alandaki köyler de XALECAN Aşireti'ne mensuptur.

Xalecanların Ağrı, Muş yöresinden HASENAN Aşireti'nden geldikleri çok yaygın bir rivayettir. Halen Muş'un Bulanık İlçesinde KARECİ isimli bir köy de bulunmaktadır. KARECİ ve XALECİ isimleri arasında da bazıları irtibat kurmaktadır.

Xaleciler bölgeye ilk geldiklerinde Koçer (göçebe) olarak DİNAİ Yezidi Kürt Aşireti'nin topraklarına yerleştiler.

Daha sonar Dinaileri bölgenin batısına sürdüler. Yaygın bir söylentiye göre de Hasan, Temır, Amer ve Hacı Derbas'ın kardeş oldukları ileri sürülmektedir. Ancak bu konuda ittifak mevcut değildir.

XALECAN AŞİRETİ'NİN TÜRKİYE'deki KÖYLERİ:

QUR'UNÊ

ELEDİZKÊ

MALA ELİKÊ

XANİKÂ

TAVO

CIRDO'Î

MEŞKOKA BIÇÛK

MEŞKOKA MEZİN

SINNARA

KAYNUN

DEMİRA

TİL EDES

BEKTAŞI
GIRBELLÊ
HÊŞERÎ
XIRABREŞ
CUMIKÊ
TIL 'ECKÊ
EMMO ERBAN
ERRADÊ
CIRNIKÊ
DUHÊL
DUKUKÊ
HIDDADÊ
ZED
EBUQITER
TEHTOKA MEZIN
TEHTOKA BIÇÛK
MUSTAFA MÎLİK
HEYTO
MEDÊ KERMIRAŞA
TIL ZÊRÎN
TOLIK
DAHŞIK
ŞEFELLORÎ
KARAKULAK
KULDUMAN
MELLEŞOK
XERABKURT
GOLLİYÊ
KOR USO
KUÇA GURA
ŞÊXANÎ
HECI MIHEMED
KERRİKÊ
MEZRÊ

DIBIRKÂ
DIĞÊ
HIMRAN
ŞEMİKA
XIRBÊ BELEK
ÇIZA VIZA
O'DA
MEHÊNA
ÇİPLAX
TAXIM
BOĞAZİ MEZİN
BOĞAZİ BIÇÛK
MESTA JÊR
MESTA JOR
DIKKÊ
DELLÊ
FERHOKÊ
ÇEL BÎRA
ÇELTÛK
BEŞİK

Kızıltepe'nin güney batısındaki Hêşeri köyünden Ceylanpınar'a kadar olan alanda 70 yıl öncesine kadar yerleşim birimi olmadığı, bu alandaki köylerin 1930'lardan sonra kurulduğu söylenmektedir.

XALECAN AŞİRETİ'NDEKİ BÜYÜK KABİLELER

1. AMERAKAN

SERHAT (Muş, Ağrı) yöresinden geldikleri söylenmektedir. Ailenin liderleri halen Karaboğa, Abdioğlu ve Aydoğan soyadlarını taşımaktadır.

Geçmişteki liderleri Süleymanê Taha'nın dedesi ABDÎYÊ MIHÊ'dir.

AMERAKA KÖYLERİ

TİL AÇK

DIĞÊ
ÇELTÛK
YENGİKO
GİRBÊL
CUMIK
XARABREŞ
AMMOARBAN
DUHÊL
O'DA

2. TEMEREKÂN

MALA MUSA: Eskiden tüm XALECAN Aşireti'nin Ağası MALA MUSA idi. Bölgeye HİNİS'tan gelen aile halen KILIÇASLAN soyadını taşımakta, EVDİLİMAMÊ ve REZZİK köylerinde oturmaktadırlar. Sultan Abdülhamid döneminde Mala Musalardan Osman Ağa Hamidiye alaylarında Binbaşı rütbesi ile görev yapmıştır. Bir hanımı Arap Cuburi Aşireti Şêxlerinden Mıslıt Paşalardandır. Kardeşi İbrahim ve kızkardeşi Xanse Hanım da ünlüdür. Xanse Hanım Viranşehirli İbrahim Paşa Milli'nin en gözde eşi ve oğulları Mahmud, Halil, İsmail, Humud ve Eyyub'un anneleridir.

Temerakalardan AHMEDÊ MUSA'yı, İbrahim Paşa Milli öldürttü. Huseynê Musa da Millilerden Temavi'yi öldürdü. Ahmedê Musa da, Huseynê Musa da çocuksuz öldüler.

MALA MUSA'dan önce Xalecilerin liderleri aslen Arap Cuburi Aşireti'ne mensup Sarohan (Mala Hallac) ailesi idi. Bu aile daha sonraları batıya Derik'e, Sorkan Aşireti'ne göç etti.

TEMEREKA KÖYLERİ

DERKA İSMAİL AĞA
REZZİK
KARA KULAK
HIDDEDÎ
ZEDÎ
EVDİLİMAM
DUKUK (Xalecan)
MEDE

MUSTAFA MILIK

EBU KATAR

KEFERTUT

İBRAHİMİYÊ

Avdılımam, Kefertut ve İbrahimiye Zergan Suyu'nun doğusunda olmalarına rağmen Xalecan'dırlar.

3. HASENEKAN

MUŞ yöresindeki Hesenan Aşireti'nden gelmedirler. Liderleri Hêşeri köyünde oturmaktadır. Bu aileye mensup (Mala DAVO)Ali Ertaş 1994-1999 yılları arasında Kızıltepe belediye Başkanlığı, kardeşi Ömer Ertaş ise 1995-2002 yılları arasında ANAP'tan Mardin Milletvekili seçilmiştir. Heseneka lideri MİRZA (Ömer Ertaş'ın dedesi), Arap Şammar Aşiret lideri Şêx Abıdıl Bışar'a haraç vermeyince koçer çadırında öldürüldü.

HASENEKAN KÖYLERİ

HÊŞERİ

MELLESOK

XIRBÊ BELEK 1

ŞEFFELOR

TILNIŞİR

XIRBÊ BELEK 2

MEHÊNA

DUHEL 1

4. DERBASİ (HECI DERBAS)

Aşiretin ilk lideri AĞRI TUTAK'tan gelen HACI DERBAS'tır. Hacı Derbas'ın Hasan, Hemed (Muhammed) ve Hüseyin isimlerinde 3 oğlu vardır. Ailenin liderleri halen Yiğit soyadını taşımaktadır. Derbasilerden İbrahimê Kado 1911'de Yüzbaşı rütbesini almıştır. İbrahimê Kado'nun dedesi Hasan'ı mera davası nedeniyle Arapların öldürdüğü söylenmektedir.

DERBASİ KÖYLERİ

BEKTAŞİ

SINNARA

CIRDO'İ

MEŞKOKA BIÇŪK

ALİ DIZIK

KUR'UN

KANUN

Cİ'OŞİ

MEŞKOKA MEZİN

Büyük Meşkok Köyünde geçmişte bir Ermeni Kilisesi olduğu da anlatılmaktadır. Bu köylerin haricinde birçok köy vardır ve bu köyler karma nüfusun olduğu köylerdir.

1920'li yıllara kadar Xalecan ve Kikan Aşireti'ne mensup olanların çok büyük bir çoğunluğu çadırlarda yaşamaktaydı. Kürtlerde ziraat yok denecek kadar az ve ancak ihtiyaçlarına yetecek kadardı. Kürtler, hayvancılıkla uğraşıyordu. Bölgedeki Hıristiyanlar yerleşik köylerde yaşarlarken Müslüman Kürtler göçebe olarak hayatlarını devam ettirmekteydi. Bugün mevcut olan TOLIK, DIKKÊ, GIRRIK, MESTA, DELLÊ ve ŞÊXANÎ gibi eskiden harabe olan köylerin önemli bir kısmı ise 1920'lerden sonra kuruldu. Traktör ve diğer tarım makinaları çıktıktan sonra ova kıymetlendi ve ziraat bugünkü durumuna geldi. Nüfusun esas çoğunluğu ovada değil dağ kesiminde yaşıyordu.

Ahali ürettiği hayvansal ürünleri çoğunlukla DEYRÊZZOR tüccarlarına satıyordu.

Cins at yetiştiriciliği ayrı bir statüydü. CIDRANÎ, SEGLAVÎ BESRÎ, HEMDANÎ USKAN, HEMDANÎ KURUŞ ve CIRABAN atları meşhurdu. Bu cins atlarla ilgili halk arasında halen birçok hikaye anlatılmaktadır.

Hacı Abbas Özkanlara ait CIRABAN bir cins erkek at, çiftleşeceği kısağın (dişi at) kendi annesi ile aynı renkte olması nedeniyle üzerine bir örtü örtülünceye kadar onla çiftleşmez.

MİLAN AŞİRETİ (MİLLÎ AŞİRETİ)

MİLAN (MİLLÎ) Aşireti Mardin ovasının en büyük aşiretlerinden biridir. Milli Aşireti başlıca iki kola ayrılır.

1. MİLLİYÊ KEBİR (BÜYÜK MİLAN-MARDİN MİLLİLERİ)

2. VİRANŞEHİR MİLLİLERİ

Mardin Millilerinin çok büyük bir kısmı Suriye'dedir. Hududun Türkiye (Mardin) tarafında 3 köyleri vardır.

-TİLŞE'İR

-ŞEVREŞKÊ

-ĞUBÊRÊ

Ğubêrê köyü Yezidi asıllıdır. Bu köylerin halen tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır. Aşiretin geçmişte, Suriye'deki liderleri Abdülkerim Salib ve Newafê Hesen'dir. Aşiretin Mardin şehir merkezine yerleşen kısmı Arapça konuşmaktadır.

Viranşehir Millileri araştırma alanımızın dışındadır.

DAKORİ AŞİRETİ

DAKORİ Aşireti Mardin şehrinin güneydoğusunda yerleşiktir. Mardin-Nusaybin yolunun İpek Yol ile kesiştiği noktadan Suriye'ye doğru olan kısmı Dakori topraklarıdır. Batılarında Tatlar ve Kikan, doğularında Mersiniyan, kuzeylerinde ise Qelenderan Aşireti bulunur.

Dakori Aşireti'nin çok büyük bir kısmı Suriye topraklarındadır. Suriye'de aşiretin; Kazabuke, Avenik, Hamdun, Tılhabes köyleri gibi yaklaşık 50 civarında köyü vardır.

Türkiye'deki köyleri:

-ZEDİYÊ

-CURNİK

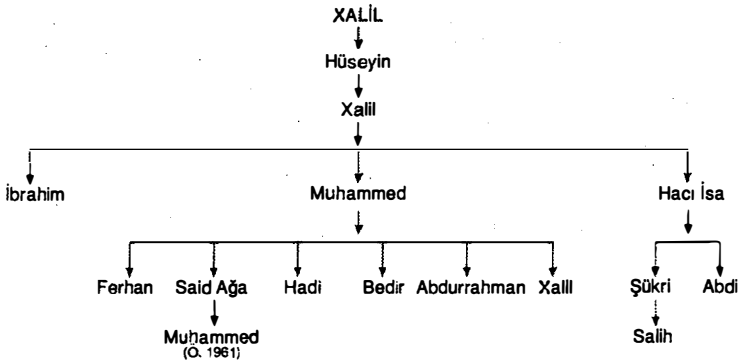
-DİBEK

DAKORİ Aşireti'nin Ağaları Mala Mihemed Ağa'dır. Mala Mihemed Ağa aslen Habezbeni Aşireti'nin Hoska Köyünde Mala Ali Bedri'ye mensuptur.

Ailenin, Mardin ovasına Hebızbını Aşireti'nin Hoska köyünden, Habezbeni'ye ise Doğubeyazıt-İran arasındaki Şahpesin bölgesinden geldikleri söylenmektedir. Ailenin 20. yüzyıldaki en önemli kişisi Said Ağa Dakori'dir. Said Ağa, Suriye'deki siyasal olaylarda aktif rol oynadı, 2 kez Suriye Parlamentosunda milletvekili olarak görev aldı. Said Ağa Dakori'nin oğlu Muhammed, 1961 yılında meydana gelen Amudê'daki sinema yangınında 50-60 kişiyi kurtardıktan sonra başına bir demir parçası düşünce öldü. Said Ağalar Suriye'ye yerleşince Dakori Aşireti'nin Türkiye'de kalan kısmının liderliği Zediyê (Alakuş) köyünde oturan Ferhanê Aziz'e (Ferhan Yıldız) geçti. Aslen Muş'tan gelen

DAKORİ AĞALARI MALA MUHAMMED AĞA

TATLAR

Yaklaşık birkaç yüz yıldır Mardin şehrinin güneyine yerleşerek hiçbir aşirete bağlı olmayan doğrudan Mardin'deki hükümet yöneticilerine bağlı olarak yaşayıp Arapça konuşan köylülere Tat adı verilmektedir.

Tatların konuştukları Arapça da kendine özgü bir lehçe olup bölgede konuşulan diğer Arapça lehçelerinden farklılık göstermektedir. Tatların tamamı Müslümandır.

Çevredeki aşiretler Tatları 'Aşir' olarak kabul etmemekte, Tatlar ise kendilerini 'Etrafı Şehir ve Hassı Hümayun' olarak tanımlamaktadır.

Tatların hududu kabaca Mardin Nusaybin-İpek Yol ayrımı ile Mardin-Kızıltepe-İpek yol ayrımı, Nusaybin-Kızıltepe yolu ve Mardin şehri arasındaki alandır. Tat köylerinin bir kısmı arazi olarak Milan Aşireti hudutları içerisinde kalmasına rağmen Tatlar, Milan, Kikan ve Cuburi Ağalarına teslim olmadılar. Ancak Mardin ovasının aşiret yapılanmasında eski tarihlerde Kikan ve Xalecan tek bir aşiret iken ayrılmış ve bu ayrılardan sonra Kikan Çırıkan ağaları, Tatlar ve Çurs Aşireti Köyleri ile birlikte hareket etmişlerdir.

Xalecan Aşireti ise Arbanilerle birlikte hareket etmiştir.

TAT KÖYLERİ

-GIRHERRÎNÊ

Köyde yaşayanların bir kısmı aslen Arap Hıyalî, bir kısmı ise Arap A'ffadî Aşireti'ne mensuptur.

-KAVS

-DİKUK

Köydeki aileler Arap Tayy, Beggara, Gesa, Beni Rabia ve Kürt Bahdîni aşiretlerine mensuptur.

-MUQBILA JÊR

Arap Kıçlanî Aşireti'ne mensupturlar.

-MUQBILA JOR

Arap Kıçlanî Aşireti'ne mensupturlar.

-SIKLAN

Büyük bir çoğunluk Kürt Omeryan Aşireti'nin Bêrtê köyünden gelmedir.

-TUMIKA JÊR

Mardin-Diyarbakır arasındaki Kürt Beravî mıntıkasından gelmeler.

-TILFEYZ

Kürt Beravî mıntıkasından gelmeler.

-BİRTAVA

-BOZKATIR

-SELAX

Köyde değişik yörelerden gelen aileler yerleşiktir. İbrahimê İsmail ailesi aslen Arap Cuburî Aşireti'ne mensuptur.

-MEZ'RA

Arap A'ffadî Aşireti'nden gelmeler.

-TIFFAHÎ

MALA BETTUS

ÇEÇENLER

Mardin Kızıltepe ovasındaki Çeçenler 1865 yılında Kafkasya'dan gelmişlerdir. Rus ordusunun Şeyh Şamil kuvvetleri ile yaptıkları savaşlarda milyonlarca Kafkasyalı Gürcü, Çerkez, Avar, Ubih ve Çeçen göç etmek zorunda kaldı. Osmanlılar bir

grup Çeçen'e de Kızıltepe'de arazi vererek yerleştirdiler. Çeçenlerin tamamı Müslümandır. Çeçenlerden Mecit Yücel Kızıltepe Belediye Başkanlığı yapmıştır.

MENDİLKÂNİLER

Mendilkani Aşireti'nin bilinen başlıca köyleri şunlardır:

1. MENDİKÂ (Ğurs'tadır)
2. MENDA (Karacadağ'dadır)
3. MENDÊLA (Mazıdağ'dadır)

Mendilkaniler asıllarının Bağdat'tan geldiğini, ilk olarak Mazıdağ yakınlarındaki Mendala'ya yerleştiklerini ve daha sonra buradan dağıldıklarını söylemektedirler. Mendilkanilerin 1915 yıllarındaki lideri ŞÊXMUSÊ FEREC BEG'dir. Şêxmusê Ferec Beg 1915 yılı olaylarında arkadaşları ve dostları olan bazı Ermenileri himaye etmiştir. Mardin Katolik Ermenilerinden Corc Uğurgel'in annesinin babası olan Mala Yunankê'den Yusuf'u ve ailesini korumuştur. Aynı yıllarda Corc Uğurgel'in babasının babası (dedesi) olan Süleyman ve dört oğlu ise öldürölmüş, Corc Uğurgel'in babası Mansur ise olaylar esnasında Savur'un Dengizan Köyünde semercilik yaptığından kurtulmuştur. Mardin'deki Protestan misyonerlerinden Miss Duvi ve Miss Frengé katliamdan kurtulan Hristiyanları Çeçen çetelerine kişi başı beş altın vererek Şengal Dağı'na, Yezidi Ağa HEMÊ ŞÊRO'nun yanına göndermişlerdir. Hemê Şêro tüm baskılara rağmen Hristiyanları teslim etmemiş ve olaylar yatışınca kadar muhafaza etmiştir.

NUSAYBİN AŞİRETLERİ

Nusaybin'n doğusunda yerleşik olan ve Nusaybin ilçe hudutları dahilindeki Kasıkâ, Sencaqa Xalef Ağa, Dasıka, Butıkâ, Hammıkâ gibi aşiretler Hevêrka Konfederasyonuna bağlı olduklarından Hevêrka'nın merkezi olan Midyat ve Midyat aşiretleri kısmında incelenmiştir. Aşağıdaki aşiretler Nusaybin'in batısında Mardin ile Nusaybin arasında yerleşiktirler.

1. NUSAYBİN ŞEHİR MERKEZİ:
2. MİRSİNİYAN
3. BUBİLAN
4. DEYRZENDİYK (PİNARALİ)
5. OMERYAN
6. TEMİKÂ
7. İSTİLİLÊ (AKARSU) KÖYÜ
8. KOÇEKÂ
9. DARA KÖYÜ

1. NUSAYBİN ŞEHİR MERKEZİ:

NUSAYBİN şehri dünya tarihinin en eski yerleşim birimlerinden biridir. Ancak Nusaybin'in talihsizliği birçok kez el değiştirmiş olması ve içinde yaşayan halkların bir süreklilik arz etmemiş olmasıdır. Bu nedenledir ki son dönemlere ciddi bir kent kültürü intikal edememiş, şehir büyük bir köy görünümünde kalmıştır.

1900'lü yılların başında Nusaybin şehrinde yaklaşık 500 kişilik bir Yahudi Kolonisi de yaşıyordu. İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte bu koloni İsrail'e göç etti. Süryani nüfus da çok azaldı. Geçtiğimiz yüzyılın başlarında yaklaşık 2000 nüfusa sahip Nusaybin merkezinde yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu Mardin şehrinden gelerek Nusaybin'e yerleşen ailelerden oluşmaktaydı. Şehir halkı bu nedenle Arapça konuşuyordu. Kürt asıllı olup Nusaybin'e yerleşen aileler de bir kuşak sonra Arapça öğrenip, konuşuyorlardı. 1950'li yıllardan sonra tam tersi bir süreç yaşanmış ve şehre yoğun bir Kürt göçüyle Nusaybin halkının çok büyük bir kısmı Kürtçe konuşan bir şehir haline gelmiştir.

NUSAYBİN MERKEZDEKİ AİLELER:

-BEYT GOZÊ (BEYT ABDÜLKADİR PAŞA) Bu aileden Kemal Göze Nusaybin Belediye Başkanlığı yapmıştır. Aslen Mardinlidirler. Arapça konuşmaktadırlar.

-BEYT HACKERMO MÜNGAN ve MUSAOĞLU soyadını taşımaktadırlar. DYP Mardin Milletvekili Metin Musaoğlu bu ailedendir. Aslen Mardinlidirler. Arapça konuşmaktadırlar.

-BEYT NICMÊ Yıldızoğlu soyadını taşıyan aile aslen Mardinlidir. Yusuf Yıldızoğlu 1984-1989 yılları arasında Nusaybin ANAP'tan Belediye Başkanlığı yapmıştır. Arapça konuşmaktadırlar.

-BEYT CEMELÎ Aslen Mardinli olup Erdeve soyadını taşımaktadırlar. Arapça konuşmaktadırlar.

-BEYT KADFO Aslen Estelli olup Acet soyadını taşımaktadırlar.

-MALA FİNNİKÊ Kürt asıllı, Botan'lı olan aile Ünverdi soyadını taşımaktadır.

-MALA GENCO ailesi Gencoğlu soyadını taşımaktadır.

-MALA HACI HİSO OSO Mardin, Golliye'den gelmedirler.

-MALA XİDİRÊ HADÊ Midyat'tan gelmedirler.

-MALA SİLÊMANÊ BOTÎ Botan'dan gelmedirler.

2. MİRSİNİYAN (MİR SİNAN)

Bütün eski kaynaklarda ve Osmanlı Devleti'nin 1524'ten itibaren kayıt altına alınan Tapu Tahrir Defterleri'nde aşiretin adı MİR SİNAN olarak geçmekte ancak aşirete adını veren Mir Sinan'la ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

Bazı kaynaklar MİRSİNÎ, DEYRZENDÎQ, BUBÎLAN ve TEMİKÂ aşiretlerinin 400-500 yıl önce tek bir aşiret olduklarını ve ortak isimlerinin de PİNARALÎ olduğunu ileri sürmektedir.

MİRSİNİYAN Aşireti Nusaybin'in batısında yer almaktadır. Mirsiniyan Aşireti'nin batısında Dakori Aşireti, doğusunda Bubilân Aşireti, kuzeyinde Qalendera ve Omeryan aşiretleri bulunur. Güneydeki sınırı Suriye içlerine uzanır. Aşiretin ana gövdesi Suriye topraklarında olup, Suriye'de yaklaşık 40 köyleri vardır.

TÜRKİYE'DEKİ KÖYLERİ:

-KUCIKA

-GUNDİKÊ EBDURREHMAN

-QESRA EHMEDE XÊRO

MİRSİNİYAN Aşireti'nin ilk ağaları Irak'tan geldikleri söylenen Mala CUM'A'dır. Son yüzyıldaki liderleri ise MALA XALLO'dur. (MALA XALLÊ KELEŞ). Ağaların merkez köyü Qesra Ahmedê Xêro'dur. Aşiretin son yüzyılda (1940'lı yıllara kadar) Suriye'deki lideri ise Avdiyê Xallo'dur. Avdiye Xallo'nun eşlerinden biri Omeryan Ağası Ahmedê Süleyman'ın kız kardeşidir. Aşiretin tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

3. BUBILAN

BUBILAN Aşireti Nusaybin'in batısında yer almaktadır. Köylerinin çoğu Nusaybin-Mardin yolu (İpek Yol) üzerindedir. Suriye'de de aşiretin birçok köyü vardır. Bubılan Aşireti'nin batısında Mirsini Aşireti, doğu ve kuzeyinde Koçeka Aşireti bulunmaktadır. Güneyde ise aşiretin toprakları Suriye içlerine kadar uzanmaktadır.

TÜRKİYE'DEKİ KÖYLERİ:

-ZORAVA

-QESRA

-MENDÊRA

-CUVA

-SİRÊCKÊ

-SARINCÊ

-GURIK

-HATXÊ

-HABİSÊ

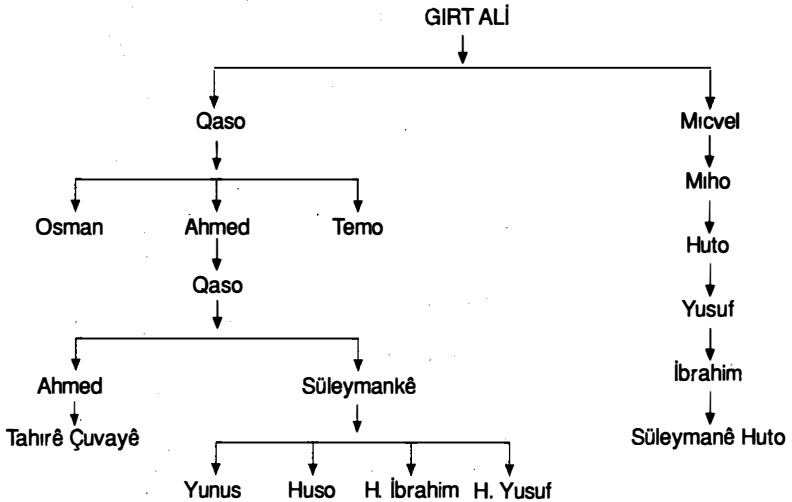
BUBILAN isminin kesin olarak nereden geldiği bilinmemektedir. Bazıları Bubılan isminin Kürtçe 'Bûn Bela' (Bela oldular) dan geldiğini öne sürmektedir. Kuzey Azerbaycan'da birçok kabilenin dört bir yana göç ettiği Arran şehrindeki 'Babil Alan' (Alan Kapısı) kelimesi de Bubılan'ı çağrıştırmakta ancak bu konuyla ilgili net bir ilişki tesbit edilememektedir.

Bubılan Aşireti'nin ilk ağaları Sireçkê köyünde oturan Mala Huseynkê Osman'dır. Sonraki Ağalar Mala Qaso'nun ilk dedesi Girt Ali önce Gurikê köyüne gelir. Ailenin bir kısmı Habisê'ye yerleşir. Qaso, Huseynkê Osmanlarla anlaşamaz ve onlarla çatışarak Kürtçe 'Zorla kurulan köy' anlamına gelen Zorava'yı kurar.

Huseynkê Osmanlar köye Kürtçe hayvan pisliği anlamına gelen Gundikê Rêxê adını koyarlar. Mala Qaso zamanla aşiretin liderliğini ele geçirir. Zorava, Bubılan Aşireti'nin merkez köyü olur. Aşiretin geçtiğimiz yüzyıldaki en ünlü lideri Tahirê Çuvayî'dir.

Bubılan Aşireti'nin nereden geldiği ihtilaflıdır. Bazıları İran'dan geldiklerini, bazıları da Derik-Viranşehir yöresinden Rutan Aşireti'nden geldiklerini ve Yezidi asıllı olduklarını öne sürmektedir. Aşiretin halen tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

MALA QASO SOY AĞACI

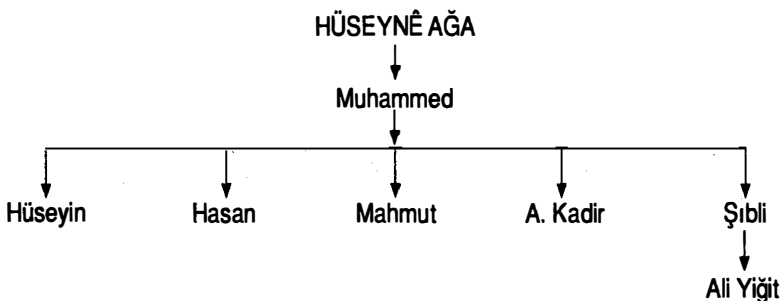
MNG Genel Müdürü ASLAN KUT da Mala Qasolar'dandır.

4. DEYRZENDİYK (PİNARA)

DEYRZENDİYK Köyü Nusaybin'in batısında yer almaktadır. Çevredeki aşiretlere bağlı olmayıp müstakildir. Eski Pinara (P1-

nar Ali) Aşireti'ne bağlı bulunduğu ve en eski liderlerinin MİR-HAM olduğu söylenmektedir. Köyün şu anki liderleri MALA HUSEYNÊ AĞÊ'dır. Ailenin Irak tarafından geldiği söylenmektedir. 1991-1995 yılları arasında HALKIN DEMOKRASİ PARTİ-Sİ'nden (HEP) Mardin milletvekilliği yapan ALİ YİĞİT bu ailedendir. Köyün tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır.

DERZEYNDIYK SOY AĞACI

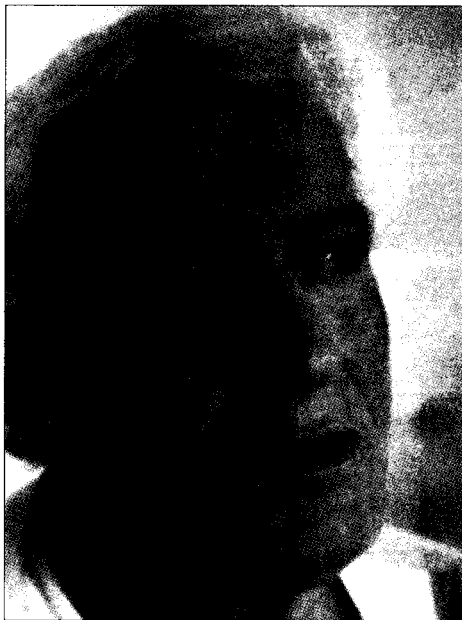
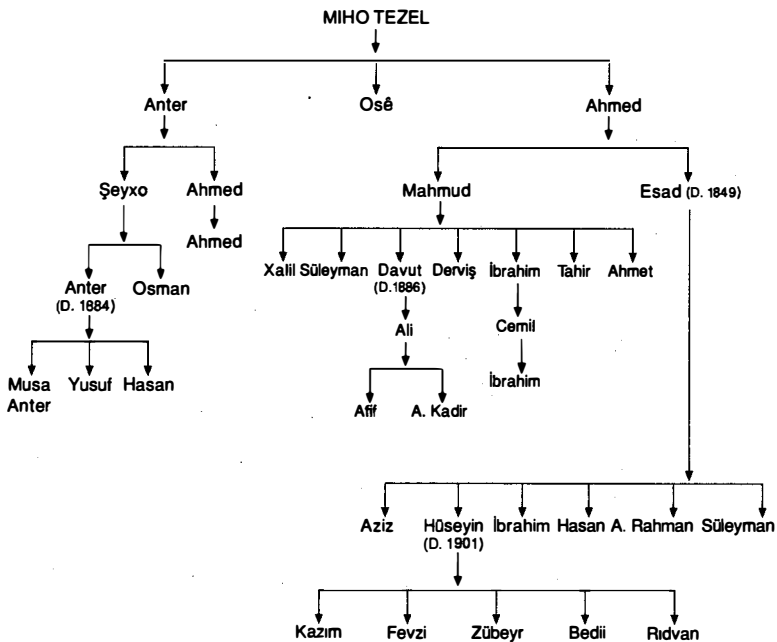
5. TEMİKÂ

Temika Aşireti Nusaybin'in batı ve kuzey batısında yer almaktadır. Omeryan Aşireti ve İstililê (Akarsu) köyü ile komşudur. Aşiretin merkezi Türkiye'de bulunan Zıvıngê köyüdür. Diğer tüm köyleri ise Suriye'dedir. Suriye'deki en önemli köyleri Talikê, Xerap Kurt ve Gırbavî'dir. Temika Aşireti'nin ağaları Mala Miho Tezel'dir. Aileye adını veren Miho Tezel'in bölgeye Botan'dan, Botan'a da Irak'tan geldiği ve Bermeki asıllı olduğu rivayet edilmektedir. Temika Aşireti önceleri Pinara (Pınar Ali) Aşireti'ne bağlıydı. Sonraları PİNARA ile çıkan bir çatışmada adam öldürerek onlardan ayrıldılar.

Temika Aşireti'nin en ünlü kişisi yazar ve siyaset adamı Musa Anter'dir. Geçtiğimiz yüzyılda en önemli liderleri Suriye'de yaşayan İbrahimê Mahmud, Tahirê Mahmud, Dervişê Mahmud ve Hüseyne Es'ad'dır. Aşiretin tamamı Müslüman olup, Kürtçe konuşmaktadır.

TEMIKÂ'NIN SOY AĞACI

MUSA ANTER

6. OMERYAN

OMERYAN Aşireti tüm bölgenin en büyük aşiretlerinden biridir. Omeryan isminin bölgenin Hazreti Ömer zamanında Müslüman olmasıyla ilintili olduğu, o tarihlerde büyük bir kısmı Ermeni olan halkın din değiştirerek Müslüman olduğu ileri sürülmektedir. Ancak bu konuda da tam bir ittifak mevcut değildir.

Aşiretin isminin halk arasında kullanılış şekli de farklılık göstermektedir. Bazı yörelerde ve genellikle dağ kesiminde 'Omer-yan' ismi kullanılırken, özellikle ovada 'OMERİ' diye adlandırılmakta; bazı eski Osmanlı kayıtlarında ise 'OMERGAN' ifadesine rastlanılmaktadır.

Omeryan Aşireti'nin sınırı Mardin-Midyat karayolunda HOP Geçidinden başlar ana yolu takip ederek Masertê (Ömerli) ilçesini içine alarak, Midyat'a 15 km. mesafedeki Ziyaret köyüne kadar devam eder. Bu yolun güneyi (sağ tarafı) Nusaybin ovasına kadar tamamen Omeryan Aşireti'dir. Bir başka tanımlama ile yolun güneyindeki dağlık kesim Omeryan Dağı sayılır.

Aşiretin köyleri ovada son bulur. Aşirete bağlı köylerin büyük bir kısmı Ömerli ilçesine, bir kısmı Midyat'a, bir kısmı Yeşilli'ye, bir kısmı ise Nusaybin'e bağlıdır. Son yıllarda aşiret nerede ise yarı yarıya Nusaybin ve Kızıltepe'ye oradan da İzmir ve Beyrut başta olmak üzere büyük metropollere göç etmiştir. 1991 yılında Mardin Milletvekili seçilen ve milletvekili iken Batman'da öldürülen Mehmet Sincar, 1999-2009 yılları arasında Kızıltepe Belediye Başkanlığı yapan karısı Cihan Sincar, Nusaybin Belediye Başkanlığı yapan Hasan ve Müslüm Yıldırım kardeşler Etman Ağa ailesindendir.

OMERYAN AŞİRETİ'NİN KÖYLERİ:

RISSİN

TERE

XIRBÊ ŞÊX MEHMÛD

XANÊ SORA

ŞÊXKIR

TAQE

XIRBEBELLİK

RIŞWANÊ

KEFSANNOR
HACIYA
MARMARÊ
BÊRTÊ
KUDÊ
KURRIKMETTINA
REZZIKAXERABO
GOLÊ
REKKÊ
MISTÎNÊ
MUDÊ
KERSIVAN
XIRBAKERMÊT
SADA
FAFÊ
KERMÊTÊ
ZEHNÎ
MERCÊ
APPIYÊ
MERZIKAN
TUXUS
XAZNÊ
GEWRIK SINDÎ
KANIYA ŞÊX
MESKEN
ÇALÊ
BAYDARMEMO
CIBBILGIRAV
SUWAYÊ
XIRBÊ
KOZÊ
TALATÊ
TINAT
DÊRCEMMÊ

SİTA
XIRBAKKÂ
BIZGUR
XERABREŞK
QANÊSOR
ÇİNATÊ MIHO
XIRBÊ QAPLO
CİNATA HISO
ELUCA
XIRBÊ MAMİTÊ
KURİMA
XUWARİXÊ
QURDÎŞÊ
QESRİKÊ

SADA köyünün aslı GERGERÎ Aşireti'dir. Gergerilerin en ünlü kişisi Botan Miri'nin silahşörlerinden olan Sadunê Nuhê Gergeri'dir. Midyat Arnas Aşiret reisi Mihemedê Şero'yu öldürmüştür.

Omeryan Ağaları olan Etman (Osman) Ailesinin kökenleri ile ilgili değişik iddialar mevcuttur. Bazıları Aşiretin bilinen ilk atası SAVM'ın, Arap FED'AN Aşireti'nin Ruvela Kabilesine mensup olduğunu, bazıları SAVM'ın Kürt Kara Tajdin'in kardeşi Mir Seyfeddin olduğunu, bazıları ise Savm isminin aslının Savme olup, Savm'ın Ermeni asıllı olduğunu ileri sürmektedir.

Bir hayli yaygın olan söylentiye göre Savm ilk olarak Tınat köyüne yerleşir ve orada kendine bir ev inşa eder. Kasra Savme diye tabir edilen ev halen Tınat köyündedir.

Savm'ın kahyasının ismi ise Del'dir. Bir müddet sonra ağıldaki koyunların eksildiğini gören Savm kahyası Del'i pusuya yatırır.

Geceleyin ağıla giren kişiyi Del vurarak öldürür. Gece karanlığında vurulan kişinin Savm'ın oğlu olduğu ortaya çıkınca Del köyü terk eder. Halen de Omeryan köylerinin bir kısmı bu Del'in soyundan olup onlara Delliki denilmektedir.

DELLİKİ KÖYLERİ:

GOLÊ

DERCEMMÊ

XANISORÊ

XIRBÊ MAMITÊ

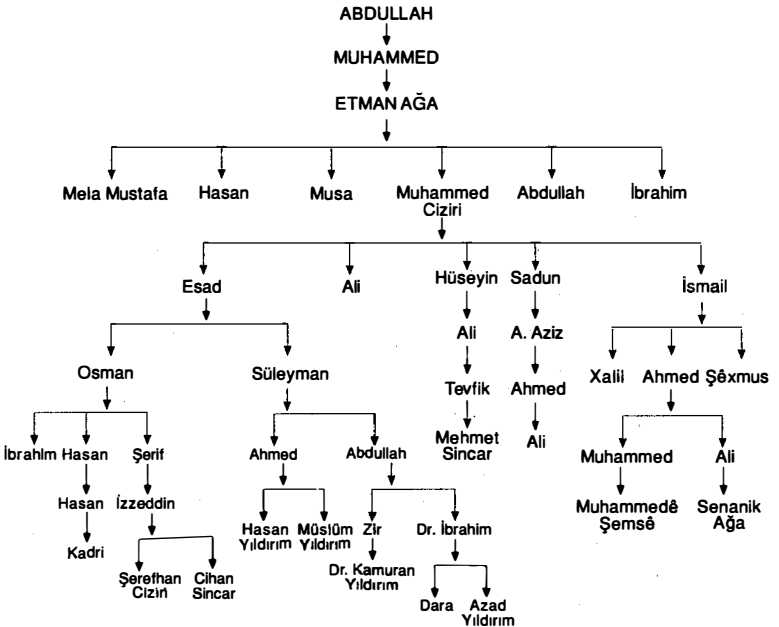
RIŞWANÊ

XUWARÎXÊ

Rivayetlere göre ETMAN (OSMAN) Ağa'nın 12 oğlu vardır. Botan Miri, Omeryan'ı ziyaretinde Etman Ağa'nın misafiri olur. 'Ağa oğullarının zekatı yok mudur?' diye söyleyince Etman Ağa 'hepsi sana feda olsun Mirim' der.

Mir Etman'ın oğullarından Muhammed'i alarak beraberinde Cizre'ye götürür. Rivayete göre Muhammed Cizre'de 7 yıl kalır. Omeryan'a döndüğünde Cizreli Muhammed anlamında Mihemedê Ciziri denilmeye başlanır. Etman (Osman) Ağa'nın hanımlarından birinin Cizreli diğerinin ise Talatêli olduğu Muhammed Ciziri'nin annesinin Cizreli, Mela Mustafa'nın annesinin ise Talatêli olduğu söylenmektedir.

OMERYAN AĞALARI ETMANKİLERİN SOY AĞACI

ETMAN (OSMAN) Ağa Tınat köyünde oturmaktaydı. Talatê köyünde Mala Mahmud adlı aile ile ihtilaflıydı. Bir bayram günü Mala Mahmud (Mahmud Ailesi) barışmak üzere Etman Ağa'nın yanına gelmek ister. Etman'ın oğlu Mele (Molla) Mustafa Babasından Mala Mahmud için bext (eman-güvence) alır. Mala Mahmud bayramlaşmaya geldiğinde Etman Ağa bextini bozarak gelenleri öldürür. Bir başka rivayete göre ise öldürmez, ancak hakaret eder.

Etman'ın oğlu Mela Mustafa bu duruma çok kızarak babasına darılır ve Mala Mahmud'un yanına Talatê'ye gider. Talatê köyünde Mala Mahmud'un, yani MAHMUDKİLERİN lideri olur ve bir müddet sonra da çıkan çatışmada babası Etman Ağa öldürülür. Etman Ağa'nın ÇALÊ yolunda SERÊKANİYÊ mevkiinde oğlu Mela Mustafa'nın da aralarında bulunduğu Talatêliler tarafından öldürüldüğü, Mela Mustafa'nın Talatêlileri 'Laşê Axê xera nekin' (Ağanın cesedini bozmayın) cesede hakaret etmeyin diye ikaz edince köylülerin Mela Mustafa'ya 'pişman mı oldun' diye sormaları üzerine bu olaydan sonra Mela Mustafa'nın, MELA POŞMAN (Pişman Hoca) olarak anılmaya başlandığı anlatılmaktadır.

Meşhur Mardin Tarihinin yazarı Abdüsselam Efendi'nin kayıtlarına göre ETMAN AĞA 1780'lerde hayatta bulunmaktadır.

Bir müddet sonra Mela Mustafa'nın çocukları METİNA Köyüne yerleşir, Etman Ağa'nın oğlu İbrahim ise Çalê'de kalır.

Bütün Omeryan Aşireti Etman Ağa'nın oğulları arasındaki bu ihtilaftan sonra Etmanki ve Mahmudki olarak ikiye bölünür. Rivayetlere göre Muhammed Ciziri Mardin'de ölür.

Etman Ağa'dan sonra, aşiretin Etmanki kolunun ağalığını yapan Muhammed Ciziri'nin ölümünden sonra en ünlü oğlu SADUN AĞA'dır. Sadun Ağa'nın Botan Miri Bedirhan Beg'i desteklediği ve 1847 yılında Bedirhan Bey Osmanlı kuvvetlerine yenilince Botan Beyi'nin bir diğer destekçisi Hakkarili Nurullah Bey ile birlikte Bulgaristan'ın Rusçuk şehrine sürgün edildiği ve Rusçuk'ta on yıl kaldıktan sonra döndüğü ailesi tarafından anlatılmaktadır.

Sadun Ağa sürgünden döndükten iki yıl sonra hala anlatılmakta olan İSTİLİLÊ olayı meydana gelir. Köylüleri egemenliği altına almak isteyen Sadun Ağa İstirilê Camisi'nde bir rivayete göre 40, bir başka rivayete göre ise 22 kişiyi öldürür. Ölû sayısı-

nı 22 olarak nakil edenler ölü ve yaralılarla birlikte toplam sayının 40 olduğunu ileri sürmektedir. Bir rivayete göre ise SADUN AĞA BAMIDÊ Köyünde oturan KOÇEKÂ Ağası Hacı Osman'ın kendisine boyun eğmesini tabi olmasını ister. Hacı Osman kabul etmez. Sadun Ağa'nın Kevirê Bukâ mevkiinde Êlxê adında yaşlı bir kadın önünü keser ve başındaki tülbendini çıkararak Sadun Ağa'nın başına koyar ve "Ağa Hacı Osman'ı bırak İstîlîlîliler köpeklerini Sadun diye çağırıyorlar. Önce onları temizle" der. Kendisi ile zıtlaşarak İstîlîlî'ye sığınan Hopo ve Şêxo adlı akrabalarını barındırdıklarından dolayı da zaten İstîlîlîlilere kızgın olan Sadun Ağa adamlarını toplayarak İstîlîlî'ye saldırır. Savaş bir gün bir gece devam eder. Sadun Ağa'nın adamlarından 21, İstîlîlîlilerden ise 19 kişi öldürülür, ancak Sadun Ağa İstîlîlî'yi egemenliği altına alır. Bir muddet sonra tutuklanan Sadun Ağa Diyarbakır hapishanesinde ölür.

Etmankilerin daha sonraları liderliğini Muhammed Ciziri'nin oğlu OSMAN Ağa ve onun da oğlu Hasanê Osman yapar. Ahmedê Süleyman'ın 1918-1919 yıllarında Hasanê Osman'la çatışması üzerine üç amcası oğlu Ahmedê Süleyman'a geçer. Hasanê Osman'ın ailesi Hevêrki Alikê Battê'den yardım ister.

Alikê Battê aşiret kuvvetleriyle birlikte TINAT köyünü ele geçirir ve Ahmedê Süleyman'ı alt eder. Ancak Alik'in güçlenmesinden endişeye kapılan HESAR, KOSE, DÊREVERÎ ve MAHALMÎ Aşireti'nin İSA BEGÎ kısmı hükümet kuvvetleriyle birlikte Alik'e saldırarak ALİK'i öldürürler. Ahmedê Süleyman tekrar güçlenir.

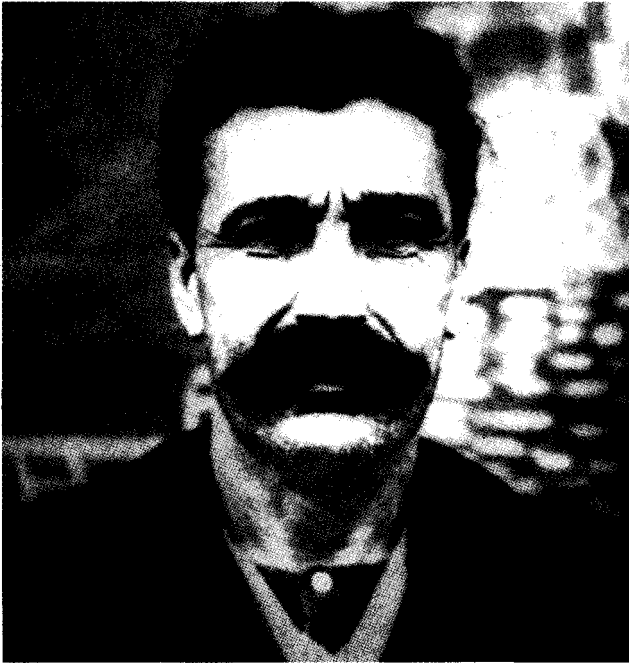
Mustafa Kemal'in Şeyh Said olayından sonra 1926'da bölgedeki tüm aile ve aşiret liderlerini hükümet karşıtı veya hükümet yanlısı ayırımı gözetmeksizin sürgün etme kararından sonra Ahmedê Süleyman sürgüne gitmemek için Suriye'deki Fransız yönetimine iltica eder. 1928 Affı ile geri döner.

Etmankiler bir muddet sonra kendi içlerinde tekrar iktidar mücadelesine başlarlar. Mala İSMAİL (Cumhuriyetten sonra 1929-1930) ALİYÊ AHMEDÊ İSMAİL (Senanik Ağa'nın babası) liderliğinde Ahmedê Süleyman'a karşı koyarlar. Muhammedê Ahmedê İsmail, AHMEDÊ SÜLEYMAN'ın kardeşi HUSEYN'i öldürür. Ahmedê Süleyman'da Muhammedê Ahmedê İsmail'i öldürtür. Aliyê Ahmedê İsmail ağabeyinin intikamı için tekrar Ahmedê Süleyman'la çatışmaya başlar. Aliyê Ahmedê İsmail ile hükümet kuvvetleri arasında meydana gelen çatışmalarda yüz-

lerce kişi ölr. Ahmedê Süleyman hükümet kuvvetlerini destekler. Aliyê Ahmedê İsmail ve arkadaşları öldürölür. Aliyê Ahmedê İsmail'in de aralarında olduğu 14 kişinin başları kesilir ve kesik başlar Omeryan köylerinde gezdirilerek teşhir edilir. 14 kesik başı İstilê imamını yıkayarak toprağa verir.

Ahmedê Süleyman ve kardeşleri 1942-1943 yıllarında Denizli, Isparta ve Afyon'a sürgün edilirler. Ahmedê Süleyman sürgünden döndükten sonra 1954 yılında TINAT yakınlarındaki geçici jandarma karakoluna çağrılır. Gece karakol çıkışında feci şekilde dövölür, hastahaneye kaldırılır bir müddet sonra da ölür.

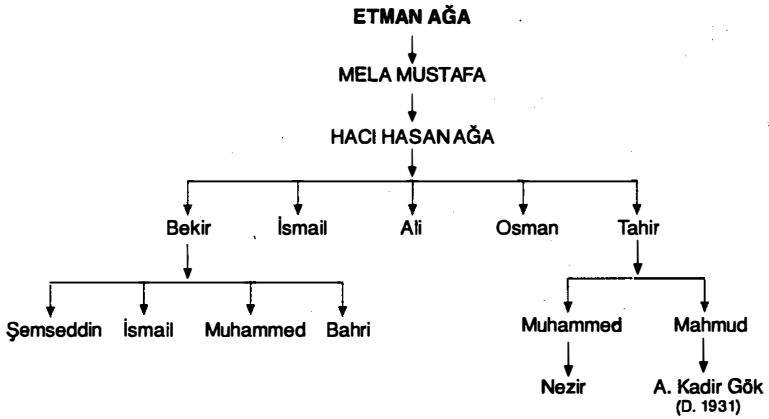
OMERYANLARIN MAHMUDKİ kolu ise Metina'da yerleşiktir. Ancak bir müddet sonra Hacı Hasan Ağa'nın oğlu Hacı Bekir Ağa RISSİN köyüne yerleşmiştir. Hacı Hasan Ağa'nın Bekir, Tahir, Ali, İbrahim, Osman ve Muhammed Said isimlerinde altı oğlu vardır. En ünlüsü Hacı Bekir Ağa'dır. Hacı Bekir Ağa Hac'da vefat etmiştir.

AHMEDÊ SÜLEYMAN (YILDIRIM)

MAHMUDKİLERİN SOY AĞACI

OMERİYAN Aşireti kültürel ve folklorik özellikleri ile de çevredeki diğer aşiretlerden farklılıklar gösterir. Aşiretin içinde kemençe (nahora-rebab) çalanlar ve mırıblara daha alt bir sınıf gözüyle bakılırken saz (bağlama) çalanlara ve dengbêjlere bu gözle bakılmamakta ve görece saygın kişiler olarak kabul edilmektedir.

Aşirete mensup ünlü ses ve saz sanatçılarıyla dengbêjlerin bazıları şunlardır: TINATÊLÎ AHMEDÊ GULÊ, ŞUKRİYÊ FAFÊ, CİBBİLGİRAVLI USIVÊ ÇELEBÎ, DEHAMO ve ÇAÇANO, BEZEKELÎ SİLÊMANÊ ELÎ, HABİSELÎ iki kardeş HUSEYİNÊ OMERÎ ve XIDİRÊ OMERÎ, QORDİSELÎ YEKBUN SÎNCAR ve TINATÊLÎ ROJÎN

Suriye’de ünlü bir operet olan MİZGİN de BERTÊLÎdir.

7. İSTİLİLÊ (AKARSU) KÖYÜ

İstililê köyü Nusaybin’in kuzeybatısındadır. Etrafı Omeryan Aşireti ile çevrili olmasına rağmen Omeryan aşiretine bağlı olmayıp, bağımsızdır. İstililê, çevredeki aşiret ve ağalardan hangisi güçlü ise onunla ittifak kurarak ayakta kalmaya çalışan bir siyasetin takipçisi oldu. En eski sakinlerinin Ermeniler olduğu ve şimdiki caminin ise kiliseden çevrildiği rivayet edilmektedir.

İstililê camisinin kitabesinde camiye inşa edenin Ahmed İbni Hasan İbni İsa olduğu ve caminin Hicri 916 (Miladi 1510) yılında inşa edildiği yazılmaktadır. İstililê’de bir zamanlar 5 tane su lu değirmenin bulunması İstililê’yi çevrenin merkezi konumuna getirmiştir.

İSTİLİLÊ'DEKİ AİLELER:

1. MALA MIHEMED BEG

Büyük bir çoğunluğu din adamı, imam olan ailenin Omeryan Aşireti'ne bağlı Tınat köyünden geldikleri söylenmektedir.

2. MALA BİRHİMÊ XALEF

Cizre Serê Kani mıntıkasından geldikleri söylenmektedir.

3. MALA MIHO ELÎ

Savur'un Erbil köyünden geldikleri ve geldiklerinde Arapça konuştukları söylenmektedir. Eski Belediye Reisi Fevzi Aslan bu aileye mensupur.

4. MALA NECCAR

Köyün en eski ailesidir. Kikan Aşireti'ndeki Arap asıllı Necara kabilesinden geldikleri söylenmektedir. Eski liderleri Büroka, köyün makulu idi. Bir dönem belediye reisliği yapan Şükrü Değirmen bu aileye mensuptur. İstililê'nin halen tamamı Müslüman olup Kürtçe konuşmaktadır. Konuştukları Kürtçe çevre ağzından farklılık göstermekte, Botan lehçesinin aynısı olmasa da Botan lehçesini andırmaktadır.

8. KOÇEKÂ

KOÇEKÂ Aşireti Nusaybin'in kuzey ve kuzeydoğusunda yerleşiktir.

KOÇEKÂ AŞİRETİ'NİN ANA KÖYLERİ:

- DAL
- XIRBÊZİL
- ŞABANÊ
- XIRBÊ HINNARÊ
- GUNDIKÊ CELAL
- BAMIDÊ
- CILTİN
- BAZİKÊ

KOÇEKA AŞİRETİNE BAĞLI KÖYLER:

- A'FERÎ
- ŞANIŞÊ
- GURINÊ
- BAWERNÊ

-KELEHA HECİ ŞÊXMUS
-HECİ ŞÊXMUS
-BASTUNKÊ
-GUNDIKÊ XÊLID

SURİYE'DEKİ KÖYLERİ:

-ATEŞ (TILSA'LAN)
-SERCİ
-SİNANÊ
-ELO (GIRKÊ ELO)

GURINÊ, BAWERNÊ ve KELEHA HECİ ŞÊXMUS Köyleri esas olarak Hevêrki Aşireti'ne bağlıyken, 1920'li yıllarda Koçeka lideri Hamo ile Hevêrka lideri Haco çatışınca Nusaybin askeri komutanının nezaretinde 3 köyün ileri gelenleri Hamo'ya bağlanmak istediklerini beyan edip, Koçeka Aşireti'ne katılırlar. Gundikê Xêlîd ise uzunca bir dönem Hamidi Şeyhlerine bağlı kalır. Koçeka'nın en eski ağaları Mala Huseynê Mele'dir. Eski Koçeka Ağalarının aslen Doğubeyazıt ile İran arasındaki İlam mıntıkasından geldikleri söylenmektedir.

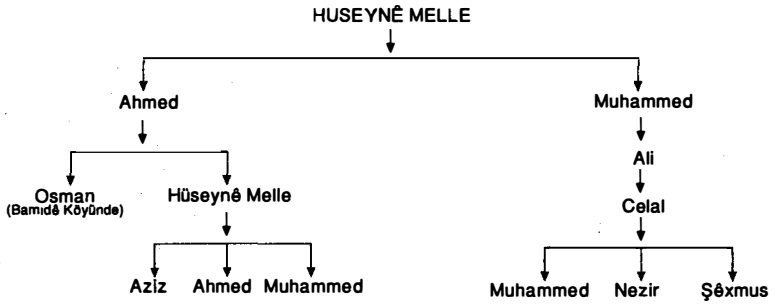
1639 Kasrışirin anlaşmasından sonra İran Safavi devletinin Sünni olan 17 kişiyi idam etmesinden sonra, geri kalanların göç etmek zorunda kaldığı ve gelenlerin 3 kola ayrıldığı, gelenlerin tamamının dedesinin ise idam edilenlerden Kutbeddin adında biri olduğu rivayet edilmektedir.

GELENLERDEN:

1. İlk kol Kercoz'da Gundikê Aliyê Westayê'ye yerleşir.
2. Bir kol Midyat ile Nusaybin arasındaki Ellin köyüne yerleşir. Çevredeki Yezidiler onları sıkıştırdınca Sırho ve Boğ o adlı 2 kardeş o tarihlerde 7 Hanelik bir köy olan Estel'e yerleşir.

Bir müddet sonra Estel'de de çatışma çıkınca Sultan A. Aziz döneminde (1860'lı yıllar) güneye göç ederek Cıbılın köyünü inşa ederler. Daha sonraki yıllarda gelenlerin bir kısmı aşiret savaşıları nedeniyle Suriye'ye göç eder.

3. Diğer bir kol ise Şabanê'ye yerleşir. Şabanê Köyünü merkez edinerek yerleşen Mala Husynê Mele uzun bir müddet Koçeka Aşireti'ni yönetir.

1900'lü yılların başında KOÇEKA Aşireti'nin ağası MUHAMMED ŞAKIR idi. KOÇEKA'nın 1. Dünya Savaşı yıllarından sonra ağalığını Mala Hamo ele geçirir. Aslen Doğubeyazıt'taki Celali Aşireti'ne mensup olan Mala Hamo Doğubeyazıt'tan göç edince 3 kola ayrılır.

1. Bir kol Kerçoz Gullıka köyü yakınlarındaki Lata Bazê'ye yerleşir.
2. Bir kol Adana civarına gider.
3. Bir kol da Haferi köyüne yerleşir.

O tarihlerde Nıbilê köyünün ağaları olan Mala Mırêd, Hamo'nun dedelerini kabul etmez. Zor durumda kalan aile Şengal taraflarına gider ancak dönem dönem geri dönerek Mala Mırêd'i rahatsız eder ve Haferê'ye saldırır. Bu saldırılardan birinde Hamo'nun dedeleri (Bir rivayete göre hudut tartışmasında) Nıbile ağalarından 3 kişiyi öldürerek Haferê'ye yerleşirler.

Becerikliliğiyle kısa zamanda sivrilen Hamo 1. Dünya Savaşı yıllarında Hicaz Demiryolu inşaatında Almanların odun müteahitliğini alır. Zenginleştikçe etkisi daha da artar. 4 hanımla evlenir. İlk hanımı Kefrêli, ikinci hanımı Dirri Arap Asafa Aşireti'nden, üçüncü hanımı Amşa Arap Qutım Tayy Aşireti'nden, dördüncü hanımı ise Mizizexlı Serhan Ağa'nın kızı 1899 doğumlu Aynılhayat'tır. (Aynılhayat ilk önce Dakori Ağası Ferhanê Muhammed'in karısıydı. 11 günlük gelin iken Ferhan Ağa öldürüldü.) Hamo'nun annesi Zaxoran Deyrikli idi.

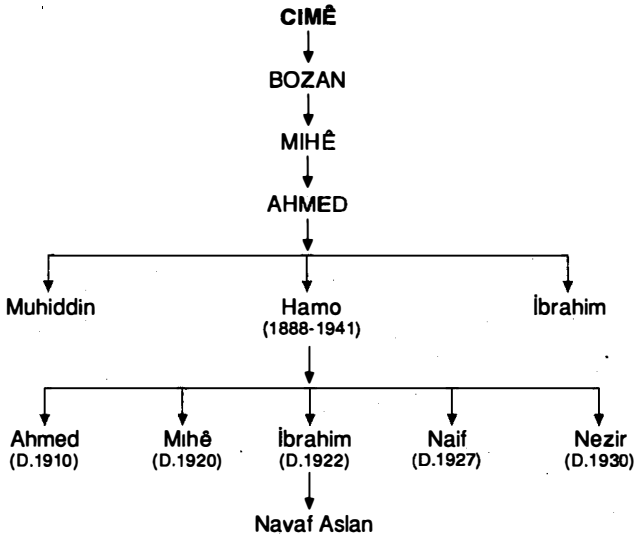
Hamo, sonraki yıllarda yıllarca Nusaybin Belediye Başkanlığı görevinde bulunan oğlu İbrahim Aslan'ı Midyat Beldiye Reisi Reşit Azizkê'nin (Reşit Midyat) kızıyla evlendirdi.

Hamo, bir nedenle cezaevinde iken kirveleri olan Omeryan Ağası Osman Ağa, Hamo'nun kardeşi İbrahimê Ahmed'i yeme-

ge çağırır. Yemekte İbrahimê Ahmed'le iki yakınıni öldürür. Hamo'nun cesaretiyle ünlü karısı Arap Asafa Aşireti'ne mensup olan karısı Dirri Hanım adamlarıyla Omeryanlılara baskın yapar. Baskında 17 kişi öldürülür. Omeryanların öldürdüğü üç kişiye karşı Hamo Ailesi Omeryanlardan 17 kişiyi öldürür.

Hamo cezaevinden çıktıktan sonra Omeryan Ağası Osman'a karşı amcazadesi Ahmedê Süleyman'ı destekler. Ahmedê Süleyman amcazadeleriyle dereye yüzmeye gittiğinde suya girmez suya giren amcazadelerini öldürerek ağalığı ele geçirir. Osman ailesi Suriye'ye göç etmek zorunda kalır. Uzun yıllar ağalık yapan Hamo 1941 yılında Mardin cezaevinde tutuklu iken ölür.

MALA HAMO SOY AĞACI

DARA KÖYÜ

Dara, çok eski bir yerleşim birimi ve Bizans İmparatorluğu ile Pers İmparatorluğu'nun Bizanslılara ait sınır garnizonudur. Nusaybin Pers İmparatorluğu'na bağlı iken, Dara Bizanslılar'da kalmıştır. Dara köyü aşiret olarak DAKORİ Aşireti ile iç içe olmasına rağmen DAKORİlere bağlı kabul edilmemektedir. Dara ağalarının aslen Derik'in GIRÊSOR köyünden geldikleri ve bu köydeki SELİM BEG ailesi ve Midyat Estel'deki SELİMO (ARIKAN) ailesi ile akraba oldukları ileri sürülmektedir. Köy etrafındaki birkaç mezra ile birlikte hareket etmekte olup etki alanı çok azdır.

TURABİDİN'İN DİN, DİL, MEZHEP VE AŞİRET YAPISI

Turabidin, çok zengin dini, etnik ve mezhebi yapısı ile sosyologlar için ender bulunur bir 'laboratuar' niteliğindedir. Günümüze değin devam eden bu çok renkli yapısı ile Turabidin, kadim Ortadoğu'nun yaşayan bir örneğidir.

Özellikle aşiret yapısı başka bir bölgede çok ender rastlanılacak özelliktedir. Bu yapıları incelemeye başlamadan önce bölgenin dini, etnik ve mezhebi yapısına kısaca göz atmakta yarar vardır.

BÖLGENİN DİNİ YAPISI

Bölgede yakın tarih, yani Cumhuriyetin ilk yıllarına kadarki dönem göz önüne alındığında bu çok dinli yapının muhafaza edildiği görülür.

Bölgedeki dinler:

- 1.HİRİSTİYANLIK
- 2.YAHUDİLİK
- 3.MÜSLÜMANLIK
- 4.YEZİDİLİK (EZİDİLİK)
- 5.ŞEMSİLİK

Yahudiler 400-500 kişilik koloniler halinde en fazla Nusaybin, Mardin ve Hasankeyf'te yaşamışlar 1948'de İsrail'in kurulmasından sonra ise tamamen göç etmişlerdir. Özellikle Nusaybin son dönemde en fazla yoğunlaştıkları bölge olmuştur.

Hıristiyanlığın oldukça eski bir tarihi vardır. Bölge Miladi 2. Yüzyılın sonlarından itibaren hızla Hıristiyanlaşmış ve Süryani Kilisesi (Antakya Patrikliği) bölgeye hakim olmuştur.

İslamiyetin Bölgeye gelişi Miladi 639 yılında ve Hazreti Ömer zamanındadır. İYAZ BİN ÇANEM komutasındaki İslam orduları bu tarihte bölgeye geldikten sonra hem ordu ile birlikte gelen Arap Müslümanlar ve hem de bölge halkından Müslüman olan Hıristiyan Arap ve Süryaniler, daha sonrasında ise Müslüman

olan Zerdüşt inancına sahip Kürtler şimdiki Müslüman Nüfusu oluşturmuşlardır. İslamiyetten önce Dicle Nehri'nin doğusunda ve Cizire-Botan Bölgesinde yaşayan Kürtler İslamiyetten sonra Turabidin Bölgesi'ne Süryanilerle anlaşmalı olarak yerleşmeye başlamışlardır.

Yezidiler (Ezidiler)'in bölgeye ilk olarak ne zaman geldikleri ile ilgili tatminkar bir bilgiye sahip değiliz. Yezidiler daha çok Midyat Nusaybin İdil üçgeninde yerleşiktir.

Bölgedeki Yezidilerin tamamı Kürttür:

Şemsilere ise tarihte Mardin şehir merkezinde rastlanılmakta ancak izleri bugün silinmiş bulunmaktadır.

Bu çalışmamızın alanı bu dinlerle ilgili detaylı bilgi vermek olmadığından ayrıntılara girmemekteyiz.

BÖLGENİN ETNİK YAPISI

Bölgede yaşayan halkları:

1.SÜRYANİLER

2.KÜRTLER

3.ARAPLAR

4.ERMENİLER

5.YAHUDİLER

6.TÜRKLER

7.ÇEÇENLER

Olarak sıralayabiliriz.

Ancak Türk, Çeçen ve Yahudiler oldukça azınlıktadır.

Bölgenin kadim halkları Süryani, Arap, Kürt ve Ermenilerdir. Ermenilerin büyük bir çoğunluğu Mardin şehir merkezi ile Derik'te yaşamışlardır. Turabidin'in doğusunda Midyat, Hasankeyf ve Kerboran mıntıkasında Ermeniler hemen hemen yok denecek azdırlar.

Bölgede yaşayan Türkler ilk olarak Alpaslan'ın komutanlarından Artuk Bey döneminde bölgeye yerleşmiş ve Artuklular uzunca bir dönem, 12. Yüzyılın başlarından 14.yüzyılın sonlarına kadar bölgede siyasi hâkimiyet kurmuşlardır. Bu dönemle ilgili bilgileri kitabımızın ilk bölümünde anlattığımız için tekrarlamıyoruz.

ÇEÇENLERİN bölgeye gelişleri ise çok daha yakın bir dönemde 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları sonrasındadır. Çeçenlerin bir kısmının ise 1865 yılında bölgeye yerleştikleri söylenmektedir. Osmanlılar Çeçenlerin bir kısmını Suriye ve Ürdün'e yerleştirirken bir kısmını da Mardin Ovasında Kızıltepe'ye iskân etmişlerdir.

Bölgeye tek şahıs veya bir aile olarak gelip yerleşen Arnavut, Macar, Gürcü... aileler de vardır, ancak belirttiğimiz gibi bunlar geniş bir topluluk oluşturmamaktadır.

Bölgenin dominant halkları Süryaniler, Kürtler ve Araplardır denilebilir.

Günümüzde Süryani nüfus da oldukça azalmış ve sayıları 5 Binin altına düşmüş bulunmaktadır.

Kürtler ve Araplar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

Halen Mardin-Midyat; Nusaybin-Hasankeyf-Savur hattı esas alındığında kabaca bir tahminle bölgenin yaklaşık %70'i Kürtçe; %30'u Arapça konuşuyor denilebilir. Süryanice konuşanlar halen nüfusun %1'i dolayındadır.

BÖLGENİN MEZHEBİ YAPISI

Bölgenin mezhebi yapısı da oldukça ilginçtir.

HIRİSTİYANLAR kendi aralarında şu mezheplere ayrılırlar:

1.Süryani Ortodoks (Antakya Patrikliği'ne bağlı Kadim Süryaniler)

2.Süryani Katolik (Roma'da Papa'ya bağlı)

3.Süryani Protestan

4.Ermeni Ortodoks (İstanbul'daki Ermeni Patriği'ne bağlı)

5.Ermeni Katolik

6.Ermeni Protestan

7.Keldani (1492'de Bağdat'ta NESTURİ Kilisesi'nden ayrılarak Roma'ya Papa'ya bağlanan ve Katolik olan eski Nesturiler/Asurlular)

MÜSLÜMANLARIN tamamı SÜNNİ'DİR. Halen Bölgede yerleşik ALEVİ köy yoktur.

Müslümanların büyük bir kısmı ŞAFİİ, bir kısmı ise Hane-
fî'dir.

Hanefiler daha çok Mardin şehir merkezi ve Savur'da yerleşiktir. Kırsal kesimde yaşayan Kürtler ve Araplar Şafii'dir. Bunun bazı istisnaları vardır.

Kızıltepe'de Arbani Beyleri ve Raman Aşireti'ne bağlı CUMYİLİNİ köyündeki MİR Ailesi de Hanefi'dir.

Aynı şekilde Midyat'ın Müslüman nüfusunun neredeyse tamamı Şafii iken Midyat'a 1870'li yıllarda yerleşen bir Mardinli aile (Munganlar) ile Diyarbakırlı Ali Efendi Ailesi (Yılmazlar) Hanefidir.

BÖLGENİN DİL YAPISI

Bölgenin dil haritası da oldukça ilginçtir.

1.SÜRYANİCE

2.KÜRTÇE

3.ARAPÇA

4.ERMENİCE

5.TÜRKÇE kullanılmaktadır.

Bölgeye ilk geldiklerinde doğal olarak Çeçence konuşmakta olan Çeçenler zamanla dillerini büyük oranda unutmuşlardır.

Türkçe Artuklular dönemi ile Osmanlı döneminde şehirlerde yönetici kesimin dili olarak konuşulmuştur.

Bu dönemlerde de halkın çok büyük bir bölümü Türkçe bilmemektedir.

Bölgede yaşayan Yahudiler Arapça konuşmuşlardır.

SÜRYANİLERİN kadim dilleri Süryanicedir ve en az 2 bin yıl tüm Ortadoğu'nun siyaset, bilim ve ticaret dili olarak kullanılmıştır. Günümüzde de Süryanilerin önemli bir bölümü Süryanice konuşmaktadır.

Midyat Süryanileri Süryanice konuşmakta, ancak Mardin'in Şehirli Süryanileri ile İDİL (Hezex) ve Savur Kılıth Köyü Süryanileri ARAPÇA, KERBORAN Süryanileri ise KÜRTÇE konuşmaktadır.

Yine Midyat'taki HELAX (AHLAH) köyü etrafında bulunan tüm köylerdeki Süryaniler (Batê, Kefrê, Salhê, Arnas, Keferzê, Aynverde) Süryanice konuşurken, Kürtçe konuşmaktadır.

Aynı şekilde Mardin şehir merkezinde Ermeni Ortodokslar Ermenice konuşurken Ermeni Katolikler Arapça konuşmaktadır. |347

Bu durum Midyat'ta da aynıdır. Midyat merkezindeki Katolik ve Protestan Süryaniler de Arapça konuşmaktadır.

Bu durumun SİYASİ, COĞRAFİ ve ETNİK nedenleri vardır.

Ortodoks, Katolik ve Protestanlar arasındaki farklılaşma çoğunlukla siyasi (fikri) nedenlerledir.

18.Yüzyılın sonlarından itibaren bölgeye gelen Katolik ve Protestan misyonerler bölgenin kadim Hristiyan halkları olan Süryani ve Ermeniler üzerinde etkili olmuşlardır.

HEZEX (İdil) Süryanilerinin ise en eski dönemlerde Hristiyan Arap oldukları, ancak Süryani Kilisesi'ne bağlı oldukları ile ilgili sürdürülmektedir. (Aynı durum Müslüman Mahallemiler için de söz konusudur).

Ermenice ve Süryaniceyi koruyarak Müslüman olan Ermeni ve Süryanilere rastlanılmamaktadır.

Tarih içinde Müslüman olan Ermeni ve Süryanilerin zaman içinde etnik kimliklerinden de soyutlanarak asimile oldukları Kürt veya Araplaştıkları gözlenmektedir.

YEZİDİLERİN (Ezidi) ise tamamı etnik olarak Kürt'tür ve Kürtçe konuşmaktadır.

BÖGEDE ARAPLAR

Turabidin ve Berriyê'de Arapların varlığı islam öncesine dayanır. Arapların bölgeye gelişlerini iki ana döneme ayırmak gerekir.

1. İslam öncesi gelen Araplar.
2. İslam sonrası, islam orduları ile bölgeye gelen Araplar.

Bölgedeki Bekir Bin Vail, onların bir kolu olan ŞEYBENİLER ile TAYY ve Cuburilerin bir kısmı bölgeye islam öncesi dönemde gelmişler ve yukarı Mezopotamya ile İDİL (HEZEX) ve Midyat çevresine yerleşmişlerdir.

M.s. 494 ve 507 yılları arasındaki dönemi anlatan bir Süryani din adamı olan MAR YEŞUA'ya ait *Urfa ve Diyarbakır'ın Felaket Yılları* adlı eserde bunlardan bahsetmektedir. İslam fütühatından sonraki dönemlerde de bölgeye gelen ciddi bir Arap Nüfus vardır.

Bölge araplarını sınıfsal olarak da:

1. Şehirli Araplar

2. Köylü ve geçmişte göçebe olan Araplar olarak ayırmak gerekir.

Şehirli Araplar esas olarak Mardin, Savur ve Hasankeyf şehir merkezindekilerdir.

Midyat Estel’de Arapça konuşan şehirli kitle ise, son 150-200 yılda Araplaşan ve büyük bir çoğunluğu aslen Kürt olan ailelerden oluşmaktadır.

Bölge Araplarının konuştuıkları Arapçalar da farklı lehçelerdir. (Ağızlar demek daha doğru) Ancak birbirlerini çok rahat olarak anlayabilmektedirler.

Bölgede konuşulan Arapçalar:

1. Mardin ve Savur ağzı

Mardin ve Savur arasında çok az fark var.

2. Mahallemlerin konuştuıkları Arapça
(Köse mıntıkası, Rışmıl ve Kabala dahil)

3. Tatların konuştuğu Arapça

(Tat’ların konuştuğu Arapça, Arap Tayy, Cuburi Affadi ve Şammar lehçelerine yakındır.

4. Hasankeyf Arapçası. (Hasankeyf ağzında çok sayıda Kürtçe kelime bulunmaktadır.

BÖGENİN AŞİRET YAPISI

Bölgenin aşiret yapılanması da sanılanın aksine özellikler gösterir. Aşiret yapılanması DİNE, DİLE veya MEZHEBE göre değildir. Yani Araplar ayrı, Kürtler ayrı, Süryaniler ayrı, Yezidiler ayrı veya Ortodokslar ayrı, Katolikler ayrı-ayrı aşiretlere ayrılmaz. Aşiretlerde kan (soy) bağı da, din, dil, mezhep birliği de aranmaz. Aynı aşiret içinde farklı din, dil ve mezhepten insanlar olabilir. (Büyük bir çoğunlukla da böyledir)

Bu duruma en çarpıcı örnek olarak 5 köylük ve nüfus olarak da küçük bir aşiret olan Midyat’taki ŞEMİKA Aşireti gösterilebilir. (Midyat şehir merkezi de-eski Midyat bölümü-Şemika Aşireti’ne bağlıdır) ŞEMİKA Aşireti’nin DALİN köyü Müslüman Kürt, KERŞAF (Keferşamo) ve ENHİL (Nehilê) köyleri Hristiyan Süryani ve Müslüman Kürt karışık, BARBUNUS köyü Müslüman Arap, BACİN (Becennê) köyü ise Yezidi Kürt’tür.

5 Köylük bir aşiretin içinde 3 farklı dine mensup insanlar yaşamakta (Müslümanlık, Hıristiyanlık, Yezidilik); Aynı aşiretin içinde 3 farklı dil konuşulmaktadır. (Süryanice, Arapça, Kürtçe)

Bu durum Aşiretin Midyat şehir merkezindeki (Eski Midyat) bölümünde de aynı şekildedir. Aşiretin içinde Hanefi ve Şafii Müslümanlar; Katolik, Ortodoks ve Protestan Hıristiyanlar da bulunmaktadır.

Bu insanlar yüzyıllardır bu şekilde yaşamaktadır ve çağdaş demokrasilerdeki çoğulculuk ve ötekine saygı hala bu seviyeye ulaşamamış bulunmaktadır.

AŞİRETLERDE KAN (SOY) BAĞI

Yine Batı'da sanılanın aksine aşiretler kan (soy) bağına göre oluşmaz. Bir aşiretin içinde çok farklı dinler ve mezheplerden farklı diller konuşan aileler bulunabilir.

Aşirete mensup Müslüman ailelerin de hepsi aynı soydan değildir. Birçok farklı aile yan yana gelerek aşiret birliği oluşturabilir. Ancak her aşiretin bir lider ailesi 'MALA AĞA' vardır. Ağa ailesinin fertleri birbirleri ile amcazadedir.

Ağa ailesi zaman içinde (birkaç yüz yıl) genişleyerek farklı farklı köylerde oturabilir ve zamanla aynı aileye mensup bu kişiler sıradan bir köylü ailesine dönüşebilir. Bu sıradanlaşmış aşiretin ağalığını sürdüren aile ile (Mala Ağa) akraba PISMAM (amcazade) olduklarını bilirler, ancak aşiret içinde bir etkinlikleri olmaz.

Bu duruma Midyat Hevêrki Konfederasyonu'na bağlı DER-MEMMIKA Aşireti örnek olarak gösterilebilir. Bölgeye 16.Yüzyılın sonlarına doğru gelen ve KEFERZÊ Köyünde oturan ağa ailesi HELAX, KEFERBÊ ve HESKALE köylüleri ile amcazadedir. Aynı Ağa ailesine mensup bazı aileler de Estel, Hasankeyf, Nusaybin, Êsê ve Kerkinnê başta olmak üzere birçok yerleşim birimine göç etmiştir.

Dermemmika Aşireti'nin ağalığı Keferzê'deki kolda kalmıştır. Keferzê'deki 'Ağa' ailesi dışındakiler sıradanlaşmış ve 'Ağa Ailesi' ile statüleri farklılaşmıştır.

Dermemmika Aşireti 20 köyden fazla bir alana yerleşmiş olup aşiretin içinde birbirleri ile soy bağı olmayan onlarca aile de

vardır. Aynı şekilde aşiret içinde Süryani ve Müslüman Kürtler de birlikte yaşamaktadır.

Aşiret birliğinde esas olan aynı coğrafya üzerindeki kader birliğidir.

AŞİRET AĞALIĞI (LİDERLİK)

Aşiret ağalığını belirleyen en önemli faktör 'GÜÇ'tür. Bu 'güç' yiğitlik, mertlik, zorbalık, akıllılık, zenginlik, nüfus çokluğu, devlet desteği gibi faktörlerin biri veya bir kaçıdır.

Aşiretin ağası aşiret içindeki ailelerden biri olabileceği gibi aşirete dışarıdan gelerek katılmış başka bir aile de olabilir.

Bu duruma örnek olarak Mardin BERRİYÊSİ'ndeki KIKAN Aşireti gösterilebilir. 17. Yüzyılın sonlarında KIKAN aşiret ağası SAROHAN Ailesi ile Kikan'ın 12 kabilesi arasında anlaşmazlık çıkar. Bir türlü uzlaşma sağlanamaz.

Sonunda aşirete Bağdat civarından gelerek yeni katılmış ve dindar kişiliği ile bilinen SEYYİD RÜSTEM'e Kikan'ın 12 Kabile reisi tarafından aşireti tekrar birleştirmesi için ağalık teklif edilir. Seyyid Rüstem teklifi ilkelerine uygun olmadığı gerekçesiyle red eder, oğlu İsmail ise kabul eder.

Seyyid Rüstem oğluna kızarak Bağdat'a geri döner. İsmail'in çocukları (Timurağaoğlu Ailesi) günümüze değin Kikan Aşireti'nin ağalığını yürütmektedir.

Buna benzer bir durum RAMAN Aşireti'nde de vardır. Aşiretin Ağalığını yürüten MALA HACI ABDULLAH (Hacı Abdullah'ın dedeleri) aşirete sonradan gelerek dönemin ağasını öldürmüş ve Raman Aşireti ağası olmuştur.

HABEZBENÎ Aşireti ağaları MALA TEMO GEWRÊ ile DAKORÎ Aşireti ağaları MALA SAİD AĞALAR da Aşirete dışarıdan gelerek ağa olmuşlardır.

Ağalık genellikle babadan oğula geçer. Aşiret ağalığı zaman içinde el değiştirebilir. Çoğunlukla 'AĞA' ailesi içinde kardeşler ve amcazadeler (Pısmamlar) arasında mücadele olur. Bölgede ağalık mücadelesinde amcazadeleri öldürme sıkça rastlanılan bir durumdur. Aynı aşiret içindeki farklı aileler de zaman içinde ağa ailesi ile mücadele ederek ağalığı ele geçirebilir.

AŞİRET KONFEDERASYONLARI

Bölgede onlarca aşiret olmasına rağmen bunlar kendi aralarında birliktelik oluşturarak en sonunda DU BENDİ'ye (ikili bir yapı) dönüşür. Turabidin Aşiret yapısı bu yönüyle de oldukça ilginçtir.

HEVÊRKÎ Konfederasyonu yirminin üzerinde aşiretten, DEKŞURÎ Konfederasyonu ise 5 Aşiretten oluşur. Bu Konfederasyonların hiç biri uzunca bir süre tek bir kişi tarafından yönetilememiştir. Zaman içinde ihtilaflar ve rekabetler oluşmuş ve bu konfederasyonlar içinde ikili bir yapı (DU BENDİ) oluşmuştur.

Bu duruma mahalli particilik de denilebilir.

BÖLGEDE 'DU BENDİ'LİK (İKİLİ YAPI)

Tüm bir bölge ele alındığında Turabidin'de hemen hemen hiçbir köy muhalefetsiz ve tek parça değildir. Berriyê'de durum farklıdır ve köyler genellikle bir ailenin egemenliği altındadır.

Turabidin'de aşiretler ve konfederasyonlar arasında ittifaklar vardır.

Turabidin'in:

HEVÊRKÎ

HALİL BEGÎ (Mahallemi Aşireti)

MAHMUDKÎ (Omeryan Aşireti)

BENDA JÊRÎ (Dêreveri Aşireti)

BEYT BEKKIRO (Masertê-Ömerli)

ESTEL'deki HARİTTAHT (Aşağı Mahalle)

İttifak halindedir. Tüm mahalli olaylarda birlikte hareket ederler.

Aynı şekilde:

DEKŞURÎ

İSA BEGÎ (Mahallemi Aşireti)

ETMANKÎ (Omeryan Aşireti)

BENDA JORÎ (Dêreveri Aşireti)

BEYT ŞİNDÎ (Masertê-Ömerli)

ESTEL'deki HARİT FOK (Yukarı Mahalle)

İttifak halindedir ve birlikte hareket ederler.

Daha önce de ayrıntılı olarak izah edildiği gibi 19. Yüzyılın

sonlarında Hevêrki ve Dekşuri Aşireti de çıkan ihtilaf sonucu ikiye bölünmüş; Hevêrkilerin içinde Dekşuri yandaşları, Dekşuriler içinde de Hevêrki yandaşları oluşmuştur.

Turabidin'in hemen her köyü birbirlerine muhalif iki gruptan oluşmaktadır. Her iki grubun da içinde farklı farklı aileler mevcuttur. Köken olarak aynı aileye mensup kişiler de birbirlerine muhalif olabilir aynı yapı içinde yer almayabilirler.

MİDYAT'IN HALİL BEĞİ VE İSA BEĞİ KAZALARINA AYRILMASI

1853 yılında Midyat kazası HALİL BEĞİ ve İSA BEĞİ olmak üzere iki ayrı kazaya ayrıldı.

Osmanlı Devleti tarafından her iki kazaya da müdür ataması yapıldı.

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler mevcuttur. Ancak bu belgeler henüz yayınlanmamıştır.

Birkaç yıl devam eden bu uygulamaya daha sonra son verilmiştir.

BÖGEDEKİ YERLEŞİM BİRİMİ ADLARI

Bölgede yerleşim yerlerinin adları çoğunlukla şu başlıklar altında toplanmıştır:

GİR: Kürtçe TEPE anlamına gelmektedir. GIRHARRİN, GIR NAVAZ, GIRÊ MİRA, GIR NAWAZ, GIR BEŞKÊ, DU GIR... gibi isimler 'İki Tepe', 'Mirlerin Tepesi', 'Navaz Tepe'.. demektir.

TİL: Tıl, Arapça 'TEPE' demektir. TİL MINNAR, TİL KOÇER, TİL ABYAT, TİL HASAN, TİL SAQAN...

XIRBA: Arapça ve Kürtçe de 'HARABÊ' anlamına gelir. XIR-BÊ HACİ, XIRBITİL QALAÇ, XIRBITİL GINGİRES, XIRABÊ REPPIN, XIRBÊ ŞEREF, XIRABÊ KEFRÊ, XIRABÊ NASE, XARAB QURT, XIRBÊ QAPLO...

DEYR : Arapça ve Süryanice Kilise demektir. DEYRİZBİN, DEYRSALİB, DEYRZENDİQ, DEYRKUVAN, DEYRİNDİB, DEYRRİŞ,

KEFER : Arapça ve Süryanice 'KÖY', 'YERLEŞİM YERİ' anlamına gelmektedir. KEFERBORAN, KEFERCEVZEN, KEFERZOTA, KEFERALLAB, KEFERŞAMO, KEFERTUT, KEFERBÊ, KEFERZÊ, KEFERHUVAR, KEFRÊ TAJDO...

BÖLGEDE ASİMİLASYON

Bölgede Cumhuriyetten önceki dönemlerde yani Osmanlı ve daha önceki dönemlerdeki asimilasyon devlet politikası olarak değil doğal bir zeminde gerçekleşmiştir.

Asimilasyonda din değiştirme önemli bir rol almıştır. Dil değiştirme de ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

Din değiştirme olayının tarihi binlerce yıl önceye dayanır. Hıristiyanlığın bölgeye gelişinde Süryaniler, Ermeniler ve Araplar pagan-putperestliğe; Kürtler ise Zerdüş dinine bağlı bulunmaktaydı. Bu dönemde Hıristiyanlığı kabul eden Kürtler ve Araplar Süryani kimliği içinde eridiler. Bazı Araplar Hıristiyan olmakla birlikte Arapça dilini de muhafaza edebildiler. Miladi 300 yıllarından sonra Hıristiyan olan Ermeniler ise milli kimliklerini ve dilleri Ermeniceyi korudular.

İslam döneminde Müslüman olan Kürtler de milli kimliklerini koruyarak Araplar içinde erimediler ve Müslüman Kürt olarak kalabildiler. Ancak Müslüman olan Ermeni ve Süryaniler bu oldukları bölgeye göre ya Kürtleştiler veya Araplaştılar. Müslüman Süryai veya Müslüman Ermeni olarak kalarak ve milli kimliklerini, dillerini koruyarak yaşayamadılar. Halbuki İslam dünyasında Boşnaklar (İrk olarak Sırp), Arnavutlar ve Gürcülerin bir kısmı Müslüman bir kısmı ise Hıristiyan olarak kalabildiler. Müslüman olanlar dillerini muhafaza edebildiler.

Bugün bölgede Müslüman olan Süryani veya Ermeni asıllı aileler ya Kürtleşmiş veya Araplaşmış bulunmaktadır.

Dil değişimi ise daha sık rastlanılan bir durumdur. Temel bir tespit yapılacak olursa kırsaldan şehir merkezlerine Mardin, Midyat, Savur ve Hasankeyf'e gelen Kürtler Araplaşmış; şehir merkezlerinden her hangi bir sebeple (ziraat, imamlık, sürgün vb.) Kürt köylerine göç eden Araplar ise Kürtleşmiştir.

Bugün Mardin ve Midyat (Estel) şehir merkezlerinde bulunan ve halen Arapça konuşan yüzlerce ailenin birkaç kuşak öncesi Kürttür.

Hatta Mardin'deki DAŞI ve MEŞKİNİLER ile Midyat-Estel'deki HALAHİ ve CAFO-MUSO Ailelerinin şehirde yerleşik olanları Arapça konuşurken, köydeki akrabaları (amcazadeleri), Kürtçe konuşmaktadır. Bu duruma bölgede sıkça rastlanılmaktadır.

Aynı şekilde Kerboran'daki Arabiyan Aşireti'nin ağaları olan 'ARAB'ın çocukları ve Mardin Kikan Aşireti Ağaları RÜSTEM AĞA Ailesi daha önce Arapça konuşurlarken halen Kürtçe konuşmaktadır.

En büyük Kürt Aşiret Konfederasyonlarından biri olan Mİ LAN (MİLLİ) Aşireti'nin ağaları olan İBRAHİM PAŞA Ailesi'nin de aile içi dili Arapçadır.

Bölgede Peygamber soyundan gelen ve bölgeye geldiklerinde Arapça konuşmakta olan SEYYİD ailelerinin de büyük bir kısmı Kürtleşmiş bulunmakta ve Kürtçe konuşmaktadır. BÊCİR-MAN Seyyidleri buna en önemli örnektir. Kürt siyasetinin önemli simaları Şerafeddin Elçi ve Haşim Haşimi de aslen Bêcırmanlıdır.

TOR VE BERRİYÊ'DE AĞALIĞIN EKONOMİK YAPISI

TOR (Turabidin) Aşiret ağalarının ağalığı (otoriteleri) toprak ağalığı şeklinde değildir. Ağaların büyük bir kısmı ekonomik olarak güçlü ve zengin kişiler de değildirler. Ağalıkları daha çok yiğitlik, mertlik, zorbalık veya ailesel güce dayanır. Buna bir anlamda siyasi güç de denilebilir.

Berriyê Ağalarının önemli bir kısmı ise toprak ve sürü sahibidir ve ekonomik olarak da köylülerden daha zengindirler.

TOR (TURABİDİN) Ağalarının Tanzimattan sonraki dönemde en önemli gelirleri mültezimlik yoluyla devlet adına köylerden vergi toplamadır. Toplanan vergiye DEMAN adı verilir. DEMAN toplama bir nevi ihale yolu ile devlet tarafından ağaya verilir.

Topladığı verginin bir kısmı ağa'da kalır. Ağanın her köyde ŞAHNE adı verilen bir vergi toplama memuru vardır.

ŞAHNE köydeki mahsulün 1/10'unu ağa adına toplar ve ölçümü de kendisi yapar. Şahnenin topladığı ürüne hasıl adı verilir. Düşünlerde ailelerin gücüne göre damat tarafı ağaya bir 'XELAT' (hediye) verir. Bu at, silah, elbise veya para olabilir.

Ramazan ve kurban bayramlarında ağaya tahıl, koyun, para... verilir.

Göçebeler mağara kirası olarak sezonda (6 ay kış) 100 koyun için 1 koyun verir. Koçeka Aşireti'nde HAMO Ağa'ya ayrıca her sabah 3 litrelik bir süt kabı doldurularak götürülüyordu.

Köylerdeki üzüm, pekmez, peynir ve hayvanlardan da ağaya bir miktar verilir.

Kız kaçırma ve kan davalarının hallinde de ağaya bir hediye verilir.

PELUTE köylünün ağaya ait tarla sürme, odun toplama, harmanı kaldırma gibi işleri ücretsiz yapmalarıdır.

Aşiretlerdeki bu kurallara Hristiyanlar da aynen uyar.

Ağaların en önemli geçim kaynaklarından biri de düşman aşiretin talanını (yağma) kaldırmadır.

Talan ayıp sayılmaz, bilakis yiğitlik kabul edilir. Gün ortasında açık seçik yapılır.

BERRİYÊ'de ise XALECAN Ağaları aşiretin yün yağ ve koyun satışından onda üç para (gümüş mecdiye) alıyorlardı. Kız kaçırma ise ağa, hem kız babasından hem de oğlan babasından bir LOK (Üç yaşından büyük bir erkek deve) alırdı.

Normal düğünlerde ise ağaya xelat (hediye olarak) bir kürk veya elbise verilirdi. Kan davalarında ise ağanın hakkı yüzde on idi.

TURABİDİN'DE KADINLARIN GİYSİLERİ

TOR (TURABİDİN) KADINLARININ GİYSİLERİ: CEGERX-WİN, Kürt kadınlarının giysilerini şu şekilde anlatmaktadır: 'Kadınlar, 'KIRAS', 'QEFTAN', 'HEVALKIRAS' ve 'PEŞTEMAL' giyerlerdi. Kadınlar başlarına 'KUM', 'KITAN' veya 'ŞEMLİK' takarlardı.'

KIRAS: Kadınların elbiselerinin altına giydikleri gecelik benzeri beyaz uzun gömlek.

HEVALKIRAS: İçe giyilen beyaz çamaşırların farklı parçalarına verilen ad.

QEFTAN: Kadınların en dışı elbiselerinin üstüne giydikleri önü açık giysi, bir nevi pardesü. Qeftan, değişik renklerde olabilir.

PEŞTEMAL: Kadınların tarla veya ev işi yaparken önlerine taktıkları önlük.

KUM: Kadınların başlarına taktıkları takke.

Zengin ailelerin kadınları 'Kum'larını altın veya gümüş paralarla süslerlerdi.

KITAN: Kadınların uzun tülbentten beyaz baş örtüsü.

ŞEMLİK: Beyaz tülbent yerine renkli ipek başörtüsü.

EPRİ: rekli yazmalar,

PUŞİ: Kadun ve erkeklerin başlarına bağladıkları uzun mendil, örtü. Kadınlar renkli puşi bağlarken erkekler daha çok beyaz puşi bağlarlar.

TEMEZİ: Kadınların başlarındaki kum'larının etrafına sarıkları birden çok ve farklı renklerdeki ipek türü örtü.

TURABİDİN'DE ÜZÜM ÇEŞİTLERİ

TOR (TURABİDİN) Bölgesinin en ünlü üzüm çeşitleri: MAZRONA (mezrona), KERKUŞİ, GEWRÊ, ZEYTİ, ROMİ, DİREJİK, DAYİŞİ, TAİFİ, KOXER, AMOBENGİ, ETFİ (Atf), REŞ, SORİK, HASENİ.

BÖLGEDE MÜZİK VE FOLKLOR

Bölgenin çok güçlü bir müzik ve folkloru vardır.

Turabidin ve Berriyê aynı bölgede ve komşu olmalarına rağmen müzik ve folklorları farklılıklar gösterir.

Turabidin'in en önemli farklılığı sadece bölgede değil Kürdistan'ın neredeyse hiçbir yerinde bulunmayan REBAB'ın çalınmasıdır.

Midyat yöresinde Rebab'a NAHORA denilmekte, Kürtlerin bir kısmı ise KEMENÇE adını vermektedir.

Rebab'ın telleri at kılından yapılır. Rebab, Türkiye'nin diğer bölgelerinde kullanılan Karadenizlilerin Kemençesi ve Akdeniz Kabak Kemanisi'ne kısmen benzese de bunlardan tamamen farklı bir sazdır.

Bir diğer ilginç nokta REBAB sadece dağda, TURABİDİN'de çalınır.

Ova kısmında Berriyê'de Rebab kullanılmaz.

Bu durum o kadar ilginçtir ki aynı aşiretin köyleri olan dağdaki QELENDERA Köyü'nde Rebab çalınırken, oavada Berriyê'deki QESRA QELENDERA'da rebab çalınmaz.

Ova köyleri ve dağlık OMERYAN Aşireti'nde saz (Bağlama) ve davul Zurna da çalınır.

BÖLGEDE EVLİLİKLER

Bölgede farklı dinler arasında evlilik yasaktır. İslam şeriatına göre Müslüman bir erkeğin, Hristiyan bir kadınla evlenmesine izin verilse de Ermeni ve Süryani aileler buna izin vermez. Aynı şekilde Müslüman bir kadının Müslüman olmayan bir erkek ile evlenmesine de müsaade edilmez. Geçmişte Müslüman olmayan birinin Müslüman bir kadınla evlenmesi olayı hemen hemen hiç rastlanılmayan bir durumdur. Böyle bir durum meydana geldiğinde çiftlerin bölgede yaşamaları imkansızdır. Hristiyan veya Yezidi bir kızın Müslüman biri ile evlenmesi ise kız tarafının izni olmadığından ancak kaçırma veya iki gencin gönüllü olarak kaçmalarıyla mümkündür. Bu gibi olaylar da ender rastlanılan bir durumdur.

Aynı dine mensup olanlar arasında evliliklerde bir engel yoktur ve geleneksel olarak çokça rastlanılan bir durumdur. Müslüman Arap, Kürt, Türk, Arnavut, Çeçen... aileler arasında evlilikler bir hayli fazladır. Arnavut İslam Ağa 1870'li yıllarda Arnavutluk'tan Midyat'a asker olarak gelmiş ve Nehroz Ailesinden bir kızla evlenerek Midyat'a yerleşmiştir. Aile halen Midyat'ta yaşamaktadır.

Bölgenin ileri gelen lider (Ağa, Bey, şeyh, eşraf) aileleri arasında da evlilikler ileri düzeydedir ve aynı zamanda siyasi bir özellik gösterir. Bu evlilikler ailelerin etki alanını genişletir.

Örnek olarak Midyat Bölgesi'nin Arapça konuşan MAHAL-LEMİ MİRLERİ (Begleri) incelendiğinde ailenin hemen hemen bölgedeki tüm önemli ailelerle kız alıp verdiği görülür. 1770'lerde Mahalle miye Emiri olan Ünlü İsa BEG oğlu Muhammed Beg, Ömeryan Ağası Etman Ağa'nın kızı BÊZARE ile evlendirir.

Son yüz yıllık dönem incelendiğinde Hacı Muhammed Beg'in Aynkaflı Şeyh Osman'ın kızı ile; Hacı Muhammed Beg'in kızı Halime'nin Raman Aşireti Ağası Mihemedê Hacı Abdullah'la ; Ramanlı Mihemedê Hacı Abdullah'ın kızının ise Hacı Muhammed Beg'in torunu İsmail Beg'le evlendiği; Hacı Muhammed Beg'in bir diğer kızının Midyatlı Mehmedo Ailesi'nin lideri AZİZKÊ ile, bir başka kızının da Kercoz Ağası BEDRED-DİNÊ HACİ OSMAN (Ekmen) ile evlendikleri görülür. Hacı Muhammed Beg'in AZİZKÊ Ağa ile evli kızı (Nuri Aziz'in annesi) kocası Azizkê 1921 yılında öldürüldükten sonra Keferzota Şeyhi ile evlenir.

Hacı Muhammed Beg'in oğlu Hasan Beg'in ilk karısı Omer-yan Ağalarından Ahmedê İsmailê Muhammed Ciziri'nin kızı, ikinci karısı ise Estelli Selimo (Arıkan) Ailesindendir. Hasan Beg'in oğlu Muhammed Beg'in hanımı da yine Estelli Selimo Ailesinden Midyat Belediye Reisi Mahmud Arıkan'ın kızıdır. Hasan Beg'in bir kızı da (Adnan Ekmen'in annesi) Kercoz Belediye Reisi Şehmus Ekmen ile evlidir.

Bölgede ileri gelen aileler arasındaki evliliklere bir diğer örnek de Savurlu HACI ABDULLAH BEG Ailesidir. Hacı Abdullah Bey de, ailesindeki evlilikleri çoğunlukla bölgedeki nüfuzlu ve güçlü ailelerin çocukları ile yapmıştır. Eşlerinden birisi Mardin'in önemli ailelerinden Hindizadeler'in kızıdır. Hacı Abdullah Bey'in on üç erkek, altı da kız çocuğu vardır: Süleyman, Abdülfettah, Hacı Ali, Nasrullah, Muhammed Emin, Abdülkadir, Nurullah, Ömer, Hamdullah, Seyfullah, Selim, Abdülhalim ve Esat. Kızları ise Zeynep, Neslihan, Nesephan, Ayşe, Fatma ve Şerife'dir.

Hacı Beg kızlarını bölgenin önemli ailelerine gelin vererek, akrabalık ilişkileri kurmaya çalıştı. Kızları Zeynep ve Nesephan'ı, bugün bölgede Ekmenler olarak tanınan KERCOZLU (Gercüşlü) Hasan Şemdin Ağa'nın iki oğluyla evlendirdi. Zeynep, Mehmet Emin Ağa ile Nesephan da Hacı Osman Ağa (EK-MEN) ile evlendi. Meşhur Tacettin ve Bedrettin Ağalar bu Nesephan'ın çocuklarıdır.

Bedrettin'in çocuklarından Şemsettin Ekmen Malatya Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığı yaptıktan sonra sekizinci dönemde, 1942'de, CHP milletvekili olarak Mardin'den TBMM'ye girdi. Şemsettin Ekmen ise, babaannesinin ailesinden, Zeynel Abidin Erdem'in de halası olan Rabia'yı eş olarak aldı. Ailenin birbiri ile kız alışverişi sürdü, Şemsettin Ekmen'in oğlu Ferruh'un kızı Aytaç da Zeynel Abidin Erdem'in amcası Bahattin Erdem'in büyük çocuğu Mehmet Nevafla, O vefat edince de kardeşi 17. Dönem Mardin Milletvekili Yılmazla evlendi. Ferruh Ekmen'in diğer kızı Sevim ise yine 17. Dönemde HP ve SHP'den Mardin Milletvekili olarak TBMM'de bulunan Midyatlı Kenan Nuri Nehrozoğlu ile evlendi. Kenan Nuri Nehrozoğlu'nun annesi Behiye, Hacı Abdullah Bey'in torunu Abdülkerim Bey'in kızı, Zeynel Abidin ile Mehmet Nezih Erdem'in de halasıydı. Kenan Nuri Nehrozoğlu'nun diğer kardeşi Kemal Nehrozoğlu ise İzmir'de

valilik yaptıktan sonra Ahmet Necdet Sezer döneminde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri oldu.

Hacı Abdullah Bey'in kızlarından Neslihan Hanım ise Mardin'den 8, 9 ve 11. Dönem CHP Milletvekilliği yapan ve Savurlu ilk milletvekili olan Mehmet Kamil Boran ile Münir Boran'ın babaanneleri idi. Kamil ile Münir Boran'ın anneleri de Hacı Abdullah Bey'in torunuydu.

Hacı Abdullah Bey'in kızlarından Ayşe, Mardin'de HAK-KERMOZADE Hacı Faris Çelebi'nin hanımı oldu. Fatma Hanım da yine Mardin'in ünlü ailelerinden Şatanaların geliniydi. Şerife ise yörenin nüfuzlu ağalarından, yeni ismiyle Sürgücü, eski adıyla Awinalı Hacı Ahmed Ağa ile evlendi. Hacı Ahmed Ağa'nın kız kardeşi Arabiyan Aşiret Reisi ALİYÊ REMMO ile, oğlu Abdülkadir ise Diyarbekir eşrafından Pirinççizadelerin kızı (Cahit Sıtkı Tarancı'nın amcası kızı) ile evliydi. Hacı Bey'in damadı Mardinli Hacı Faris Çelebi de oğlunu Kercozlu Hacı Osmanê Hasan Şemdin'in kızı (Murathan Mungan'ın babaannesi) ile evlendirdi. Gelin ve damat teyze çocuklarıydı.

Ünlü din alimlerinden Şeyh Fethullah Efendi de Hacı Bey'in oğlu Hamdullah Bey'in (Ökmen) damadıydı. Şeyh Fethullah, ANAP Batman milletvekilleri Kutbeddin ve Ataullah Hamidi'nin dedeleridir. Zeynel Abidin Erdem'in babası Mehmet Said Erdem ise Midyat Hacı İbrahim Abbud'un (ŞEN) kızı MENCÊ ile evlendi.

BÖLGEDE SINIFLAR

1.MİRLER (BEGLER)

Bölgedeki en önemli MİR ailesi MAHALMÎ MİRLERİ'dir. Yüz yıllarca bölgede egemen olmuşlardır. Osmanlı döneminden önce Eyyubi döneminde de hükümleri vardır.

SAVUR BEGLERİ için MİR ifadesi kullanılmaz, 'BEG' olarak tanımlanırlar. Savurlu Hacı Abdullah Beg'in 1842'de Botan Miri'ne karşı Osmanlı'yı desteklemesinden sonra aile etkili olmuştur.

2.AĞALAR

Ağalar aşiret ağalarıdır. Aşiretin büyüklüğüne göre ağanın etkinliği çoğalır veya azalır. Hevêrki ve Dekşuri Konfederasyon-

larına farklı dönemlerde üst ağalık yapan Hevêrki ağaları Keferzêli Mala Şêxê Bazidler, Arabiyanlı Mala Remmo, Mala Şêxê Dervhavi ve Mizizexlı Mala Osmanlar ve Dekşuri Ağaları Kercozlu Mala Hasan Şemdin daha büyük bir alanda etkili olmuşlardır.

3. ŞEYHLER

Şeyhler bölgenin dini önderleridir. Dini otoriteleri zora değil, saygıya dayalıdır. Geniş halk kesimi ile Mir, ağa ve şehirli eşrafın üzerinde etkinlikleri vardır. Bölgede en etkili şeyh aileleri HAMİDİLER, EYDO ŞEYHLERİ, CİZRELİ ŞEYH SEYDA ve SURİYE’de ŞÊX AHMEDÊ XIZNAVÎ AİLESİ’dir.

4.ŞEHİRLİ EŞRAF

Eşraf, şehir merkezlerinde yerleşik içlerine memur, asker, tüccar ve alimlerin de bulunduğu geniş ve etkili ailelerdir. Mardin’deki BEYT HAC KERMO (Mungan), BEYT MİLLİYE, BEYT ENSARİ, BEYT ŞATANA, BEYT PAŞAVAT (Ayanoğlu); Midyat Estel’deki BEYT SELİMO, BEYT HALAHİYYE, BEYT ŞEMSO ve BEYT MÜFTİ gibi aileler ‘Eşraf’ ailelere örnek olarak gösterilebilir. Bu ailelerin dışında da onlarca önemli eşraf ailesi mevcuttur.

5.MOLLALAR

Medreseler de dini eğitim görmüş ve MOLLA / MELA ünvanını almış kişilerin de toplumda saygınlıkları üst seviyededir. Bu kişiler sıradan bir köylü ailesine mensup olsalar bile ilimleri ile toplumda etkili bir konumdadırlar. DERİZBİNLİ Mele ABDULVEHAB, mezarı Mardin Mansuriyê’de bulunan MELA HADÎ, ĞURLU (aslen Sürgüçülü) MELA HASAN, Dêrizbinli Mele ABDULVEHHAB ve ARNASLI SEYYİD MELA ZUBEYR son dönemin en ünlü mollalarındandır.

6.SEYYİDLER

Seyyidlerin Hazreti Peygamberin soyundan geldiklerine inanılır ve saygı gösterilir. Bu ailelerin bazılarının ellerinde Osmanlı dönemine ait tasdikli şecereleri vardır. Bazı ailelerin ise ellerinde bir belge mevcut değildir.

7.KÖYLÜLER

Köylülerde toprak sahibi aşirete mensup olanlar ve toprak sahibi olmayıp aşirete dışarıdan katılan işçi (ırgat) durumunda olanlar olarak ikiye ayrılır. Turabidin'deki köylülerin tamamına yakın az da olsa bağ ve tarla sahibidir. Irgatlık durumuna Berriyé'de daha fazla rastlanır.

TURABİDİN'DE HAFİRLİK (KORUCULUK)

TURABİDİN'in İslam öncesi yerleşik halkı Hristiyan Süryanilerdir. Müslümanlar Miladi 639 yılında Hz. Ömer zamanında bölgeye yerleşmeye başlamışlardır.

Bu döneme ait Süryani kaynakları dönemin Mafıryan'ının (Patrik vekili) Cizre'deki Müslüman yöneticiye giderek karışıklığı gidermek ve Süryani köylerinin güvenliğini sağlamak üzere her köye birer Müslüman aile gönderilmesini talep ettiğini ve bu talep üzerine Müslüman Kürt ailelerin Süryani köylerine yerleştirildiğini rivayet etmektedir.

Bu rivayetin dışında 300-400 yıllık yakın dönem incelendiğinde Turabidin'e yerleşen Kürt ailelerin yine aynı şekilde anlaşmalı olarak Süryani köylerine yerleştikleri görülmektedir. Bu koruculuk sistemine Süryaniler HAFİRLİK (HAFİR) adını vermektedir. Arnas Müslümanları, Dermemmıka Ağaları olan Mala İsmail, Midyat'taki Mala Nehroz ve Mala Mehmedo bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Zamanla Süryani köylerine yerleşen Kürt ailelerin çoğalmaları ve etkili bir duruma gelmeleri bazı rahatsızlıklar meydana getirmiş ve Süryani şairlerinin şiirlerine konu olmuştur. Bu rahatsızlığı dile getiren ve Kefrê köyünün hafirliği Batê köyünden den öğrendiğini anlatan bir şiirde şöyle denilmektedir:

Kefro meyn Botê yelfath
Va'bode bişe se'rath
U Kordoye lğavo a'lath
Vabneh babritho badrath

Kefrê Batê'den öğrendi
Kötü işler yapmayı
Kürtleri barındırarak
Kendi evlatlarını dünyaya dağıttı

BÖLGEDE TARİKATLAR

Bölgede tarikatların geçmişten günümüze değin önemli bir etkisi vardır. Geleneksel olarak hemen hemen her Müslüman ailenin bir tarikatla müridlik ilişkisi vardır.

Bölgede irili ufaklı birçok tarikat olmakla beraber en önemli ve etki sahası en geniş olanlar şunlardır:

EYDO ŞEYHLERİ

EYDO günümüzde Ömerli (Masertê) ile Savur arasında Ömerli'ye bağlı bir köyün adıdır. Köy Sürgücü Aşireti'nin Arapça konuşan tek Müslüman köyüdür. Tarikatın önderi Şeyh Ramazan'ın seyyid olduğu ve Hakkari civarından önce Mardin'in SELAX köyüne oradan da Eydo'ya gelerek yerleştiği anlatılmaktadır. Tarikat Kadiri ve Rufai'dir. 20.Yüzyılın sonlarında en ünlü şeyhi Diyarbakır şehir merkezinde yerleşik bulunan ve sonradan İstanbul'a göç eden Şeyh ZEYNEL ABİDİN'dir.

Halen Şeyh Zeynel Abidin'in çocukları İstanbul'da yerleşiktir.

Ailenin soy ağacı:

HAMİDİLER

ŞEYH HAMİD AİLESİ Mardin ve çevresinin son iki yüzyılda en etkili Şeyhlerinden biridir.

Tarikat NAKŞİBENDİ'dir. Aileye adını veren Şeyh Hamid'in SEYYİD olduğu ve 1800 yılı başlarında Siirt'te ikamet eden ve Siirt Büyük Cami'sinin imamını Molla Abdullah ile Amine Hanımın oğlu olduğu anlatılmaktadır.

40 yaşlarına kadar Siirt'te yaşayan ve ünlü MOLLA XELİLÊ SİÊRDE'nin talebesi olan Şeyh Hamid Bağdat'a giderek MEV-

LANA XALİD-İ BAĞDADÎ'nin halifelerinden ŞEH XALİDÎ Cİ-ZİRÎ'den halifelik alır.

Bağdat dönüşü Kercoz ÊŞÊ yakınındaki XIRBA ve GERÊ köylerinde kısa bir müddet ikamet eder. Daha sonra yine kısa bir müddet Hasankeyf'te kalan Şeyh Hamid, Mardin şehir merkezine yerleşir ve Mardin'de vefat eder.

Mezarı Mardin Savur Kapı'da (Babissor) Savur Midyat yolu çıkışında sağ taraftadır.

Şeyh Hamid'in oğulları ve torunları bölgenin birçok yerine yerleşerek tarikat faaliyetini yürüttüler.

Şeyh Hamid'in küçük oğlu Şeyh Abdurrahman Mardin şehir merkezinde kalırken, İbrahim Aynkaf'a, Abdülhalim Savur AH-MEDİ Köyüne, Abdullah Mardin DARA'ya, Şeyh Abdülhalim'in oğlu Tahir Omeryan Aşireti'nin TINAT Köyüne yerleşti.

Ailenin son yüzyıldaki en önemli şahsiyeti Şeyh Fethullah'tır. 1947 yılında vefat eden Şeyh Fethullah amcası Şeyh Abdülhalim'den hilafet aldı.

1915 yılında meydana gelen Hıristiyan katliamında (SEYFO-KILIÇ YILI) köy köy gezerek onbinlerce Süryaniyi katliamdan kurtarmış, din kisvesi altında çapulculuk yapan çetelere karşı koymuş ve verdiği Süryanilerin malları, canları ve namuslarına dokunmak haramdır fetvası ile gönüllerde taht kurmuştur.

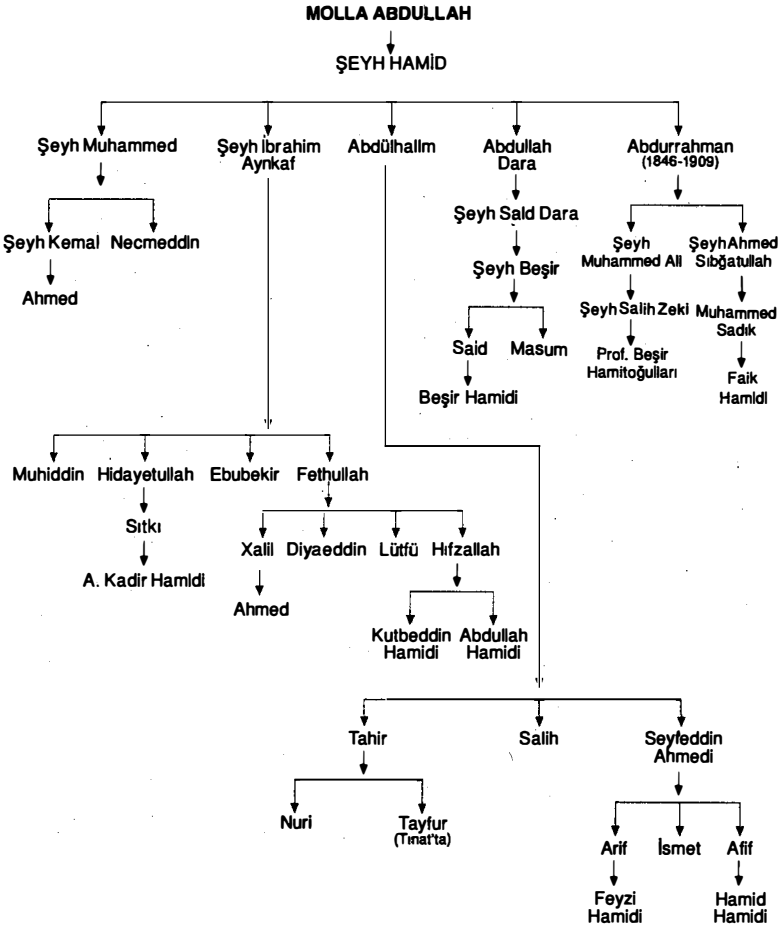
Bu olayla ilgili ayrıntılı bilgiler çalışmamızın Midyat bölümünde mevcuttur.

Şeyh Fethullah'ın ilk eşi amcası Abdullah'ın kızı, ikincisi, Savurlu Hamdullah Beg'in kızı Peyruze Hanım, üçüncüsü ise kardeşi Şeyh Muhiddin'in dul eşi Seyyid Ahmed Bedevi'nin kızı Zekiye Hanımdır.

Zekiye Hanım Hıfzullah ve Burhaneddin'in anneleriydi. Rıdvan Sülane'deki arazilerin Şeyh Muhiddin'e vakıf olarak verildiği rivayet edilmektedir.

Şeyh Fethullah'ın torunlarından Kutbeddin ve Ataullah Hamidi Kardeşler Batman'dan Anavatan Parti'si milletvekilliği yapmışlardır. Yine aileye mensup Şeyh Abdullah'ın torunu Beşir Hamidi 2002-2007 yılları arasında Ak Parti Mardin Milletvekilliği yapmıştır.

HAMİDİ AİLESİ'NİN SOY AĞACI

XIZNA ŞEYHLERİ

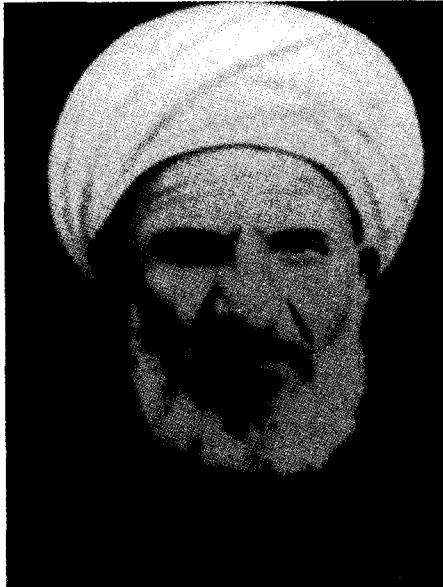
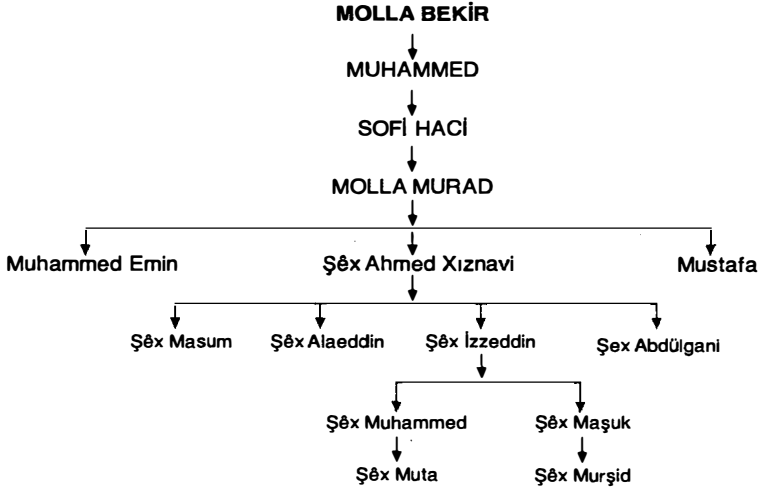
XIZNA ŞEYHLERİ adlarını Suriye'deki XIZNA Köyünde yaşamış ŞÊX AHMEDÊ XIZNAVÎ'den (1887-1950) alır.

ŞÊX AHMEDÊ XIZNAVÎ aslen İDİL (Hezex)'ın BANIHE Köyünden MELA MURAD'ın oğludur. Mela Murad'ın bölgeye Doğubeyazıd'dan gelen ALİKÎ Aşireti'ne mensup olduğu rivayet edilmektedir.

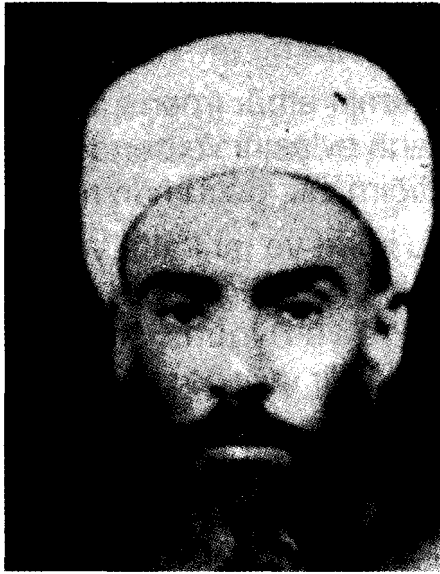
Şêx AHMEDE XIZNAVÎ Bitlis NORŞİNLİ ŞÊX HAZRET'in (Şêx Muhammed Diyaüddin) halifesidir. Hilafeti henüz 25 yaşında iken 1912'de alır. Şêx Ahmed 1920'lerinin sonlarında Suriye'de

Kamışlı yöresinde irşad faaliyetlerine başlar. Bu tarihten sonra etki alanı giderek genişler. Oğulları Şêx Alaeddin, Şêx Masum, Şêx İzzeddin ve Şêx Abdülgani de aynı şekilde devam ederler.

Şêx AHMED XIZNAVÎ AİLESİ

ŞÊX AHMED XIZNAVÎ (1887-1950)

ŞÊX MASUM XIZNAVÎ
(1915-1958)

ŞÊX SEYDA

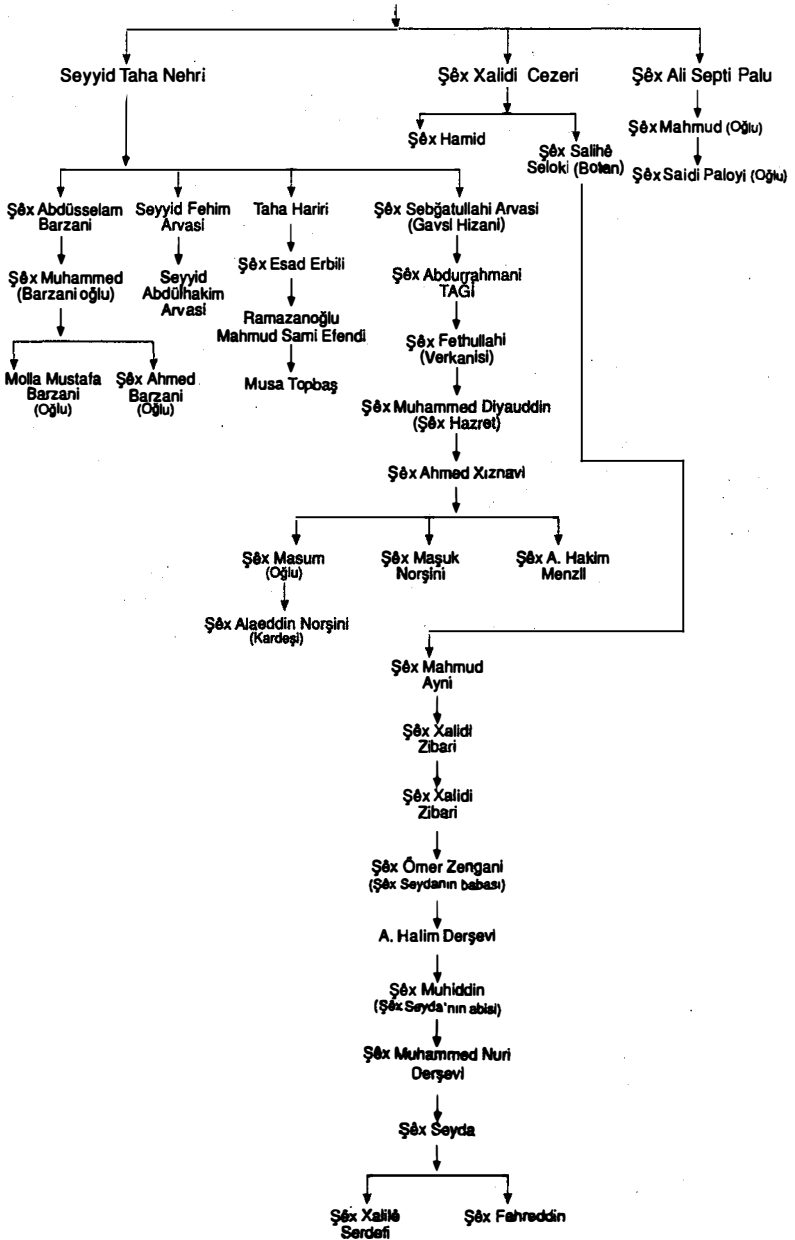
Bölgede etkili olan bir diğer tarikat da NAKŞİBENDÎ TARİKATI'nın Cizre'de yerleşik ŞÊX SEYDA koludur. Şêx Seyda Ailesi aslen Kerboran'ın (Dargeçit) BÊRKEVAN köyündendir. Bir dönem Zengan Köyünde ikamet eden aile daha sonra CİZRE merkezine yerleşmiştir.

Şêx Seyda'nın vefat eden oğlu Şêx Nurullah da bölgede oldukça etkili olmuştur.

Halen yaşamakta olan oğlu Şêx Ömer Faruk tarikat şeyhliğini sürdürmektedir.

NAKŞİBENDİ TARİKATI'NIN SİLSİLESİ:

MEVLANA XALİDİ BAĞDADİ HALİFELERİ

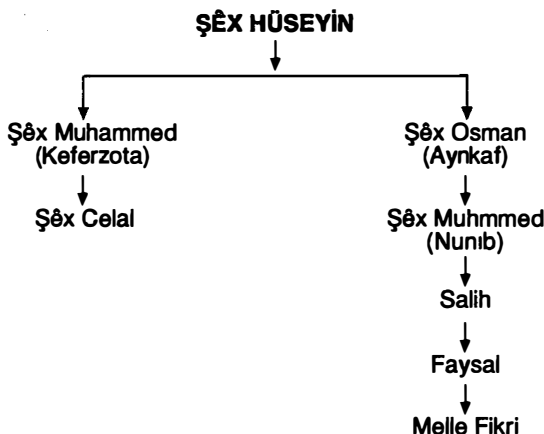
KEFERZOTA ŞEYHLERİ

KEFERZOTA ŞEYHLERİ Midyat'ın Keferzota köyünde yerleşiktirler.

Ailenin Haşimi ve lakaplarının BEYT BAKIR (Muhammed Bakır) olduğu, ilk olarak Irak'tan Midyat'ın RİŞ köyüne geldikleri rivayet edilmektedir. Irak'tan gelen ailenin bir kısmı Mardin DERİK'te kalmış, bir kısmı ise OMERYAN Aşireti'nin TAQE köyüne yerleşmiştir.

Bölgeye ilk gelen şahıs olan ŞÊX HÜSEYİN'in mezarı RİŞ köyündedir. Şêx Hüseyin'in oğullarından Şêx Muhammed Keferzota'ya, Şêx Osman ise AYNKAF'a yerleşmiştir. Şêx Osman Keferhuvarlı Muhammed Beg'in kayınpederidir. Mezarı Aynkaf'tadır. Şêx Osman'ın oğlu Şêx Muhammed NUNIB köyüne yerleşmiştir.

KEFERZOTA ŞEYHLERİNİN AİLE SOY AĞACI

BÖLGEDE SEYYİDLER

'SEYYİD' soy olarak nesebi Hz. Peygamber'e dayanan kişi demektir. Seyyidler köken olarak Hz.ALİ ile Hz.FATİMA'nın, dolayısıyla da Hz. Muhammed'in torunlarıdır.

Bölge halkı seyyidlere büyük saygı gösterir.

SEYİDAN MINTIKASI

SEYİDAN mıntıkası BÊCİRMAN, XANİKA, XIRBIH, MER-CİYA, BİLAXŞ, SEYARÊ ve BATERGİZ köylerinden meydana gelir. Osmanlı idaresinde bir dönem Seyidan Nahiyesi olarak idare edilmiştir. Bu köyler büyük oranda ALİKA Aşireti'ne bağlıdır. MALA CİBO, Seyidan bölgesinin önemli bir ailesidir. ALİKA Aşiret Ağaları ise MALA CİMO'dur.

BÊCİRMAN SEYYİDLERİ

Bölgede çok sayıda seyyid olduğunu öne süren aile vardır. Bölge halkı bu ailelerin önemli bir kısmının seyyidlik iddialarına kuşkuyla yaklaşır. Ancak Bêcırman Seyyidleri bölgede en fazla saygı duyulan ve seyyidlikleri genel bir kabul gören seyyidlerdir. Bêcırman yerleştikleri ilk köyün adıdır. Midyat-Kercoz-Kerboran üçgeninde Gercüş'e (Kercoz) bağlı bir köydür. Köyün ismi Kürtçe 'vergisiz-vergi alınmayan' anlamına gelir. Osmanlı ve daha öncesinde EYYUBÎ yönetimlerinde seyyidlerden Hz.Peygamber'e hürmeten vergi alınmadığı için köye bu isim verilmiştir. Cumhuriyet döneminde köyün adı değiştirilerek 'VERGİLİ' yapılmıştır.

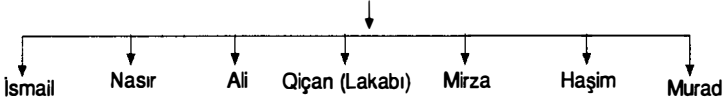
Aile'nin bölgeye gelen ilk kişisi olan SEYYİD BİLAL ilk önce ZELİYÊ ile BİLAXŞÊ arasında ÇİYÊYÊ BEŞ'e gelerek çadır kurar ve o mıntıkadaki mağaraları da kullanır. ARBAYÊ MİREKLERİ'nin KANİ DERÊ DARÊ'de ava çıktıkları bir günde SEYYİD BİLAL GİRÊ BEŞ'te namaz kılarken Beylerin önünden kaçan bir tavşan Seyyid Bilal'in abasının altına sığınır. Seyyid Bilal kendisine sığınan tavşanı Mirler'e vermez. Bu durum karşısında şaşkınlığa uğrayan Mirler, Seyyid Bilal'la tanışıp kim olduğunu ve nereden geldiğini öğrenince Seyyid Bilal'a Bêcırman Köyünü verir ve vergiden de muaf tutarlar.

SEYYİD BİLAL'in Bölgeye geliş tarihinin Hicri 850 (Miladi 1446/1447) yıllarına rastladığı 7 oğlu olduğu ve bugün bölgedeki Bêcırman seyyidlerinin bu 7 kişinin torunları olduğu ileri sürülmektedir.

Aile'ye mensup çok sayıda ünlü kişi vardır. Son dönem Şeyhlerinden Seyyid Xelil Serdefi, Cizreli Seyyid Kadri ile Milletvekilleri Şerafeddin Elçi, Haşim Haşimi, Musa Okçu Bêcırman seyyidlerindendir.

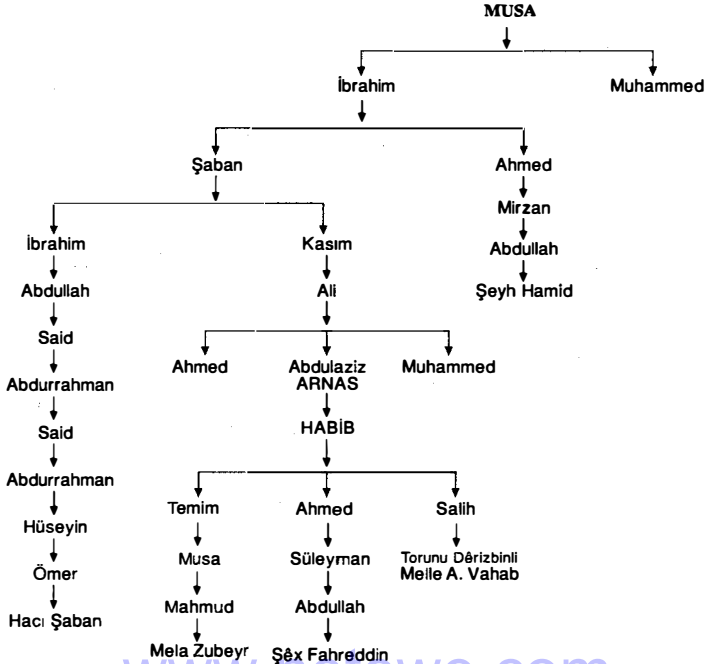
SEYYİD BİLAL

KARTMİN SEYYİDLERİ

KARTMİN Midyat'a bağlı Midyat Cizre karayolunun 20 kilometresinde büyük köyün adıdır. Bölgenin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Süryani Tarihi açısından da önemli bir yerdir. Ünlü Mor Gabriel (Deyrulumur) Manastır'ı da köyün yakınlarındadır. Köydeki SEYYİDLERİN köye ilk olarak ne zaman yerleştikleri tam olarak belli değildir. Ancak seyyidlerin daha önce HAX ve HELAX köylerinde bir müddet kaldıkları (tahminen 17. Yüzyıl) ve Helax Cami'sini onların inşa ettikleri anlatılmaktadır. Ailenin bir kısmı Nusaybin Ovasında TEZXARAB ve BINARDKÊ köylerinde bir kısmı da ARNAS köyünde yerleşiktir. Ellerindeki aile şeceresine göre Arnaslı Mele Zubeyr, Batmanlı Şêx Faxreddin, Nusaybin'deki Seyyid Şahan, Dêrizbinli Mele Abdülvehab ve Şeyh Hamid 7-8 kuşak öncesinde aynı şahsın torunlarıdır.

KARTMİN SEYYİDLERİ SOY AĞACI

KERBOZ SEYYİDLERİ

Kürtçe olan KERBOZ kelimesinin anlamı 'Boz Eşek'tir. Irak'tan kaçarak Turabidin'e gelen bir seyyidin düşmanları onu takip ederler. Bir boz eşeğin üzerinde kaçmaya devam eden seyyidin geçtiği tarlalar yeşermeye başlar.

Seyyidi takip edenler seyyidin henüz geçtiği bir tarla kenarında hayvanlarını otlatan bir köylüye boz bir eşek üzerinde seyahat eden birini görüp görmediğini sorunca köylü seyyidi korumak amacıyla 'vallahı daha bu buğday tarlası yeşermeden böyle biri buradan geçti' diye cevap verir.

Seyyidi takip edenler aradan en az birkaç ay geçtiğini düşünerek takipten vazgeçer ve geri dönerler.

Rivayette adı geçen seyyidin ailesine bölgede SEYİDÊ KERBOZ (Boz eşekli seyyid) adı verilmektedir.

Aile bölgenin birçok köyünde yerleşiktir.

ESTEL SEYYİDLERİ

Estel'de AKURT, YEŞİLMEN, GÜNALTAY ve HACI İSA CENGİZ aileleri seyyid olduklarını söylemektedir. Estel halkı bu ailelere 'Seyyid' olarak hitap etmektedir.

Ancak bu ailelerin ellerinde tasdikli bir aile şecereleri bulunmamaktadır.

Estel'de farklı soyisimlere sahip seyyidler arasında birkaç yüzyıl öncesine kadar yakın amcazadelik tesbit edilememiştir.

Hacı İsa Cengiz ailesi Estel'e DÊRİNDİB köyünden gelmiş ve Hacı İsa Cengiz Halahi ailesinden Hacı Ali Tan'ın kızı Hatice hanım ile evlenmiştir.

Turabidin'in Patriklik Kürsüsünden Ayrılması

1932 yılında Süryani Patriği seçilen Afram Borsomo *Turabidin Tarihi* adlı kitabında olayı şu şekilde anlatmaktadır.

"1365 yılında Turabidin bölgesinin Patriklik Kürsüsü'nden ayrılması olayı meydana geldi. Şöyle ki, Gorgis adındaki zayıf bir rahip Şalêh (Barıştepe) Piskoposu Basiliyos Sobo'yu Mardin Patriği Smacil (İsmail)'in yanında çekıştirdi. Patrik soruşturmaksızın hareketi geçti ve piskoposu aforoz etti.

Bunu öğrenen Piskopos Patrikle görüşmek için teşebbüse geçti, ancak Patrik onu küçük düşürdü ve onunla görüşmeyi kabul etmedi. Piskopos Zahfaran Manastırı'nın kapısı önünde içeri girebilmek için 3 gün beklediği halde Patrik ona giriş izni vermedi. Bunun üzerine Piskopos çok üzgün bir biçimde Turabidin'e döndü. Ardından bölge piskoposlarına mektuplar yazarak onlardan Patrik nezdinde kendisine destek vermelerini istedi. Qartmin (Yayvantepe) Piskoposu Yuhanun Yesoc (Yeşo), Hah (Anıtlı) Piskoposu Filiksinos, diğer piskoposlar çok sayıda papaz, diyakon ve ileri gelenler ona arkadaşlık ettiler hep beraber Patriğin yanına gittiler.

Ancak Patrik onunla görüşmeyi reddetti. Onlar da Zahfaran Manastırı dış kapısı önünde 14 gün geçirdiler, fakat Patrik onlarla görüşmedi. Onlar da çok üzüldüler ve başarısız bir biçimde yurtlarına döndüler.

Hepsi Zahfaran manastırı yakınlarına vardığında şöyle seslendiler: "Aksiyos Mor Basiliyos Sobo Patriklik makamına layıktır ve müstehaktır!" Sonra da Şalêh (Barıştepe)'de Mor Yacqub Manastırı'nda, Piskopos Sobo'nun makam odasına girdiler. Eyyubilerden Hasankeyf meliki 1. Adil Fahreddin Süleyman, Sobo'yu huzuruna kabul etti.

Sobo'de melike başından geçenleri anlattı ve ondan ülkesinin Patriklik beratını elde etti. Turabidin piskoposları Şalêh (Barıştepe)'da Mor Yacqub Manastırı'nda toplandılar ve Basiliyos Sobo'yu Turabidin ve Hasankeyf Patriği ilan ettiler. 6 Ağustos 1364'te Tecelli (Görünme) Bayramı'nda (Cedo d Metlolo) Sobo, İğnatiyos Sobo olarak adlandırıldı.

Sobo, Abul Hasan oğlu Caziz (Aziz) oğlu Şaliba oğlu Papaz Behnam'ın oğludur. Şalêh (Barıştepe) köyündendir ve kökleri 12. Yüzyıla kadar uzanan asil bir ailenin çocuğudur. Bu aileden ikisi de amcası olan iki piskopos çıkmıştır. Basiliyos Barşawmo ve Şalêh (Barıştepe) Başpiskoposu Caziz (Aziz), Sobo'nun piskoposluğu 10 yıldan fazla sürmüştür.

Patrik Sınacil (İsmail) bu keskin tutumundan çok pişman oldu, bu gelişmeler onu çok üzdü. Turabidinlilerin giriştiği yasal olmayan bu çabasını iptal etmek için uğraştıysa da başarılı olamadı.

Patrik olan Sobo'ya bağlı 5 Piskoposluk (Marciyoto) vardı. Bunlar Qartmin Manastırı, Hah, yani Bet-Aylo'deki Dayro du Şlibo, Bet-Riso, yani Mor Malke Manastırı, Hozê denilen Zargal (Zercel) ve Beşiri'deki Mor Quryaqos Manastırı ve Midyat. Sobo Patriklikte 25 yıl kaldıktan sonra 1389 yılında yılında öldü. Naaşı Şalêh (Barıştepe)'daki Mor Yacqub Manastırı'nda gömüldü.

Turabidin piskoposları Sobo'nun ölümünden sonra Midyatlı Rahip-Rabban Moto'nun oğlu Yesoc (Yeşo)'u Patrikliğe 1390'da seçtiler. Ona da 'İğnatiyos' diye hitap ettiler. Ancak 1417 yılında Hasankeyf vezirinin halk arasında yaydığı ayrılık ve fitne nede-niyle görevinden alındı.

Bu vezirin hikayesi şöyledir: Vezir hac için Mekke'ye giderken oğlunu da Patriğin yanına bırakmış ve ona oğluna göz kulak olmasını istemişti. Vezir, bölge liderlerinin onu makamından uzaklaştırmasına izin vermemişti.

Vezir döndüğünde oğlu ona Patriğin halkı kendisine karşı kışkırttığını iddia etti. Bunun üzerine Yesoc (Yeşo)'un yerine, onun 1418'de tayin ettiği Şalêhlı (Barıştepelî) Rabban Mascud (Mesud) Patrikliğe seçildi. Görevden alınan Patrik, Zahfaran Manastırı'na (Dayro d Kurkemo) gitti. Patrik Behnam'ın emriyle Netfo (Nıtfö) Manastırı'nda (Zahfaran Manastırına bakıyor) oturdu. 1421'de de öldü.

Patrik Mascud (Mesud)'a gelince, ki o bu addaki ilk Patriktir. Görevinde başarılı olamadı. Bir gece Kürtler onu yaraladılar. Hasankeyf meliki Patriğin intikamı olarak 8 Kürt liderini idam edince, tebaası onu bu hareketinden ötürü kınadı.

Melik Patriği Hasankeyf'e çağırdı ve onu kandırarak yarasına zehir koydu ve oda öldü (1420) Qartmin Manastırı Başpiskopo-

su Ciwarnoyo (Gülgüzeli) Henux 1421'de onun yerine Patrik seçildi. Bunun ölümü 1444'tedir. Henux'tan sonra Qartmin, sonra da Hah başpiskoposluğu yapan Sorino (Haberli) önde gelenlerden Gafil'in oğlu Filiksinos Tuma Patrikliğe seçildi.

(1444). Bir yıl sonra da öldü. Bu Patrik fasih ve uzunca bir anafor yapıtı yazdı ki bu, "Ey bütün yaratıklara güven ve barış veren Tanrım" diye başlıyordu, ile başlangıcı: "Ey mübarek kurban sen ne yücesin" şeklinde olan Husoyo'yu yazmıştır. Bunun tek nüshasını 1911'de Mor Malke Manastırı'nda bulduk.

Tuma'nın yerine Hozê Piskoposu Basiliyos Yesoc (Yeşo, Şalhoyo-Barıştepeli-Gallo'nun oğlu) 14 Eylül 1455'te Patrikliğe seçildi.. Bu İl. Yesoc (Yeşo)'dur. 1460'ta öldü. Büyük bir bilgin, usta bir hattat ve iyi bir hatipti. Çok uzun boyluydu.

İl. Yesoc (Yeşo)'dan sonra 1460 yılı Yawm Hamso d Roze (Sırların Perşembesi Günü'ünde) Hah (Anıtlı) piskoposu Filiksinos Caziz (Aziz) Patrikliğe seçildi. Caziz (Aziz) Mardin'e bağlı Bsilad köyünde doğmuştu ve Bar-Sawto (İhtiyarın oğlu) olarak biliyordu. Rabban Yesoc (Yeşo) Jejim'in öğrencisi olmuştu.

Ona Abul-Macani (Ebül-Maani) lakabı verilmişti. İnzivayı seven, salih ve faziletli bir insandı. İnananları takvayla süsledi. Yasalara karşı gelmedi. Nerede olursa olsun vaaza ve irşada ara vermiyordu. Hasankeyf'te 1428'de öldü ve oraya gömüldü.

Turabidinliler 1482 yılında bölündüler. İki Patrik seçtiler. Bunlar Zergal (Zercel) Piskoposu Arboyo (Taşköylü) Basiliyos Sabo ile Gêrgêr (Cırcır) Başpiskoposu Diyonisiyos Yuhanun (Ciwarnoyo-Gülgüzeli) Bar-Qufêr'dır. Turabidin'de büyük bir ayrılık meydana geldi. Manemcen (Menümen, Baminin) köyünde Antakya Patriği Mor Xalaf'ın başkanlığında toplanan ruhaniler meclisi iki tarafı barıştırdı ve Sabo'nun Patriklikte kalmasını ve Yuhanun'un görevden alınmasını kararlaştırdı. Sabo 1488'de öldü ve Yuhanun Patrik oldu.

O da 1492 yılında öldü. Mütevazi, salih bir insandı. Yuhanun'dan sonra Başpiskopos İl. Basiliyos Mascud Patrikliğe seçildi (1492). Denildiğine göre Antakya Patriği XlIl. Yuhanun onun göreve başlaması töreninde hazır bulundu.

Bu Yuhanun dini liderlikte yanlış uygulamalarda bulundu. Makamında kibirlendi. Kilisenin yasalarını ihlal etti. Çünkü o Turabidin'e bir Mafıryan ve boş kadro olmaksızın 10 ya da 12 ka-

dar piskoposun atamasını yaptı. Bunun üzerine bölgenin piskoposları ona karşı çıktılar ve onu görevden aldılar. Bunlar anladılar ki Turabidin Patrikliği'nin bir kıymeti kalmadı. Antakya Patrikliği ile barışmaya karar verdiler.

1495'te Antakya Patriği Mor Nuh'un liderliğine itaat ettiler. Görevden alınan Patrik II. Mascud (Mesud) ise Xarput (Harput)'taki bir manastırda köşesine çekildi.

Bu barış Zahfar Manastırı'ndaki Patriklik Kürsüsü ile yapılan ilk barış olmuştur.

Fakat görevden alınan Patrik II. Mascud (Mesud) yasal olmayan bir yolla bu zor zamanda bir kez daha Patrikliğe döndü ve 1512 yılında öldü.

Onun yerine kardeşinin oğlu olan Zergal (Zercel) Başpiskoposu II. Basiliyos Yesoc (Yeşo) geçti ve 1551'de Kudüs'te ölünceye kadar görevde kaldı. İffetine düşkün bir insandı. Peşpeşe 2 Mafıryan tayin etmiştir. Ondan sonra Papaz Samsaddin (Şemsettin)'in oğlu Yacqub Patrik oldu. Bu 1552'den beri Zergal (Zercel) piskoposu idi. 1571'e kadar Patriklik Kürsüsü'nde kaldı.

Bu tarihte Antakya Patriklik Kürsüsü ile Antakya Patriği Mardinli Necmat (Nimet)'in döneminde ve Antakya Patriği II. Dawud Şah Patrikliği zamanında ikinci kez barış yapılmıştır.

Ancak Hasankeyf'deki bazı Hristiyan asiler ayrılıkla ısrar ettiler ve Midyatlı Sehlo'yu kendilerine Patrik yaptılar. Bu 1583'ten 1621'e kadar 38 yıl görevde kalmış. Onun yerine de akrabası Midyatlı Cabdo (Abdo) geçmiştir.

Sonra da bu Patrikliğin devamı gelmemiştir. Çünkü Patriklik (Havarilik Kürsüsü) ile üçüncü defa barış yapılmıştır. 1674 yılında Mafıryan Medyoyo (Midyatlı) Habib ki, zahid bir adamdı, Patrik oldu.

Fakat onun karşısına inatçı 3 piskopos dikildi ve onun yerine Denho'yu 1688'de yasal olmayan bir yoldan halef yaptılar.

Onun yerine de 1707 yılında Cernesoyo (Bağlarbaşı) Denho Patrik oldu. 1725'e kadar bu görevde kaldı. Sonra Patrik Shoq (İshak)'ın 1710'da Mafıryan atadığı ünlü II. Samcun'un çabalarıyla dördüncü kez Patriklik Kürsüsü ile barış yaptılar.

Onun yerine 1740'ta Cernesoyo (Bağlarbaşı) Mafıryan Denho Baltaji geçti. Aynı yılda yeni Başpiskopos Barşawmo Patrikliğe geçti. 1791'e kadar bu görevde kaldı. Halbuki Patrik Antakya-

lı IV. Gorgis onlar için Sirinoyo (Haberili) Şaliba Catoro 1779'da Mafıryan atanmıştı.

Aynı süre içinde bunlar (ayrılıkçı Hıristiyanlar) kendileri için Hahoyo Cabdalla (Anıtlılı Abdullah) adındaki bir şahsı Mafıryan tayin etmişlerdir.

Patrik Barşawmo ölünce aralarında ayrılık çıktı. Onun yerine Arbo'dan iki Patrik adayı ortaya çıktı. Bunlar zahid Rabban Esacyo ve Mor Malke Manastırı Piskoposu Aho idiler (1791). Burada ahmak Mafıryan Şaliba, ki çocuksu davranışları vardı, yasalıktan büsbütün uzak bir yöntemle kusurlu başkanlığı gibi, duruma 5 kişi el koymaya başladı. Kısa bir süre içinde bu beş kişi yasal olmadan Patrikliğe geçtiler.

Bunlar 1803'te Haç Manastırı Piskoposu Yawsef, Hazxoyo (İdilli) Shoq (İshak, 1804), Ehwoyo (Hababoyo, Habablı) Barşawmo (1812), Sirinoyo (Haberili) Barşawmo (1813) ve Sirinoyo (Haberili) Mirza (1816)'dır. Ertesi yıl Aho, Esacyo ve Şaliba öldü. Bu beş kişiye 1821'de Midyatlı Zaytun de katıldı. Sonra da Arboyo Cabdennur (Taşköylü Abdinnur).

Nehloyo (Yemişlili) Barşawmo 1815'te sonra da Kando ailesinden Nehloyo Cabdellahad (Yemişlili Abdillahad) 1821'de Mafıryan oldu. Antakya Patriği V. Gorgis 1821'de bunlara gönderdiği genel bir mesajla kendilerini çağırıp ta başarılı olamayınca Patrik II. Eliyo (İlyas) 1838'de başkanlığını ilk zamanlarında, yasal olmayan Patrikleri, ellerinde bulundurmuş oldukları meşru olmayan adlardan vazgeçmeye zorlayan Omid (Diyarbakır) valisinin arabuluculuğuyla Mafıryan Cabdellahad (Abdillahad) ile barıştı. Ve Patrik piskoposluk derecelerini eski yasallığı üzerine getirtti.

Yasal olmayan Patrikler peşpeşe öldüler. Son ölenler Mirza (1859) ve Medyoyo (Midyatlı) Zaytun (1869) olmuştur. Bu anda kilise yasalarına büyük kötülük eden dizin sona erdi.

Mafıryan Cabdellahad (Abdillahad), bazı Kürtler onu 1844'te öldürünceye kadar Turabidin Hıristiyanlarının başkanlığını sürdürdü.

Turabidin'deki dini ayrılık 1364'ten başlayarak 1839'a kadar 475 yıl sürmüştür. Havari Kürsüsü (Yasal Patriklik Kürsüsü) ile 5 defa barış yapmışlardır. En sonunda da bu ayrılığın Turabidin Kilisesi'ne verdiği zararın farkına varmışlardır.”

PATRİKLİK MERKEZİ MARDİN'E TAŞINDIKTAN SONRAKİ SÜRYANİ PATRİKLER LİSTESİ*

Athanasios Yeşu VIII	(1139-1166) (yüz sekizinci patriktir)
(Büyük) Mihayel Rabo I	(1166-1199)
Athanasios Saliba IX	(1199-1207)
(Küçük) Mihayel II	(-)
Yuhanna Yeşu XIII	(1208-1220)
İğnatiyos Davut III	(1222-1252)
Diyonnosiyos Ahrun (Angür)	(1252-1261)
Yuhanna Bar Madeni XIV	(1261-1263)
İğnatiyos Yeşu IV	(1264-1283)
Filiksinos Nemrut	(1283-1292)
Kostantin Malatyalı	(-)
Barson	(-)
Bedir Zohe	(1293-1333)
İyavennis İsmail	(1333-1365)
İğnatiyos Şahap V	(1365-1381)
İğnatiyos İbrahim VI	(1381-1412)
İğnatiyos Behnem	(1413-1455)
İğnatiyos Halef	(1456-1483)
İğnatiyos Şeylillah	(1483-1493)
İğnatiyos Nuh	(1494-1509)
İğnatiyos Yeşu	(1509-1510)
İğnatiyos Yakup I	(1510-1519)
İğnatiyos Davut	(1519-1521)
İğnatiyos Nimetullah	(1557-1576) (Beraberinde Filatos)
İğnatiyos Davutşah	(1576-1591)
İğnatiyos Filatos	(-)
İğnatiyos Abdulgani	(-)
İğnatiyos Mama	(-)
İğnatiyos Hadaye	(1591-1640)

İğnatiyos Şükrullah	(-)
İğnatiyos Şemun	(1640-1653)
İğnatiyos Abdunnur	(-)
İğnatiyos Yeşu (Medli)	(1653-1661)
İğnatiyos Abdulmesih	(1661-1686)
İğnatiyos Habip	(-)
İğnatiyos Gevergis	(1687-1708)
İğnatiyos İshak	(1709-1722)
İğnatiyos Şükrullah III	(1722-1745)
İğnatiyos Gevergis (Urfalı)	(1745-1768)
İğnatiyos Gevergis (Musullu)	(1768-1781)
İğnatiyos Matios	(1782-1817)
	(Beraberinde Mihayel ve Behnam)**
İğnatiyos Behnam	(-)
İğnatiyos Yuhanna	(-)
İğnatiyos Gevergis IV	(1818-1836)
İğnatiyos İlyas II	(1838-1836)
İğnatiyos Yakup II	(1847-1871)
İğnatiyos Fetros IX	(1872-1894)
İğnatiyos Abdulmesih II	(1895-1905)
İğnatiyos Abdullah II	(1906-1915)
İğnatiyos İlyas II	(1917-1932)

---

* Seçimlerin uzaması sonunda, bir süre çift patriklik devri sürmüştür. Nimetullah asıl patriktir.

** Seçimlerin uzaması sonunda, bir süre çift patriklik devri sürmüştür. Matios asıl patriktir. (Güncel 1970:225-227).

BÖLGEDE 1842-1847 BOTAN BEYİ'NİN İSYANI

Midyat Bölgesi'nin doğu kısmı özellikle de Hevêrka ağaları Cizre'deki BOTAN MİRİ'ne bağlıydı.

Botan Miri'nin 1842'deki isyanında bölge ileri gelenlerinin nası bir tutum takındıkları ile ilgili net bir bilgiye sahip değiliz.

Ancak eldeki belgelerden biri OMARYAN Ağası SADUNÊ MUHAMMED CİZİRİ'nin Mir'i desteklediği ve isyan sonrası 1847'de Bulgaristan'ın RUSÇUK şehrine sürgün edildiği yönündedir.

BÖLGEDE 1880 ŞEYH UBEYDULLAH OLAYI'NIN ETKİLERİ

Hakkari Şemdinanlı Seyyid Taha'nın oğlu ŞEYH UBEYDULLAH 1880 yılında İran Kürtlerini de kapsayan bir harekata girişti. Olayın esası bugün bile tam olarak aydınlatılabilmiş değildir. Başlangıçta Osmanlı'ya karşı gibi gözüken olay derinlemesine incelendiğinde İran'daki Kürtleri de bugünkü Suriye ve Irak Kürtleri ile birleştirerek tüm Kürtleri kapsayacak bir şekilde Osmanlı hâkimiyetine alma girişimi olarak gözükmektedir. Bu yönüyle tam olarak aydınlatılamasa da Sultan Abdülhamid'in de bunu el altından desteklediği sanılmaktadır.

Turabidin bölgesindeki ileri gelen ağa, bey ve şeyhlerin Şeyh Ubeydullah'ı destekledikleri ve büyük bir bölümünün İstanbul'a sürgün edildikleri aşağıdaki belgede belirtilmektedir.

Ancak bu listenin ne kadarının sürgün edildiği ne kadarının yoldan, Halep'ten veya Mardin'den geri çevrildiği tam olarak belli değildir.

Sürgüne Tabi Tutulan Beylerin Ve Ağaların İsim Listesi ve Meskun Oldukları Yerlerin İsimleri Aşağıya Ayrıntılı Bir Şekilde Belirtilmiştir:

Siirt Sancağında Reşkotan Aşireti Reisi Mustafa Kutto Ağa, Garzanlı Hacı Fettah, Hacı Fettah Bey'in biraderi Hamid Bey, Diğer biraderi Emin Bey,

Hacı Fettah Bey'in oğlu Seyfettin Bey,

Alikan Aşireti Ağası Ömer Burtev Ağa, Garzan dahilinde

Pencinar Aşireti Ağası Çetto Ağa, Şirvan'da Şir Beyzade İsmail Bey, Şirvan Kazasında Said Bey ve oğulları Fettah ve Hurşid Beyler,

Şirvan kazasında Usturkan Aşireti Ağalarından Şêr Bey ve Süleyman Ağalar, Şirvan kazasında Kefrê köyünden Ömer Bey, oğlu Halil Bey ve diğer oğlu Ömer Bey ve diğeri Derviş Bey, Şirvan Kazasında Noş köylü İbrahim oğlu Abo Ağa,

Şirvan kazasında Hizan nahiyesinde Hurs köyünden Murad oğlu Ağa akrabalarından Çekko oğlu Süleyman,

Kasım oğlu Selim, Hizan'da Herir köylü Aziz oğlu Ali Ağa, Şirvan'ın Emirun nahiyesinde Abdi Beyler ve hanedandan Şerif Bey,

Şirvan'da Hob köyünden Kerim Bey, Hacı Fettah Bey'in akrabalarından Reşit Bey oğlu Muhammed Ali Bey Êrdê kazasına bağlı Çan köyünden Ömer Ağa,

Beşiri nahiyesi Ağalarından Telharlı Mirza Ağa, Zercel köyünden İbrahim Hasso Ağa, oğlu Hasso, diğer oğlu Zerko, Zercel köyünden Alî Muhammed Bey Ağa,

Sinan köylü Hacı Reşid Ağa Elhaddeyn köylü Said Ağa Gancuveş köylü Şuveş Ağa,

Şeyh Soban köylü Emin Ağa, İsa Ağa, Hamid Ağa, Milli Aşireti Ağaları Zade İbrahim ve Muhammed ve Ali Ağalar ve Kara-keçi Aşireti Reisi Halil Bey, Biraderi Derî'i,

Silvanlı Abdullah Bey, Kulplu Telli Ağa ve biraderi Mirza Ağa, Silvanlı Reşit Ağa, Hazrolu Seyfeddin Bey, Kasr Köylü Hasan Ağa, biraderi Ali Ağa,

Dileser köylü Ali oğlu Hüseyin, Hasar nahiyesi Ağası Aburrahman oğlu Muhammed Ağa, Sason kazasında Bekiran Aşireti Ağası Kekveys Ağa, Pençnar Aşireti ağalarından Bekir Ağa, Alikan Aşireti Ağası Zuhreb Ağa,

Biranlı Aşireti'nden Şeyro Ağa, Pencinar Aşireti'nden Cundi Ağa'nın oğlu Lendes Ağa, arkadaşı Halid Ağa'nın Oğlu Celil Halid Ağa, Reşkotan Aşireti'nden Seyli Ağa, oğlu Salih,

Sason'da Bapo köylü Hasan Ağa'nın oğlu Genco Ağa, Melkan köylü ağalarından Mursi Ağa, arkadaşı Halef Ağa

Sason kazasında Çomanlı Aşireti Reisi Hacı Hamo Ağa, Per-varili nahiyesinden Hashar köylü Telli Ağa, Cihangir Ağa'nın oğlu Temur, Ataf köyünden diğer Cihangir Ağa, Derviş Ağa, Deştetan köyünden Fendi Ağa oğlu Kasım, Aynikaf köyü Muh-

tarı Hasan Feho, Gercüş nahiyesi Ağası Hüseyin Ağa oğlu Hasan Şemdin ve Biraderi Osman Ağa,

Kahri köyünden Abdi Ağa'nın oğlu Cebzil Ağ, Arnaslı Osman Timur Ağa, Osman oğlu Saruhan Ağa,

Siirt merkezli Hamid Ağa biraderi Reşid Ağa diğer biraderi Hacı Musa Ağa oğulları İsa ve Hamza Ağalar,

Zaptiye eski mülazimi Hacı Süleyman, Yusuf, Ahmed Hacı, kardeşi İsa Efendi, Hacı Nimet Çavuş, Hasan Çavuş,

Hasibin oğlu Abdurrahman, Fettah oğlu Mustafa,

Şırnaklı Ağa Yusuf oğlu Muhammed Ağa, Tay Şeyhi Abdurrahman, Halil Beg Ağası Remmo oğlu Ali, Hasar nahiyesinin Ağası Abdurrahman Ağa'nın oğlu Muhammed Ağa,

Hamrin nahiyesi Ağası Hasan-i Temmo biraderi Ali, Timurili Şeyh Abdülhay, Taşlıbiro Halilo oğlu Dilli biraderi Fethi, Ahmed Mahi,

Keferhuvar köyünden Halef Bey oğlu Muhammed Bey, İsmail Verdi, Milli Ağası Yusuf Ağa, Gerçüşlü Hasan Şemdinzade Hasan ve Osman Ağalar, Ramanlı Abdi Halef,

Barafli Süleyman el-Hüseyin'in oğlu İbrahim Ağa, Alikan Ağası Abdi Ağa, Eys köyünden Saruhanê İnotlu Şabo,

Hasankeyfli İbrahim Nimetin oğlu Nüman, Rumanlı Halefin oğlu Halef, Keferili Abdülhay'in oğlu Halil, Meşkinanlı Ahmed Ağa, Meşkinanlı Hami Paşa, Midyatlı Anez,

Ali Bali Bey ve arkadaşı Hasan Bey, Mardinli Tüccardan Mustafa oğlu Ahmed Ağa, Mardinli Kasap Mahmud oğlu Hamid Ağa, Çiftçi İbrahim oğlu Veli Ağa, biraderi Kasso,

Milli Aşireti reisi Şeyh Musa'nın oğlu Yusuf Ağa, Midyatlı Halef Ağa'nın oğlu Hacı Abdullah Ağa, Midyatlı Çiftçi Bozo oğlu Abdi Ağa, Midyatlı Tüccardan İbrahim oğlu Numan Ağa,

Midyatlı Ali oğlu Ali Ağa, Süleyman oğlu İbrahim Ağa, Abdi oğlu Ahmed Ağa, Meşayihden Abdullah Efendi,

Çiftçi İsa oğlu Ali Ağa, Hasırkaçah Ali oğlu Derviş, Midyat kazalı Muhammed Bey ve Abdi kehya, Siirtli Numan oğlu Rikakat, Hizanlı Şeyh Resul oğlu Şeyh Muhammed,

Hobanlı Osman bin Abdi, Şırnaklı Şahin oğlu Abdullah, Garzanlı Hacı Maruf oğlu Muhammed, Siirtli Seyyid Muhammed oğlu Abdal, Siirtli Hasan oğlu Muhammed,

Garzanlı Cündi oğlu Hamo, Midyatlı Gayur oğlu Hasan,
Midyatlı Muhammed oğlu Hasan,

Kolaklı Osman oğlu Katun,

Diyarbakırlı Muhammed oğlu İskender, Siirtli Abdullah oğlu
Ali, Silvanlı Abdullah oğlu Feyo.

**Devletli Abidin Paşa Hazretlerinin (Kürdistan bölgesin-
den) sürgün ile uzaklaştırdığı Kürt Reislerinden yukarıda
isimleri yazılı şahıslar hakkında ileri sürülen iddianameleri
padişahımın emir ve kararı doğrultusunda bendeniz tarafın-
dan bire bir inceleyip araştırdım. Adı geçen evrak yanında ce-
za mahkemesi usulünce kanuni işlemler çerçevesinde fezleke
dosyaları ve suç unsuru olabilecek hiçbir işlem yapılmamış ve
hiçbirinin ifadeleri dahi alınmayarak sürgün edilmişler.**

Yalnız sorgulama komiseri tarafından bir parça fezleke sureti
hazırlanmıştır. Abidin Paşa ve Mardin sancağı İdare Meclisi ta-
rafından bir parça layiha ve mazbata hazırlamışlar. Ve Kürt Re-
isleriyle ilgili diğer evraklar ise iddialardan ibaret birer yazışma-
lar olarak görülmüştür.

Yukarıda isimleri yazılı olan Kürt Beylerinden bendeniz tara-
fından yazılan fezleke maddeleri Mardin Meclisi idaresince tan-
zim edilen mazbata dayanak olarak alınmıştır. Ve bir kısım Kürt
beylerinin gelen evrakta isimlerine bile hiç rastlanmamış olup
kendi ifadelerine göre Halep'te ifadeleri alındığı anlaşılmakta-
dır.

Zaptiye tarafından gelen bilgiye göre bu şahıslar arasında iki
şahsın tamamen masum ve suçsuz oldukları gelen evrakta be-
yan ile yazılmıştır. On dört şahsın dahi bunlardan bazılarının
hizmetkarları oldukları Hapishaneler Genel Müdürlüğü tarafın-
dan gönderilen isim defterinde yazılıdır. Haklarında ileri sürü-
len suçlamaların derecelerine göre ayrılmıştır. Bu hususta emir
ve karar padişah hazretlerininindir.

Bende

Sabık Hakkari

Müdde-i umumi

Müfid

Bende

Sabık Suriye

Müdde-i umumi

İsmet

Bende

el-yevm Bağdad

Müdde-i umumi

Ahmed Fethi

BÖLGEDEKİ HAMİDİYE ALAYLARI

Mardin, Hamidiye Alayları 6. Livası'nın merkeziydi ve Liva şu alay ve aşiretlerden oluşmaktaydı:

41. Alay Viranşehir'de Milli Aşireti'nden ve Miralay İbrahim Bey idaresinde,

42. Alay, Viranşehir'de Milli Aşireti'nden ve İbrahim Bey oğlu Kaymakam Adülhamid idaresinde,

43. Alay, Viranşehir'de İbrahim Bey oğlu Kaymakam Mahmud idaresinde,

44. Alay, Siverek'te Karakeçi bucağında Karakeçi Aşireti'nden Kaymakam Halil Bey idaresinde,

45. Alay, Resulayn ile Mardin arasında Kikan (Kikiler) Aşireti'nden Kaymakam Reşit Bey idaresinde,

46. Alay, Siverek'in Bucak Aşireti'nden Binbaşı Yusuf Ağa idaresinde,

47. Alay, Tayy Aşireti idaresinde,

48. Alay, Cizre'de Miran Aşireti'nden Kaymakam Mustafa Paşa idaresinde,

49. Alay, Cizre'de Miran Aşireti'nden Mustafa Paşa oğlu Abdülkerim Bey idaresinde.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI YILLARINDA MİDYAT

Birinci dünya savaşı yıllarında Midyat Aşiretlerinin önemli bir kısmı hükümet kuvvetlerini desteklemiştir. 1919'da öldürülen Alikê Battê'nin bağımsız bir Kürdistan kurulması için İngiliz Binbaşı Noel'le görüştüğü yolunda bazı rivayetler varsa da bu konuda tatmin edici bir bilgi ve belge elde mevcut değildir.

Bölgeden askere alınan çok sayıda genç Çanakkale'den Yemen'e, Filistin'den Erzurum Rus cephesine kadar savaşın devam ettiği yıllarda İmparatorluk topraklarının dört bir yanında şehit düşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı yıllarının en önemli olaylarından biri bölgede Süryani'lerin öldürülmesi olarak adlandırılan Kürtçe 'Fermana Filla' veya Arapça ibaresiyle 'Darbil Nasara'dır. İslam ordularının bölgeye geldikleri 639 yılından itibaren Müslümanlarla iç içe yaşayan ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında da Müslümanlara karşı olumsuz bir tavır içinde olmayan Süryaniler acı olaylara muhatap olmuşlardır.

Süryaniler bu olaylı yıllara SEYFO (Kılıç) yılları demektedirler.

Rus ordularının Doğu Anadolu'ya girmeleri ile birlikte Ermeni Taşnak ve Hınçak Partileri Rus ordularını destekleyerek Osmanlı ordusuna karşı çarpışmaya başlamış ve dönemin iktidarı İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri Ermenilerin bulundukları yerlerden ülkenin güneyine; Adana, Halep, Deyrezzor ve Musul civarına nakil edilmeleri için 'Tehcir' (Zorunlu göç) kararı almıştır.

Yolda soğuk, kar, açlık, yorgunluk ve durumdan istifade etmek isteyen çetelerin saldırıları sonucu yüzbinlerce Ermeni hayatını kaybetmiştir.

Tehcir kanunu Mardin'e de bildirildiği vakit durumu tebliğatla Midyat Kaymakamlığına ileten yetkililer Süryanilerin Ermeni olmamaları ve o güne kadar da Müslümanlara karşı hiç bir karşı tavırda bulunmamaları nedeniyle ne yapacakları noktasında tartışmaya başlamışlar, ancak hemen bir karara varamamışlardır.

AYNVERT OLAYI

Yöneticilerin bazıları söz konusu Tehcir kararının Ermenilerle ilgili olduğunu, dolayısıyla yerli Süryani halka karşı uygulamayacağını ileri sürerler. Ancak durumu fırsat bilen İttihatçı yöneticiler ısrarla Süryanileri de kapsam içine almak isterler. Sonunda Süryani Ortodoksların bu kararnamenin dışında tutulmasına ancak Midyat yöresine dışarıdan gelen ve özellikle batılı misyonierlerin çalışmaları sonucu Protestan olan ailelerin kapsam içine alınmasına karar verilir.

15 Haziran 1915'te Midyat'ın en aydın ve zengin ailelerinden olan aslen Musullu Gelle Hırmız ailesi başta olmak üzere 93 protestan erkek aynı gece tevkif edilir. Tevkif edilenler arasında Midyat Belediye Reisliği yapmış Gelle Hırmız ve 4 oğlu da vardır. Tutuklananlardan Gelle Hırmız'ın kayınbiraderi Gevriye Kul protestan olmadığı için serbest bırakılır.

Mardin'e götürölmek üzere yola çıkarılan 93 kişi Estel çıkışındaki Riş köyünde öldürölür. Gelle Hırmız ve 4 oğlu da öldürölenler arasındadır. Hadiselerde Cizreli Bişar Beg adında birinin aktif rol aldığı söylenmektedir. Başlangıçta olayın sadece Protestanlarla ilgili olduğunu sanan ve protestan Süryanilere karşı girişilen katliama karşı biraz da aralarındaki yerel muhalefetten dolayı sessiz kalan Ortodoks çoğunluk olayların seyri değıştikçe endişeye kapılır. İstanbul'da sarayda padişahın yanında bulunan, Paris'te tahsil görmüş Urfalı bir Süryani olan Fehmi Bey devreye sokulur, ancak telgraflar bölge postahanelerinde hasır altı edilir.

6 Temmuz 1915 günü Midyat Müslümanlarının liderlerinden Azizkê Ağa, Süryani İsa Zetti'nin evine giderek kaymakamın kendisini çağırıldığını söyler. İsa Zetti'nin akrabaları gitmesine karşı çıkarlar. Amcazadesi Gello Lahdo duvardaki tüfeğı alarak İsa Zetti'ye doğrultur. Seni öldürecekler, gidersen seni ben öldürüm der. Evden çıkan Azizkê'ye arkadan birkaç el ateş eder. Azizkê kaymakamlığa sığınır.

Bu hadise bölgede hızla duyulur. Tüm Süryaniler paniğe kapılarak Midyat'ın 10 km. kuzeyinde müstahkem bir köy olan Aynvert'e doğru kaçmaya başlarlar. Olayların başlamasını fırsat bilen birçok kişi Süryanilerin malına ve canına göz koyar. Birçok masum Süryani öldürölür. Aynvert'e sığınanlar 62 gün boyunca

direnerek teslim olmazlar. Bu katliama karşı çıkan birçok Müslüman lider Süryanilere teslim olmamalarını öğütler. Süryanileri kollayıp gözeten bölgenin ünlü ağaları, Haco Ağa, Çelebi Ağa, Serhan Ağa ve Alikê Battê'nin olaylar esnasında Harput Hapishanesi'nde tutuklu bulunmaları yöredeki çapulcuların Hükümet kuvvetleri ile birlikte daha da rahat hareket etmelerine sebep olur. Azizkê'nin yakınlarından Mahmud Süryanilere, ancak Aynkaflı Şeyh Fethullah gelerek aracı olursa teslim olmalarını söyler. Şeyh Fethullah durum kendisine iletildiğinde yerel yöneticilere güvenmediğini, kendisini alet ederek Süryanileri kandırarak öldürmelerinden çekindiğini söyler. Kesin teminatlar verildikten sonra Şeyh Fethullah Aynvert'e gelerek çadır kurar.

Süryanilerin mallarının canlarının ve namuslarının Müslümanlara haram olduğu fetvasını dört bir yana duyurarak etrafındaki aklı başında alimlerle çapulcuları engellemeye çalışır. Ortam güvenli bir hale geldikten sonra Süryaniler Aynvert'ten çıkarak evlerine geri dönerler. Şeyh Fethullah bu tavrıyla onbinlerce Süryaninin hayatının kurtarılmasına sebep olur.

BİNBAŞI ARİF BEY'İN GELİŞİ:

Binbaşı Afyonlu Arif Bey'in bölgeye ilk geliş tarihini tam olarak tesbit edemedik. Ancak 1920 ve 1921 yıllarında bölgede olduğu ve karargahını Savur'da kurduğu bilinmektedir. Arif Bey bu dönem zarfında bölgedeki yerel liderleri sindirmek için yoğun bir çaba gösterir.

AZİZKÊ-İSA ZETTİ, İSAYÊ HAMO VE XALEF BEG'İN ÖLDÜRÜLMELERİ

Arif Bey Midyat'ın Müslüman liderlerinden Mala Mehmedoların reisi Azizkê'yi, kayınbiraderi Keferhuvarlı Mahalmi Miri Xalef Beg'i, Midyat'ın Süryani liderlerinden İsa Zettî'yi ve Savur Dêreveri Aşireti Ağası İsayê Hamo'yu tutuklar. Azizkê'yi tutuklama nedenlerinden birinin Arif Bey'in isteyip de Azizkê'nin vermediği Azizkê'nin cins atı olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca Adana'da kalmış, Arif Bey'le de görüşen Türkçe bilen Aynvertli bir Süryani olan Havke adlı kadının da bazı nedenlerden ve aralarındaki husumetten dolayı Azizkê'yi şikayet ettiği söylenmektedir.

Tutuklular, bir yüzbaşı nezaretinde Diyarbakır'a götürülmek üzere Midyat'tan yola çıkarılır. Geceleyin Savur'un Ahmedi Köyünde Şeyh Seyfeddin Hamidi'nin evinde yatılır. Dindar bir kişi olan yüzbaşı Mehmed mahkumların ertesi gün öldürüleceklerini ima ederek Şeyh'ten fetva almak ister. Ancak Şeyh fetva vermez. Bunun üzerine yüzbaşı Mehmed ertesi gün bir bahane uydurarak mahkumları başka bir subaya teslim ederek Diyarbakır'a gitmez. Yolda Savur ile Awina arasındaki Dengizan köyünde askerler mahkumlara ateş açar. Azizkê ilk hamlede kurtularak kaçarsa da bir bağ duvarına takılarak vurulur. Savurlu Hamdullah Bey (Ökten) Azizkê'nin cenazesini alarak dini usullerle Dengizan'a gömer. İsayê Hamo'nun cenazesini aşireti gelerek götürür. İsa Zetti ve Xalef Beg'in mezarları ise belli değildir.

ARİF BEY'İN EVLENMESİ

Kercoz Ağası Yusufê Hasan Şemdin Estelli Huseyn Abdê'nin kızı Naime'yi oğluna ister. Düğüne davetli olan Arif Bey gördüğü çok güzel bir kızın kim olduğunu sorar. Kızın aslen Batêli Meryem adında bir Süryani olduğu, 1915 olaylarında annesi ve babası öldürülünce ağabeyi Favros ile birlikte Kercozlu Yusuf Ağa'ya sığındıkları söylenir. Arif Bey yanındakilere 'Yusuf Ağa'ya söyleyin kızı çeyiziyle birlikte bana göndersin' talimatı verir. Yusuf Ağa Binbaşı Arif Bey'in talimatını yerine getirir. Arif Bey kızla evlenerek adını Zeynep olarak değiştirir. Yaklaşık 10 yıl sonra, Afyon'a gitmiş olan kız Estelli Hammed Temo'ya (Hacı Ali Temo'nun babası, soyadı Demirdağ) mektup yazarak kardeşi Favros'u görmek istediğini ve yardımcı olmalarını rica eder. Hammed Temo akrabaları Ahmedê Hıseyînî (Parlak) ve Esat Şimşek ile Favros'u Afyon'a yollar. Çok duygulu anlar yaşanır. Arif Bey ölmüş ve Meryem (Zeynep) Arif Bey'in kardeşiyle evlenmiştir. Arif Bey'den 2 kızı vardır. Meryem kardeşi ile birlikte Ali Temo'ya hediye olarak kahve takımı ve cezve gönderir.

Ali Temo yıllar sonra gittiği Afyon'da Meryem'i araştırarak izini bulur. Ne yazık ki Meryem ölmüş ve kızları ise İstanbul'a yerleşmiştir.

Halen yaşamakta olanlar Yusuf Ağa'nın Favros'a ilaç vererek erkeklikten düşürdüğünü ve Favros'un ölene kadar Ağa'nın Kercoz'daki evinde ahçılık yaptığını söylemektedir.

1925 ŞEYH SAİD OLAYI VE SONRASINDA SÜRGÜNLER

1925'teki Şeyh Said Olayı ile ilgili birbiri ile çelişen çok sayıda rivayet mevcuttur.

Ancak dönem ile ilgili belgeler incelendiğinde bölgedeki aşiret ve aile liderlerinin çok büyük bir bölümünün Şeyh Said'e karşı devletin yanında yer aldığı görülür.

Kürt meselesi ile ilgili görevli olan İngiliz Binbaşı Noel'in 1919 yılında Midyat'a geldiği Keferhuvar'daki Mahalmi Beyleri ve başka ağalarla da görüştüğü ancak ciddi bir destek görmediği anlaşılmaktadır.

Dönemin önde gelenleri olaya mesafeli yaklaşır. Estelli Halahi Ailesi lideri Hacı Ömer Özel'in toplantıyı evinde yapmaktan çekindiği için Binbaşı Noel'in Estel Belediye Reisi Madenli İBRAHİM DELİ BALTA'nın evinde yapıldığı bazı kişiler tarafından anlatılmaktadır. İbrahim Deli Balta aynı zamanda Hacı Ömer'in bacanağıdır. Her ikisi de Müftü Ailesinden Mustafa Efendi'nin damatlarıdır.

Şeyh Said Efendi'nin 1925 yılındaki kıyamında bölge ilerigelenlerinin hemen hemen tamamına yakını devleti destekler. Uğur Mumcu'nun kitabında isimleri geçen bölge ağaları Ankara'ya bağlılık telgrafı çekerler.

Raman Ağası Eminê Perixanê ve Hevêrki Ağası 3.HACO milis kuvveti oluşturarak askerlerle birlikte hareket ederler.

3.Haco'nun oğlu ÇAÇAN 1925 yılında babası ile birlikte Sive-rek'te Şeyh Said yanlısı Şeyh Eyyub'a (Urfa milletvekili Eyüp Cenap Gürpınar) karşı çarpıştıklarını Şeyh'in tahrip ettiği telgraf direklerini tekrar diktiklerini anlatmaktadır. Bölge Diyarbakır'a ve isyan bölgesine o günün şartlarında uzak olduğundan olaylardan direkt olarak etkilenmemiştir.

Midyat şehir merkezindeki Mehmedo ve Nehroz aileleri, Kercoz Ağaları, Savur Beyleri ile Estel'deki tüm aileler de devlet yanlısı bir tutum içinde olmuşlardır.

Devlete destek olan ailelerin günümüzdeki torunları gelişen Kürt bilinci çerçevesinde dedelerinin Şeyh Said Olayındaki devlet yanlısı tavırlarını tevil etmeye çalışmakta ve aileleri ile ilgili bu yöndeki iddiaları çürütmeye çalışmaktadır.

Ancak dönemin en önemli tanıklarından ünlü Kürt şair CE-

GERXWİN Haco Ağa'nın Şeyh Said'in Diyarbakır'deki mahkemelerine dinleyici olarak katıldığını ve subaylarla birlikte oturduğunu yazmaktadır.

Bu dönemin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi bu çalışmanın sınırları dışındadır. Konunun özgün bir şekilde belgeler ışığında incelenmesi gerekir.

1925 Şubat'ındaki isyan 15 Nisan 1925 tarihinde Şeyh Said Efendi'nin Varto Abdurrahman Paşa Köprüsü'nde bacanağı Cıbranlı Binbaşı Kasım tarafından hükümet kuvvetlerine teslim edilmesi ile son bulmuş Şeyh Said Efendi ve 46 arkadaşı 25 Haziran 1925'te Diyarbakır Dağ Kapı Meydanı'nda idam edilerek bu günkü Alman Hastahanesi ile Ordu Evi arasındaki bir alana defin edilmişlerdir.

Bu tarihten sonra bölgede tam bir terör estirilmiş, yüzlerce köy yakılmış, binlerce insan öldürülmüştür. Dönemin iktidarı 'yargılı' veya yargısız idam ettiği kişilerin dışında devleti destekleyen, desteklemeyen ayırımı yapmadan bölgedeki tüm ileri gelenleri hapse atmış veya sürgüne göndermiştir. Devlet yanlısı olan Çelebi Ağa tutuklanarak Anıep hapishanesine gönderilmiş ve cezaevinde iken ölmüş (veya öldürülmüştür), Arabiyan Ağası Abdülkerimê Aliyê Remmo Diyarbakır'a hapse götürülürken Mardin Axreşke mevkiinde öldürülmüştür.

Hiçbir olaya karışmamış Midyat Estelli:

HALAHÎ Ailesi reisi Hacı Ömer Özel İzmir Kula'ya,

SELİMO Ailesi lideri Hacı Ahmed Seyranê (Arıkan) ve kardeşi Hasan Seyranê önce Burdur'a; Burdur'da onları gören daha önce Midyat'ta görev yapmış Cevat Paşa'nın emriyle sonra Adana'ya,

MÜFTÜ Ailesi'nden Süleyman Efendi (Mutlu) Mersin'e

ŞEMSO Ailesi'nin lideri Huseynê Abdê (Güneştan) Mersin Tarsus'a,

MAHALMÎ MİRLERİ'nden Halil Beg Adana Dört Yol'a Hasan Begler Bursa'ya,

MİDYAT NEHROZ Ailesi lideri Mehmet Şerif Nehroz (Yeniğün) Tekirdağ Malkara'ya

HABEZBENÎ Aşireti Ağası Hacı İzzeddinê Temo Gewrê Tokat'a,

SAVUR BEGLERİNDEN Abdülhamid Fidan, Abdullah Fi-

dan, Abdülatif Özbek, Esat Öztürk, Mehmet Selim Öztürk Manisa'ya, Abdülhalim Öztürk ve Sırrı Sezer Burdur'a, Hamdullah Beg (Ökmen) İstanbul'a

KERCOZ Aşiret reisi Yusufê Hasan Şemdin Bursa'ya,
SÜRGÜCÜ AŞİRET REİSİ AWİNALI HACI AHMED
AĞA'nın oğlu KAMİL BEG Sinop'a

HAMİDİ şeyhlerinden ŞEYH KEMAL Antalya'ya, AYNKAF-
LI ŞEYH FETHULLAH Konya'ya

MARDİN'DEN Abdulaziz Kello (Aysoy) ve Hüseyin Şa'bo Çine'ye, Hıdır Özderinç ve Ali Kamor Balıkesir'e, Abdullah Çelebi İstanbul'a, Faris Çelebi, Mehmet Raci Çelebi, Mehmet Ali Çelebi, Şakir Gözü, Hacı Ali Gözü, Emin Gözü, Tahir Bey, Tevhid Bey, Şehmus Şatana, Mecid Şatana, Gafur Şatana, Şetho Şatana, Necip Hacikermo, Hamdo Hacikermo, Şeyh Beşir Hamidi, Şeyh Nuri Ensari, Türkiye'nin batı illerine ürgün edildiler.

HAMİDİ ŞEYHLERİ, ARABİYAN AĞASI SELİMÊ ALİYÊ
REMMO, AWİNALI HACI AHMED AĞA'nın oğlu ABDÜLKA-
DİR ve ARNAS AĞALARI da sürgün edilenler arasındaydı.

1925-1930 yılları arasında Mardin Valiliği yapan TEVFİK HA-
Dİ BAYSAL bölgede terör estirmiştir.

Haklarında sürgün ve tutuklama kararı alınanlarının önemli bir kısmı da Suriye'deki Fransız idaresine sığındılar.

HEVÊRKALI 3.HACO, RAMANLI EMİNÊ PERİXANÊ,
OMERYANLI AHMEDÊ SÜLEYMAN,

HESARLI İSMAİL AĞA, RAMANLI CEMİLÊ MUHAMME-
DÊ HACİ ABDULLAH,

Alikê Battê'nin kardeşi HALİLÊ BATTE,

HEVÊRKANLI SAROHANÊ SERHAN, DÊREVERİ Ağası
TEVFOYÊ İSAYÊ HAMO,

ESTEL Belediye Reisi Madenli İBRAHİM DELİBALTA,
OMERYAN ağalarından MALA HASANÊ OSMAN,

MAHALMÎ MİRİ XALEF BEG'in oğlu DAVUD BEG Suri-
ye'ye iltica edenler arasındaydı.

Sürgüne gidenler ile Suriye'ye iltica edenlerin büyük bir bö-
lümü 1928 affı ile tekrar memleketlerine döndüler.

CUMHURİYET SONRASI ESTEL

Cumhuriyet sonrası Midyat Kaymakamı Vefa Baha Karatay'dır. Bu dönemde Mardin Valisi olan Tevfik Hadi ile birlikte hazırlanan liste ile Estel'deki tüm ileri gelen ailelerin liderleri sürgün edilmiştir.

ESTEL BELEDİYE REİSLERİ

(1935'e kadar Estel ve Midyat iki ayrı belediyeliktir)

1923-1924	Abdülğani Erdoğan
1924-1926	Madenli İbrahim Deli Balta
1926	Hüseyin Altunkaya Vekil
1926-1928	Ömer Kayapınar
1928-	İbrahim Abbud Şen
1930	Akif Rahmi Kocamanoğlu Kaymakam
1930-1943	Mahmud Arıkan
1943-1947	Selim Önen
1947-1948	Mahmud Arıkan
1948-1950	Nuri Aziz Midyat Vekil
1950-1955	Seyfi Güneşan
1955-1956	Nuri Aziz Midyat
1956-1960	Zekiye Midyat
1960-1961	Necati Gürel Yzb. Askerlik Şubesi Başkanı
1961-1962	Mahmut Öztoprak Binbaşı Ask. Şb. Baş.
1962-1963	Adnan Darendeliler Kaymakam
1963-1977	Ziver Midyat
1977-1984	Cemil İşler
1984-1989	İsa Ekingen
1989-1994	Feremez Aslan
1999-	Şehmus Nasıroğlu

LAWIJ

Lawij, içinde kadın ve dünyevi aşk olmayan ilahi aşkı anlatan Kürtçe metinlere verilen addır.

Bu lawijın hikayesi ile ilgili bir kaç tane farklı rivayet söz konusu. 1939 yılında yayınlanan "El Mecellei el betririye el suryaniyye" dergisinin Ocak ve Şubat, yani altıncı sayılarında bu lawij ve lawijın tarihine yer veriliyor. Mir Celadet Bedirhan, Hawar dergisinin 25. Sayısında bu lawijın latince transkripsiyonunu ve Fransızca çevirisini yayınlıyor. Ve bir sonraki sayıda bu lawijın tarihine ve hikayesine dair bir yazı yayınlayacağını vaat ediyor. Ama 26. Sayıda bu konuya dair bir bilgiye rastlanmıyor. Devamla 27. ve 28. Sayılarda da bir bilgi yok. 29. Sayıda ise Mir Celadet Bedirhan şu bilgileri aktarıyor.

"Basiliyos 2. Şemun, Turabidin'in Mafıryanıydı. (Mafıryan Patrik vekili demektir.) Çok dindar ve muttaki bir insandı. Midyat'ın Güneydoğusundaki Baminmin köyünde, Abdal (Evdal) Ağa'nın yanında Süryani bir hizmetkar vardı. O hizmetkar amcasının kızıyla (bazı rivayetlere göre vaftiz babasının kızıyla) evlenmek istiyordu. Ama Mesih'in şeriatında buna cevaz olmadığı için Mafıryan, nikahlarını kıymıyordu. Hizmetkar, Evdal Ağa'nın hanımına sığındı ve ondan yardım diledi. Hanımı da durumu Ağa'ya söyledi. Ağa, ne kadar ısrar ettiyse de Mafıryan'ı hizmetkar ve amcaksızın nikahını kıymaya ikna edemedi. Bunun üzerine Ağa gazaba geldi ve Mafıryan'ı cezalandırıp öldürmesi için Cizre Miri, Mihemed Beg'in yanına gönderdi. Mafıryan Cizre'ye gitti ve Mir'in huzuruna çıktı. Mir'in emriyle ona bir kase zehir verdiler. Mafıryan, elleriyle kaseyi etrafına bir haç çizdi ve zehiri içti; ama Mafıryan'a hiçbir şey olmadı. Mir bu durum karşısında şaşırarak kaldı, hizmetkarını çağırdı ve ona kasede zehir olup olmadığını sordu. Hizmetkar kasede zehir olduğunu söyleyince kaseye bir su çalkaladılar ve hizmetkara verdiler. Hizmetkar içtikten bir süre sonra rahmetli oldu.

Mir, bir kez daha Mafıryan'ı yanına çağırttı ve denemek amacıyla kendisi için şarkı söylemesini ve dans etmesini istedi.

Mafıryan, dans etmedi, ama Mir için meşhur Lawijî Kurmancî diliyle yarattı ki dili Kürtçe olan Mir dinlesin.

Lawij'da mahşer gününden ve münafıkların görecekları ceza ve azaptan bahsediliyor. Mir ve etrafındaki yardımcıları Lawijî çok beğendiler, bundan dolayı da Mafıryan'ı çok sevdiler."

Bir başka rivayete göre ise, Botan Mir'i Mafıryan'ın önüne perhiz orucunda olmasına rağmen yağlı yemekler koydu. Mafıryan yemeğin üzerinde hac işareti yapınca, tüm yemekler yağsız sebzeli yemeklere dönüştü.

Mafıryan irticalen okuduğu Lawij'de, "Allah'ın yanında Mir fakir ve kimsesizler hepsi aynıdır" dizelerine gelince Botan Mir'i duygulanarak ağlamaya ve Mafıryan'a hürmet etmeye başladı.

Bunun üzerinde Mir, Mafıryan'ı ödüllendirdi, onu iyilik ve güzellikle köyüne gönderdi." Ancak yine insafa gelmeyen Abdal Ağa 1740 yılında Mafıryanı öldürdü.

LAWIJ

1.

Lo ew çi deng e, ew çi heydan e, ew çi gurgur e li azmana
Dengê nefîr û zirne û borîzan a
Hin dibêjin qiyamet a û hin dibêjin axirzeman a

1.

Bu ne sestir hey, bu ne feryad, bu ne gök gürültüsü
Sur sesi, zurna sesi, borazan sesidir
Kimisi kıyamet der, ahirzaman der kimisi

2.

Lo, ma dengê stiruh û boqilnefir ji azmana hatiya?
Erd û azman hejihan û deng keta guhê miriya
Û rih ketin bedena. Xunava qiyametê bi ser wan de bariya
Û hêşin bûna weke geyayê ku buhar bi ser de hatiya

2.

Üfürülmüş borunun sesidir oy, göklerden gelen
Sarstı yeri ve göğü, can verdi ölü bedenlere
Ve canlandı bedenler, kıyamet sağanağı yağdı üzerlerine
Ve yeşerdiler üzerine bahar gelmiş bitkiler gibi

3.

Lo merovo, nezano! berê xwe bide azmana çiqas hêşîn a
Û seyr bike li gerê di vê felekê. Hemû stêrikê di rengîn a
Û sibhan bike ji xudanê keremê re,
yê ku ew li hewa êxistin û danîne.
Belê heyf û xabînetî min tê li husn û cemala di wan
Yê ku paşîkê bikevin halê ko em pê ketîne

3.

Ey cahil insan, dön de bak göklere ne kadar da mavi,
Nasıl da geziyorlar bak, feleğin çarkında yıldızlar, rengarenk
Kerem sahibi Allah'ı tesbih et
Ki bunları göklere yerleştirendir o
Ah ne yazık, o hüsnü cemale ki sonunda
o da düşecek bizim düştüğümüz hale

4.

Lo, wî dibêjin axirzeman a,
erd û azman bi hev ketina
û dolabê di felekê sist bûna
û stêrik hêjhan û tidarikê xwe li ketinê kirina
Belê heyf û xabînetê min tê li heşînan
Li rihan û gulçîçek û pelên beybûn û sosinan
Yê ko xemlê xwe avêhtin, weka masiyê li bejê hişk bûna û mirina

4.

Ahîrzamandır derler oy,
birbirine düşmüş yerle gök,
gevşemiş feleğin çarkı
Ve sarsılmış yıldızlar, düşmeye hazırlanıyorlar
Ah ne yazık, yeşil reyhana, gül ve çiçeklere, bu papatyalara, bu
zambaklara
Atmışlar üstlerinden süslerini, tıpkı sudan uzak düşmüş ve
ölmüş balıklar gibi

5.

Lo wextê ko Barî Teala li dinê pevebînê deftera xêr û gunehê
me bînê
Û li ber alemê û dinyayê û milyaketa bixwîne, wey li min
bênefero!
Wekê min bikişînin hizûrê ezê çi ciwabê ruhê xwa bidim?
Lo tu mêran û Xudê dihebînê

5.

Hey, Bari Teala, dünyadaki amel defterimi getireceği zaman
Bütün alemin ve meleklerin önünde okuyacak, vay benim
bahtsız başıma!
Eğer huzurunda beni hesaba çekerse nasıl veririm canımın
hesabını?
Oy sen yiğitleri ve Yaradanını seversin.

6.

Lo dengêkî bilind ji azmana dahatiya.
Go: Bilezînin û mizgîniyê ji miriya ra bibin;
Bila ji tirba rabin û xemlên xwa wergirin, weke kulîlkê di
rengîn

Lê bihara qiyametê hatiya pê ve herin
Lê milyaketê di xwa kirine qasidê di we.

6.

Gökten yüksek bir seda geldi oy!
Der ki: Tez varın ulaştırın müjdeyi ölümlere
Kalksınlar mezarlarından, kuşansınlar süslerinizi, rengarenk
çiçekler gibi
Kıyameti kopmuş baharın
Acele edip gidin, meleklerini elçi yapmış sizin için.

7.

Lo dengekî xafil ji azmîna hatiya û me hay jê rûna
Go: Mîrîno jî tirba rabin, li qiyameta heqelyeqîn a
Xwe ji ax û jî ritamê dawêşîn, û xeml belgîhê di qiyametê
wergirin
Û serê xwe hilînin weka zîlîka gîhayê heşîn.

7.

Gökten aniden bir ses geldi de biz habersizsiz ondan
Kalkın mezarlarınızdan ey ölümler dedi, kıyamet hakkelyakindir
Tozdan topraktan silkinin de kıyametin giysileriyle süslerinizi
giyinin
Kaldırın başınızı, filizlenmiş bitki gibi sallayın

8.

Lo dengê nefîr hat ji ezmanan û jî heybetê felek hejîha û stêrik
rijîhan
Yeqîn weqatê di wan e ko çiyayên bilind bihelîhin
Û berr û behr bibin meydan, û heşîr-û-mehşûr bîn ko heft pê li
pêkî bikevin.
Yeqîn ko hakim nêta wî ko bike dîwana.

8.

Hey, surun sesi geldi göklerden, felekler titredi heybetinden
Görün işte kaydı yıldızlar, eridi yüce dağlar
Ovalar, denizler mahşer meydanına döndü, ayaklar birbirine
dolandı
Hakim divanları yok etmek niyetinde

9.

Lo, ma wekê qiyamet bê Barî Teala hakim bê û Mikail gilehçî bê
Û Cebraîl şehde bê Ezraîl dehwaçî bê û alem bê hizûrê,
Wey li min gunehkaro! Bi wê saetê bêmefero!
Gelo halê min wê çi bê?

9.

Hey, sanki kıyamet vaktidir de Allah Teala hakim ve Mikail
şikayetçidir
Cebraîl şahid ve Azraîl davacıdır, alem gelir huzura
Kıyamet vaktinde vay benim gibi günahkar ve bahtsız!
Acep nice olacak benim halim?

10.

Lo, ez hawara xwe ji Xweda ra dişînim
Ko dojecha xopan bê û bihedimê, ko ez bi çava nebînîm.
Lê ne bes e derdê dinê û xema mirina ko ez her dibînîm
Lê tirsê jana dogehê ez dilê xwe pê dikewînîm.

10.

Hey, Allah'a yalvarıyor ve imdad diliyorum,
Yıkılıp viran olsun cehennem, şayet görmezse gözlerim
Ah, yetmez mi her daim dünya derdiyle ölüm gamını çektiğim
Cehennem acısının korkusuyla tatmin ediyorum kalbimi, oy!

11.

Lo, weylek li serê min bê, wekê min bi xezeb li hizûrê
bikşînin û defterê di xêr û gunehê min bînin,
wê li ber civatê bixwênin min destbidest
bikin û bal dogehê va bişînin...
Xwezî ez nebuwama, min ew saet nedîtaya
Ku min dahilînin zêrzmîna dogehê de.

11.

Hey, gazaba gelip huzura alacaklar beni
amel defterimi getirecekler önüme
Herkesin önünde okuyacaklar,
beni elden ele verip gönderecekler cehenneme...
Keşke hiç olmayaydım ve o anı gözlerimle görmeyeydim
Beni zemherir cehenneminde asacakları zamanı

12.

Lo, stêrka sibehê helatî û qewî dilezîne
Û destê xwa liba dikê û lev dixê û dengê xwe hiltînê.
Go: Lo merovo birev û tobe bike, lê milyaketê bixezeb li pey
we dikudînê;
ko heçî tobe nekir û xêr ji keda xwe nekir wê Xwedê îmanê jê
bistînê.

12.

Hey, sabah yıldızı yükseldi ve hızla geliyor
Ellerini sallayıp çırpıyor ve yüksek sesle çağırıyor,
Der, ey insanoğlu tez git ve yap tövbeni, gazap melekleri
ardınızdan aceleyle geliyor
Der, kim ki tövbe etmeyip Allah'tan hayır görmezse, Allah
ondan alır imanını

13.

Lo mervo! Bes van şerr û gunehan bike, biqere û rûna
Lê dingedinga aznana tê û dergêhê di wan vebûna
Û Barî Teala bi milyaketê xwe ve dahatiya
Çiqas mirî hena ji tirba rabûna
Û em gunehkar in û me tobe nekir.
Qewî li me bisû ne.

13.

Hey insan, yeter işlediğin bunca şer ile günah, bırak ve uslan
Sesler göklerde perde perde, açılmış göklerin kapısı
Allah Teala melekleriyle inmiş, bütün ölümler mezarlarından
kalkmış
Yazık biz günahkarlara, tövbe etmedik.
Halimiz çok çetin olacaktır.

14.

Lo, pa erd şehde ne, û aznan gilehçî na
Û Barî Teala hakim a û milyaketê wî dawaçî na
Lo heka ew rahmê ji ba xwe nekê, me azap nekê
me mefer bi tu kesî dî ve nîna

14.

Hey, yer bize şahittir, gökse şikayetçidir
Allah Teala hakimdir ve melaikeler davacıdır
Eğer bize merhamet etmeyip azap ederse
Bizim hiçbir koruyucumuz yoktur

15.

Lo pa ez çi bikim sefil im û sergerdan im
rûreş im, gunehkar im
Lo dîkrê mirinê ne yê xêrê bê ko ez xafil girtim
Û nehişt ko ez tobedar bibim

15.

Hey, ben ne edeyim sefil ve başıboşum
yüzü karayım ve günahkar ım
Ölüm engellenemez, beni gafil avladı
Ve tövbekar olmama izin vermedi

16.

Lo, dilê min bi kerba qewî dinale.
Go: Ne xwezî bi vê dinê ne bi vî îş û vî halî
Ko mirin li pey ma digere roj bi roj û sal bi salî
Weke bazê li pey wardekê li pey ma dizûrî û dikalî

16.

Gönlüm büyük kızgınlıkla inliyor
Der, keşke olmasaydı o dünya, o iş, o hal
Ölüm arkamızda dolanıyordu gün gün, yıl yıl
Ördeğin peşindeki şahin gibi çığlık atıp inliyordu

17.

Lo dilê min qewî diêşê û dinalê,
bi birîna û hemû kerba hêsir
ji çava dibarin weka peşkê di xwîna.
Hemû ji xema mirinê
Û zêde ji ezabê dojecha ku daîm tehlî na û keseran şîna û gîrîna

17.

Aman gönlüm çok dolu ve inliyor
Yaralı ve öfkeden gözyaşları
Gözlerimden kan damlaları gibi yağıyor
Bütünüyle ölüm gamındandır bu
Ve cehennem azabının korkusundan daima bağrından iniltiler
ve ağlayışlar

18.

Lo, xwezî ez teyrek buwama ji teyrên li ber bayî, ko ez biçûwa-
ma keviya bahra mazin
Û min xwa pê nihaya ko min xwa ji derdê dinê û ji gunehan
xelas bikiraya.
Û zêde tirsê min ji mirina ko ez xafil bim û li serê min
bihataya.

18.

Keşke kuşlardan bir kuş olsaydım rüzgara kapılıp deniz
kenarına gitseydim
Kendimi sakınıp bu dünyanın dertlerinden günahından kurtul-
saydım
Benim asıl korkum ansızın çıkıp gelecek olan ölümdür

19.

Lo, hilû rabe, da em tobe bikin malxerabo!
Û serê xwe hilîna û ji xewa raba
Lê dinê bi hev ketiye û em rakilandin pey gunehan, şuxlê me
xirab e.
Lo xwezî me ev dünya nedîtaya û ronahiya wê nebînaya
Paştê esseh wê me bikê ber dehwa û hesaba

19.

Ey evi viran olasıca gel de tövbe et
Başını kaldır ve uykudan uyan
Dünya bizi günahlarla ve boş işlerle yaraladı, halimiz haraptır
bizim
Keşke bu dünyayı görmeseydik ve ışığını almasaydık
Çaresiz bizi sorgulayıp hesaba çekecek

20

Lo malxerabo! Serê xwe hilîne û ji xewê raba, lê dunya li hev ketiya

Lo wî dibêjin axirzaman a û va heyama qiyametê hatiya
Dê em tobedar bin û tedarîka axîretê bikin
Lê emê di xafil hew te dî ko mirinê bi tihna me girtiya.

20.

Ey evi yıkılasıca! Başını kaldır uyan uykudan
Görmez misin dünya birbirine karışmış
Derler ki ahir zamandır ve işte kıyamet yaklaşıyor
Tövbe edip, ahirete hazırlanalım
Biz gafilce öldük susuz yakaladı bizi

21.

Lê mirinê tu qewî bi lez bi ciwanî pey me dikudênî,
Tu daîm siwar î û li ser me pê ve tînî,
tu nahêlî ko em pîr bibin
hetta Barî Teala bi sebr emanetê xwe ji me bistînê

21.

Ey ölüm, erken davranıp genç yaşımızda çağırıyorsun
Atına binmiş devamlı etrafımızda dolanıyorsun
İzin vermiyorsun yaşlanmamıza
Allah sabırla bizden emanetini alıncaya kadar

22.

Lê, dinê te nehişt em tedarîkê di mirinê bikin
Te em serberdayî berdana sahrayê.
Te go sefayê bikin bi dilê xwa lê mirin dûr e, û niho nayê.
Te em xapandin û mirinê em xafil girtin
Lê dinê te nehişt em têr sefayê bikin li vê dunyayê

22.

Dünyada ölüm için hazırlanmamıza izin vermedin
Bizi çöle bırakıp gönlünüzce eğlenin dedin
Ölüm uzak, şimdi olmaz ve sen bizi aldattın gafil aldattın
İzin vermedin bu dünyada gönlümüzce eğlenmeye

23.

Lê dinê, tu ewil nîşane me didî rehetî, sefa û xweşîyan
û paşê tu dilê me tijî dikî, ji jan û derd û tehliyê.
Zêde zîkrê mirinê ne ê xêrê be ko daim siwar a
Û li serê me pê ve tînê
Û me tişt û malê di pir şemirand û me dest ji ber ruhê xwe
kiriya.

23.

Ey dünya önce bize rahatlık, güzellik ve eğlenceyi gösteriyor-
sun
Sonra kalbimizi dertle, acı ve sızıyla dolduruyorsun
Ölümün yadedilişi hayra alamet değildir ki
Başımızda atından inmeyen bir süvari gibi dolaşıyor
Biz de malımızı, varlığımızı terk ettik can derdine düştük

24.

Lê mirinê tu pêşkarê me bûyî zivistan û havîna, û te mehbûbê
dila ji me standin
Xudanê hesp û rext û zîn e. Lê zîkrê te ne ê xêrê be ko
ji dêla xemlê di nadir û serpêçanê di nazik te serê me bestin bi
kevnîkê di rêş û şala.
Le ba ez çi bikim min mecal bi te nîna me tu sipartî hukmê Barî
Teala

24.

Ey ölüm kış ve yazda sevdiğimizi, dilberimizi aldın bizden
At, silah ve üzengi sahibisin, senin yadın hayr olmasın
Emsalsiz ve nazik güzelin yerine başımızı siyah çaputlarla
bağlasaydın
Neyleyim sana gücüm yetmiyor, seni Allah'a havale ediyorum

25.

Lê dinê te nehişt em têr sefayê bikin li vê dinyaya betal. Te axa
ji me birin û te ji me re hiştin pîr û kor, kevn û kal. Lê dikrê te
ne yê xêrê bê, ko te ji xema û kesera te serê me bestin bi
kevnîkê di rêş û şalan. Lê pa em çi bikin me mical bi te nîne,
me tu spartî hikmê Barî Teala

25.

Ey dünya, bırakmadın gönlümüzce eğlenelim bu boş diyarda
Götürdün beyleri bizden, bıraktın bize yaşlı, kör, eski ve
kötürümleri.

Hey, encamın hayır olmasın ki gam ve sızılarla kuşattın bizi
Başımızı bağladın kara bez ve şallarla.

Neyleyim sana gücüm yetmiyor, seni Allah'a havale ediyorum

26.

Lo mal xerabo! Serê xwa helîna lê em derz kirin vê mirinê

Ji koma û ji civata ji me nehişt yek bi tenê

Lo de em ji xemxa û derde mirinê balgihê abdala wergirin û
tayih bibin bi wê dinê

Le heyf û xebînetê min tê ko emê bi wê xemxa û bi wê kesara
biçin û bikevin gorinê

26.

Ey evi yıkılasıca başını kaldır ölüm bizi parçaladı

Sohbetimizden ve topluluğumuzdan hiç kimseyi bırakmadı

Ölüm ve gam derdinden abdal yastığı edinelim ve terk edelim
bu dünyayı

Hey, hayıflanıyor ve üzülüyorum ki ben bu gam ve kederle
mezara gideceğim.

27.

Lê dinê te ez kirim evdalekî şeqî, te ez berdama pey guneha ji
şîrê hetta pîrê

Lê mirin qonaxê ya, cihê min kir nav agirê dojahê û ba û
pezrûk û zemherîra

27.

Ey dünya! Beni şaki bir kula çevirdin.

Küçüklüğümden yaşlılığıma kadar günahlara saldı beni

Ama ölüm hancıdır, cehennemde yer verdi bana

Beni rüzgara, fırtınaya ve zemheriye teslim etti

28.

Lê dinê te ez ji guneha bar kirim û te destê min ji xêrata biriya

We ez zanim ko paşî poşmanî ya û keser in û şîn a û girîn a

Xwezî ez bi miraya ra ji tirbê ranebuwama

4| Ko min dojah nedîtaya lê min taqata ezabê wî nîna

28.

Ey dünya bana günah yükledin, hayırdan mahrum bıraktın
Ve biliyorum ki sonu pişmanlık, hasret, yas ve gözyaşdır
Keşke ölümlerle beraber mezardan kalkmasaydım
Ve cehennemî görmeseydim azabını çekecek takâtım yok

29.

Lo malxerabo! Serê xwe hilîne û çavê xwe veke û xew rabe
Lê mirinê em derz kirin em sêwî hiştin ji dêwbava
Û felekê em tazî hiştin li ber barana û li ber tava

29.

Ey evi yıkılasıca! Kaldır başını, aç gözünü, uyan uykudan
Ölüm bizi parçaladı hey! Ayırdı bizi anneden ve babadan.
Çıplak bıraktı felek bizi yağmurla güneş altında

30.

Lo oxira li felekê ne ya xêrê bê
ko ji tişt û malê di pirr em xizan kirin
û em xistin ber van mital û ber van hisaba.

30.

Feleğin bahtı hayr olmasın
bizi bunca varlık ve bolluktan yoksun bıraktı
Bu sorgu ve suallere mahkum etti bizi,

31.

Lo berê xwe nedin wê dinyayê lê xayin û derewîna geh tahl û
geh şîrîn a
Û geh şahî ya û geh şîn a û geh ken a û geh girîn a
Tahqîq ko tu destgiryâ min buwaya minê tu bi yekî bidaya
Lê pa ez çi bikim tu maka min î û min mecal bi te nîna

31.

Bu dünyaya ilgi göstermeyin hain ve yalancıdır bazen acı
bazen de tatlıdır
Bazen mutluluk bazen yastır, bazen sevinç bazen gözyaşdır
Şüphesiz sevgilim olsaydın, seni başkasına verirdim
Ama neyleyim sen anamsın ve sana gücüm yetmez

32.

Lê dinê tu xayin î û bê rayî te ez berdame peyê guneha serber-dayî

Tehqîq wekî tu dergistiya min buwayî ko min tu bi yekî dî bidayî

Lê pa ez çi bikim tu maka min î û min mecal bi te nîna
Û tu bi min dikarî

32.

Ey dünya sen hainsin, beni boş yere günahlara saldın
Özgür bıraktırdım eğer sevgilim olsaydın, seni başkasına verirdim

Ama neyleyim sen anamsın ve sana gücüm yetmez
Senin bana gücün yeter

33.

Lê dinê xwezî ez nebuwama û min xêr û mekseba te nedîtaya
Û ko te ez berdame pey guneha û te ez men kirim ji hifza qewlên Xuda û Nebiya

Tehqîq wekî tu keçik bi kezî buwayî ko min tu bi yekî bidaya
Lê ez çi bikim tu maka min î û min te sipartî Xwedê û mîrê weliya

33.

Ey dünya keşke olmasaydım, ne hayrını ne kazancını görme-seydim

Beni günahlara saldın, Allah ile nebilerin sözünden uzaklaştırdın

Şüphesiz saç örgülü bir kız olsaydın seni başkasına verirdim
Ama neyleyim sen anamsın ve sana gücüm yetmez, seni Allah'a velilerin mirine havale ettim

34.

Lo qulingo tu pirr bilind dibî û tu dinyayê dibîne çi mîna ya
Go: Lo, çi hewce ye hûn pirsarî dinê ji min bikin dinyayê, wê li dari çawa ya

Îro şahî ya û benda wê şîna. Wesfê wê ne hêja ye. Heke hûn ji min yeqîn in, dojah ew bi xwe ya
Xwezî em nebuwana û me nedîtaya

06 | 34.

Ey turna yükseklerden uçuyorsun ve görüyorsun gökyüzünün maviliğini
Ne gerek var dünyayla ilgili soruları bana soruyorsunuz, işte gözler önündedir
Bugün eğlencedir ve sonrası yastır, sefası ise daim değildir.
Bana inanıyorsanız, cehennemin ta kendisidir.
Olmasaydık keşke, onu görmeseydik

35.

Lo ev dunya mîna ye zivistana ko darê di terr û hişk û merhovê di çê û xerab yek awa na.
Û sibha qiyametê mîna ye meha Nîsane ko darê di terr û merhove di çê wê xemlê xwe wergirin
Fahm bike û qenc bizana ku darê di hişk, merhovê di xerab wê ji agirê dogehê ra bibin xwirde û nan.

35.

Aman, dünya kış mevsimi gibidir, ağacın kurusu yaşı, insanın iyisi kötüsü aynı görünür.
Kıyamet sabahı Nisan ayı gibi gibi yaş ağaçlarla iyi insanlar yeşerip süslerini kuşanacaklar
Kulak ver iyi dinle beni, kuru ağaçlarla kötü insanlar cehennem ateşine gıda ile ekmek olacaklar

36.

Lo qulingo! Tu bi ser me gazî dikî û dixwînî.
Go: Lo bêhna dogehê ji vê dinê dibihim û ez
hawara xwe ji Xwedê ra dişînim ko laşê min te nemîne
Xwezî bi wî merhovê ku jê birevê û xêr û xêrata bikê û pêşiya xwe bişîne

36.

Ey turna üstümüzden uçarsın, seslenip çağırırsın
Hey, dünyadan cehennem kokusu alıyorum, Allah'a yakarıyorum
Bedenlerimiz kalmayacak, ne benim ne senin, ondan kaçabilene ne mutlu
Hayırlar işleyip önden gönderenlere

37.

Lo qulingo, sergirdano! Ko tu qewî hawar dikî û dilezênî
Go: Lo, ez direvim ko dengê guregura agirê dojahê dibihim
Û dilê xwe pê dikewînim, ku nexwezî bi cihê heramxwiran û
selefxwiran
Ko cihê wan ezabekî dijwar a. Xwedê tu medî kes nebînê.

37.

Ey turna, başı dönmüş halde durmadan figan edip gidersin
Hey, nereye kaçırırsam, cehennem ateşinin uğultusunu
duyuyorum
Gönlümü onunla dağlıyorum, haramyiyicilerin faizcilerin
yerinde olmak istemem
Ki yerleri azap dolu feci bir yerdir. Ya Rab sen yetiş
imdadımıza

38.

Lo qulingo! Ez dibêjim tu xayin î bi cihê xwe ra,
Her zivistan tu pîşt a xwe didî çîyan û berfan û Sîpana
Û berê xwe didî deşt û berriya û safa dikî her awana
û dîsa ko bû germ û havîna tu berê xwe didî çîyayê bilind û
hinkayiya zozana

38.

Ey turna, hayınsın kışları terkedersin yerini
Sırt çevirirsin dağlara, karlara o Sipanlara
Havalar ısınınca dönersin ovalara gönlünce keyif çatarsın
Yazlar gelince tekrar dönersin yüzünü yüce dağlara, yayların
serinliğine

39.

Go: Lo ez ne xayin im, lê dinê xayin a û ez ji ber direvim û
dilezînim
Nahêlê li derekê biqêrim ko ez bi 'emrê xwe bi rahatî biqedîn-
im
Ez her bi ser wa gazî dikim û dengê xwe hiltînim
Ko hûn jê birevin ji dinyayê
Lê xayîn a ez her 'ecêbê xayintiya wê dibînim

39.

Dedi: Aman, hayınlık bende değil dünyadır hayın olan, acele edip kaçırım ondan

Bırakmaz bir yerde durayım, ta ki huzur içinde bitireyim ömrümü

Durmadan ona seslenirim ve sesimi ona duyurmaya gayret ediyorum

Aman siz de kaçın, hayındır o, şaşkınlıkla hayınlıklarını görüyorum

40.

Lo qulingo, em nizanin tu bihay î an tu nivistî yî?

Tu xwe bişidîne û bi hewa xwe hilîna, lê tu qewî sist î.

Ko da em pirsar dojehê ji te bikin, lê me dengê wê ji mêj ve bihîstiye.

Go: Lo de ez saloxa we qenc bidim hewe, bele jê birevin weka merhovê margestî.

40.

Ey turna, bilmem duyuyor musun, uykuda mısın, kalk hazırlan
Şöyle yücelere havalan, uyuşuk görünüyorsun,
cehennem ateşini soralım senden

Aman, haylidir sesini duyamıyoruz.

Dedi, halinizden bir bir haber vereyim, kaçın ondan yılan sokmuş adam gibi

41.

Lo dojeh alîkî jê behrek agir a û kibrît zift û qîr a

Û bihneke dijwar jê têt, û reş û tarî û hawîr a

Lo zikrê wê ne ê xêrê bê ko aliyek jê behrek serma ya û ba û pizrûk û zemherîr a

41.

Aman, cehennem bir ateş denizi, kibrit ve ziftir

Bir koku yayar ki, simsiyah imdat aman

İsmi anmak hayır değildir!

Diğer yandan soğuk bir deniz, rüzgar, fırtına ve zemheridir

42.

Lê felekê, zalimê! Ev çi zulm a ko te bi serê me de aniye?
Ko ji dêl xweşiyê te dilê me ji xema û kesera dagirtiya
Wekê ji me dihat xêrata bikin, te nehiştia
Û niha jî tişt û malê di pirr te em xizan kirin te me anîn
parsekiyê

42.

Ey felek zalimsin, nedir başımıza getirdiğin bu kadar zulüm
Mutluluk ve sefadan daha fazla acı ve gamla doldurdun gön-
lümüzü
Gönlümüzce hayır ve iyilik işlememize engel oluyorsun
Şimdiyse mal ve mülkten yoksun bırakıp dilenciye çevirdin
bizi

43.

Lo qulingo, tu qewî bi hewa dikevî û tu çenga dihejînî û tu
berê xwe didî ezmana
Û tu erş û kursî dibînî da em pirsra bihuştê ji te bikin lê tu
Xwedê û mêra dihebînî
Ko em hê ciwan tu mizgîniya buhuştê ji me ra bînî

43.

Ey turnam iyice yükselirsin kollarını sallar göklere yönelirsin
Arşı ile kürsüyü görürsün biz de senden cennet haberlerini
alalım diye
Fakat Allah ve insanlarını seversen cennetten müjdeler getir
bize

44.

Lo wesfê bihuştê miqate ye û bajarekî bi qeder û
mazin e û bilind e û bê sûr e
Û jê difûrê û diherikê bêhneke xweş û behrek nûr
Hin sipî ya û hin jî heşîn a û hin kesk û sohr a
Lo behra me tê nebê xwezî em nebuwana
Ko janeke mezin a û derdekî kûr a

44.

Cennetin anlatmak çok zordur, suru olmayan yüce büyük bir şehirdir
Güzel kokular yayılır ve akar ondan nurlu bir denizdir
Bazen beyaz bazen mavi bazen yeşil ve kırmızıdır
Orada bir hissemiz yoksa yazık bize keşke olmasaydık, büyük ve derin bir kayıp olur

45.

Lo zikrê bihuştê ê xêrê bê, wesfê wê raserê me ya
Tiştê ku ne çava diya û ne guha bihîstiya
Û ne bi ser fikra dila ketiya
Lo heke hûn ji min yeqîn in mexelitin ko buhuşt dîne
Barî Teala ew bi xwe ya

45.

Cennetten hoşça bahsetmiş olalım, sefası başımıza olsun
Gözlerin görmediği kulakların duymadığı şeydir
Ne de gönüllere düşen bir düşüncedir
Eğer bana inanıyorsanız yanlışa düşmeyin
Ki cennet Allah'ı görmenin ta kendisidir

46.

Lo bihuşt welatekî bêqeder fereh e û wetanekî şêrîn a
û buhareke bêhed xweş a û her daîm hêşîn a.
Da em dia ji Barî Teala bikin ku me jê mehrûm nekê
Lê dilê me ji guneha şikestiya û bi kul û birîn a
Lê dojeh miqabil e, ma taqeta ezabê wê nîna

46.

Cennet uçsuz bucaksızdır, şirin bir vatan, güzel bir bahardır
Her zaman yeşildir, Yüce Allah'a yakarın bizi ondan mahrum etmesin
Yazık ki gönlümüz günahlardan kırkıtır
İşte yara bere içindeki gönlümüzün karşılığı cehennem azabı olmasın

47.

Lo pa em çi bikin, ezman bilind e, û erd qewîn e
Û em nizanin çi rayekê bikin bi va guneha bi va kula û wa birîna.
Mirin hatiya û me mecal bi rihê xwe nîna
Lê heke Barî Teala bi rahma xwe me eza nekê
Heke na, me mecal û mefer bi tu kesê dî nîna

47.

Oy, neyleyelim gök yüksektir ve yer sağlamdır
Ve bilmiyoruz bunca günaha, kedere ve yaraya nasıl bir çare bulalım
İşte ölüm geldi ve ruhumuzun mecali kalmadı
Eğer rahmetiyle bizi affetmezse Bari Teala
Yoktur başka kimseden umud ve beklentimiz

48.

Lo merovo, berî mirinê rayekê bike,
û hilo raba, lê Barî Teala adil e ne rûmetî li balê heya
û ne mehebete mîr û feqîr û xenî û xizan li ba wî yek hîsab a
û her yek fiîlê wî dike mîzana û cezayê wî didêyê.
Heke safa û rehetî ya, heke cefa ya û 'ezab a.

48.

Ey insan ölümden önce bir yol bul, fırla kalk
Allah adaletlidir katında ayrıcalık yoktur
Sultan ile geda, zengin ile yoksul Onun yanında hepsinin hesabı birdir
Herkesin amelini tartacak ve karşılığını verecek
İster sefa ve rahatlık ister cefa ve azab olsun

49.

Lo merovo! Hila rabe, dê em tobe bikin lê talihine dijwar li ber me hena
Sissêna wa li ber me veketî na. Eseh emê bi ser wan kevin, daîm li derê rê na
Yek jê mirin a yek jê hizûr a ê din dojah a. Ko jan û kul e û derdê me na û bi jan a.
Lê pa em çi bikin ko xelasiya me ji wa nîna,
412 | Û her sê cezayê me na û hukmê Xweda na

49.

Ey insan tövbe edelim diye korkutucu birçok sebep var göz-
lerinizin önünde

Üç kişi önünüzde uzanmış yatıyor muhakkak bir yol ağzında
onlarla karşılaşacağız

Biri ölüm, biri huzur diğeri cehennemdir ki canımız onlardan
yara bere içindedir

Ne yapalım kurtuluşumuz yok onlardan

Bizim cezamız ve kisasımızdır Allah'ın ise hükmüdür

50.

Lo qawlê kitêba em gêj kirin û me guhdariya wan nekiriya
Ko dibêjin wê qiyamet bê û wê mirî ji tirba rabin û bihuştî û
dojehî.

50.

Kitabın hükümleri serseme çevirdi bizi yine de onları din-
lemedik

Ki kıyamet kopacak derler, ölümler kabirlerinden kalkacaktır
Cennetlik ve cehennemlikler.

51.

Lo rabe em ji Barî Teala re tobe bikin û

bixwînin fatîhaya ko: Ya Reb! Tu bi 'izz û celalê di xwe kî heke
em nehêjane bihuştê tu me nekî dojhê, girê hesretê besî me ya

51.

Oy, kalkın da Bari Teala'ya tövbe edelim

Ve okuyalım dualarla fatihayı

Ya Rabbi! Diyelim, izzetin ve celalin hakkı için

bize cennetini ver cehenneminden esirge, her ne kadar layık
değilsek te

Çektiğimiz hasret azap olarak yeter

52.

Lo ez weke quling hawar dikim bi ser dunyayê.

Û dengê xwe dihiltînim weke kewê ribat li sahrayê

We ez bi hezarî dixwînîm û her yek navê wî dihiltînîm,
û jî hezarî yek li pey dengê min nayê
Yên ez jî te re dixwînîm qewlê di pîr in tu buha pê nayê
Le pa ez çi bikim jî derdê dinê û kulê di axretê hedana min
nayê

52

Ey, turna gibi figan ediyorum bu dünyada
Ve keklikler gibi çığlık atıyorum bu çöllerde
Ve binlerce dilde okuyorum, yükseltiyorum adını
Yazık binde bir bana uyup sesime gelmiyor
Hiç kimsenin değer vermediği bu sözlerden birini söyle-
mezsem
Ama neyleyeyim, mecalim yok dünya derdinden ve ahiret
azabından

53.

Lo çi buhareke bixêr hatiya bi me ra û ez gerandim bi va mêrga
û va diyara
û li ber çeman min jê çînî baqek rêhan û gul çiçek jî civata nadi-
ra
û rehmet li dê û bavê ko qewl gotin û dê û bavê hazir û
guhdeîra.

53.

Oy, ne hayırlı bir bahadır üzerimize gelen
Gezdirdi bizi bu çayırarda ve bu ovalarda
Topladım bir deste gül ile reyhan bu emsalsiz bahçeden
Atalara rahmetler olsun ne güzel söz söylemişler
Ve hazırda bize kulak verip dinleyenlere

BÖLGEDE KULLANILAN KÜRTÇE ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

1. Xal xwarzê radike, ap birazî dadike
Dayı yeğenini yüceltir, amca yeğenini alçaltır
2. Berxê nêrê ji bo kêrê
Erkek kuzu, kesilmek içindir.
3. Bûkeke me heye li mala bavê xwe ye
Bir gelinimiz var ama babasının evindedir.
4. Tunehî zengara mêra ye
Yokluk yiğidin pasıdır.
5. Ez dibêm hirç vaye ew dibê rêç vaye.
Ben ayıyı gösteriyorum, onlar izini gösteriyorlar.
6. Wextê nêçîra me tê gûyê tajiye me tê
Tam avım gelir, tazımın kakası gelir.
7. Polat ji pola nabire
Çelik, çeliği kesmez.
8. Serê kuçê binê pûçê
Sokağın başı, boşluğun altı.
9. Destê xwarinê dirêj e
Yemeğin eli uzundur.
10. Kalo nemre bihar tê'pîrê nemre pincar tê
Dede ölme bahar gelecek, nine ölme pancar çıkacak
(Pîrê nemre bihar tê, kero nemre qîvar tê.
Nine ölme bahar gelecek, eşeğim ölme ot yeşerecek)
11. Kero nemire heta buharê
Eşeğim ölme bahara kadar!
12. Herre dûr were xweş
Uzun yoldan git, rahat dön.
13. Bazdana pîsîngê hetta kadînê
Kedinin kaçı samanlığa kadardır.
14. Mêvan ji mêvan aciz e
Misafir misafiri sevmez (rahatsız olur)
15. Bira rê be dûr be, bira qîz be pîr be
Yol olsun da uzun olsun, kız olsun da yaşlı olsun.
16. Heyya min eqlê xwe nas kir umrê xwe xelas kir
Aklım başıma gelene kadar ömrüm bitti.
17. Xemma quling tune ye ava biharê rabûye
Baharı sel kalkması Turnanın umurunda değildir.

18. Dil heye taqet tune ye
İstek var, yapmaya güç yok.
19. Pîrê yeqîn nedikir mêrke, mêr kir qala heft û heşteka dike
Nine evleneceğine inanmıyordu, koca buldu mırın kırın ediyor.
20. Şêr şêr e çi jin e çi mêr e
Aslan erkek de olsa kadın da olsa aslandır.
21. Wadî bû xalîqrovî bû walî
Vadi boş kalınca tilki vali olur.
22. Mirin mirin e xirûxir çi ye
Ölüm, ölümdür. Hırıldamak niye!
23. Mirin bi hev re dawet e
Hep birlikte ölüm düğündür.
24. Pîr bûn hezar eyib bûn
İnsan yaşlanınca bin ayıbı ortaya çıkar.
25. Xuyê şîrî heya pîrî
İnsan yedisinde neyse yetmişinde de odur.
(Ji şîrî heta pîrî.
Yediden yetmişe)
26. Giyayê hewşê tehl e
Kişinin avlusundaki ot acıdır!
27. Kes nabê mastê min tirş e
Kimse yoğurdum ekşidir demez.
Kes nabê dewê min tirşe
kimse ayranım ekşi demez.
28. Em heft mirov li malekê, her yek li ser xem û xeyalekê,
dewran ji me direvî li qonaxa salekê
Bir evde yedi kişiyiz, her birimiz ayrı bir fikir ve hayalde-
yiz devran (fırsatlar) bize bir yıllık mesafededir.
29. Ji heft bajara bajarê me ye, ji heft gunda gundê me ye, ji heft
mala mala me ye, ji mala me jî ez.
Yedi şehir içinde bizim şehrimiz, yedi köy içinde bizim
köyümüz, yedi aile içinde bizim ailemiz, bizim aile içinde
de ben
30. Bûka li ser hespê kes nizane qîsmetê kê ye?
Atın üzerindeki gelinin kime nasip olacağı bilinmez.
31. Xwedê kesî bê kes neke
Allah kimseyi kimsesiz bırakmasın.
32. Şeb û şekkîr çûn Diyarbekir. Şekkîr rûnişt dengê xwe nekir,
şeb rabû pesnê xwe kir.

Şapla şeker Diyarbekir'e gitmişler, şeker oturmuş sesini
çikarmamış, şap ayağa kalkmış kendini meth etmiş.

32. Ji bo nefsê ket hefsê
Nefsi yüzünden hapse düştü.
33. Zikê têr li ê birçî napirse
Tok kişi açın halinden anlamaz.
34. Kur li xala hesp li fehla
Erkek çocuk dayısına, at damızlığıa
35. Mêr mêra nas dike
Yiğit yiğidi tanır
36. Nanê mêra li mêra bê deyne
Yiğidin malı yiğide borç değildir.
37. Nanê mêra li mêra bi deyne.
Yiğidin malı yiğide borçtur. (zamanı gelince mutlaka karşılığını verir.)
38. Mal têr e keybanû şêr e, mal xizan e keybanû feqîr û nezan e
Evde yiyecek bolsa evin hanımı aslandı, yiyecek az veya yoksa evin hanımı fakir ve bilmezdir.
39. Feqîrî ji mirinê zortir e
Fakirlik ölümden zordur.
40. Yekî bi hezara, hezar ne bi yekî ye
Bazen bir kişi bin kişiye bedeldir, bazen de bin kişi bir kişi etmez.
41. Bizina kor xwe li alimiyê daniyê
Kör keçi kendini alim zannetmiş.
42. Umrê leglegê çûyî teqteqê
Leyleğin ömrü laklakla geçer.
43. Dîkê baş di hêka xwe de azan dide
Cins horoz yumurtanın içindeyken öter.
44. Adar in, barin nebarin xeddar in
Mart'tır, yağsa da yağmasa da gaddardır.
45. Nîsan selameta însan e
Nisan insanın selametidir.
46. Pîsik bi îcbik.
Kendi pis, kimseyi de beğenmiyor.
47. Kor kor e nîv kor nalet e
Kör kördür, yarım kör lanettir.
48. Xudê mala mezin biçûk nekî û mala biçûk jî mezin nekî
Allah büyük aileyi düşürmesin, küçük (soysuz) aileyi de büyütmesin.

49. Xwezî bi mala bi metik û bi xali nexwezî bi mala ne bi metik û ne bi xala.
Ne mutlu o evlere ki dayı ve hala vardır, mutsuzdur o evler ki dayı ve hala yoktur.
50. Yê dizane, zane; Yê nizane, dibêse qey baqek nîsk e Bilen bilir, bilmeyeni bir tutum ot zannediyor.
51. Tişte çû mede dû
Gidenin ardına düşme.
52. Tiştê go çû pey mekeve, te girt bernede
Gidenin arkasından koşma, yakaladığını ise bırakma.
53. Dil e ne bilxur e
Yürektir, bulgur değil!
54. Heyfa xwe ji bavê xwe re nahêlî
Babasından bile intikamını alır.
55. Wechê xwe bi mîza xwe şûştiye.
Yüzünü sidiğiyle yıkamış.
56. Lingê şemitî hevale wî tune ye
Düşenin dostu olmaz
57. Nan û xwêya wî ser coga wî ye
Ekmeği ve tuzu dizindedir
58. Zavê kerê xezûrê
Damat kayınpederin merkebidir.
59. Malê mella teslîm Alla
Mollanın malı Allaha emanettir.
60. Adarê eger barî bihar e, eger nebarî sal xeddar e
Martta yağış olursa bahardır, olmazsa güçtür o sene.
61. Dew birayê mast e
Ayran yoğurdun kardeşidir.
62. Bext nadim bi text
Bahtımı tahta değişmem
63. Mêrê bêbext pir bibe, ser ra derbas mebe
İftiracı adamlar köprü de olsa, üzerinden geçme
64. Pîranî betal kir mêranî
Yaşlılık bitirir erkekliği
65. Mêrê çê bi leppê xwe ye.
İyi adam avuçları ile dir
66. Di şer de xal û xwarzî, di şorbê de ap û brazî
Çorba içmede amca yeğen, savaştta dayı yeğen
67. Mirin heyê vegerîn tune ye
Ölmek var dönmek yok.

68. Xwedê heye xem tuneye
Allah var gam, keder yok.
69. Mirin heye mirad tuneye
Ölüm var murad yok.
70. Bila mirina hespê ji ceh be
Atın ölümü arpadan olsun.
71. Min dil hebû te dil hebû, gundî û mal qebûl nebû
İkimizin de gönlü vardı, ama köy ve aile kabul etmedi.
72. Zêr zanî zor zanî
Güç ve para iledir herşey
73. Digure nabare
Gürlüyor, yağmıyor.
74. Berxê çê ber kozê
İyi kuzu yuvasında bellidir
75. Hûr bajo kûr bajo, hêdî bajo, pir bajo gaya meêşîne
İnce sür, derin sür, yavaş sür, çok sür, öküzleri incitme
76. Gelyê kûr e deng lê nayê, birîn kûr e kew lê nayê
Vadi derindir ses gelmiyor, yara derindir kabuk tutmuyor.
77. Heççî ne li şer ew şêr e
Savaşa girmeyen kendini aslan sanır.
78. Kîrê muflis li qûna temahkara
Muflisin ... cimrilerin...e
79. Serê neêşe nehewcî destmala
Ağrımayan başa mendil gerekmez.
80. Tabê esker û na Natiq Onbaşı
Bir tabur asker olsun da Nakit Onbaşı olmasın (Estelli Nakit Yılmaz için söylenmiştir.)
81. Mêjî û êşî û mirîşk çiqas were dibêjî kiş têne pêş
Aklına gelen, sancı ve tavuk geldiğinde, ne kadar git desen de gelir.
82. Sal bi sal xwezî li par
Her geçen sene öncekini aratır
83. Ne ker e belê cehş e
Eşek değildir, ama sıpadır
84. Ne rengê tûtînê û ne rengê qelafetê mêra ye
Ne tütün rengindedir, ne de adam kılığındadır
85. Heççî dibeje û dike şêr e, heççî dibêje û nake kerê nêr e
Söylediğini yerine getiren aslandır, söylediğini yapmayan merkeptir.
86. Bi dorê ne bi zorê

Sırayladır, zorla değil.

87. Ga ket kêr zehf e

Öküz yere düşerse bıçak çok olur.

88. Ê dilê meriv rehet dike dev, ê canê meriv rehet dike xew, ê dilê meriv xera dike derew

Kalbimizi rahatlatan dildir, bedenimizi rahatlatan uykudur, kalbimizi bozan yalandır.

89. Xwîn nabe av

Kan su olmaz.

90. Rahmet li gora radike qora

Allah rahmet etsin, kaldırır dizi dizi

91. Dinya hemî neyarê kew e, kew jî neyarê xwe ye

Dünya alem keklığın düşmanıdır, keklik te kendi cinsinin düşmanıdır.

92. Ser zehf in lê serê ko ser pê bibihisîne kê m e

Çok baş vardır, ama diğer başları haberdar edecek başlar çok azdır.

93. Çû heyfa bavê xwe diya xwe jî danî ser

Babasının intikamını almaya gitti annesini de üstüne verdi.

94. Haftdeh Adarê berf li guliyê darê

Martın on yedisidir, kar ağacın dalındadır.

95. Bila şîn li malê hebe û ne şer

Bir evde taziye olsun da söylenme olmasın.

96. Adarê berf hat guliyê darê nema heta êvarê

Martta yağan kar, akşama kadar eridi

97. Ga dimre çerm dimîne, mêr dimre nav dimîne

Öküz ölür derisi kalır, yiğit ölür namı kalır.

98. Mezinan şûr avêt û biçûkan jî dar

Büyükler kılıç salladı, küçükler de sopa

99. Malê comerd û xesîs wek hev dere

Cömertin de cimrinin de malı gider.

100. Malê belaş weke laş

Beleş mal leş gibidir.

101. Em bûne xelk xelk bûne em

Biz halk gibi olduk (düştük), halk bizim gibi oldu.

102. Dinya dehl e şêr jî tê hene, rovî jî tê de hene

Dünya orman gibidir. İçinde aslan da vardır, tilki de.

103. Kurmê darê ne ji darê be dar xera nabe.

Ağacın kurdu ağacın içinden olmazsa ağaç çürümez.

104. Eqlê sivik barê giran li xwediyê xwe dike

Hafif akıl ağır yükler yükletir sahibine.

105. Roka sibê nede ser me a êvarê nade ser me
Güneş sabah vermemişse ışıklarını üzerimize, akşam da
vermez.
106. Aqil tacek zêrîn e li serê her kesî nîne
Akıl altın bir taçtır, ancak herkesin başında bulunmaz.
107. Berberî û nanê genim li hev nayê
Karşıtlık ve buğday ekmeği birbirine uymaz.
108. Ji ber baranê reviya çû ber şokê
Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu.
109. Diz nakevî xaniye vala
Hırsız boş eve girmez.
110. Mij û dûman xwe li ser çiyayên bilind digrin
Sis ve duman yüksek dağlara yönelir.
111. Bera mirov jin be, lê jina mêrekî çê be.
İnsan kadın olsun ama yiğit birinin karısı olsun.
112. Stûna malan jin in
Evlerin direği kadınlardır.
113. Hesso û Çeto bira ne, birayê hevdî bi hîla ne,
Hesso ve Çeto yalandan kardeşirler birbirlerine.
114. Garis çîqa bilind bibe sere wî xwar dibe
Mısır ne kadar büyürse boynu o kadar bükük olur.
115. Şûna şêra rovî dikin gêra
Aslanların yerine tilkiler yönetici olmuş.
116. Mêranî bê xesarî nabe.
Erkeklik hasarsız olmaz.
117. Atax ji malê be, ga kulekê ra diçe
Hırsız evden olursa öküzü bacadan çıkarır.
118. Destê nanê, dighê Wanê
Yemeğin eli Van'a kadar uzanır.
119. Hesp dibeze siwar pesnê xwe dide
At koşar, suvarî öğünür.
120. Wextê pisîk ne li mal e navê mişk Evdirrehman e
Kedi evde olmayınca farenin adı Abdurrahman olur.
121. Bavê qîzan sultan e
Kız babası sultandır.
122. Xal xelk e, ap milk e
Dayı elalemdir, amca mülktür.
123. Derdê qeraş, av here ser aş
Değirmencinin derdi, değirmene suyun gitmesidir.

124. Bi gur re dixwe, bi şivên re şî nê dikşîne
Kurtla birlikte yer, çobanla yasını tutar.
125. Ê ne di şeran de şêr e
Kavgada olmayan aslandır
126. Talanê bi êlê re dawet e
Musibet ortak olunca, acı hafifler.
127. Ger ne fen e ev çi ben e?
Eğer hile değilse, bu ne iptir?
128. Zêr zane, zor zane, devê tivinga mor zane
Altın bilir, baskı bilir, mor tüfeğin tetiği bilir.

MAHALLEMİLERİN KULLANDIKLARI ARAPÇA ATASÖZLERİ

1. Diyk el fasih mın bayzda i seh
Cins horoz daha yumurtanın içindeyken öter.
2. Zivan el beled ahsenve mın hintitil celed
Memleketin zivanı (acı bir bitki) yabancının buğdayından iyidir.
3. Teksır ıl zebeş moy berrıd ıl ifved
Karpuz kırmak yürek ferahlatmaz.
4. Qalu sa'leb eyş sıgılık fis sok. Qal kelbkın teresve.
Tilkiye çarşıda işin ne diye sormuşlar, köpeğiniz terestir demiş.
6. Lı eklıl nazif i rohi lı Bedlis
Temiz bir yemek için Bitlis'e kadar gider.
7. Vehıd yısfe elf, elf mo yısve şı'
Bir kişi bin kişiye bedel, bin kişi ise bir kişi etmiyor.
8. Lı xallefmemet
Yerine halef bırakan ölmemiştir.
9. Eklı min sultan zartu al hitan
Yemeği sultandan, osuruğu duvara.
10. İzzıl kelb lı xatır sahabu
Köpeğe bile sahibinin hatırı için kıymet ver.
11. Tayyib il lisan qalil fil ihsan
Dili tatlı olanın ikramı az olur.

12. Yınbış ıl cıb lı ğayru yık'a fiyu
Başkasına kuyu kazan, kendisi düşer.
13. Le tı'tı malık lıl ahmak ti hassıbu lıhu
Ahmağa malını emanet etme, kendisinin sanır.
14. İl hiyle lı bab sahabaye
Hile, hileyi yapanın kapısına döner.
15. Yekıl i leme yınşak u ı tall'a leme yıblak
Tıka basa yer, sanarsın açlıktan ölür.
16. Le ıbşenıl hayf u le ıbşenıl zayf
Ne intikam almaya, ne de ziyafet vermeye yarar.
17. Farasıl asile hıyye zeyyıld alafe.
Asil at kendi yemini kendisi arttırır.
18. Lı ma'u kin melu din
Kini olanın dini yoktur.
19. Külle tavilun ahmaqun, külle qasirun fitnetun
Tüm uzun boylar ahmak, tüm kısaboylar fitnecidir.
20. Xıd ıl asıl nem al hasır
Asil ile evlen, hasır üzerinde yat.
21. Sıdd bebık taha nem bı raha
Kapını iyi kapat, rahat uyu.
23. İza taxıdıllık savr, ya mın ahmedi ya mın Savr
Öküz alacaksan ya Ahmedî'den ya da Savur'dan al.
24. Moda'ıl mudiyy qıs'a elf sadiyyq
Yer dar da olsa bin sadık arkadaş sığar.
25. Lı mut tey mut bı ecelu, li i'ş tey i'ş bı edebu
Ölen eceli ile ölsün, kalan edebi ile yaşasın.
26. Li qul yınhıtık, li moy qul yınfıtıs
Söyleyen ayıplanır, söylemeyen patlar.
27. Eb ata lı ibnu kerm, ıbın me taam lı ebuhu a'nqud
Baba oğluna üzüm bağı vermiş, oğlan babaya bir salkım üzüm yedirmemiş.
28. Kalbi al veledi, kalb veledi al hacar
Benim kalbim çocuğa yanar, çocuğum yüreği ise taş.

29. Arnabe ğabben al cebel, u cebel melu xabar
Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış.
30. Axuy a'calık emir, qal ıxtı ıdderin al tınenir
Bacı kardeşine Bey olursun, kardeş bacısına tandırlarda
dilenirsin demiş.
31. Nefs ikbire u haki ferğa
Nefsi gururlu, konuşması boş.
32. Haki mitli tiz ferğa
Çok konuşuyor ama, kıcı boş.
33. Es sulhu seyyidıl ahkam
Sulh hükümlerin efendisidir.
34. Leyyin u metin
Yumuşak görünüyor ama taş kafalı.
36. Mın rayi mın tedbiri, hıntıtı ekelit iş'iri
Tedbirsizliğim yüzünden, buğdaydan olup, arpaya kaldım.
38. Cevf bustanve xara zıt fiyu, feke zıt fiyu
Karın bostan gibidir içinde meyve de vardır dışkı da.
39. Vak'ı melu sadiyq
Düşenin dostu yoktur.
40. Ceybık sadiyqıq, ıhtıct mıd ıdık
Arkadaşın cebindir, sıkışırsan elini uzat.
41. Verru il ğiyre al kelb, ıl kelb me hamele.
Hamiyetsizliği onursuzluğu köpeğe isnad etmişler, köpek kabul
etmemiş.
42. Viççu u tizu saru vıhde
Yüzü ve kıcı bir olmuş.
43. Rihıt ıl feqir pisve
Fakirliğin kokusu pistir.
44. Zarta u mıt zarta andıl zırrat vehıdve
Osurukçunun yanında bir osuruk da yüz osuruk da aynıdır.
45. Kelbe zırrata mot cib kelb yi'di.
Osuran dişi köpek, iyi koşan yavru doğurmaz.
46. Mara maraye, rıccel rıccelve
Kadın kadınlığını, erkek erkekliğini bilsin.
47. Qabil lı yıcb'a i zarıt

Doymadan osurmaya başlar.

48. Meymut meymıt meymiti u meymıt meymıt meymıtık bınét
ı'mamınne

Ninemin ninessinin ninesi ile ninenin ninesinin ninesi amca
kızıdır.

50. Lı fellıt nefsu, fellıt ıl ğire kille

Nefsine hakim olamayan, onurunu şerefini koruyamaz.

51. A'şk u muhabbe e valla, şığıl u a'mel le valla

Aşka muhabbete evet, çalışmaya hayır.

52. Arbin a'dele me tequ qatelu fara

Kırk bacanak bir fare ile baş edememiş.

53. Fara u sannora şereku al ikwara

Fare ve kedi zahire anbarı için ortak olmuşlar.

54. Baad me arayna i'şara mın hel izzyara

Bu ziyaretgahtan henüz bir işaret görmedik.

55. İza qatelt vecc'ı, iza ta'amt şebi'ı

Döversen acıt, yedirirsen doyur.

56. El ihsanu bittamam

İhsan ve ikram tam olmalıdır.

57. Iskın fil mıdın ve lev ğarıt, le tıskın fil makrede ve lev farıt

Şehir batsada şehirde yaşa, göğşe uçsada köyde (kırsalda)
yaşama.

58. A'şık u m'aşuk davvaru fis suk me arav maxluq

Aşık ile maşuk tüm çarşayı dolaşmışlar bir tek mahluk görmedik
 demişler.

59. D'avê lıl isneyn u lı hıkke fil elfeyn

Düğün iki kişinin, kaşını ikibin kişinin.

60. Mın qılıtlı nas semmev cıdı Abbés.

Adam yokluğundan, keçiye Abbas demişler.

61. May yurub, qahbe moy tub

Su maya tutar, kahpe tövbe etmez.

62. Li cerrıbıl mücerreb xallet biyu nedame

Denenmiş deneyene pişmanlıktan başka birşey kalmaz.

63. Moy teq al ıhmaru iroh ı'rrahıl

Eşeğini dövemeyen, semerini döver.

64. Hıs a'li a'la cebel beri

Dağların arkasına bağırıp, çağırıyor.

65. Int mir ene mir mın tisokıl ıhmır

Sen boy, ben bey, peki eşekleri kim sürececek?

66. Lı yıhvi cemel yılmaz tı a'lli bab daru

Deve besleyen kişi, evinin kapısını yüksek yapmalıdır.

67. Şemmo enten mın Remmo

Şemmo Remmo'dan beter.

68. Fe men a'se bıl hıle, mete bıl fıqrı

Hile ile yaşayan perişan bir şekilde ölür.

69. Hasedu fı cesedu

Kıskançlığı kendi canından çıksın.

70. Zıveç mın zıgır, ğeda mıs sıb

Erken evlenen, sabah kahvaltısı yapmış kişi gibidir.

71. Let sey melehiyye le tıltıkı xırabiyye

İyilik yapma, sana kötülük olarak geri döner.

72. Alla ı hayyır lı hayyarna

Bizi çaresiz şaşkın bırakanları Allah da çaresiz, şaşkın bıraksın.

73. Martıl pise ı tevvıb, zevcıl melih ı zevvıc

Kötü karısı olan evliliğe tövbe eder, iyi kocası olan, ölümünden sonra evlenir.

74. Lı roh lı saydı lı semek tizu tıntıqı'

Balık avlanmaya gidenin kıcı ıslanır.

75. Li rıddu qavl, iruddu mevt

İkaz edileceğine öl.

76. Meyyıt moy zarıt

Ölü osurmaz.

77. Huvve hılu ımarmır rohu

Kendi hoş tatlı, kendi kendini çirkinleştirir.

78. Faratıl lı mot teq tıtxıl fı bıxş, ıddexıl xalfe iftil haşış

Deliğe giremeyen fare, bir de peşinde bir tutam ot alır.

79. Beytıl vıhde mamur, beytıl sinteyn xırab, beytel sese

hammıl al cırab

Bir kadınlık ev mamur, iki kadınlık ev harabe, üç kadınlık ev perişan.

80. S'aleb mod'a ıl yıxtıbi yınırıt.

Tilki saklandığı yerde yakalanır.

81. İqt'a ıl verd u şımme, le texıdıl bınt lı me tıstaxbır ımme

Gülü kopar kokla, kızı anasını araştırmadan alma.

82. Tulu tulul dağle, aklı aklıl saxle

Uzunluğu bir dal kadar uzun, aklı bir keçi aklı kadar küçük

83. Bena u a'lle, met u xalle

Binayı yaptı yükselti, bıraktı öldü gitti.

84. İl qamar le ken mın idne, ıl nücüm eys

Ay elimizde olmadıktan sonra, yıldızları ne yapalım.

85. İ ravvi nücüm bınhar

Gündüz yıldızları gösteriyor.

86. Mın beynel fekê naqqel cızır

Meyvaların içinden havuçu seçti.

87. Ziyyb yekıl mo yekıl medhunve

Kurt yemiş olsada olmasa da zanlıdır.

88. İl faqır mın eyn lık, ıl zengin ımbarık

Fakire nerden getirdin, zengine hayırlı olsun.

89. Kelb deyyır axayrve mın seb'ı rabız

Koşturan köpek, yatan aslandan iyidir.

90. Le cece tıd biyz ve le dik ti seh

Yumurtalayan tavuk da değil, öten horoz da değil.

91. Len fedaqt ve len habest mercelıyıtık engısvê?

Ne kafan yarıldı, ne de hapis yattın. Yiğitliğin nerede?

92. Diyk ımut aynu fil ızbelê

Horoz ölmüş gözü çöplükte kalmış.

93. Heniyyıt lı mo ıstıhi

Ne mutlu utanmayana.

94. İ dıq ıl may fil havın

Havanda su dögüyor.

95. Mın tahara lıl mınnara, mın mınnara lı tahara

Tuvaletten minareye, minareden tuvalete.

96. Ras bele insel
Dilsiz baş
97. Lım geddi moy ğeddi
Dilence yemek yedirmez.
98. Cavfıl ımgeddi eyş lı hakkım iy veddi
Dilenen ne bulursa götürür.
99. Ara' ashabu nisi ahabu
Sahiplerini, akrabalarını gördü, dostlarını unuttu.
100. Ğalemıl cırbe mın rasıl ayn tısrab
Çirkin, hastalıklı keçi, akarsuyun en temiz yerinden içiyor.
101. Huvve pis u i fessi
Hem pis, hem de osuruyor.
102. Rasıl kebbub yınbış ıcbub
Başını öne eğen birilerine kuyu kazıyordur.
103. Mecnun melu ğayr ehlu
Delinin ailesinden başka kimsesi yoktur.
104. Lı mo isey kilem ımmu u ebuhu il ikleb cebuhu
Anne ve babasının sözünü yapmayı köpekler doğurmuştur.
105. Meyyit moytêq ihammil meyyit.
Ölü, ölüyü taşıyamaz.

OSMANLI DEVLETİ DİYARBEKİR VİLAYET SALNAMELERİNE GÖRE MİDYAT'TA GÖREV ALAN İDARİ VE SİYASİLER

1869 KAZÂ-İ MİDYAT

Mülkiye ve Şer'iyye Memurları	Mal ve Tahrirat Kâtipleri	Azâ-i Meclis-i İdâre	Mümeyyizân-ı Meclis-i De'âvî	Mülhak Nahiyeler	Müdürleri	Katipleri
Kaymakamı Hacı Şeyh Ağa	Mal Müdürü Şehmus Efendi	Muhammed Bey Ahmed Efendi	Hacı Muhammed Ağa	Zaz Savur	Yusuf Efendi Fettah Bey	Bego Efendi Hamid Ef.

Nâibi: Muhammed Selim Efendi.

Tahrirat Katibi: Ali Efendi, Gevri Efendi, Süleyman Ağa, Çelme Ağa

1869

Elviye	Kazalar	Müdürlükler	Nevâhî Her Nahiyenin şâmil olduğu köy adeti	
		Dirkol	Kerân	6
			Hacı Aliyan	
			Siyopat	3
			Begân	7
			Derşev	9
			Zılan-ı Kebir	14
			Zılan-ı Sağır	21
			Kerişan	15
			Kelhok	12
Livâ-i	Kaza-i	Bizzat	Etraf-ı Şehr	17
Mardin	Mardin	Mutasarrıflık İdaresinde	Hâss-ı Hümâyûn	15
			Dara	4
			Mirsinan	13
			Kuçikan	4
			Berivan	3
		Nusaybin	Nusaybin	14
			Bunesri	10
			Pokar Ali	15
			Eznavur	74
			Çıllıoğa	-
			İlyan	51
			Hasenan	15
		Hams	Hams	-

		Diyetlu	5
		Şithan	3
		Mazudağı	3
		Lif	5
		Ğûrs	11
Kaza-i	Bizzat	Midyat	7
Midyad	Kaymakam	Habısbınî	14
	idaresinde	Hisar	8
		Kolıkân	16
		Arnas	5
		Habbab	12
	Zaz	Zaz	29
		Kercevs	9
		Raman	10
		Hasankeyf	5
		Alikan	10
		Mahalmi	21
		Kurâ-ı Selâse	30
		Mezizah	15
		Dermemukân	23
		Basabrin	12
		Çêlik	31

1870-71 KAZA-İ MİDYAT

Kaymkamı Necib Bey

Nâibi Mehmed Selim Efendi

Müftüsü İbrahim Efendi

Mal Müdürü. . . Efendi

Tahrirat Müdürü Muhammed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Azâ-yı Tabiiye

Mal Müdürü

Tahrirat Müdürü

Meclis-i De'avî (Davalar Meclisi)

Reis Nâib

Mümeyyizân-ı Muntehabe

Hacı Mehmed Efendi

(Seçilmiş Üyeler) Süleyman Ağa
 Az-yı Muntehabe De'âvî Kâtibi. . . Efendi
 Muhammed Bey
 Ahmed Efendi
 Kıs Gorî Ağa

1871-1872 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Fethi Efendi Sâlise
 Nâibi Mehmed Selim Efendi
 Müftüsü İbrahim Efendi
 Mal Müdürü Yesari Efendi
 Tahrirat Kâtibi Muhammed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam
 Azâ-i Tabiiye
 Mal Müdürü
 Tahrirat Müdürü
 Azâ-i Muntehabe
 Muhammed Bey
 Ahmed Efendi
 Kıs Gori Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib
 Mümeyyizân-ı Muntehabe
 Hacı Muhammed Efendi
 Süleyman Ağa
 De'âvî Kâtibi Ali Efendi

1871

Yekün Nüfus	Nüfus Müslim	Zükûr Gayr-i Müslim	Hane ve Mahallât Hane Mahalle	Kurâ-i Mevcude	Elviye ve Kaza ve Nevâhî Esâmisi

					Kaza-i Midyat
1491	522	969	490	6	Midyat Nahiyesi
323	323		115	7	Alıkan Nahiyesi
3913	3145	768	1240	19	Mahelmi Nahiyesi
2755	2164	591	1791	39	Dermernikân Nahiyesi
5510	4649	861	2493	33	Hasankeyf Nahiyesi
9695	8058	1637	4124	49	Zaz Nahiyesi
9339	8593	746	2616	27	Savur ve Sürgücü Nahiyesi
3466	3466		1128	30	Ömerkan Nahiyesi
36492	30920	5573	13997	210	Yekün-i Kaza-i Midyat

1872-73 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Bahri Bey Rikâb

Nâibi Süleyman Tevfik Bey Kapıcıbaşı

Mal Müdürü Yesari Efendi

Tahrîrât Kâtibi Mehmed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Azâ-i Tabiiyye

Mal Müdürü

Tahrîrât Mdürü

Azâ-i Müntehabe

Mehmed Bey

Ahmed Efendi

Kıs Gori Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib

Mümeyyizân-ı

Müntehabe

Hacı Mehmed Efendi

Abdi Ağa

Melkon Efendi

De'âvî Kâtibi Ali Efendi

1873-1874 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Ali Bey

Nâibi Süleyman Efendi

Mal Müdürü Ahmed Efendi

Tahrirat Kâtibi Hasan Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Aza-i Tabiiyye

Mal Müdürü

Tahrirat Kâtibi

Aza-i Müntehabe

Mehmed Bey

Hüseyin Bey

Sefer Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib

Hacı Mehmed Sâbir Efendi

Abdi Ağa

Kevo Ağa

De'âvî Kâtibi

Ali Efendi

Daire-i Belediye
Reis Hasan Efendi

Aza-i Müntehabe	Heço Ağa
Edhem Ağa	Kâtib Sadullah Efenditehabe
Gori Ağa	Sandık Emmini Mustafa Efendi
Zaz Nahiyesi Müdürü Hurşid Bey	Kâtibi Cemal Efendi

1874 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Mustafa Hamdi Efendi
Nâibi Süleyman Efendi
Müftüsü İbrahim Fehmi Efendi
Mal Müdürü Ahmed Efendi
Tahrirat Kâtibi Hasan Efendi

Meclis-i İdare	Meclis-i De'âvî
Reis Kaymakam	Reis Nâib
Aza-i Tabiiyye	Mümeyyizân
Mal Müdürü	Abdi Ağa
Tahrirat Kâtibi	Süleyman Ağa
Aza-i Müntehabe	Kevo Ağa
Mehmed Bey	De'âvî Kâtibi
Hüseyin Bey	Ali Efendi
Safer Bey	

Daire-i Belediye

Reis Hasan Efendi	Aza
Aza	Heço Ağa
İbrahim Ağa	Koro Ağa
Ömer Ağa	Kâtib Abdülkadir Efendi
	Sandık Emmini Mustafa Efendi
Hasankeyf Nahiyesi Müdürü Süleyman Ağa Kâtibi	
	Süleyman Efendi

1875 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Hüseyin Bey
Nâibi Süleyman Tevfik Efendi
Müftüsü İbrahim Efendi
Mal Müdürü Ömer Lütfü Efendi
Tahrirât Kâtibi Derviş Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam
Azâ-i Tabi'yye
Mal Müdürü
Tahrirât Kâtibi
Azâ-i Müntehabe
Muhammed Bey
Hasan Bey
Zet Çelme

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib
Mümeyyizan
Abdi Ağa
Süleyman Ağa
Kürd Ağa
De'âvî Kâtibi
Hafız Muhammed Efendi

Daire-i Belediye

Reis Hasan Efendi

Azâ
İbrahim Ağa
Kürd Ağa
Ömer Ağa

Azâ
Heço Ağa
Kâtibi Efendi
Sandık Emmini Mustafa Efendi

Hasankeyf Nahiyesi Müdürü İsmail Efendi

Kâtibi Süleyman Efendi

1876 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Ahmed Esad Efendi
Nâib Mustafa Efendi
Müftü İbrahim Efendi
Mal Müdürü Ömer Lütfü Efendi
Tahrirât Kâtibi Derviş Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-i Müntehabe

Mehmed Bey

Hasan Bey

Zetti Çelme

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib Efendi

Mümeyyizân

Abdi Ağa

Süleyman Ağa

Gori Ağa

De'âvî Kâtibi Hafız Mehmed Efendi

Kaza Sandık Emni Şemun Efendi

Memurîn-i Saire

Nüfus Mukayyidi Ahmed Efendi

Vukuat Kâtibi Mehmed Reşid Efendi

Tapu Kâtibi Ali Efendi

Emlâk Kâtibi Yunus Efendi

Tahsildar Halil Efendi

Daire-i Belediye

Reis Hasan Efendi

Azâ

İbrahim Ağa

Hemo Ağa

Gori Ağa

Ömer Ağa

Kâtib ve Sandık Emni Mustafa Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdürü Davut Ağa

Katibi Süleyman Efendi

Mukayyid Mehmed Kazım Efendi

1877 KAZA-İ MİDYAT

Kaymakamı Hacı Said Efendi Müderris

Nâib Mustafa Nimet Efendi

Müftü İbrahim Efendi

Mal Müdürü Ömer Lütfi Efendi

Tahrirât Kâtibi Derviş Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Mümeyyizân

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-i Müntehabe

Mehmed Ağa

İsmail Ağa

Davut Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib Efendi

Nimet Ağa

Mehmed Ağa

Akro Ağa

Fatros Ağa

Kâtib Hafız Mehmed Efendi

Daire-i Belediye

Reis Hasan Efendi

Azâ

İbrahim Ağa

Hemo Ağa

Gori Ağa

Ömer Ağa

Kâtib Mustafa Efendi

Sandık Emîni Hüseyin Efendi Tahsildar Faris Ağa

Memurîn-i Saire

Rûsûmât Memuru Şemdin Efendi

Kâtib Fransız Efendi

Vukuat Kâtibi Mustafa Efendi

Nüfus Mukayyidi Ahmed Efendi

Kercevs Mukayyidi Ahmed Efendi

Tapu Kâtibi Ali Efendi

Emlak Yoklama Kâtibi Abdülkadir Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdürü Vehbi Efendi

Kâtibi Mehmed Naim Efendi

Mukayyid Mustafa Efendi

1882-1883 MİDYAT KAZASI

Kaymakamı Mustafa Efendi

Naib Abdülmelik Efendi

Müftü İbrahim Efendi

Mal Müdürü Süleyman Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Naib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-yı Müntehabe

İsmail Ağa

Kürd Ağa

[. . . . .] Ağa

Mahkeme-i Bidâyet-i Kaza

Reis Naib Efendi

Azâ

Halil Efendi

Ohannes Efendi

Kâtib-i Evvel Mustafa Efendi

Kâtib-i Sâni Abdülvahhab Efendi

Mustantık Muavini Cemal Bey

Kaza Sandık Emmini

Yusuf Efendi

1882-83 Belediye Meclisi

Reis Hasan Efendi

Azâ

Ali Yunus Ağa

Mehmed bin Süleyman Ağa

Kâtib Mustafa Efendi

Azâ

Süleyman Hacı Mahmud Ağa

Hanna Ağa

Sandık Emmini Hasan Efendi

Memurîn-i Saire

Tapu Kâtibi Ali Efendi

Yoklama Kâtibi Efendi

Vergi Kâtibi

Ahmed Hulusi Efendi

Kercevs Vergi Kâtibi

Abdülaziz Efendi

A'sâr Memuriyeti

Memur Ahmed Bey

Kâtib münhal

Rüsûmât Memuriyeti

Memur Mehmed Efendi

Kâtib Abdülgani Efendi

Telgraf Memuriyeti

Memur Tahir Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Derviş Efendi

Kâtib Abdülfettah Efendi

Tapu Kâtibi [. . . . .] Efendi

Vergi Katibi Emin Efendi

1884 MİDYAT KAZASI

Kaymakam Mustafa Efendi

Nâib Süleyman Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü Davud Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-i Müntehabe

Mehmed Ağa

İsmail Ağa

Kevo Ağa

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Başkâtib Mustafa Efendi

Mustantık Muavini Cemal Bey

Kâtib-i Sâni Emsih Efendi

Azâ Halil Efendi

Azâ Ohannes Efendi

Belediye Meclisi

Reis Hasan Efendi

Azâ Hüseyin Velo Ağa

Azâ Yusuf Ağa

Kâtib Nasri Efendi

Azâ Hanna Gülyâğı Ağa

Azâ Süleyman Ağa

Sandık Emni Hüseyin Efendi

A'şâr Memuriyeti

Memur Şaban Efendi

Kâtib-i Evvel Hafız Efendi

Kâtib-i Sâni Hasan Efendi

Anbar Memuru Mehmed Efendi

Nüfus Memuriyeti

Memur Cercis Efendi

Kâtib Ahmed Efendi

Memurîn-i Sairesi

Tapu Kâtibi Ali Efendi

Vergi Kâtibi Cemil Efendi

Kercevs Vergi Kâtibi Hasan Efendi

Sandık Emni Emin Efendi

Telgrafhane

Memur Tahir Efendi

1884 Tahsildarân

Sertahsildar Abdülkadir Efendi

Süvari Necib Ağa

Süvari Derviş Ağa

Süvari Ömer Efendi

Rüsûm-ı Sitte

Memur Mehmed Efendi

Kâtib Vasil Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Derviş Efendi

Kâtib Süleyman Efendi

Vergi Kâtibi Şerif Efendi

1885 MİDYAT KAZASI

Kaymakam Said Galib Efendi Sâlise

Nâib Süleyman Efendi

Müftü İbrahim Efendi

Mal Müdürü Davud Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-yı Muntehabe

Ahmed Efendi

İsmail Efendi

Kevo Ağa

Bidâyet Mahkemesi

Reis Nâib Efendi

Azâ Mehmed Efendi

Azâ Cercobahi Efendi

Başkâtib Ferhad Efendi

Mustantık Muavini Said Efendi

Kâtib-i Sâni münhal

1885 Belediye Meclisi

Reis Hasan Efendi

Azâ Hasan Ağa

Azâ Hanna Ağa

Azâ Süleyman Ağa

Azâ Cercis Ağa

Kâtib ve Sandık Emni Nasri Efendi

A'şâr Memuriyeti

Memur Avni Efendi

Başkâtib Emin Efendi

Kâtib-i Sâni Emin Efendi

Anbar Memuru Münhal

Nüfus Memuriyeti

Memur Abdülvahhab Efendi

Kâtib Ahmed Efendi

Memurîn-i Sairesi

Tapu Kâtibi Ali Efendi

Vergi Kâtibi Cemil Efendi

Kercevs Vergi Kâtibi Hasan Efendi

Arazi Yoklama Kâtibi İsmail Efendi

Sandık Emmini Emin Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Nâib Efendi

Mahallinden Esâmî Defteri

alınmamıştır.

Reji Memuriyeti

Memur Ömer Efendi

Kâtib ve Tahsildar Hüseyin Efendi

Telgraf ve Posta Memuriyeti

Memur Ali Efendi

1885 Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi

Kâtibi Süleyman Efendi

Vergi Kâtibi Ahmed Efendi

Sandık Emmini Mehmed Kazım Efendi

1890-1891 MİDYAT KAZASI

Kaymakam Mustafa Lütfi Efendi

Nâib Ali Necib Efendi

Müftü İbrahim Efendi

Mal Müdürü Vasfi Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare

Azâ-yı Tabiiyye

Azâ-yı Müntehabe

Nâib Efendi

İsmail Ağa

Müftü Efendi

Şeyh Hüseyin Efendi

Mal Müdürü Efendi
Tahrirât Kâtibi Efendi

Şükro Ağa
İsa Ağa

Bidâyet Mahkemesi

Reis Nâib Efendi

Azâ Ali Efendi

Azâ Safer Efendi

Başkâtib Abdülgani Bey

Mustantık Muavini Said Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Ömer Vehbi Efendi Kâtib Abdüllatif Efendi

Vergi İdaresi

Kâtib Sıdkı Efendi

Hasankeyf Kâtibi Davud Efendi

Kercevs Kâtibi Zülfikar Efendi

Memurîn-i Sairesi

Belediye Reisi Cercis Ağa

Telgraf Memuru Ali Efendi

Reji Memuru Yusuf Efendi

Mal Müdürü Muavini Şakir Efendi

Sandık Emni Emin Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Abdülvahhab Efendi Kâtib Mehmed Efendi

1894-1895 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hasan Halis Efendi Hâmise

Nâib Hacı Ahmed Nazif Efendi

Müftü İbrahim Fehmi Efendi

Mal Müdürü Hamdi Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye	Azâ-i Müntehabe
Nâib Efendi	Şeyh Hüseyin Efendi
Müftü Efendi	Seyyid Mehmed Efendi
Mal Müdürü Efendi	Şükro Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi	Şemun Haso Ağa
Müdde'î-i Umumî Tahrirât Kâtibi Efendi	
Mustantık Nüfus Kâtibi Derviş Hilmi Efendi	

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Aza ve Mustantık Abdülaziz Efendi
Azâ Bersum Sabri Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Mehmed Said Efendi
Mustantık Muavini Nasri Efendi
Mukavelât Muharriri Necib Bey

Mal Kalemi

Mal Müdürü Muavini Ahmed Hulusi Efendi
Mal Müdürü Refiki Sadık Efendi
Hazine Dava Vekili Tahrirât Kâtibi Efendi
Haankeyf Vergi Kâtibi İbrahim Efendi
Tapu Yoklama Kâtibi Ahmed Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Hamid Efendi Kâtib   Derviş Ali Efendi

Tapu Komisyonu

Reis Nâib Efendi
Azâ Mal Müdürü Efendi   Azâ Vergi Kâtibi Efendi
Tapu Kâtibi Efendi   Azâ Şükro Ağa

Tapu Kalemi

Kâtib Ahmed Efendi Sandık Emîni Abdüsselam Efendi

Ziraat Bankası Meclis-i İdaresi

Reis Molla İbrahim Efendi Muhâsebe Kâtibi Emin Efendi

Azâ Süleyman Ağa Azâ Circo Ağa

Azâ Şükro Ağa Azâ Hanna Gülyağı Efendi

Telgraf Muhabere Memuru Ali Rıza Efendi

Tanzimat Komisyonu

Reis Kolağası Abdurrahman Efendi

Azâ Telgraf Memuru Ali Rıza Efendi

Azâ Bank Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Azâ Nüfus Memuru Hamid Efendi

Azâ Mülâzım Abdülkadir Efendi

Zabıta Memuru Yüzbaşı Mehmed Ağa Dördüncü Mecidî

Vesâit-i Nakliye-i Askerî İstatistik Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi

Azâ Mülâzım Nuri Efendi

Azâ İsmail Şemo Ağa

Azâ İsmail Selimo Ağa

Azâ Hanna Safer Efendi

Daire-i Belediye

Reis Güllü Hürmüz Efendi

Azâ Mahmud Hacı Hüseyin Ağa

Azâ Melekî Şemmas Cercis Ağa

Azâ Körpe Şemun Ağa

Azâ İsa Körpe Ağa

Azâ Cercis Kıs Ağa

Azâ Kâtib ve Sandık

Emîni Vekili Necib Efendi

Midyat Redîf Taburu

Binbaşı Rasih Efendi

Kolağası Abdurrahman Efendi

Tabur Kâtibi Hüseyin Efendi

Yüzbaşı Hacı Ahmed Efendi

Yüzbaşı Hacı İbrahim Efendi

Mülâzım-ı Evvel Yusuf Ağa
Mülâzım-ı Evvel Ömer Ağa
Mülâzım-ı Evvel Ahmed Şakir Ağa
Mülâzım-ı Sâni Adûlkadir Efendi
Mülâzım-ı Sâni Ahmed Ağa
Mülâzım-ı Sâni Mustafa Nuri Ağa

Kerboran Nahiyesi

Müdürü Murad Efendi   Kâtibi Hasan Efendi

Basabrin Nahiyesi

Müdürü Murad Efendi   Kâtibi İlyas Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdürü Rifat Efendi   Kâtibi Ahmed Efendi

1899-1900 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Ziya Bey Sâlise
Nâib Ahmed Rüşdü Efendi
Müftü Mehmed Lütfi Efendi
Mal Müdürü Abdullah İlmî Efendi
Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Efendi Hâmise

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi	
Aza-yı Tabiiyye	Aza-yı Müntehabe
Nâib Efendi	İsmail Ağa
Müftü Efendi	Aziz Zeki Ağa
Mal Müdürü Efendi	İsa Mai Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi	Şerbo Ağa
Müdde'î-i Umumî Tahrirât Kâtibi Efendi	
Mustantık Nüfus Memuru Zülkifl Bey	

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Kâtib Rıza Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Aza ve Mustantık Hacı Osman Efendi

Aza Bersum Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Abdülgani Efendi

Mustanık Muavini Abdülkerim Efendi

Mukavelât Muharriri Abdülgani Efendi

Mal Kalemi

Mal Müdür Muavini

Hakkı Efendi

Refiki Sadık Efendi

Hasankeyf Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi

Sandık Emni Abdülkerim Efendi

Hazine Dava Vekili İbrahim Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Zülkifl Bey

Kâtib İlyas Efendi

Tapu Kalemi

Kâtib Abdülmecid Efendi

Yoklama Memuru Ali Efendi

Ziraat Bank Şube İdaresi

Reis Molla İbrahim Efendi

Aza Hacı Ağa

Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Aza Şemun Ağa

Aza İsa Küribi Ağa

Telgraf Muhabere Memuru Ali Rıza Efendi

Polis Memurları

Üçüncü Komiser Mehmed Mihri Efendi

Polis Salih Efendi

Polis Cercis Efendi

Yüzbaşı Beşinci Mecidî

Zabıta Memuru Salih Efendi

Beledî Dairesi

Reis Güllü Hürmüz Efendi

Aza Mahmud Ağa

Aza Mülkî Ağa

Aza İsa Ağa

Aza Goriye Ağa

Kâtib ve Sandık Emni (. .) Emni

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Bey

Aza Redîf Kolağası Abdurrahman Efendi

Aza İsmail Ağa

Aza Süleyman Nehruz Ağa

Aza Güllü Hürmüz Efendi

Aza Şükro Ağa

Kâtib Necib Efendi

Habezbeni Nahiyesi

Müdür Vehbi Efendi

Kâtib İbrahim Efendi

Basabrin Nahiyesi

Müdür Abdurrahman Bey

Kâtib Necib Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Kerboran Nahiyesi

Müdür Ali Bey

Kâtib Ahmed Efendi

1901 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Ziya Bey Sâlise
Nâib Hasan Fehmi Efendi
Müftü Mehmed Lütfi Efendi
Mal Müdürü Cemil Efendi
Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Aza-yı Tabiiyye	Aza-yı Müntehabe
Nâib Efendi	İsmail Ağa
Mal Müdürü Efendi	Azizki Ağa
Kaymakam Muavini Efendi	İsa Mai Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi	Şerbo Ağa
Müdde'î-i Umumî Tahrirât Kâtibi Efendi	
Müstantık Nüfus Memuru Zülkifl Bey	

Mahkem-i Şer'-i Şerif

Kâtib Rıza Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Aza ve Mustantık Hacı Osman Efendi
Aza Musa Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemî

Başkâtib Abdülgani Efendi
Mustantık Muavini Abdülkerim Efendi
Mukavelât Muharriri Abdülgani Efendi

Mal Kalemî

Mal Müdür Muavini Ahmed Zeki Efendi
Refiki Sadık Efendi

Hasankeyf Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi
Sandık Emîni Hacı Abdurrezzak Efendi
Hazine Dava Vekili İbrahim Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Zülkifl Bey

Kâtib İlyas Efendi

Tapu Kalemi

Kâtib Abdülmecid Efendi

Yokama Memuru Ali Efendi

Ziraat Bank Şube İdaresi

Reis Molla İbrahim Efendi

Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Aza Hacı Ağa

Aza İsa Göriye Ağa

Aza Şemun Ağa

Telgraf Muhabere Memuru Ali Rıza Efendi

1901 Polis Memurları

Üçüncü Komiser Mehmed Mihri Efendi

Polis Salih Efendi

Polis Cercis Efendi

Zabıta Memuru Yüzbaşı Salih Efendi Beşinci Mecidi

Beledî Dairesi

Reis Güllü Hürmüz Efendi

Aza Mahmud Ağa

Aza Mülki Ağa

Aza İsa Ağa

Aza Körpe Ağa

Kâtib ve Sandık Emîni Emin Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Bey

Aza Redîf Kolağası Abdurrahman Efendi

Aza İsmail Ağa
Aza Süleyman Nehruz Ağa
Aza Güllü Hürmüz Efendi
Aza Şükro Ağa
Kâtib Necib Efendi

Habezbeni Nahiyesi
Müdür Vehmi Efendi
Kâtib İbrahim Efendi
Hamidiye
Mekteb-i İbtidâî Muallimi Davud Efendi

Basabrin Nahiyesi
Müdür Abdurrahman Bey
Kâtib Necib Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Mehmed Ali Efendi

Hasankeyf Nahiyesi
Müdür Ahmed Efendi
Kâtib Mehmed Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülkadir Efendi

Kerboran Nahiyesi
Müdür Ali Bey
Kâtib Ahmed Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülgani Efendi

1902 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza
Kaymakam Cemil Efendi Sâlise
Nâib Süleyman Hakkı Efendi
Müftü Mehmed Lütfî Efendi
Mal Müdürü Abdullah İlmî
Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Hâmise

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Aza-yı Tabiiyye

Nâib Efendi

Mal Müdürü Efendi

Tahrirat Kâtibi Efendi

Şemun Savmi Ağa

Müdde'î-i Umumî Tahrirât Kâtibi Efendi

Mustanık Nüfus Memuru Abdülkadir Efendi

Aza-yı Müntehabe

İsmail Ağa

Azizki Ağa

İsa Mai Ağa

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Kâtib Rıza Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Aza ve Mustantık Mustafa Efendi

Aza Musa Efendi

Mal Kalemi

Mal Müdürü Muavini Ahmed Zeki Efendi

Refiki Sadık Efendi

Hasankeyf Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi

Sandık Emmini Hacı Abdürrezzak Efendi

Hazine Dava Vekili İbrahim

Nüfus İdaresi

Memur Abdülkadir Efendi

Kâtib İlyas Efendi

Tapu Kalemi

Kâtib Abdülmecid Efendi

Yoklama Memuru Ali Efendi

Ziraat Bank Şube İdaresi

Reis Molla İbrahim Efendi

Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Aza Hacı Ağa

Aza İsa Goriye Ağa

Aza Şemûn Ağa

Telgraf Muhabere Memuru İzzet Efendi

Beledî Dairesi

Reis Güllü Hürmüz Efendi

Aza Mahmud Ağa

Aza Mülkî Ağa

Aza İsa Ağa

Aza Goriye Ağa

Kâtib ve Sandık Emni Emin Ağa

Veshait-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Bey

Aza Redîf Kolağası Abdurrahman Efendi

Aza İsmail Ağa

Aza Süleyman Nehruz Ağa

Aza Güllü Hürmüz Efendi

Aza Şükro Ağa

Aza Necib Efendi

Habezbeni Nahiyesi

Müdür Mehmed Ağa

Kâtib Derviş Efendi

Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Davud Efendi

Basabrin Nahiyesi

Müdür Senai Efendi

Kâtib Mehmed Ali Efendi

Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Mehmed Ali Efendi

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Vehbi Efendi

Kâtib Yunus Efendi

Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülkadir Efendi

Kerboran Nahiyesi

Müdür Mesud Efendi

Kâtib Ahmed Efendi

Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülgani Efendi

1903-1904 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Cemil Efendi Sâlise

Nâib Süleyman Hakkı Efendi

Müftü Mehmed Lütfi Efendi

Mal Müdürü Abdullah Hilmi Efendi

Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Hâmise

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Azâ-yı Müntehabe

Nâib Efendi

İsmail Ağa

Müftü Efendi

Azizki Ağa

Mal Müdürü Efendi

İsa Mai Ağa

Tahrirât Kâtibi Efendi

Şemun Somi Ağa

Müdde'î-i Umumî Tahrirât Kâtibi Efendi

Mustantık Nüfus Memuru Abdülkadir Efendi

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Kâtib Rıza Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Mustantık Muavini Mustafa Efendi

Azâ Musa Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Şakir Efendi

Mustantık Muavini Abdülkerim Efendi

Mukavelât Muharriri Şakir Efendi

Mal Kalemi

Mal Müdürü Muavini Ahmed Zeki Efendi

Refiki Sadık Efendi

Hasankeyf Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi

Sandık Emmini Abdülkadir Efendi

Hazine Dava Vekili İbrahim Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Abdülkadir Efendi

Kâtib İlyas Efendi

Tapu Kalemi

Kâtib Abdülmecid Efendi

Yoklama Kâtibi Ali Efendi

Ziraat Bank Şube İdaresi

Reis Molla İbrahim Efendi

Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Azâ Hacı Ağa

Azâ İsa Gevriye Efendi

Azâ Şemun Ağa

Telgraf Muhabere Memuru İzzet Efendi

Beledî Dairesi

Reis Vekili Şemmas Cercis Efendi

Azâ Mahmud Ağa

Azâ İsa Ağa

Azâ Mülki Ağa

Kâtib ve Sandık Emmini Emin Efendi

Azâ Gevriye Ağa

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Bey

Azâ Redîf Kolağası Abdurrahman Efendi

Azâ İsmail Ağa

Azâ Süleyman Nehruz Ağa
Azâ Güllü Hürmüz Efendi
Azâ Şükro Ağa
Azâ Necib Efendi

Habezbeni Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi
Kâtib Derviş Efendi
Hamidiye Mektebi İbtidâî Muallimi Davud Efendi

Basabrin Nahiyesi

Müdür Esad Efendi
Kâtib Mehmed Ali Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallim münhal

Hasankeyf Nahiyesi

Müdür Vehbi Efendi
Kâtib Yunus Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülkadir Efendi
Müdür İhsan Efendi
Kâtib Ahmed Efendi
Hamidiye Mekteb-i İdadi Muallimi münhal

Kerboran Nahiyesi

Müdür İhsan Efendi
Kâtib Ahmed Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi münhal

1905 MİDYAT KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Ahmed Cemil Efendi
Nâib Veliyyüddin Efendi
Müftü Mehmed Lütfi Efendi
Mal Müdürü Mustafa Efendi
Tahrirât Kâtibi İbrahim Talat Efendi Hâmise

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü Efendi

Tahrirât Kâtibi Efendi

Azâ-i Müntehabe

Halef Bey

Hüseyin Ağa

Şükür Ağa

Şabo Şeyho Efendi

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Kâtib Rıza Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Mustantık Muavini Ahmed Efendi

Azâ Musa Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Şükrü Efendi

Mustantık Muavini Abdülkerim Efendi

Mukavelât Muharriri Şakir Efendi

Hamidiye İbtidâî Mektebi Muallimi Davud Efendi

Estel Nahiyesi Mekteb-i İbtidâî Muallimi Abdülgani Efendi

Mal Kalemi

Mal Müdürü Muavini Ahmed Zeki Efendi

Refiki Sadık Efendi

Hasankeyf Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi

Sandık Emni Abdürrezzak Efendi

Hazine Dava Vekili İbrahim Efendi

Nüfus Dairesi

Memur Faik Bey

Kâtib İlyas Efendi

Tapu Kalemi

Kâtib Abdülmecid Efendi

Yoklama Kâtibi Ali Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Molla İbrahim Efendi

Muhasebe Kâtibi Emin Efendi

Azâ Hacı Ağa

Azâ İsa Küriye Efendi

Azâ Şemun Efendi

1905 Polis Memurları

Üçüncü Komiser Süleyman Efendi Hâmise

Polis Vehbi Efendi

Polis Ahmed Efendi

Tahsildarlar

Tahsildar Müfettişi Abdülkadir Efendi

Süvari Tahsildarı Mustafa Efendi

Süvari Tahsildarı Şeyhmus Efendi

Süvari Tahsildarı Halil Ağa

Zabıta Memuru Mülâzım-ı Evvel Hacı Derviş Efendi

Beledî Dairesi

Reis Vekili Şemmas Cercis Efendi

Azâ Mahmud Efendi

Azâ İsa Ağa

Azâ Mülki Ağa

Kâtib ve Sandık Emmini Emin Efendi

Azâ Küriye Ağa

Vesait-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Bey

Azâ Redîf Kolağası Abdurrahman Efendi

Azâ İsmail Ağa
Aza Süleyman Nehruz Ağa
Azâ Güllü Hürmüz Efendi
Azâ Şükrü Ağa
Azâ Necib Efendi

Habezbeni Nahiyesi
Müdür Ahmed Efendi
Kâtib Derviş Efendi

Basabrin Nahiyesi
Müdür Esad Efendi
Kâtib Mehmed Ali Efendi

Hasankeyf Nahiyesi
Müdür Vehbi Efendi
Kâtib Yunus Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâ-î Mualimi Abdülkadir Efendi

Kerboran Nahiyesi
Müdür İhsan Efendi
Kâtib Ahmed Efendi

1869 LİVÂ-İ MARDİN

Mutasarırî

Mirül ümerâdan Tayyar Paşa
Muhasebecisi sâniyeden
Nâibi devriye müderrislerinden
Sadık Efendi
Mesud Efendi
Müftüsü Esad Efendi
Tahrirat Müdürü Hafız Ahmed Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Azâ-i Muntehabe
Hacı Ali Ağa
Ömer Vecdi Efendi
Şemas Efendi
Sadun Efendi

Kâtibleri

Başkâtib Arif Efendi
Refiki Necib Bey

Meclis-i Temyiz-i Hukuk ve Cinayet-i Livâ

Mümeyyizân-ı Muntehabe

Sırrı Efendi	Ahmed Efendi
Muhammed Ağa	Melkon Efendi
Abdalahad Efendi	Şemas Yusuf Efendi

Kâtibleri

Başkâtibi Hacı Halid	Refiki Said Efendi
Halis Efendi	

Mahkeme-i Ticaret

Reisi Yahya Çelebi

Azâ-i Daimi

Hacı Hızır Ağa	Şemas Yusuf Kender

Azâ-i Muvakkati

Hacı Ali Bey

Bedros Efendi

Kâtibi Saîd Efendi

Seyyid Ahmed Çelebi

Muksi Melki Efendi

Daire-i Belediye Meclisi

Reisi Davud Efendi

Hızır Sabri Efendi

Hanna Hedaya Efendi

Kâtibi Yesari Efendi

Adem Safvet Efendi

İbrahim Ağa

Hanatori Ağa

Seyyidân 8

1870-71 LİVÂ-İ MARDİN

Mutasarrıfı Ali Paşa (Mirimirân)

Muhasebeci Sadık Efendi (Sâniye)

Nâibi Mesud Efendi (Devriye)

Müftüsü Nasrullah Efendi

Tahrirat Müdürü Hafız Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Azâ-yı Tabiiye

Reis Mutasarrıf

Nâib

Müftü

Muhasebeci

Tahrirat Kâtibi

Başkâtib Fuad Efendi

Refîkî Necib Efendi

Azâ-yı Muntehabe

Reis Ömer Vecdi Efendi

Hacı Ali Ağa

Şemmas Efendi

Sadun Efendi

Meclis-i Temyiz-i Hukuk-ı Livâ Mahkeme-i Ticaret-i Livâ

Mümeyyizân-ı Muntehabe

Sırrı Efendi

Ahmed Efendi

Muhammed Ağa

Reis Yahya Çelebi

Azâ-yı Daime

Azâ-yı Muvakkate

Hacı Hızır Ağa

Melkon Efendi
Abdülahad Efendi
Yusuf Efendi
Başkâtibi Hacı Halid Bey
Refîkî Said Efendi

Hacı Ali Bey
Osi Bülbülü Efendi
Seyyid Ahmed Çelebi
Bedros Efendi
Maksi Melki Efendi
Kâtibi Şeyhmus Efendi

Daire-i Belediye

Azâ-yı Muntehabe
Muhammed Derviş Efendi
İsmail Çelebi

Mahmud Bey
Hanna Hedaya Efendi
Kâtibi Şeyhmus Efendi
Hanna Nuri Efendi

Savur Nahiyesi

Müdürü Davut Ağa
Kâtibi Ahmed Efendi

Zaz Nahiyesi

Müdürü Yusuf Bey
Kâtibi Bekir Efendi

Kaza-i Nusaybin

Kaymakam Adülfettah Bey
Mal Müdürü Süleyman Efendi

Nâibi Ali Efendi
Tahrirat Müdürü Hasan
Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam
Azâ-yı Tabiye
Mal Müdürü

Tahrirat Müdürü
Azâ-yı Muntehabe
Derdest-i Teşkidir.

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib
Mümeyyizân-ı Muntehabe
Yeni Teşkil olunmasıyla
derdest-i intihâbtır.
De'âvî Kâtibi . . . Efendi

Çilloğa Nahiyesi

Müdürü Ahmed Ağa

Kâtibi Osman Efendi

1871-72

Tahrirat Kâtibi

Abdurrahman Ağa

Azâ-yi Muntehabe

Arso Ağa

Derviş Ağa

De'âvî Kâtibi Âbdülkadir Efendi

Ali Ağa

Makdisi Simo

Hıyan Nahiyesi

Müdürü Veyis Bey

Kâtibi Mustafa Efendi

LİVA-İ MARDİN

Mutasarrıfı Süleyman Bey Sâniye

Muhasebeci Necib Efendi Sâlise

Nâibi Mesud Efendi Müderris

Müftüsü Nasrullah Efendi

Tahrirat Müdürü Hafız Efendi

Meclis-i İdare

Azâ-yı Tabiiye

Reis Mutasarrıf

Nâib

Müftü

Muhasebeci

Tahrirat Kâtibi

Başkâtib Fuad Efendi

Azâ-i Muntehabe

Reis Ömer Vecdi Efendi

Hacı Ali Ağa

Hilmi Efendi

Abdülmesih Efendi

Said Ağa

Refiki Necib Efendi

Meclis-i Temyiz-i Hukuk-ı Livâ

Mümeyyizân-ı Muntehabe

Metri Efendi

Ahmed Efendi
Mehmed Ağa
Abdullahad Efendi
Yusuf Efendi
Başkâtibi Hacı Halid Bey
Refîki Said Efendi

Mahkeme-i Ticaret-i Livâ

Reis Yahya Çelebi

Azâ-i Daime

Hacı Hıdır Ağa

Osi Bülbülü Efendi

Refail Efendi

Kâtibi Şeymus Efendi

Azâ-i Muvakkate

Abdurrahman Efendi

Hanna Efendi

1871-72

Daire-i Belediye

Azâ-i Müntehabe

Muhammed Derviş Efendi

İsmail Çelebi

Hanatori Efendi

Mahmud Bey

Hanahid Efendi

Kâtibi Şeyhmus Efendi

Kaza-i Mardin

Bizzat kaymakamlıktan idare olunan Hamse

Nahiyesi Müdürü Nizameddin Efendi

Kâtibi Süleyman Efendi

Savur Nahiyesi

Müdürü Mustafa Efendi

Kâtibi Ahmed Efendi

Zaz Nahiyesi

Müdürü Yusuf Bey

Kâtibi Bekir Efendi

Kaza-i Nusaybin

Kaymakamı Ahmed Ağa

Nâibi Ali Efendi

Mal Müdürü Hasan Efendi

Tahrirat Kâtibi Yusuf Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Azâ-i Tabiiye

Mal Müdürü

Tahrirat Kâtibi

Azâ-i Muntahabe

(...)

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib

Mümeyyizan-ı Muntahabe

Mustafa Ağa

Seyyid Hızır Efendi

Yakup Ağa

De'âvî Kâtibi Yahya Efendi

Kollıga Nahiyesi

Müdürü Selim Bey

Kâtibi Osman Efendi

1872-1873 LİVA-I MARDİN

Mutasarrıfı Süleyman Bey Sâlise

Muhasebeci Necib Efendi Sâlise

Müftü Nasrullah Efendi Müderris

Tahrîrât Müdürü İbrahim Hakkı Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Azâ-i Tabiiyye

Reis Mutasarrıf

Naib

Müftü

Muhasebeci

Tahrîrât Müdürü

Refiki Abdurrahman Bey

Azâ-i Muntahabe

Hilmi Efendi

Derviş Efendi

Said Ağa

Hanna Efendi

Başkâtib Mehmed Hafızî Efendi

Meclis-i Temyiz-i Hukuk-ı Livâ

Mümeyyizân-ı Muntahabe

Abdullah Sırrı Efendi

Ahmed Efendi

Mehmed Ağa

Abdülahad Ağa

Melkon Efendi

Yusuf Efendi

Başkâtib Hacı Halid Ağa

Refiki Said Efendi

Mahkeme-i Ticaret-i Livâ

Reis Yahya Çelebi

Hacı Ali Ağa

Hacı Hızır Ağa

İsmail Çelebi

Osi Bülbülü Efendi

İlyas Efendi

Kâtibi Şehmus Efendi

Hanna Efendi

Daire-i Belediye

Azâ-i Muntahabe

Mehmed Efendi

Melkon Efendi

Hacı Ömer Efendi

Avas Amut Efendi

Karabet Efendi

İlyas Efendi

Kâtibi Şeyhmus Efendi

Kaza-i Mardin

Bizzat mutasarrıflıktan idare olunan Hamse Nahiyesi

Müdürü Nizameddin Efendi

Kâtibi Süleyman Efendi

Savur Nahiyesi

Müdürü Mustafa Efendi

Zaz Nahiyesi

Müdürü Yusuf Bey

Kâtibi Ahmed Efendi

Kâtibi Bekir Efendi

1873-74 LİVA-İ MARDİN

Mutasarrıfı Süleyman Bey Sâniye

Nâibi Hüseyin Hilmi Efendi Müderris

Müftüsü Nasrullah Efendi

Muhasebeci Hacı Necib Efendi Sâlise

Tahrirat Müdürü İbrahim Hakkı Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıf

Ahmed Hilmi Efendi

Aza-i Tabiiyye

Mehmed Derviş Efendi

Nâib

Evkaf Vekili Hulusi Efendi

Müftü

Sadun Ağa

Muhasebeci

Rıza Efendi

Tahrirat Müdürü

Refiki Abdurrahman Efendi

Başkâtib Hafız Mehmed Efendi

Hâcegân

Meclis-i Temyiz-i Hukuk

Reis Nâib

Hanna Varti

Sırrı Efendi

Başkâtib Mustafa Mazhar Efendi

Mehmed Sadık Efendi

Refîki Şeyhmus Efendi

Abdülahad Efendi

Mahkeme-i Ticaret

Reis Yahya Çelebi

Dare-i Belediye

Reis Adem Efendi

Aza-i Daimî

Hacı Mehmed Ağa

Hacı Hızır Ağa

Abdülhamid Ağa

Hacı Yunus Çelebi

İlyas Kıs

Hacı Derviş Ağa

Hanna Karabet

Aza-i Muvakkate
Hoca Osef
Cercis Efendi

Osan Amun
Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emîni Emin Efendi
Bedros Efendi
Kâtib Said Efendi

Kaza-i Avine (Savur)

Kaymakamı Mustafa Efendi
Nâibi Mehmed Rifat Efendi
Mal Müdürü Yesari Efendi
Tahrirat Kâtibi Hafız Efendi

Meclis-i İdâre

Reis Kaymakam
Aza-i Tabiiyye
Mal Müdürü
Tahrirât Kâtibi
Aza-i Müntehabe
Hacı Ali Bey
Emin Bey
Hacı Halil Ağa
Ömerkan Zabıta Memuru İbrahim Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib
Mümeyyizân
Şeh Davut Ağa
Mustafa Bey
Yakub Efendi
De'âvî Kâtibi
Reşid Efendi

Daire-i Belediye

Henüz Teşkil olunmamıştır.

1874 LİVA-İ MARDİN

Mutasarrıfı Süleyman Bey Sâniye
Nâibi Hüseyin Hilmi Efendi Müderris
Müftüsü Nasrullah Efendi Sâlise
Muhasebeci Abdurrahman Tevfik Efendi
Tahrirat Müdürü İbrahim Hakkı Efendi

Meclis-i İdare-i Liva

Reis Mutasarrıf Aza-i Müntehabe

Aza-i Tabiiyye	Hacı Süleyman Paşa
Nâib	Mehmed Derviş Efendi
Müftü	Evkâf Vekili Ahmed Efendi
Muhasebeci	Keldani Murahhası Timo Bars Efendi
Tahrirat Müdürü	Süryani Patrik Vekili Efrayim Efendi
Hanna Efendi	İlyas Efendi
Başkâtib Hafız Mehmed Efendi Hâcegân	
Refîki Derviş Efendi	

Meclis-i Temyiz-i Hukuk

Reis Nâib	Mümeyyizân
Mümeyyizân	Bonan Efendi
Şeyhmus Efendi	Cercis Efendi
Mehmed Sadık Efendi	Mukayyid Şeyhmus Efendi
	Başkâtib Fuad Efendi

1874

Mahkeme-i Ticaret

Reis Yahya Çelebi
Aza-i Daimî
Hacı Hızır Ağa
Hacı Yunus Çelebi
Aza-i Muvakkate
Hacı Derviş Ağa
Yusuf Efendi
Hanna Efendi
Bedros Efendi
Kâtib Said Efendi

Dairei Belediye

Reis Abdullah Sırrı Efendi
Aza
Süleyman Efendi
Hacı Mehmed Ağa
Süleyman Ağa
Hanna Karabet Ağa
Mihail Efendi
İlyas Efendi
Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emmini Abdurrahman Efendi

1874 Kaza-i Avine (Savur)

Kaymakamı Mehmed Emin Efendi
Nâibi Mehmed Rifat Efendi
Mal Müdürü Mehmed Yesari Efendi
Tahrirat Kâtibi Hafız Mehmed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Aza-i Tabiiyye

Mal Müdürü

Tahrirat Kâtibi

Aza-i Müntehabe

Molla Münci Efendi

Hacı Halil Ağa

Cevher Ağa

Ömerkan Zabıta Memuru İbrahim Ağa

Meclis-i Deâvî

Reis Nâib

Mümeyyizân

Ali Bey

Ahmed Hamdi Efendi

Yakub Efendi

De'âvî Kâtibi

Mehmed Reşid Efendi

1875 LİVA-İ MARDİN

Mutasarrıfı Salih Bey Ulâ Sınıf-ı Sâni

Nâibi Hacı Hasib Efend Müderris

Müftüsü Nasrullah Efendi

Muhasebeci Abdurrahman Tevfik Efendi Sâlise

Tahrirât Müdürü İbrahim Efendi

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf

Azâ-i Tabi'yye

Azâ-i Müntehabe

Nâib

Muhammed Derviş Efendi

Müftü

Katolik Murahhası Danyal Efendi

Muhasebeci

Keldani Murahhası Timo Bars Efendi

Tahrirât Müdürü

Yakubi Patriği Vekili İlyas Efendi

Başkâtib Hafız Efendi Hâcegan Refiki Derviş Efendi

Süryani Katolik Patriği Vekili Hori Firim Efendi

Temyiz-i Hukuk-ı Livâ

Reis Nâib

Mümeyyizan

Şeyhmus Efendi

Sadık Efendi

Said Efendi

Başkâtib Fuad Efendi

Refiki Selim Efendi

Yunan Efendi

Muhasebe-i Livâ Ketebesi

Vâridât Kâtibi Mahmud Efendi

Masârîfât Kâtibi Davud Efendi

Refiki Melkon Efendi

Refiki Necib Efendi

Mukayyid Nasri Efendi

Tahrirat Ketebesi

Müsevvid Derviş Efendi

Müsevvid Mustafa Efendi

Mübeyyizân

Hüseyin Bey

Emin Efendi

Şeyhmus Efendi

Mukayyid Hasan Efendi

Mahkeme-i Ticaret

Reis Yahya Çelebi

Azâ-i Dâimi

Hacı Hızır Ağa

Yusuf Efendi

Kâtib Said Efendi

Azâ-i Muvakkata

Hacı Ali Bey

Hacı Faris Çelebi

Hanna Efendi

Emsec Efendi

Daire-i Belediye

Reis Abdullah Sırrı Efendi

Azâ

Hacı Muhammed Ağa

Süleyman Efendi

Süleyman Ağa

Sandık Emîni Abdurrahman Bey

Azâ

İliya Efendi

Yahya Efendi

Kâtib Şeyhmus Efendi

1875 Kaza-i Avine

Kaymakamı Muhammed Emin Efendi

Naibi Sadullah Efendi

Mal Müdürü Yesari Efendi

Tahrirât Kâtibi Hafız Muhammed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam

Azâ-i Tabî'iyye

Mal Müdürü

Azâ-i Müntehabe

Tahrirât Kâtibi

Molla Münî Ağa

Hacı Halil Ağa

Cevher Ağa

Ömerkan Zabıta Memuru İbrahim Ağa

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib

Mümeyyizan

Ali Bey

Kaymakam

Diğeri münhal

Yakub Efendi

De'âvî Kâtibi

Raşid Efendi

1876 Mardin Sancağı

Mutasarrıf Salih Rafet Bey Ulâ Sınıf-ı Sâni

Nâib Hacı Hasib Efendi Müderris

Müftü Nasrullah Efendi

Muhasebeci Hacı Necib Efendi Sâlise

Tahrirât Müdürü Abdülfettah Efendi Sâlise

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf Bey

Azâ-i Tabiiyye

Azâ-i Tabiiyye

Katolik Murahhası Danyal Efendi

Nâib Efendi

Keldani Murahhası Toma Tavsi Efendi

Müftü Efendi

Süryani Katolik Patrik Vekili

Muhasebeci Efendi
Havri Efrayim Efendi
Tahrirât Müdürü
Yakubi Patrik Vekili İlyas Efendi
Azâ-i Müntehabe
Azâ-i Müntehabe
Hulusi Efendi
Protestan Keşişi Cercis Efendi
Derviş Efendi
Hanna Darati Efendi
İlyas Çiyancı Efendi

Mahkeme-i Tcaret

Reis münhal
Azâ-i Tabiiyye
Hacı Hızır Ağa
Yusuf Efendi
Hacı Ali Bey
Azâ-i Müntehabe
Hacı Faris Çelebi
Hanna Efendi
Ermiş Efendi
Kâtib Said Efendi

Daire-i Belediye

Reis Abdullah Sırrı Efendi
Hacı Murat Ağa
Süleyman Efendi
Süleyman Ağa
İlya Efendi
Yahya Efendi
İlyas Efendi
Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emîni Abdurrahman Bey

1876 Kaza-i Avine (Savur)

Kaymakamı Mehmed Emin Efendi
Nâib Hacı Bekir Efendi
Müftü Efendi
Mal Müdürü Yesari Efendi
Tahrirât Kâtibi Hafız Mehmed Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi
Azâ-i Tabiiyye

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib Efendi
Ali Bey

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrîrât Kâtibi

Azâ-i Mütetabe

Molla Münci Ağa

Hacı Halil Ağa

Cevher Ağa

Diğeri münhal

Yakub Efendi

De'âvî Kâtibi Ahmed Efendi

Kaza Sandık Emîni Mehmed Bey

Ömerkan Nahiyesi

Rüsûmât Memuru Sıdkı Efendi

Zabıta Memuru İbrahim Ağa

Kâtibi Fehmi Efendi

Kâtibi Mehmed Takıyyüddin Efendi

Me'murîn-i Sairesi

Nüfus Mukayyidi Emin Efendi

Tapu Katibi Şeyhmus Efendi

Arazi ve emlak Yoklamacısı Abdülkadir Efendi

Tahsildar Faris Ağa

1877 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf Said Paşa Mîr-i Mîrân

Nâib Hacı Hasib Efendi

Devriye Müderrisi Müftü Hilmi Efendi

Muhasebeci Hacı Necib Efendi Sâlise

Tahrîrât Müdürü Hacı Sâlise

Fettah Efendi

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf Paşa

Azâ-i Tabiiyye

Azâ-i Müntetabe

Nâib Efendi
Ermeni Katolik Murahhası Danyal Efendi
Müftü Efendi
Keldani Murahhası Tomas Efendi
Muhasebeci Efendi
Süryani Katolik Vekili İlyas Efendi
Tahrirât Müdürü
Yakubi Patriği Vekili İlyas Efendi
Evkaf Muhasebecisi Vekili
Protestan Keşişi Cercis Efendi
Ahmed Efendi
Azâ-i Müntehabe
Azâ-i Müntehabe
İlyas Cinanci Efendi
Hacı Ali Bey
Said Ağa
Halil Ağa

Mahkeme-i Ticaret

Reis Sırrı Efendi
Azâ-i Daimiye
Hacı Hızır Ağa
Yusuf Bülbülü Efendi
Azâ-i Muvakkate
Abdullah Çelebi
Abdülkadir Efendi
Said Kendir Efendi
Yusuf Karaköle Efendi
Kâtib Said Efendisi

Daire-i Belediye

Reis Salih Efendi
Azâ-i Muvakkate
Hacı Mehmed Ağa
Süleyman Efendi
Hamid Ağa
İlyas Efendi
Abdulahad Efendi
İshak Efendi
Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emmini Abdurrahman Bey

Zabtiye Tabur Meclisi

Reis Tabur Ağası İhsan Bey
Azâ
Hesab Emmini Tahir Bey

Tahrir-i Emlak Komisyonu

Reis . . . Efendi
Azâ
Yahya Çelebi

Bölük Ağası İbrahim Ağa
Muavin Salih Efendi
Muavin Mehmed Bey
Jurnal Emîni (. . .) Efendi

Numan Efendi
Nasri Kiso Efendi
Cercis Efendi
Said Efendi

Defter-i Hakanî Kalemi

Defter-i Hakanî Kalemi Memuru
Abdülkadir Efendi

Kâtib-i Evvel Mehmed Efendi
Kâtib-i Sâni Abdülkadir Efendi

Tapu Kâtibi Yusuf Efendi
Emlak Yoklama Katibi Davud Efendi
Tahsildar Ahmed Efendi

Tahrir-i Emlak Kalemi

Komisyon Başkâtibi Ahmed Hulusi
Vukuat Kâtibi Zeki Efendi
İlamât Kâtibi Necip Bey
Yevmiye Tahsilat Kâtibi Süleyman Efendi
Defterci Yusuf Efendi
Nüfus Mukayyidi Kasım Efendi

Rüsûmât İdaresi Telgraf ve Postahane Memurları

Müdür Hüseyin Şevket Efendi	Müdür Hafız Efendi
Serkâtib Ali Efendi	Sermemur Halil Efendi
Kâtib-i Sâni Mıgırdıç Efendi	Memur-ı Sâni Osman Efendi
Süleyman Ağa Fabrikası	Hamdullah Ağa Fabrikası
Memur Ahmed Efendi	Memur Kirkor Efendi
Muavin İbrahim Efendi	Muavin Mer'î Efendi

Kaza-i Avine (Savur)

Kaymakamı Hüseyin Hüsnü Efendi	Müftü Efendi
Nâib Mehmed Emin Efendi	Tahrirât Kâtibi Emin Efendi
Mal Müdürü Yesari Efendi	

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Meclis-i De'âvî

Reis Nâib Efendi

Azâ-i Tabiiyye
Müftü Efendi
Mal Müdürü
Tahrirât Kâtibi
Azâ-i Müntehabe
Ali Ağa
Mehmed Bey
Abdi Ağa

Mustafa Bey
Halil Ağa
Bünyamin Efendi
Cercis Ağa
Kâtib Ahmed Efendi

Ömerkan Nahiyesi
Zabıta Memuru Davud Bey
Tapu Kâtibi Şeyhmus Efendi

Memurîn-i Sairesi
Sürgücü Mukayyidi Ali Efendi
Savur Mukayyidi Mustafa Efendi
Hams Mukayyidi Mehmed
Taki Efendi
Sandık Emîni Abdülkadir Efendi

1882-1883 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf Dede Bey İstabl-ı Amire Müdürü
Naib Osman Nuri Efendi Müderris
Müftü Ahmed Hilmi Efendi Sâlise
Muhasebeci Hacı Necib Efendi Râbî'a
Tahrirât Müdürü Şevket Efendi Dördüncü Mecidi

Meclis-i İdare-i Liva
Reis Mutasarrıf Bey

Azâ-yı Tabiiyye
Müftü Efendi
Murahhas Malkon Efendi
Murahhas Efendi
Evkâf Müdürü
Azâ-yı Müntehabe
İbrahim Bey
İlyas Efendi

Azâ-yı Tabiiyye
Naib Efendi
Muhasebeci Efendi
Tahrirât Müdürü
Defter-i Hakanî Memuru
Azâ-yı Müntehabe
Abdülkadir Çelebi
Yusuf Efendi

Ketebesî

Başkâtib Şeyhmus Efendi

Kâtibi Sâni Sadık Efendi

Adliye

Bidâyet Mahkemesi

Hukuk Dairesi

Reis-i Evvel Naib Efendi

Azâ

Sırrı Efendi

Melkon Efendi

Mülâzımı

İsmail Efendi

Müdde'î-i Umumî Muavini Bogos Efendi

Ceza Dairesi

Reis-i Sâni Abdüllatif Efendi

Azâ

Fuad Efendi

Yusuf Efendi

Mülâzımı

Ali Rıza Efendi

1882-83 Mahkeme-i Şer'îyye Kalemî

Başkâtib Cemali Efendi

Kâtib-i Sâni Kasım Efendi

Kâtib-i Sâlis Mahmud Efendi

Defter-i Hakanî Kalemî

Memur Abdülkadir Efendi

Refîki Mehmed Âsaf Efendi

A'sâr İdaresi

Müdür İbrahim Efendi

Başkâtib Hasan Efendi

Kâtib-i Sâni Mehmed Nuri Efendi

Kâtib-i Sâlis Şeyhmus Efendi

Anbar Memuru Mahmud Efendi

Ma'a-Tahrir Vergi Kalemî

Memur Ali Azmi Efendi

Vukuat Kâtibi Davud Efendi

Refîki diğer Davud Efendi

Havâss-ı Hümayun Vergi Kâtibi

Hafız Efendi

Kikâ Vergi Kâtibi İsa Efendi

Eğri Vergi Kâtibi İbrahim Efendi

Defterci Hüseyin Efendi

1882-83 Belediye Dairesi

Reis Abdülğafur Efendi

Azâ

Hacı Ali Bey

Yahya Çelebi

Numan Efendi

İlyas Efendi

Yusuf Efendi

Rafael Efendi

Memleket Tabibi Ebelhad Efendi

Kâtib Şeyhmus Efendi

Sandık Emmini Kirkor Efendi

Telgraf İdaresi

Müdür Mustafa Nazmi Efendi

Muhabere Memuru Fethi Efendi

Muhabere Memuru Faik Efendi

Memurîn-i Saire

Tapu Kâtibi münhal

Vergi Kâtibi Yusuf Efendi

Yoklama Kâtibi Efendi

Hasenan Vergi Kâtibi Abdülfettah Efendi

Peşhabur Vergi Kâtibi Abdülfettah Efendi

A'şâr Memuriyeti

Memur Hamdi Efendi

Kâtib Sadık Efendi

Anbar Memuru İbrahim Efendi

Telgraf İdaresi

Müdür Sezai Efendi

Muhabere Memuru Ali Efendi

Rüsûmât Memuriyeti

Memur Abdülgani Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

1882-83 NUSAYBİN KAZASI

Kaymakamı Mustafa Şevki Efendi

Naib Hasan Hüsnü Efendi

Müftü [. . .] Efendi

Mal Müdürü Şeyhmus Efendi

Tahrirât Kâtibi Emin Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Naib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-yı Muntehabe

Mehmed Ağa

Korko Ağa

[. . . . .] Ağa

Mahkeme-i Bidâyet-i Kaza

Reis Naib Efendi

Azâ

Mehmed Bey

Süleyman Efendi

Kâtib-i Evvel Abdurrahman Bey

Kâtib-i Sâni Davud Efendi

Mustantik Muavini Arif Efendi

Kaza Sandık Emni

Hüseyin Efendi

1882-83 Belediye Meclisi

Reis Vekili Sadun Ağa

Azâ

Azâ

Hüseyin Ağa

Tolo Ağa

Behram Ağa

[. . . . .] Ağa

Kâtib ve Sandık Emni Şakir Efendi

Memurîn-i Saire

Tapu Kâtibi Derviş Efendi

Vergi Kâtibi Yunus Efendi

Yoklama Katibi [. . .] Efendi

Bunesri Vergi Kâtibi Mustafa Efendi

A'şâr Memuriyeti

Memur Tennuri Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Anbar Memuru Osman Efendi

Tahsildarân

Sertahsildar Ahmed Efendi

Süvari

Piyade

Davud Efendi

Salih Efendi

[. . . . .] Efendi

[. . . . .] Efendi

Rüsûmât Memuriyeti

Memur Ömer Vehbi Efendi

Kâtib İlyas Efendi

Çilloğa Nahiyesi

Müdürü Abdurrahman Bey

Kâtib Süleyman Efendi

Tapu Kâtibi Efendi

Yoklama Kâtibi münhal

Avine Kazası

Kaymakam Veli Sabri Efendi

Naib Mehmed Efendi

Müftü [. . . . .] Efendi

Mal Müdürü Ömer Lütfi Efendi

Tahrirât Kâtibi Emin Efendi

Meclis-i İdare-Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Naib Efendi

Müftü [. . . . .] Efendi

Mal Müdürü

Tahrirât Kâtibi

Azâ-yı Mühtehabe

Musa Efendi

Davud Efendi

Mahkeme-i Bidâyet-i Kaza

Reis Naib Efendi

Azâ

Yesari Efendi

Cercis Efendi

Kâtib-i Evvel Abbas Efendi

Kâtib-i Sâni Mehmed Ali Efendi

Mustantık Muavini Naum Efendi

Kaza Sandık Emmini

Şeyhmus Efendi

1882-83 Belediye Meclisi

Reis [. . . . .] Efendi

Azâ [. . . . .]

Azâ [. . . . .]

Kâtib ve Sandık Emmini [. . . . .] Efendi

Memurîn-i Saire

Tapu Kâtibi Mustafa Efendi
Vergi Kâtibi Cemil Efendi

Yoklama Kâtibi [. . . . .] Efendi

Savur Vergi Kâtibi Rauf Efendi

Mehmed Efendi

Hikmet Efendi

[. . . . .] Efendi

[. . . . .] Efendi

Ömerkan Nahiyesi

Zabıta Memuru Hulusi Efendi

Kâtibi münhal

Tapu Kâtibi Efendi

Yoklama Kâtibi [. . . . .] Efendi

Vergi Kâtibi münhal

Avine Kazası

A'şâr ve Rüsûmât memurları olmadığı

1883--84 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf Dedi Bey İstabl-ı Âmire

Nâib Mehmed Rüşdü Efendi Müderris

Müftü Ahmed Hilmi Efendi

Muhasebeci Abdullah Vahid Efendi

Tahrirât Müdürü Şevket Efendi Râbi'a M 4

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf Bey

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Muhasebeci Efendi

Murahhas Milkon Efendi

Tahrirât Müdürü

Azâ-i Mühtehabe

Mehmed Derviş Efendi

İbrahim Bey

Kendiryan Said Efendi

Hanna Varisi Efendi

Başkâtib Şeyhmus Efendi

Kâtib-i Sâñ Hanna Efendi

Murahhas Efendi
Defter-i Hakanî Memuru
Evkaf Müdürü Mesud Efendi

1884 Bidâyet Mahkemesi

Müdde'î-i Umumî Muavini Artin Maho Efendi

Hukuk Dairesi

Reis Nâib Efendi Reis Abdüllatif Efendi

Azâ Sırrı Efendi

Azâ Milkon Efendi

Azâ Mülâzımı Şeyhmus Efendi

Azâ Mülâzımı İsmail Efendi

Başkâtib Salim Efendi

Zabıt Ketebesi

Ali Rıza Efendi   Başkâtib Hacı Ahmed Efendi

Şeyhmus Efendi   Kâtib-i Sâni Mahmut Efendi

Antuvan Efendi   İcra Memuru Tahir Efendi

Nasri Efendi   Hükümet Dava Vekili Cemal Efendi

Belediye Dairesi

Reis Abdülgafur Efendi

Azâ Hacı Ali Bey

Azâ Numan Efendi   Azâ İlyas Efendi

Azâ Refîki Şevki Efendi   **Azâ Yusuf Bülbülî**

Kâtib Şeyhmus Efendi   Sandık Emîni Kirkor Efendi

Memleket Tabibi Abdülahad Efendi

A'sâr İdaresi

Müdür Süleyman Hilmi Efendi

Başkâtib Midhat Efendi

Kâtib-i Sâni Şeyhmus Efendi

Kâtib-i Sâlis Yusuf Efendi

Anbar Memuru Mehmed Bey

Defter-i Hakanî Memuriyeti

Memur Abdülkadir Kâmi Efendi

Kâtib Mehmed Nuri Efendi

Tapu Kâtibi Mehmed Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Müftü Efendi

Ezâ Evkaf Müdürü

Azâ Derviş Ali Efendi

Azâ İbrahim Bey

Azâ Mehmed Bey

1884 Nüfus Memuriyeti

Memur Yunus Bey Kapıcıbaşı

Kâtib Kasım Efendi

Telgraf İdaresi

Müdür Nazmi Efendi

Sermemur Fethi Efendi

Memur Faik Efendi

Tahrir Komisyonu

Reis münhal

Azâ Yahya Çelebi

Azâ münhal

Azâ Rafael Şevki Efendi

Azâ Sado Yerihan Efendi

Rüşdiye Mektebi

Muallim-i Evvel

Şâkirdân

Muallim-i Sânî

Reşid Efendi

Aded 42

Davud Efendi

Ömerkan Nahiyesi

Zâbıta Memuru İbrahim Efendi

1884 Tahsildarân

Sertahsildar İsmail Efendi

Süvari Abdülmecid Efendi

Süvari Hakkı Efendi

Avine Kazası

Kaymakam Veli Sabri Efendi

Nâib Bekir Efendi

Müftü Hafız Ali Efendi

Mal Müdürü Ömer Efendi

Tahrirât Kâtibi Emin Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

Az!-i Tabiiyye

Azâ-i Müntehabe

Nâib Efendi

münhal

Müftü Efendi

Mehmed Ağa

Mal Müdürü

Cercis Ağa

Tahrirât Kâtibi

münhal

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Azâ Cercis Efendi

Azâ Yesari Efendi

Başkâtib Abbas Efendi

Mustantık Muavini Tahir Efendi

Kâtib-i Sâni Mehmed Ali Efendi

Nüfus Memuriyeti

Memur Said Efendi

Kâtib Abdülkadir Efendi

A'sâr Memuriyeti

Memur Ahmed Bey

Kâtib Hafız Efendi

Anbar Memuru

Mehmed Ali Efendi

1884 NUSAYBİN KAZASI

Kaymakam Mustafa Efendi

Naibi Ahmed Nuri Efendi

Mal Müdürü Necib Efendi

Müftü [. . . .] Efendi

Tahrirat Katibi Ahmet Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi

A'zâ Tabiyye

A'zâ Müntahabe

Naib Efendi

Cuma Ağa

Mal Müdürü

Hamo Ağa

Tahrirat Kâtibi

Kirkor Ağa

Mahkeme-i Bidayet

Reis Naib Efendi

Azâ Süleyman Efendi

Azâ Şem'un Efendi

Başkatip Abdurrahman Efendi

Müstantık Muavini Davud Efendi

Kâtibi Sani Salih Efendi

Belediye Meclisi

Reis Şeviş Efendi

Azâ Hasan Ağa

Azâ Sadun Ağa

Kâtib Şeyhmus Efendi

Sarıdık Emmini Hasan Efendi

A'şâr Memuriyeti

Memur Tennuri Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Anbar Memuru Ahmed Bey

Memurîn-ı Saire

Tapu Kâtibi Derviş Efendi

Vergi Kâtibi Mustafa Efendi

Bunesri Vergi Kâtibi Mehmed Efendi

Sandık Emmini Kasaryan Efendi

1884 Nüfus Memuriyeti

Memur Emin Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Rüsûm-ı Sitte

Memur Vehbi Efendi

Kâtib İlyas Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdür Abdurrahman Bey

Kâtib Abdülcebbar Efendi

1885 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf

Aziz Paşa

Nâib Mehmed Rüşdü Efendi Müderris

Muhasebeci Abdullah Vahîd Efendi

Defter-i Hakanî Memuru Abdülkadir Efendi

Rumeli Beylerbeyi

Müftü Ahmed Hilmi Efendi

Tahrîrât Müdürü Fuad Efendi

Evkaf Müdürü Mesud Efendi

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf Paşa

Azâ-yı Tabiiyye

Naib Efendi

Müftü Efendi

Muhasebeci Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Defter-i Hakanî Memuru Efendi

Evkaf Müdürü Efendi

Azâ-yı Müntehabe

Mehmed Derviş Efendi

Abdülkadir Çelebi

Kendiryan Said Efendi

Rafael Efendi

Mahkeme-i Şer'iyye

Başkâtib Hacı Ahmed Efendi

Kâtib-i Sâni Mahmud Efendi

İcra Memuru Tahir Efendi

Hükümet Dava Vekili Cemal Efendi

Belediye Dairesi

Reis Abdülgafur Efendi

Azâ Hulusi Efendi

Azâ Halil Efendi

Azâ Hacı Mustafa Çelebi

Azâ İlyas Efendi

Azâ Hanna Efendi

Azâ İsa Bülbülî Efendi

Kâtib Şeyhmus Efendi

Sandık Emini Melkon Efendi

Memleket Tabibi Abdülahad Efendi

A'sâr İdaresi

Müdür Süleyman Hilmi Efendi

Başkâtib Şeyhmus Efendi

Kâtib-i Sâni Efendi

Kâtib-i Sâlis Yusuf Efendi

Anbar Memuru Mehmed Bey

Evkaf Komisyonu

Reis Müftü Efendi

Azâ Evkaf Müdürü Efendi

Azâ Derviş Ali Efendi

Azâ Şeyh Ali Efendi

Azâ Mehmed Efendi

Nüfus Memuriyeti

Memur Yunus bey Kapıcıbaşı

Kâtib Kasım Efendi

İstatistik Komisyonu

Mutasarrıf Paşa

Muhasebeci Efendi
Tahrirât Müdürü Efendi
Defter-i Hakanî Memuru Efendi
Vergi Müdürü Efendi
Düyûn-ı Umumiye Müdürü Efendi
Bidâyet Ketebesinden Efendi

Telgraf ve Postahane İdaresi

Müdür Nazmi Efendi
Sermemur Fethi Efendi
Memur Faik Efendi

Reji İdaresi

Müdür Andon-ı Rumî Efendi
Başkâtib Mıgırdıç Efendi
Tahsildar Melkon Efendi

Tahrir Komisyonu

Azâ Yahya Çelebi
Azâ münhal
Azâ Rafael Efendi
Azâ Sa'do Reyhan Efendi

Düyûn-ı Umumiye İdaresi

Müdür Ali Efendi
Başkâtib Cercis Efendi
Kâtib-i Sâni Abdülemsih Efendi
Kâtib-i Sâlis Rızkullah Efendi
Sandık Emmini Yusuf Efendi
Anbar Memuru Emsih Efendi
Müfettiş Mahmud Ağa
Tahsildar-ı Evvel Melkon Efendi
Tahsildar-ı Sâni İlyas Efendi

Tahsildar Dairesi

Liva Sertahsildarı İsmail Hakkı Efendi
Kaza Sertahsildarı Mustafa Efendi
Süvari Abdurrahman Bey
Süvari Abdülkadir Bey
Süvari Yusuf Efendi

Piyade Mahmud Efendi

Piyade İlyas Efendi

Rüşdiye Mektebi

Muallim-i Evvel Aded-i Şâkirdân Yazı Hocası

Hacı Davud Efendi 42

Süleyman Efendi

Ömerkan Nahiyesi

Zeynli Nahiyesi

Zabıta Memuru İbrahim Efendi Müdür Ali Bey

1885 NUSAYBİN KAZASI

Kaymakam Vekili Ahmed Bey

Nâib Ahmed Nuri Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü Mehmed Efendi

Tahrirât Kâtibi İlyas Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Vekili Bey

Azâ-yı Tabiiyye

Azâ-yı Müntehabe

Nâib Efendi

Cuma Ağa

Mal Müdürü

Derviş Ağa

Tahrirât Kâtibi

Kirkor Ağa

Bidâyet Mahkemesi

Başkâtib Mustafa Efendi

Reis Nâib Efendi

Mustantık Muavini Davud Efendi

Azâ Süleyman Ağa

Kâtib-i Sâni Nusret Efendi

Azâ münhal

Belediye Meclisi

A'sâr Memuriyeti

Reis Şuveys Efendi

Memur Abdurrahman Bey

Azâ Behram Ağa

Başkâtib Mehmed Efendi

Azâ Ahmed Efendi

Kâtib-i Sâni Halil Efendi

Azâ Yakub Ağa

Kâtib-i Sâlis Mehmed Efendi

Kâtib Şeyhmus Efendi   Anbar Memuru münhal
Sandık Emîni Şakir Efendi

Nüfus Memuriyeti

Memur Mustafa Bey
Kâtib Mehmed Efendi

Menâfi' Sandığı Vekilleri

Sadun Ağa
Süleyman Ağa

Reji Memuriyeti

Memur Yahya Efendi
Kâtib ve Tahsildar Cercis Efendi
Düyûn-ı Umumiye Memuru Efendi

Rüşdiye Mektebi

Muallim Musa Efendi

İlyan Nahiyesi (Alyan)

Müdür Abdurrahman Bey
Kâtib Âbid Efendi

Avine Kazası

Kaymakam Osman Efendi	Nâib Bekir Efendi
Müftü Hafız Ali Efendi	Mal Müdürü Ahmed Efendi
Tahrirat Kâtibi Emin Efendi	

Meclis-i İdare

Azâ-yı Tabiiyye	Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi	Cevher Ağa
Müftü Efendi	Mehmed Ağa
Mal Müdürü	Bünyamin Ağa
Tahrirât Kâtibi	

A'şâr Memuriyeti

Memur İğya Efendi

Başkâtib Hafız Efendi

Kâtib-i Sâînî Hasan Efendi

Anbar Memuru Mehmed Ali Efendi

Nüfus Memuriyeti

Memur Abdülkadir Efendi

Kâtib Mehmed Faik Efendi

Memurîn-i Sairesi

Tapu Kâtibi Şeyhmus Efendi

Vergi Kâtibi Behram Efendi

Sandık Emîni Mustafa Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Emin Efendi

Azâ İsa Ağa

Azâ Mehmed Ağa

1885 İstatistik Komisyonu

Kaymakam Efendi

Tapu Kâtibi

Dü'yûn-ı Umumiye Memuru

Mal Müdürü

Vergi Kâtibi

Bidâyet Ketebesinden Efendi

Menâfi' Sandığı Vekilleri

Mehmed Bey

Timur Ağa

Osman Ağa

Ahmed Ağa

Reji Memuriyeti

Memur Yusuf Efendi

Kâtib ve Tahsildar Naum Efendi

Dü'yûn-ı Umumiye Hamdullah Memuru Nasri Efendi

Savur Nahiyesi Belediye Meclisi

Reis Hamdullah Bey

Azâ Abdullah Efendi

Azâ Efendi

Sandık Emîni Mehmed Ali Efendi

Azâ Mehmed Ali Bey

Azâ Reşid Ağa

Kâtib Abdülkadir Efendi

Ömerkan Nahiyesi

Zabıta Memuru İbrahim Efendi

Savur Vergi Kâtibi Rauf Efendi

1890 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf

Enis Efendi Ūlâ Sânîsi M 3

Nâib Ahmed Hilmi Efendi

Müftü Ahmed Hilmi Efendi

Muhasebeci Akif Efendi Sâlise

Tahrirât Müdürü Cemil Efendi Sâlise

Meclis-i İdare

Reis Mutasarrıf Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Azâ-yı Müntehave

Nâib Efendi

İsmail Hakkı Efendi

Müftü Efendi

Hacı Abdullah Çelebi

Muhasebeci Efendi

Said İsa Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Rafael Şuha Efendi

Nakşibüleşraf Kaymakamı Hindi Efendi

Müderris

Süryani-i Kadim Patrik Vekili İlyas Efendi

Melis-i İdare Müdde'î-i Umumîliğini Tahrîrat Müdürü Cemil Efendi,

Mustantıklığını Abdurrahman Bey ifa ediyorlar

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Salim Efendi

Zabıt Kâtibi Hasan Efendi

Zabıt Kâtibi Mehmed Efendi
Zabıt Kâtibi Şeyhmus Niyazi Efendi
Zabıt Kâtibi Nasrı Efendi
Mustantık Ali Muhlis Efendi
İcra Memuru Tahir Efendi

Mahkeme-i Şer'iiye

Başkâtib İsmail Efendi
Mahmud Efendi
Mukayyid Abdülkadir Efendi
Hükümet Dava Vekili Cemali Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Abdurrahman Bey   Başkâtib Sadık Efendi

Belediye Dairesi

Reis Hacı Abdülgafur Efendi
Azâ İbrahim Bey
Azâ Abdi Çelebi
Azâ Hacı Mustafa Çelebi
Azâ Cenancı İlyas Efendi
Azâ Kendiryan Hanna Efendi
Azâ Amusi Şehrîstan Efendi
Beledî Tabibi Abdülahad Efendi Râbi'a
Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emîni Abdülkerim Efendi

Evkaf İdaresi

Müdür Ahmed Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Hacı Davud Efendi   Azâ Kasım Efendi
Azâ İbrahim Bey   Azâ Mehmed Efendi

Mekteb-i Rüşdiye-i Mülkiye
Muallim-i Evvel Ahmed Efendi
Muallim-i Sâni Hacı Davud Efendi
Yazı Hocası Süleyman Efendi

Hapishane İdaresi
Memur Galib Bey

1890-91 NUSAYBİN KAZASI

Kaymakam Vekili Abdi Efendi Sâniye
Mal Müdürü Tennuri Efendi
Nâib İbrahim Hakkı Efendi
Tahrirât Kâtibi Ali Efendi

Melis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi	Azâ-yı Tabiiyye
Azâ-yı Mütetabe	Nâib Efendi
Ali Derviş Efendi	Mal Müdürü Efendi
münhal	Tahrirât Kâtibi Efendi
Cercis Efendi	Yakub Efendi

Nüfus İdaresi

Memur Yahya Efendi	Kâtib Şerif Efendi

Avine Kazası

Kaymakam Bekir Hilmi Efendi	
Nâib Ali Osman Efendi	Müftü Hafız Ali Efendi
Mal Müdürü Said Efendi	Tahrirât Kâtibi Emin Efendi

Meclis-i İdare

Reis Kaymakam Efendi	
Azâ-yı Tabiiyye	Azâ-yı Mütetabe
Nâib Efendi	Süleyman Bey
Müftü Efendi	Mehmed Bey

Mal Müdürü Efendi
Tahrirât Kâtibi Efendi

Yusuf Efendi
münhal

Nüfus İdaresi

Memur Abdülkadir Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Vergi İdaresi

Kâtib Behram Efendi

Savur Kâtibi Emin Efendi

Memurîn-i Sairesi

Belediye Reisi Hamdullah Efendi

Sandık Emmini Mustafa Efendi

Ömerkan Nahiyesi

Müdür Hacı Mehmed Ağa

1894-95 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf Mehmed Enis Paşa

Rütbe

Osmanî

Mecidî

Rumeli Beylerbeyliği

2

2

Memurîn-i Livâ

Nâib Halid Efendi Müderris

Muhasebeci Necib Bey Mütemâyiz

Müftü Ahmed Hilmi Efendi

İzmir Pâye-i Mücerridi M 3

Tahrirât Müdürü Cemil Efendi Sâniye

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıf Paşa

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Muasebeci Efendi

Müftü Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Aza-i Müntehave

İsmail Efendi Sâlise M 3

Hacı Abdullah Çelebi Efendi M 4 İlyas Efendi
İlyas Efendi
Nakibüleşraf Kaymakamı Hindi Efendi Müderris

Meclis-i İdare-i Livâ Kalemi

Başkâtib Şeyhmus Efendi
Refiki Kâmil Efendi
Refiki Midhat Bey

Mahkeme-i Şer'iyye

Reis Nâib Efendi
Şer'iyye Kâtibi Kasım Efendi
Diğeri Mahmud Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Dairesi

Hukuk Mahkemesi Reisi Hakim Efendi
Ceza Mahkemesi Reisi Fehmi Efendi
Azâ Hızır Efendi
Azâ Yahya Çelebi Efendi
Azâ Hanna Efendi
Azâ Nikola Efendi
Azâ Mülâzımı Şevki Efendi
Azâ Mülâzımı Cemal Bey
Müdde'î-i Umumî Muavini Mercan Efendi
Mustantık Yusuf Efendi
İcra Memuru Avni Efendi

Vergi Kalemi

Merkez Kâtibi Davud Efendi Hâmise
Refiki Abdurrahman Efendi
Etraf Şehir Vergi Kâtibi Zülfikar Efendi
Defterci Halil Efendi

Nâfi'a Meclis-i İdaresi

Reis Mutasarrıf Paşa

Azâ Meclis-i İdare Azâsından İsmail Efendi

Azâ Şube Memuru Ali Rıza Efendi

Azâ Nüfus Memuru Abdurrahman Bey

Azâ Beledî Azâsından Hanna Efendi

Kâtib-i Nâfi'a ve Tarîk Kâtibi Ragıb Efendi

Meclis-i Maarif

Reis Müftü Efendi

Azâ Tahrirât Müdürü Cemil Efendi

Azâ Şube Memuru Ali Rıza Efendi

Azâ Rüşdiye Muallimi Ahmed Hamdi Efendi

Azâ Nüfus Memuru

Abdurrahman Bey

Mütevelli Hasan Efendi

Evkaf İdaresi

Müdür Bekir Sıdkı Efendi

Reis Namık Efendi

Azâ Mehmed Reşid Efendi

Azâ Hafız Hüseyin Efendi

Daire-i Belediye

Reis Abdullah Sırrı Efendi Müderris

Azâ

Azâ

Hacı Hüseyin Çelebi Efendi Sâlise M 5

Abdi Çelebi

Yahya Çelebi Efendi

İlyas Efendi

Hanna Efendi

Amuş Şehristan Efendi

Tabib Abdülahad Efendi Râbi'a

Kâtib Şeyhmus Efendi
Sandık Emîni Diğer Şeyhmus Efendi
Gurebâ Hastahane Memuru
Abdülfettah Efendi
Dava Vekili Nikola Efendi

1894-95 Vesâit-i Nakliye-i Askerî İstatistik Komisyonu

Reis Beledî Reisi Sırrı Efendi Müderris

Azâ

Meclis-i İdare Azâsından İsmail Sâlise M 3

Hakkı Efendi

Mardin Redîf Kolağası Abdullah Ağa Girid Madalyası M 4

Hacı Kermozâde Hacı Mustafa Çelebi

Mütevellizâde Hasan Efendi

Düyûn-ı Umumiye İdaresi

Müdür Fuad Efendi Sâlise Beşinci Mecidî

Kâtib Agop Efendi

Muhafız Abdullah Ağa

Reji İdaresi

Müdür Andon Efendi

Müfettiş Said Efendi

1894-95 NUSAYBİN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Şevki Bey

Nâib Efendi

Müftü Mehmed Lütfi Efendi

Mal Müdürü Said Efendi

Tahrirât Kâtibi Şakir Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Bey

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Müftü Efendi

Mal Müdürü Efendi

Tahrirât Kâtibi Efendi

Azâ-i Muntehabe

Cuma Ağa

Ömeri Ağa

Huristan Yakub Efendi

Yehud Muallimi Yehuza Efendi

Mahkeme-i Şer'iiye

Nâib Efendi münhal

Müftü Mehmed Lütü Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Azâ Hüseyin Ağa

Azâ Herno Ağa

1894-95 Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib İsmail Efendi

Kâtib-i Sâni Rifat Efendi

Mustantık Muavini Şakir Efendi

Mal Kalemi

Müdür Muavini Tennur Efendi

Sandık Emîni Kâzım Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Hamid Efendi

Kâtib Şerif Efendi

Vergi Kalemi

Kâtib Hüseyin Vehbi Efendi

Şube Meclis-i İdaresi

Reis Hacı Arif Efendi

Azâ Abdi Ağa

Azâ Abdi Ağa

Azâ Mehmed Ağa
Muhasebe Kâtibi Ömer Efendi
Zabıta Memur Vekili Beşşar Çavuş

Vesâit-i Nakliye-i Askerî İstatistik Komisyonu

Reis Kaymakam Bey
Azâ Beledî Reisi Ömer Ağa
Azâ Süleyman el-Faris Ağa Sâlise
Redîf Mülâzımı Şakir Ağa
Şemmas Şemun Efendi
Azâ Haham Yehuda Ağa

Daire-i Belediye

Reis Ömer Ağa
Azâ Mahmud Derbo Ağa
Azâ Cercis Ağa
İstayfo Ağa
Merdah Hani Ağa
Azâ Ahmed İsa Ağa Kâtib ve Sandık Emni Şeyhmus Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Abdülvehhab Efendi
Kâtibi Mustafa Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdürü Abdurrahman Bey
Kâtib Abid Efendi

Daire-i Belediye

Reis Şeyh Salih Efendi
Azâ Süleyman Hacı Mahmud Ağa
Azâ Mahmud Molla İsmail Ağa
Azâ Maruf Ağa
Azâ Kalo Ağa
Tapu Kâtibi Abdüsselam Efendi
Kâtib ve Sandık Emni Abdülaziz Efendi

Kasır Nahiyesi

Müdür Vekili Vehbi Efendi

Kâtib Necib Efendi

Tapu Tahsildarı Ali Efendi

Avine Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Ali Ulvi Efendi Sâlise

Nâib Abdülaziz Efendi Devriye Mevleviyeti

Mal Müdürü Ahmed Hamdi Efendi

Tahrirât Kâtibi Ali Sırrı Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Bey

Azâ-i Müntehabe

Ahmed Ağa

Mehmed Ağa

Cercis Ağa

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Mal Müdürü Efendi

Tahrirât Kâtibi Efendi

Sandık Emmini Mustafa Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Azâ Abdülaziz Ağa

Azâ Safer Ağa

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Şakir Efendi

Kâtib-i Sâni Abdülkadir Cevdet Efendi

Mukavelât Muharriri Derviş Efendi

Vergi Kalemi

Kâtib Lütfi Efendi

Kâtib-i Sâni Mehmed Emin Efendi

1894-95 Nüfus Kalemi

Memur Süleyman Faik Efendi Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Daire-i Belediye

Reis Hamdullah Bey Hâmise

Azâ Mehmed Ali Bey

Azâ Sadullah Bey

Azâ Hacı Mehmed Said Bey

Azâ Ali Bey

Kâtib ve Sandık Emni Abdülhamid Efendi

1899-1900 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf

Ali Raif Efendi

Rütbe

Ûlâ 5 Z 310

Mecidî

2 11 Z 311

Memurîn-i Livâ

Memuriyet ve Esâmî

Rütbe

Nişan

Nâib İbrahim Hakkı Efendi

Müderris

Muhasebeci Hasan Hüsnü Efendi

Sâlise Z 311

Müftü Ahmed Hilmi Efendi

İzmir Pâye-i Mücerredî

Üçüncü Mecidî

Tahrirât Müdürü Abdülbaki Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıf-ı Livâ

Azâ-yı Tabiiye

Nâib Efendi

Muhasebeci Efendi

Müftü Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Nakibül eşraf Kaymakamı Hindi Efendi Müdürris

Memuriyet ve Esâmî

Rütbe

Nişan

Aza-yı Müntehave

Hacı Halil Paşa

Mirülümerâ

İsmail Hakkı Efendi

Sâlise M 3

Hanna Elkas Efendi

İskender Adem Efendi

Müdde'î-i Umumî İsmail Efendi Mustantık Hanna Kas Efendi

1899-1900 Bidâyet Hukuk Dairesi

Reis Nâib Efendi

Azâ Faris Çelebi

Aza Mihail Efendi

Aza Mülâzımı Şevki Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Abdurrahman Bey Râbi'a Kâtib Sadık Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Hacı Kermozâde Faris Çelebi

Aza Tahrirât Kalemi Müsevvidlerinden İzzet Efendi

Aza Mekteb-i Rüşdî Muallimi Hamdullah Efendi

Aza Vergi İdaresi Başkâtibi Davud Efendi

Evkaf İdaresi

Reis Müftü Efendi

Müdür Bekir Sıdkı Efendi

Aza Düyûn-ı Umumiye Müdürü Fuad Efendi

Aza Gazizâde Abdülkadir Efendi

Kâtib Yasin Efendi

Beledî Dairesi

Reis Sırrı Efendi

Aza Said Efendi

Aza Hacı Mustafa Çelebi

Aza İlyas Efendi

Aza Yahya Çelebi

Aza Tabib Yüzbaşı Hüseyin Efendi M5

Kâtib Şeyhmus Efendi

Mukayyid Hamdi Efendi

Sandık Emîni Sadık Efendi

Gurebâ Hastahanesi Memuru

Şeyhmus Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Belediye Reisi Sırrı Efendi

Aza Düyûn-ı Umumiye Müdürü Fuad Efendi

Aza Mellozâde İbrahim Bey

Aza Faris Çelebi

Aza Redîf Depo Memuru Mehmed Efendi Mülâzım-i Evvel

Düyûn-ı Umumiye İdaresi

Müdür Mehmed Fuad Efendi Sâlise Beşinci Mecidi

Kâtib Stepan Efendi

Sandık Emîni Hüseyin Efendi

1899-1900 Koçhisar Nahiyesi

Müdür (. . .) Efendi

Kâtib Stepan Efendi

Polis Memuru Hüsnü Efendi

Avine Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyin Şükrü Efendi Râbi'a

Nâib Mesud Efendi

Mal Müdürü Ali Azmi Efendi

Müftü Hafız Ali Efendi

Tahrirât Kâtibi Şeyh Salih Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Ali Sırrı Efendi

Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Abdülkadir Efendi

Muhasebe Kâtibi Hamid Efendi Aza Ali Bey

Aza Sadullah Bey

Aza Abdülgafur Ağa

Belediye İdaresi

Reis Vekili Sadullah Bey

Aza Mehmed Said Bey

Aza Sadullah Ağa

Aza Ali Bey

Kâtib ve Sandık Emmini Hamdi Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi

Aza Mal Müdürü Ali Azmi Efendi

Aza Mal Müdürü Muavini Emin Efendi

Aza Hamdullah Bey

Kâtib Belediye Kâtibi Hamdi Efendi

Şeyhan Nahiyesi

Müdür Vekili Şeyh Efendi

Muavin Çeto Ağa

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Salih Efendi

Ömerkan-ı Fevkânî Nahiyesi

Müdür Bekir Ağa

Muavin Şendi Ağa

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Şakir Efendi

Ömerkan-ı Tahtânî Nahiyesi

Müdür Hüseyin Ağa

Muavin Hasan Efendi

Mekteb-i İbtidâî Muallimi

NUSAYBİN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyin Nesimi Efendi

Nâib Bekir Fikri Efendi

Mal Müdürü Abdülkadir Efendi

Müftü Lütfi Efendi

Tahrirât Kâtibi Mustafa Hakkı Efendi

1899-1900 Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Aza-yı Tabiiyye

Aza-yı Müntehabe

Nâib Efendi

Mehmed Rifat Efendi

Müftü Efendi

Meruh Ağa

Mal Müdürü Efendi

Zamri Ağa

Tahrirât Kâtibi Efendi

Meclis-i İdare Müdde'î-i Umumî Vekili Efendi

Mustanık Tahrirât Kâtibi Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Aza Hüseyin Ağa

Aza Şemmas Şero Ağa

Nüfus İdaresi

Memur Şerif Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Esad Ağa

Muhasebe Kâtibi Abdüsselam Efendi

Aza Abdullah Ağa

Aza Mehmed Şükrü Ağa

Vesâit-i Nakliye-i askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi

Aza Esad Ağa

Aza Gori Ağa

Aza İbrahim Ağa

Aza Yehuda Ağa

Baytar

Kâtib Belediye Kâtibi Sadık Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi

Kâtib Salih Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdür İhsan Efendi

Kâtib Yunus Efendi

Mihrikan Nahiyesi

Müdür Mehmed Ağa

Muavini Bersum Ağa

1900-1901 MARDİN SANCAĞI

Mutasarrıf

Ali Raif Efendi

Rütbe

Ûlâ 5 Z 1310

Mecidî 2

11 Z 1311

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Başkâtib Kasım Efendi

Refîki Mahmud Efendi

Mukayyid Abdurrahman Efendi

1901 Bidâyet Hukuk Dairesi

Reis Nâib Efendi

Aza Hızır Efendi

Aza Naum Efendi

Aza Mülâzımı Şevki Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Abdurrahman Bey Râbi'a

Kâtib Sadık Efendi

Nâfi'a Komisyonu

Reis Mutasarrıf-ı Livâ

Aza Şube Memuru Ali Rıza Efendi

Aza Nüfus Memuru

Aza Yusuf Efendi

Aza Yahya Çelebi

Nâfi'a Kâtibi Mehmed Ragıb Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Hacı Kermozâde Faris Çelebi

Aza Tahrirât Kalemi Müsevvidlerinden İzzet Efendi

Aza Mekteb-i Rüşdî Muallimi Hamdullah Efendi

Aza Vergi İdaresi Başkâtibi Davud Efendi

1901 Evkaf İdaresi

Reis Müftü Efendi

Müdür Vekili Hacı Abdülgafur Efendi

Aza Düyûn-ı Umumiye Müdürü Fuad Efendi

Aza Gözizâde Abdülkadir Efendi

Kâtib

Beledî Dairesi

Reis Sırrı Efendi

Aza İbrahim Bey
Aza Hacı Mustafa Çelebi
Aza İlyas Efendi
Aza Abdülmecid Çelebi
Aza Tabib Yüzbaşı Hüseyin Efendi M 5
Kâtib Hasan Efendi Râbi'a
Mukayyid Hamdi Efendi
Sandık Emni Şeyhmus Efendi
Gureba Hastanesi Memuru Sadık Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Belediye Reisi Sırrı Efendi
Aza Düyûn-ı Umumiye Müdürü Fuad Efendi
Aza Millizâde İbrahim Bey
Aza Faris Çelebi
Aza Redîf Depo Memuru Mehmed Efendi Mülâzım-ı Evvel

Düyûn-ı Umumiye İdaresi

Müdür Mehmed Fuad Efendi Sâlise M 5
Kâtib Stepan Efendi
Sandık Emni Hasan Efendi

1901 Reji İdaresi

Müdür Andon Efendi
Müfettiş Said Efendi

Koçhisar Nahiyesi

Müdür Efendi
Kâtib Stepan Efendi
Polis Memuru Hüsnü Efendi
Hamidiye Mekteb-i İbtidâî Muallimi Tahir Efendi

Avine Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyn Şükrü Efendi Râbi'a

Nâib Mesud Efendi

Mal Müdürü Abdullah İlmî Efendi

Müftü Hafız Ali Efendi

Tahrîrat Kâtibi Şeyh Salih Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Aza-yı Tabiiyye

Aza-yı Müntehabe

Nâib Efendi

Hamdullah Bey Sâlise

Müftü Efendi

Ahmed Ağa

Mal Müdürü Efendi

Yakub Ağa

Tahrirât Kâtibi Efendi

Müdde'î-i Umumî Muavini Vekili Tahrirât Kâtibi Efendi

Mustantık Vergi Kâtibi Ahmed Lüzumi Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Ali Sırrı Efendi

Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Ziraat Bank Şubesi

Reis Abdülkadir Efendi

Muhasebe Kâtibi Hamid Efendi

Aza Ali Bey

Aza Sadullah Bey

Aza Abdülgafur Ağa

Beledî Meclisi

Reis Vekili Sadullah Bey

Aza Mehmed Said Bey

Aza Sadullah Bey

Aza Ali Bey

Kâtib ve Sandık Emmini Hamdi Efendi

Şeyhan Nahiyesi

Müdür Vekili Şeyh Yusuf Efendi

Muavin Çeto Efendi

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Salih Efendi

Ömerkan-ı Fevkânî Nahiyesi

Müdür Bekir Ağa

Muavin Şendi Ağa

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Şakir Efendi

Ömerkan-ı Tahtânî Nahiyesi

Müdür Hüseyin Ağa

Muavin Hasan Efendi

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Halil Efendi

NUSAYBİN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyin Nesimi Efendi

Nâib Bekir Fikri Efendi

Mal Müdürü Abdülkadir Efendi

Müftü Lütfi Efendi

Tahrirât Kâtibi Mustafa Hakkı Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Aza-yı Tabiiyye

Aza-yı Müntehabe
Nâib Efendi
Mehmed Rifat Efendi
Müftü Efendi
Meroh Ağa
Mal Müdürü Efendi
İbrahim Halil Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi
Meclis-i İdare Müdde'î-i Umumî Vekili Efendi
Mustantık Tahrirât Kâtibi Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Aza Hüseyin Ağa
Aza Şero Ağa

Nüfus İdaresi

Memur Şerif Efendi
Kâtib Mehmed Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Esad Ağa
Muhasebe Kâtibi Abdülhalim Efendi
Aza Abdullah Ağa
Aza Mehmed Şükrü Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Aza Esad Ağa
Aza Gori Ağa
Aza İbrahim Ağa
Aza Yehuda Ağa
Baytar
Kâtib Belediye Kâtibi Sadık Efendi

Polis Memurları

Üçüncü Komiser Ali Şevki Efendi

Polis Tahir Efendi

Polis Mehmed Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi

Kâtib Yunus Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdür Rifat Efendi

Kâtib Derviş Ali Efendi

Mihrikan Nahiyesi

Müdür Mehmed Ağa

Muavin Bersum Ağa

1902 MARDİN SANCAĞI

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıf-ı Livâ

Aza-yı Tabiiyye

Nâib Efendi

Muhasebeci Efendi

Müftü Efendi

Tahrirat Müdürü Efendi

Nakibüleşraf Kaymakamı Hindî Efendi Müderris

Aza-yı Müntehabe

Hacı Yusuf Çelebi

İsmail Hakkı Efendi Sâniye Üçüncü Mecidi

Rafael Efendi

Said Efendi

Müdde'î-i Umumî İsmail Efendi

Mustantık Abdurrahman Bey

Mahkeme-i Şer'-i Şerif

Başkâtib Halil Efendi

Refiki Mahmud Efendi

Mukayyid Abdurrahman Efendi

Zabıt Kâtibi Kasım Efendi

Ziraat Bank Şubesi

Memur Ali Rıza Efendi Sâlise

Muavin Ferecullah Efendi

Kâtib Necib Efendi

Ziraat Komisyonu

Reis Hacı Mustafa Çelebi

Aza İlyas Efendi

Aza Melkon Efendi

Nâfi'a Komisyonu

Reis Mutasarrıf-ı Livâ

Aza Şube Memuru Ali Rıza Efendi

Aza Nüfus Memuru Abdurrahman Bey

Aza Yusuf Efendi

Aza Hızır Bey

Nâfi'a Kâtibi Şeyhmus Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Hacı Kermozâde Faris Çelebi Sâlise

Aza Tahrirat Kalemi müsevvidlerinden İzzet Efendi

Aza Mekteb-i Rüşdî Muallimi Hamdullah Efendi

Aza Vergi İdaresi Başkâtibi Davud Efendi

Evkâf İdaresi

Reis Şeyh Davud Efendi

Müdür Vekili İsmail Efendi

Aza Hafız Hüseyin Efendi

Aza Abdurrahman Efendi

Aza Şeyh Ali Efendi

Kâtib Yasin Efendi

Beledî Dairesi

Reis Sırrı Efendi Müderris O 4

Aza İbrahim Bey

Aza Hacı Mustafa Çelebi

Aza İlyas Efendi

Aza Abdülmecid Çelebi Sâlise

Aza Tabib Yüzbaşısı Hüseyin Efendi M 5

Kâtib Hasan Efendi Râbi'a

Mukayyid Hamid Efendi

Sandık Emîni Şeyhmus Efendi

Gazhane Kâtibi Davud Efendi

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Beledî Reisi Sırrı Efendi

Aza Millizâde İbrahim Bey

Aza Faris Çelebi

Aza Depo Memuru Redîf Mülâzım-ı Evvel Mehmed Efendi

Reji İdaresi

Müdür Antuvan Efendi

Tahsildar Melkon Efendi

Mekâtib-i İbtidâiye

Muallim-i Evvel Mehmed Reşid Efendi

Muallim-i Evvel Hafız Hüseyin Efendi

Muallim-i Sâni Ahmed Efendi

Muallim-i Sâni Abdülgani Efendi

Düyûn-ı Umumiye İdaresi

Müdür Mehmed Şükrü Efendi

Kâtib Stepan Efendi
Sandık Emîni Hasan Efendi

Koçhisar Nahiyesi

Müdür Abdurrahman Efendi
Kâtib Stepan Efendi
Polis Memuru Ahmed Efendi
Hamidiye İbtidâî Mektebi Muallimi Tahir Efendi

Avine Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Ziya Bey Sâlise
Nâib Ali Rıza Efendi
Mal Müdürü Vekili Derviş Efendi
Müftü Hafız Ali Efendi
Tahrirat Kâtibi Şeyh Salih Efendi

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Kaymakam Bey
Aza-yı Tabiiyye
Aza-yı Müntehabe
Nâib Efendi
Nurullah Bey
Müftü Efendi
Abdülkadir Efendi
Mal Müdürü Efendi
Yakub Ağa
Tahrirat Kâtibi Efendi
Müdde'î-i Umumî Muavini Vekili
Tahrirat Kâtibi Efendi
Mustantik
Vergi Kâtibi Ahmed Luzumî Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Aza münhal

Aza Bünyamin Efendi

Mahkeme-i Bidâyet Kalemi

Başkâtib Şakir Efendi

Mustantık Muavini Abdülkerim Efendi

Mukavelât Muharriri münhal

Mal Kalemi

Mal Müdürü Muavini Emin Efendi Hâmise

Vergi Kâtibi Ahmed Luzumî Efendi

Sandık Emmini Lütfi Bey

Tapu Kâtibi Necmeddin Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Mihri Efendi

Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Ziraat Bank Şubesi

Reis Abdülkadir Efendi

Muhasebe Kâtibi Hamid Efendi

Aza Ali Bey

Aza Sadullah Bey

Aza Abdülgafur Ağa

Beledî Dairesi

Reis Abdülkerim Bey

Aza Mehmed Said Bey

Aza Sadullah Bey

Aza Ali Bey

Kâtib ve Sandık Emmini Hamdi Efendi

Mekteb-i Rüşdî

Muallim Bekir Sıdkı Efendi

Hüsn-i Hat Muallimleri Hamdi ve Saim Efendiler

Şeyhan Nahiyesi

Müdür Vekili Şeyh Yusuf Efendi

Muavin Çeto Efendi Mekteb-i İbtidâî Muallimi Şakir Efendi

Ömerkan-ı Fevkânî Nahiyesi

Müdür Bekir Ağa

Muavin Şendi Ağa

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Şakir Efendi

Ömerkan-ı Tahtânî Nahiyesi

Müdür Hüseyin Ağa

Muavin Hasan Efendi

Mekteb-i İbtidâî Muallimi Halil Efendi

NUSAYBİN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Vekili Abdülğafur Efendi

Nâib Veliyyüdin Efendi

Mal Müdürü Hamdi Efendi

Müftü Hilmi Efendi

Tahrirat Kâtibi Sıdkı Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Vekili Efendi

Aza-yı Tabiiyye

Aza-yı Müntehave

Nâib Efendi

Süleyman Faris Ağa Sâlise

Müftü Efendi

Ali Cuma Ağa

Mal Müdürü Efendi

Çerçi Ağa

Tahrirât Kâtibi Efendi

Nahom Ağa

Meclis-i İdare Müdde'î-i Umumi Vekili Hamdi Efendi

Mustantık Tahrirât Kâtibi Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi

Aza Abdullah Efendi

Aza Şemmas Şero Ağa

Nüfus İdaresi

Memur Şerif Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Esad Ağa

Muhasebe Kâtibi Abdülhalim Efendi

Reis Abdullah Ağa

Muhasebe Kâtibi Mehmed Şükrü Ağa

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi

Aza Esad Ağa

Aza Göri Ağa

Aza İbrahim Ağa

Aza Yehuda Ağa

Baytar Kâtib Belediye Kâtibi Sadık Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Ahmed Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdür Esad Efendi

Kâtib Mustafa Efendi

Mihrikan Nahiyesi

Müdür Ahmed el-Yusuf Ağa

Muavini Bersum Ağa

1903-1904 MARDİN SANCAĞI

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıfı Livâ

Azâ-yı Tabiiyye

Nâib Efendi

Muhasebeci Efendi

Müftü Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Nakîbüleşraf Kaymakamı Hindi Efendi Müderris

Azâ-yı Muntehabe

Ahmed Çelebi Sâlise

İsmail Hakkı Efendi Sâniye Üçüncü Mecidî

İskender Efendi

Said Efendi

Müdde'î-i Umumî İsmail Efendi

Mustantık Abdurrahman Bey

Meclis-i İdare Kalemi

Başkâtib Sadık Efendi Kâtib Mithat Bey Hâmise

Nüfus Kalemi

Memur Abdurrahman Bey Râbi'a

Kâtib Ragıb Efendi

Defter-i Hâkânî Kalemî

Memur Vekili Başkâtib Abdülaziz Efendi
Refiki Abdülkadir Efendi
Merkez Tapu Kâtibi Abdülkadir Efendi

Vergi Kalemî

Memur Hafız Ali Efendi
Merkez Kâtibi Davud Efendi Hâmise
Refiki Abdurrahman Efendi
Etraf-ı Şehr Kâtibi Asım Efendi
Koçhisar Nahiyesi Kâtibi Lütî Efendi Hâmise
Defterci Şakir Efendi

Nâfi'a Komisyonu

Reis Mutasarrıf-ı Livâ
Azâ Şube Memuru Ali Rıza Efendi
Azâ Nüfus Memuru Abdurrahman Bey
Azâ Yusuf Efendi
Azâ Hızır Bey
Nâfi'a Kâtibi Şeyhmus Efendi

Maarif Komisyonu

Reis Hacı Kermozâde Faris Çelebi Sâniye
Azâ Tahrirât Kalemî Müsevvidlerinden İzzet Efendi
Azâ Mekteb-i İdadi Muallimi Hamdullah Efendi
Azâ Vergi İdaresi Başkâtibi Davud Efendi

Evkaf Komisyonu

Reis Şeyh Davud Efendi
Müdür Efendi
Azâ Hafız Hüseyin Efendi
Azâ Abdurrahman Efendi
Azâ münhal

Beledî Dairesi

Reis Vekili Mecid Çelebi Sâlise

Azâ İbrahim Bey

Azâ Abdürrezzak Çelebi

Azâ Abdurrahman Çelebi

Kâtib Hasan Efendi

Azâ İlyas Efendi

Garhane Kâtibi Davud Efendi

Azâ Tabib Yüzbaşı Hüseyin Efendi M 5

Sandık Emni Abdullah Bey

Mukayyid Hamid Efendi

Vesâit-i Nakliye-i askeriye Komisyonu

Beledî Reis Vekili Mecid Çelebi

Azâ Millizâde İbrahim Bey

Azâ Faris Çelebi

Azâ Depo Memuru Redîf Mülâzım-ı Evveli Mehmed Efendi

Koçhisar Nahiyesi

Müdür Mesud Efendi

Kâtib Stepan Efendi

Polis Memuru Ahmed Efendi

Avine Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyin Şükrü Efendi

Nâib Ali Rıza Efendi

Mal Müdür Vekili Derviş Efendi

Müftü Hafız Ali Efendi

Tahrirât Kâtibi Şeyh Salih Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye

Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi
Nurullah Bey
Müftü Efendi
Abdülkadir Efendi
Mal Müdürü Efendi
Yakup Ağa

1903-1904

Tahrirât Kâtibi Efendi
münhal
Müdde'î-i Umumiye Muavini Vekili
Tahrirât Kâtibi Efendi
Mustantık (. . .)
Vergi Kâtibi Ahmed Luzumi Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Azâ Abdülkerim Efendi
Azâ Bünyamin Efendi

Nüfus Kalemi

Memur Abdülmecid Efendi
Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Ziraat Bank Şubesi

Reis Abdülkadir Efendi
Muhasebe Kâtibi Hacı Abdüsselam Efendi
Azâ Ali Bey
Azâ Sadullah Bey
Azâ Abdülgafur Ağa

Beledî Dairesi

Reis Abdülkerim Bey

Azâ Mehmed Said Bey
Azâ Sadullah Bey
Azâ Ali Bey
Kâtib ve Sandık Emmini Hamdi Efendi

Mekteb-i Rüşdî

Muallim Bekir Sıdkı Efendi
Hüsn-i Hat Muallimleri Hamdi ve Saim Efendiler

Şeyhan Nahiyesi

Müdür Vekili Şeyh Yusuf Efendi
Muavin Çeto Efendi
Mekteb-i İbtidâî Muallimi Salih Efendi

1903-1904 Ömerkan-ı Fevkânî Nahiyesi

Müdür Bekir Ağa
Muavin Şindi Ağa
Mekteb-i İbtidâî Muallimi Şakir Efendi

Ömerkan-ı Tahtânî Nahiyesi

Müdür Hüseyin Ağa
Muavin Hasan Efendi
Mekteb-i İbtidâî Muallimi Halil Efendi

NUSAYBİN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hilmi Efendi
Nâib Veliyyüddin Efendi
Mal Müdürü Hamdi Efendi
Müftü Hilmi Efendi
Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-yı Tabiiyye
Azâ-yı Müntehabe
Nâib Efendi
Süleyman Faris Ağa Sâlise
Müftü Efendi
Ali Cuma Ağa
Mal Müdürü Efendi
Cerci Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi
münhal
Meclis-i İdare Müdde'î-i Umumî Vekili Hamdi Efendi
Mustantık Tahrirât Kâtibi Efendi

Mahkeme-i Bidâyet

Reis Nâib Efendi
Azâ Abdullah Efendi
Azâ Şemmas Şero Ağa

Nüfus İdaresi

Memur Şerif Efendi
Kâtib Mehmed Efendi

Ziraat Bank Sandığı

Reis Esad Ağa
Muhasebe Kâtibi Abdülhalim Efendi
Azâ Abdullah Ağa
Azâ Mehmed Şükrü Ağa

Vesâit-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi
Azâ Esad Ağa
Azâ Göri Ağa
Azâ İbrahim Ağa
Azâ Yehuda Ağa

Baytar

Kâtib Belediye Kâtibi Sarık Efendi

Polis Memurları

Üçüncü Komiser Said Efendi

Polis Musa Efendi

Polis İbrahim Halil Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Fuad Bey

Kâtib Mehmed Efendi

İlyan Nahiyesi

Müdür Ömer Efendi

Kâtib Mustafa Efendi

Mihrikan Nahiyesi

Müdür Ahmed el-Yusuf Ağa

Muavini Bersum Ağa

1905 MARDİN SANCAĞI

Meclis-i İdare-i Livâ

Reis Mutasarrıf-ı Livâ

Azâ-i Tabiiyye

Nâib Efendi

Muhasebeci Efendi

Müftü Efendi

Tahrirât Müdürü Efendi

Nakîbüleşrâf Kaymakamı münhal

Azâ-yi Müntehave

Abdülkadir paşa Mirülümerâ

Faris Çelebi

Cenancı Naum Efendi

Said Efendi
Mustantık Abdurrahman Bey

Mahkeme-i Şer'yye

Başkâtib Halil Efendi
Mukayyid Abdurrahman Efendi
Refîki Mahmud Efendi
Zabıt Kâtibi Kasım Efendi

Nâfia Komisyonu

Reis Mutasarrıf-ı Livâ
Azâ Şube Memuru Ali Rıza Efendi
Azâ Nüfus Memuru Abdurrahman Bey
Azâ Yusuf Efendi
Azâ Hızır Bey
Mühendis Agop Efendi
Nâfi'a Kâtibi Şeyhmus Efendi

Beledî Dairesi

Reis Vekili Mecid Çelebi Sâlise
Azâ İbrahim Bey
Azâ Abdülkadir Çelebi
Azâ Abdurrahman Çelebi
Kâtib Hasan Efendi
Azâ İlyas Efendi
Gazhane Kâtibi Davud Efendi
Azâ Tabib Yüzbaşı Hüseyin Efendi M 5
Sandık Emîni Abdullah Bey
Mukayid Hamid Efendi

Vesait-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Beledî Reis Vekili Mecid Çelebi
Azâ Millizâde İbrahim Bey
Azâ Faris Çelebi
Azâ Depo Memuru Redîf Mülâzım-ı Evveli Mehmed Efendi

Hamidiye Mekteb-i İbtidâî

Muallim Mehmed Reşid Efendi

Muallim Hafız Hüseyin Efendi

Reji İdaresi

Müdür Andon Efendi

Tahsildar Melkon Efendi

Düyûn-ı Umumiye

Kâtib Stepan Efendi

Sandık Emîni Hasan Efendi

Koçhisar Nahiyesi

Müdür Celal Rûmî Efendi

Kâtib Kasbar Efendi

Polis Memuru münhal

Savur Kazası

Heyet-i Kaza

Kaymakam Hüseyin Şükrü Efendi Rvbi'a

Nâib Seyfeddin Efendi

Müftü Abdülkadir Efendi

Mal Müdürü Abdülkadir Efendi

Tahrirât Kâtibi Şeyh Salih Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-ı Tabiiyye

Azâ-ı Müntehabe

Nâib Efendi

Ahmed Efendi

Müftü Efendi

Hamdullah Bey

Mal Müdürü Efendi

Yakub Ağa
Tahrirât Kâtibi Efendi
münhal

Nüfus Kalemi

Memur Abdülmecid Efendi
Kâtib İbrahim Hakkı Efendi

Beledî dairesi

Reis Esad Bey
Azâ Mehmed Said Bey
Azâ Sadullah Bey
Azâ Ali Bey
Kâtib ve Sandık Emmini Hamdi Efendi

Şeyhan Nahiyesi

Müdür Vekili Şeyh Musa Efendi
Muavin Mehmed Davud Efendi

Ömerkan-ı Fevkânî Nahiyesi

Müdür münhal
Muavin Şendi Efendi

Ömerkan-ı Tahtânî Nahiyesi

Müdür Hüseyin Ağa
Muavin Hasan Efendi

NUSAYBÎN KAZASI

Heyet-i Kaza

Kaymakam Kazım Efendi
Nâib Ali Rıza Efendi
Müftü Bekir Efendi
Mal Müdürü Hilmi Efendi
Tahrirât Kâtibi İbrahim Efendi

Meclis-i İdare-i Kaza

Reis Kaymakam Efendi

Azâ-i Tabiiyye

Azâ-i Muntehabe

Nâib Efendi

Hacı Süleyman Faris Efendi

Müftü Efendi

Ali Cuma Ağa

Mal Müdürü Efendi

Cerci Ağa

Tahrirât Kâtibi Efendi

münhal

Nüfus İdaresi

Memur Şerif Efendi

Kâtib Mehmed Efendi

Vesait-i Nakliye-i Askeriye Komisyonu

Reis Kaymakam Efendi

Azâ Esad Ağa

Azâ Gavri Ağa

Azâ İbrahim Ağa

Azâ Yehuda Ağa

Baytar

Kâtib Belediye Kâtibi Sadık Efendi

Habbab Nahiyesi

Müdür Fuad Bey

Kâtib Mehmed Efendi

Aliyan Nahiyesi

Müdür Ömer Efendi

Kâtib Mustafa Efendi

Mihrikan Nahiyesi

Müdür Ahmed el-Yusuf Ağa

Muavini Bersum Ağa

Mardin Şehri: Nüfusun anadil itibariyle dağılımı

28 Ekim 1927 Nüfus Sayımı

Osmanlı Türkçe Rumca Ermenice Fransızca İtalyanca İngilizce Arapça Acemce Yahudice Çerkezce Kürtçe Bulgarca Arnavutça Bulgarca Süryanî

ŞEHİR	E	4.042	-	-	-	-	-	8.085	-	-	15	525	1	-	1	-
	K	1.451	-	-	2	-	3	8.848	-	-	-	243	-	-	-	-
KÖYLER	E	200	-	4	-	-	-	4.177	-	-	-	6.976	-	23	-	-
	K	127	-	1	-	-	-	4.588	-	-	-	7.896	-	26	-	-
YEKÜN	E	4.242	-	4	-	-	-	12.262	-	-	15	7.501	1	26	-	-
	K	1.578	-	1	2	-	3	13.436	-	-	-	8.139	-	26	-	-
KAZALAR																
CIZRE	E	1.731	-	-	-	-	-	732	-	4	-	8.632	-	-	-	258
	K	1.356	-	-	-	-	-	824	-	-	-	10.165	-	-	-	319
DIRİK	E	222	-	9	-	-	-	42	-	-	-	6.767	-	-	-	7
	K	32	-	8	-	-	-	30	-	-	-	7.927	-	-	-	20
KERCÜŞ	E	61	-	-	-	-	-	1.753	-	-	-	8.628	-	-	-	150
	K	48	-	-	-	-	-	1.796	-	-	-	8.819	-	-	-	69
MİDYAT	E	535	-	-	-	-	-	5.623	-	3	-	7.393	-	-	-	2.589
	K	299	-	-	-	-	-	5.600	-	5	-	7.685	-	-	-	2.696
NUSEYBİN	E	877	14	-	9	7	-	560	-	29	-	4.483	-	-	-	212
	K	147	7	-	-	-	-	549	-	30	-	5.121	-	-	-	228
RESÜLAYIN	E	323	4	-	-	-	-	64	-	-	-	28	-	-	-	4
	K	26	-	-	-	-	-	20	-	-	-	4	-	-	-	-
SAVOR	E	324	-	-	-	-	-	4.042	-	-	-	9.036	-	-	-	6
	K	63	-	-	-	-	-	4.401	-	-	-	9.713	-	-	-	1
YEKÜN	E	8.315	18	13	9	7	-	25.078	-	36	15	52.268	1	23	1	3.374
	K	3.549	7	9	2	-	3	26.656	-	35	-	57.573	-	26	-	6.438
ÖMÜMİ																
YEKÜN		11.864	25	22	11	7	3	51.734	-	71	15	109.841	1	49	1	6.812

Mardin Şehri: Nüfusun dinler itibariyle dağılımı

1927 Nüfus Sayımı

	Cinsiyet	İslam	Katolik	Protestan	Ortodoks	Ermeni	Hristiyan	Müslüman	Sair D.	Dinsez veya Meçhul
ŞEHİR	E	10.581	580	4	-	24	26	-	1.440	50
	K	8.076	700	8	1	36	25	1	1.532	158
KÖYLER	E	10.798	69	7	-	3	-	-	615	-
	K	11.900	116	8	-	-	-	1	718	-
YEKÜN	E	21.379	649	11	-	27	26	-	2.055	50
	K	19.796	816	16	1	36	35	2	2.250	158
KAZALAR CİZRE	E	10.295	82	-	-	9	278	51	160	482
	K	11.467	37	-	-	5	300	37	495	323
DİRİK	E	7.099	-	13	-	18	1	-	5	1
	K	7.940	-	24	-	16	2	-	34	1
KERCÜŞ	E	10.346	-	-	-	-	4	-	149	93
	K	10.620	-	4	-	-	1	-	46	65
MİDYAT	E	12.441	9	40	-	1	1.270	3	1.975	204
	K	12.917	7	53	-	1	1.286	5	1.922	94
NUSEYBİN	E	5.680	5	-	-	-	183	201	84	38
	K	5.532	1	-	-	-	196	191	54	108
RESÜLAYIN	E	419	1	-	-	-	3	-	-	-
	K	50	-	-	-	-	-	-	-	-
SAVOR	E	13.225	16	-	-	-	15	-	116	36
	K	13.978	11	-	-	5	1	-	176	7
YEKÜN	E	80.794	762	64	-	55	1.780	255	4.544	904
	K	82.480	872	93	1	63	1.821	235	4.977	756
ÜMÜMİ YEKÜN		163.274	1.634	157	1	118	3.601	490	9.521	1.660

MARDİN VİLAYETİ

2. Kaza ve nahiyeler itibariyle nüfus miktarı ve köy adedi 20 Ekim 1935

Nahiyeler Erkek Kadın Yekün Köy adedi Köy başına vasati nüfus

1. Mardin Merkez kazası

Şehir	11. 685	10. 832	22. 517	-	-
Merkez Nahiyesi	9. 935	10. 297	20. 232	62	326
Yekün	21. 620	21. 129	42. 749	-	-

2. Cizre

Şehir	2. 836	2. 649	5. 485	-	-
Merkez Nahiyesi	3. 331	4. 384	7. 715	46	168
Hazak	2. 759	3. 766	6. 52	41	159
Silupi	4. 369	4. 869	9. 238	43	215
Yekün	13. 295	15. 668	28. 963	130	181

3. Derik

Şehir	1. 485	1. 560	3. 045	-	-
Merkez Nahiyesi	3. 531	4. 383	7. 914	44	180
Meşkinan	1. 518	1. 711	3. 229	15	215
Şamrah	2. 800	3. 202	6. 002	25	240
Yekün	9. 334	10. 856	20. 190	84	204

4. Gercüş

Şehir	1. 714	1. 084	2. 798	-	-
Merkez Nahiyesi	4. 858	5. 143	10. 001	38	263
Ayinkâf	4. 070	4. 423	8. 493	24	354
Hasankif	2. 872	3. 153	6. 025	23	262
Yekün	13. 514	13. 803	27. 317	85	288

5. Kızıltepe

Şehir	506	438	944	-	-
Merkez Nahiyesi	7. 181	7. 42	14. 653	87	168
Yekün	7. 687	7. 910	15. 597	-	-

6. Midyat

Şehir	3. 991	3. 528	7. 519	-	-
Merkez Nahiyesi	9. 215	9. 173	18. 388	32	575
Basbirin	3. 496	3. 741	7. 237	30	241
Kerboran	6. 431	6. 572	13. 003	35	372
Yekün	23. 133	23. 014	46. 147	97	398

7. Nusaybin

Şehir	1. 054	877	1. 931	-	-
Merkez Nahiyesi	1. 168	1. 311	2. 479	15	165
Aliyan	749	957	1. 706	17	100
Habap	1. 526	1. 6545	3. 181	29	110
İstibil	3. 641	3. 628	7. 269	25	291
Yekün	8. 138	8. 428	16. 566	86	170

8. Savur

Şehir	1. 336	1. 408	2. 744	-	-
Merkez Nahiyesi	8. 263	8. 772	17. 033	42	406
Meserti	6. 279	6. 334	12. 613	41	308
Yekün	15. 878	16. 514	32. 392	83	357

İcmal

Şehir ve kasabalar	24. 607	22. 376	46. 983	-	-
Nahiye ve köyler	87. 992	94. 946	182. 938	714	256
Umumi yekün	112. 599	117. 322	229. 921	-	-

Mardin Vilayeti 20 Ekim 1935

3. Nahiye ve köyler itibariyle nüfus miktarı

Mevkiler	Erkek	Kadın	Yekün
1. Mardin Merkez Kazası			
Şehir	11. 685	10. 832	22. 517

Merkez Nahiyesi

1. Akras	341	362	703
2. Alluca	137	137	274

3. Ambar (Tilki Tepe)	111	110	221
4. Banabil	178	203	381
5. Bilali	135	158	293
6. Birki	123	127	250
7. Birtava	84	82	166
8. Buğaydid	122	125	247
9. Buheyirki	162	181	343
10. Buzkatri	75	60	135
11. Bükkeyri	51	34	85
12. Cevzat	84	96	180
13. Cürnükülya	67	82	149
14. Çalışeyhan	70	79	149
15. Çiftelik	59	44	103
16. Dara	282	268	550
17. Dekük	180	202	382
18. Deyrigüviz	88	90	178
19. Dıbegi	68	65	133
20. Diyarideyri	35	28	63
21. Gubayra	53	68	121
22. Gülharrin	322	346	668
23. Güllü	286	292	578
24. Gündük	62	68	130
25. Gürgürün (Göcegi)	95	85	180
26. Hanika	48	46	94
27. Harabuddarp	38	33	71
28. Helif	568	593	161
29. Hirbekaplo	181	168	349
30. Hündürlü	77	59	136
31. Kabala	875	936	1. 811
32. Kaletmara	87	77	164
33. Kalevderani cebel	121	154	275
34. Karti	154	170	324
35. Karraşıkülya	154	129	283
36. Kasır Ahmethayro	48	46	94
37. Kasırcirran	85	80	165
38. Kasır kalevderan	166	157	323

39. Kavus	170	188	358
40. Kefesdel	170	141	311
41. Kımızı	65	69	134
42. Kordis	189	176	365
43. Kürrisüfla	74	84	158
44. Kürrüman	99	97	196
45. Kürrü ülya	96	116	212
46. Kürükçato	138	135	273
47. Mansori	319	298	617
48. Mukbilifevkani	84	78	162
49. Musagevri	38	34	72
50. Musıkı	114	133	247
51. Rişmil	913	998	1. 911
52. Sehrinci	43	49	92
53. Şaglam	57	54	111
54. Şefreş	39	38	77
55. Şeyhülya	160	171	331
56. Şifistan	160	147	307
57. Telşairülya	151	135	286
58. Tohub	526	583	1. 109
59. Tankırt	131	153	284
60. Zeydi	152	180	332
61. Zeytunat	50	51	101
62. Ziyaretiesp	125	149	274
Yekün	9. 935	10. 297	20. 232
Merkez kazası yekünü	21. 620	21. 129	42. 749
2. Cizre			
Şehir	2. 836	2. 649	5. 485
Merkez Nahiyesi			
1. Arınabat	56	47	103
2. Bahmur	18	24	42
3. Babil	41	62	103
4. Basisik	36	36	72
5. Baskân	33	63	96
6. Batıl	64	150	214
7. Bayakupali	15	15	30

8. Bayakupşibli	15	26	41
9. Bazift	11	27	38
10. Bidar	36	74	110
11. Bikrik	19	23	42
12. Bilingir	22	32	54
13. Birki	47	51	98
14. Cibri	32	36	68
15. Cinibir	77	82	159
16. Derbaciyan	36	83	119
17. Deştdal	88	102	190
18. Dira	19	30	49
19. Dunbilyan	23	43	66
20. Fehmi	14	12	26
21. Firisi	43	36	79
22. Genda	24	33	57
23. Gisal	47	103	150
24. Girigevr	23	67	90
25. Gözük	32	48	80
26. Hebler	220	233	453
27. Hulan	48	36	84
28. Huser	102	213	315
29. İstevrik	78	71	149
30. Kafılkr	34	33	67
31. Kanisipi	17	23	40
32. Kasirdelan	23	15	38
33. Mehmedi	91	92	183
34. Nihrip	50	67	117
35. Ömerin	56	146	202
36. Elisi	33	105	138
37. Revini	50	36	86
38. Serdehil	28	50	78
39. Sinati	13	26	39
40. Şabani	14	10	24
41. Şah	117	150	267
42. Şikeftan	13	11	24
43. Tileferit	23	20	43

44. Tilibel	83	88	171
45. Zivik	67	95	162
46. Ziyaret	19	26	45
Aşiret	1. 281	1. 533	2. 814
Yekün	3. 331	4. 384	7. 715

Hazak Nahiyesi (İDİL)

1. Hazak	673	691	1. 364
2. Ağrı	29	22	51
3. Ayındar	9	16	25
4. Ayınser	26	80	106
5. Babek	52	44	96
6. Bafi	149	277	426
7. Bakvan	88	70	158
8. Barım	116	101	217.
9. Cerahi	28	79	107
10. Danir	40	47	87
11. Dikki	34	92	126
12. Erzanih	27	40	67
13. Fil	78	102	180
14. Filfil	155	190	345
15. Garisan	20	33	53
16. Gelikür	46	81	127
17. Gürıan	46	66	112
18. Handek	49	67	116
19. Harap niriyan	57	78	135
20. Harap repin	104	209	313
21. Harap tüyan	50	98	148
22. Herbek	9	7	16
23. Hespist	171	170	341
24. Hilani	40	76	116
25. Hırapreşik	47	103	150
26. Kanireş	8	29	37
27. Keşin	28	36	64
28. Küfeh	43	49	92
29. Mijmijük	31	50	81

30. Mirkefşin	35	60	95
31. Rüzük	72	92	164
32. Selekün	27	23	50
33. Serigir	19	16	35
34. Siftik	45	91	136
35. Şeyhhasan	37	66	103
36. Tililan	24	62	86
37. Verzik	65	98	163
38. Zengilük	37	79	116
39. Zergüzübala	10	16	26
40. Zergüzübala zir	16	29	45
41. Zinareh	47	73	120
Aşiret	72	58	130
Yekün	2. 759	3. 766	6. 525

Silupi Nahiyesi

1. Girikammo (N. M.)	232	247	279
2. Ayinvan	28	34	62
3. Beşiri	36	48	84
4. Bimirin	21	24	45
5. Bispin	218	260	478
6. Belikân	54	86	140
7. Cumai	62	53	115
8. Çemkâre	43	56	99
9. Dader	38	40	78
10. Diredefş	27	33	60
11. Diresur	20	23	43
12. Dirik Mustafabek	32	46	78
13. Ferikân	27	43	70
14. Germik	79	156	235
15. Giriçulıyan	58	52	110
16. Girikbedro	112	106	218
17. Girkundan	65	95	160
18. Gitte	158	232	390
19. Gülyan	44	69	113
20. Günthadit	195	156	351

21. Harap reşik	21	38	59
22. Herbul	113	175	288
23. Hessana	121	159	280
24. Hunus	24	35	59
25. İspirti	16	15	31
26. Kasri küzeyrağa	96	120	216
27. Kükit	53	28	81
28. Künsere	18	15	33
29. Kütnüs	19	33	52
30. Mağara	52	43	95
31. Rihani	30	42	72
32. Rubai	175	160	335
33. Salatun	65	69	134
34. Silip	39	48	87
35. Sufusalim	55	45	100
36. Surbutum	66	96	162
37. Şemikân	42	40	82
38. Şifesur	59	94	153
39. Tayanı ferhan	124	184	308
40. Tilkabin	58	54	112
41. Vahsit	67	83	150
42. Zidikân	91	133	224
43. Zurafa	10	15	25
Aşiret	1. 406	1. 286	2. 692
Yekün	4. 369	4. 869	9. 238

Nahiye ve köyler yekünü 10. 459 13. 019 23. 478

Cizre kazası yekünü 13. 295 15. 668 28. 963

3. Derik

Şehir 1. 485 1. 560 3. 045

Merkez Nahiyesi

1. Arbete 117 137 254

2. Bankır 115 191 306

3. Belloti 88 104 192

4. Beyrük	34	40	74
5. Biran	35	64	99
6. Birini	18	31	49
7. Bizdoğan	48	46	94
8. Bugur	175	224	399
9. Burç	85	122	207
10. Çildiz	116	120	236
11. Daracük (KasrıQenco)	79	76	155
12. Derimetinan	23	28	51
13. Deşi	69	71	140
14. Fitni	73	93	166
15. Girsarinç	45	61	106
16. Hanük	37	49	86
17. Harapreşik	22	38	60
18. Haruk	86	160	246
19. Herami	327	414	741
20. Hırar	77	91	168
21. Hofi	62	66	128
22. Katara	102	101	203
23. Keferşin	139	166	305
24. Kubik	39	38	72
25. Küfürlü	29	43	72
26. Lalan	58	101	159
27. Maşmaş	127	165	292
28. Mensuri	31	45	76
29. Mezreayi derik	37	44	81
30. Mezreayi ülya	64	65	129
31. Mezreayi süfla	24	34	58
32. Muhat	95	99	194
33. Peyamlo	22	20	42
34. Rebat	27	31	58
35. Ruşat	101	143	244
36. Saffan	182	231	413
37. Sıçana	47	48	95
38. Sipinat	72	73	145
39. Sumaki	85	104	189

40. Şerifbaba	36	68	104
41. Tahtabeş	55	49	104
42. Telbisim	342	378	720
43. Türbemamo	24	32	56
44. Zorava	62	84	146
Yekün	3. 531	4. 383	7. 914

Meşkinan Nahiyesi

1. Meşkinan	254	291	545
2. Arban	85	140	225
3. Aşağışep	144	136	280
4. Ayndevi	36	62	98
5. Bahdinan	209	190	399
6. Balfis	42	63	105
7. Germik	42	41	83
8. Girisor sorikân	69	67	136
9. Göledarı	88	107	195
10. Habuşı	101	134	235
11. Hirbeharri	47	39	86
12. Kızıl	190	232	422
13. Remmuk	15	20	35
14. Selmi (Keseveli)	120	119	239
15. Yukarışep	76	70	146
Yekün	1. 518	1. 711	3. 229

Şamrah Nahiyesi (Mazıdağ)

1. Şamrah	498	555	1. 053
2. Avrihan	26	43	69
3. Eynsüleyman	88	95	183
4. Basik	43	38	81
5. Birkihasanan	34	50	84
6. Dişan	66	92	158
7. Girisorimetinan	41	87	128
8. Gölagöli	124	151	275
9. Hanezenbur	86	83	169
10. Helilan	123	138	261

11. Hirbehalılan	63	53	116
12. Hirbehalılan hazaz	32	57	89
13. Kasrik (Hindiris)	117	202	319
14. Kelek	39	49	88
15. Küfrak	68	73	141
16. Kürük	88	106	194
17. Mahlebi	106	164	270
18. Maykar	83	83	166
19. Piran	233	241	174
20. Sulut	66	82	148
21. Şemükan	84	62	146
22. Şevaşı	163	166	329
23. Tavsi	115	124	239
24. Tezni	299	298	597
25. Zezni	115	110	225
Yekün	2. 800	3. 202	6. 002

Nahiye ve köyler yekünü	7. 849	9. 296	17. 145
Derik Kazası yekünü	9. 334	10. 856	20. 190

4. Gercüş

Şehir	1. 714	1. 084	2. 798

Merkez Nahiyesi

1. Bağlıt	122	138	260
2. Bardahol	111	127	238
3. Balan	108	123	231
4. Barlat	68	59	127
5. Batır	29	37	66
6. Batırgiz	173	152	325
7. Bicirman	144	150	294
8. Bılaş	67	78	145
9. Binkelp	177	219	396
10. Birik	198	200	398
11. Cumeylin	125	122	247
12. Dardil	110	91	201

13. Derindip	223	232	455
14. Derikfan	144	161	305
15. Gölikân	53	63	115
16. Harabenna	176	189	365
17. Havri	123	131	254
18. Heştivan	187	168	355
19. Hirbemerici	104	120	224
20. Hirbita	22	24	46
21. İlöz	106	119	225
22. İrdeva	191	261	452
23. İrdi	206	164	370
24. İrmunî	81	93	174
25. İsi	289	291	580
26. Karkat	132	141	273
27. Kasrik	65	48	113
28. Kefri	294	271	565
29. Kelekercüş	128	124	252
30. Kerkin	105	120	225
31. Kiryas	51	62	113
32. Merci	61	79	140
33. Mervani	89	137	226
34. Narkattin	100	115	215
35. Pipar	137	126	263
36. Şufiri	86	90	176
37. Tafo	127	132	259
38. Zili	146	186	332
Yekün	4 858	5 143	10 001

Ayinkâf Nahiyesi

1. Ayinkâf	588	597	1 185
2. Acip	206	216	422
3. Balinnir	242	256	498
4. Bagas	128	138	266
5. Bakulin	5	12	17
6. Basyat	99	114	213
7. Beredris	47	49	96

8. Gündük	122	199	321
9. Haldah	260	260	520
10. Hamidi	57	54	111
11. Hirro	166	162	328
12. Hisar	490	503	993
13. Höskân	188	182	370
14. Kamarin	30	38	68
15. Kantar	15	25	40
16. Karmut	34	48	82
17. Kasır	366	384	750
18. Malamihî	120	137	257
19. Midilip	99	201	300
20. Nünüp	153	151	304
21. Silibin	318	305	623
22. Şerşi	44	52	96
23. Teffi	217	256	473
24. Zifink	76	84	160
Yekün	4 070	4 423	8 493

Hasankif Nahiyesi

1. Hasankif	665	760	1 425
2. Alin	33	43	76
3. Botikân	281	296	577
4. Derhaf	41	74	115
5. Difni	68	72	140
6. Dircafer	90	84	174
7. Girkebir	44	61	105
8. Göhir	62	54	116
9. Gündidiyar	149	168	317
10. Gundi köla	94	89	183
11. Hanikân	84	108	192
12. Hirbekür	87	102	189
13. Hizo	143	137	280
14. İzdare	112	109	221
15. Kâniyamazzin	12	44	56
16. Keferalp	87	104	191

17. Kidil	67	101	168
18. Küneyn	28	27	55
19. Mehina	49	67	116
20. Müvel	90	77	167
21. Reşşiyi	204	210	414
22. Semsî	119	114	233
23. Vezrin	263	252	515
Yekün	2 872	3 153	6 025

Nahiye ve köyler Yekünü 11 800 12 719 24 519

Gercüş Kazası Yekünü 13 514 13 803 27 317

5. Kızıltepe

Şehir 506 438 944

Merkez Nahiyesi

1. Abdulimam	82	90	172
2. Abukatar	53	48	101
3. Akvabi	62	64	126
4. Akziyaret	71	85	156
5. Alidizik	24	26	50
6. Alimişmiş	67	67	134
7. Alipaşa	199	191	390
8. Amrut	197	199	396
9. Avineikebir	101	124	225
10. Avineisagir	38	40	78
11. Bedras	61	78	139
12. Bektaş	50	69	119
13. Belli	79	60	139
14. Bellüke	136	142	278
15. Birik	53	45	98
16. Cehoşi	83	75	158
17. Çelebiyan	35	41	76
18. Daimi	57	73	130
19. Derbesiye	208	229	537

20. Derik	55	58	113
21. Dıgı	68	53	121
22. Dükük	14	18	32
23. Ginbel	52	75	127
24. Girbeşk	103	91	194
25. Girgevr	24	28	53
26. Girmelhip	73	76	149
27. Gursuavsat	439	438	877
28. Gündük	48	44	92
29. Hacıfaris	175	185	360
30. Hacıhasan	54	71	125
31. Haferi	83	81	164
32. Haftiihvan	160	177	337
33. Hamikâ	78	89	167
34. Hamziyan	134	141	275
35. Hanisor	49	57	106
36. Haranheddat	106	135	241
37. Haremreş	33	27	60
38. Haramşeddat	68	77	145
39. Harpilme	147	158	305
40. Haznedar	21	31	52
41. Heremşemsan	104	96	200
42. Heyşeri	180	211	391
43. Hiçük	25	38	63
44. Hididi	18	31	49
45. Hiliye	45	33	78
46. İbrahimiye	57	61	118
47. Kanisippi	32	30	62
48. Karaköy	62	74	136
49. Karakulak	44	38	82
50. Karuni	42	29	71
51. Kefertüt	51	67	118
52. Kibeybin	129	149	278
53. Kubbik	53	48	101
54. Mazraa	78	70	148
55. Mazrakantar	192	200	392

56. Melho	56	63	119
57. Meskinan	53	48	101
58. Meşkok kebir	33	46	79
59. Meşkok kikân	96	100	196
60. Meşkok sağır	24	33	57
61. Mullaalik	12	23	35
62. Pırmır	34	23	57
63. Razzik	4	5	9
64. Resmihemen	43	51	94
65. Rihani	40	42	82
66. Selah	282	302	584
67. Serrikürri	68	86	154
68. Sınnara	94	80	174
69. Şali	32	34	66
70. Şefellür	21	19	40
71. Şemmüke	64	56	120
72. Şeyhreş	38	34	72
73. Talfayz	149	139	288
74. Tavo	31	35	66
75. Telacik	70	64	134
76. Telkarı	27	29	56
77. Telnişir	58	59	117
78. Telşeriz	100	95	195
79. Teltain	93	101	194
80. Tipyat	242	261	503
81. Tufahhi	61	60	121
82. Tümük süfla	41	31	72
83. Tümük ülya	49	64	113
84. Uzeyr	250	244	494
85. Vardims	74	96	170
86. Zorova	46	53	99
87. Zeydi	43	65	108
Yekün	7 181	7 472	14 653

Kızıltepe Kazası Yekünü 7 687

7 910

15 597

6. Midyat

Şehir	3 991	3 528	7 519

Merkez Nahiyesi

1. Arnas	402	360	762
2. Bacin	203	240	443
3. Bahvar	258	318	576
4. Batı	246	252	498
5. Berbunus	60	56	116
6. Beydermemo	142	135	277
7. Dalin	459	397	856
8. Dirizbin	661	682	1 343
9. Enhil	506	521	1 027
10. Epşi	440	434	874
11. Göze	188	205	393
12. Hâlah	365	380	745
13. Hapisnas	159	168	327
14. Harapkefri	64	74	138
15. Hüverin	108	87	195
16. Kastalon	100	81	181
17. Keferallap	547	487	1 034
18. Keferhuvar	725	701	1 426
19. Keferzota	52	56	108
20. Kerşaf	173	165	338
21. Kindirip	597	668	1 265
22. Mesken	226	223	449
23. Mıkrı	306	266	572
24. Nıbil	143	99	242
25. Riş	166	163	329
26. Salhi	297	308	605
27. Sa'ri	154	150	304
28. Siti	343	310	653
29. Suvayi	90	100	190
30. Saruzbah	692	752	1 444
31. Zernuka	90	93	183
32. Ziyaret	253	242	495

Yekün	9 215	9 173	18 388

Basbirin Nahiyesi

1. Basibirin	266	289	555
2. Araban	118	171	289
3. Ayinvert	347	314	661
4. Basak	37	39	76
5. Bezgur	30	40	70
6. Borisi	26	26	52
7. Daskan	42	83	125
8. Düben	46	62	108
9. Haltan .	64	116	180
10. Hanihasso	28	31	59
11. Hanikan	133	135	268
12. Harapya	146	121	267
13. Haskâl	69	70	139
14. Havarik	125	129	254
15. Hırbahalıt	80	95	175
16. Qertmin	146	208	354
17. Keferbi	97	66	163
18. Keferzi	420	423	852
19. Kefnas	73	132	205
20. Kefsenk	75	107	183
21. Kefsurdumana	97	77	174
22. Kemmi	95	79	174
23. Kivah	103	82	185
24. Midih	231	229	460
25. Mizizah	299	305	604
26. Pirikân	125	119	244
27. Soran (Düdiri)	28	43	71
28. Taka	70	64	134
29. Tenerzi	20	32	52
30. Zinol	50	54	104
Yekün	3 496	3 741	7 237

Kerboran Nahiyesi (Dargeçit)

1. Kerboran	544	603	1 147
2. EMMARA	154	157	311
3. Arbay	95	98	193
4. Bakısyân	231	227	458
5. Maskılkevi	133	160	293
6. Çelik	238	224	462
7. Derice	194	174	368
8. Dersalip	43	36	79
9. Dilan	105	96	201
10. Dirik	102	102	204
11. Divan	556	587	1 143
12. Germap	56	49	105
13. Gizri	51	49	100
14. Gündükhacı	170	180	350
15. Hah	172	164	336
16. Halilan	592	650	1 242
17. Harapkasır	126	140	266
18. Hedil	99	109	208
19. Hendük	47	57	104
20. Heşterek	423	410	833
21. İzar	74	80	154
22. İvan	84	88	172
23. Kavaka	83	86	169
24. Kerbent	142	156	298
25. Köpraz	113	107	220
26. Liyan	218	214	432
27. Maram	207	193	400
28. Ruvar	30	40	70
29. Serdıf	163	181	344
30. Şibibi	116	118	234
31. Şikeftikân	134	113	247
32. Tirvan	103	107	210
33. Zahoran	452	417	869
34. Zaz	201	191	392
35. Zengan	180	209	389
Yekün	6 431	6 572	13 003

Nahiye ve köyler Yekünü	19 142	19 486	38 628
Midyat kazası Yekünü	23 133	23 014	45 147

7. Nusaybin

Şehir	1 054	877	1 931

Merkez Nahiyesi

1. Arbet	44	55	99
2. Bakisyan	66	68	134
3. Baverni	78	78	156
4. Dala	125	126	251
5. Derzendik	42	27	69
6. Haferi	86	109	195
7. Girhesin	41	59	100
8. Girincik	14	19	33
9. Gürrin	109	146	255
10. Kala	192	177	369
11. Kertuvın	227	263	400
12. Nergizli	41	50	91
13. Şahinşin	34	54	88
14. Şulbabekir	42	46	88
15. Veysiki	27	34	61
Yekün	1 168	1 311	2 479

Aliyan Nahiyesi

1. Delavikasir (N. M.)	151	170	321
2. Abdikân	57	55	112
3. Alakamış	39	62	101
4. Banih	27	59	86
5. Bavert	52	75	127
6. Dibik	33	47	80
7. Dupiç	15	36	51
8. Hacıkesan	42	49	91
9. Harapmışki	48	52	100
10. Harapsusinan	51	59	110
11. İstavran	80	92	172

12. Karaharap	25	41	66
13. Memulan	49	50	99
14. Narinci	19	39	58
15. Serkanı	25	29	54
16. Şaburek	3	3	6
17. Telsikan	33	39	72
Yekün	749	957	1 706

Habap Nahiyesi

1. Habap	26	28	54
2. Aznavur	21	18	39
3. Badip	85	68	153
4. Bamunim	21	18	39
5. Çamurlu	10	25	35
6. Efşi	52	51	103
7. Erbu	52	54	106
8. Gelisura	147	186	333
9. Girefş	18	19	35
10. Giribiya	31	33	64
11. Girmira	108	111	210
12. Gündük Sadık	11	11	22
13. Gündük Şükrü	97	96	193
14. Hacırlu	30	30	60
15. Harapali	145	180	325
16. Harapmiski	55	49	104
17. Kantar	61	80	141
18. Kınık	24	23	47
19. Kolikân	62	73	135
20. Marin	43	33	76
21. Mendikân	26	28	54
22. Meşavil (Fisekân)	46	53	99
23. Mirlap	58	66	124
24. Sideri	39	33	72
25. Şuvişki	81	71	152
26. Telhasan	45	46	91
27. Telminar	75	89	164

28. Telyakup	37	50	87
29. Tezharap	22	33	55
Yekün	1 526	1 655	3 181

İstiril Nahiyesi

1. İstiril	306	315	621
2. Adih	115	129	244
3. Bamidi	170	158	328
4. Bizgür	248	283	531
5. Canatahasso	135	160	295
6. Canata Maho	184	159	343
7. Cebeltin	92	86	178
8. Cibbilgırav	336	292	628
9. Çalı	158	178	336
10. Covan	22	30	52
11. Dercem	118	116	234
12. Gürük İstiril	8	4	12
13. Habis	38	29	67
14. Harapbaba	134	159	293
15. Harapreşik	67	65	132
16. Harbi	211	218	429
17. Hirbezik	37	37	74
18. Hirbika	120	105	225
19. Kasır Serçihan	90	51	141
20. Menderi	55	67	122
21. Şabani	42	41	93
22. Talat	248	240	488
23. Tinat	605	598	1 203
24. Zivingi	24	21	45
24. Zorava	78	77	155
Yekün	3 641	3 628	7 269

Nahiye ve köyler Yekünü 7 084   7 551   14 635

Nusaybin kazası Yekünü 8 138   8 428   16 566

8. Savur

Şehir	1 336	1 408	2 744
Merkez Nahiyesi			
1. Ahmedi	328	360	688
2. Askılan	56	51	107
3. Avine	583	641	1 224
4. Bafava	277	284	561
5. Bakaysı	28	30	58
6. Bakıstan	165	163	328
7. Barman	307	320	627
8. Batuş	60	59	119
9. Bename	42	42	84
10. Bernişi	247	251	498
11. Birivan	82	83	165
12. Cenzi	202	234	436
13. Cillin	3403	373	713
14. Dandan	65	58	123
15. Dengizan	279	314	593
16. Derduk	85	69	154
17. Derselam	33	46	79
18. Derttayyar	22	24	46
19. Elfan	256	295	551
20. Erbil	171	216	387
21. Harapmemo	43	50	93
22. Harapreş	53	48	101
23. Harisi	625	566	1 191
24. Hirbehaci	260	219	479
25. Kaleibozreş	53	72	125
26. Karhita	69	76	136
27. Kavsan	243	250	493
28. Kilit	238	259	497
29. Kümüfür	81	97	178
30. Memikân	91	97	188
31. Mendan	101	123	224
32. Muhaşni	367	416	783
33. Reşidi	836	867	1 703

34. Siçvan	49	60	109
35. Sigiran	26	25	51
36. Şatih	144	163	307
37. Şorsup	183	207	390
38. Şurı	152	171	323
39. Şuti	121	140	261
40. Tızyan	475	499	974
41. Zifinkimendan	130	141	271
42. Zoni	304	313	617
Yekün	8 263	8 772	17 035

Meserti Nahiyesi (Ömerli)

1. Meserti	725	764	1 489
2. Acıyan	61	69	130
3. Berti	485	489	974
4. Beytmullahasan	61	43	104
5. Eydö	414	418	832
6. Fatih	159	169	328
7. Göllü	215	257	472
8. Hanisora	102	115	217
9. Hazni	143	109	252
10. Hirbe Bellik	103	109	212
11. Hirbe Kalaç	111	114	225
12. Hirbe Kermit	35	34	69
13. Hirbe Kevir	217	216	433
14. Hirbe Mirisk	98	96	194
15. Hirbe sıkıt	33	24	57
16. Hirbe sehmahmut	147	138	285
17. Hirbe tao	311	273	584
18. Hirbe tok	79	85	164
19. Kâfsannor	168	140	308
20. Kermit	278	252	530
21. Kersifan	50	82	132
22. Kevarik	42	50	92
23. Körik metinan	102	98	200
24. Körik şindi	66	59	125

25. Küdi	282	304	586
26. Mercı	271	260	531
27. Mermari	105	112	217
28. Merzikân	119	106	225
29. Metinan	177	175	353
30. Miştin	37	53	90
31. Müdi	59	58	117
32. Rekki	40	53	93
33. Reziki arabo	92	88	180
34. Rişvan	100	125	225
35. Rıssın	230	248	478
36. Sada	57	53	110
37. Şehkir (Nehkir)	84	70	154
38. Takı	60	73	133
39. Teri	220	206	426
40. Yesti	77	90	167
41. Zihni	64	56	120
Yekün	6 279	6 334	12 613

Nahiye ve köyler Yekünü 14 542   15 106   29 648

Savur kazası Yekünü 15 878   16 514   32 392

Mardin Vilayeti

MARDİN ŞEHİR MERKEZİ

5. Nüfusun tahsil itibariyle ayrılışı 1935

Tahsil	Mutlak rakamlar		
	Erkek	Kadın	Yekün
Okumak ve yazmak bilen	2 899	527	3 426
Yalnız okumak bilen	27	9	36
Okumak ve yazmak bilmeyen	8 759	10 295	19 055
Yekün	11 685	10 832	22 517

Dinler 6. Nüfusun dinler itibariyle ayrılışı

İslâm	10 738	9 001	19 739
Gayri müslimler			

1. Hristiyanlar

Katolik	418	469	887
Ortodoks	353	423	776
Protestan	39	57	96
Hristiyan	25	24	49
Ermeni	4	4	8
Yekün	839	977	1 816

2. Museviler

1 1 11

3. Dinsiz

1 - 1

4. Saire (Süryani)

78 833 911

5. Meçhul

19 20 39

Gayri müslimler yekünü

947 1 831 2 778

Umumi yekün

11 685 10 832 22 517

Ana lisanları 7. Nüfusun ana lisanları itibariyle ayrılışı

Türkçe	3 115	2 067	5 182
Abazaca	2	2	4
Acemce-Farsça	-	1	1
Arapça	7 263	7 938	15 201
Arnavutça	1	-	1
Boşnakça	-	-	-
Bulgarca	8	-	8
Çerkezce	6	3	9
Ermenice	6	-	6
Gürcüce	3	-	3
İngilizce	-	1	1
Kıptice	-	2	2
Kürtçe	1 270	818	2 088
Pomakça	1	-	1
Rumca	4	-	4
Yahudice	4	-	4
Saire	2	-	2
Yekün	11 685	10 832	22 517

8. Nüfusun tabiiyetler itibariyle ayrılışı

Tabiiyetler

Türkiye	11 673	10 831	22 504
Irak	1	-	1
Suriye	11	-	11
B. Amerika	-	1	1
Ecbeni tebeası yekünü	12	1	13
Umumi yekün	11 685	10 832	22 517

Mardin Şehri

10. Nüfusun ana lisanları ve dinler itibariyle ayrılışı

Erkekler 1935

Ana lisanları

Dinler

	İslâm	Katolik	Ortodoks	Protestan	Gregoriyen	Hristiyan	Ermeni	Musevi	Dinsiz	Saire	Meçhul	Yekün
									(Süryani)			
Türkçe	2 991	22	26	7	-	-	2	3	-	54	10 3	115
Abazaca	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Arapça	6 484	393	319	31	-	23	2	2	-	-	9	7 263
Arnavutça-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Boşnakça	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Bulgarca	6	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	8
Çerkezce	5	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	6
Ermenice	2	3	-	1	-	-	-	-	-	-	-	6
Gürcüce	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Kürtçe	1 244	-	-	-	-	2	-	1	1	22	-	1 270
Pomakça	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Rumca	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Yahudice	-	-	1	-	-	-	-	4	-	-	-	4
Saire	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	2
Yekün	10 738	418	353	39	-	25	4	10	1	78	19 11	685

Kadınlar

Türkçe	1 981	15	11	5	-	-	4	-	-	44	7	2 067
Abazaca	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Acemce	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Arapça	6 204	454	412	54	-	20	-	1	-	783	13	7 938
Çerkezce	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
İngilizce	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Kiptice	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Kürtçe	808	-	-	-	-	4	-	-	-	6	-	818
Yekün	9 001	469	423	57	-	24	4	4	-	813	20 10	832

Mardin Vilâyeti**10. 000'den az nüfuslu yerler****4. Şehirler ve köyler itibariyle okumak bilen ve bilmeyenler miktarı****1935**

	Cinsiyet	Okuma	Yazma	Yalnız Okuma	Okuma Yazma
		Bilen	Bilen	Bilmeyen	
Merkez kazası nahiye ve köyleri	E	435	3	9 497	
	K	20	1	10 276	
	Y	455	4	19 773	
Cizre: Şehir	E	470	-	2 366	
	K	54	-	2 595	
	Y	524	-	4 961	
Cizre: Nahiye ve köyleri	E	133	6	10 320	
	K	8	-	13 011	
	Y	141	6	23 331	
Derik: Şehir	E	193	2	1 290	
	K	27	-	1 533	
	Y	220	2	2 823	
Derik: Nahiye ve köyleri	E	115	2	7 732	
	K	3	1	9 292	
	Y	118	3	17 024	
Gercüş: Şehir	E	402	2	1 310	
	K	18	-	1 066	
	Y	420	2	2 376	
Gercüş: Nahiye ve köyleri	E	267	8	11 525	
	K	5	-	12 714	
	Y	272	8	24 239	
Kızıltepe: Şehir	E	194	-	312	
	K	30	1	407	
	Y	224	1	719	
Kızıltepe: Nahiye ve köyleri	E	391	3	6 787	
	K	15	2	7 455	
	Y	406	5	14 242	
Midyat: Şehir	E	845	1	3 145	

	K	86	1	3 441
	Y	931	2	6 586
Midyat: Nahiye ve köyleri	E	247	4	18 891
	K	10	1	19 475
	Y	257	5	38 366
Nusaybin: Şehir	E	294	3	757
	K	44	-	833
	Y	338	3	1 590
Nusaybin: Nahiye ve köyleri	E	159	3	6 922
	K	3	-	7 548
	Y	162	3	14 470
Savur: Şehir	E	306	2	1 028
	K	59	1	1 343
	Y	365	3	2 376
Savur Nahiye ve Köyleri	E	370	10	14 162
	K	3	-	15 103
	Y	373	10	29 265
Umumi yekün	E	4 821	49	96 044
	K	385	8	106 097
	Y	5 206	57	202 141

6. Nüfusun dinler ve tahsil itibariyle ayrılışı

Dinler	Cinsiyet	Okuma ve yazma bilen	Yalnız okuma bilen	Okuma yazma bilmeyen
İslâm	E	7 201	70	95 815
	K	797	15	105 760
Hristiyanlar	E	415	6	5 489
	K	76	2	6 084
Museviler	E	13	-	31
	K	-	-	28
Dinsiz	E	-	-	1
	K	-	-	-
Saire	E	86	-	3 453

	K	38	-	4 500
Meçhul	E	5	-	14
	K	1	-	21
Yekün	E	7 720	76	104 803
	K	912	17	116 393

Mardin Vilâyeti

Vilâyet umumi yekünü

7. Nüfusun ana lisanı ve tahsil itibariyle ayrılışı

Erkekler

1935

	Okuma Yazma bilen	Yalnız Okuma Bilen	Okuma Yazma Bilmeyen
Türkçe	3 265	12	5 854
Abazaca	-	-	3
Acemce	2	-	3
Arapça	2 357	34	25 440
Arnavutça	3	-	1
Boşnakça	1	-	2
Bulgarca	3	-	11
Çerkezce	39	-	31
Ermenice	14	-	93
Filamanca	2	-	2
Gürcüce	6	-	3
İngilizce	4	-	-
Kiptice	-	-	4
Kürtçe	1 867	29	68 719
Lazca	-	-	1
Pomakça	1	-	-
Rumca	4	-	3
Sırpça	1	-	2
Tatarca	1	-	-
Yahudice	4	-	2
Saire	146	1	4 624
Meçhul	-	-	5
Yekün	7 720	76	104 803

Kadınlar

Türkçe	614	8	6 083

Abazaca	-	-	2
Acemce	-	-	1
Arapça	227	6	29 253
Bulgarca	-	-	1
Çerkezce	8	1	60
Ermenice	-	-	103
İngilizce	2	-	-
Kıptice	-	-	7
Kürtçe	45	1	76 043
Rusça	-	-	1
Yahudice	-	-	1
Saire	16	1	4 838
Yekün	912	17	116 393

Mardin Vilâyeti

8. Nüfusun ana lisanları ve dinler itibariyle ayrılışı

Erkekler

1935

Dinler

Ana lisanları İslâm Katolik Ortodoks Protestan Gregoriyan Hristiyan Ermeni Musevi Dinsiz Saire Meçhul Yekün

Türkçe	8 982	29	32	10	-	1	2	8	-	57	10	9 131
Abazaca	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Acemce	3	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	5
Arapça	25 075	466	603	130	-	30	3	29	-	1 486	9	27 831
Arnavutça	2	-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	4
Boşnakça	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Bulgarca	12	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	14
Çerkezce	68	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	70
Ermenice	8	6	-	13	-	24	54	1	-	1	-	107
Filamanca	1	-	2	-	-	-	-	-	-	1	-	4
Gürcüce	8	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	9
İngilizce	-	-	-	4	-	-	-	-	-	-	-	4
Kıptice	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
Kürtçe	68 905	68	450	49	-	45	8	1	1	1 088	-	70 615
Lazca	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Pomakça	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Rumca	1	-	6	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Sırpça	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	-	3
Tatarca	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yahudice	1	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	6

Saire	8	3	3 412	232	-	215	3	-	-	898	-	4 771
Meçhul	-	-	2	-	-	2	-	-	-	1	-	5
Yekün	103 086	572	4 512	438	-	318	70	44	1	3 539	19112	599

Kadınlar

Türkçe	6 602	17	18	7	-	-	6	4	-	44	7	6 705
Abazaca	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Acemce	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Arapça	25 625	530	718	155	-	28	-	24	-	2 392	14 29	486
Bulgarca	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Çerkezce	69	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	69
Ermenice	1	2	-	8	-	37	53	-	-	2	-	103
İngilizce	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Kıptice	7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
Kürtçe	74 259	67	435	61	-	58	6	-	-	1 203	-	76 089
Rusça	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Yahudice	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Saire	3	5	3 410	277	-	259	3	-	-	897	1	4 855
Yekün	106 572	621	4 581	510	-	382	68	28	-	4 538	22117	322

Mardin vilâyeti-İL GENELİ

5. Nüfusun tahsil itibariyle ayrılışı 1935

Tahsil	Mutlak rakamlarNisbet Oranlar Binde Olarak					
	Erkek	Kadın	Yekün	Erkek	Kadın	Yekün
Okumak ve yazmak bilen	7 720	912	8 632	68. 6	7. 8	37. 5
Yalnız okumak bilen	76	17	93	0. 6	0. 1	0. 4
Okumak ve yazmak bilmeyen	104 803	116 393	221 196	930. 8	992. 1	962. 1
Yekün	112 599	117 322	229 921	1000. 0	1000. 0	1000. 0

6. Nüfusun dinler itibariyle ayrılışı

Dinler

İslâm	103 086	106 572	209 658	915. 5	908. 4	911. 9

Gayri müslimler

1. Hristiyanlar

Katolik	572	621	1 193	5. 1	5. 3	5. 2
Ortodoks	4 512	4 581	9 093	40. 1	39. 0	39. 6
Protestan	438	510	948	3. 9	4. 3	4. 1
Hristiyan	318	382	700	2. 8	3. 3	3. 0
Ermeni	70	68	138	0. 6	0. 6	0. 6
Yekün	5 910	6 162	12 072	52. 5	52. 5	52. 5

2. Museviler	44	28	72	0.4	0.2	0.3
3. Dinsiz	1	-	1	0.0	-	0.0
4. Saire	3 539	4 538	8 077	31.4	38.7	35.1
5. Meçhul	19	22	41	0.2	0.2	0.2
Gayrı müslimler yekünü	9 513	10 750	20 263	84.5	91.6	88.1
Umumi yekün	112 599	117 322	229 921	1000.0	1000.0	1000.0

Ana lisanları 7. Nüfusun ana lisanları itibariyle ayrılışı

Türkçe	9 131	6 705	15 836	81.1	57.2	68.9
Abazaca	3	2	5	0.0	0.0	0.0
Acemce-Farsça	5	1	6	0.1	0.0	0.0
Arapça	27 831	29 486	57 317	247.2	251.3	249.3
Arnavutça	4	-	4	0.0	-	0.0
Boşnakça	3	-	3	0.0	-	0.0
Bulgarca	14	1	15	0.1	0.0	0.1
Çerkezce	70	69	139	0.6	0.6	0.6
Ermenice	107	103	210	1.0	0.9	0.9
Gürcüce	9	-	9	0.1	-	0.0
İngilizce	4	2	6	0.0	0.0	0.0
Kıptice	4	7	11	0.0	0.1	0.1
Kürtçe	70 615	76 089	146 704	627.4	648.5	638.2
Lazca	1	-	1	0.0	-	0.0
Pomakça	7	-	7	0.1	-	0.0
Rumca	6	1	7	0.1	0.0	0.0
Rusça	-	1	1	-	0.0	0.0
Sırpça	3	-	3	0.0	-	0.0
Tatarca	1	-	1	0.0	-	0.0
Yahudice	6	1	7	0.1	0.0	0.0
Saire	4 771	4 855	9 626	42.4	41.4	41.9
Meçhul	112 599	117 322	229 921	1000.0	1000.0	1000.0

GÖRÜŞÜNE BAŞVURDUĞUM VE ROPÖRTAJ YAPTIĞIM KİŞİLER

- 1-Şêx Xalil Serdefi Kerboran Deywan Köyü 19.2.1999
- 2-Reşitê Hacı Numan Acar Midyat Helax Köyü 8.8.1999
- 3-Mele Yusuf Aslan Hevêrki İstanbul 15.6.1999
- 4-Yılmaz Turan (Şemune Hanna Haydo'nun Fransa'da yaşayan torunu) görüşme yeri Midyat Deyrulumur Manastırı 8.8.1999
- 5-Xori Ado, Midyat 10.10.1999
- 6-Mehmet Ay, Nusaybin 9.10.1999
- 7-Navaf Aslan, Nusaybin Koçeka Aşireti 17.10.1999
- 8-Ali Batti Nusaybin Hevêrki 30.6.1999
- 9-Süleyman Alper (Sülo Ado) Midyat Heşterek Köyü 19.5.1999
- 10-Şêx Beşir Serdefi (Aksoy) Midyat 8.10.1999
- 11-Sait Mehmetoğlu 1973-1979 Mardin Senatörü görüşme yeri Ankara 3.9.1999
- 12-Ziver Midyat 4 Dönem Midyat Belediye Reisi. Ankara 2.9.1999
- 13-Latifê Hasan (Duman) Midyat (Keferzê İsmailê Verdê'nin torunu) 26.6.1999
- 14-Yusuf Ayaz, Midyat Helax Köyü 27.6.1999
- 15-Ömer Özcan, Midyat Keferallab Köyü 19.12.1999
- 16-Faysal Sezer, Savur 20.12.1999
- 17-Salih Selimoğlu, Midyat 6.8.1999
- 18-Hasan Kimriye, Midyat Epşê Köyü 8.8.1999
- 19-İsmail Özkan, Kızıltepe Arbani Aşireti 13.8.1999
- 20-Mele Nezir Aydın, Savur Tızıyan Köyü Sürgücü Aşireti 14.8.1999
- 21-Ahmet Türk, Derik Kasrı Kanco 1.9.1999
- 22-Nuri Fidan, Ankara (Savur Bey Ailkesi) 2.5.1999
- 23-H. Ömer Dünder, Mardin Meşkini Aşireti 26.9.1999
- 24-Mehmet Askeri, Mardin Meşkini Aşireti 26.9.1999
- 25-İbrahim Çiçek, Mardin Kabala 26.5.1999
- 26-Mehmet Timur, Batman (Gercüş Hebizbenî Aşireti) 6.10.1999
- 27-Kutbettin Hamidi, Batman Batman eski milletvekili 7.10.1999

- 28-Mele Zübeyr, Midyat (Arnas Seyyidlerinden) 8.10.1999
- 29-Osman Bilgiç, İdil Araban Köyü 10.10.1999
- 30-Rıfat Altındağ, Ömerli Bekkıro Ailesi 36 yıl Ömerli Belediye Reisi 11.10.1999
- 31-Sait Yıldız, Midyat Keferhuvar Köyü 17.12.1999
- 32-İsmail Miroğlu, Midyat Keferhuvar Köyü 17.12.1999
- 33-Mehmet Ali Arıkan, Mardin Milletvekili ve Senatörü Estel 20.5.1999
- 34-Feremez Aslan, 1994-1999 Midyat Belediye Reisi Midyat 19.5.1999
- 35-Gebrail Kul, İstanbul Beyazıt 18.6.1999
- 36-Dr. Nail Kul, İstanbul Beyazıt 18.6.1999
- 37-Sait Cano, Midyat Mor Gabriel (Deyrulumur) Manastırı 8.8.1999
- 38-Hanna İbrahim, Halep Metropolititi telefon görüşmesi 14.9.1999
- 40-Hacı Ali Temo (Demirdağ), Midyat Estel 6.8.1999
- 41-Ahmet Pekacar, Midyat Kinderib Köyü 7.8.1999
- 42-Hacı Seyfettin Ekmen, Kercoz 9.8.1999
- 43-Hacı Fahri Timuroğaoğlu, Kızıltepe Kikan Aşireti 14.8.1999
- 44-Hacı Abdülkadir Timurağaoğlu, Kızıltepe Kikan Aşireti Ankara 2.9.1999
- 45-Avukat Mustafa Ramanlı, İstanbul Kartal Rahmanlar Raman Aşireti 23.9.1999
- 46-Mele Fikri, Midyat Nunıp Köyü 8.10.1999
- 47-Hacı Şefiko (Dündar), Midyat Salhê Köyü 22.11.1999
- 48-Hacı Mahmut Turgut, Nusaybin İstililê 18.12.1999
- 49-İbrahim Gözen, Midyat Helax Köyü İmamı 27.6.1999
- 50-Feyzi Demir, Savur Rajdiyê Köyü Muhtarı 20.12.1999
- 51-Eşref Başaran, Hasankeyf eski Belediye Reisi, Batman 16.7 2009
- 52-Hüsnü Adsız, Derhawi Aşireti Batman 16.7.2009
- 53-Nuri Kılıç, Kerboran eski Belediye Reisi
- 54-A.Kerim Kılıç, Kerboran
- 55-Tevfik Çelik, Savur Dêreveri Aşireti görüşme yeri Batman
- 56-Ahmet Çelik, Savur Dêreveri Aşireti görüşme yeri Batman

- 57-Burhan Zengin, Yazar görüşme yeri Batman
- 58-Agit Demirer, Raman Aşireti Batman
- 59-Şevki Acar, Midyat Helax Köyü Nusaybin
- 60-Halil Gönenç, emekli Urfa Müftüsü, yazar Midyat Dêrizbinli
- 61-Avukat Abdullah Timur, Midyat Arnaslı İstanbul Göztepe
- 62-Faik Aydın Midyat Kerşafli, Şemika Aşireti görüşme yeri İstanbul
- 63-Ferit Midyat, Midyatlı Şemika Aşireti
- 64-İsmet Midyat, Midyat Şemika Aşireti
- 65-Dr. Ümit Ekingen Midyatlı, Diyarbakır
- 66-Haci Hayri Aslan Serdefli, Midyat
- 67-Mehmet Kardeş, öğretmen Midyat
- 68-Helaxlı Mele Şevki (İzmir)
- 69-Osman Demirer, Raman Aşireti görüşme yeri Batman
- 70-Süleyman Özdemir, Raman Aşireti Batman
- 71-Salih Özdemir, Raman Aşireti Batman
- 72-Osman Akay, Helax Midyat
- 73-Mele A. Kerim Savur, Hırbitil Hacci Köyü Midyat
- 74-Adnan Ekmen, Eski Bakan Kercoz Aşireti görüşme yeri Ankara
- 75-Mele Münir, Çiçek Midyat Estel
- 76-Şehmus Mete (Şexo Hacı Alo), Midyat Estel
- 77-Şehmus Özmen, Midyat Estel
- 78-Salih Selimoğlu, Midyat Estel
- 79-Emin Selimoğlu, Midyat Estel
- 80-Selim Tural, Midyat Estel
- 81-A. Latif Bulut, Kerboran Xelilan Köyü
- 82-Abdullah Taş, Keferzê Köyü Midyat
- 83-Çelebi Çelebi (Çetin), Mizizex Köyü Midyat
- 84-Dr. Sadık Çetin, Kefrê Köyü Midyat
- 85-Mele Hasan Kurtay, Kızıltepe
- 86-Haci Emin Şimşek (Tat), Kızıltepe
- 87-Ferhan Aziz Yıldız, Dakori Aşireti Mardin
- 88-A. Kadir Gök, Omeryan Aşireti görüşme yeri İstanbul
- 89-Alâeddin Talay, Midyat Estel, İstanbul
- 90-İzzettin Sağlam, Mardin Yeşilli görüşme yeri İstanbul

- 91-Hüsnü Türker Midyat, Estel İstanbul
- 92-Memduh Yunusoğlu, Bubılan Aşireti görüşme yeri Nusaybin
- 93-A.Kadir Ağaoğlu, Mersiniyan Aşireti Nusaybin
- 94-A.Kadir Hamidi, Aynkaf Eski Belediye Reisi
- 95-Süleyman Çelik, Daşı Aşireti Mardin
- 96-Süleyman İleri, Midyat Estel
- 97-Eşref Ayaz, Savur Belediye Reisi Savur
- 98-Hasan Demir, Savur Rajdiyê Köyü
- 99-Raif Erol, Savur Rajdiyê Köyü Midyat
- 100-Süleyman Demirdağ, Midyat Estel
- 101-Ziver Demirdağ, Midyat Estel
- 102-Şehmus Şahin, Midyat Estel
- 103-Nizamettin Çelebi, Midyat Mizizex Köyü Ankara
- 104-H.Hatice Cengiz, Midyat Estel
- 105-Halise Demirdağ, Midyat Estel
- 106-Mele Hilmi Yücel, Midyat Estel
- 107-Fikri Kavak, Savur
- 108-Gabriel Akyüz, Mardin Deyrulzafaran Manastırı
- 109-Samuel Aktaş Metropolit, Midyat Mor Gabriel (Deyrulu-mur) Manastırı
- 110-Yusuf Çetin, Metropolit İstanbul
- 111-A.Rahim Baday, Daşı Aşireti Mardin
- 112-Nuri Yenigün, Midyat Epşê Köyü
- 113-Veysi Erdem, Savur, görüşme yeri Diyarbakır
- 114-Hacı Yunus Alp, Midyat Estel, Ankara
- 115-Selim Güneşan, Midyat Estel, Ankara
- 116-Seyfi Şimşek, Midyat Estel
- 117-Servet Cemiloğlu, Ömerli Eski Belediye Reisi telefon görüş-mesi
- 118-Dr. Hezni Haco, görüşme yeri Suriye Kamışlı
- 119-Afif Mahmud, Temika Aşireti görüşme yeri Suriye Kamışlı
- 120-Şivan Perwer, görüşme yeri Fransa Paris
- 121-Avukat Talat Seyhan, Midyat, İstanbul
- 122-Eczacı Zeki Yavuz, Midyat Estel
- 123-Faik Yılmaz, Midyat Estel, görüşme yeri İstanbul

- 124-Selim Haco, Almanya, Berlin Telefon görüşmesi
- 125-Hadi Kahraman, Arbani Aşireti Kızıltepe
- 126-Abdurrahman Kahraman, Arbani Aşireti Kızıltepe
- 127-Musa Kahraman, Arbani Aşireti Kızıltepe
- 128-Mustafa Yıldırım, Omeryan Aşireti Nusaybin
- 129-İbrahim Cengiz, Midyat Estel, Diyarbakır
- 130-Hasan Kaya, Gercüş Hisar Köyü
- 131-Ahmet Altaş, Arnas Köyü Midyat
- 132-M. Sıddık Altun, Savur Awina
- 133-Mithat Şen, Savur Avina
- 134-Felemez Demirtaş, Savur Awina
- 135-Kenan Nehrozoğlu, 1983-1987 Mardin Milletvekili, Midyat
- 136-Fahri Özgün, Midyat
- 137-Fatma Yılmaz, Midyat Estel, İstanbul
- 138-İskender Debaso, Midyat Helax Köyü, Diyarbakır
- 139-Mustafa Duman, Keferzê Köyü Midyat
- 140-Hacı Salihe Tayyip, Keferzê Köyü Midyat
- 141.Hacı Şerif Duman, Keferzê Köyü Midyat
- 142.Rıdvan Aslan, Midyat
- 143.Mele Mehdi Gidici, Midyat Dermemmıka Aşireti, Batman
- 144.İsmail Akay, Eski Muhtar Midyat Şoruzbah Köyü
- 145.Osman Acur, Midyat Şoruzbah Köyü
- 146.Muhammed Acur, Midyat Şoruzbah Köyü
- 147.Yusuf Beğtaş, Midyat Mor Gabriel Manastırı
- 148.İsa Gülten, Midyat Mor Gabriel Manastırı
149. Mükremin Mungan, Yazar Mardin, görüşme yeri Ankara
- 150.Bedrettin Ekingen, Midyat
- 151.Hori İbrahim Aksan, Midyat
152. Afram Kerim, Metropolit görüşme yeri Newyork-ABD
- 153.Salih Akalın, öğretmen Helax Köyü Midyat Estel
- 154.Cemil Taş, Keferzê Köyü Midyat
- 155.Şerif Akıncı, Helax Köyü Midyat
- 156.Refik Turan, Hasankeyf, Batman
- 157.Sabri Eroğlu, Midyat Dêrizbin Köyü

- 158.Bedrettin Şirin Ekmen, Gercüş eski Belediye Reisi, Kercoz
- 159.Hasan Duru, Kerşaf Köyü Midyat
- 160.Hasan Girbiyani, Nusaybin, görüşme yeri Ankara
- 161.Nuri İvenç, Midyat Estel
- 162.M. Sait Ağırman, Midyat Keferhuvar Köyü
- 163.Hacı Şerif, Ökmen Kızıltepe
- 164.Sabri Cihan, Midyat Estel
- 165.Abdullah Varlı, Yazar, Ankara
- 166.Seyyid Abdüsselam, Kerboran Bamezrud Köyü
- 167.Ammo Hafız Tekin, Midyat Keferallab Köyü
- 168.Medeni Ferho, Midyat yazar, görüşme yeri Belçika Brüksel
- 169.Dr. İsmet Akgül, Midyat Mizizex Köyü, Diyarbakır
- 170.Dr. Aziz Hacı Abdê, Suriye Kamışlı görüşme yeri Fransa La-Havre
- 171.Nihat Eri, 2002-2007 Mardin Milletvekili Midyat
- 172.Şerefhan Ciziri, Nusaybin yazar, Diyarbakır
- 173.Corc Uğurgel, Mardin
- 174.Prof. Ahmet Ağırakça, Mardin, İstanbul
- 175.Maruf Tolan, Midyat Estel
- 176.Salih Ürün, Midyat Mizizex Köyü İstanbul
- 177.Şehmus Işcan, Midyat Estel
- 178.Adem Tekin, Eski Belediye Reisi Midyat Keferallab Köyü
- 179.Atilla Şemin, Savur Awina Köyü
180. İzzettin Yıldız, Mizizex Köyü Midyat
181. Hüsamettin Altındağ, Ömerli
182. Yılmaz Altındağ, Ömerli Belediye Başkanı
183. Ramazan Ergin, (H. Ahmed Ağa Awina fotoğrafı)
184. Orhan Miroğlu, Midyat Mahallemi aşireti, Diyarbakır
185. Kazımê Hüseyinê Eshad, Suriye Kamışlı
186. Veysi Erdem, Savur il genel meclis üyesi
187. Cemil İşler, Midyat eski Belediye başkanı
188. Xalisa Mahmud, Kamışlı Süriye
189. Xalil Arif Doko (Muhammed Şexo Ailesi), Kamışlı Süriye
190. İbrahim Gökdemir, Kızıltepe Hıdêdi Köyü
191. Selim Ekmen Kercoz, Ankara
192. Seyyid Abdüsselam Bécırmani

KAYNAKÇA

- 1- Herodotos, *Herodot Tarihi*, Remzi Kitabevi.
- 2- Ekrem Cemilpaşa, *Muhtasar Hayatım*, Beybün Yayınları.
- 3- Abdulkadir Osman ve Hasan İsmail, *Muhallemler*, Seyda Kitabevi.
- 4- Ziya Gökalp, *Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler*, Sosyal Yayınlar.
- 5- Mar Yeşua, *Urfa Ve Diyarbakır'ın Felaket Çağı*, Yeryüzü Yayınları.
- 6- İhsan Çetin, *Midyat'ta Etnik Gruplar*, Yaba Yayınları.
- 7- Musa Anter, *Hatıralarım*, Avesta Yayınları.
- 8- Sinan Hakan, *Osmanlı Arşivlerinde Kürtler ve Kürt Direnişleri*, Doz Yayınları.
- 9- Celâl Temel, *Batman Mersin'e Uzak Değil*, Doz Yayınları.
- 10- Cegerxwin, *Hayat Hikayem*, Evrensel Basın Yayın.
- 11- David Gaunt, *Katliamlar, Direniş, Koruyucular: 1.Dünya Savaşında Doğu Anadolu'da Müslüman-Hıristiyan İlişkileri*, Belge Yayınları.
- 12- Metropolit Hanna Dolapönü, *İtr-el-Nardin Fi Tarih Merdin*, İstanbul 1972.
- 13- Şerefhan Cizîrî, *Omeriya Mirsom*, Mar-Has Yayınları.
- 14- Nezîrê Cibo, *Havêrkan Sultanlar-1*, Komal Yayınları.
- 15- İbrahim Özcoşar, *Makalelerle Mardin Tarih Coğrafya*, İstanbul 2007.
- 16- Dr.İbrahim Özcoşar, *Artuklular*, Mardin Valiliği Kültür Yayını.
- 17- İbrahim Özcoşar-Hüseyin H. Güneş-Fasih Dinç, *Mardin Şer'iyeye Sicili Belge Özetleri ve Mardin*, İstanbul 2007.
- 18- Hanna Dolabani, *Antakya Süryani Kadim (Ortodoks) Kilisesi Patriklerinin Özgeçmişi*, İstanbul 2006
- 19- İbrahim Özcoşar, *Makalelerle Mardin Önemli Simalar-Dini Topluluklar*, İstanbul 2007
- 20- Mehmet Çağlayan, *Şark Uleması*, Çağlayan Yayınları
- 21- Adday Şer, *Siirt Vakkaynamesi*, Yaba Yayınları
- 22- Dr.İbrahim Özcoşar, *19.Yüzyılda Mardin Süryanileri*, Beyan Yayınları
- 23- Kerem Soylu, *Mesail-İ Muhimme-İ Kürdistan*, Enstîtuya Kurdi
- 24- Ebu Bekr-İ Tihrani, *Kitab-ı Diyarbekiriya*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
- 25- Burhan Zengin, *Hasankeyf Tarihi Ve Tarihi Eserleri*, İstanbul 2001
- 26- İsmail Ertuğrul, *Kurtarılmayı Bekleyen Antik Kent Hasankeyf*, Tekofaks Panasonic
- 27- Ahmet Demir, *İslamın Anadolu'ya Gelişi*, Kent Yayınları
- 28- Ahmet Taşgın-Eyyüp Tanrıverdi-Canan Seyfeli, *Süryaniler ve Süryanilik*, Orient Yayınları.

- 29- Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Boğaziçi Yayınları.
- 30- Horepiskopos Aziz Günel, *Türk Süryaniler Tarihi*, Diyarbakır 1970.
- 31- Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır*, Kent Yayınları.
- 32- Nesim Doru, *Doğudan Batıya Köprü Süryaniler Felsefe ve Çeviri Geleneği*, Dipnot Yayınları.
- 33- Mardinli Abdüsselam Efendi Tarihi.
- 34- Ahmet Demir, *Urfa ve Çevresi Eyyubîler Tarihi*, Kent Yayınları.
- 35- Mehmet Şimşek, *Süryaniler ve Diyarbakır*, Chivi Yazıları Yayınevi.
- 36- Mehmet Çelik, *Süryani Tarihi*, Ayraç Yayınları.
- 37- Abdülkadir Güler, *Mardin Folkloru Gelenekler-Görenekler*, Marev Yayınları.
- 38- İbrahim Yılmazçelik, *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*, Türk Tarih Kurumu.
- 39- Ekrem Cemilpaşa, *Kürdistan Kısa Tarihi*, Doz Yayınları.
- 40- Abdulgani Efendi, *Mardin Tarihi*, Gap Yayınları.
- 41- Şeref Han Çev. M.Emin Bozarslan, *Şerefname Kürd Tarihi*, Deng Yayınları.
- 42- Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakır Tarihi*, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kültür Sanat Yayınları.
- 43- M.Şefik Korkusuz, *Tezkire-i Meşayih-i Amid Diyarbekir Velileri*, Kent Yayınları.
- 44- Gabriyel Akyüz, *Kiliselerin ve Manastırların Tarihi*.
- 45- Meydan Larousse Ansiklopedisi.
- 46- İslam Ansiklopedisi.
- 47- Diyarbakır Salnameleri (1869-1905) Diyarbakır Büyük Şehir Belediyesi Yayınları.
- 48- Yurt Ansiklopedisi.
- 49- Şemseddin Sami, *Kamusul Alam*.
- 50- Cegerxwin, *Folkloru Kurdî*.
- 51- Patrik Afram Borsomo, *Turabidin Tarihi*.
- 52- Şerefhan Cizîrî, *Kultur û Edebiyata Devkî*, Nûdem Yayınları.
- 53- İbn Hurdazbih, *Yollar ve Ülkeler Kitabı*, Kitabevi Yayınları.
- 54- Âli Bey, *Dicle'de Kelek ile Bir Yolculuk*, Büke Yayınları.
- 55- Orhan Miroğlu, *Affet Bizi Marin*, Everest Yayınevi.
- 56- M.Şefik Korkusuz, *Nehri'den Hazne'ye Meşayihî Nakşibendi*.
- 57- Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- 58- Hüseyin Demirel, *Ha Wer Delal Emine Perixanê'nin Hayatı*, Avesta Yayınları.
- 59- Mehmet Bedi Demir, *Ve Kızıltepe*, Mardin Life Yayınları.
- 60- Hezni Haco, *Tê Bira Min*, Avesta Yayınları.

İNDEKS

1. Adad Nirari 28
1. Adil Fahreddin Süleyman 373
1. Argistis 27
1. Dara 35
1. Dünya Savaşı 282, 342
1. Haco 141
1. Hasan 142, 143
1. İsmail 179
1. Muhammed 191
1. Orantes 38
1. Salmanassar 26, 28
1. Sardur 26
1. Saruxan 144
1. Teodosius 44
1. Tiglatnasir 28
1. Tukultininurta 28
2. Antiokhos 39
2. Asumnasirpa 29
2. Ferat 37
2. Haco 124
2. Hüsameddin 66
2. Mala Kundê 182
2. Mansur Ahmed 67
2. Melik Salih Mahmud 67
2. Mithridates 37
2. Muhammed 163
2. Necmeddin 65
2. Phillippos 35
2. Sardur 27
2. Sarohan 107, 143, 150
2. Serhan 107
2. Şahpur 43
2. Şuppilulima 24
2. Tiglatninin 28, 29
3. Dara 35, 36
3. Haco 107, 124
3. Hattuşil 24
3. Numan İbnel Esved 45
3. Sardur 27
3. Tiglatplaser 27
3. Tridates 39
4. Amenofis 26
4. Antiokhos 37
4. Murad 283
4. Necmeddin 67
4. Salmanassar 27
4. Thutmose 26
5. Artaban 38
8. Mano 41
9. Abgar 41
9. El-Müste'li Billah
- A
- A. Halim Ayaz 275
- A. Halim Kermooğlu 291
- A. Halim Öztürk 273
- A. Hamid Fidan 273
- A. Kadir Kermooğlu 291
- A. Kadir Tutaşı 314
- A. Kerim Yılmaz Erdem 273
- A. Latif Özbek 273
- Abbas B. Muhammed 58
- Abbasi 56, 57, 61, 228, 251, 312
- Abbasi Halifesi Harun Reşid 228, 251
- Abdal (Evdal) Ağa 165, 393
- Abdalahad Efendi 459
- Abdalê Zeynel 142
- Abdi Ağa 83, 87, 92, 382, 432, 433, 434, 435, 476, 499
- Abdi Kehya 382
- Abdi Oğlu Ahmed Ağa 382
- Abdikâ 165
- Abdioğlu 318
- Abdiyê Hemzikê 105, 162, 170, 171, 208
- Abdiyê Mihê 318
- Abdiyê Paşê 184
- Abdiyo Ailesi 221, 223, 224, 239, 255
- Abdo Hammikê 147, 226
- Abdulaziz Kello 391
- Abdulkirimê Aliyê Remmo 107
- Abdullah Ağa 82, 85, 86, 89, 91, 92, 95, 498, 506, 512, 519, 525
- Abdullah B. Salih 58
- Abdullah B. Tahir 58
- Abdullah B. Zübeyr 56
- Abdullah Çelebi 315, 391, 474, 492, 496
- Abdullah Fidan 390
- Abdullah Hilmi Efendi 453
- Abdullah İlmî Efendi 445, 510
- Abdullah Lütfü Paşa 99
- Abdullah Mardin 364
- Abdullah Oğlu Ali 383
- Abdullah Oğlu Feyo 383
- Abdullah Paşa 92
- Abdullah Sırrı Efendi 465, 468, 470, 472, 497
- Abdullah Taş 133, 137, 567
- Abdullah Timur 115, 180
- Abdullah Vahid Efendi 486
- Abdullah Yukanna 53
- Abdurrahman Ağa'nın Oğlu Muhammed Ağa, 382
- Abdurrahman Bey 84, 447, 450, 464, 470, 472, 474, 479, 480, 486, 488, 489, 490, 492, 493, 497, 500, 503, 508, 513, 514, 520, 521, 527
- Abdurrahman Çelebi 522, 527
- Abdurrahman Kahraman 304, 569
- Abdurrahman Paşa Köprüsü 390
- Abdurrahman Tevfik Efendi 467, 469
- Abdussamed B. Ali 58
- Abdülaziz Dağları 120
- Abdül Fettah Bey 99
- Abdül Fettah Efendi 438, 471, 478, 498
- Abdül gani Bulduk 49, 98
- Abdül gani Efendi 98, 62
- Abdül gani Ensari 294

- Abdülğani Efendi
(Erdoğan) 240
- Abdülğani Erdoğan 239, 392
- Abdülhalim Bedir 226, 265
- Abdülhalim Öztürk 391
- Abdülhalim Savur 364
- Abdülhalim Şatana 293
- Abdülhamid Fidan 390
- Abdülkadir Ağa 85
- Abdülkadir Ayhan 218
- Abdülkadir Cevdet Efendi 501
- Abdülkadir Kâmi Efendi 483
- Abdülkadir Özmen 302
- Abdülkadir Timurağaoğlu 311, 566
- Abdülkerim Bey 359, 517, 523
- Abdülkerim Paşa 86
- Abdülkerim Aliyê Remmo 114, 115, 117, 147, 157, 390
- Abdülkerim Hacı Hüseyin 281
- Abdüllatif Özbek 391
- Abdülmecid Çelebi 509, 515
- Abdülmesih Efendi 462
- Abdürrahim Türk 306
- Abdürrezzak Çelebi 522
- Abdürrezzak Şatana 293
- Abdüssamet Turgut 260
- Abdüsselam Efendi 49, 97, 336
- Abgar Aryo 39, 40
- Abgar Ukomo 40
- Abidin Paşa 383
- Abs Aşireti 195
- Abs Beni 195
- Abul Hasan Oğlu Caziz (Aziz) 374
- Abul-Macani 375
- Acem Mehmed Ağa 82, 87
- Acırlı 262
- Adad 22, 28, 29, 30
- Adana 37, 81, 211, 257, 342, 385, 387, 390
- Aday 42, 212
- Adem Safvet Efendi 460
- Adıyaman 65, 68, 70
- Adil Adududdevle 59, 60
- Adilcevaz 27
- Adile Hanım 11, 239
- Adıy Bin Salim el-Hilali 51
- Adnan Darendeliler 392
- Adnan Ekmen 176, 212, 359
- Advani Aşireti 311
- Aferê 300, 304
- Afganistan 36, 228
- Afrasyab 31
- Afyon 338, 387, 388
- Agay 42
- Agop Efendi 498, 527
- Agrit 159
- Agritli Musayê Fatimê 159
- Tınat Köyü 336
- Ağaoğlu Abdülkerim 181
- Ağırakça 233, 292, 299, 570
- Ağrı 130, 154, 268, 315, 320
- Ağrı Diyadin 167
- Ağrı İsyanı 190
- Ahıskalı Osman Ağa 83
- Ahlâh 14, 133, 134, 206, 233, 347
- Ahlât 53, 60, 66
- Ahmed Ağa ("Ebu Deyyus") 85
- Ahmed Ağa Dıbs 91
- Ahmed B. Nasüriddin 66
- Ahmed B. Yahya B. Muaz 58
- Ahmed Bin Hacı Mehmed Ağa Bin Haşman 94
- Ahmed Bin Halil 94
- Ahmed el-Heysemî 74
- Ahmed el-Yusuf Ağa 520, 526, 530
- Ahmed Esad Efendi 434
- Ahmed Hamdi Efendi 469, 497, 501
- Ahmed Hilmi Efendi 466, 476, 481, 486, 492, 495, 502
- Ahmed İbn Molla Musa İsa 246
- Ahmed İbn Şeyh İsa 57
- Ahmed İbni Hasan İbni İsa 339
- Ahmed Luzumî Efendi 510, 516, 517, 523
- Ahmed Numan 93
- Ahmed Paşa 292
- Ahmed Temo 195
- Ahmed Yusuf Hasan 143
- Ahmedê Abdalla 119
- Ahmede Êlyas 248
- Ahmedê Hıseyin 388
- Ahmedê İsmailê Muhammed Ciziri 359
- Ahmedê Musa 319
- Ahmedê Omer 169
- Ahmedê Süleyman 147, 148, 212, 328, 337, 338, 343
- Ahmedi 197, 278
- Ahmedi Köyü 282
- Ahmet Abdiyo 223
- Ahmet Altaş 178, 569
- Ahmet Çelebi 126
- Ahmet Necdet Sezer 360
- Ahmet Şakir Efendi 88
- Ahmet Türk 306, 311, 565
- Aho 377
- Ak Parti 229, 294, 302, 364
- Akad 18, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 29
- Akarsu 280, 326, 330, 339
- Akdeniz 19, 21, 25, 307, 357
- Akdeniz Kabak Kemanisi 357
- Akgün 217
- Ak-Hun 44, 45, 46
- Akif Rahmi Kocamanoglu 392
- Akil 94
- Akkoyunlu 68, 76, 77, 78, 79, 80
- AKP 151, 176, 281, 293
- Akrebi 313
- Aksiyos Mor Basiliyos Sobo 373
- Aksungun 69
- Akurt 372
- Akziyaret 303, 304
- Alalah 25
- Alevi Köy 346
- Alıka 108, 161
- Alıka Ağası Cımo 124, 176
- Alıka Aşiret Lideri Cımo 143
- Alıka Aşireti 107, 108, 122, 127, 140, 370
- Ali Ağa 85, 90
- Ali Ağa Ailesi 185, 267

- Ali Ağa Bin Bozo 92
 Ali Ağa İbrahim 92
 Ali B. Süleyman 58
 Ali B. Yahya 58
 Ali B. Yakut B. Hasan 64
 Ali Bali Bey 382
 Ali Beg 81, 87, 90, 91, 95, 97, 103
 Ali Begê Por 103
 Ali Bey 83
 Ali Bezare 287
 Ali Cuma Ağa 518, 525, 530
 Ali Dızık 321
 Ali Efendi Ailesi 347
 Ali Ertaş 320
 Ali Fermano 224
 Ali İbrahim 93, 95, 234, 262
 Ali İhsan Ensari 294
 Ali Kamor 391
 Ali Muhlis Efendi 493
 Ali Oğlu Abdullah 56
 Ali Oğlu Ali Ağa 382
 Ali Oğlu Derviş 382
 Ali Paşa 168, 201, 292, 302
 Ali Pernike 256
 Ali Rıza Paşa 84
 Ali Sami 189
 Ali Saar 276
 Ali Şeriatî 35
 Ali Şêxani 140, 208, 218
 Ali Temo 388, 566
 Alikan Ağası Abdi Ağa, 382
 Alikan Aşireti 380, 381
 Alikê Battê 104, 107, 129, 146, 147, 387
 Alikê İsmail 159
 Alikê Mısko 159
 Alikî (Estel) 108
 Alikî (Kerboran) 108
 Alikî 183, 196, 249, 295
 Alikî Aşireti 120, 365
 Alikî Köyleri 295
 Alikiler 295
 Alinê 158
 Alixani Kabilesi 314
 Aliye 145
 Aliyê Ahmedê İsmail 337
 Aliyê Remmo 114
 Aliyê Tahrîr 117
 Aliyê Tajdin 116
 Alluzê 288
 Alman Hastahanesi 390
 Almanlar 342
 Almanya 169, 279, 569
 Alo Dino 162, 163
 Alp Er Tunga 31
 Alpaslan 61, 62, 345
 Alpin 38
 Altaf 53
 Altan Kavak 275
 Altay Dağları 30
 Altunakarlar 289
 Alyates 33
 Amasê 286
 Amerakan 318
 Amerê Aço 129
 Amerê Mistê 270
 Amervi 174
 Amine Hanun 363
 Amir B. Sa'îd el-Ensârî 57
 Ammoarban 319
 Amo Alikâ 185
 Amo Reş 140, 162, 171, 206, 207
 Amobengi 357
 Amr B. Habir 57
 Amrud 304
 Amrudi 300
 Amşe Hanım 245
 Amuda 45, 50, 51, 52, 53, 95
 Amuda Ağası Halil 95
 Amudê 322
 Amuri 22
 Amusi Şehrîstan Efendi 493
 Anadolu 23, 30, 35, 36, 38, 70
 ANAP 197, 275, 293, 302, 320, 327, 360
 Anastasius 44, 45
 Anat 30
 Anavatan Partisi 315
 Ancikê 122, 129
 Andon Efendi 498, 509, 528
 Anfis 130
 Antakya 25, 39, 42, 43, 45, 46, 51, 63, 64, 344, 346, 375, 376, 377
 Antakya Patrikliği 344, 346, 376
 Antalya 391
 Antep 151
 Antep Hapishanesi 390
 Anter 202
 Antuvan Efendi 482, 515
 Apas 35
 Apia-Gaea Apollon 31
 Appiyê 333
 Arab Ali Ağa 89
 Araban 159
 Araban Köyü 164, 566
 Arabayê Mirleri 111
 Arabistan 28, 29
 Arabiyan 107
 Arabiyan Aşiret Reisi Aliyê Remmo 360
 Arabiyan Aşireti 108, 109, 111, 113, 114, 156, 355
 Arabiyanlı Mala Remmo 361
 Arami 21, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 37, 39, 40, 42, 47
 Aramiler 28, 29, 30, 32, 33, 39, 40, 42, 47
 Arap 94, 250, 344
 Arap A'ffadi Aşireti 324
 Arap Aşiretleri 163, 285
 Arap Bekir Bin Vail Aşireti 253
 Arap Beni Abs 194
 Arap Hiyali 324
 Arap Kıclani Aşireti 324
 Arap Revadiyye Aşireti 72
 Arap Şammar Aşireti 182
 Arap Tayy Aşireti 110, 129, 303, 324, 349
 Arapça 4, 12, 14, 17, 19, 28, 54, 78, 100, 101, 134, 153, 154, 172, 194, 196, 217, 218, 219, 220, 222, 228, 230, 232, 233, 243, 246, 247, 249, 250, 251, 253, 254, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 266, 267, 271, 276, 277, 279, 282, 289, 291, 295, 296, 297, 299, 300, 301, 302, 307, 309, 322, 323, 326, 327, 340, 346, 347, 348, 349, 350, 353, 354, 355, 358, 363, 385, 422, 531, 557, 558, 561, 562, 563, 564
 Arapkendi 288, 289
 Araplar 48, 49, 62, 219, 345, 346, 347, 348, 349, 354
 Arban Begleri 305

- Arban Köyü 304
 Arban Şeyhleri 304
 Arbani 293, 294, 302, 305, 309, 315, 316, 323, 347, 565, 569
 Arbani Aşireti 293, 302, 305, 569
 Arbani Begleri 309
 Arbani Köyleri: 302
 Arbaniler 309, 323
 Arbayê 111, 112, 158
 Arbo 153, 377
 Arboyo (Taşköylü)
 Basiliyos Sabo 375
 Arboyo 377
 Arcanya 269
 Ari 18, 19, 20, 26, 30, 32, 47, 343
 Arif Bey 189, 387, 388
 Arif Paşa 99
 Arkadios 44
 Arnabat 268
 Arnas 136, 170, 171, 177
 Arnas Aşiret Lideri Mala Osmanê Temurler 124
 Arnas Aşiret Reisi Mihemedê Şero 334
 Arnas Aşireti 106, 177
 Arnas Köyü 114, 115, 142, 170, 371
 Arnaslı Mala Osmanê Temür 148
 Arnaslı Mele Zubejr 361, 371
 Arnavis 130
 Arnavut 216, 291, 346, 354, 358, 557, 558, 562, 564
 Arnavutluk 216, 358
 Arran Şehri 328
 Arrapkha 32
 Arsakes 37
 Arsakidler (Eşkaniyan) 37
 Arslan Mehmed Ağa 83
 Arslan Paşa 98
 Artaksias 39
 Artuk Bey 345
 Artuk Bin Eksuk Bin İlğazi Bin Davut 62
 Artuklu 63, 64, 68, 74, 292
 Artuklular 62, 65, 70, 345, 347
 Artukoğulları 61
 Aryanes 33
 Arzanex 269
 Arzaşkun 26, 27
 Asasbaşı Fellah İbrahim 92
 Ashuruballit 18
 Askêla 277
 Askeriler 296
 Aslankê 119
 Asma Bahçeleri 23
 Astarte 30
 Astiyages 33, 34
 Asur 18, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 42, 45, 47, 101, 134, 346
 Asurca 21, 26, 201
 Asurlular 22, 24, 26, 27, 28, 29, 32, 346
 Aşağı Şeb 304
 Aşit Sancağı 165
 Aşita 103, 104, 165, 167
 Aşita Aşireti 103
 Aşiti Köy 96, 168
 Aşitiler 167
 Ataf Köyü 381
 Atak (Lice) Hakimi Ahmed Beg 81
 Atak 65, 81
 Ataullah Hamidi 180, 197, 360, 364
 Ateş (Tılsa'lan) 341
 Athanasios Saliba Ix 378
 Athanasios Yeşu VIII 378
 Atiye Hanım 274
 Atmanki Aşireti 123
 Atmankiler 123, 127
 Ava Spi 154
 Avadorê 109
 Avar 324
 Avas Amut Efendi 465
 Avaşa Hanım 114
 Avdiyê Xallo 328
 Avenik 322
 Avrupa 12, 23, 24, 25, 31, 32, 34, 38, 47, 285
 Avta Xwarê 113
 Avvaşi 315
 Awina 271, 275, 283, 284, 285, 286, 288, 569, 570
 Awina Köyü 271
 Awina Mezın 309
 Awinalı Hacı Ahmed Ağa 114, 360, 391
 Axreşkê Geçidi 295
 Axres 283, 300, 301
 Axreşkê 118
 Axtepe Köyü 289
 Ayanoglu 233, 292, 299, 361
 Aydın 211
 Aydın Söke 181
 Aydoğan 318
 Aydokê 119
 Ayhan Güven 176
 Ayıntaplı Mehmed Ağa 82
 Aynulhayat 151
 Aynkaf 179, 180, 194, 195, 196, 197, 199, 246, 249, 250, 263, 358, 364, 369, 568
 Aynkafı Şeyh Fethullah 391
 Aynkafı Şeyh İbrahim Hamidi 114
 Aynserê 270
 Aynül-Verd 50
 Aynvert Köyü 123
 Aynvert Olayı 386
 Aynvert 141, 144, 145, 178, 211, 386, 387
 Aysoy 292, 391
 Ayşo 187
 Ayyıldız 265
 Azak Denizi 30
 Azarbaycan 31
 Aziz Akgül 281
 Aziz Günel 133, 135
 Aziz Oğlu Ali Ağa 381
 Aziz Paşa 98
 Aziza Kabilesi 313
 Azizkê 211
 Azizkê Ağa 203, 210, 211, 386
 Azizkê Ağa Osmanlı 210
 Azizoglu 242
 Aznavur 165, 167
 Aznavırê 168
B
 Ba'del Cebel 64
 Babasi 133
 Babek 38, 270, 537
 Babek Oğlu Ardişir 38
 Babil 18, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 535
 Babina 301

- Babınnir 192
 Babıssavr 291
 Babıssor 291
 Babulcedid 96
 Bacin (Becennê) Köyü 349
 Bacinê 154
 Bacoli Ailesi 143
 Badıbbê 145, 148, 153
 Badıki Aşireti 289
 Badıllı Aşireti 300
 Badıki 60, 173, 289
 Badina 302
 Badina Köyü 293, 304
 Bafava Köyü 282, 290, 296
 Bafê 168, 269
 Bagasê 143, 192
 Baglatê 183
 Bagog Dağı 140, 148, 153, 315
 Bağdat 19, 22, 60, 63, 64, 66, 72, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 168, 228, 229, 234, 247, 251, 266, 292, 296, 304, 309, 325, 346, 351, 363, 364
 Bağdat Valisi Davut Paşa 95
 Bağdatlı Ali Bey 85
 Bağdatlı Halil Efendi 86
 Bağın 27
 Bahattin Erdem 359
 Bahdini Köyü 284
 Bahdovat Ailesi 206
 Bahri Bey Rikâb 432
 Bakaysê 283
 Bakısyar Köyü 128, 156
 Bakkal Mehmed Ağa 82, 83, 87
 Bakustan 282
 Bakvan 121
 Balanê Köyü 196
 Balıkesir 391
 Balkan Savaşı 311
 Balkanlar 38
 Baltık Denizi 31, 32
 Bamınnın 148, 165, 166, 169, 247, 393
 Bamidê Köyü 337, 340
 Bamurd 111
 Banêhabanê 109
 Banun (?) Bey 84
 Bapo Köylü Hasan Ağa 381
 Baqolinê 194
 Barava 155, 156, 157, 271, 276, 282, 283, 304
 Barava Aşireti 276, 282, 283, 304
 Barbusun Köyü 154, 349
 Bargiri 27
 Barısıl 183, 190, 196
 Barlatê 183
 Barman 93, 282
 Baron Von Oppenheim 19
 Bar-Sawto 375
 Barsom Abraham 206
 Barson 378
 Barşawmo 374, 376, 377
 Basa 269
 Basaqê 148, 159
 Basıkıl Aşireti 182
 Basıkılkevl 108, 109, 111, 182
 Basıkıl Aşireti 108
 Basibrin 160, 206
 Basiliyos Barşawmo 374
 Basiliyos Sobo 373
 Basiliyos Yesoc 375, 376
 Basiliyos 2. Şemun 393
 Basra 19, 21, 258, 266
 Bastunkê 341
 Basyatê 192
 Başut 112
 Batê Köyü 130, 177
 Batêlê Köyü 165
 Batêr 109
 Batergız 370
 Batman 4, 11, 17, 46, 100, 119, 120, 121, 158, 176, 177, 180, 183, 185, 191, 197, 199, 224, 267, 280, 313, 314, 332, 360, 364, 371, 565, 566, 567, 569
 Batman Suyu 46, 102
 Batınanlı Şêx Faxreddin 371
 Battal 146
 Batuşê 279, 300
 Batuvan 178, 270
 Bawernê 340
 Baydarmemo 249, 263, 333
 Bayındırlı Kara Osman Bey 68
 Baykan 123, 266
 Bayraktar Hacı Ahmed 91
 Bayraktar Ömer 92
 Bayundur 168
 Bazarê 169
 Bazbutê 183
 Bazgur Köyü 161, 162, 261
 Bazıkê 277, 340
 Bêcırman Seyyidler 370, 355
 Bêcırman 128, 370
 Becli Harun 58
 Becneviler 73, 77
 Becneviyye 252
 Bêdarê 124, 128, 144, 268
 Bedii Tan 11, 239
 Bedir Zohe 378
 Bedirhan Beg 114, 269, 271, 336, 393
 Bedlis 66, 422
 Bedras 303, 545
 Bedreddin Ağa 176, 212
 Bedreddin Lulu 73
 Bedreddinê Hacı Osman 175, 199, 358
 Bedri Ayseli 204
 Bedros Efendi 460, 461, 467, 468
 Beggara Aşireti 308, 314
 Beğendi Mehmed Paşa 86, 97
 Beğendi Paşa 142
 Behewi 194
 Behram Ağa 479, 489
 Behram Efendi 491, 495
 Behramki 92
 Behvarkâ 138
 Behvarlı Siloyê Sino 162
 Behwar 132, 138, 176
 Behzat Ağa 98
 Bekir Bin Vail 253, 348
 Bekir Fikri Efendi 506, 511
 Bekir Paşa 82
 Bekir Sıdkı Efendi 497, 503, 518, 524
 Bekiran Aşireti 139, 381
 Bekkırı 289, 290, 566
 Bekkoyi 306
 Bektâşi 317, 320
 Belh Şehri 228
 Belle 27, 34, 315
 Belloyi 303
 Benabil 91, 92, 93
 Benda Ahmet 195
 Benda Hasen 195
 Benda Jêri 278, 279, 352

- Benda Jori 278, 279, 352
 Bêndera Remma 133
 Benderzade Hacı Mahmut 89
 Benderzade Hacı Mehmed Ağa 89
 Beni Hilal 250, 251, 254, 257, 258, 262, 264, 278
 Beni Suade 150
 Berava 183, 301
 Berdahol 109
 Berê Zêwê 112
 Bereketoglu 165
 Berhadirêj 266
 Berhok 169
 Bêrkevan 112, 367
 Berkevîr Kôyü 314
 Bermeki 228, 330
 Bermeki Ailesi 228
 Berruş 282
 Berriya Xalef Ağa 165
 Berriyê 17, 66, 92, 102, 240, 241, 285, 310, 312, 348, 352, 355, 357, 362
 Bersum Ağa 507, 513, 520, 526
 Bertaliyê 94
 Bertê 333, 339
 Bêrtê Kôyü 262, 324
 Bertevîl 309
 Besim Ceylan 260
 Besri 321
 Beşik 318
 Beşir Çelebi 293, 315
 Beşir Çelebioğlu 293
 Beşir Hamidi 364, 391
 Beşiri 68, 75, 121, 177, 183, 190, 195, 280, 374, 381, 538
 Beşşar Çavuş 500
 Beyt Bessoka 138
 Beyt Kaşro Bراهيم 206
 Beyt Komo 138
 Beyt Siyyikê 206
 Beyt Şabo 138
 Beyt Şerro 206
 Beyt Usîfkê 138
 Beyt Uskê 206
 Beyt-Riso 374
 Beyt-Zabday 43, 267
 Beyazıt 130
 Beyazsu/Avasıpi 106, 154, 206, 241
 Beykoz 212
 Beylerbeyi Hüsrev Paşa 78
 Beyroyi 306
 Beyrut 150, 253, 279, 332
 Beyt 'Îdê 298
 Beyt A'de 299
 Beyt Abbaso 266
 Beyt Abdal 266, 280
 Beyt Abdalla Xallo 266
 Beyt Abdalo 259
 Beyt Abdiyo 223
 Beyt Abdülğafur 254
 Beyt Abdülkadir Paşa 293, 327
 Beyt Acemi 197
 Beyt Adê Xallo 255
 Beyt Ahme Melek 230
 Beyt Ahmed Efendi 273, 274
 Beyt Ahmedo 260
 Beyt Akrok 292
 Beyt Ali Ağa 267
 Beyt Ali Amar 258
 Beyt Ali Ayşe 259
 Beyt Ali Bozo 248
 Beyt Ali Efendi 231, 232
 Beyt Ali Esso 254
 Beyt Ali Nunikê 234, 261
 Beyt Ali Şiblê 248
 Beyt Alikat 254
 Beyt Alixan 298
 Beyt Alkê 263
 Beyt Alluş 197
 Beyt Alo 259, 261, 263
 Beyt Alo Keleş 259
 Beyt Amero 255
 Beyt Arafat 264, 281
 Beyt Artuki 292
 Beyt Aslan 254
 Beyt Axi 292
 Beyt Baba-Hac Beyt Hazır Baba 293
 Beyt Bakır (Muhammed Bakır) 369
 Beyt Başkatip 233
 Beyt Bayraktar 294
 Beyt Beg 255, 257, 264, 271, 293
 Beyt Begzo 257, 264
 Beyt Bekkirê 255
 Beyt Bekkîro 352
 Beyt Bernikê 257
 Beyt Betuşe 246
 Beyt Bıdır 259
 Beyt Bındık 263
 Beyt Biri 259
 Beyt Biro 246, 255, 259
 Beyt Biro Çeni 246
 Beyt Biro İsa 260
 Beyt Biro Menê 255
 Beyt Bırram 294
 Beyt Boğa 222, 246
 Beyt Bonca 263
 Beyt Cafo 243
 Beyt Caso 255
 Beyt Cemeli 327
 Beyt Ceyz 258
 Beyt Cizravi 294
 Beyt Cumo 248
 Beyt Çalıg 197, 246
 Beyt Çeen 255
 Beyt Çeno 260
 Beyt Çeppe 254, 315
 Beyt Çevgerkê 260, 231
 Beyt Çeyn 276
 Beyt Çikke 263
 Beyt Çimeçim 260
 Beyt Çöz 258
 Beyt Çufi 259
 Beyt Darıssor 263
 Beyt Deli Biro 262, 263
 Beyt Deli Biro Omerya 262
 Beyt Derbas 259
 Beyt Derdo 227
 Beyt Dıbo 258
 Beyt Dino 260
 Beyt Ehmediyê 299
 Beyt Ehmukê 255
 Beyt Ali Biro 298
 Beyt Ali Hemê 300
 Beyt Ali Misto 298
 Beyt Elikê 255
 Beyt Emirxan 197
 Beyt Far 293
 Beyt Fetikê 298
 Beyt Fisso 266
 Beyt Gemşo 263
 Beyt Gesim 298, 299
 Beyt Gevvo 254
 Beyt Gozê 293, 327
 Beyt Çani 197
 Beyt Çaybiyo 261
 Beyt Çaydo 255
 Beyt Çazal 254
 Beyt Çazi 224

- Beyt Hac Kermo İsinin 293
 Beyt Hac Kermo Zaif 291
 Beyt Hacci Ahmed 257
 Beyt Hacci İsa 257
 Beyt Hacci İskan 254
 Beyt Hacı Ali Musto 244
 Beyt Hacı Şemdin 298
 Beyt Hacı Ali 255
 Beyt Hacı Mustafa 292
 Beyt Hac Kermo Mungan 327
 Beyt Halahiyye 233, 361
 Beyt Halil Hakim 292
 Beyt Hamdê 299
 Beyt Hamidi 197
 Beyt Hammeço 299
 Beyt Hemmedê 255, 259
 Beyt Hammo 255, 263
 Beyt Hammo Misto 261
 Beyt Hammol Yunus 292
 Beyt Hammudi 263
 Beyt Hamza Beg 282
 Beyt Hasan Ali Zeyni 260
 Beyt Haseni 260
 Beyt Haseno 254, 266
 Beyt Hasse Ailesi 222
 Beyt Haydar 248
 Beyt Hedikê 255
 Beyt Herisê 276
 Beyt Hesenê 257
 Beyt Hindi 293
 Beyt Hisê 298
 Beyt Hisê Hammo 259
 Beyt Hiso Remmo 298
 Beyt Hokka 260
 Beyt Homid 254
 Beyt Hosta 230
 Beyt Huseyniko 263
 Beyt Hüseyin Ferho 258
 Beyt İlvan 297, 298
 Beyt İmelet 280
 Beyt İnus 259
 Beyt İbriyk 259
 Beyt İsa Xırbıtıl Hacci 263
 Beyt İso 258
 Beyt Kadfo 231, 327
 Beyt Kadi 263, 280
 Beyt Kasım Şeho 234, 261
 Beyt Keffo 266
 Beyt Keleş 245, 260, 280
 Beyt Keleş Hammo 222, 243, 245
 Beyt Keleş Mêrê 280
 Beyt Kem 258
 Beyt Keyxwa Ali 264
 Beyt Keyxwa Huseyn 259
 Beyt Kındaxci 293
 Beyt Kırçe 259
 Beyt Koca 257
 Beyt Koçek 254
 Beyt Kokê 258
 Beyt Kose 257
 Beyt Köle 293
 Beyt Kutike 299
 Beyt Mansur 259
 Beyt Mehmedo 282
 Beyt Mele 255, 257, 263, 280
 Beyt Mele Ali 260
 Beyt Mele Mihemed 299
 Beyt Mele Sefero 260
 Beyt Mele Yasin 274
 Beyt Meleviyye 263
 Beyt Mene 262
 Beyt Menteşo 281
 Beyt Merre 224
 Beyt Meryemê 275, 276
 Beyt Mihê 276
 Beyt Mıkdat 262
 Beyt Mileli 260
 Beyt Milliye 292, 361
 Beyt Minn'a 197
 Beyt Mir 217, 257
 Beyt Mirzo 217
 Beyt Mistê 298
 Beyt Misto 197
 Beyt Muhammed Ali Kurdi 230
 Beyt Muhammed Hasan Beg 264
 Beyt Mune 254
 Beyt Murad La'le 259
 Beyt Muso 244
 Beyt Nakib 280
 Beyt Nasır 230, 231
 Beyt Neb'uni 257
 Beyt Ni'meto 263
 Beyt Nicmê 327
 Beyt Nuhê 299
 Beyt Nurê 281
 Beyt Omeri 292, 299
 Beyt Osê 248
 Beyt Oskê 258
 Beyt Papa 259
 Beyt Paşavat 292, 361
 Beyt Petto 254
 Beyt Piro 262
 Beyt Qase 263
 Beyt Ramazan 231, 257
 Beyt Rammê Hasen 259
 Beyt Remmo 258, 280, 298, 299
 Beyt Rastamo 245
 Beyt Receb 257
 Beyt Recebo 299
 Beyt Reşşo 248, 257
 Beyt Sa'diyye 292
 Beyt Saaf 292
 Beyt Sadeka 254
 Beyt Sefero 258
 Beyt Selimo 224, 361
 Beyt Serhan 280
 Beyt Siço 246
 Beyt Sirho 263
 Beyt Sorikê 260
 Beyt Sufê 255
 Beyt Susinê 259
 Beyt Süleyman Muhammed Ağa 258
 Beyt Sülo Hamed 248
 Beyt Şa'sê 300
 Beyt Şaar 276
 Beyt Şabê 255
 Beyt Şabo 254
 Beyt Şahrör 241, 279
 Sado Ailesi 241
 Beyt Şahtana 293
 Beyt Şegê 222, 233
 Beyt Şehmo 259
 Beyt Şemso 220, 240, 279, 361
 Beyt Şeref 248
 Beyt Şêrindede 293
 Beyt Şêx Halef 298
 Beyt Şêx Mehmed 257
 Beyt Şêx Mihemed 257
 Beyt Şêx Muhammed Rifai 258
 Beyt Şêxzade 257
 Beyt Şeyh Mahmud Turki 293
 Beyt Şindi 352
 Beyt Temas 263
 Beyt Temo 220, 240, 279
 Beyt Vedd 239
 Beyt Weliyo 224
 Beyt Xalef Yunus 259
 Beyt Xalilet 263
 Beyt Xallo Elo 255, 259

Beyt Xallufkê 260
 Beyt Xanımê 300
 Beyt Xano 225
 Beyt Xanzade (Hanzade) 224
 Beyt Xatip 263
 Beyt Xıdır 280, 293
 Beyt Xıdır Beg 293
 Beyt Xunikê 247
 Beyt Yasinet 280
 Beyt Zegal 197
 Beyt Zeydo 248
 Beyt Zeyn 280
 Beyt Zeyno 263
 Beyt Zeyto 263
 Beyt Zirkıt 255
 Beyt Zırko 231
 Beyt Zırre 263
 Beyt Zorê 244
 Beyt Zubaşı 298
 Beyt Zübeyriye 260
 Beyt Gazada 293
 Beytl Mıftı 228
 Beytu'L-Kırmaçi 73
 Bezekeli Sılêmanê Eli 339
 Bezıkir 159
 Bihelê 177
 Bindık 263
 Bınelbê 177
 Biro Gevvo 204
 Biro Şemso 239, 241
 Büroka 340
 Biani Ülkesi 26
 Biga Çayı 35
 Bihelfê 139, 140
 Bilalo 222
 Bılaxş 370
 Bılloka 304
 Bılloki 300
 Binardkê 371
 Binbaş Abdurrahman Efendi 244
 Binbaş Arif Bey 189, 195, 199
 Binbaş Noel 385, 389
 Binbaş Şevket Turan 202, 218
 Binbaş Yusuf Ağa 384
 Bingöl 17, 300, 301, 309, 310
 Bingöl Yaylaları 309
 Bir Yakub 268
 Biranlı Aşiretinden Şeyro

Ağa 381
 Birecik 40, 65, 66
 Bireşi 303
 Birhim Zerki Kabilesi 314
 Bırık 313
 Bırıkê 124, 128, 144, 288
 Birinci Dünya Savaşı 115, 153, 188, 224, 262, 385
 Biriva 276
 Birkaşêx 283
 Birtava 324
 Biryha Dara 53
 Bismil 155
 Bışar Ağa 311
 Bışar Beg 386
 Bitlis 17, 60, 77, 78, 80, 81, 121, 123, 170, 225, 285, 365, 422
 Bitlis Hakimi Şerefhan Beg 81
 Bizans İmparatorluğu 343
 Bizans İmparatoru 42, 43, 45, 46, 62
 Bizanslılar 45, 46, 47, 48, 49, 54, 59, 61, 343
 Bızenkâ 112, 158
 Bızgur 334
 Boğazi Bıçuk 312, 318
 Boğazi Mezın 318
 Boğazköy 24
 Bohti Bekir Beg 81
 Borsomo 373
 Bosır 161
 Boşnaklar 354
 Botan 17, 18, 38, 40, 76, 100, 106, 107, 114, 115, 119, 129, 136, 146, 163, 169, 179, 184, 196, 201, 206, 216, 267, 268, 269, 270, 271, 313, 327, 330, 334, 335, 336, 340, 345, 360, 394
 Botan Beyleri 115
 Botan Çayı 38, 102, 155
 Botan Miri 141, 163, 179, 269, 271, 380
 Boti Becnevi Aşireti 77
 Botijê 109
 Botikâ 109
 Bozbeğ 310
 Bozkatr 324
 Bozo Oğlu Abdi Ağa 382
 Brahim Efendi 85

Brahimê İsmail 324
 Brahimki 304
 Bubê Ailesi 283
 Bubılan 326, 327, 328, 329, 568
 Bucak Aşireti 384
 Budaqkê 119
 Buharê 310
 Buherki 294, 307
 Bulanık 316
 Bulgaristan 336, 380
 Bunısra Mıntıkası 156
 Burdur 181, 211, 273, 274, 390, 391
 Bursa 174, 176, 239, 390, 391
 Bursin 20
 Butikâ 108, 165, 326
 Büyük İskender 35, 36, 38
 Büyük Milan-Mardin Millileri 321
 Büyük Tigran 38, 39
 Byznation 44
 C
 Ca'fer Ağa 83
 Ca'fer Paşa 82
 Cabdo (Abdo) 376
 Cafer Tayyar Paşa 189
 Caferiyye 243
 Cafo Ailesi 243, 244
 Cafo-Muso 354
 Cahit Sıtkı Tarancı 360
 Can Ailesi 295
 Cano Ailesi 204
 Cavid Bey 99
 Cavit Kavak 275
 Cefan 112
 Cegerxwin 106, 165, 191, 308, 356, 389
 Cehennem Deresi 17, 100, 102, 106
 Celal Rûmi Efendi 528
 Celaledin Harzemşah 71
 Celali Aşireti 130, 263, 342
 Celaliler 130
 Cêleka 168, 269
 Cemil İşler 230, 392
 Cemil Rende 233
 Cemil Silokê 233
 Cemilpaşazadeler 115
 Cemilpaşazade Kasım Bey 117

- Cenancı İlyas Efendi 493
 Cercis Kıs Ağa 444
 Cernesoyo (Bağlarbaşı)
     Denho 376
 Cerrahê Köyü 156
 Cerrahi 269
 Cesanê 158
 Cevat Paşa 390
 Cewzê Köyü 197, 258, 277,
     278, 299
 Cewala Aşireti 150
 Ceylanpınar 17, 18, 25, 28,
     50, 51, 318
 Cezire 50, 56, 57, 59, 60, 62,
     65, 72
 CHP 104, 197, 212, 226,
     273, 275, 290, 293, 306,
     359, 360
 Cıbbıl Nehus 253
 Cıbbılın Köyü 341
 Cıbranlı Binbaşı Kasım 390
 Cıfudoğlu Abdullah Ağa
     85
 Cımlar 123
 Cınazi 309
 Cırco 142
 Cıwan Haco 125
 Cr'osî 321
 Cıbbılğırav 333, 339
 Cıdrani 321
 Cihan Sincar 332
 Cihangir B. Ali 79
 Cillin 283
 Ciltin 340
 Cımo 107
 Cınata Hıso 334
 Cınnubır 268
 Cıraban 321
 Cırdeme 168
 Cırd'o'î 316, 320
 Cırnikê
 Cırzê 283
 Cıwan Haco 146
 Cıwarnoyo (Gülgüzeli)
     Henux 375
 Cizre 17, 27, 40, 43, 47, 48,
     50, 56, 60, 62, 66, 69,
     75, 80, 81, 102, 106,
     107, 111, 112, 117, 119,
     140, 141, 164, 178, 179,
     180, 189, 201, 206, 217,
     241, 267, 268, 269, 279,
     284, 290, 292, 294, 313,
     335, 340, 362, 367, 370,
     371, 380, 384, 386, 393,
     532, 535, 539, 559
 Cizre Botan Beyliği 201
 Emir Bedreddin Beg 81
 Cizre Kasrik Ağaları 241
 Cizreli Seyyid Kadri 370
 Cizreli Şeyh Seyda 361
 Cizre-Şırnak 129
 Comani Köyü 266
 Constantius 43
 Corc Uğurgel 286, 325, 570
 Cuburi 303, 309, 319, 323,
     324, 349
 Cuburi Affadi 349
 Cuhud Oğlu Abdulah Ağa
     90
 Cumeylin Köyü 183, 347
 Cumhuriyet 280
 Cumhuriyet 115, 117, 190,
     202, 210, 211, 229, 234,
     241, 265, 274, 275, 337,
     354, 370
 Cumık 317, 319
 Cundi Ağa'nın Oğlu
     Lendes Ağa 381
 Curruk 322, 317
 Cuva 328
 Cündi Oğlu Hamo 383
 Cüneyt Yüksel 293
 Ç
 Çaçan 144
 Çaçan Haco 141
 Çaçano 339
 Çağ-Çağ Irmağı 106
 Çağçağ Nehri 106
 Çala Haklo 207
 Çala Mezra 194
 Çaldıran 77, 80, 81
 Çalê Köyü 147, 336
 Çalıkâ 122
 Çalkê Kûndo 129
 Çan Köyünden Ömer Ağa
     381
 Çanakkale 36, 226, 246, 385
 Çanakkale Boğazı 36
 Çatal 313
 Çavsor Halil 80
 Çavuş Halim 265
 Çavuştepe 27
 Çeçenler 295, 324, 345, 347
 Çekko Oğlu Süleyman 381
 Çel Bira 318
 Çelebi 129
 Çelebi Ağa 104, 107, 118,
     126, 144, 387, 390
 Çelebiya 301
 Çêlık 107, 111, 112
 Çelme 203
 Çelme Ailesi 203
 Çeltük 318, 319
 Pir Hüseyin Beg 81
 Çerikan 308
 Çerkes 289, 290, 324, 557,
     558, 562, 563, 564
 Çerko 207, 208
 Çermik 204, 296
 Çermuk 70
 Çeto Ağa 505
 Çeto Efendi 511, 518, 524
 Çetto Ağa 381
 Çılsutun 283, 304
 Çınar 126
 Çınar-Bismil 301
 Çınêran Yezidi Kürt 183
 Çin 37
 Çınatê Miho 334
 Çinêri Yezidileri 185
 Çiplax 318
 Çıyayê Mava 124
 Çıyayê Mava 144
 Çıyayê Sınsıl Dahla Mazi
     169
 Çıza Vıza 318
 Çomanlı Aşireti 381
 Çomeri 108, 133, 139, 171,
     202
 Çomeri Paşa 140
 Çökermiş 62, 64
 D
 Dağ Kapı Meydanı 390
 Dağıstan 232
 Dahhak 56
 Dakori 294, 307
 Dakori Ağası 95, 342
 Dakori Aşireti 195, 308,
     322, 327, 343, 351, 567
 Dal 340
 Dalin 154, 207, 349
 Dalinê 154
 Dandanê 283
 Danêrê 270
 Danyal Efendi 469, 471,
     474

- Dara Köyü 197, 231, 260,
295, 326, 343
Dara Grubu 231
Dara Şehri 44, 53
Dasıka 108, 165, 169, 326
Daskân 160
Daşi Abdullah Ağa 89
Daşi Aşireti 217, 295, 568
Daşi Fettah Beg 91, 92
Daşiler 89, 90, 91, 92, 93,
94, 96, 282, 292, 287,
294, 295, 354
Daşilerden Tüfekçibaşı
Haşman Ağa 89
Davos 287
Davut Ağa 85, 86, 93, 94,
95
Davud Beg 81
Davut B. Melik Salih 67
Dawud-Şah 376
Dayro Du Şlıbo 374
Dazerkê Köyü 296
Dazvan 192
Debbagzade Mehmed
Efendi 95
Dede Beg 98
Dehamo 339
Dekşuri 102, 103, 104, 168,
170, 171, 210, 352, 353,
360, 361
Del 334
Delavê Kasrê 164
Delen 222, 233
Delevri 103
Deli Ali 163
Dellê 318, 321
Delliki 306, 334
Demam 355
Demavend Dağı 32
Dembeliye 91, 92
Dembilli 92
Demira 303, 316
Demokrat Parti 172, 212,
242, 264, 273
Demokratik Parti 306
Dengizan 211, 256, 278,
283, 284, 388
Mala 'Izeyr 271
Denho 376
Denizli 151, 338
Dêra Aşireti 208
Dêra Metina 296
Derbasi (Hecî Derbas) 320
Derbêsiyê 315
Dercemmê 333, 335
Derduk 282, 554
Dereveran 199, 203, 211,
264
Dêreveri 194, 195, 197, 246,
271, 276, 299, 337, 352,
566, 567
Dêreveri Aşireti 276, 288,
387
Dergulê 179
Dergulêli Şêx Kasım 289
Derguyz 282
Derhawi 108, 158
Derik 156, 300, 305, 306
Derik Grubu 223
Derik Metina 296
Derik Sorki 301
Dêriler 291
Derındıb 172
Dêrizbin 191, 197, 226, 241,
253, 256, 257, 264, 265,
273, 280, 281, 361, 371,
567, 570
262
Ali İsa Meryem 280
Dêrizbinli Hasan Bey 191
Dêrizbinli Mele
Abdulvehab 361
Derka İsmail Ağa 319
Derkufan 128
Dermemmika 107, 108,
123, 132, 133, 233, 234,
266, 350
Dermemmika Aşireti 261,
350
Derviş Açı 223
Derviş Ali Efendi 443, 483,
487, 513
Derviş Beg 165
Derviş Hilmi Efendi 443
Dervişê Mahmud 330
Derwêşê Evdi 311
Deştetan Köyü 381
Deşyan Köyü 314
Deveci Ailesi 311
Devegeçidi 190
Devlet Şah 66
Deyr 353
Deyr Haded 178
Deyr İzbino 262
Deyra Çomera 120, 139
Deyra Elinê 125
Deyra Serê 192
Deyrcın 194
Deyrê 183
Deyrezzor 291, 292, 321,
385
Deyrhadê 115
Deyrik 104, 125, 128, 136,
342
Deyrişk 113
Deyriye (Babussur) 91
Deyr-İzbino 262
Deyrkosi 303
Deyrkufan 44, 103, 104
Deyrkufanlı 44
Deyrriş 288
Deyrsalib 103, 128
Deyrsılav 277
Deyrtiyal 277
Deyrulumur 47, 140, 247,
565, 566, 568
Deyrulzafaran 47, 51, 93,
250, 568
Deyrzendişk 327, 326, 329
Deywan 112, 145
Deywanlı Şendo 115
Dıfnê Beyleri 158
Dr'emê 303
Dibek 322
Dıbrıkâ 318
Dicle 17, 18, 28, 37, 40, 43,
46, 48, 50, 100, 106,
110, 111, 112, 117, 155,
163, 175, 182, 183, 187,
194, 275, 276, 345
Dicle Nehri 17, 40, 43, 100,
102, 106, 110, 112, 117,
155, 163, 183, 187, 194,
267, 269,
275, 276, 288, 345
Dıfnê Köyü 111, 158
Dığê 318, 319
Dıkkê 121, 318, 321
Dikuk 324
Dilan Köyü 121, 184
Dilokê 269
Dımbılıya 268
Dinai Yezidi Kürt Aşireti
306, 316
Dinaileri 316
Dinara 112, 122
Dirêca 112
Direjik 357
Dirri Hanım 343

- Divin 72
Diyakos 32
Diyar'ı Rabia 59
Diyarbakır 4, 5, 11, 14, 24,
29, 45, 48, 59, 61, 86,
117, 126, 172, 175, 187,
189, 203, 204, 211, 217,
221, 224, 225, 231, 232,
246, 257, 260, 264, 266,
280, 281, 282, 283, 296,
303, 311, 324, 337, 347,
363, 377, 383, 388, 389,
390, 567, 568, 569, 570
Diyarbakir 39, 43, 44, 45,
46, 49, 53, 59, 60, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 68,
74, 75, 77, 78, 87, 88,
89, 95, 96, 97, 98, 99,
115, 117, 118, 124, 137,
163, 173, 188, 189, 190,
202, 203, 223, 252, 256,
306, 309, 360, 390, 416,
417
Diyarbakir Valisi Reşit Bey
188
Diyarbakirli Said Paşa 98
Diyarbakirli Zülfüzade
Ömer Adil Bey 99
Diyarı Rabia 49, 50, 51
Diyonisiyos Yuhannun Bar-
Qufêr 375
Diyonnosiyoş Ahrun 378
Dizdar Mahmud Ağa 91
Dodkan Aşireti 311
Doğu Anadolu 385
Doğu Turabidin Aşiretleri
102
Doğubeyazıt 130, 132, 134,
165, 234, 263, 295, 322,
341, 342
Dokan 314
Domana 108, 130, 159
Donki 20
Dorikâ 105, 108, 122, 123,
129, 159, 161, 162, 171,
163
Donkâhlar 123
Donka 108, 129, 165
Donka Aşireti 127
Doriki Abdîyê Hemzikê
170
Dörtöl 390
Dr. Nail Kul 202, 206, 566
Dr. Sadık Çetin 176
Dr. Edward Tanrıverdi 206
DTP 307
Duben 139
Duderê 160
Dudeyran 270
Dugirê 150, 162
Dugurkê 303
Duhêl 317, 319, 320
Dukukê 317, 319
Dünya Hatun 67
DYP 226, 314, 327
E
Eannatum 20
Bâd B. Dostık 59, 60
Ebu Ali 59, 61
Ebu Katar 320
Ebu Lübud Mehmed Paşa
95
Ebu Nasır 61
Ebu Nedir Ömer Ağa 85,
92
Ebu Said Behram 60
Rûknüddeve Hasan
Büveyh 59
Ebu Tağlib 59
Ebu Tahir İsmail 60
Ebu Zeyd el-Hilali 278
Ebu'L-Fevaris Kubbeleri 60
Ebu'l Mefahir Süleyman 75
Ebu'l-Fevaris Hüseyin B.
Dostık 60
Muhammed El-Hacib 60
Ebubekir Efendi 86, 96
Ebubekr 252
Ebud-Dıbs 91
Ebul Cafer Berika 56
Ebul Faraç 49
Ebul Heyca 59
Ebuqıter 317
Ebüzeyt Çevrim 270
Ecibê 194
Êdawa 172
Edessa 37
Edip Servet Devrimci 293
Efdal 63
Efrayim Efendi 468, 472
Eğilli İovanna 44
Ehmedê Gazi 222
Ehwoyo 377
Ekbatana 32, 34, 37
Ekmen Ailesi 125, 170, 173
Ekrem Bilek 115
Ekrem Cemilpaşa 117, 149
Elaska 303
Elavş 304
Elazığ 63, 115, 146, 202,
203, 263
El-Aziz Billah 61
Eledizkê 316
Elews 302
Elfan 283, 554
Elhaddeyn Köylü Said Ağa
381
el-Kâmil Ahmed 76
Ellin Köyü 230, 247, 341
El-Müncid 282
El-Nâsir 76
Elo (Gırkê Elo) 341
Elo Dino 269
Eluca 334
Elvend Han 79
Emevî 56
Emevi Halifesi Mansur 58
Emin Gözü 391
Eminê Perixanê 157, 185,
188, 189, 190, 191, 389
Eminüddin 62, 96
Emir Artuk 62
Emir Bâd 60, 61
Emir Mesud el-Mahalmi
252
Emir Müslim B. Kureyş 62
Emir Nasır 61, 79
Emir Şeref 80
Emirun Nahiyesi 381
Emirxan Ailesi 196
Emmara 111, 112
Emmo Erban 156, 317
Emüniddun Sokman 64
Enari 31
Enhıl (Nehilê) 74, 154, 349
Enlil 22
Ensi 20
Enuas 27
Enver Aras 206
Enver Sağlam 298
Epifan 37
Epri 357
Epşê (Şenköy) Köyü 15,
249, 253, 254, 255, 256,
257, 565, 568, 300
Erban 156, 303, 317
Erbatê 139
Erbê 277

Erbil 36, 39, 46, 85, 86, 91,
 95, 96, 258, 279, 340,
 554
 Erbilli Abdullah Ağa 85
 Erbilli Ahmed Ağa 86
 Erbilli Mehmed Ağa 95
 Êrdê 130, 177
 Erdoba Konağı 287
 Erebiyan 108
 Eridu 20
 Erivan 72, 194
 Ermeni 27, 38, 39, 40, 43,
 45, 48, 79, 176, 188,
 189, 263, 282, 285, 286,
 291, 321, 325, 332, 334,
 339, 345, 347, 354, 358,
 385, 386, 474, 531, 557,
 558, 562, 563, 564
 Ermeni Katolik 291, 346,
 347, 474
 Ermeni Kilisesi 321
 Ermeni Ortodoks 346, 347
 Ermeni Patriği 346
 Ermeni Protestan 346
 Ermeni Tehciri 188
 Ermenice 347
 Ermeniler 27, 38, 39, 45,
 189, 285, 339, 345, 348,
 354, 386
 Ermenistan 38, 39, 40, 45,
 72
 Ermune 172
 Erradê 317
 Er't'a Mevki 264
 Ervand 38
 Erzen 44, 59, 61, 66, 74, 75
 Erzurum 87, 167, 268, 289,
 311
 Erzurum Rus Cephesi 385
 Esacyo 377
 Esad Beg 96, 97, 195
 Esat Öztürk 273, 391
 Esat Şimşek 388
 Êsê 132, 350, 364
 Eski Midyat 349, 350
 Eski Pınara 329
 Geliyê Sora 150
 Estel 106, 134, 201, 232,
 233, 249, 352
 Estel Harit Fok 148
 Şemsolar 241
 Estelan Aşireti 219
 Estelli Caferi 148

Estelli Halahi Ailesi 281,
 389
 Estelli Hasan Şexo 147
 Estelli Huseynê Abdê 147
 Estelli Müftü Ailesi 265
 Estelli Selimo 147, 256, 265,
 281, 359
 Ethem Menderes 212
 Etman 334, 335, 336
 Etman Ağa 332, 335, 336
 Etman Ağa'nın Kızı Bêzare
 358
 Etmanki 241, 290, 336, 337,
 352
 Evdılîmam 319
 Eydo 282, 283, 287, 361,
 363
 Eydo Şeyhleri 361, 363
 Eynteri 303
 Eynwerd Köyü 141
 Saruhanê İnotlu Şabo 382
 Eyup Beg Bin Timur Paşa
 95
 Eyüp Cenap Gürpınar 389
 Eyyubi 170, 370
 Eyyubi Emiri Melik Eşref
 252
 Eyyubi Melik Halil 80
 Eyyubi Melikleri 201
 Eyyubiler 71, 74, 373
 Eyyüb Milli 292
 Êzdara 109
 Êzdin Şêr (Yezdan Şêr) 119
 Ezdina 122
 F
 Fadl B. Salih 58
 Fafê 333, 339
 Fahreddin Karaaslan 69
 Fahreddin Önen 216
 Faik Aydın 210, 567
 Fani Beg 99
 Faris 107
 Faris Çelebi 360, 391, 470,
 472, 503, 504, 508, 509,
 514, 515, 522, 526, 527
 Faris Özdemir 191, 199
 Farti 39
 Fatıma Domana 145
 Fatıma 63, 72
 Fatma Hanım 114, 185, 241,
 360
 Favros 388

Fazıl Türk 307
 Fazlı Mehmed Ağa 83
 Fecri Ati 275
 Fed'an Aşireti 301, 334
 Fehim Adak 294
 Fehmi Efendi 496
 Fendi Ağa 90, 92, 93, 285,
 381
 Fenike 30
 Ferecullah Efendi 514
 Feremez Aslan 126, 127,
 392
 Ferhadzade Ömer Bey 82
 Ferhan Ağa Dakori 151
 Ferhan Bozkurt 256
 Ferhan Yıldız 322
 Ferhanê Aziz 322
 Ferhanê Muhammed 342
 Ferhokê 318
 Ferruh Ekmen 359
 Fettah Beg 91, 92, 94, 185
 Fettah Paşa 165
 Fetva Katibi Mahmud
 Efendi 89
 Fevzi Aslan 340
 Feyzi Demir 279, 566
 Fındikê (Fındık) Köyü 216
 Fırat 18, 23, 27, 28, 29, 30,
 37, 40, 48, 50, 66
 Fırat Nehri 37, 66
 File 122
 Filiksinos 373, 375, 378
 Filiksinos Nemrut 378
 Filiksinos Tuma 375
 Filistin 21, 23, 25, 29, 31,
 35, 36, 385
 Finike 35
 Fırfêl 160
 Firigya 30
 Fıskın Köyü 169, 266
 Flibos 41
 Fransız 119, 189, 391
 Fransız Askerleri 150
 Fransızlar 150, 278
 Frenkler 63, 64
 G
 Gabari Aşireti 282
 Gafur Şatana 391
 Galê 333
 Galiyê Kûr 121
 Garis 268
 Garzan 39, 139, 165, 185,

- 266, 296, 315, 380, 382, 383
Garzan Bölgesi 266
Garzan Zoqê 185
Gassaniler 48
Gaugemala 36
Gavri Ağa 530
Gazanhan 73
Gaziantep 176
Gebrail Tekin 203
Gebro 203
Gebro İsa Zette 203, 205
Geduk 183
Gelikur 122
Gelikûra Köyü 184
Geliyê Pira 169
Geliyê Sora 169
Gelle Hirmız 204, 205, 386
Gello Lahdo 386
Gendi 165
Ger Merro 116
Gera Cafer 112
Gercüş 17, 100, 102, 105, 111, 128, 155, 162, 170, 171, 176, 212, 249, 359, 370, 382, 532, 542, 545, 559, 565, 569, 570
Gerê Köyü 156, 158, 364
Gêrgêr (Cırcır) 375
Gergeri Aşireti 334
Germav 112
Germerro 112
Gernus 129
Gerrê 112
Gevaş 123
Gevriye 202
Gevriye Kul 386
Gevvê İbnîl Şemmas 222
Gevvo Latto 204, 206, 254
Gewrê 148, 194, 195, 199, 200, 281, 357
Gewrêler 281
Gewrîk Sindi 333
Gılgameş Destanı 21, 25
Gıratılabbad 175
Gırbavi Köyleri 233
Gırbeşk 313
Gırêbiya 165
Gırêsor 223, 225, 306, 343
Gırnavaz Tepesi 25
Girt Ali 329
Gimiraya 30
Gındêrkâ 134, 261
Gırbêl 319
Gırbellê 317
Gırbeşkê 309
Gırdem 133
Gırê Karesi 110
Gırê Siwer 168
Gırefaris 288
Gırêmira 167, 185
Gıreuzeyr 288
Gırgewrê 303
Gırherrînê 324
Girit Adası 269
Gırkezêra 168
Gırkust 300
Gırmozan 314
Gırnîk 321
Gızrê 122
Goladarê 303
Golê 333, 335
Golliyê 94, 281, 317
Gordianus 43
Gorgis 373, 377
Gori Ağa 431, 432, 433, 435, 436, 507, 512
Gozê Ailesi 262
Gozelşêx (Altunakar) 126
Gozîk 268
Gözizâde Abdülkadir Efendi 508
Granikos 35
Gregorius 39
Grigo 206, 207
Guhêrê 112
Guheşkâ 248
Gulavîkâ 182
Gulê 109
Gullîka 105, 162, 170, 172, 208, 342
Gundê Aslê 122
Gundê Diyêr 183, 231
Gundê Kola 183
Gundê Uzeyr 302
Gunde Xace 128
Gundîkê Aliyê Westayê 341
Gundîkê Xêlîd 341
Gundîk 113, 194, 283, 313
Gundîkê Celal 340
Gundîkê Ebdurrehman 328
Gundîkê Heci Murad 113
Gundîkê Kori 314
Gundîkê Portê 129
Gundîkê Xêlîd 341
Gurnê Köyü 328, 329
Gurnê 340, 341
Gurûza 121
Güçlükönak 269
Güllü Hüzmüz Efendi 444, 447, 449, 450, 452, 455, 458
Güney Rusya 30, 32
Güranzade Behram Paşa 98
Gürcü 26, 85, 86, 88, 89, 93, 95, 291, 324, 346, 354, 557, 558, 562, 564
Gürcü Abdullah Ağa 86
Gürcü Abdülkadir Ağa 85
Gürcü Hasan 84, 88, 89
Gürcüce 26, 557, 558, 561, 562, 564
Ğ
Ğannani 313
Ğanno Ailesi 204
Ğubêrê 322
Ğurs 89, 294, 325
Ğurs Ağası Hüseyin Ağa 91, 93, 94
Ğurs Aşireti 264, 280, 300, 302, 323
Ğurs Meşkina 296
Ğurs Vadisi 300
Ğursa Navê 301
Ğurslu Abdullah Ağa 92
Ğurslu Hasan Ağa 88, 89
Ğurslu Kullek 92
Ğurslular 91
H
H. Dolapönü S 46
H. Yusuf Tan 232
Habab (Ihvo) 153
Habeş 301
Habezbeni 170, 171, 194, 198, 266, 288, 322, 351, 390, 430
Habib B. Kays 58
Habib B. Mesleme 57
Habîsê 328
Habîseli 339
Habezbeni Aşireti 351
Habt 94
Habur 28, 49, 50, 59, 478
Hacı Abbas Ağa 84, 88
Hacı Abbas Özkan 321

- Hacı Abdullah 185
Hacı Abdullah Ailesi 184
Hacı Abdullah Bey 359, 360
Hacı Abdullah Çelebi 315, 492, 496
Hacı Abdurrahman 263, 280, 281
Hacı Ahmed Abrat 91
Hacı Ahmed Ağa 114, 282, 284, 285, 286, 287, 360
Hacı Ahmed Ebuzeyd 224
Hacı Ahmed Seyranê 147, 148, 226, 390
Hacı Ali 195, 254
Hacı Ali Gözü 391
Hacı Ali Temo 388, 566
Hacı Bahaddin Erdem 273
Hacı Bekir Ağa 338
Hacı Cemil Doğanay 139
Hacı Çeçen 166
Hacı Derviş 94, 457, 466, 468
Hacı Ebu Zeyd 92
Hacı Emin Kavak 117, 275
Hacı Esad Beg 96, 97, 168
Hacı Faris Çelebi 360, 470, 472
Hacı Faris Köyü 300
Hacı Fatma 311
Hacı Ferho 159
Hacı Fettah Bey 380, 381
Hacı Halid Bey 461, 463
Hacı Hamo Ağa 381
Hacı Hasan Ağa 338
Hacı Hasan Bekro 234
Hacı Hıdır Ağa 463
Hacı Hızır Ağa 459, 460, 465, 466, 468, 470, 472, 474
Hacı Hüseyin 85, 281
Hacı Hüseyin Çelebi 497
Hacı İbrahim Abbud 360
Hacı İsmail 164
Hacı İzzeddin 195
Hacı İzzeddinê Temo Gewrê 195, 390
Hacı Kermozâde Faris Çelebi 503, 508, 514
Hacı Mehmed Ağa 89, 94, 466, 468, 474, 495
Hacı Mehmed Bin Ali Avri 91
Hacı Muhammed Aslan 166
Hacı Muhammed Beg 254, 255, 256, 265, 358, 359
Hacı Musa Ağa 82
Hacı Mustafa 299
Hacı Mustafa Bin Ali 91
Hacı Necib Efendi 466, 471, 473, 476
Hacı Nimet Çavuş 382
Hacı Osman Ağa 359
Hacı Ömer Özel 234, 281, 389, 390
Hacı Reşid Ağa 381
Hacı Sadık Ağa 83, 84, 87
Hacı Said Efendi 435
Hacı Salaho 247
Hacı Sinan 306, 311
Hacı Sinan Türk 306
Hacı Süleyman Ağa 84, 86, 88, 97
Hacı Süleyman Paşa 468
Hacı Şefiko 182
Hacı Şehmus Zeytinci 224
Hacı Şeyh Ağa 98, 271
Hacı Xalef Büro 281
Hacı Yusuf Çelebi 513
Hacı Abdullah 358
Hacı Abdullah Beg 271
Hacı Ali Tan 235, 372
Hacı Beg 271
Hacı Derbas 320
Hacı Hamzayê Hasen 168
Hacı Hasan 300
Hacı İsa Cengiz 372
Hacı Kesan 164
Hacı Ömer Özel 235
Hacı Silêmana (Süleymana) 108, 165, 168
Hacı Sinanlar 311
Hacı Yusuf 5, 168
Hacıfırs 301
Hacıî Abbâse 179
Hacıya 333
Hackermozade 360
Haco 129
Haco Ağa 104, 117, 189, 387
Haco Ailesi 168
Haddad Ailesi 30, 202
Haddadlar 202
Haferê 342
Haferi Köyü 261, 342
Hafız Ali Efendi 484, 490, 494, 504, 510, 516, 521
Hafız Hüseyin Efendi 497, 514, 515, 521, 528
Hafız Mehmed Efendi Hâceğân 468
Hafız Mehmed Paşa 97
Hafir (Korucu) 201, 206
Hafirlik 179, 362
Haftexwan 302
Hah 374, 375
Haham Yehuda Ağa 500
Hahoyo Cabdalla 377
Hakim Efendi 496
Hakkari 37, 60, 115, 263, 287, 336, 363, 380, 383
Halahi 134, 221, 233, 234, 281, 354, 389, 390
Halaho 134
Halani 129
Haldah 194, 196, 250, 544
Haldiler 18, 26
Haleb Metropolit 177
Halef 18, 19, 76, 216, 376, 378, 381, 382, 422, 456
Hacı Abdullah Ağa, 382
Halep 27, 30, 61, 63, 65, 66, 69, 70, 81, 114, 251, 380, 383, 385, 566
Halep Atabegi Zengi 69
Halep Metropolit 251, 566
Halid B. Bermek 58
Halid B. Yezid 58
Halid Bin Velid 49, 51, 53, 54
Halife Memun 58
Halife Mutemed 57
Halife Mütevekkil 58
Halil Ağa 83, 87, 93, 191, 457, 467, 469, 471, 473, 474, 476, 512
Halil Beg 264
Halil Begi 352, 353
Halil Begi-Hevêrki 212
Halil Bin Hacı Mustafa Bin Ali Kahya 94
Halil Edhem 76
Halil Gönenç 264, 281, 567
Halil Karadeniz 226
Halil Özdemir 223
Halil Paşa 83, 87, 503
Halime 124, 144, 145

- Halime Deywan 145
Halimetil Sadiyye 292
Halit Demir 302
Halkın Demokrasi Partisi 330
Hama 30, 64, 65, 77, 217
Hama Şehri 297
Hamdan Oğlu Davut 59
Hamdan Oğlu Hüseyin 59
Hamdan B. Hamdun-i Tağlibi 58
Hamdaniler 58, 60
Hamdo Hacıkerem 391
Hamdullah Beg 274, 364, 391
Hamdullah Bey (Ökmen) 273, 388
Hamdullah Bey Hâmise 502
Hamdun 58, 322
Hamid B. Kantabe 58
Hamid B. Said 58
Hamidi Şeyhleri 158, 276, 302, 341, 391
Hamidiler 302, 361, 363
Hamidiye Alayları 319, 384
Hammed Haseno 256
Hammed Merço 245
Hammed Temo 388
Hammukâ 326
Hammurabi 22
Hamo Ailesi 278, 343
Hamrin Nahiyesi 382
Hamzayê Yusufê İsa 168
Hamziyan 301
Hana Kerimo 202
Hanaq Köyü 167
Hanatori Ağa 460
Sultan Ahmed Beg 81
Hanefi 183, 232, 267, 346
Hani 24, 55, 66, 69, 137, 375, 500, 534, 539, 544, 546, 547, 549, 555
Hanna Ağa 437, 440
Hanna Darati Efendi 472
Hanna Dolapönü 49
Hanna Elkas Efendi 503
Hanna Gevve 203
Hanna Gülyâğı Ağa 206, 438
Hanna Hedaya Efendi 460, 461
Hanna İbrahim 177, 251, 566
Hanna İbrahim Erdi 177
Hanna Karabet 466, 468
Hanna Kas Efendi 503
Hanna Safer Efendi 444
Hanna Kass 286, 287
Hanne Kûno 206
Hapsenas 249, 264
Hapsenaslı Beyt Keleş 148
Haramhuddad 314
Haramiye Köyü 224
Haramşeddad 313
Harba 308
Harbuxt (Harbuht) 60
Harbuxtlu Mervan B. Kek 61
Harezmiler 73
Hant Siço 223
Hant Fok 148, 220, 223, 225, 226, 233, 245, 246, 352
Hant Taht 11, 148, 220, 223, 224, 225, 226, 233, 352
Hariciler 57
Harpagos 33, 34
Harput 27, 39, 63, 65, 69, 70, 115, 146, 151, 376, 387
Harran 23, 29, 33, 45, 51, 52, 64, 65, 66
Hartiripolis 46
Harun Reşid 58, 228, 251
Harun Reşid'in Oğlu Kasım 58
Haruna Aşireti 168, 267, 269
Haruniler 56, 91
Haruniye 91
Harzem Köyü 96
Hasan B. Hamdan 60
Hasan Begler 390
Hasan Feho 382
Hasan Halil 245
Hasan Halis Efendi 442
Hasan Hüsnü Efendi 479, 502
Hasan İşler 218
Hasan Kahya 84, 88
Hasan Kulab 104
Hasan Osman Çavuş 147
Hasan Seyranê 390
Hasan Şemdin 174, 187, 241, 359, 360, 382
Hasan Temo 195
Hasan Üstün 147
Hasan ve Müslüm Yıldırım 332
Hasanê Çuçanê 166
Hasanê Osman 337
Hasanê Seyro 162
Hasankale 226, 245
Hasankeyf 12, 17, 46, 49, 53, 54, 56, 59, 60, 61, 63, 64, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 80, 100, 102, 103, 104, 106, 121, 132, 155, 158, 183, 184, 185, 196, 201, 204, 217, 218, 221, 231, 252, 254, 264, 266, 267, 289, 307, 313, 346, 349, 350, 354, 364, 373, 374, 375, 376, 382, 450, 451, 452, 454, 455, 456, 458, 566, 569
Hasankeyf Artukluları 69, 70, 71
Hasankeyf Eyyubi Emirliği 170
Hasankeyf Eyyubileri 74, 252
Hasankeyf Patriği 373
Hasankeyf Vakayinamesi 252
Hasar Nahiyesi 381, 382
Haseki 120
Hasêkorê 129
Hasenan Aşireti 284, 299
Hasenekan 320
Haseni 357
Telli Ağa 381
Hasip Kaplan 269
Hasoyê Bırahim 186, 187
Hassê Korê 162
Hasse Şêxi 130
Hassı Hümayun 323
Haşim Haşimi 355, 370
Haşman Ağa 89
Hattuşaş 23, 24
Hatxê 328
Havarilik Kürsüsü 376
Havikê 109, 387
Havrê 172
Havri Efrayim Efendi 472
Hawar Dergisi 393
Hax 128, 132, 146, 166, 247, 371

- Hayale Mıntıkası 156
 Haydar Beg 88, 89
 Hayderanlar 123
 Hayik 38
 Hayrettin Demir 298
 Haytem Kalesi 252
 Hazar Denizi 37
 Hazarê 147
 Hazarê Hanım 241
 Hazbeni 194
 Hazime B. Hazım 58
 Haznedarı Süleyman Ağa 90
 Hazreti Ömer 332, 344
 Hazro 289, 315, 381
 Hazrolu Seyfeddin Bey 381
 Habezbeni 171, 191, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 212, 217, 246, 249, 250, 255, 276, 281, 288, 322
 Habezbeni Ağası İbrahimê Ahmed 212
 Habezbeni Aşireti 194, 195, 217, 255, 276, 322
 Habezbenili İzzeddin Ağa 148, 200
 Heci Mihemed 308, 317
 Heci Şexmus 341
 Heço Ağa 433, 434
 Hêdilê 122
 Helah 14, 134, 233
 Helax 132, 133, 134, 184, 233, 234, 248, 261, 350, 371, 565, 566, 567, 569
 Helax Süryanileri 133
 Helaxlı (Ahlâh) Aileler 206
 Helaxlılar 134
 Helaxlı Hacı 261
 Helaxlı Mala Gıjjo 141
 Helenistik 21
 Helime 168
 Hêhya 314
 Hemdani 321
 Hemdani Kuruş 321
 Hemê Şero 325
 Hemedan 32, 37, 161
 Hemmara 168
 Hemmukâ (Alyan) 108, 164
 Hemo Ağa 435
 Hepat 25
 Heraklius 46
 Herbakâ 268
 Herdax 113
 Herodot 30, 32
 Heremreş 315
 Hermeyse 128
 Herno Ağa 499
 Hesar 170, 171, 183, 191, 192, 194, 198, 199, 200, 249, 308, 337, 391
 Hesar Aşireti 191
 Hesarlı İsmail Ağa 199, 200
 Hesarlılar 199, 200
 Hesenan Aşireti 320
 Hesenê Şemdinler 125
 Heskale 132, 136, 234, 350
 Hesoyê Bırahim 188
 Hespist 122
 Hessına Aşireti 267, 270
 Hêşeri 317, 318, 320
 Heşterek 123, 124, 125, 127, 128, 161, 168, 169, 550, 565
 Heşterekli Cımo Ağa 168
 Heştuvan 109
 Hetma 269
 Hevalkıras 356
 Hevedan 289
 Hevedinê 121, 295
 Hevêrka 104, 106, 108, 202
 Hevêrki 102, 103, 104, 105, 106, 107, 148, 170, 208, 212, 222, 223, 226, 337, 341, 352, 353, 360, 361
 Heybet 179
 Heysem B. Said 58
 Heysem Kalesi 64, 70, 74
 Heyto 317
 Hezex 267, 268, 347, 348, 365
 Hezbaniyye Kürt Aşireti 72
 Hıdır el-Kasım 91, 92
 Hıdır en-Neccar Bin Bâşlı 94
 Hıdır Mehmed Said Ağa 92
 Hıdır Özderinç 391
 Hılêliyê 68, 310
 Hınçak 385
 Hınıs 289, 290
 Hıristiyanlar 54, 79, 96, 134, 350, 356, 377, 557, 560, 563
 Hırmeyse 103, 104
 Hırmuz (Hürmüz) Ailesi 204
 Hısn-ı Mansur 65, 68, 70
 Hısn-ı Ziyad 65
 Hızır Ağa 82
 Hızır Sabri Efendi 460
 Hızni Çınar 157
 Hicaz 74, 114, 342
 Hıddadê 317
 Hıddedi 319
 Hillanê 288
 Hilmi Yücel 228, 568
 Hilvan 307
 Hilwa 168
 Himêdiyê 192
 Hımran 318
 Hindi Efendi 492, 496, 502, 520
 Hindistan 36, 293
 Hindizadeler 359
 Hınıs 319
 Hınnara Nimet 136
 Hint 23, 24, 25, 31, 32, 34, 37, 38, 47
 Hint-Avrupa 23, 24, 25, 31, 32, 34, 38, 47
 Hire Arapları 45
 Hırmız Ailesi 204
 Hırpê 125, 126
 Hisar 191
 Hisar Aşiretleri 249
 Hitit 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 32
 Hıto Ailesi 127
 Hizan 60, 81, 381, 382
 Hizka Kabilesi 314
 Hizo-Hizuwê 184
 Hob Köyü 381
 Hobanlı Osman Bin Abdi 382
 Homan 141
 Homeros 30
 Hommoşke 224
 Hop Geçidi 17, 100, 332
 Hopo 337
 Horasanlı Ebu Müslim 56
 Horê 281, 302
 Hori Firim Efendi 469
 Hormuz 108
 Hoser 268
 Hoska 194, 195, 217, 322
 Hozan Beg 141
 Hozê 374
 HP 359
 Hrant 38

Hubelki 178
 Humus 64
 Hurikê 119
 Huristan Yakub Efendi 499
 Hurri 18, 24, 25, 26, 27, 28,
 30, 31, 32, 47, 106
 Hurşid Beg 98
 Husênê Emin (Demirer)
 157
 Huseynê Abdê 148, 388,
 390
 Huseynê Ferho 117, 145
 Huseynê Haci Ali 168
 Huseynê Omeri 339
 Huseynê Qenco 306, 310,
 311
 Huseynkê Osmanlar 329
 Husoyê Bihelfê 140
 Hûlagu 66, 73
 Hüsameddin Tîmurtaş 65
 Hüseyin Abdê Güneştan
 148, 241, 243
 Hüseyin Ağa Bin Selim
 Beg 91
 Hüseyin Altunkaya 246,
 392
 Hüseyin Bin Hasan Ağa
 88, 89
 Hüseyin Çelebi 151
 Hüseyin Eri 228
 Hüseyin Hilmi Efendi 466,
 467
 Hüseyin Nesimi Efendi
 506, 511
 Hüseyin Şa'bo 391
 Hüseyin Şükrü Efendi 504,
 510, 522, 528
 Hüseyin Şükrü Paşa 99
 Hüseyin Velo Ağa 438
 Hüseyin Yıldız 313
 Hüsnü Adsız 158, 566
 Hüsnü Ceylan 263
 Hüso Ali Yunus 148
 Hz. Ali 57, 369
 Hz. İbrahim 29
 Hz. İsa 42, 43, 45, 52, 267
 Hz. İshak 29
 Hz. Muhammed 50, 52, 54,
 292, 369
 Hz. Nuh 28, 29
 Hz. Osman 57
 Hz. Ömer 49, 51, 53, 292,
 362

Hız. Peygamber 369
 Hz. Yakub 29
 Hz. Fatima 369
 İ
 İmerin 268
 İbn Dimne 61
 İbn Hacer 67
 İbnul Ezrak 252
 İbrahim Abbud Şen 392
 İbrahim B. Sokman 69
 İbrahim Ahmetko 222
 İbrahim Fehmi Efendi 433,
 442
 İbrahim Hakkı Efendi 464,
 466, 467, 494, 502, 504,
 510, 517, 523, 529
 İbrahim Kaya 204
 İbrahim Oğlu Abo Ağa 381
 İbrahim Oğlu Numan Ağa
 382
 İbrahim Oğlu Veli Ağa, 382
 İbrahim Özmen 302
 İbrahim Paşa 305, 306, 310,
 311, 319, 355
 İbrahim Şabo 204, 212
 İbrahim Talat 442, 445, 448,
 450, 453, 455
 İbrahimê Ahmed 212, 342
 İbrahimê İsmailê Hasan
 Şemdin 198
 İbrahimê Kado 320
 İbrahimê Mahmud 330
 İbrahimê Tahir 119
 İbrahimiye 320
 İç Anadolu 23, 30
 İdil 17, 267, 268, 269, 270,
 347, 348, 365, 537
 İdil Quzikê 196
 İdil-Cizre 140, 295
 İdris-i Bitlisî 80
 Iğdır 72, 194
 İğnatiyo Davut 378
 İğnatiyo Davutşah 378
 İğnatiyo Abdulgani 378
 İğnatiyo Abdullah 379
 İğnatiyo Abdulmesih 379
 İğnatiyo Abdunnur 379
 İğnatiyo Behnam 379
 İğnatiyo Behnem 378
 İğnatiyo Davut 378
 İğnatiyo Fetros 379
 İğnatiyo Filatos 378

İğnatiyo Gevergis 379
 İğnatiyo Habip 379
 İğnatiyo Hadaye 378
 İğnatiyo Halef 378
 İğnatiyo İbrahim 378
 İğnatiyo İlyas 379
 İğnatiyo İshak 379
 İğnatiyo Mama 378
 İğnatiyo Matios 379
 İğnatiyo Nimetullah 378
 İğnatiyo Nuh 378, 379
 İğnatiyo Sobo 373
 İğnatiyo Şahap 378
 İğnatiyo Şemun 379
 İğnatiyo Şeylillah 378
 İğnatiyo Şükrullah 379
 İğnatiyo Yakup 378, 379
 İğnatiyo Yeşu 378, 379
 İğnatiyo Yuhanna 379
 İlam 341
 İloze 172
 İlyas Ağa 84, 88
 İlyas Cinanci Efendi 474
 İmâdiye 97
 İmadüddin Ali 67
 İmbarçiya 288
 İnce Bayraktar Mehmed
 Paşa 96, 97, 168
 İndra 25
 İndüs Irmağı 36
 İngilizce 160
 İpek Yol 51, 164, 221, 302,
 308, 316, 322, 323, 328
 Irak 12, 35, 36, 45, 49, 59,
 72, 95, 155, 156, 189,
 202, 234, 251, 258, 271,
 278, 284, 304, 312, 313,
 328, 330, 369, 372, 380,
 558
 İran 21, 24, 30, 31, 32, 34,
 35, 36, 37, 38, 44, 46,
 59, 68, 103, 108, 121,
 130, 131, 132, 159, 161,
 197, 202, 296, 322, 329,
 341
 İran Kürtleri 380
 İran Safavi 341
 İsa 202
 İsa Beg 104, 358
 Muhammed Beg 358
 İsa Begê-Dekşuri 212
 İsa Begî 102
 İsa Begi 248, 352, 353

- İsa Begiler 262
İsa Ekingen 208, 392
İsa Goriye Ağa 452
İsa Hacı Fettah 88
İsa Körpe Ağa 444
İsa Oğlu Ali Ağa 382
İsa Xan 130
İsa Zettê 211, 278, 386, 387, 388
İsa Zettê Çelme 203
İsapar 283, 288
İsayê Hamo 199, 203, 278, 387, 388
İshak Kaya 204
İshak Şabo 204
İsık Emer (İsayê Ömer) 125
İskan Xalef Abdullah 256
İskandinavya 31, 32
İskender Adem Efendi 503
İskenderiye 36
İskenderoğlu 173
İskenderun 35, 36, 279
İskitler 27, 30, 31, 32
İslam Ağa 358
İsmail Ağa 176
İsmail Beg 265
İsmail Efendi 98
İsmail Hakkı Efendi 488, 492, 503, 513, 520
İsmail Selimo Ağa 444
İsmail Verdi 382
İsmailê Mihemed 198, 199
İsmailê Şakır 159
İsmailê Verdê 107, 133, 136, 137, 144, 179
İsmet Şerif Vanlı 172
İsokâ 141
İsparta 115, 211, 338
İsrail 326, 344
İssos 35
İstabl-i Mire Şerif Ağa 98
İstanbul 4, 5, 11, 12, 35, 43, 44, 48, 96, 114, 118, 166, 168, 180, 202, 203, 212, 224, 244, 273, 275, 346, 363, 380, 386, 388, 391, 565, 566, 567, 568, 569, 570
İstanbul Bakırköy 203
İstanbul Boğazı 35
İstiklal Mahkemesi 203
İstililê (Akarsu) Köyü 303
İstililê Olayı 336
İsveç 203, 218
İsviçre 287
İşo Akkaya 202
İştar 22
İttihat ve Terakki Partisi 385
İv. Gorgis 377
İvan Köyü 167
İvanlı Mıstıkê Şenge 115
İwan 122
İyaz Bin Çanem 49, 51, 52, 53, 57, 344
İyavennis İsmail 378
İzar Köyü 165, 112
İzbino 262
İzeddin Yıldız 142
İzêwa 184
İzivê 183
İzmir 208, 234, 274, 279, 294, 332, 359, 495, 502, 567
İzmir Kula 234, 390
İzol Aşireti 306, 314
İzzeddin Mesud Zengi 65
İzzeddinê Temoyê Gewrê 198
J
Jovinian 44
Jön Türk 275
Julianus 43
K
Kabala 88, 89, 91, 294, 295, 297, 298, 299, 349
Kabasakal İbrahim Ağa 83, 87
Kâbe Köyü 202
Kaddur Bey 148
Kadeş Antlaşması 24
Kadı Mehmed Necip Efendi 94
Kadiri 363
Kadolar 296
Kadri Bey 99
Kadri Cemilpaşa 149
Kaffıl Bia 253
Kafkas Dilleri 25
Kafkaslar 30, 31, 32
Kafkasya 23, 232, 289, 324
Kahire 234, 262
Kahta 65
Kahve Mirrası 312
Kalatül Mara 51, 53
Qelenderan 91
Kalo Ağa 500
Kambo Ailesi 285
Kamışlı 68, 110, 140, 162, 229, 234, 240, 261, 306, 366, 568, 570
Kamil Beg 391
Kamil Boran 273, 274, 360
Kâmil Seyfeddin Ebubekir 73
Kando 377
Kani Genikê 282
Kânf Mirê 112
Kâni Sor 302
Kanişpiya Jêr 314
Kânişpiya Jor 309
Kaniya Eliya 306
Kâniya Mazin 158
Kaniya Şêx 333
Kaniyê Reş 269
Kapadokya 39, 43
Kappo 185, 216
Kara Kulak 319
Kara Muhammed-i Türkmani 67
Kara Tajdin 172, 241, 279, 334
Kara Xırab 164
Kara Yusuf Beg 78
Kara Yülük Osman Beg 78
Ergani 70
Kara Loğa 318
Karacadağ 284, 315, 325
Karadeniz 36, 38, 226, 284
Karadenizlilerin Kemeçesi 357
Karahana Ailesi 307
Karahasan Köyü 156
Karahisarlı Abdi Efendi 98
Karakaş Mehmed Ağa 82, 87
Karakeçi Aşireti 381, 384
Karakeçi Aşireti Reisi Halî Bey 381
Karakoyunlu Bayram Hoca 67
Karakoyunlular 74, 75, 78, 79
Karakulak 317, 546
Karakuye 314
Karapaz 288

- Karapeçe 288
Karasu 154, 178, 206
Kâraz 303
Kardaka 18
Karduk 38
Kareci 316
Karhêta 283
Karman 313
Karrasi Köyü 308
Kartmin (Qertmin) 132, 228, 230, 247, 248, 371
Kartmin Grubu 228
Kartmin Seyyidler 134, 178
Kasê Köyü 313
Kasika 104, 108, 143, 145, 165, 167, 168, 326
Kasikalılar 168
Kasım Ağa Deyri 89, 90
Kasım B. Cihangir 79
Kasımê Osman 158
Kasika Mezarlığı 167
Kasr Köyü 194, 255, 381
Kasra Savme 334
Kasrı Qenco 311, 316
Kasrıların Anlaşması 131
Kasrik 129, 191
Kasrik Boğazı 178
Kassikiler 295
Kassitler 167
Kastelunê 249
Katırcı Yusuf Cano 264
Katolik 178, 277, 286, 291, 325, 346, 347, 348, 349, 350, 469, 471, 474, 531, 557, 558, 562, 563
Kavad 45, 46
Kavaklı Paşa 119
Kavlê Bana 268
Kavreş 310
Kavs 324
Kavsan 283, 554
Kaya Onur 212
Kayapınar 195, 196, 228, 249
Kaynun 316
Kayseri 39, 43, 86, 96
Kayserili Uğur Mehmed Ağa 86, 96
Kazabuke 322
Kedi Osman Ağa 83, 87
Kêdıl 158
Kefer 353
Kefer Gevsen 171
Keferallab 132, 134, 182, 226, 231, 232, 233, 234, 249, 259, 260, 261, 263, 565, 570
Keferbê 132, 136, 138, 140, 144, 145, 162, 171, 234, 350
Keferboran 118
Kefercevzen-Gercüş 171
Keferhuvar 211, 226, 244, 249, 254, 255, 256, 257, 265, 278, 282, 369, 382, 387, 389, 548, 566, 570
Keferhuvarlı Xalef Beg 211
Keferhuvarlı Hacı Muhammed Beg 254
Keferili Abdülhay'ın Oğlu Halil 382
Kefertut 41, 50, 56, 315, 320, 353
Keferza Jêr 183
Keferza Jor 183
Keferzê 107, 132, 133, 135, 136, 138, 179, 234, 266, 350
Keferzêli Mala Şêxê Bazidler 361
Keferzota 179, 249, 358, 369, 548
Keferzota Şeyhleri 369
Kefiston 259
Kefra Tajdo 171
Kefralbê 158
Kefrê 124, 176, 172, 280
Kefrê Ağaları 241
Kefsannor 333
Kefsengê 144
Kefsura Dermemmukâ 133
Kefsura Domana 159
Keşerin 259
Kefzengê 133
Kejika 184
Kekvan 160
Keldani 44, 346, 468, 469, 471, 474
Keleşirê Köyü 156
Keleha Heci Şêxmus 341
Kelehê 162, 172, 241
Kelekê 306
Keleş Hammolar 246
Keleş Mêrê 280
Keleşler 307
Kemal Erdoğan 239
Kemal Göze 327
Kemal Nehrozoğlu 208, 359
Kemala Aşireti 309, 310
Kembelu 288
Kemençe 109, 339, 357
Kemmê 132
Ken'hud Muslavi 311
Kenan Nehrozoğlu 208, 569
Kenan Nuri Nehrozoğlu 359
Kenan Ülkesi 29
Kenanki 129
Kendiryan Hanna Efendi 493
Kenenkâ 129
Kepraf Köyü 183, 185
Kerbent 112
Kerbent Seyyidler 138
Kerboran (Dargeçit) 11, 12, 17, 100, 102, 103, 106, 108, 110, 113, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 130, 133, 138, 147, 158, 165, 167, 184, 206, 217, 225, 233, 241, 247, 254, 295, 345, 347, 355, 367, 370, 445, 447, 450, 453, 455, 458, 533, 550, 565, 566, 567, 570
Kerboran Arbayê Mireklari 241
Kerboz 247, 372
Kercevs 430, 436, 437, 439, 441, 442
Kercoz (Gercüş) 17, 100, 105, 124, 125, 143, 146, 162, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 183, 187, 191, 195, 197, 198, 199, 200, 208, 212, 241, 249, 251, 254, 257, 258, 263, 276, 341, 358, 359, 360, 361, 364, 370, 388, 389, 391, 566, 567, 570
Kercoz Ağaları 125, 389
Kercoz Aşiret Reisi İsmailê Hasanê Şemdin 124
Kercoz Aşireti 138, 143, 171, 172, 177, 567

- Kercoz Êrdê 254
 Kercoz Gullika Ağası
 Abdiyê Hemzikê 140
 Kercozlu Bedreddinê Hacı
 Osman 175
 Kercozlu Yusuf Ağa 174,
 388
 Kerengo 314
 Kerimo 179
 Kerkinnê 132, 133, 138,
 217, 350
 Kerkuşî 357
 Kerkük 24, 25, 32, 39, 85,
 89, 92, 258, 304
 Kerküklü Mustafa Ağa 85,
 92
 Kermas Köyü 61
 Kermêtê 333
 Keroyî 306
 Kerrikê 317
 Kersivan 333
 Kerşaf (Keferşamo) 154,
 202, 206, 218, 248, 249,
 349, 570
 Kertuven 315
 Keşîş Gölü 27
 Kevirê Bukâ 337
 Kevo Ağa 432, 433, 438,
 440
 Keyaksares 32
 Keyhüsrev 23, 34
 Keykubat 32
 Kılavuz 119
 Kılıt 256, 277
 Kırım 30
 Kırkat 162, 191, 196
 Kırkdirek (Kirdilek) 283,
 288, 304
 Kırtas Ailesi 65
 Kıs Gori Ağa 431, 432
 Kızılbulut 197
 Kızılırmak Nehri 23, 33
 Kızıltepe 12, 15, 41, 50, 56,
 103, 104, 129, 156, 281,
 283, 292, 293, 300, 302,
 304, 307, 308, 309, 316,
 318, 320, 323, 324, 325,
 332, 346, 347, 532, 545,
 547, 559, 565, 566, 567,
 569, 570
 Kibele 299
 Kiçan 270
 Kika 288
 Kikan (Kikiler) 17, 129,
 280, 294, 306, 308, 309,
 310, 315, 316, 321, 323,
 351, 355, 384
 Kikan Ağaları 310, 312
 Kikan Ağası Mehmet Ali
 310
 Kikan Ağası Reşit 310
 Kikan Çırkan Ağaları 323
 Kikanlılar 310, 311
 Kiki 88, 89
 Kiki Abdi Ağa 92
 Kiki Ağası Ahmed Molla
 Ali 92
 Kiki Osman Ağa 83, 87
 Kılıçaslan 319
 Kilis 81, 83, 86, 87, 96
 Kilisli Kasım Ağa 83
 Kilisli Zeynel Beg 86, 96
 Kılıt 277
 Kilyat 191
 Kimmerler 27, 30, 32, 38
 Kinderib (Söğütlü) 222,
 227, 249, 253, 255, 257,
 566
 Kiras 356
 Kırat Aşireti 119
 Kiraxila Jêr 158
 Kiraxila Jor 158
 Kırkat 172, 200
 Kırkat Olayı 198
 Kitan 357
 Kivax 160
 Kızılbaş Alayı 274
 Klıkyalılar 33
 Koca Yusuf Ağa 82, 83, 87
 Kocaeli 208
 Koçek 178
 Koçeka 326, 328, 341, 342,
 337, 340, 565
 Koçeka Ağaları 341
 Koçeka Ağası Hamo 151
 Koçeka Lideri Hamo 341
 Koçer Aşiretleri 267, 270
 Koçhisar 92, 93, 94, 504,
 509, 516, 521, 522, 528
 Koği 288, 289
 Kolikâ 169
 Konya 275, 391
 Konya Lisesi 275
 Kopeli Köyü 189
 Kopraz 109
 Kor Uso 317
 Korıxçı 288
 Korsot 27
 Kose 337
 Kose Mıntıkası 249
 Kostantin Malatyalı 378
 Koşeka Kabilesi 315
 Koxer 357
 Kozê 249, 333
 Kozluk 44, 139, 165, 295,
 296
 Kölesiyen 96
 Kömirli Ailesi 287
 Köprülüzade Mehmed
 Ağa 90
 Kôr Hüseyin Ağa 82
 Köse 86, 89, 96, 155, 250,
 271, 276, 278, 279, 282,
 297, 300, 349
 Köse Ali 89
 Köse Köyleri 279
 Köse Paşa 86, 96
 Kral Hayk 38
 Krasos 40
 Ksenophon 38
 Ktesiphon 23
 Kubad 159
 Kucika 328
 Kuça Gura 317
 Kudê 333
 Kudüs 22, 23, 33, 35, 42, 63,
 72, 376
 Kuferdel 283
 Kuhêla 184
 Kulduman 317
 Kulp 123, 307, 381
 Kulpo Romi 159
 Kum 356
 Kumuk Türkleri 201
 Kundakçı Oğlu İshak 57
 Kundakçıoğlu 59
 Kundel 178
 Kûneyn 158
 Kunnûr 283
 Kur'un 321
 Kuraharam 283
 Kurehelal 283
 Kuresa 165
 Kurıma 334
 Kurrê 178, 301
 Kurrê Dağı 178
 Kurrımetına 333
 Kurtalan 44, 112, 119, 165,
 191, 296

Kurtalan Pekendê 143
 Kuru Serpır Zêri 183
 Kuşuh 25
 Kutbeddin Hamidi 197
 Kutbeddin İlgaz 65
 Kutbeddin Muhammed B.
 Zengi 66
 Kutbeddin Sokman 70
 Kutbeddin ve Ataullah
 Hamidi 360, 364
 Kûzerib 283
 Kuzey Afrika 250
 Kuzey Azerbaycan 328
 Kuzey Irak 128, 284
 Kuzey Irak Dağları 189
 Kuzey Suriye 25, 28, 43, 47,
 110, 150, 162
 Küçük Ahmed Ağa 82
 Kürdistan 77, 80, 81, 106,
 357, 383, 385
 Kürt 13, 17, 47, 60, 62, 72,
 77, 78, 80, 89, 106, 109,
 115, 118, 120, 121, 123,
 125, 127, 142, 151, 154,
 158, 159, 160, 165, 172,
 177, 183, 293, 308, 313,
 324, 334
 Kürt Abdal Ağa 165
 Kürt Kikan Aşireti 280
 Kürt Mervani 62
 Kürt Surçi Aşireti 282
 Kürt Şervan (Şirvan) 77
 Kürt Yezidi 262, 280
 Kürtçe 128, 154, 161, 306,
 347
 Kürtler 35, 47, 101, 127,
 130, 138, 140, 159, 168,
 176, 177, 182, 190, 219,
 230, 247, 248, 250, 267,
 321, 345, 346, 347, 349,
 351, 354, 374, 377
 Kürt-Yezidi 298
 Küynar 169

L

Laban 29
 Lagaş 20
 Lahmi 45, 48, 251
 Lala Kasım Beg 81
 Lale Hanım 114, 157
 Latifê Cimo 115, 126
 Latifiye 96
 Laz Osman Paşa 99

Lazca 26, 561, 562, 564
 Lazverdi 20
 Lêf Aşiretleri 294, 300
 Lejin 304
 Lepêna 158
 Liazar 57
 Lice 61, 65, 74, 81, 147, 187,
 189, 303
 Lidya 30, 33
 Litipris 26
 Liyan 112
 Lok 356
 Lugarzargiz 19
 Lukullus 39
 Lübnan 24
 Lütfullah Efendi 91

M

M. Ali Arkan 232, 234
 M. Emin Demir 298
 M. Selim Öztürk 273
 M. Şerif Nehroz (Yenigün)
 202, 212, 216
 Ma'sara 289
 Maari Köyü 151
 Macar 346
 Macid Beg 99
 Maden 252, 389, 391
 Madenli İbrahim Deli Balta
 389, 392
 Maduva 31
 Mafıryan Cabdellahad 377
 Mafıryan 15, 362, 393, 394
 Mahal Lahmiyye 251
 Mahalleli Begleri 257, 264
 Mahalleli Mirleri 262,
 264, 265, 360, 390
 Mahallemiler 102, 121, 251,
 252, 348
 Mahalleliyeli İsa Beg 88
 Mahalleli 73, 102, 104,
 106, 165, 170, 173, 177,
 180, 191, 194, 203, 211,
 219, 220, 225, 243, 245,
 247, 248, 250, 251, 252,
 253, 254, 255, 257, 259,
 260, 263, 264, 265, 279,
 289, 290, 298, 299, 302,
 337, 358, 387, 389, 422,
 430, 431
 Mahalleli Aşireti 170, 171,
 191, 194, 219, 248, 249,
 252

Mahalleli Emiri Mesud
 252
 Mahalleli Kurub 260
 Mahalleli Miri Xalef Beyi
 387
 Mahalleliye 74, 249, 252
 Mahalmoyo 249
 Mahmasina Ailesi 139
 Mahme Reşkê 119
 Mahmi 234
 Mahmud Ağa 82
 Mahmud Arkan 212, 226,
 359, 392
 Mahmud Bin Fettah Beg 94
 Mahmud Derbo Ağa 500
 Mahmud Güneş 212
 Mahmud Molla İsmail Ağa
 500
 Mahmud Oğlu Hamid Ağa
 382
 Mahmud Siço 246
 Mahmudê Osman 124, 156
 Mahmudi Aşireti 77
 Mahmudki 279, 290, 336,
 338, 339, 352
 Mahmuşo 129
 Mahmut Duyan 314
 Mahmut Öztoprak 392
 Mahmutki 241
 Makdisi Simo 462
 Maksi Elyas 206
 Maku Şehri 130
 Mala Abbas 162
 Mala Abdoyi 175
 Mala Abdullah 127
 Mala Abduşi 120
 Mala Ağa 284, 350
 Mala Ağayê Sor 184
 Mala Ahmed Yusuf Hasen
 104, 125, 167
 Mala Ahmo 178, 179
 Mala Ali Bedri 195, 322
 Mala Ali Bilalo 184
 Mala Ali Sofi 154
 Mala Ali Şere Meşkini 302
 Mala Alireşika 120, 184
 Mala Aliyê Mahame 168
 Mala Alkê 301
 Mala Amervi 173
 Mala Amo 184
 Mala Anterki 184
 Mala Ârfe 142
 Mala Askeri 296

Mala Aşık 284
 Mala Avdê 138
 Mala Azem 127, 140
 Mala Bedriki 138
 Mala Behlîka 104
 Mala Behremki 184
 Mala Bettus 324
 Mala Birê Elo 178
 Mala Bîrhîmê Xalef 340
 Mala Bozo 155
 Mala Bubê 283, 304
 Mala Cemile Sîlê 270
 Mala Cevher 118
 Mala Cıbo 370
 Mala Cımo 123, 148, 370
 Mala Cum 328
 Mala Çeçen Beg 305
 Mala Çerko 218
 Mala Çıltırta 135
 Mala Çomerkâ 178
 Mala Davo 302, 320
 Mala Davudo 164, 307
 Mala Dılıkâ 135
 Mala Ebdullayê Xalef 270
 Mala Ebuzeyt 301
 Mala Edi 127
 Mala Elikê 316
 Mala Eliko 138
 Mala Elo 178
 Mala Emo 308
 Mala Ferman 182
 Mala Fetho 127
 Mala Finnîkê 327
 Mala Fırmo 138
 Mala Garo 301
 Mala Genco 327
 Mala Gevrâ 284
 Mala Gînderkâ 134
 Mala Guhişkân 155
 Mala Gulavîkâ 182
 Mala Gulê 184
 Mala Gurri 135
 Mala Çazîkâ 134
 Mala Gîzorkî 125
 Mala Haci Huseynê Koğî 289
 Mala Haci İlyas 175
 Mala Haci 130
 Mala Haci Abdullah 121, 184, 351
 Mala Haci Hîso Oso 327
 Mala Haci Süleyman 122
 Mala Haciye Fatîmê 135

Mala Hallac 309, 319
 Mala Hamo 277, 342, 343
 Mala Hannîkê 139
 Mala Hasan Bajari 289
 Mala Hasan Şemdin 144, 172, 361
 Mala Hasenê Osman 147
 Mala Haseno 175
 Mala Hassê Bereket 165
 Mala Havîkê 150
 Mala Hayderkâ 120
 Mala Hecco 301
 Mala Heci Elo 307
 Mala Hemed 177
 Mala Hemkê 133
 Mala Hevşîki 178
 Mala Hiseynê Şivên 182
 Mala Hiseynê Xızali 135
 Mala Hubelki 178
 Mala Huseynê 111, 248, 308, 330
 Mala Huseynê Mele 341
 Mala Huseynê Mir 111
 Mala Huseyni 284
 Mala Huseynkê Osman 329
 Mala Hüseynê Sado 307
 Mala Hüso 155
 Mala Hüso Xalef 233
 Mala İbrahimkâ 182
 Mala İsko 177
 Mala İslam Ağa 216
 Mala İsmail 133, 135, 156, 337
 Mala İsmailê Hîso 138
 Mala İsmailê Verdê 133
 Mala İsteyfo 139
 Mala Kado 296
 Mala Kambo 284, 285
 Mala Kandîkâ 120
 Mala Katê 314
 Mala Kayyo 303
 Mala Kejkâ 184
 Mala Kejo 138
 Mala Keleş 307
 Mala Kermexana 135
 Mala Keyxwa 191, 193
 Mala Kîççukâ 120
 Mala Kînê 109
 Mala Köse 155
 Mala Kuheyli 184
 Mala Levend 138, 144, 151, 155

Mala Mahmasîna 139
 Mala Mahme Gevrâ 120
 Mala Mahmud 119
 Mala Mehmedo 154, 155, 202, 210, 362, 387
 Mala Melho 301
 Mala Mela 248
 Mala Mele 177
 Mala Miho Tezel 330
 Mala Mirêd 342
 Mala Mihê 194
 Mala Mihemed Ağa 322
 Mala Mihemed Beg 340
 Mala Mihemedê Şêro 178
 Mala Miho 139
 Mala Miho Eli 340
 Mala Mirêd Ağa 121
 Mala Mirza 292
 Mala Mirzo 154, 217
 Mala Misurkâ 120
 Mala Muhammed Resul 173, 174
 Mala Muhammedê Haci 289
 Mala Musa 310, 319
 Mala Na'mê 155
 Mala Naif 308
 Mala Nazê 138
 Mala Nebiki 155
 Mala Neccar 340
 Mala Nehroz 107, 154, 155, 202, 206, 208, 209, 210, 216, 362
 Mala Nêsir Ailesi 186
 Mala Nu'mankê 120
 Mala Nuri Efendi 289
 Mala Odabaşı 284
 Mala Omer 135
 Mala Osman 104, 107, 129
 Mala Oxîlê 248
 Mala Pasokâ 140, 142
 Mala Perixana 184
 Mala Qalîki 178
 Mala Qaso 329
 Mala Quzîla 135
 Mala Remo 107, 114
 Mala Reşşê 155
 Mala Reşşoki 184
 Mala Rûstem Ağa 311
 Mala Sadetkê 217
 Mala Said Ağalar 351
 Mala Sakakiri 184
 Mala Sarîkâ 135

- Mala Sarohan 309
 Mala Segvan 154
 Mala Seĝo (Mala Nesır)
     Kabilesi 315
 Mala Sêlum Beg 223
 Mala Seloki 178
 Mala Serveri 284, 285
 Mala Seydo 296
 Mala Seyyid Mir Osman
     289
 Mala Silo 154
 Mala Silêmanê Boti 327
 Mala Sinikâ 120
 Mala Sori 284
 Mala Sosiki 138
 Mala Süleymanê Abbas
     162
 Mala Şa'liya 182
 Mala Şa'o 124
 Mala Şahin 196
 Mala Şefqata 141
 Mala Şehab 184
 Mala Şekkiri 217
 Mala Şellum 248
 Mala Şemdin Binkelbê 130
 Mala Şemê 177
 Mala Şemkeçel 155
 Mala Şemlo 155
 Mala Şemo 139
 Mala Şeref 142
 Mala Şêx 156, 304
 Mala Şêx Bereket 156
 Mala Şêx Osman 247
 Mala Şêx Osman Tılhasan
     Köyü 156
 Mala Şêxê 155
 Mala Şêxê Beyazid 107,
     130, 234, 166
 Mala Şêxe Bazidler 138
 Mala Şêxê Dêrhavi 361
 Mala Şêxê Zırav 159
 Mala Şêxikê 296
 Mala Şêxmuz 177
 Mala Şêxmuz Ağa 218
 Mala Şêxo 217, 307, 308
 Mala Şêxo Koro 217
 Mala Şido 296
 Mala Şimdi 155
 Mala Şino 139
 Mala Tahrê Mehmo 269
 Mala Tahrê Silo 109
 Mala Tajdo 176, 241
 Mala Temır 177
 Mala Temırkâ 120
 Mala Temo Gewrê 195, 351
 Mala Usıfa 248
 Mala Uso 296
 Mala Velo 292
 Mala Xalef Ağa 132
 Mala Xalef Paşa 311
 Mala Xalici 135
 Mala Xalilê Aliko 301
 Mala Xalito 284
 Mala Xallê Keleş 328
 Mala Xallo 139, 328
 Mala Xallo Xayına 104
 Mala Xelilê Melek 154
 Mala Xıdırê Hadê 327
 Mala Xwacikê 135
 Mala Yunuskâti 175
 Mala Yusuf 139
 Mala Yusuf Hasen 145
 Mala Yusufê Murad 129
 Mala Yusufê Xašo 151
 Mala Zerê 155
 Mala Zıloyi 175
 Malatya 27, 359, 378
 Malazgirt 26, 61, 62
 Mâlik el-Eşterî 57
 Malo Temo Gewrê 194
 Mamma Aşireti 267, 268,
     269
 Mamolan 165
 Manastır 371
 Manemcen Köyü 375
 Manisa 4, 273, 391
 Mano 40, 41, 42, 224
 Mansur B. Ziyad 58
 Mansuriyê 295
 Mantara 277
 Mar Yeşua 45, 348
 Mar Yuhanna 44
 Mara 35, 42, 51, 53, 424,
     534
 Marbab Köyü 168
 Mardin 13, 15, 17, 19, 21,
     29, 33, 37, 39, 40, 41,
     43, 44, 45, 46, 47, 48,
     49, 50, 51, 52, 53, 54,
     56, 57, 58, 59, 60, 61,
     63, 64, 65, 66, 67, 68,
     69, 70, 71, 74, 75, 78,
     79, 80, 81, 84, 86, 87,
     88, 89, 90, 91, 92, 93,
     94, 95, 96, 97, 98, 100,
     104, 118, 147, 151, 158,
     160, 168, 176, 195, 197,
     201, 208, 210, 212, 217,
     219, 221, 223, 225, 226,
     229, 233, 239, 242, 243,
     250, 251, 252, 253, 254,
     258, 262, 264, 271, 273,
     275, 276, 279, 299, 323,
     359
 Mardin Artukluları 66, 69,
     71, 74, 252
 Mardin Barosu 275
 Mardin İl Yıllığı 201
 Mardin Kalesi 29, 52, 53,
     66, 68, 88
 Mardin Organize Sanayi
     300
 Mardin Ovası 17, 141, 195,
     285, 321, 322, 323
 Mardin Valisi Tevfik Hadi
     273
 Mardinli Abdülğani Paşa
     98
 Marduk 22
 Marinê 139, 143, 150
 Mariye 50, 51, 52, 56
 Marmarê 333
 Maryab Köyü 96
 Maryakub 49
 Masarê 178
 Masertê 271, 289, 290
 Maşuqê 133
 Mataracı Ahmed Ağa 82,
     87
 Matarê 288, 289
 Matiatı 201
 Mavrikios 46
 Mazaka 43
 Mazgirt 27, 69
 Mazıdağ 92, 154, 284, 295,
     299, 301, 302, 308, 314,
     325, 541
 Mazıdağı 12, 92
 Mazrona 357
 Mazudağı 430
 Me'mun 57
 Mebiya 158
 Mecdine Sımo 122
 Mecid Şatana 391
 Mecineddin Muhammed
     Eyyubi 252
 Mecit Fire 218
 Mecit Yılmaz 218
 Mecit Yücel 325

- Medain 37
Mede 319
Medê Kermıraşa 317
Medine 52, 187, 294, 296, 311
Medler 23, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 47, 201
Medrese 96, 260, 302, 361
Medyoyo (Midyatlı) Zaytun 377
Mehdi Eker 289
Mehêna 318, 320
Mehmed Ağa 86
Mehmed Ali Ağa 311
Mehmed Âsaf Efendi 477
Mehmed Bey ("Köse Paşa") 86
Mehmed Bin Süleyman Ağa 437
Mehmed Davud Efendi 529
Mehmed Derviş Efendi 466, 468, 481, 486
Mehmed Efendi 84
Mehmed Faik Efendi 491
Mehmed Fuad Efendi 504, 509
Mehmed Hafız Efendi 464
Mehmed Mihri Efendi 447, 449
Mehmed Necip 88, 94, 97
Mehmed Nuri Efendi 477, 483
Mehmed Paşa 292
Mehmed Ragıp Efendi 508
Mehmed Reşid Efendi 435, 469, 497, 515, 528
Mehmed Rüşdü Efendi 481, 486
Mehmed Said 92, 93, 94, 95, 443, 502, 505, 511, 517, 524, 529
Mehmed Said Ağa 92
Mehmed Seyyid Ağa (Tatar Ağası) 86
Mehmed Seyyid Ağa 85, 86
Mehmed Siço Oğlu İsmail 246
Mehmed Şükrü Ağa 506, 519, 525
Mehmed Takıyyüddin Efendi 473
Mehmedola 122
Mehmet Ali Arıkan 147, 212, 219, 226, 566
Mehmet Ali Çelebi 391
Mehmet Ali ve Mesut Demircan 233
Mehmet Beşir Ayanoglu 292
Mehmet Emin Ağa 359
Mehmet Kamil Boran 360
Mehmet Korkut 245
Mehmet Nevaf 359
Mehmet Nezih Erdem 359
Mehmet Özaydın 175
Mehmet Raci Çelebi 391
Mehmet Said Erdem 360
Mehmet Selim Öztürk 391
Mehmet Sincar 332
Mehmet Şerif Nehroz 208, 390
Mehmet Şimşek 176
Mekke 56, 374
Mektupçu Osman Efendi 85, 90
Mela Hadi 361
Mela Hasan 361
Mela Murad 365
Mela Mustafa 335
Mela Poşman 336
Mele (Molla) Mustafa 336
Mele Abdülcelil 136
Mele Hasan Hişyar 121
Melek Barsomo 202, 203
Melek Kerimo 203
Meliddu 27
Melik 2. Süleyman Zırcan 77
Melik Ali 78
Melik el-Adil Seyfeddin Ebu Bekir 66
Melik el-Eşref Musa 66
Melik el-Kânil Muhammed 66
Melik el-Zahir Gazi B. Selahaddin Eyyubi 66
Melik es-Salih 67
Melik Eşref 75, 252
Melik Halil Eyyubi 80, 106
Melik Hasan 73
Melik Hüseyin 78
Melik Kâmil 66, 73
Melik Mecineddin 252
Melik Muhammed 78
Melik Muzafer 66
Melik Mücirüddin 73, 74
Melik Said 61
Melik Salih 67, 68, 73, 74, 75, 252
Melik Salih Seyfeddin 75
Melik Süleyman 77, 78
Melik Tahir İsa 67
Melik Zahir 73, 252
Meliike Xarme 278
Meliki Hıraklûs 51
Melikşah 61, 62
Melikul Cebbar Eminüddin 62
Melke Mirê Ailesi 206
Melkon Efendi 432, 459, 461, 465, 470, 477, 487, 488, 514, 515, 528
Mele Abdulvehhab 361
Mele Abdurrahman 228
Mele Ahmede Çazi 224
Mele Hadi 203
Mele Halil Özaydın 175
Mele Hilmi 228
Mele İbrahim 264
Mele Xalit 264
Mele Yasin 274
Mele Yusuf Aslan 143, 565
Mele Zubeyr 178
Mellemus 283, 288
Mellesok 320
Melleşok 317
Meman 268
Membic 65
Memluklular 74
Memmika 107, 108, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 138, , 156, 261, 266, 268, 277, 350
Memmika Aşireti 131
Memun 251
Mencê 157
Menda 277, 325
Mendêla 325
Mendêra 328
Mendikâ 139, 325
Mendilkâni 295, 325
Mene 256
Menemenci Mehmed Ağa 86
Menuas 27
Mêranê 109, 129
Merariye Hanım 286
Mercan Efendi 496

Mercê 333	22, 24, 27, 28, 29, 31,	Midyatlı Haco Ağa 149
Mercidabık Savaşı 81	33, 35, 36, 37, 38, 41,	Midyatlı Mehmedo Ailesi
Merciya 370	43, 50, 56, 72, 251, 348	358
Mergê 302	Mezra Mihokâ 169	Mihail Efendi 468, 503
Merre (Meryem) 224	Mezraahmed 288	Mihayel 378
Mersin 307, 390	Mezrafilla 288	Mihayel Rabo 378
Mersiniyan 322, 568	Mezrahuto 288	Mihemed Şêro 177
Mervan 56, 57, 61, 72	Mezrê 192, 317	Mihemedê Elo 145
Mervân B. Muhammed 58	Micur 103, 104	Mihemedê Hacı Abdullah
Mervani 59, 60, 62, 65, 543	Mihê Ağa 204	189
Mervaniler 59, 60	Mikrê 295	Mihemedê Hasan 144
Mervaniye 172	Mısilli (?) Ağa 82	Mihemedê Mendê 264
Mervavê Köyü 150	Mısır 24, 25, 26, 31, 35, 36,	Mihemedê Salih 198
Merxandê 288	57, 59, 61, 63, 65, 66,	Mihemedê Yusuf Şalo 162
Meryem 126	70, 71, 72, 73, 74, 76,	Mihîna 112
Meryem Dariye 53	81, 97, 234, 258, 262,	Mihrani Aşireti 74
Meryem Hanım 244	421	Mihri Efendi 447, 449, 517
Merzikan 333	Mısırlı İbrahim Paşa 97	Mikrê 121, 146
Mes'ud Rükneddin 71	Mıslıt Paşa 319	Milan (Milli) 17, 294, 321,
Mesken 249, 333, 548	Mıddihê (Mıdın) 120, 148,	323, 355
Mesleme B. Abdülmelik 57	159	Milanê 303
Mesqeynter 313	Midêlbê 194, 197	Milikâ 158
Mesta 321	Midyat 4, 5, 11, 12, 14, 15,	Milli Ağası Yusuf Ağa 382
Mesta Jêr 318	17, 25, 31, 36, 39, 44,	Milli Aşiret Reisi İbrahim
Mesta Jor 318	47, 59, 60, 64, 78, 100,	Paşa 306
Meşhur Reşit Paşa 96	102, 103, 104, 107, 117,	Milli Aşiret Reisi Timur 90
Meşkelendoktur 20	122, 126, 128, 130, 134,	Milli Aşireti 95, 321, 381,
Meşkina 302, 304	136, 138, 140, 142, 143,	382
Meşkinanlı Ahmed Ağa	144, 148, 150, 153, 154,	Milli İbrahim Paşa 219
382	155, 159, 160, 161, 164,	Milli İsmail Ağa 94
Meşkinanlı Hami Paşa 382	168, 170, 172, 176, 177,	Milli Reisi Timur Paşa 89
Meşkini 93, 95, 287, 294,	178, 179, 182, 184, 185,	Millilerden Abdullah 88
295, 296, 354	187, 189, 194, 199, 201,	Milliyê Kebir 321
Meşkinili Şeyh Süleyman	202, 203, 204, 206, 208,	Millizade Abdullah Bey 84
94	210, 211, 212, 216, 217,	Millizade Ahmed Bey 83
Meşkok 312, 321	219, 221, 222, 226, 228,	Millizade Hacı Esad Bey
Meşkoka Bıçûk 316, 321	230, 232, 233, 234, 241,	86
Meşkoka Mezin 316, 321	242, 244, 246, 247, 249,	Millizade İbrahim Bey 509,
Metin Musaoglu 291, 327	251, 253, 254, 256, 295,	522
Metina 336, 338	374	Millizade İsa Beg 85, 88, 90
Mevlana Mehmed 81	Midyat Alayı Selim 115	Millizade Mustafa Bey 83
Mevlana Şemseddin 81	Midyat Aşiretleri 102, 104,	Millizade Necip Beg 85, 94
Mevlana Xalid-i Bağdadi	326, 385	Millizade Sadık Bey 85
363	Midyat Bölgesi 358, 380	Minezil 279
Mevriki 42	Ahmed Ali Efendi 118	Mir Celadet Bedirxan 393
Mewijo 313	Midyat Hükümet 219	Mir Dervêş 207
Meyafarkin 39, 46, 252	Midyat-İdil 165	Mir Seyfeddin 111, 241, 334
Meymuniye 183	Midyat-Kercoz-Kerboran	Mir Sinan 327
Meymuniye Boğazı 189	370	Mir Şah Muhammed 77
Meyyafarkin 60, 63, 65, 66,	Midyatlı Anez 382	Mir Yakup 120, 121, 184,
68	Midyatlı Azizkê 278	295
Mez'ra 324	Midyatlı Gayur Oğlu	Miraç Aktuğ 232
Mezopotamya 18, 20, 21,	Hasan 383	Mirado 109

Miralay İbrahim Bey 384
 Miran Aşireti 384
 Mirê Azizan 313
 Mirekê Kurisa 111
 Mirham 330
 Miri Zırav 263
 Mırka Kefsınê 122
 Mırkê 122
 Mirimiran Mustafa Paşa 98
 Mirimiran Osman Paşa 98
 Mirimiran Ziya Paşa 98
 Miroğlu 265, 566, 570
 Mirsini 326, 327, 328
 Mirsiniyan 326, 327, 328
 Mirülümëra Cemal Paşa 98
 Mirülümëra Mehmet Nazım Paşa 98
 Mirxani Kabilesi 314
 Mirza Paşa 86, 97
 Mirze Çelik 185
 Miss Duvi 325
 Miss Frengê 325
 Mistinê 333
 Mısto Temas 263
 Mısurî 268
 Mişa Bin Abdülmesih 53
 Mişavıl 169
 Mişkin 96
 Miştê 112
 Mithat Yenigün 208
 Mitra 25
 Mittani 18, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 47
 Mıwêlê 112
 Mizgin 339
 Mizizex 104, 108, 130, 140, 143, 144, 145, 146, 153, 342, 361, 567, 568, 570
 Mizizexlı Mala Osmanlar 361
 Mizizexlı Serhan Ağa 114, 342
 Mizizex Bölgesi 144
 Mizizexlı Huseynê Çelebi 148
 Modan 60, 61
 Moğollar 252
 Molla Abdullah 363
 Molla Hüseyin 96
 Molla Münici Efendi 469
 Mor Gabriel 44, 47, 140, 247, 371, 566, 568, 569
 Mor Malke Manastırı 374,

375, 377
 Mor Nuh 376
 Mor Quryaqos Manastırı 374
 Mor Xalaf 375
 Mor Yacqub Manastırı 373, 374
 Mor Yeşua 48
 Motki 60
 Mr. Vaylı 18
 Muaviye 57
 Muaz Bin Cebel 49
 Mudar Bin Nizar 50
 Mudar'ul Hamra 50
 Mudara 50
 Mudê 124, 156, 333
 Muhammed B. İlyas B. İlgaiz 69
 Muhammed B. Mecrum Yahya 57
 Muhammed B. Mervan 57
 Muhammed Bini Bermeki 228
 Muhammed Ciziri 335, 336, 337, 359
 Muhammed Ibn Bilal 220
 Muhammed Salih 115, 180, 181
 Muhammed Şakır 342
 Muhammed Şêro 136
 Muhammedê Abdurrahman 191
 Muhammedê Elo 159, 208
 Muhammedê Hacı 187
 Muhittin Tunç 224
 Muhtar Anderos 118
 Muksi Melki Efendi 460
 Munganlar 347
 Muqbıla Jêr 324
 Muqbıla Jor 324
 Murad Efendi 86, 97, 445
 Muradê Şerko 148
 Murat Beg 96
 Murat Sadioglu 292
 Murathan Mungan 291, 360
 Muro 169
 Muro İbni Cevher 285
 Musa Anter 11, 330, 331
 Musa B. Kab 58
 Musa Okçu 370
 Musa Zeytinci 224
 Musareşsa 270

Musayê Fatimê 145
 Musikiyyê 244
 Ken'ud Muslavi 311
 Musa Ailesi 243
 Mustafa Ağa (Köprü Beyi) 84
 Mustafa Ağa 85
 Mustafa Efendi 81
 Mustafa Hamdi Efendi 433
 Mustafa Kavak 275
 Mustafa Kemal 189, 211, 337
 Mustafa Kutto Ağa 380
 Mustafa Mılık 317, 320
 Mustafa Nadir Bey 99
 Mustafa Nazmi Efendi 478
 Mustafa Ramanlı 191, 566
 Mustafa Remzi 81
 Mustafa Rüştü Efendi 98
 Musul 18, 24, 28, 29, 33, 39, 45, 51, 53, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 68, 72, 73, 84, 88, 93, 96, 97, 119, 163, 166, 168, 172, 188, 204, 224, 266, 267, 274, 275, 282, 286, 311, 313, 314, 315, 379, 385, 386
 Musul Atabeg 72
 Musullu İsmail Ağa 84, 88
 Muş 210, 284, 290, 301, 307, 313
 Muş-Ağrı Yöresi 303, 304, 305
 Muşki 28, 296
 Muş-Malazgirt 299
 Muş-Van 314
 Mutemed Alallah 57
 Mutteki 42
 Muvel 111
 Muxaşni 248, 279
 Muzaffer Arıkan 226
 Müfti Meydan 228
 Müftü Ailesi 229, 265, 390
 Müftü Hacı Ahmed Efendi 86, 94, 95
 Müftü Hilmi Efendi 473, 518, 524
 Müftü İbrahim Efendi 228, 434, 435, 436, 439, 441
 Müftü Tüfekçibaşı 95
 Müftüzade 228, 315
 Müküslü Hamza 149
 Münir Boran 274, 360

- N
N'ame Ailesi 284
Naciye Hanım 242
Naharine 26
Nahora 109, 339, 357
Naif Petuşê 246
Naime 388
Nairi 26
Naki Bey 84
Nakşibend 289, 363
Nakşibendi Hamidi 278
Naramsin 21
Narqatin 172
Nasîf Ağa 82
Nasır Beg Süleymanî 81
Nasîruddevle Hasan Ali 59, 60
Nasîrüdîdin Mahmut 70
Nasreddin Hoca 233
Nasri Kiso Efendi 475
Nastorius 45
Naşice 24
Naum Efendi 480, 491, 508, 526
Nazlı (Hasan Şemdin) 145
Nebi Ağa 82, 87
Necati Gürel 392
Neccara Kabilesi 313
Necip Hacıkeremo 391
Neciyye Bin Mecid 51
Necmat (Nimet) 376
Necmeddin Eyyub 72, 73
Necmeddin İlgazi 63, 64, 65
Nehloyo Cabdellahad 377
Nehrib 268
Nehroz Ailesi 185, 206, 207, 210, 358, 390
Nehroz Mahallesi 142
Nekaba Remma 133
Nerinci 270
Nesep Hanım 216
Nesephan Hanım 176
Neslihan Hanım 273
Nesturi 115, 346
Nesturi Kilisesi 346
Netfo (Nıtfı) Manastırı 374
Newafê Hesên 322
Newala Geletê 129
Neyyir Mehmed Ağa 84
Nîbîlê 121, 295, 342, 548
Nihat Eri 228, 229, 570
Nikola Efendi 496, 498
Ninova 23, 28, 29, 33, 45
Nipora 21
Nippur 20
Nislo 144
Nîzarê Memmîkâ 136
Nîzip 37, 97
Nordik 38
Norşinli Şêx Hazret 365
Noyan Ali Paşa 74
Nunîb 194, 197, 250, 369
Nureddin Arslan Şah 66
Nurettin Zengi 70, 72
Nurettin Baransel 190
Nuri Aziz Midyat 176, 210, 211, 215, 392
Nuri İvenç 243, 570
Nuri Midyat 176
Nuri Onur 172
Nuriyê Ahmedê 195
Nuruddevle Belek 69
Nurullah Bey 336
Nusaybin 12, 17, 21, 25, 31, 33, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 53, 56, 59, 60, 64, 65, 66, 73, 75, 88, 92, 95, 97, 100, 102, 103, 104, 106, 130, 132, 134, 140, 142, 148, 151, 153, 154, 156, 164, 165, 166, 169, 172, 206, 225, 241, 247, 261, 292, 293, 311, 315, 316, 322, 323, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 350, 371, 429, 461, 464, 479, 518, 524, 529, 533, 551, 553, 560, 565, 566, 567, 568, 569, 570
Nusaybin Aşiretleri 326
Nûşluzade Seyyid Süleyman Ağa 84
Nûzhê Paşa 99
O
Odabaşı Şeyhmus 96
Odenathus 43
Ohannes Efendi 437, 438
Okuş 19
Olaka Köyü 311
Omera Kabilesi 313
Omerê Şero 159
Omergan 332
Omeri 292, 332, 339
Omerkan Ağası Halil 92
Omerkan Kürtleri 92
Omerkan Reisi Zor Mustafa 92
Omerka 59, 91, 108, 122
Omeriyan Ağaları 180, 241, 289, 334
Omeriyan Ağası Osman(Etman) 88, 342, 343
Omeriyan Aşireti 17, 100, 147, 248, 249, 253, 254, 256, 282, 289, 299, 307, 315, 324, 326, 330, 332, 336, 339, 340, 352, 357, 364, 369, 567, 569
Omeriyan Dağı 332
Omid 377
Orhan Doğan 119
Orhan Miroğlu 265, 570
Orta Çurs 301
Ortadoğu 30, 81, 250, 344, 347
Ortodoks 48, 178, 277, 347, 348, 349, 350, 386, 531, 557, 558, 562, 563
Ortodoks Rum Kilisesi 48
Osan Amun 467
Osi Bülbülü Efendi 461, 463, 465
Osikâ 129
Osikê Keferbê 144
Osman Acur 258, 278, 569
Osman Ağa 83, 84, 85, 87, 88, 89, 91, 319, 337, 342, 359, 382, 491
Osman Coşkun 147
Osman Kappo 216
Osman Oğlu Katun 383
Osman Oğlu Saruhan Ağa 382
Osman Pirzeni 89
Osman Xalil Derhawi 107
Osman Xelilê Silêman 156
Osmanê Elixan 310
Osmanê Omer 160
Osmanê Temir 114, 124, 126, 142, 143, 179, 180, 181
Osmanlı 77, 80, 81, 106, 114, 118, 119, 131, 132, 187, 201, 210, 212, 219,

220, 228, 231, 241, 251,
254, 269, 271, 274, 291,
324, 327, 332, 336, 346,
347, 353, 354, 360, 361,
370, 380, 385

Osmanlı Padişahı 166

Osmanlı-Rus Savaşları 346

Ö

Ömer Burtev Ağa 380

Ömer Ertaş 320

Ömer Hulusi Efendi 98

Ömer Kayapınar 392

Ömer Latif Paşa 97

Ömer Vecdi Efendi 459,
460, 462

Ömerê Feqa Yusuf 116

Ömerli (Masertê) İlçesi 249

Ömerli 12, 17, 100, 102,

249, 250, 253, 254, 263,
271, 278, 279, 289, 290,
332, 352, 363, 555, 566,
568, 570

P

Palmira 43

Palu 27, 69, 70, 263, 283

Papa 44, 259, 346

Papeus-Zeus 31

Parni 37

Part 37, 38, 39

Paşabegendi Mehmed Ağa
86

Paşavat 233, 292, 299, 302,
361

Patesi 20

Patnos 123

Patrik Behnam 374

Patrik Habib 202

Patrik İsmail 250

Patrik Sınacil (İsmail) 374

Payas 35

Pekendê Köyü 191

Pekmezci 91

Peleşo 169

Pelutê 105, 356

Pencinar Aşireti 381, 184

Peparê 172, 183

Perdenişin 286

Perişanê 185

Perixan Hanım 185, 187,
190

Pers 23, 32, 33, 34, 35, 36,

38, 40, 43, 44, 45, 47,
48, 54, 228, 343

Pers İmparatorluğu 343

Persopolis 36

Peştimal 356

Petuşê 246

Petuşê Köyü 246

Peyruze 125, 146, 150, 168,
364

Peyruze Deywani 145

Phocas 46

Pınar Ali 329, 330

Pılısiyê 121

Pınarali 326, 327

Pir Xettab 295, 308

Pirinçizade 360

Pirkân 133, 139

Pirmir 280, 315

Piskonos 41

Pol Paşa 169

Pontus 30

Posınça 109

Prensilvaniya 18

Prof. Dr. Ahmet Ağırakça
292

Prof. Dr. İrfan Sabah 275

Protestan 204, 277, 325,
348, 350, 386, 472, 474,
531, 557, 558, 562, 563

Psamettik 31

Puşi 357

Q

Qalendera 327

Qamarinê 192

Qanêsor 334

Qarmut 192, 200

Qartmin 375

Qartnin Manastırı 374

Qawaqâ 109

Qelaçigê 303

Qelendaran 307, 357

Qermut Köyü 200

Qesra Ahmedê Xêro 328

Qesra Belek 168

Qesra Ehmedê Xêro 328

Qesra Jêrê 178

Qesra Jorê 178

Qesra Qelendera 307, 357

Qesrık Köyü 194

Qesrıkê 139, 334

Qesrokê 270

Qeyntar 194

Qıcur 103, 104

Qışolo 144

Qlêbin 313

Qordiseli Yekbun Sincar
339

Qumri Hanım 185

Qur'unê 316

Qurdise 334

Qurrêvike 315

Quttokâ 141

R

Rabban Mascud 374

Rabban Yesoc (Yeşo) Jejim
375

Rabiatül Faras 50

Rabyıt Cıbbıt Deyr 253

Rafael Şevki Efendi 483

Rağola 136

Rahime (Mizizex-Mala
Osman) 157

Rahip Tuta 50, 51

Rahip-Rabban (Moto'nun
Oğlu Yesoc) 374

Raitê 108, 143, 153, 169

Raitê Bölgesi 140

Rajdiyê 279, 566, 568

Rakka 18, 27, 49, 50, 301,
304

Raman Aşireti 30, 121, 133,
157, 164, 170, 171, 182,
183, 184, 185, 187, 196,
231, 267, 347, 351, 358,
566, 567

Ramanlı Ailesi 190

Ramanlı Muhammedê
Haci 189

Ramanlılar 133, 189, 199

Ramazanat 231, 232

Rammekâ Kabilesi 313

Rammi 132

Raselhemam 313

Rasih Beg 98

Rasulayn 18, 25, 50, 51, 65,
68, 384

Raşıt Kemal Timuroğlu 264

Ridê Köyü 180

Rebab 109, 339, 357

Redif Taburu 201

Refah Partisi 313

Rehani 312

Reis Yahya Çelebi 460, 463,
465, 466, 468, 470

- Rekkê 333
Ramanlı Abdi Halef 382
Remezanê İsmail 160
Remkê Gırız 125
Remmo Oğlu Ali 382
Rende 222, 233
Ressam Hananya 42
Resulê Mihemed 115
Reşidê Xalef Circo 145
Reşit Azizkê 202, 203, 342
Reşkotan Aşireti 380
Reşo Kuri 286
Reşşiyê 183
Reşşoka Ailesi 185
Rey 63
Rezzık 319
Rezzıkaxerabo 333
Rıdvan Miri 119
Rımıldar 284
Rışmıl 12, 91, 254, 294, 295, 297, 298, 349
Ridaniye Savaşı 81
Rıddıtıl-Irz 151
Rıdvan 185
Rıssın 332, 338
Rış 204, 249, 256, 369, 386
Rışal 179
Rışwanê 332, 335
Rızok 270
Rodos 51, 52
Romalılar 37, 39, 40, 43, 44, 45, 47, 101
Romi 357
Roverê 128, 129
Rufai 363
Ruhavi Ailesi 203
Rum 48, 49, 51, 57
Rumaniye 45
Rus 311
Rusahinili 27
Rusçuk 336, 380
Ruslar 188
Rusya 30, 31, 32
Rutan Aşireti 329
Ruvela Kabilesi 334
Rükneddin Davut B. Sokman 69
Rüştü Bey (Ayaz) 275
S
Sa'd B. Amir 57
Sa'diyê 288
Saad Bin Zeyd 49
Sabih Ataç 119
Sabii 48
Sabo 375
Sabri Aktuğ 232
Sabri Atalay 246
Sabri Binbaşı 189
Sad 260
Sada 333, 334, 556
Sadioğlu 292
Sado 241, 279, 280, 310
Sado Yeriha Efendi 483
Sadun Ağa 336, 337, 466, 479, 485, 490
Sadunê Muhammed Ciziri 380
Sadunê Nuhê Gergeri 179, 334
Safaya Tepeleri 311
Şahmansur 309
Said 187
Said Ağa Dakori 150, 322
Said B. Selem 58
Said Bey 381
Said Bin Zeyd 52
Said Galib Efendi 439
Said Kendir Efendi 474
Said Ramanlı 191
Said Ramazan Boti 269
Sais 52
Sait Cano 204, 566
Sait Mehmetoğlu 210, 565
Sakalar 30
Salahaddin Halil 76
Salhê 133, 177, 182, 179
Salheli Hacı Süleyman 139
Salıha 108, 140, 160
Salih Atalay 212
Salih Ekmen 212
Salih Paşa 98
Salih Selimoğlu 245, 565, 567
Salih Sümer 289
Salık 54, 309
Salmanassar 26, 27, 28, 29, 32
Sam 28, 29, 30
Sami 19, 20, 21, 22, 28, 31, 38, 82, 86, 99, 105, 189, 190
Sami Ağa 82
Samsaddin (Şemsettin)'in Oğlu Yacqub Patrik 376
Samsamuddevle 60
Samsat 39, 65
Samuel Aktaş 128
Sancak 165
Sancaka Xalef Ağa 108, 132, 165, 168
Sandıklı 314
Sağan 130, 353
Saray Hatun (Sara Hatun) 79
Sarê 160
Sargon 20, 21
Sarhoş Mehmed Ağa 83, 87
Sarı Mehmed Ağa 85, 90
Sarıkâ Ailesi 136
Sarıncê 328
Saruhan Ağa 114
Saruhan Ailesi 351
Sasanê 53
Sasani 38, 43, 44, 45, 46, 48
Sasaniler 38, 43, 45, 46
Sason 381
Sason Hakimi Muhammed Beg 80
Saura 271
Savme 211, 334
Savur 12, 17, 36, 68, 78, 89, 90, 100, 102, 114, 117, 170, 176, 195, 203, 211, 212, 232, 241, 246, 249, 250, 254, 255, 256, 258, 271, 272, 273, 275, 276, 278, 279, 280, 282, 284, 286, 288, 289, 291, 299, 325, 340, 346, 347, 349, 389, 390, 423, 429, 461, 463, 465, 467, 468, 475, 476, 481, 491, 492, 495, 528, 533, 554, 556, 560, 565, 566, 567, 568, 569, 570
Savur Camii 271
Savur Dağları 155
Savur Dereveran Ağası İsayê Hamo 203, 211
Savur Kılıth Köyü 347
Savur Rajdiyê 241
Savurkapı 291, 364
Savurlu Hacı Emin Kavak 117
Savurlu Hacı Abdullah Beg 359
Savurlu Salih Beg 90

- Sedat İcöz 217
 Sefer Ailesi 203
 Seferler 202
 Seglavi 321
 Segvano 118
 Sehlo 376
 Selahaddin-i Eyyubi 65, 66, 70, 72, 264
 Selamaleyk 313
 Selanikli Enis Paşa 99
 Selax 287, 324, 363
 Selçuklular 62
 Seledun 288
 Selekün 270
 Seleoukos 36
 Seleukeia 23
 Selim Altunkaya 246
 Selim Beg Ailesi 343
 Selim Önen 216, 392
 Selim Sadak 269
 Selim Xoca 216
 Selim Yusufê Haco 151
 Selimê Temo 281
 Selimo Ailesi 225, 226, 265, 390
 Selimolar 226, 233
 Selökidler 37
 Sencaqa 326
 Sencer Şah B. Gazi 66
 Serçi 341
 Serdahlê 269
 Serdef 103, 127, 128
 Serê Kanê 183
 Serêgir 270
 Serêkaniyê 336
 Serhan Ağa 124, 129, 145, 146, 147, 168, 387
 Serhat 301, 303, 304, 305, 314, 315, 318
 Serkani 165
 Serpir 183, 187
 Servet Cemiloğlu 290
 Sêvê Cimo 145
 Sevlitk 169
 Seyarê 370
 Seyderi 153
 Seyfeddin Şadi 74
 Seyfeddîn İbn el-Vezir 75
 Seyfettin Bey 380
 Seyfi Güneşan 147, 212, 242, 392
 Seyfiyê 112
 Seyfo (Kılıç) yılları 364, 385
 Seyidhan Mizizex 142
 Seyyid 114, 128, 132, 178, 218, 247, 266, 355, 361, 363, 369, 370, 371, 372
 Seyyid Ahmed Albayrak 222
 Seyyid Ahmed Bedevi 364
 Seyyid Ahmed Çelebi 460, 461
 Seyyid Ali 307
 Seyyid Bilal 128, 247, 370
 Seyyid Hammemo 172
 Seyyid Hızır Efendi 464
 Seyyid Mehmed Ağa 83
 Seyyid Mehmed Efendi 443
 Seyyid Rüstem 309, 351
 Seyyid Süleyman 82, 84, 116
 Seyyid Şeyh Muhammed Nakşibendi 304
 Seyyid Ubeydullah 114
 Seyyid Xelil Serdefi 370
 Seyyidân 8 460
 Seyyidler 114, 122, 165, 178, 230, 247, 248, 267, 305, 369, 370, 372
 Shoq 376, 377
 SHP 226, 307, 359
 Silivani Aşireti 179
 Siloyê Sino 176
 Sireşkê Köyü 329
 Sırp 354
 Sırri Sezer 391
 Sırsirk 268
 Siçeva 246, 276
 Siço Mahallesi 223
 Sıfaya Bölgesi 306
 Siha Bıçuk 168
 Siha Mezin 168
 Siirt 17, 38, 39, 44, 50, 53, 61, 69, 74, 75, 77, 100, 112, 115, 121, 123, 158, 161, 197, 257, 266, 269, 271, 363, 380, 382, 383
 Siirt Meliki Aryavus 53
 Siirt Sancağı 380
 Sıklan 324
 Silahdar Ahmed Ağa 85
 Silêbinê 192
 Siloyê Ferho 109
 Silvan 18, 39, 46, 60, 61, 63, 64, 129, 242, 381, 383
 Silvanlı Abdullah Bey 381
 Silvanlı Reşit Ağa 381
 Sin 22
 Sinanê 341
 Sinanlı Abdülkadir 187
 Sinati 268
 Sincan 38
 Sincar 59, 65, 66, 68, 90, 97, 280
 Sincarlı Mustafa Ağa 82
 Sindisê 288
 Sinikâ Ağası 188
 Sinika Köyü 314
 Sinikê 119
 Siniki Aşireti 119, 183, 186, 196, 309, 314
 Sinki Kabilesi 314
 Sınara 316, 320
 Sinop 284, 391
 Sinşariskun 33
 Sira 109, 158
 Sirêckê 328
 Sirinofo (Haberli) Şaliba Catoro 377
 Sırri Sezer 273
 Sırsirk 268
 Sita 248, 334
 Sitawranê 122
 Sitolê 248
 Sivas 273, 274
 Siverek 66, 150, 294, 314, 384, 389
 Sivokê 129
 Siyavuş Ağa 82, 87
 Smacil 373, 374
 Smailê (İsmail) Kabilesi 312
 Sobo 374
 Sofi Ali 191
 Sofi İbrahim Duman 137
 Sofi Mele Ali 135
 Sohruva 113
 Sokman B. Artuk 64, 69
 Soranê 160
 Sorik 357
 Sorino (Haberli) 375
 Sorkan Aşireti 306, 309, 316, 319
 Sovyet 25
 Sperti 270
 Stavrik 268
 Stepan Efendi 504, 509, 516, 522, 528

- Stesifon 37
 Steyfan Ailesi 206
 Strabon 30, 32
 Subaru 18, 24, 26, 27, 31, 32, 47
 Sufe 145, 255, 256
 Sulanê 158
 Süleymanê Hasanê
 Temoyê Gewrê 199
 Sultan A. Aziz 341
 Sultan Abdülhamid 224, 241, 306, 311, 319, 380
 Sultan Aziz 98
 Sultan Cihangir 79
 Sultan Hasan 250, 264, 278
 Sultan İsa 67, 68
 Sultan Melikşah 61
 Sultan Şêxmus 217, 282, 283
 Sultanê 147, 157
 Sultaniye 68
 Sumaysat 65
 Sura 27
 Suriye 12, 15, 18, 21, 24, 25, 28, 29, 31, 35, 36, 39, 43, 45, 47, 51, 72, 103, 104, 110, 118, 120, 121, 124, 132, 133, 139, 140, 150, 151, 153, 156, 159, 162, 168, 172, 177, 189, 190, 195, 203, 211, 233, 234, 264, 268, 269, 278, 289, 291, 294, 295, 296, 297, 301, 304, 306, 308, 309, 314, 315, 316, 321, 322, 327, 328, 330, 337, 339, 341, 343, 346, 361, 365, 380, 383, 391, 558, 568, 570
 Suruci 282
 Suruç 15, 49, 64, 65, 282
 Suwaye 249, 333
 Süer 173
 Süleyman Ağa 82, 199
 Süleyman Amak 296
 Süleyman Baybara 86
 Süleyman Beg 98
 Süleyman Çelebi 145, 151
 Süleyman Efendi (Mutlu) 390
 Süleyman el-Faris Ağa
 Sâlise 500
 Süleyman Faik Efendi 502
 Süleyman Faris Ağa 518, 525
 Süleyman Hacı Mahmud Ağa 437, 500
 Süleyman Hilmi Efendi 482, 487
 Süleyman İleri 244, 568
 Süleyman Nazif 98
 Süleyman Nehruz Ağa 447, 450, 452, 455, 458
 Süleyman Paşa 92
 Süleymanê Ferho 269
 Süleymanê Hasan 195
 Süleymanê Hasenê
 Temoyê Gewrê 198
 Süleymanê Taha 318
 Süleymanê Uzeyr 142
 Süleymanî Kürtleri 75
 Sülo Şido 296
 Sümer 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 120
 Sürgücü Ağası Eyyüp Şemdin 95, 96
 Sürgücü Aşiret Reisi Hacı Ahmet Ağa 117
 Sürgücü 91, 114, 271, 282, 283, 284, 285, 287, 288, 295, 296, 304, 363, 565
 Sürgücü Reisi Hüseyin Ağa 89
 Sürgücüler 92
 Sürgücülü Fendi Ağa 90
 Sürgücülü Timur Ağa 93
 Süryani 177, 282
 Süryani Grigo Ailesi 202
 Süryani Hanna 125
 Süryani Kadim Kilisesi 48
 Süryani Katolik 178, 346, 469, 471, 474
 Süryani Kilisesi 344, 348
 Süryani Mafıryanı 165
 Süryani Protestan 346
 Süryani Samo 315
 Süryani Sarıkâ 136
 Süryani Şemunê Hanna Haydo 148
 Süryanice 128, 154, 160, 291, 347
 Süryaniler 14, 28, 39, 45, 47, 48, 53, 54, 64, 113, 118, 123, 126, 128, 130, 133, 135, 138, 140, 160, 176, 182, 201, 208, 210, 219, 220, 222, 250, 251, 253, 271, 277, 281, 291, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 354, 362, 385, 386, 387
 Süveydiye Köyü 225
 Ş
 Şa'bokiler 295
 Şabana 303
 Şabanê 340, 341
 Şabo Yalçın 203
 Şaboyê Mirêd 144, 145
 Şafi Mezhebi 183
 Şafidiyye 73, 252
 Şafii 113, 267, 346
 Şah Ali B. Emir Bedir 80
 Şah Eli Beg Mirdasî 81
 Şah İsmail 77, 80
 Şahabeddin Ahmed 68
 Şah-ı Ermen 66
 Şahin Abdo 289
 Şahin Oğlu Abdullah 382
 Şahne 355
 Şahpesın Bölgesi 322
 Şahpur 43
 Şahriyaz 56
 Şahrörler 280
 Şaki İbrahim Destanı 311
 Şakir Gözü 391
 Şakir Nuhoglu 299
 Şalêh (Barıştepe) 373, 374
 Şali 210
 Şaliba 377
 Şam 22, 29, 30, 48, 56, 57, 59, 62, 64, 65, 66, 72, 149, 182, 280, 320, 532, 541
 Şamaş 22
 Şamlı Ali Raif Beg 99
 Şammar 110, 310, 349
 Şammar İbrahimkâ 182
 Şanîşê 340
 Şapısni 165
 Şar Kışattı 27
 Şarabiya 308
 Şarkî Belsik 97
 Şarqî Aşireti 311
 Şarrukin 21
 Şatanalar 360
 Şatıra 111, 112
 Şatîh 282, 555
 Şavratissabah 258

- Şaxxo 204
 Şêb 294
 Şeb Aşireti 305, 306
 Şeb Jor 305, 306
 Şeba Jêr 305
 Şebîb B. Amir 57
 Şebiyê 158
 Şefellor 317, 320
 Şefik Bey 99
 Şehidiye 89, 96
 Şehidiye İmamı Molla Ömer 89
 Şehmus Çelebi 145
 Şehmus Ekmen 212, 359
 Şehmus Nasıroğlu 230, 392
 Şehmus Şatana 391
 Şehriban 180
 Şehriman 62
 Şehriyad 50, 51, 52, 53
 Şehriyad Bin Fern 50
 Şekrin 169
 Şekuri Kabilesi 314
 Şem'un Savme 210, 211
 Şemas Yusuf Kender 459
 Şemdîn Efendi 436
 Şemdînanlı Seyyid Taha 380
 Şemdînê Çoli 143, 150, 169
 Şemdinoğlu 173
 Şemika Aşireti 107, 108, 154, 210, 249, 318, 349, 567
 Şemlik 356, 357
 Şemlo Ailesi 218
 Şemmas Efendi 460
 Şemmas Şemun Efendi 500
 Şemmas Şero Ağa 506, 519, 525
 Şemmoka Köyü 293, 315
 Şems 104
 Şemsê 112, 241
 Şemseddin Davut 66, 67
 Şemsettin Ekmen 359
 Şemsiler 48
 Şemsilik 344
 Şemso 222, 233, 246
 Şemso Ailesi 239, 241, 242, 390
 Şemun Efendi 435, 457, 500
 Şemun Haso Ağa 443
 Şemun Haydari 206
 Şemun Somi Ağa 453
 Şemunê Hannê Heydo 146, 160
 Şendi Ağa 505, 511, 518
 Şengal 66, 68, 87, 90, 97, 106, 142, 243, 280, 282, 342
 Şengal Dağı 106, 108, 156, 160, 257, 325
 Şêr Beydo 124, 157
 Şerafaddin Ahmed 76
 Şerafeddin Elçi 355, 370
 Şerefdin Dağı 301
 Şerefhan 78, 81, 225
 Şerefi Aşireti 304
 Şerefüddeve 60
 Şerif Ağa 189
 Şerif Eşref Ayaz 275
 Şerife Hanım 286
 Şêrkuh 72
 Şerrokâ 141
 Şetho Şatana 391
 Şevki Aysan 196
 Şevra 258
 Şevreşkê 322
 Şêx Abbas 156
 Şêx Abdülkuddüs 211
 Şêx Abıdıl Bışar 320
 Şêx Âdi 75
 Şêx Ahmedê Xızna Tarikatı 289
 Şêx Ahmedê Xıznavi 121, 361, 365
 Şêx Ali 283
 Şêx Ali Bin Kahyayê 89
 Şêx Aliyê Por 172
 Şêx Bekir Sor 130, 169
 Şêx Ebdurrehmanê Axtepî 289
 Şêx Ebubekr 248
 Şêx Fethullah Hamidi 158
 Şêx Hesenê Nurani 289
 Şêx Hüseyin 369
 Şêx İbrahim 156
 Şêx İbrahimka 129
 Şêx İbrahimkê 268
 Şêx İsa 271
 Şêx Mahmud Berzenci 181
 Şex Muhammed 217, 258, 369
 Şêx Muhammed Diyaüddin 365
 Şêx Muhammed Keferzota 369
 Şex Muhammed Rıfai 258
 Şêx Muhiddin Hamidi 158
 Şêx Osman 247, 369
 Şêx Ömer Kahraman 304
 Şêx Sani 130
 Şêx Seydoş 305
 Şêx Taceddin 301
 Şêx Teto 169
 Şêxê Arbaniler 304
 Şêxê Berho 311
 Şêxê Bubê Guri veya Gulli 304
 Şêxê Resso 306, 311
 Şêxkır 332
 Şêxmus Efetürk 211
 Şêxmusê Ahmed Yusuf Hasen 145, 168
 Şêxmuz Mirzo 217
 Şêxreş 314
 Şeybanlı Kıs 56
 Şeybeni 253, 263
 Şeyh Abdurrahman Mardin 364
 Şeyh Ali 220
 Şeyh Ali Septi 121
 Şeyh Câbig 96
 Şeyh Cüneyd 77
 Şeyh Eyyub 389
 Şeyh Fethullah Hamidi 198, 199
 Şeyh Fethullah 114, 198, 199, 360, 364, 387, 391
 Şeyh Fethullah Efendi 360
 Şeyh Hamid 197, 363, 371
 Şeyh Hüsameddin 80
 Şeyh Hüseyin Efendi 441, 443
 Şeyh Kemal 391
 Şeyh Muhammed 220
 Şeyh Muhiddin 364
 Şeyh Musa Efendi 529
 Şeyh Musa'nın Oğlu Yusuf Ağa, 382
 Şeyh Necdi 220
 Şeyh Nizameddin el-Acemi 74
 Şeyh Nuri Ensari 391
 Şeyh Muhammed (Şeyh Resul Oğlu) 382
 Şeyh Said 150, 189, 304, 337, 389, 390
 Şeyh Said Efendi 264, 275, 283, 389, 390
 Şeyh Said Palovi 121, 304
 Şeyh Salih Efendi 500, 504,

510, 516, 522, 528
 Şeyh Seyfeddin Hamidi 388
 Şeyh Soban Köylü Emin Ağa 381
 Şeyh Şamil 324
 Şeyh Şêxullah 96
 Şeyh Ubeydullah 180, 380
 Şeyh Yusuf Efendi 511, 518, 524
 Şeyhler Ailesi 266
 Şeyhmus Niyazi Efendi 493
 Şeyhmus Tatlıcı 175
 Şeyhzade Osman Paşa 86
 Şeytan Yusuf Ağa 83, 87
 Şeyxul Arab 244
 Şikeftan 183, 186, 187
 Şırnak 119, 178, 184, 233, 269, 289, 382
 Şîbêbiyê 109
 Şikefta Spi 269
 Şikeftikâ 109
 Şilal 163
 Şilemunkâ 141
 Şililkê 119
 Şimegi 25
 Şindi 289, 290, 524
 Şinet 311
 Şir Beyzade İsmail Bey 381
 Şirbeniler 177
 Şirin Ekmen 176
 Şirvan 77, 381
 Şivan Perwer 133, 135
 Şiveşkê 167
 Şivistan 283
 Şorîzbah 249
 Şorşib 283
 Şoruzbah (Çavuşlu) 258, 260, 264, 278, 298, 569
 Şubet 20
 Şubir 18
 Şukriyê Fafê 339
 Şukriyê Îsayê Hamo 199
 Şukura Kabilesi 312
 Şuppiluliuma 25, 26
 Şurayî Devlet 275
 Şurê 283
 Şutê 283
 Şıveyş Efendi 489
 Şuveyş Ağa 381
 Şükrü Değirmen 340

T
 Taberistan 59
 Tabiti-Hestia 31
 Taceddin Ağa 170
 Tafo 197, 246, 249, 543
 Tağlib Kabilesi 58
 Tahhum 91
 Tahîrê Çuvayî 329
 Tahîrê Xallo 164
 Tahir B. Hüseyin 58
 Tahir Delalê 218
 Tahirê Mahmud 330
 Tahlo 160
 Tahtı Cemşit 36
 Taifi 357
 Tajdin 116, 200
 Tajdo Ağa 170
 Tajdoyê İskender 170, 171
 Taka 129
 Takah Yezidi Kasım 144
 Takah Yezidi Şeyxo 143
 Takizade Mustafa Efendi 89
 Takyeddin Abdullah 73
 Talat Oğuz 229
 Talat Seyhan 217, 568
 Talatê 333, 336
 Talikê 330
 Talip Alp 234
 Tanzê 69, 70
 Tanzimat 355, 444
 Taqê 332, 369
 Tara Abdoya 173
 Tara Amer 173
 Tara Muhammed Resul 173
 Tara Şêxê 134
 Tarsus 37, 390
 Taşköylü Abdinnur 377
 Taşnak 385
 Tat 294, 308
 Tatar Ağası 86, 95
 Tatar Ağası Mehmed Said 95
 Tatarlar 66, 71
 Tatlar 307, 323
 Tavili Siniki 309
 Tavo 316, 547
 Tay Şeyhi Abdurrahman 382
 Tayan 270
 Tayy 48, 95, 129, 141, 303, 324, 342, 348, 349, 384

Tayy Aşireti 110, 384
 Tayy Şeyhi 89, 95
 Çurs Zabiti Hacı Hasan 89
 TBMM 359
 Tebriz 77, 80, 129, 141
 Tecelli (Görünme) Bayramı 373
 Tedmur Şehri 150
 Teffê 78, 218, 257, 260, 263, 277
 Teffê Köyü 218
 Tehtoka Bıçûk 317
 Tehtoka Mezin 317
 Tekirdağ Malkara 390
 Tel Yaqub 167
 Telharlı Mirza Ağa 381
 Telhazam 70
 Telkoçek 110
 Telli Ağa 92, 381
 Temereka Köyleri 319
 Temerekân 319
 Temerzê 159
 Temezi 357
 Temika Aşireti 330, 568
 Temur Ağa 310
 Temikâ 326, 327
 Temur (Milli Aşiret Reisi) 310
 Temiz-Beyt Büro Çeni 222
 Tennuri Efendi 479, 485, 494
 Tepê Köyü 288, 289
 Tere 131, 332
 Teşuba 28
 Teşup 25, 30
 Tefvik Ensari 294
 Tefvik Hadi 99, 273, 392
 Tefvik Özel 234
 Tefvoyê Îsayê Hamo 278
 Tevhid Bey 391
 Tevrat 22, 23, 28, 29, 30
 Tezekê Köyü 266
 Tezkarab Köyü 166, 371
 Tıl 219, 353
 Tıl Yakub 104
 Tılgıdış 309
 Tılgezal 309
 Tilhabeş 322
 Tilhasan Köyü 247
 Tilhasanlı Şêx Atman 144
 Tillo (Siirt) 161
 Tilmınar 104, 167
 Tiloalo 190

- Tılsakan Köyü 165
 Tılsaqañê Ferho 165
 Tıltaim Köyü 313
 Tızyan Köyü 93, 96, 283, 285, 555, 565
 Tıbyat 313
 Tıffahi 324
 Tigranokerta 39
 Tıl 'Eckê 317
 Tıl Aşk 318
 Tıl Edes 316
 Tıl Zêrin 317
 Tılalo 189
 Tıldip 164
 Tılê 112
 Tılêla 268
 Tılfeyz 324
 Tıllelun 315
 Tılmunnar 167
 Tılınşir 320
 Tılqarê 303
 Tılseqan 165
 Tılşir 168, 322
 Tılşirez 313
 Tıltaim 312
 Tıltn (Köyü) 303, 305
 Timo Bars Efendi 468, 469
 Timurleng 68
 Tınat (Köyü) 126, 147, 197, 333, 334, 337, 338, 364, 553
 Tınatêli Ahmedê Gulê 339
 Tınatêli Rojin 339
 Tokat 84, 88, 195, 390
 Tokatlı Osman Ağa 84, 88
 Tolan 222, 224, 570
 Tolık 178, 277, 286, 291, 317
 Toma 42, 471
 Toma Tavsi Efendi 471
 Toprakkale 27
 Tori 101
 Tori Işık 218
 Toruni 284
 Trabzon 51, 98, 99, 181, 284, 306, 311
 Trabzonlu Ali Ağa 98
 Trabzonlu İlyas 99
 Trakya 23, 30, 36
 Triwa 112
 Tumika Jor 314
 Tumika 141
 Tumika Jêr 314, 324
 Tumika Jor 314
- Tupiçê 270
 Turabidin Kilisesi 377
 Turabidin Patrikliği 376
 Turabidin 11, 12, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 47, 49, 56, 60, 70, 100, 102, 128, 131, 154, 234, 345, 348, 357, 393
 Turan Şah 73
 Turgut Özal 234
 Tuşpa 27
 Tuşrattay 26
 Tutak 320
 Tutuş 62, 63
 Tuwerikê 307
 Tuxus 333
 Tüfekçibaşı Hıdır el-Kasım 92
 Türk 291, 292
 Türkçe 12, 14, 15, 211, 212, 347, 387, 531, 557, 558, 561, 562, 563, 564
 Türkiye 12, 36, 99, 150, 189, 190, 203, 211, 242, 273, 311, 316, 321, 322, 328, 330, 357, 391, 558
 Türkiye Hükümeti 150
 Türkler 275, 345
 Türkmen 62, 67, 74, 75, 78, 80, 258
 Türkmen İbrahim Şah 75
 Tüysüz Ailesi 307
- U**
 Uballit 23
 Ubih 324
 Ukomo (Kara) Abgar 42
 Ulaş Beg 80
 Ulu Cami 11, 62, 88, 91, 95, 96
 Ulus 211
 Ur 20
 Uranmu 20
 Urartu 18, 25, 26, 27, 30, 38
 Uras 22
 Urfa 15, 18, 24, 29, 33, 37, 39, 40, 41, 42, 45, 48, 49, 52, 56, 61, 63, 64, 65, 66, 78, 90, 95, 203, 264, 281, 282, 316, 379, 386, 389, 567
- Urfalı Yakub 41
 Ursıyanos 44
 Uruk 20
 Urulyanos 41
 Usê Amasê 286
 Usivê Çelebi 339
 Uskan 321
 Uso 296, 305, 317
 Usta Calu Mehmed Han 90
 Usturkan Aşireti 381
 Uzun Ali (Ağa) 83, 87, 90, 130
 Uzun Ali Cevri 90
 Uzun Hasan 76, 77, 79
 Uzun Veli 130
 Ümmül-Iber Tarihi 97
 Ürdün 230, 346
- V**
 V. Gorgis 377
 Vaiz Ahmed Efendi 89
 Vakıf Kilise 208
 Vakidi 49
 Van 17, 77
 Van Gölü 24, 26, 154, 206, 210
 Van Kalesi 27
 Van-Ağrı-Muş 154
 Van-Muş 120
 Van-Muş 176
 Varto 390
 Varuna 25
 Vasasatta 28
 Vasıf Bey 99
 Vaşşukani 25
 Vefa Baha Karatay 392
 Vesile 187
 Veysikê Köyü 25
 Vezir Şevket Paşa 103
 Vezir Ziyaeddin 67
 Vezrinê 183, 185, 196, 545
 Viranşehir 17, 48, 95, 162, 219, 302, 311, 319, 322, 329, 384
 Viranşehir Millileri 321
 Viyana Kütüphanesi 252
- W**
 Werdımsa Jêr 315
 Werdımsa Jor 315
 Wersikê 122
- X**

- Xaçûk 303
 Xalecan 17, 294, 305, 309, 316, 318, 319, 320, 321, 323, 356
 Xalecan Aşireti 308, 316, 319, 323
 Xaleciler 316
 Xalef Ağa 131, 132, 165, 166, 169, 326
 Xalef Beg 203, 211, 255, 256, 264, 265, 278, 387, 388
 Xalef el-Alo 311
 Xalefê Circo 142, 143, 180
 Xalefê Simo 141
 Xalil (Halil) Begî 102
 Xalil Beg 104
 Xalil Begî 223, 226, 241
 Xalil Çavuş 116
 Xallê Ato 248
 Xallo Doğan 137
 Xaltan 161, 162
 Xalti Kolu 311
 Xana Hasso Köyü 162
 Xandaklı 304
 Xandex 269
 Xandukê 122, 158
 Xanê Hasso 162
 Xanê Sora 332
 Xani Terkan 303
 Xanuka 128, 132, 169, 301, 303, 316, 370
 Xanuka Sılo 303
 Xanuka Şêxa 169
 Xanukajor 301
 Xanukê-Xudurê 299
 Xanuklêr 194
 Xanisor 313, 335
 Xanse Harum 319
 Xanuserê 288
 Xanzade Ailêsi 224, 225
 Xarab Bajar 190
 Xarab Qesır 128
 Xarabreş 283, 319
 Xerabkurt 233, 330, 317
 Xarpaşikê 307
 Xarput 376
 Xatunê Köyü 314
 Xatuniye 257
 Xaznê 333
 Xeçuk 303
 Xelat 355, 356
 Xelilan 111, 112
 Xelilê Battê 150
 Xelilê Mihemed 199
 Xelilê Mihemedê Heci Ebdullah 199
 Xerab Kurkâ 303
 Xerabê Darık 164
 Xerabê Fero 178
 Xerabê Huriya 129
 Xerabê Kefrê 153
 Xerabê Kozan 164
 Xerabê Mışka 153, 164
 Xerabê Nasê 133
 Xerabê Reş 129
 Xerabê Sosına 164
 Xerabmemo 277
 Xerabreşk 334
 Xibra 146
 Xındak (Hendek) 283
 Xırabalê 153
 Xırbê Brahima 182
 Xırbê Cıbrê 162
 Xırbê Xallo 143
 Xırbêhê Süleyman 123
 Xırbıttavq Köyü 289
 Xıyan Aşireti 289, 307
 Xıncıkâ 288
 Xırabê Nasê 132
 Xırabêreppın 270
 Xırabêşeref 268, 269
 Xırabilmê 313
 Xırabreş 317
 Xırba 353, 364
 Xırbahanna 288
 Xırbakermê 333
 Xırbakkâ 334
 Xırbê 303, 315, 318, 320, 332, 333, 334, 335, 340
 Xırbê Belek 320, 315
 Xırbê Heriyê 303
 Xırbê Hınnarê 340
 Xırbê Kaplo 308
 Xırbê Mamûtê 334, 335
 Xırbê Qaplo 334
 Xırbe Reşê 306
 Xırbê Şêx Mehmûd 332
 Xırbêbellık 332
 Xırbedib 168
 Xırbêhur 122
 Xırbêkê Koçek 178
 Xırbeta 172
 Xırbih 370
 Xırbihê Cıbrê 129
 Xırbıtıl Gıngires 249, 281, 299, 300, 353
 Xırbıtıl Hacci 249, 250, 279, 280, 281
 Xırbıtıl Kalaç 249, 271
 Xıro 194
 Xıyan 289, 307
 Xızna Köyü 365
 Xıznelar 313
 XIII. Yuhannun 375
 Xori Numan Aydın 135
 Xoybun Cemiyeti 189
 Xubas 301
 Xubas Jor 301
 Xubat Jêr 301
 Xuwarixê 334, 335
 Xwanikê 161, 162
 Y
 Yafes 38
 Yahudi 22, 23, 33, 34, 35, 42, 53, 62, 96, 222, 259, 260, 297, 298, 299, 344, 345, 347, 557, 558, 562, 563, 564
 Yahudi Kolonisi 326
 Yahudiler 345
 Yahudilik 344
 Yahya B. Muaz 58
 Yahya Çelebi Efendi 496, 497
 Yakub Ağa 489, 510, 516, 529
 Yakup Bilge 54
 Yakup Paşa 82, 83, 84, 86, 87
 Yakup Paşazade Abdülkadir 84, 89
 Yakup Paşazade İsmail Bey 83
 Yakut B. Hasan B. Artuk 64
 Yavuz Önen 216
 Yavuz Sultan Selim 77, 80, 81
 Yawsef 377
 Yayvantepe 373
 Yehuza Efendi 499
 Yekane Ağa 108, 109, 111, 182
 Yekta Osman Ağa 85
 Yemen 72, 81, 250, 278, 292, 385
 Yemen Melikesi Melike Xarme 278

- Yengiko 319
Yeni Kapı 61
Yerdo 177
Yesoc 374
Yeşilli 297, 332
Yeşilmen 372
Yeşmut 66, 73
Yezid B. Mezid 58
Yezidi 75, 90, 106, 108, 129, 140, 141, 143, 144, 147, 150, 154, 160, 161, 165, 169, 183, 185, 194, 243, 262, 280, 303, 306, 310, 311, 316, 322, 325, 329, 341, 345, 349, 350, 358
Yezidi Hevêrî 106
Yezidi Kürt Polo 243
Yezidi Mahmudê Iso 150
Yezidi Mala Şefqata 140
Yezidi Şarqî Aşireti 311
Yezidi Xalefê Bacoli 143
Yezidîler 14, 75, 90, 341, 345, 349
Yezidilik (Ezidilik) 344
Yılmaz Atındağ 290, 570
Yıhnokiler 177
Yozgat 211
Yuhanna Bar Madeni 378
Yuhanna Yeşu 378
Yuhanun 373, 375
Yuhanun Yesoc 373
Yukarı Mezopotamya 18, 24, 27, 28, 29, 33, 35, 251, 348
Yunan 18, 21, 32, 35, 37, 38, 39, 470
Yunanistan 35, 36
Yunus Kavak 275
Yusuf Abdiyo 221, 223
Yusuf Ağa (Ebu Nezir'in Kardeşi) 85
Yusuf Ağa 84, 176
Yusuf Ağayê Hasan Şemdin 146
Yusuf Aktuğ 232
Yusuf Bin Ali Ağa 94
Yusuf İleri 244
Yusuf Karaköle Efendi 474
Yusuf Mehmed Ağa 89
Yusuf Murad 241
Yusuf Oğlu Muhammed Ağa 382
Yusuf Xalef 96
Yusuf Yıldızoğlu 327
Yusufê Hasan Şemdin 187, 195, 198, 199, 388, 391
Yusufê Süleymanê Uzeyr 145
Yusufê Xalef 168
Yutalikun 53, 54, 56
Yüzbaşı Ali Sami 189, 190
Z
Zabaka 22
Zadikê Ailesi 127
Zafer B. Asum 58
Zağora 183
Zağora Köyü 187
Zağros 24, 27, 31, 32, 34, 37
Zahfaran Manastırı 373, 374, 376
Zaho 106, 128, 129, 179, 550
Zar 111
Zargal (Zercel) 374, 376
Zaxuran 108, 128, 129, 162
Zaxuran Aşireti 128
Zaxuranlı Ced 143
Zaxurana Mezın 129
Zaytun 377
Zaz 128
Zaz Köyü 103, 107, 156
Zaza 300
Zazlı Süryaniler 103
Zed 317, 319
Zedinki 303
Zediye (Alakuş) Köyü 322
Zehni 333
Zehra Hanım 239, 242, 245
Zeki Eldem 315
Zekiye Hanım
Zekiye Hanım (Midyat) 176, 210, 212, 215, 392
Zeliyê (Köyü) 132, 133, 138
Zend Avesta 32
Zengan (Köyü) 112, 367
Zengen 111
Zengi Aşireti 284
Zengileri 70
Zenon 44, 45
Zerdüş 32, 34, 45, 47, 48, 228, 345, 354
Zereki Mehmed Beg 81
Zergal (Zercel) 375, 376
Zergan Deresi 309
Zergan Suyu 320
Zernoka 249
Zettê Ailesi 126, 203
Zêvê Köyü 117, 275
Zevfka 270
Zêvîga 268, 269
Zêwîkê 112
Zeynel Abidin Erdem 273, 359, 360
Zeyti 357
Zeytinci-Sabuncu 224
Zeyto Ailesi 280
Zeytunat 307, 535
Zımit 178
Zınnar 282, 287, 295
Zınnar Mıntıkası 282, 294, 295
Ziggurat 20
Zilan Şêxleri 211
Zina Alo 311
Zınarexê 159
Zınglok 121
Zinolê 208
Zırgan Çayı 308, 316
Ziver Midyat 210, 211, 212, 392, 565
Zıvinga Çêlik 112
Zıvinga Dirêj 161
Zıvinga Menda 277
Zıvinga Spi 194
Zıvingê 194, 330
Ziya Gökalp 219, 311
Ziya Paşa 98
Ziyarata Hasp 217
Ziyaret 249, 303, 332
Ziyaret Mevkii 126
Ziyo Badıbbe 150
Zonê 282, 287
Zonguldak 284
Zoqê 165
Zor Mustafa Ağa 285
Zorava 313, 328, 329, 541, 553
Zorê 174
Zübeyir Kaya 193
Zülfikar Efendi 217, 442, 446, 449, 451, 454, 456, 496

Turabidin ve Beriyyê bölgesinde yaşıyan farklı din, dil ve kùltùrlere mensup aşiretler ve aileleri konu edinen bu kapsamlı çalışma kendi alanında bir ilki teşkil etmektedir.

Bir alan çalışması olan bu kitap, 20 yılı aşkın bir sürede, söz konusu olan bölgede yapılan araştırmalarla ve bölge sosyolojisine hakîm kişilerle birebir görüşülerek hazırlanmıştır. Konu ile ilgili ulaşılan Türkçe, Kürtçe, Arapça, Süryanice, İngilizce, Fransızca ve Almanca tüm yazı, belge ve kitaplar da incelenmiş ve sözlü aktarımla günümüze taşınan bölge tarihi, bu çalışmayla yazıya geçirilerek ilginize sunulmuştur.

9 789944 360944

www.netewe.com